ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר
אָעִירָה שָׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ ה כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ
וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃
ט לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם
אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי־פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ יא מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם׃ יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ יג הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ יד בֵּאלֹהִים
נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ
אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ ח יְהִי־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ־בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יד יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד
וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ טז יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת
יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ כא וְאַתָּה ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃
כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ ׀
וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ
רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ח ק״ט ..... ג

ג) מאמר ד״ה יהודה אתה יודוך (עם ביאור בדרך אפשר) אור ליום ג׳ פרשת ויחי, ה׳תשל״ח ..... ה

ד) שיחת יום א׳ פרשת ויחי עשרה טבת יהפך לשמחה ה׳תשמ״ג ..... י

ה) לקוטי שיחות לשבוע פרשת ויחי (בלה״ק) כרך י ..... כא

ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויחי ..... כו

ז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויחי ..... לט

ח) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... מב

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי ..... מד

י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי ..... סג

יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי ..... עג

יב) נביאים וכתובים שמואל-א פרק ד, דברי הימים-ב פרק כג ..... עד

יג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף קכח עד דף קלד ..... עו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קד

טו) שולחן ערוך הלכות נשיאת כפים - אדמו״ר הזקן ..... קה

טז) תורה אור – ד״ה ויגש אליו יהודה - אדמו״ר הזקן ..... קו

יז) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קח

יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קט

יט) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש ..... קי

כ) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קיא

כא) ספר המאמרים ה׳תש״ט - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיא

כב) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיב

כג) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיג

כד) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קטו

כה) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויחי ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קטז

כו) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי ..... קלד

כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קלה

ביאור בדרך אפשר

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ וְגו׳[1], **וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בְּתוֹרָה אוֹר רֵישׁ** [=תחילת] **פָּרָשָׁתֵנוּ**[2], **שֶׁיְּהוּדָה הוּא** - כדברי אמו לאה - **עַל שֵׁם הַפַּעַם** (אחרי שילדתי את ראובן שמעון ולוי) **אוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳**[3] על כך שהביא לי את יהודה ולכן ״יהודה׳ **הוּא בְּחִינַת הוֹדָיָה שֶׁבִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** שבכל יהודי ישנה בהעלם תכונת ההודי׳ לה׳, **וּבִכְדֵי שֶׁהוֹדָיָה זוֹ תִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת הוּא עַל יְדֵי אַחֶיךָ** כלשון הפסוק ״יודוך אחיך״ שקודם יש את ענינם של, **רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי [הָאַחִים שֶׁל יְהוּדָה שֶׁנּוֹלְדוּ לְפָנָיו]. וְזֶהוּ יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, שֶׁאַחֶיךָ [רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי] הֵם הַגּוֹרְמִים וּמְבִיאִים בְּחִינַת הַהוֹדָיָה דִּיהוּדָה (שֶׁתִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת)** כמו שהקדמת לידת אֶחָיו הביאו לשמו ״יהודה״ - ״**הפעם** אודה״ - כך בעבודת האדם ישנם ג׳ שלבים המביאים להודי׳, והעבודה בג׳ שלבים אלו מביאה להתגלות בחי׳ ההודי׳ שתהיה בפנימיותו. **וּמְבָאֵר שֶׁם, שֶׁרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן הוּא עִנְיָן ב׳ פָּרָשִׁיּוֹת דִּקְרִיאַת שְׁמַע וְלֵוִי הוּא עִנְיָן אֱמֶת וְיַצִּיב (שֶׁלְּאַחֲרֵי קְרִיאַת שְׁמַע), וְעַל יְדֵי זֶה בָּאִים אַחַר כָּךְ לִשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, בְּחִינַת הַהוֹדָיָה וְהַבִּטּוּל דִּבְחִינַת יְהוּדָה.** ״הודיה׳ זו המבוארת כאן אין פירושה כפשוטו מלשון שבח והודי׳. אלא מלשון ״הודאה׳ וביטול (כאדם המודה ומבטל דעתו מפני חבירו), שכל יהודי מודה שהקב״ה מחי׳ את העולם, כלשון הנמצא בתפילת שמונה עשרה: ״מודים׳ אנחנו לך שאתה הוא אלקינו.

ב) וְהָעִנְיָן הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר שָׁם), דְּהִנֵּה רְאוּבֵן הוּא כדברי לאה אמו **עַל שֵׁם כִּי רָאָה** ה׳ בעניי כי עתה יאהבני אישי **גו׳**[4], **שִׁמְעוֹן עַל שֵׁם כִּי שָׁמַע** כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה **גו׳**[5]. **וְעִנְיָנָם בַּעֲבוֹדַת ה׳ (בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל), בְּחִינַת רְאוּבֵן הוּא שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ הִיא לֹא בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה לְבַד כִּי אִם בִּבְחִינַת רְאִיָּה. וְהַיְנוּ שֶׁהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁלּוֹ בֶּאֱלֻקוּת הִיא בְּוַדָּאוּת הֲכִי גְּדוֹלָה, בְּדֶגְמַת אָדָם שֶׁרוֹאֶה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁאֵין שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ שׁוּם סָפֵק בָּזֶה, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ רָאָה אֶת הַדָּבָר**[6]. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּעֲבוֹדַת ה׳, שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁלּוֹ [וּבִכְפָרְט בְּעִנְיָן דְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית**[7] שהרי ״האדם השם לבו ודעתו על כל הנעשה עמו ומסביב לו רואה הוא אלקות במוחש״ (״היום-יום׳ ז׳ תשרי)**] הִיא בְּאוֹפֶן (דְּהִסְתַּכְּלוּת**[8]) **שֶׁהָעִנְיָן מִתְאַמֵּת אֶצְלוֹ כְּאִלּוּ הוּא רוֹאֶה בִּרְאִיָּה חוּשִׁית**

בס״ד. אור ליום ג׳ פ׳ ויחי, עשרה בטבת, יהפך לשמחה

- בחדרו - ה׳תשל״ח*

- הנחה -

יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ וְגו׳[1], **וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן בְּתוֹרָה אוֹר רֵישׁ פָּרָשָׁתֵנוּ**[2], **שֶׁיְּהוּדָה הוּא עַל שֵׁם הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳**[3] **הוּא בְּחִינַת הוֹדָיָה שֶׁבִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וּבִכְדֵי שֶׁהוֹדָיָה זוֹ תִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת הוּא עַל יְדֵי אַחֶיךָ, רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי [הָאַחִים שֶׁל יְהוּדָה שֶׁנּוֹלְדוּ לְפָנָיו]. וְזֶהוּ יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, שֶׁאַחֶיךָ [רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי] הֵם הַגּוֹרְמִים וּמְבִיאִים בְּחִינַת הַהוֹדָיָה דִּיהוּדָה (שֶׁתִּהְיֶה בְּהִתְגַּלּוּת). וּמְבָאֵר שָׁם, שֶׁרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן הוּא עִנְיָן ב׳ פָּרָשִׁיּוֹת דִּקְרִיאַת שְׁמַע וְלֵוִי הוּא עִנְיָן אֱמֶת וְיַצִּיב (שֶׁלְּאַחֲרֵי קְרִיאַת שְׁמַע), וְעַל יְדֵי זֶה בָּאִים אַחַר כָּךְ לִשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, בְּחִינַת הַהוֹדָיָה וְהַבִּטּוּל דִּבְחִינַת יְהוּדָה.**

ב) וְהָעִנְיָן הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר שָׁם), דְּהִנֵּה רְאוּבֵן הוּא עַל שֵׁם כִּי רָאָה גו׳[4], **שִׁמְעוֹן עַל שֵׁם כִּי שָׁמַע גו׳**[5]. **וְעִנְיָנָם בַּעֲבוֹדַת ה׳ (בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל), בְּחִינַת רְאוּבֵן הוּא שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ הִיא לֹא בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה לְבַד כִּי אִם בִּבְחִינַת רְאִיָּה. וְהַיְנוּ שֶׁהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁלּוֹ בֶּאֱלֻקוּת הִיא בְּוַדָּאוּת הֲכִי גְּדוֹלָה, בְּדֶגְמַת אָדָם שֶׁרוֹאֶה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁאֵין שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ שׁוּם סָפֵק בָּזֶה, מִכֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ רָאָה אֶת הַדָּבָר**[6]. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּעֲבוֹדַת ה׳, שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁלּוֹ [וּבִכְפָרְט בְּעִנְיָן דְּהַשְׂגָּחָה פְּרָטִית**[7]**] הִיא בְּאוֹפֶן (דְּהִסְתַּכְּלוּת**[8]) **שֶׁהָעִנְיָן מִתְאַמֵּת אֶצְלוֹ כְּאִלּוּ הוּא רוֹאֶה בִּרְאִיָּה חוּשִׁית**

---

*) יצא לאור בקונטרס עשרה בטבת – ה׳תשל״ח, ״טו טבת ה׳תשל״ח״. 1) ויחי מט, ח. 2) ד״ה זה (מה, א ואילך). וראה הגהות וביאורי הצ״צ באוה״ת (שסא, ב ואילך. תתקצז, א ואילך. תתשלח, ב ואילך). ד״ה זה תרפ״ח [סה״מ תרפ״ח ע׳ מח ואילך]. 3) ויצא כט, לה. 4) שם כט, לב. 5) שם כט, לג. 6) ראה אוה״ת וירא קד, א. ד״ה פדה בשלום תשי״ג [תורת מנחם – התוועדויות ח״ז ע׳ 199 ואילך]. לקו״ש ח״ו ע׳ 121. וראה גם ד״ה כל מאמינים תרס״ג [סה״מ תרס״ג (הוצאת תשנ״ד) ע׳ יב ואילך]. כי חלק תש״ט [סה״מ תש״ט ע׳ מד ואילך]. ולהעיר ג״כ מאגה״ק סי״ט. 7) מכיון שענין זה רואים במוחש (ראה סה״ש תש״ג ע׳ 119 החילוק שבין ההתבוננות בענין יש מאין להתבוננות בהשגחה פרטית). 8) ראה בארוכה ד״ה יהודה אתה תרפ״ח [סה״מ תרפ״ח שם]. וראה גם תו״א (מה, א), שענין ראובן הוא ״לאסתכלא ביקרא דמלכא״.

ביאור בדרך אפשר

מַמָּשׁ. וּמִרְאִיָּה זוֹ הוּא בָּא לִבְחִינַת אַהֲבַת הַוְיָ׳, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (גַּבֵּי קְרִיאַת שֵׁם רְאוּבֵן) כִּי רָאָה גוֹ׳ כִּי עַתָּה יֶאֱהָבַנִי. וְהוּא עִנְיָן פָּרָשָׁה רִאשׁוֹנָה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, וְאָהַבְתָּ אֵת הַוְיָ׳ אֱלֹקֶיךָ גו׳[9]. כשם שראי׳ גשמית מביאה לאהבה (ומסיבה זו הוזהרנו "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" שהעין רואה והלב חומד), כך כאשר מתבונן היהודי בעין שכלו שהקב"ה ברא את העולם ומשגיח עליו בהשגחה פרטית מגיע בזה לאהבת ה׳ בקריאת-שמע כשאומר "ואהבת.. בכל לבבך". וכל זה היא העבודה בבחינת "ראובן".

וּבְחִינַת שִׁמְעוֹן (עַל שֵׁם כִּי שָׁמַע גוֹ׳) הוּא שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ הִיא בִּבְחִינַת שְׁמִיעָה וְהַשָּׁגָה לְבַד וְלֹא בִּבְחִינַת רְאִיָּה. וּמִכֵּיוָן שֶׁאָז הוּא עֲדַיִן בִּבְחִינַת רְחוּק [בְּדֶגְמַת אָדָם הַשּׁוֹמֵעַ אֵיזֶה דָּבָר שֶׁמְּסַפְּרִים לוֹ, אֲבָל הוּא עַצְמוֹ לֹא רָאָה], לָכֵן אֶצְלוֹ הָעֲבוֹדָה בְּקַו הַיִּרְאָה. כאשר אדם הוא במצב של ריחוק והרגשת פירוד, התקשרותו לאלקות צריכה להיות בעיקר במידת היראה. כיון שיראה — בשונה מאהבה — תכונתה לחבר את הנברא עם אלקות גם כאשר הנברא אינו בדבקות וחיבור, שמתוך פחד האיום והאזהרה יעשה הוא את רצון המלך גם כאשר אינו מרגיש קירבה אליו. וְהוּא עִנְיָן פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ גוֹ׳ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה גוֹ׳[10]. דְּמִכֵּיוָן שֶׁעִנְיָן הָאֱלִקוּת אֶצְלוֹ הוּא רַק בִּבְחִינַת שְׁמִיעָה (אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ), לָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָתוֹ בְּקַו הַיִּרְאָה (הִשָּׁמְרוּ לָכֶם גוֹ׳).

וּבְחִינַת לֵוִי עַל שֵׁם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי[11] הוּא מַה שֶּׁאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע אוֹמְרִים אֱמֶת וְיַצִּיב וְכוּ׳ הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ, הַדָּבָר הַזֶּה קָאִי עַל הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי (כְּדִלְקַמָּן).

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן, הִנֵּה ג׳ בְּחִינוֹת הַנַּ"ל (רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי) הֵם ג׳ הַקִּוּיִן שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[12] [גַּם הָעוֹלָם קָטָן זֶה הָאָדָם[13], אַתֶּם קְרוּיִן אָדָם[14]] תּוֹרָה עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. בְּחִינַת רְאוּבֵן (אַהֲבָה) הוּא קַו הַגְּמִילוּת חֲסָדִים. כִּי כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ אַהֲבַת ה׳ יֵשׁ לוֹ גַּם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל [שֶׁהֲרֵי אַהֲבַת ה׳ וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הֵם כֻּלָּא חַד[15]], וְלָכֵן, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּקַו הַגְּמִילוּת חֲסָדִים, כִּי אַהֲבָה הִיא[16] סִבַּת הַחֶסֶד וּפְנִימִיּוּתָהּ, הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וּבְחִינַת שִׁמְעוֹן (יִרְאָה) הוּא קַו הָעֲבוֹדָה, עִנְיָן הַתְּפִלָּה, קַו הַשְּׁמֹאל [וּבִתְפִלָּה גּוּפָא הוּא עִנְיָן פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, כַּנַּ"ל], הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וּבְחִינַת לֵוִי עַל שֵׁם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי הוּא קַו הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי אוֹרַיְתָא יִשְׂרָאֵל וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד[17].

ביאור בדרך אפשר

וּבְחִינַת לֵוִי עַל שֵׁם יִלְוֶה [=יצטרף] אִישִׁי [=בעלי] אֵלַי[11] הוּא מַה שֶּׁאַחַר קְרִיאַת שְׁמַע אוֹמְרִים אֱמֶת וְיַצִּיב וְכוּ׳ הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ, הַדָּבָר הַזֶּה קָאִי [=מוסב] עַל הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה יִלְוֶה אִישִׁי [=הקב"ה מתאחד עם ישראל] אֵלַי (כְּדִלְקַמָּן).

להבנת ג׳ בחינות אלו, יקדים כי הן הם ג׳ הקוין: תורה (לוי), עבודה (שמעון), גמילות-חסדים (ראובן).

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן, הִנֵּה ג׳ בְּחִינוֹת הַנַּ"ל (רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי) הֵם ג׳ הַקִּוּיִן שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[12] [גַּם הָעוֹלָם קָטָן זֶה הָאָדָם[13], אַתֶּם קְרוּיִן אָדָם[14]] תּוֹרָה עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. בְּחִינַת רְאוּבֵן (אַהֲבָה) הוּא קַו הַגְּמִילוּת חֲסָדִים. כִּי כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ אַהֲבַת ה׳ יֵשׁ לוֹ גַּם אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל [שֶׁהֲרֵי אַהֲבַת ה׳ וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הֵם כֻּלָּא חַד[15]], וְלָכֵן, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּקַו הַגְּמִילוּת חֲסָדִים, כִּי אַהֲבָה הִיא[16] סִבַּת הַחֶסֶד וּפְנִימִיּוּתָהּ, הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וּבְחִינַת שִׁמְעוֹן (יִרְאָה) הוּא קַו הָעֲבוֹדָה, עִנְיָן הַתְּפִלָּה, קַו הַשְּׁמֹאל [וּבִתְפִלָּה גּוּפָא הוּא עִנְיָן פָּרָשָׁה שְׁנִיָּה דִּקְרִיאַת שְׁמַע, כַּנַּ"ל], הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וּבְחִינַת לֵוִי עַל שֵׁם יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי הוּא קַו הַתּוֹרָה, כִּי עַל יְדֵי אוֹרַיְתָא [=תורה] יִשְׂרָאֵל וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד[17] [=ישראל והקב"ה דבר

---

9) ואתחנן ו, ה. 10) עקב יא, יג. שם, טז. 11) ויצא כט, לד. 12) אבות פ"א מ"ב. 13) תנחומא פקודי ג. ובכ"מ. 14) יבמות סא, רע"א. 15) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 3. ועוד. 16) אגה"ק סט"ו (קכג, א). דרמ"צ יב, ב. צז, סע"א ואילך. וראה גם לקו"ת ראה לב, ד. 17) ראה זח"ג

ביאור בדרך אפשר

אחד] שהתורה מגלה את הקשר העצמי של היהודי עם הקב״ה. **וְזֶהוּ עִנְיָן יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי, כִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה חִבּוּר עִם אִישִׁי זֶה הַקָּבָּ״ה** שהקב״ה נמשל ל׳איש׳ וישראל ל׳אשה׳, **עַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד. וְזֶהוּ מַה שֶּׁבְּחִינַת לֵוִי הוּא עִנְיָן**

תפילת **אֱמֶת וְיַצִּיב כּוּ׳ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁקָּאֵי (כַּנַּ״ל) עַל הַתּוֹרָה.** אם כן כל ג׳ אופני עבודה אלו, ראובן - קו הגמ״ח, שמעון - קו העבודה, לוי - קו התורה, הם הקדמה להתגלות מדריגת ׳יהודה׳.

ד) וְזֶהוּ יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת (אַחֶיךָ) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, ב׳ פַּרְשִׁיּוֹת דִּקְרִיאַת שְׁמַע וֶאֱמֶת וְיַצִּיב, הִיא הַקְדָּמָה וְהַכָנָה לִבְחִינַת יְהוּדָה, הָעֲבוֹדָה דִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, שענינה **הוֹדָיָה וּבִטּוּל, כְּעַבְדָּא קַמֵּיהּ מָרֵי׳** [=כעבד בפני אדונו][18]. **שֶׁהַבִּטּוּל דִּתְפִלַּת הָעֲמִידָה הוּא בִּטּוּל בְּתַכְלִית לְמַעְלָה גַּם מֵהַבִּטּוּל דִּקְרִיאַת שְׁמַע. וְכַמּוּבָן גַּם מֵחִלּוּקֵי הַדִּינִים (בְּעִנְיָן הֶפְסֵק** (להפסיק תפילתו בשאילת שלום) **וְכוּ׳) בֵּין קְרִיאַת שְׁמַע לִשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** שבתפילת שמונה-עשרה אסור כלל להפסיק, כיון שצריך לעמוד בביטול מוחלט[19]. **וְעִנְיָן זֶה [מַה שֶּׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי מַגִּיעִים אַחַר כָּךְ לִבְחִינַת יְהוּדָה (בֵּן הָרְבִיעִי)] הוּא עַל דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ[20] בְּעִנְיָן ג׳ הַכְּתָרִים [כֶּתֶר תּוֹרָה כֶּתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהֵם בְּג׳ הַקִּוּיִן תּוֹרָה עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב שֶׁעוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן** [שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהֶם], **שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לִבְחִינַת כֶּתֶר שֵׁם טוֹב הוּא עַל יְדֵי ג׳ הַכְּתָרִים, עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן.**

ה) וְהִנֵּה זֶה שֶׁבְּחִינַת יְהוּדָה צָרִיךְ לְהַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, הַיְנוּ בִּכְדֵי שֶׁהַהוֹדָיָה דִּבְחִינַת יְהוּדָה תִּהְיֶה בְּגִלּוּי. אֲבָל בְּהֶעְלֵם וּבִכְפִנִימִיּוּת חֲרֵי הוֹדָיָה זוֹ הִיא בִּתְמִידוּת. גם ללא הקדמת העבודות הקודמות. **וְכַמְּבֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר**[23] **שֶׁהַיּוּ״ד דִּיהוּדָה מוֹרֶה עַל הַהֹוֶה וְהַתְּמִידוּת כְּמוֹ כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים** ש״עשה׳ פירושו שתמיד עושה כך[24], **דְּהַיְנוּ שֶׁהַהוֹדָיָה שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִיא בִּתְמִידוּת. דְּמַה שֶּׁכָּתוּב**[3] **הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳** שמשמעותה רק ׳הפעם׳ ולא תמיד **(שֶׁלֹּא כָּל הָעִתִּים שָׁוֹת)? הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַגִּלּוּי, מִצַּד הָעֶלֵּם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (וּבִכְפָרָט מִצַּד הָעֶלֵּם וְהֶסְתֵּר הַגָּלוּת)** יש עיתים, **אֲבָל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל [שֶׁהִיא מָהוּתוֹ הָאֲמִתִּי] הִיא תָּמִיד בְּאָמְנָה** [=נאמנות. בתוקף התקשרות] **אִתּוֹ** (עם הקב״ה)[25] **וְאוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳ הוּא אֶצְלוֹ בִּתְמִידוּת, וְאֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה שׁוּם שִׁנּוּי**

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ עִנְיָן יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי, כִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה חִבּוּר עִם אִישִׁי זֶה הַקָּבָּ״ה, עַד שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד. וְזֶהוּ מַה שֶּׁבְּחִינַת לֵוִי הוּא עִנְיָן אֱמֶת וְיַצִּיב כּוּ׳ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁקָּאֵי (כַּנַּ״ל) עַל הַתּוֹרָה.

ד) וְזֶהוּ יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ, שֶׁהָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת (אַחֶיךָ) רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, ב׳ פַּרְשִׁיּוֹת דִּקְרִיאַת שְׁמַע וֶאֱמֶת וְיַצִּיב, הִיא הַקְדָּמָה וְהַכָנָה לִבְחִינַת יְהוּדָה, הָעֲבוֹדָה דִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, הוֹדָיָה וּבִטּוּל, כְּעַבְדָּא קַמֵּיהּ מָרֵי׳[18]. **שֶׁהַבִּטּוּל דִּתְפִלַּת הָעֲמִידָה הוּא בִּטּוּל בְּתַכְלִית לְמַעְלָה גַּם מֵהַבִּטּוּל דִּקְרִיאַת שְׁמַע. וְכַמּוּבָן גַּם מֵחִלּוּקֵי הַדִּינִים (בְּעִנְיָן הֶפְסֵק וְכוּ׳) בֵּין קְרִיאַת שְׁמַע לִשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְעִנְיָן זֶה [מַה שֶּׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי מַגִּיעִים אַחַר כָּךְ לִבְחִינַת יְהוּדָה (בֵּן הָרְבִיעִי)] הוּא עַל דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ**[20] **בְּעִנְיָן ג׳ הַכְּתָרִים [כֶּתֶר תּוֹרָה כֶּתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת, שֶׁהֵם בְּג׳ הַקִּוּיִן תּוֹרָה** (כתר תורה) **עֲבוֹדָה** (כתר מלכות) **וּגְמִילוּת חֲסָדִים** (כתר כהונה)[21] **וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב שֶׁעוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן** [שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהֶם], **שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לִבְחִינַת כֶּתֶר שֵׁם טוֹב הוּא עַל יְדֵי ג׳ הַכְּתָרִים,** ורק לאחר שיוצק לתוכו את שלש המעלות אז כתר שם טוב **עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן.**

ה) וְהִנֵּה זֶה שֶׁבְּחִינַת יְהוּדָה צָרִיךְ לְהַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, הַיְנוּ בִּכְדֵי שֶׁהַהוֹדָיָה דִּבְחִינַת יְהוּדָה תִּהְיֶה בְּגִלּוּי. אֲבָל בְּהֶעְלֵם וּבִכְפִנִימִיּוּת חֲרֵי הוֹדָיָה זוֹ הִיא בִּתְמִידוּת. גם ללא הקדמת העבודות הקודמות. **וְכַמְּבֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר**[23] **שֶׁהַיּוּ״ד דִּיהוּדָה מוֹרֶה עַל הַהֹוֶה וְהַתְּמִידוּת כְּמוֹ כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים**[24]**, דְּהַיְנוּ שֶׁהַהוֹדָיָה שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הִיא בִּתְמִידוּת. דְּמַה שֶּׁכָּתוּב הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳ (שֶׁלֹּא כָּל הָעִתִּים שָׁוֹת) הוּא רַק בְּנוֹגֵעַ לְהַגִּלּוּי, מִצַּד הָעֶלֵּם וְהֶסְתֵּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (וּבִכְפָרָט מִצַּד הָעֶלֵּם וְהֶסְתֵּר הַגָּלוּת), אֲבָל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל [שֶׁהִיא מָהוּתוֹ הָאֲמִתִּי] הִיא תָּמִיד בְּאָמְנָה אִתּוֹ**[25] **וְאוֹדֶה אֶת הַוְיָ׳ הוּא אֶצְלוֹ בִּתְמִידוּת, וְאֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה**

עג, א. 18) שבת י, א. 19) ראה שו״ע אדה״ז סס״ו ס״א־ב (בנוגע לק״ש) וסי׳ קד (בנוגע לתפלה). וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 18 הערה 58. 20) ראה בארוכה לקו״ש ח״ד ע׳ 1214 ואילך. 21) המשך תער״ב בתחלתו. 22) אבות פ״ד מי״ג. 23) בתחילת הדרוש. 24) איוב א, ה. וראה שעהיוה״א רפ״ד. 25) תניא ספכ״ד.

ביאור בדרך אפשר

חַס וְשָׁלוֹם. וְהַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי הוּא בִּכְדֵי לְעוֹרֵר[26] אֶת הַהוֹדָיָה שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוּי, וְעַד שֶׁתֵּצֵא פְּעוּלָּתָהּ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל מַמָּשׁ בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. קדימת אופני העבודה של ראובן שמעון ולוי חיונית רק על מנת שבחי׳ יהודה תהיינה בגלוי ותצא ותפעל באדם אך גם ללא קדימת אופני עבודה אלו בחי׳ ההודיה נמצאת בתמידיות אצל כל יהודי.

ו) וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב (יהודה אתה יודוך אחיך) יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, שֶׁעַל יְדֵי גִּלּוּי הַהוֹדָיָה דִּבְחִינַת יְהוּדָה נַעֲשֶׂה יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ בְּרוּחָנִיּוּת (כַּמְּבֹאָר הָעִנְיָן בְּתוֹרָה אוֹר שׁ׳אויביך׳ הם עניני העולם, וצריך להתעסק עמם לא בחשק ורצון (׳פנים׳) אלא כמו בעל כרחו (׳עורף׳)[27]) וְגַם בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[28]. וּלְאַחֲרֵי יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ נֶאֱמַר גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה גו׳ לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה גו׳ שהיא נבואה על הגאולה העתידה[29], וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר שֶׁבָּזֶה מְרֻמָּז שֶׁיָּדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ הוּא עוֹד לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה[30]. דְּהִנֵּה גּוּר אַרְיֵה גו׳ לֹא יָסוּר מִיהוּדָה קָאֵי [=מוסב] עַל דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, שֶׁמִּזַּרְעָם יִהְיֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[31] שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר וְקָם שֵׁבֶט [=מלך מושל ורודה. המורה על משיח] מִיִּשְׂרָאֵל[32] [שֶׁאָז יִהְיֶה וְעַבְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם[33], וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם[34], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטוֹרָה דְּשַׁבָּת שֶׁהֶעָבָר, שֶׁמִּינֵי׳ מִתְבָּרְכִין כֻּלְּהוּ יוֹמִין [=משבת מתברכים כל הימים][35]). וְעוד לִפְנֵי זֶה, בְּסִיּוּם זְמַן הַגָּלוּת[36], יִהְיֶה יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, שֶׁכָּל אֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל [שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שֵׁם יְהוּדָה[37]] תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד[38]. עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהוֹדָיָה שֶׁבִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעַד שֶׁבָּאָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, בְּחֵקוֹתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ גו׳[39], הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה (כְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי[40]) וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם וְגו׳ מכך שהפסוק ״דך בעורף אויבך״ נאמר לפני הפסוקים המדברים על הגאולה עולה שעוד לפני-זה בסיום זמן הגלות יהיה ״ונפלו אויביכם לפניכם״ על ידי גילוי ההודיה שבכל אחד ואחד.

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶהוּ גַּם קֶשֶׁר דִּיהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ לתחילת הפרשה וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגָלוּת (שֶׁכָּל הַגָּלוּיוֹת, שאנו נמצאים בשעבוד הַמַּלְכֻיּוֹת[41] נִקְרֵאת עַל שֵׁם) מִצְרַיִם, הֵם בִּבְחִינַת וַיְחִי עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה

שׁוּם שִׁנּוּי חַס וְשָׁלוֹם. וְהַקְּדָמַת הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי הוּא בִּכְדֵי לְעוֹרֵר[26] אֶת הַהוֹדָיָה שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַלֵּב שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוּי, וְעַד שֶׁתֵּצֵא פְּעוּלָּתָהּ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל מַמָּשׁ בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה.

ו) וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, שֶׁעַל יְדֵי גִּלּוּי הַהוֹדָיָה דִּבְחִינַת יְהוּדָה נַעֲשֶׂה יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ בְּרוּחָנִיּוּת (כַּמְּבֹאָר הָעִנְיָן בְּתוֹרָה אוֹר[27]) וְגַם בְּגַשְׁמִיּוּת, דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[28]. וּלְאַחֲרֵי יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ נֶאֱמַר גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה גו׳ לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה גו׳[29], וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר שֶׁבָּזֶה מְרֻמָּז שֶׁיָּדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ הוּא עוֹד לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה[30]. דְּהִנֵּה גּוּר אַרְיֵה גו׳ לֹא יָסוּר מִיהוּדָה קָאֵי עַל דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, שֶׁמִּזַּרְעָם יִהְיֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[31] שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל[32] [שֶׁאָז יִהְיֶה וְעַבְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם[33], וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם[34], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטוֹרָה דְּשַׁבָּת שֶׁהֶעָבָר, שֶׁמִּינֵי׳ מִתְבָּרְכִין כֻּלְּהוּ יוֹמִין[35]). וְלִפְנֵי זֶה, בְּסִיּוּם זְמַן הַגָּלוּת[36], יִהְיֶה יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, שֶׁכָּל אֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל [שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שֵׁם יְהוּדָה[37]] תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד[38]. עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהוֹדָיָה שֶׁבִּכְלָלוּת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְעַד שֶׁבָּאָה בְּפוֹעַל בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ גו׳[39], הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה (כְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי[40]) וְנָפְלוּ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם וְגו׳.

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶהוּ גַּם קֶשֶׁר דִּיהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ לְוַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגָלוּת (שֶׁכָּל הַגָּלוּיוֹת, הַמַּלְכֻיּוֹת[41] נִקְרֵאת עַל שֵׁם) מִצְרַיִם הֵם בִּבְחִינַת וַיְחִי עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה תּוֹרַת

26) וע״ד המבואר בתניא פמ״ב (ס, א). 27) מה, ג. 28) שבת סג, א. וש״נ. 29) ויחי מט, ט־יו״ד. 30) להעיר שגם בגלות מצרים (שכימי צאתך מארמ״צ אראנו נפלאות — בגאולתנו עתה) קדם ליצי״מ: ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים גו׳ (שמות ג, כא ובמרז״ל שם). 31) כבפיה״מ להרמב״ם פ׳ חלק יסוד הי״ב ״ומזרע שלמה דוקא״. וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 215 הערה 53. וש״נ. 32) בלק כד, יז. רמב״ם הל׳ מלכים פי״א ה״א. 33) יחזקאל לז, כד. 34) שם, כה. 35) ראה זח״ב סג, ב. פח, א. 36) להעיר מרמב״ם הל׳ מלכים ספי״א דגם לאחרי ביאת המשיח הסדר הוא: וילחום מלחמות ה׳ וינצח, ואח״כ ובנה מקדש במקומו כו׳ וקבץ נדחי ישראל כו׳. 37) ב״ר פצ״ח, ו (עה״פ יהודה אתה יודוך אחיך). וראה אוה״ת ויחי שדמ, א. 38) בשלח טו, טז. 39) ר״פ בחוקותי. 40) כו, ח. 41) ב״ר פט״ז, ה.

ביאור בדרך אפשר

תּוֹרַת חַיִּים וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[42] **וָחַי בָּהֶם [וּכְפֵרוּשׁ כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן שֶׁאָמַר לְנִכְדּוֹ כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק עַל הַפָּסוּק וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם,** כמסופר ב״היום-יום״: בהיות ה״צמח צדק״ ילד ולמד את הכתוב ״ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה״, תירגם לו מורו - על פי פירוש בעל-הטורים - יעקב אבינו חי את שבע-עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה׳חדר׳ שאל את זקנו אדמו״ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו - י״ז שנה שגר בארץ מצרים ׳ערות הארץ׳? ענה לו אדמו״ר הזקן: **שֶׁעַל יְדֵי שְׁוִאַת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו גּוֹ׳ לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד** שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה **כו׳**[43]

ביאור בדרך אפשר

הָיָה בְּחִינַת ״וָחַי״ גַּם בְּמִצְרַיִם[44]**], וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה**[45] **(יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ) יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, וּכְמַאֲמַר רַז״ל**[46] **כְּשֶׁהַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין יְדֵי עֵשָׂו שׁוֹלְטוֹת, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עַצְמָם מְסַיְּעִים לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, וּבְאוֹפֶן דְּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ מוֹסִיף וְאוֹר. וְאוֹר זֶה דּוֹחֶה אֶת חוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת וּמֵבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.**

חַיִּים וְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר[42] **וָחַי בָּהֶם [וּכְפֵרוּשׁ כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן שֶׁאָמַר לְנִכְדּוֹ כְּבוֹד קְדֵשַׁת אַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק עַל הַפָּסוּק וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁעַל יְדֵי שְׁוִאַת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו גּוֹ׳ לְהוֹרוֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה לְהַתְקִין לוֹ בֵּית תַּלְמוּד כו׳**[43] **הָיָה בְּחִינַת ״וָחַי״ גַּם בְּמִצְרַיִם**[44]**], וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה**[45] **(יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ) יָדְךָ בְּעוֹרֶף אוֹיְבֶךָ, וּכְמַאֲמַר רַז״ל**[46] **כְּשֶׁהַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת אֵין יְדֵי עֵשָׂו שׁוֹלְטוֹת, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עַצְמָם מְסַיְּעִים לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה וּלְקַיֵּם מִצְוֹת מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, וּבְאוֹפֶן דְּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ מוֹסִיף וְאוֹר. וְאוֹר זֶה דּוֹחֶה אֶת חוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת וּמֵבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.**

---

42) אחרי יח, ה. 43) ויגש מו, כח. תנחומא שם (פרש״י שם). 44) היום יום ע׳ יב. 45) וי״ל דזה מרומז גם בזה שהתחלת הסדרה בתו״א היא בפסוק זה. 46) ב״ר פס״ה, כ.

אגרות קודש

ב״ה, י״ב טבת, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר
פרץ שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, והפ״נ מצום העשירי, יהפך במהרה לששון ולשמחה.

הנה נהניתי ממ״ש אודות ההתועדות, ואשר מדברים על ענינים של פועל, ובודאי גם על להבא יעשה כזה, וזוהי גם המענה לשאלתו שאינו יודע מה לעשות עוד בהנוגע לאלו שלא שמעו עד עתה ועומדים בעקשנות, שהעצה לזה הוא ריבוי אור, אלא שלאחרי פעטערסבורג נתלבש האור בכלים ואותיות ובמילא כשידברו עוד כ״פ הרי סו״ס הריבוי אור ידחה רוב החשך, ויתן השי״ת שיהי׳ זה בחסד וברחמים ובקרוב ממש.

בברכה.

בס"ד. שיחת יום א' פ' ויחי, עשרה בטבת יהפך לשמחה ה'תשמ"ג

- לאחר תפלת מנחה -

בלתי מוגה

א. אודות כללות ענין התענית - פוסק הרמב"ם בריש הלכות תעניות: "דבר זה מדרכי התשובה הוא".

וממשיך שם: "בזמן שתבוא צרה" - צריכים לדעת שאין זה "נקרה נקרית", אלא "בגלל מעשיהם הרעים הורע להן . . וזהו שיגרום להסיר הצרה מעליהם" - כללות ענין התשובה. וזהו מה שמתענים בימים מיוחדים - "מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו . . ומעשה אבותינו . . שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב" (שם ריש פרק ה).

זאת אומרת: כאשר ישנו מאורע מסויים הקשור עם בני ישראל - הרי לא זו בלבד שיש בזה תוכן ומטרה מסויימת (ואין זה "נקרה נקרית"), אלא יש בזה הוראה בנוגע להנהגתו של יהודי בעיקר ענינו - "אני נבראתי לשמש את קוני" - "מדרכי התשובה, הוא", "נשוב להיטיב".

ב. והענין בזה:

מבואר בלקוטי תורה (ריש פרשת האזינו) שעיקר התשובה (שזהו ענין התענית) הוא - כמו שכתוב "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", כלומר, שבהיות הנשמה מלובשת בגוף ("נשמה שנתת בי", "אשר נתנה"), הנה ביחד עם הגוף וכל עניניו (מעשה דיבור ומחשבה) תשוב הנשמה "אל האלקים אשר נתנה", להיות בקירוב ואחדות עם הקב"ה.

וענין זה נפעל (כאמור) בהיות הנשמה מלובשת בגוף - שבזה ישנם חילוקי דרגות:

כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב של שלימות - הרי הוא מרגיש את גילוי הנשמה באופן ד"נשמה שנתת בי", "אשר נתנה", "כל הנותן בעין יפה נותן" - "ויפח באפיו נשמת חיים", "מאן דנפח מתוכי' נפח, פירוש מתוכיותו ומפנימיותו כו'", "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא ריש פרק ב), כלומר, שבהיות נשמתו מלובשת בגופו הרי הוא מרגיש שהיא "מתוכיותו ופנימיותו" של הקב"ה.

אבל לפעמים ישנם סיבות שונות שמחמתן אין לו הכרה והרגשה זו, אלא באופן ד"אתה בראתה" בלבד, ולמטה מזה - "אתה יצרתה", ועד ל"אתה נפחתה בי" - דרגת העשיה, כלומר, שהוא יודע באופן כללי שהקב"ה ברא את מציאותו מאין ליש על ידי זה שנתן בו נשמה.

וזהו כללות ענין התשובה - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה": מבלי הבט על מעמדה ומצבה הקודם - שֶׁבָּה הנשמה (ביחד עם הגוף ועניניו) "אל האלקים אשר נתנה", כלומר, שנפעל אצלו גילוי אלקות באופן הכי נעלה השייך אצל נשמה המלובשת בגוף.

ולאידך - גם כאשר הוא נמצא במעמד ומצב נעלה ביותר, הרי מכיון שמדובר אודות השבה להקב"ה שהוא "אין סוף", מובן, שבאיזה מעמד ומצב שיהיה, ביכלתו תמיד להתעלות ולהתקרב אל הקב"ה עוד יותר, עד "אין סוף".

ג. והנה, ביום התענית ישנה נתינת כח מיוחדת לענין התשובה, כמודגש בהפטרה דיום התענית - "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב":

לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בתנועה של ריצוי כדי לקבל בסבר פנים יפות כל יהודי שמשתדל להתקרב ולשוב אליו, אלא אדרבה: הקב"ה מצדו הוא נמצא במעמד ומצב ד"בהמצאו" ו"בהיותו קרוב", ועל ידי זה בכחו של יהודי להתקרב ולשוב אל ה', ועד לתכלית השלימות שבענין התשובה - "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

ויתירה מזו: דיוק הלשון "בהמצאו" מורה על ענין של מציאה, כלומר, שהקירוב והאחדות עם הקב"ה ("והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה") הוא עד לדרגת גילוי אלקות שהיא בבחינת "מציאה" - שלא בערך כלל לגבי עבודת והשתדלות האדם בענין זה.

זאת אומרת: כאשר יהודי חושב כיצד יכול הוא להגיע למעמד ומצב ד״הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה״, ובאופן שהתעוררות זו (דיום התענית) תומשך על כל השנה כולה - אומרים לו שהקב״ה מעמיד את עצמו במצב ד״בהמצאו״ (מציאה) ביחס לכל אחד ואחד מישראל, בדוגמת ״מציאה״ הכי גדולה שמונחת לפניו מן המוכן, ומוצאה בלכתו ב״רשות הרבים״, מבלי לצפות לכך, כלומר, גילוי אלקות שלא בערך כלל לגבי אופן עבודתו.

ומה שנדרש ממנו - הרי זה רק ליפול על המציאה ולהכריז שמציאה זו - דרגא נעלית בגילוי אלקות - היא שלו, כלומר, שרצונו בגילוי אלקות, ומכיון שזהו רצונו של יהודי שהוא בבחינת צדיק - ״עמך כולם צדיקים״ - ממלא הקב״ה את רצונו, ועד שהוא מתאחד ונעשה מציאות אחת עם הקב״ה, ובלשון הזהר: ישראל וקוב״ה כולא חד, על ידי הממוצע ד״אורייתא״ - ״ושמרו דרך ה׳״, כלומר, שההנהגה על פי התורה (״יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה׳״) היא ה״דרך״ המקשרת את ישראל עם הקב״ה, עד שנעשים מציאות אחת - ״כולא חד״.

ומכיון שעל יום התענית נאמר ״דרשו ה׳ בהמצאו גו׳״ - מובן, שישנה נתינת כח מיוחדת לענין התשובה, עד לשלימות התשובה - ״הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה״.

ד. על פי זה מובן גודל העילוי דיום התענית:

אף על פי שענין התענית הוא כתוצאה ממאורע וענין בלתי רצוי, וההסתר גדול כל כך עד שיש צורך לשלול את הסברא ד״נקרה נקרית״ (כנ״ל בדברי הרמב״ם) - הרי ירידה זו היא לצורך עליה, כדי לעורר את בני ישראל לשוב בתשובה. זאת אומרת: כאשר יהודי מסתכל (על פי תורה) ורואה שישנו מאורע ומצב בלתי רצוי - הרי הוא יודע שבודאי אין רצונו של הקב״ה להרע לו חס ושלום, ובודאי שאינו מענישו לשם עונש בלבד, אלא הכוונה בזה היא - לעורר את נקודת היהדות שבו לשוב אל ה׳.

וזהו מה שיום התענית הוא ״עת רצון״ - כמבואר באגרת התשובה (פרק ב) שהתענית הוא ״יום רצון לה׳״ - שאז מתעוררת נקודת היהדות שבו, ״חלק אלקה ממעל ממש״ [וכתורת הבעש״ט בשם הרס״ג (שהובאה בכמה מקומות בדרושי חסידות) שהעצם כשאתה תופס במקצתו - או בחלקו - אתה תופס בכולו], לשוב ולהתאחד עם הקב״ה (שהוא במצב ד״בהמצאו״), ועד שנעשה לדבר אחד ממש - ישראל (על ידי אורייתא) וקוב״ה כולא חד.

ובהיותו במעמד ומצב זה - ביכלתו לבטל את גזירת הגלות (שזוהי הסיבה לענין התענית), כמאמר רז״ל (מו״ק טז, ב) הקב״ה גוזר וצדיק מבטל, דקאי על כל אחד ואחד מישראל - ״עמך כולם צדיקים״. וכדאיתא בתיקונים שאפילו אם היה צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה בדורו היה בא משיח.

ה. והנה, כללות ענין התענית (״מדרכי התשובה״) נדרש מכל אחד ואחד מישראל - מ״ראשיכם שבטיכם״ עד ״חוטב עציך ושואב מימיך״:

גם יהודי שהוא בבחינת ״ראשיכם שבטיכם״, גדול שבגדולים - הנה למרות היותו במעמד ומצב ד״כל ימיו בתשובה״ (כמבואר בזהר שזוהי מדרגת הצדיקים), הרי כאשר מגיע ״יום רצון לה׳״ (יום התענית), אומרים לו שנדרשת ממנו עבודת התשובה באופן נעלה יותר.

ולאידך - גם יהודי פשוט, ״חוטב עציך ושואב מימיך״, ביכלתו (ובמיוחד — כאשר ישנה נתינת כח מיוחדת ד״בהמצאו״ ו״בהיותו קרוב״) לשוב אל ה׳ (״הרוח תשוב אל האלקים גו׳״) ולהיות בגלוי בדרגת ״צדיק״ (״עמך כולם צדיקים״) המבטל את כללות ענין הגלות, ומביא את הגאולה על ידי ביאת משיח.

ו. ומכיון שכללות ענין התשובה (דיום התענית) שייך לכל אחד ואחד מישראל - לכן, גם המעשה בפועל הבא כתוצאה מענין התשובה [שהרי התשובה ענינה חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, בנוגע למעשה בפועל, ש״המעשה הוא העיקר״, ולכן, תיכף ומיד לאחרי שמקבל על עצמו הרי הוא מתחיל לעסוק בזה בפועל ממש] - הוספה מיוחדת ביום התענית בכל ג׳ הקוין שעליהם העולם עומד, תורה עבודה (תפלה) וגמילות חסדים - הרי זה ענין השייך לכל אחד ואחד מישראל, מ״ראשיכם שבטיכם״ עד ״חוטב עציך ושואב מימיך״.

ובנידון דידן: תפלה - תפלת מנחה שהתפללו זה עתה כולם יחד (וביחד עם כל בני ישראל שבכל העולם כולו), תורה - קריאת התורה (דיום התענית) ושמיעתה, בברכה לפניה ולאחריה כו׳, וצדקה - נתינת הצדקה ביום התענית (הן מה שנתנו כבר, והן מה שיתנו בסיום ה״קיבוץ״ (אסיפה וכינוס)).

וכאמור - ג׳ ענינים אלו (תורה תפלה וצדקה) הם ענינים השייכים לכל אחד ואחד מישראל בשוה, ולכן, קיום ג׳ ענינים אלו על ידי כל בני ישראל מדגיש ש״כל ישראל חברים״, ויתירה מזו: אחדות ישראל.

ובפרט שבג׳ ענינים אלו (תפלה תורה וצדקה) מודגש ענין האחדות:

תפלה - ״כעבדא קמי מרי״״, ביטול והתאחדות עם ה׳ אחד. תורה - תורה אחת לכולנה. וצדקה - חיבור ואחדות בין עני ועשיר (ב׳ קצוות), ועד ש״יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית״, זאת אומרת, אף על פי שעל פי תורה הרי הבעל הבית הוא הנותן והמשפיע לעני (שהרי הוא מקיים את מצות הצדקה), הנה ביחד עם זה גם העני הוא בבחינת נותן ומשפיע לבעל הבית (״העני עושה עם בעל הבית״), שבזה מודגש כללות ענין האחדות.

ועל ידי ההוספה בג׳ הקוין שעליהם העולם עומד - פועלים את קיום ועמידת העולם בסוף זמן הגלות, ואז יכולים בני ישראל לעסוק בכל עניניהם באופן של ״עמידה״ ותוקף, מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ובאופן כזה - להתכונן לקבלת פני משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

ז. כל האמור לעיל הוא דבר שוה בכל התעניות. ונוסף לזה - ישנו ענין פרטי השייך לתענית זו (עשרה בטבת) באופן מיוחד, בהתאם למאורע שאירע ביום זה, שכתוצאה מזה נקבע יום זה ליום תענית:

המאורע שאירע בעשרה בטבת (שבגללו נקבע ״צום העשירי״) הוא - ש״סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה״ (יחזקאל כד, ב), כלומר, שביום זה התחיל המצור ומצוק על ירושלים - ״שבו סמך מלך בבל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק״ (רמב״ם הלכות תעניות פרק ה הלכה ב).

וזה היה התחלת החורבן והגלות (הן הגלות דחורבן בית ראשון והן הגלות דחורבן בית שני) - כי כל שאר המאורעות שאירעו בשאר הצומות (י״ז בתמוז, תשעה באב, וצום גדליה) באו בהמשך למאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״.

ומזה מובן חומר הענין דעשרה בטבת - מכיון שענין זה היה ההתחלה לכללות ענין הגלות (לאחרי המאורעות שאירעו בשאר הצומות, בהמשך למאורע דעשרה בטבת).

וגודל הירידה שבענין זה מודגש ביותר בעובדה שמאורע זה (״סמך מלך בבל אל ירושלים״) אירע ״בחודש העשירי בעשור לחודש״:

מספר עשר קשור עם ענין של קדושה באופן גלוי ונעלה - ״העשירי יהיה קודש״. ובענינו - מדובר אודות ״חודש העשירי״, ובחודש העשירי גופא - ״בעשור לחודש״. כלומר, שיום זה (עשרה בטבת, ״בחודש העשירי בעשור לחודש״) הוא יום שיש בו אפשריות ועלוליות מיוחדת להמשכת וגילוי הקדושה באופן נעלה ביותר.

ואף על פי כן, ביום זה היה המאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״, התחלת המצור והמצוק על ירושלים, שהביא בעקבותיו את כללות החורבן והגלות. ואם כן, הרי זו ירידה גדולה ביותר.

ומכיון שהירידה היא לצורך עליה (כנ״ל סעיף ד), נמצא שתכלית הכוונה דגודל הירידה שבעשרה בטבת היא — שעל ידי זה תהיה עליה גדולה ביותר, באופן נעלה יותר מהעליה (הבאה לאחרי הירידה) שבשאר הצומות.

וענין זה מתבטא גם במה שכתוב בבית־יוסף (טור אורח חיים סתק״נ - בשם אבודרהם) ש״י׳ בטבת הוא משונה משאר תעניות, שאם היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בו בעצם היום הזה, כמו ביום הכיפורים״, כלומר, שבעשרה בטבת ישנו תוקף מיוחד (יותר משאר הצומות) בדוגמת התוקף דיום הכיפורים שדוחה את השבת. וזהו מה שכתוב ״בעצם היום הזה״, כלומר, התוקף והפנימיות והעצמיות דיום זה, ע״ד הענין ד״עיצומו של יום מכפר״ - בנוגע ליום הכיפורים.

ומזה מובן שישנו עילוי מיוחד בעבודת התשובה ב״עת רצון״ דעשרה בטבת - מפני העילוי המיוחד שביום זה - ״בעצם היום הזה״, ובעבודת האדם הרי זה מרמז על עצם ופנימיות הנשמה (״חלק אלקה ממעל ממש״), נקודת היהדות, שמתעוררת ביום התענית (״יום רצון לה׳״) על ידי הגילוי ד״בהמצאו״ ו״בהיותו קרוב״.

ח. על פי האמור לעיל שהמאורע דעשרה בטבת קשור עם התחלת כללות ענין הגלות, עד לגלותנו זה - מובן, שזהו גם הזמן המתאים לבטל את כללות ענין הגלות, על ידי זה שמבטלים את הסיבה שהביאה לענין הגלות - ״מפני חטאינו גלינו מארצנו״, שזוהי הסיבה היחידה לכללות ענין הגלות, וכאשר מבטלים את הסיבה - מתבטל גם המסובב תיכף ומיד, ובלשון הרמב״ם (הלכות תשובה פרק ז הלכה ה): ״מיד הן נגאלין״.

[ענין זה (ביטול סיבת הגלות) שייך אמנם בכל התעניות, אבל בעשרה בטבת מודגש הדבר ביותר - מכיון שהמאורע דעשרה בטבת הוא ההתחלה דכללות ענין הגלות, כנ״ל].

ומכיון שהחטא העיקרי שהביא לגלותנו זה הוא - היפך הענין דאהבת ישראל [אמנם ״מפני חטאינו (לשון רבים) גלינו מארצנו״, אבל אף על פי כן, החטא העיקרי הוא - העדר וחסרון (״חטא״ - מלשון חסרון) הענין דאהבת ישראל], כדאיתא בגמרא (יומא ט, ב) ״אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם״, וחטאם היה - ״שנאת חנם״ (כמפורש שם בגמרא) - הרי מובן שביטול סיבת הגלות נפעל על ידי ההוספה באהבת ישראל ואחדות ישראל (היפך הענין ד״שנאת חנם״), שעל ידי זה מתבטל בדרך ממילא כללות ענין הגלות.

ועל פי הכלל המובא בדברי חז״ל שהקב״ה מקדים רפואה למכה - הרי בהכרח לומר שביחד עם המאורע הבלתי רצוי שאירע בעשרה בטבת (״סמך מלך בבל אל ירושלים״), נרמזה גם ההוראה במה מתבטאת ה״רפואה״ דכללות ענין הגלות, עד לגלותנו זה (שבא כתוצאה והמשך להתחלת הענין בעשרה בטבת) - ענין האחדות (אהבת ישראל ואחדות ישראל), כדלקמן.

ט. והביאור בזה:

כאשר מתבוננים במאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״ כשלעצמו - הרי בהתבוננות הכי קלה רואים שמיד בהתחלת המצור על ירושלים נפעל ענין של אחדות אצל כל היהודים שהיו בירושלים, כי מכיון שאף אחד לא היה יכול לצאת מירושלים (״אין יוצא״), הרי מובן שכל אלו שהיו בירושלים התאחדו בזה שכולם נמצאים בירושלים - ״עיר שחוברה לה יחדיו, עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים״ (ירושלמי חגיגה פרק ג הלכה ו) - ושם נפגשו הם איש עם רעהו מידי יום ביומו.

[המאורעות שאירעו בי״ז תמוז ובתשעה באב (בקיעת העיר וחורבן ביהמ״ק) כתוצאה מהתחלת המצור על ירושלים בעשרה בטבת - אירעו שנתיים ומחצה לאחרי התחלת המצור בעשרה בטבת. ואילו הפעולה שנפעלה תיכף ומיד עם התחלת המצור בעשרה בטבת, היא - אחדותם של ישראל (אלו שישבו בירושלים)].

ועד כדי כך - שענין זה שוב לא היה תלוי בבחירתם; מלך ממלכי אומות העולם, שהיה ״מושל בכיפה״, ניצל את כחו והצליח לפעול שיהודים יהיו במעמד ומצב של אחדות ישראל!

ומובן שאחדות זו היתה מיוסדת על התורה ומצוותיה - כפי שהדבר מתבטא בזה שאחדותם היתה בירושלים, עיר ששמה מורה על ״שלימות היראה״ [כמובא בראשונים שהעליה לרגל לירושלים היתה פועלת הוספה ביראת שמים גם כאשר היו חוזרים למקומותיהם], עיר שבה היה בית המקדש - ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״, שבו הקריבו קרבנות (תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים, וכיוצא בזה), כהנים בעבודתם ולווים בדוכנם וישראל במעמדם, מידי יום ביומו, ובלשכת הגזית שבבית המקדש ישבו חברי הסנהדרין ופסקו הלכות בתורה, ועל ידי ״דבר הוי׳ זו הלכה״ האירו את חייהם היום־יומיים של בני ישראל!

ומכל זה מובן שלמרות שהמאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״ היה ההתחלה דכללות ענין הגלות - הנה ביחד עם זה נרמז בזה ענין ה״רפואה״ לכללות ענין הגלות עד לגלותנו זה - אחדותם של ישראל, שעל ידי זה מתבטל ענין הגלות, ולא רק מכאן ולהבא, אלא באופן שעוקר את הדבר מעיקרו (על דרך ובדוגמת הענין ד״כל המחלה גו׳ לא אשים עליך״), ועד שענין הגלות מתהפך לטוב - ד״אודך ה׳ כי אנפת בי״.

י. וזוהי ההוראה והלימוד עבור כל אחד ואחד מישראל - בכל עת ובכל זמן, ובמיוחד - ב״עת רצון״ (״יום רצון לה׳״) דעשרה בטבת:

כאשר יהודי מתבונן במאורע שאירע בעשרה בטבת (בעת שמעיין במפרשי התנ״ך והשולחן ערוך כו׳, או בעת אמירת ה״סליחות״) - הרי הוא נזכר בעצמו ומזכיר לכל אלו שנמצאים בסביבתו, שביטול ענין הגלות (גלותנו זה) נפעל על ידי אחדותם של ישראל, אחדות המבוססת ומיוסדת על התורה ומצוותיה (כפי ש״רפואה״ זו מרומזת במאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״, כנ״ל בארוכה).

זאת אומרת: יהודים צריכים להתאחד איש עם רעהו בתכלית האחדות, אחדות הקשורה עם כללות התורה ומצוותיה - אחדות ב״ירושלים״ (״עיר שחוברה לה יחדיו״), ״שלימות היראה״, כך שחייהם מוארים ב״נר מצוה ותורה אור״ (בדוגמת ענינם של ה״סנהדרין״), וישנו בעבודתם מעין ודוגמת הענין דכהנים בעבודתם ולווים בדוכנם וישראל במעמדם (כמבואר בספרי מוסר ובספרי חסידות שכל ענינים אלו יש דוגמתם גם בזמן הגלות ובחוץ לארץ).

וכל זה נעשה מרצונם הטוב של בני ישראל ובבחירתם - ״ובחרת בחיים״, ולא באופן שזקוקים חס ושלום שנבוכדנצר מלך בבל יאלץ את בני ישראל להיות במצב של אחדות (כפי שהיה במאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״).

יא. האמור לעיל אודות אחדותם של ישראל (מרצונם הטוב) - מודגש גם בהפטרה שקורין בשבת פרשת ויגש, השייכת ביותר לעשרה בטבת - בהתאם לקביעות שנה זו שעשרה בטבת חל ביום ראשון שלאחרי שבת פרשת ויגש:

בהפטרת פרשת ויגש מסופר אודות נבואתו של יחזקאל הנביא: ״קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו וקרב אותם . . לעץ אחד והיו לאחדים בידך״. וממשיך שם: ״כה אמר ה׳ . . הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי . . ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ . . ומלך אחד יהיה לכולם . . ודוד עבדי נשיא להם לעולם״ (יחזקאל לז, טז־כה).

זאת אומרת: אף על פי שישנם י״ב שבטים, ובכללות נחלקים הם לב׳ סוגים — עץ יהודה ובני ישראל חבריו, ועץ יוסף אשר ביד אפרים ובני ישראל חבריו - באה הוראת הקב״ה בנבואתו של יחזקאל (״גלה סודו אל עבדיו הנביאים״) שיש לאחד את כולם לעץ אחד. - ישנם אמנם ב׳ אופני הנהגה (יהודה ואפרים), אבל אף על פי כן, כאשר צריכים לשרוף את שיירי הגלות ולהביא את הגאולה (״ודוד עבדי נשיא להם לעולם״) - צריכים לאחד את יהודה ואפרים באופן ד״עץ אחד״, ״והיו לאחדים בידך״.

והוראה זו נקבעה בתורה - כלומר, שגם לאחרי שבטלה נבואה, קיימת הוראה זו בתורה בכל תקפה, ומתבצעת בפועל על ידי ״מאן מלכי רבנן״, שעל ידם נפעלת אחדותם של בני ישראל - ״והיו לאחדים בידך״. וזוהי הדרך לפעול ולהביא את ענין הגאולה - ״ודוד עבדי נשיא להם לעולם״.

יב. והנה, גודל ענין האחדות מודגש ביותר בעובדה שבזמנו של יחזקאל הנביא היה החילוק בין יהודה לאפרים מן הקצה אל הקצה, ובענינים הכי עיקריים:

עיר הבירה של יהודה היתה - ירושלים עיר הקודש, ״מקדש אדנ־י כוננו ידיך״. ולעומת זאת - אפרים וחבריו עשו ענינים בלתי רצויים ב״דן״ ו״באר שבע״ (היפך הענין דבית המקדש), כדי שבני ישראל לא יעלו לירושלים כו׳ (כמבואר במדרשי רז״ל).

ולאחרי כל זה בא יחזקאל הנביא ומודיע שגם כאשר ישנו יהודי שנמצא במעמד ומצב גרוע ביותר (בדוגמת המצב המתואר לעיל), רחמנא ליצלן, יש להתאחד גם עמו ולהעמידו בקרן אורה כו׳, ועד כדי כך שהגאולה שלו (של יהודה) תלויה בזה שמאחד את עץ יהודה ועץ אפרים שיהיו ״לעץ אחד״.

ואם הדברים אמורים בנוגע לזמנו של יחזקאל - הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא בימינו אלו, שאותם יהודים הנמצאים במעמד ומצב בלתי רצוי הם בבחינת תינוקות שנשבו בין העכו״ם, ולכן, בודאי שצריכים להשתדל להתאחד גם עמהם על ידי זה שמקרבים אותם לתורה ומצוותיה. ובזה תלוי כללות ענין הגאולה — ״ודוד עבדי נשיא להם לעולם״.

יג. וזוהי ההדגשה המיוחדת שבקביעות שנה זו - שעשרה בטבת חל ביום ראשון שלאחרי שבת פרשת ויגש - שקריאת ההפטרה דפרשת ויגש (הנ״ל) היא בבחינת ״ערב״ (הכנה והקדמה) לעשרה בטבת:

עוד לפני שמגיע עשרה בטבת, ותקפו של יום זה, (כמו שכתוב ביחזקאל ״כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים, בעצם היום הזה״), שבו מרומזת ה״רפואה״ לכללות ענין הגלות על ידי זה שגוי (מלך בבל) פועל את אחדותם של ישראל בירושלים (אחדות הקשורה עם ירושלים ובית המקדש כו׳, כנ״ל בארוכה),

הנה ביום השבת שלפניו, ש״מיניה מתברכין כולהו יומין״, ובפרט בקביעות שנה זו שיום השבת הוא ״ערב״ עשרה בטבת - קורין בהפטרה אודות נבואתו של יחזקאל שבה מודגש גודל הענין דאחדות ישראל (״ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי״), ומכיון שקורין בהפטרה בענין זה, נפעל כן בפועל (כידוע בענין ״והימים האלה נזכרים ונעשים״),

כלומר, שאומרים לו ליהודי שבכחו וביכלתו לעסוק בעצמו באחדותם של ישראל - ברצונו הטוב ובבחירתו (״ובחרת בחיים״), בהתאם להוראתו של יחזקאל הנביא [נביא שראה את ה״מרכבה״, וכתב את תיאורה בכל הפרטים ופרטי פרטים, באופן שיהיה מובן אפילו ל״בן כפר״] בנבואה האמורה - ״ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי״.

וכאשר יהודי מתנהג בעצמו - ברצונו הטוב - באופן דאהבת ישראל, ויתירה מזו: ״והיו אחד בידי״ - אחדות ישראל, כלומר, שאינו עושה חילוקים בין יהודי אחד לחבירו, אלא הוא מאחד את כולם עם ״ה׳ אחד״, על ידי זה שכולם מתנהגים על פי ״תורה אחת״, שזהו כללות הענין ד״והיו לאחדים בידך״ - בידו של נביא ה׳ (״גלה סודו אל עבדיו הנביאים״), ו״מאן מלכי רבנן״, שהם מודיעים את ״דבר ה׳ זו הלכה״ - אזי לא זקוקים עוד ל״רפואה״ המרומזת במאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״ (אחדותם של ישראל הנפעלת על ידי גוי), מכיון שמרצונם הטוב ובבחירתם מתנהגים בני ישראל באופן דאהבת ישראל ואחדות ישראל.

וכאשר ההנהגה היא באופן דאהבת ישראל ואחדות ישראל - אזי מתבטלת סיבת הגלות (״מפני חטאינו גלינו מארצנו״ - היפך הענין דאהבת ישראל), ובדרך ממילא מתבטל תיכף ומיד כללות ענין הגלות - ״מיד הן נגאלין״, ואז - יהפכו ימים אלו (עשרה בטבת ושאר הצומות) לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

* * *

יד. נוסף על האמור לעיל אודות ההפטרה דשבת פרשת ויגש, שמיד לאחריה (ביום ראשון) חל עשרה בטבת - ישנה הוראה נוספת מהתחלת פרשת ויחי, מכיון שעשרה בטבת חל ביום ראשון דפרשת ויחי:

בהתחלת פרשת ויחי נאמר: ״ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה״. וידוע הפירוש בזה על דרך הרמז - שי״ז שנותיו המובחרות (י״ז בגימטריא ״טוב״) חי יעקב אבינו בארץ מצרים (ראה בעה״ט על הפסוק. וראה אור התורה ויחי שנד, סע״א). וכביאור אדמו״ר הזקן בענין זה: מכיון ש״את יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה״ (ויגש מו, כח), ״לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה״ (פירוש רש״י על הפסוק) - הנה על ידי לימוד התורה (לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא) וההנהגה בדרכי התורה אזי נעשים חיים ראויים לשמם - ״ויחי״ - גם במצרים (״היום יום״ - י״ח טבת).

וההוראה מזה:

גם כאשר בני ישראל נמצאים בגלות - ארץ מצרים (״כל המלכיות נקראות על שם מצרים״), מפני גזירת הקב״ה על כללות ענין הגלות - צריכים הם לגלות את הכוונה והתכלית שבענין הגלות - לעשות שם ״בית תלמוד שמשם תצא הוראה״, ועל ידי זה - לאחד את כל בני ישראל הנמצאים בגלות, ברוח התורה.

וכפי שאחדות זו הודגשה ביותר בגלות מצרים - שבה היו כל בני ישראל (למקטנם ועד גדולם) מרוכזים ביחד בקירבת מקום - בארץ גושן שבמצרים, מה שאין כן בגלויות שלאחרי זה (גלות בבל, מדי ופרס, יון ורומי) שנתפזרו בכמה וכמה ארצות.

וכאמור - אחדותם היתה על ידי התקנת ״בית תלמוד שמשם תצא הוראה״ — על דרך האמור לעיל אודות אחדותם של ישראל בירושלים (על ידי המאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״ בעשירי בטבת), אחדות עם בית המקדש (עבודת הקרבנות כו׳) והסנהדרין שבלשכת הגזית (כלומר, אחדות הקשורה עם כללות התורה ומצוותיה).

וכאשר ההנהגה היא באופן האמור - אזי נפעל הענין ד״ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה״, כמנין ״טוב״, כלומר, שגם ימי הגלות האחרונים נעשים כבר ימים טובים, וזוהי ההכנה לאמיתית הענין ד״ימים טובים״ - כאשר יהפכו ימים אלו (ימי הצומות) לימים טובים וימי ששון ושמחה.

טו. והנה, גם כאשר נמצאים במצרים בסוף זמן הגלות במעמד ומצב ד״ויחי״ (על ידי ההנהגה על פי הוראת התורה, ״בית תלמוד שמשם תצא הוראה״) — חס ושלום לחשוב שהגלות הוא המקום המתאים ליהודי, יהודים

בגלות הם במעמד ומצב ד״בנים שגלו מעל שולחן אביהם״! ולכן, כל זמן שיהודי נמצא עדיין במצרים הרי הוא מכריז וצועק ללא הרף: ״ונשאתני ממצרים״!! — מה יש ליהודי לחיות במצרים?!

וכמודגש בסיפור שבהתחלת פרשת ויחי - שיעקב אבינו שלח לקרוא ליוסף, וביקש ממנו: ״אל נא תקברני במצרים . . ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם״ (במערת המכפלה), ועד שביקש ממנו ״השבעה לי״:

יעקב אבינו לא הסתפק בזה שיוסף בנו יבין מעצמו (ובפרט בהיותו ״בן זקונים״) שאין מתאים לקברו במצרים בה בשעה שישנה ״מערת המכפלה״ [ובפרט שמספר המקומות ב״מערת המכפלה״ היה מתאים בדיוק לד׳ זוגות - עד ליעקב ולאה], ואף שיוסף לא היה זקוק לזירוז מיוחד בענין זה, שלח יעקב לקרוא ליוסף (מבלי להתחשב בכבוד המלכות) וביקש ממנו ״אל נא תקברני במצרים . . ונשאתני ממצרים״, ויתירה מזו: יעקב אבינו לא הסתפק בהבטחתו של יוסף ״אנכי אעשה כדברך״, אלא הוסיף לבקש ממנו ״השבעה לי״ - הבטחה באופן של שבועה!

וכמדובר כמה פעמים - כל סיפורי התורה אינם סיפורים בעלמא חס ושלום, כי אם הוראות בנוגע להנהגה בפועל לכל אחד ואחד מישראל (לא רק ל״יחידי סגולה״), ובכל הזמנים כולם, מכיון ש״התורה היא נצחית״:

יהודי צריך לבקש ולצעוק להקב״ה ללא הרף - ״ונשאתני ממצרים״! הוא נמצא אמנם במעמד ומצב ד״ויחי״, הוא לומד תורה ומקיים מצוות, נותן צדקה וכו׳ - אבל הגלות אינו מקומו ומעמדו ומצבו האמיתי, ולכן מבקש הוא מהקב״ה - ומשביעו (כביכול) - ״ונשאתני ממצרים״! רצונו לצאת מהגלות!!

ואינו מסתפק בזה שכתוב ב״ספרים״ אודות ביאת משיח והגאולה העתידה, אלא הוא בעצמו מבקש מהקב״ה - ללא הרף - על ענין הגאולה: ״ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים״! וגם לאחרי שביקש זאת בתפלת מנחה, הרי בתפלת מעריב שלאחרי זה (בסמיכות זמן) חוזר הוא ומבקש על ענין הגאולה, וכן הלאה. כלומר, שהוא מבקש ללא הרף - ״ונשאתני ממצרים״!

והדיוק בזה הוא - ״ונשאתני ממצרים״, לשון המורה על ענין של עליה, מכיון שדוקא על ידי ירידת הגלות נפעל עילוי גדול ביותר - כיתרון האור מן החושך. ועל דרך שאמר הקב״ה ליעקב אבינו בקשר עם ירידתו למצרים - ״ואנכי אעלך גם עלה״ (ויגש מו, ד), כלומר, שעל ידי הירידה למצרים נפעל עילוי גדול יותר - ב׳ עליות, ״אעלך גם עלה״.

טז. והנה, כאשר יהודי יודע ומרגיש שהגלות אינו מקומו האמיתי, ומה שנמצא בגלות (״בנים שגלו מעל שולחן אביהם״) הרי זה רק באופן עראי, מכיון שהוא מוכרח לקיים את רצונו של הקב״ה ששלחו בגלות למשך זמן מסויים (ואינו רוצה למרוד חס ושלום בהקב״ה), אבל הוא מצדו חפץ לצאת מהגלות (״ונשאתני ממצרים״) - הרי מובן בפשטות שכאשר הקב״ה נותן שטחים של ארץ ישראל (עוד בהיותו בגלות), מחזיק הוא בשטחים אלו בשתי ידיו, ואינו מוותר אפילו על ״שעל״ אחד בלבד!

ישנו אמנם הענין ד״לא יעלו בחומה כו׳״, כלומר, שאין למהר להשיג את כל שטחי ארץ ישראל על ידי ענין של כח - כי על זה נאמר ״לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי גו׳״, כלומר, שצריכים לעסוק בביטול הענין ד״חטאינו״, ובדרך ממילא יתבטל כללות הענין ד״גלינו מארצנו״, ואז יקבלו בני ישראל - מהקב״ה - את כל ארץ ישראל בשלימותה, ללא ענין של מלחמה כו׳;

אבל כאשר מדובר אודות שטחי ארץ ישראל שהקב״ה כבר נתנם לבני ישראל — מחזיקים בני ישראל בשטחים אלו בשתי ידים, ואינם מוותרים מאומה!

וכמו כן בנוגע לשטחים דחוץ לארץ הקשורים ונוגעים לבטחונם של יהודים הנמצאים בארץ ישראל - שאין לוותר חס ושלום על שטחים אלו, מכיון שוויתור כזה כרוך עם ענין של סכנה ופיקוח נפש, ואדרבה: מכיון שישנו חשש ש״משם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם״ - אזי ״יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת״ (״עד רדתה - אפילו בשבת״), וכל זה - אפילו כאשר מדובר אודות נכרים שצרו על עיירות ישראל ״על עסקי תבן וקש״ בלבד, ולא רק כאשר צרו בפועל, אלא אפילו כאשר ישנה שמועה שהם ״ממשמשים לבוא״ (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכ״ט סעיף ו).

וכאשר יהודים מתנהגים על פי הוראת השולחן ערוך, ועומדים בכל התוקף - אזי נופל פחד על אומות העולם, וכמו שכתוב ״וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך״, ואז - אינם מנסים לפגוע ביהודים חס ושלום, ואדרבה: ״בשבעה דרכים ינוסו לפניך״, כלומר, שהם יברחו משטחי ארץ ישראל ומהשטחים

הקשורים לבטחונה של ארץ ישראל, ותועלת הדבר תהיה גם עבורם - עבור אינם יהודים, ואפילו עבור ״מחבלים״, שגם הם לא ייפגעו, מכיון ש״בשבעה דרכים ינוסו לפניך״! וזוהי הדרך היחידה להשכנת שלום אמיתי!

יז. ומכיון שישנם יהודים שהכניסו את עצמם לגלות פנימית ועמוקה ביותר (הן מבין אלו הנמצאים בחוץ לארץ, והן מבין אלו הנמצאים בארץ הקודש) - ״רגש נחיתות״ ו״פחד איום״ כלפי גוים ו״גוי׳שקייט״, וכתוצאה מכך מתנהגים הם היפך רצון ה׳ והיפך התורה בכל הקשור לבטחונה של ארץ ישראל (ואין להאריך בזה, מכיון שזהו זמן שצריכים לדבר בטובתן של ישראל) — הנה יהי רצון ש״יערה עליהם רוח ממרום״ ויתחילו לצעוק ״ונשאתני ממצרים״, כלומר, שיבקשו מהקב״ה שיוציאם ויגביהם מהמיצרים וגבולים הנ״ל!

ולא זו בלבד שמכאן ולהבא יפסיקו לפחד מפני ״גוי׳שקייט״, אלא אדרבה: להראות לכולם שמכיון שיהודים מתנהגים על פי רצונו של הקב״ה, הנה גם בהיותם בזמן הגלות ובארצות הגלות - נעשים הם ה״בעלי־בתים״ האמיתיים על המציאות כולה, וכמבואר בירושלמי על הפסוק ״לא־ל גומר עלי״, שכאשר יהודי פוסק — על פי השולחן ערוך - אודות ענין הקשור עם מציאות העולם, נפעל כן במציאות העולם, ובנדון דידן: כאשר יהודי פוסק — על פי שולחן ערוך - שהגוי צריך להתנהג באופן כך, הרי הוא מתנהג כן בפועל, מכיון ש״מזלי׳ חזי״!

וכפי שסופר בהזדמנויות שונות אודות כמה מאורעות שאירעו אצל יהודים שהתנהגו על פי הלכות התורה - שכאשר פסקו שעל פי הלכה צריך הגוי — שהצר להם - להתנהג באופן כך, שינה הגוי את אופן הנהגתו בהתאם לפסק דין הנ״ל, מכיון ש״מזלי׳ חזי״.

וכל זה - כאשר יהודי מתנהג על פי הוראות התורה, שאז יודע הוא שהגלות אינו מקומו האמיתי, ולכן הרי הוא מבקש מהקב״ה לצאת מהגלות - ״ונשאתני ממצרים״, ופשיטא שאינו מכניס את עצמו בגלות על ידי ״רגש־נחיתות״ ושפלות כלפי גוים ו״גוי׳שקייט״!

ועד שהקב״ה ממלא את בקשת בני ישראל - ״ונשאתני ממצרים״ - ומוציא את כל בני ישראל מהגלות, בחסד וברחמים, ובקרוב ממש, באופן ד״ארו עם עני שמיא״, ומביאם לארצנו הקדושה כפי שהיא בשלימותה, ובתכלית השלימות - ״כי ירחיב ה׳ אלקיך את גבולך״, כלומר, שבני ישראל מקבלים מאת הקב״ה - מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה - את כל השטחים השייכים לארץ דעשר אומות, כולל ״קני קניזי וקדמוני״, כפי שהבטיח הקב״ה ב״ברית בין הבתרים״ (שבה נגזרה גם גזירת הגלות) - ״לזרעך נתתי את הארץ הזאת״.

יח. ישנו ענין העומד על הפרק שבו רואים בגלוי ובהבלטה עד כמה גדול ״רגש־הנחיתות״ כלפי גוים ו״גוי׳שקייט״, וכן את תוצאת הדברים - שלא זו בלבד שאין מקבלים שום ענין של כבוד כו׳, אלא אדרבה: על ידי זה מתבזים עוד יותר בעיני הגוי, כדלקמן.

וכוונת הדברים - למצב המבהיל הקשור עם הקמת ״ועדת־החקירה״ כדי לחקור את המאורעות שאירעו במחנות הפליטים:

נוצרים ומוסלמים נלחמו זה בזה - ״וסכסכתי מצרים במצרים״ - ובעקבות כך נערכה ״שחיטה״ ו״רצח״ כו׳ במחנות הפליטים.

וכאשר הולכים ״לחקור״ את פרטי המאורע - הנה במקום להתייחס לעצם המאורע, כלומר, מי הם אלו שעשו את המעשה בפועל ממש, ומי הוא זה אשר נתן להם את הפקודה לעשות זאת, שזהו הענין העיקרי והחשוב במאורע זה, הנה במקום זה עורכים חקירה ודרישה בענין צדדי:

היות שנתעוררה קא סלקא דעתך שיתכן שיהודים ידעו אודות המאורע ולא סיכנו את חייהם כדי לנסות למנוע מלחמה בין נוצרי למוסלמי, אשר לכן צריכים לחקור יהודי פלוני, ויהודי שני ושלישי כו׳, האם היה בדרגת ״צדיק גמור״, או ״צדיק שאינו גמור״, או אולי ״בינוני״ - בזה שאולי לא קיים את חובתו לעשות שלום בעולם כולו!!

מי מקים ״ועדת־חקירה״ זו - יהודים בעצמם, ומקימים אותה בירושלים עיר הקודש, ומטרתה הבלעדית - לחקור ולשפוט את היהודים על שלא סיכנו את חייהם למנוע מלחמה בין נוצרי למוסלמי (אם אכן ידעו אודות המאורע מקודם לכן)!

אם מישהו רוצה להאשים את היהודים על ענין זה - הנה לכל לראש צריכים לחקור ולדרוש מי הם שעשו זאת בפועל ממש, ומי הוא שנתן להם את הפקודה לעשות זאת, ולהכריז ולפרסם זאת ללא כל פחד, ורק לאחרי שהאשמים בעצם המאורע יבואו על ענשם, אז שייך להתחיל לחשוב אולי ישנו מישהו שהיה בידו למחות ולא מיחה!

ובפועל ממש - עד עצם היום הזה לא עסקה ״ועדת־החקירה״ כלל בעצם המאורע, וכל עיסוקה מתבטא רק בחקירת היהודים ה״אשמים״ - כביכול - בדבר! הנהגה שלא היתה לעולמים!!

וכל זה למה - מפני ״רגש־הנחיתות״ והפחד כלפי גוים ו״גוי׳שקייט״:

מפחדים לומר מי הוא הגוי שנתן את הפקודה לבצע את הדבר, ומי הם הגויים שביצעו את פקודתו בפועל! כאשר עוברת במוחם מחשבה שהגוי ישמע ש״ועדת־החקירה״ הזכירה את שמו (שהוא נתן את הפקודה לבצע את הדבר) - אזי ״תפול עליהם אימתה ופחד״!

ולאידך - ״רגש־הנחיתות״ כלפי הגוי מחייב להראות לו שהיהודים הם ״רודפי צדק ויושר״, ולכן מקימים את ״ועדת־החקירה״ כדי לחקור את פרטי המאורע! ומכיון שהפחד מפני הגוי אינו מאפשר להם לחקור ולפרסם את כל הקשור לעצם המאורע (שהרי הגוי הזהיר שלא לפרסם מי עשה זאת ומי נתן את הפקודה כו׳), אזי חוקרים ודורשים את היהודים - האם יכלו למנוע זאת או לא!

יט. אם לכתחילה היה מקום לפחד שלהם מפני הגוי (שלא להזכיר את שייכותו למאורע זה) - הרי עתה לא קיים עוד חשש זה, מכיון שגוים כבר פירסמו זאת, כפי שנדפס בכל ה״כתבי־עיתים״:

הכל יודעים שהפקודה להכניס את ה״פלנגות־הנוצריות״ למחנות הנ״ל ולעשות שם מה שעשו - ניתנה על ידי נשיא לבנון, ואלו שביצעו זאת בפועל הם — אנשי חיל שלו!

ואף על פי כן - לא עולה בדעת אף א׳ שיש להענישם על כך, ואדרבה: נותנים להם שכר וכבוד, ומחשיבים אותם ל״מובחרים שבעם״ - על זה שעשו מעשה של ״נקמת דם״ (על ידי ״גואל הדם״), בהתאם ל״מנהג״ המקובל אצלם (הן אצל הנוצרים והן אצל המוסלמים) מדורי דורות, לשלם ״עין תחת עין״, ״נפש תחת נפש״, ועד שענין זה נחשב אצלם ל״מצוה״!

ולעומת זאת - את מי מאשימים.. את היהודים שאולי ידעו אודות המאורע ולא סיכנו את חייהם לנסות למנוע זאת, ועד כדי כך - שיש אומרים שהיהודים נתבקשו על ידי נשיא לבנון שלא להתערב בענינים הפנימיים של מדינתו, ואף על פי כן, הם האשמים - כביכול - בכל המאורע הזה, מכיון שלא סיכנו את חייהם כדי לנסות למנוע זאת, תוך כדי התנגדות לבקשתו של נשיא לבנון!

ואם ישנם כאלו ש״סוגרים את העינים״ ולא מסתכלים על עצם המאורע, כי אם על האפשרות מצדם של יהודים למנוע את הפעולה [והם מנסים ליצור את הרושם שהתערבותם של היהודים היתה גורמת שנשיא לבנון יחזור בו מפקודתו, בחשבם שיוכלו ליצור תדמית כזו בעולם כולו] - אנשים כאלו אינם ראויים לערוך חקירה ודרישה!

כאשר עורכים חקירה ודרישה - אפילו אצל אומות העולם, ועל אחת כמה וכמה על פי ״תורת אמת״ - ורוצים לקבוע פסק דין אמיתי, אזי מתחילים (לכל לראש) לברר את כל הפרטים הקשורים עם עצם המאורע, ורק לאחרי זה יש מקום לחקור האם ישנו מי שהיה יכול למחות ולא מיחה!

וכאמור לעיל - כיום אין צורך כבר בעמידה בתוקף מבלי להתפעל מה תהיה תגובתו של אותו גוי כאשר יפרסמו שהוא נתן את הפקודה - מכיון שהוא בעצמו גילה ופירסם זאת!

כ. הסיבה הרשמית שלא מתעכבים - כיום - על עצם המאורע, היא - מכיון שכולם יודעים זאת. אבל מובן בפשטות שאין כל הצדקה לסיבה זו, מכיון שענין זה נוגע לאופן ניסוח הדו״ח שמכינה ״ועדת־החקירה״, עם כל ההשלכות שיהיו בהתאם למסקנותיה!

ולכן, לכל לראש ובהקדמה, מוכרחת ״ועדת־החקירה״ להדגיש את עיקרי הדברים הנ״ל.

ובפשטות: לכל לראש צריכה לבוא הצהרה גלוי׳ וברורה שכל המאורע אינו שייך ליהודים כלל וכלל, ולכן יש צורך לכתוב ולהדגיש את כל פרטי המאורע מתחלתו - ״ויהי בימים ההם וכו׳״, כלומר, שבמקום פלוני ובזמן פלוני אירע כך וכך, ומאורע זה לא היה באופן ד״נקרה נקרית״, שמפני שטעו בדרכם כו׳ נכנסו למקום

מסויים ובמקרה מצאו שם את שונאיהם, אלא מלכתחילה ניתנה פקודה על ידי פלוני בן פלוני שאנשי הצבא שלו יכנסו למקום פלוני - ששם נמצאים אלו שיש להם עמהם ״חשבונות״ הקשורים עם ״נקמת דם״ [בהתאם למנהג הקבוע מדורי־דורות אצל שני הצדדים, כנ״ל], כדי שיעשו שם מה שעשו, ואותם אנשים ביצעו את הפקודה שניתנה להם מתוך שמחה וטוב לבב.

ורק לאחרי שיפרטו את כל פרטי המאורעות הנ״ל, בצירוף כל השמות הקשורים בפרשה, ובהוספה - שפלוני צריכים להענישו באופן כך ופלוני באופן כך, הנה רק לאחרי כל זה שייך להתחיל לחקור ולדרוש האם ישנו מי שידע אודות המאורע והי׳ יכול למחות על כך ולנסות למנוע זאת, תוך כדי סכסוך עם נשיא המדינה שביקש ממנו שלא להתערב, באמרו שהוא הבעה״ב במדינה זו, ואינו רוצה שיפריעו לאנשיו לקיים חובה המוטלת עליו ע״פ דתו (נקמת דם), ואחר כך יתבע אותו בפני ה״או״ם״ על התערבותו בעניני׳ הפנימיים של מדינה זרה, ובהתאם לכך לקבוע האם בכל זאת היה צריך יהודי זה למסור את נפשו כדי לנסות למנוע זאת, והאם יש מקום להענישו על זה!

כא. וכאן רואים עד כמה גדול וחמור ״רגש־הנחיתות״ כלפי הגוי:

ישנם הטוענים שאסור להתגרות בגוים, ולכן, טענו שיש להזהר שלא לפרסם מי הוא הגוי שנתן פקודה זו ומי הם אלו שביצעו את הפקודה בפועל.

[וכמדובר כמה פעמים שישנם אלו ש״הלבישו״ טענה זו (שאסור להתגרות באומות) בלבוש של ״הלכה בשולחן ערוך״, וכתוצאה מטענה זו - מוותרים הם, רחמנא ליצלן, על הענין ד״מיהו־יהודי״, ענין הקשור עם עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ואין כאן המקום להאריך בזה, מכיון שצריכים לדבר בטובתן של ישראל].

טענה זו - נתבטלה כבר, מכיון שאומות העולם עצמם ״הרעישו״ כבר אודות ענין זה, ואף על פי כן, ממשיכים היהודים לחקור ולדרוש אודות ״אשמתם״ - כביכול - של היהודים במאורע זה!

וכאן עומדים אומות העולם ומשתוממים: כיצד יכולים לאבד את ההכרה של כבוד עצמי, אף לא במדה הכי קטנה?!

לאחרי שהכל יודעים מי נתן הפקודה לעשות את הדבר, ומי ביצע את הדבר בפועל - באים יהודים ומקימים ״ועדת־חקירה״ המתעלמת לגמרי מעצם המאורע, ומתיימרת לחקור ולדרוש האם ישנו יהודי שהיה יכול למחות ולא מיחה, שאז צריכים להענישו על זה, תוך כדי התעלמות מוחלטת מהעובדה שפלוני בן פלוני שנתן את הפקודה לעשות את המעשה (שהוא האחראי לעצם המעשה) — הנה לא זו בלבד שאף אחד אינו חושב להענישו, אלא חולקים לו כבוד!!

כאשר ישנה טענה ב״או״ם״ נגד ישראל - טוענים יהודים: מה שעשו עמהם מודיעים הם, ומה שהם עשו אינם מודיעים, כלומר, היתכן לדבר על ״עוולה״ של יהודים מבלי להזכיר שה״עוולות״ שנעשו ליהודים על ידי ה״מחבלים״ הם כמה פעמים ככה!

ולעומת זאת - כאשר העמידו יהודים בנסיון דומה, מתנהגים הם באופן כזה: הם בעצמם מעלימים את מעשיהם של הגוים במאורע זה, וכל החקירה והדרישה ב״ועדת־החקירה״ (והרעש בכל העיתונים - בארץ ישראל - על ענין זה) מתנהלת כולה נגד היהודים שאולי ידעו אודות המאורע ולא ניסו לעכב ולמנוע זאת!

ואין פוצה פה ומצפצף!!

ויתירה מזו: חקירתם של היהודים מלווה ב״בזיונות״ - ״זילותא דבי דינא״ (אם בכלל אפשר לקרוא לזה ״בית־דין״) - שלא מסתפקים בזה שכבר חקרו יהודי מסויים, אלא חוזרים וקוראים פעם נוספת, כדי לחקור אותו שנית על כמה וכמה פרטים טפלים, תוך כדי פירסום בכל העיתונים שתפסו אותו ב״דבר שקר״ [דבר כזה - לפרסם זאת קודם ש״ועדת־החקירה״ הגישה את ממצאי׳, וקבעה פסק הדין - לא קיים אפילו אצל אומות העולם!], ובמה מתבטא ה״שקר״ - בדברים טפלים לגמרי: אם הידיעה הטלפונית הגיעה אליו בשעה זו או בשעה אחרת, וכיוצא בזה, מבלי להזכיר כלל אודות עצם המאורע - מי הם אלו שעשו זאת בפועל, ומי נתן את הפקודה לכך!

אותו יהודי שקוראים אותו ל״ועדת־החקירה״ פעם נוספת, אינו מעוניין ב״בזיונות״ נוספים - ״בזיונות״ על זה שיהודים עצמם מאשימים יהודים בדברים טפלים לגמרי, תוך התעלמות מוחלטת מהעובדה שהכל יודעים מי הם האשמים בעצם המאורע, וכל זה - כדי לנסות ״למצוא חן״ בעיני הגויים!!

כב. והנה, מה שעבר עבר, ומספיק כבר להיות שקועים ב״מצרים״ - להיות במצב של ״רגש־נחיתות״ כלפי הגוי באופן המתואר לעיל, ועל כל פנים - לתקן מכאן ולהבא מה שניתן לתקן בזה.

וכאמור לעיל - כאשר יהודי נמצא בגלות עליו לדעת שאין זה מקומו האמיתי, ולכן, הרי הוא מבקש מהקב״ה לצאת מהגלות ופשיטא שחס ושלום להכניס את עצמו לגלות עמוק עוד יותר!

וכפתגם כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו (בשם אביו) - שרק הגוף הלך בגלות, ואילו הנשמה לא נמסרה כלל לגלות! ולכן, גם בזמן הגלות צריך יהודי לעמוד בכל התוקף בכל הקשור לעניני התורה ומצוותיה, כנ״ל בארוכה.

ואם ישנם יהודים שמצד בחירתם החפשית הכניסו את נשמתם לגלות - אזי ״יערה עליהם רוח ממרום״, וינצלו מגלות זו, ובאופן ד״ונשאתני ממצרים״, כלומר, שתמורת המצב של גלות פנימי שבו היו שקועים עד עתה - יוסיפו מכאן ולהבא בכל עניני התורה ומצוותיה, לימוד התורה וקיום המצוות, וכל עניני קדושה, ובאופן ד״מצוה גוררת מצוה״.

ואז תמלא ״ארץ הקודש״ את תפקידה באופן המתאים - כראוי לארץ שנקראת (בלשון כל עם ועם) בשם ״ארץ הקודש״, שקדושתה מתבטאת [לא בכך שיש בה ״בית מלון״ מפואר, ריבוי כח אלקטרוני, ריבוי נשק המופץ ברחבי העולם, רחמנא ליצלן, כי אם] בזה שיש בה ״מקומות קדושים״, מקומות שבהם קבורים צדיקים שתמיד נקראים ״חיים״, ובה יושב ״עם קדוש״ — ״ממלכת כהנים וגוי קדוש״ (שהרי בין אם רוצים בכך או שאין רוצים בכך — ברא הקב״ה את בני ישראל באופן שהם ״ממלכת כהנים וגוי קדוש״)!

ומכיון שבני ישראל הם ״עם חכם ונבון״ - הרי מרצונם הטוב מתנהגים הם בהתאם לכך, על ידי לימוד התורה וקיום מצוותיה בפועל (״המעשה הוא העיקר״), על דרך האמור לעיל (סעיף י) אודות הענין דאחדות ישראל, שבני ישראל מתנהגים כן מרצונם הטוב, מבלי שיהיו זקוקים שהגוי יכריח אותם להתנהג כן, כפי שהיה במאורע ד״סמך מלך בבל אל ירושלים״, כנ״ל בארוכה.

ובודאי שמתנהגים הם בתוקף המתאים בכל הקשור לבטחונה של ארץ ישראל, ועושים זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום - באופן שלא יגרם נזק לאף אחד, מכיון ש״בשבעה דרכים ינוסו לפניך״.

כג. והמעשה הוא העיקר - להוסיף בכל עניני התורה ומצוותי׳, החל מה״מבצעים״ הידועים:
אהבת ישראל ואחדות ישראל, חינוך עצמו וחינוך הזולת, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום טוב, כשרות האכילה ושתיה, וטהרת המשפחה. וכן המבצע שלכל יהודי יהיה אות באחד מספרי התורה הכלליים.

ועל ידי זה מבטלים את סיבת הגלות (״מפני חטאינו״), ובדרך ממילא - ״מיד הן נגאלין״.

כד. ולסיום - אתן עבור כל אחד ואחד (על ידי ה״טנקיסטים״) מטבע כדי לתת לצדקה - בהוספה על הצדקה שבודאי נתן כל אחד ואחד ביום התענית (״יום רצון לה׳״).
ויהי רצון שפעולה זו תוסיף ותמהר עוד יותר את כללות ענין הגאולה - הוספה בענין ד״אחישנה״, ובאופן ד״ארו עם עננ׳ שמיא״,

ובמהרה בימינו ממש יקויים היעוד ״קהל גדול ישובו הנה״, ״בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו״, ובאופן ד״שמחת עולם על ראשם״ - בשמחה ובטוב לבב.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן ל״טנקיסטים״ שיחיו מטבעות של עשר סענט, על מנת לחלק לכל אחד ואחד מהנאספים שיחיו - מטבע אחד, לתת לצדקה].

לאחרי תפלת ערבית התחיל כ״ק אדמו״ר שליט״א לנגן ״שיבנה בית המקדש במהרה בימינו״.

* * *

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך י

א. כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר[1]: בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב[2] "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תירגם לו מורו — על פי פירוש בעל הטורים[3] - שאת י"ז שנותיו המובחרות חי יעקב במצרים ("יעקב אבינו האָט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין מצרים"). כשבא הביתה מה"חדר" שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות[4] יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ[5]?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב[6] "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש[7] - מובא ברש"י — אמר ר' נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה להורות לפניו גשנה, כשלומדים תורה מתקרבים לה' יתברך, ו(לכן) היתה בחינת "ויחי" גם במצרים ("אַז מען לערנט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטן ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט").

ב. סיפורי רבותינו נשיאינו בכלל, ואלו שנמסרו לנו על ידם על מנת לפרסם - בפרט, מדוייקים הם, כידוע, בכל פרטיהם[8]: היינו הן בשייכות להבנת תוכן הסיפור - שכל פרט נוגע ומסייע להבנת כללות ענינו, והן בשייכות לה"מוסר־השכל" שבהסיפור, שבכל פרט טמונה הוראה בעבודת ה'.

וכן הוא גם בנדון דידן - כולל גם שאלת ה"צמח צדק", שאף ששאל אותה בילדותו, בכל זאת מכיון שגם היא חלק מהסיפור שנמסר לנו על ידי רבותינו נשיאינו, הרי בודאי שגם בה תוכן רב ו(במילא) גם הוראה בעבודת האדם. ובפרט על פי מאמר רבותינו ז"ל "בוצין בוצין מקטפיה ידיע"[9].

ועוד נקודה בזה: ביאורו של אדמו"ר הזקן נאמר לה"צמח צדק" והוא עדיין בקטנותו - שמזה מובן שההוראות מהסיפור שייכות לכל אחד ואחד - גם לאלו שהם עדיין בדרגא של "קטנות" בעבודת ה'.

ג. בהשקפה ראשונה, ישנם כמה פרטים בלתי מובנים בתוכן ובהמשך הסיפור הנ"ל:

א) ביאורו של אדמו"ר הזקן אין בו לכאורה תשובה מספיקה לשאלתו של הצמח צדק - דהרי שאלתו היתה: איך יתכן שמבחר שנות חייו של יעקב הן הי"ז שנה שגר במצרים, ואילו המענה של אדמו"ר הזקן היה שעל ידי לימוד התורה אפשר להגיע גם במצרים לבחי' "ויחי", ועדיין אין בזה נתינת טעם ל"ויחי . . במצרים" באופן של מבחר שנות חייו.

ב) כיון שהצמח צדק היה אז בגיל אשר רק ממורו שמע פירוש הבעל שם טוב, למה הביא אדמו"ר הזקן דרשת רז"ל על הפסוק להורות לפניו גשנה מ"מדרש – מובא בפירוש רש"י", ולא מפירוש רש"י עצמו? ועל כן צריך לומר שאף שהמובא בפירוש רש"י גם כן מתרץ השאלה (שלכן הוזכר בהמענה פירוש רש"י) בכל זאת יתוסף בזה על ידי ההוספה שבמדרש.

ג) בפירוש רש"י מובא מאמר רז"ל הנ"ל "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ובמדרש מוסיף על זה: "ושיהיו השבטים הוגים בתורה"; וצריך להבין: כוונת אדמו"ר הזקן היתה לבאר איך שמבחר שנותיו דיעקב היו במצרים - ומה מוסיף בזה על ידי הענין "שיהיו השבטים הוגים בתורה"[10]?

ד. ויובן בהקדם תוספת ביאור בשאלת הצמח צדק:

לכאורה אין לתמוה על עצם הדבר, אשר מבחר שנותיו של יעקב היו דוקא הי"ז שנים האחרונות שלו שהיה ביחד עם יוסף, כי מובן ופשוט שעיקר שמחתו של יעקב, "בחיר האבות", היתה על ידי זה שראה יוסף חי ומתנהג כבנו, עומד בצדקתו גם לאחרי המצאו זמן ארוך בארץ מצרים[11].

וזה גם מובן מדברי רש"י בביאור סיפור הכתוב (לאחר שנתבשר יעקב כי "עוד יוסף חי וגו'", "ויפג לבו גו'" עד כי "וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב

---

1) היום יום יח טבת ע' יב).

2) ריש פרשתנו

3) "ד"א ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה.. וראה מ"ש לפנ"ז: "ד"א ויחי יעקב בארץ שלא חי ימים טובים בלא צער אלא כמנין ויחי יז שנה משנולד יוסף עד שנמכר ויז שנה במצרים. וראה גם לקו"ת להאריז"ל, אלשיך ואוה"ח כאן.

4) שער הפסוקים תולדות כז, כה. וראה ג"כ ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב.

5)) מקץ מב, ט. יב. וראה קה"ר עה"פ (א, ד) והארץ לעולם עומדת.

6)) ויגש מו, כח.

7) תנחומא באבער, יל"ש עה"פ. וראה לקמן הערה 10.

8) ראה לקו"ש ח"א ע' 24. ח"ה ע' 86 ואילך.

9) ברכות מח, רע"א.

10) גם: למה בחר בהגירסא "(ושיהיו השבטים) הוגים בתורה" (כביל"ש, תנחומא באבער (וכן הובא ברבינו בחיי)) ולא "לומדים כו'" (כבב"ר כאן) או "שיהא מלמד (את השבטים)" (תנחומא כאן)?

11) ראה ב"ר ויגש (צד, ג). אלשיך ויגש (מה, כו).

אביהם"[12]) שדוקא כראות יעקב את העגלות אז ותחי רוחו; סימן מסר להם במה הי' עוסק . . בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף וכו'; הרי שעיקר שמחתו של יעקב ושלימותה באה בראותו שיוסף עומד במצב רוחני נעלה ותורתו וצדקתו עמו כמקדם[13]. וזהו גם מה שאמר יעקב ליוסף בבואו למצרים: "אחרי ראותי את פניך כי עודך חי"[14] (והאם דוקא ראיית פניו מוכיחה שהוא חי? אלא) שהכוונה בזה לצדקתו וחיותו הרוחנית שאותה ראה יעקב בפניו של יוסף, וזהו עיקר סיבת שמחתו[15].

ומזה מובן, ששמחתו זו של יעקב, בראיית פני יוסף, היתה שמחה ועונג נעלה ביותר[16] דוקא במצרים ערות הארץ - כיתרון האור מתוך החושך.

ומכיון שכן, שאלת הצמח צדק וכן אריכות מענה אדמו"ר הזקן - טעונות ביאור.

ה. והביאור בזה:

"מצרים" הוא מלשון מצרים וגבולים[17] - ארץ שאינה נותנת מקום לגילוי אלקותו יתברך הבלתי בעל גבול; ועוד יותר: היא "ערות הארץ", מקום החטא[18] והקליפות המעלימים ומסתירים על כל ענין אלקי בכלל.

תכלית עבודת האדם היא: לצאת ממצרים וגבולים אלו, היינו שיורגש אצלו גילוי אור האלקי הבלתי בעל גבול, שעל ידי זה יתעלה לעבוד את ה' בלי כל מדידות והגבלות[19].

וזו היא נקודת שאלתו של הצמח צדק לאדמו"ר הזקן: הן אמת, שדוקא בי"ז שניו האחרונות בא יעקב לשמחה ועונג רוחני במדריגה נעלית כזו, שלא הגיעה אליה עד אז: אבל לאידך, הרי ירידתו למצרים, מצרים וגבולים ו"ערות הארץ", פועלת העלם והסתר (ועל כל פנים הגבלה) בתכלית ושלימות עבודתו יתברך - לצאת לגמרי מהגבלות העולם, ולהרגיש רק אלקותו ית' שלמעלה מן הטבע[20] - ומצד זה איך אפשר ששנות חייו ועבודתו במצרים נקראו מבחר שנותיו? ובפרט בערך שנות חייו בארץ ישראל מקום מתאים לקדושת עולה תמימה - קדש קדשים[21].

ועל זה בא מענה אדמו"ר הזקן, שיעקב "התקין לו בית תלמוד" במצרים, ועל ידי התורה הנה גם במצרים היה המצב באופן של "ויחי" ("געלעבט") — על ידי למוד התורה, המגביה את האדם הלומד למעלה מכל מדידות והגבלות, אפשר להתעלות גם במצרים לבחינת "ויחי" - חיים אמתיים.

והטעם: התורה מושרשת בעצמותו יתברך[22], ולכן כשם שעצמותו יתברך הוא למעלה מכל הקצוות ד"מעלה ומטה", על דרך זה הוא בתורה, שגם בהמשכתה למטה, בכל המדריגות שלה - גם כש"נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה[23] - הרי היא בבחינת בלי גבול[24].

ולכן בכוח הלימוד והדביקות בתורה, שעל ידי זה מתייחד עמה ביחוד נפלא כו' להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה[25], להעלות את האדם מכל המדידות והגבלות של העולם, לבטל את ההעלם וההסתר ד"מצרים".

ולכן: מכיון ש"את יהודה שלח (יעקב) לפניו גו' - התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה"[26], הרי לא היה בביאתו למצרים ירידה בעבודתו, כי לא היה נתון תחת המצרים והגבולים דארץ מצרים.

ולכן אפשר שמבחר שנותיו יהיו (גם) כשגר בארץ מצרים.

ו. ולבאר איך דוקא שנים אלו הן "מבחר" שנותיו - מובאת דרשת רז"ל (על הפסוק "להורות לפניו גשנה") ממדרש עם ההוספה "ושיהיו השבטים הוגים בתורה" (כנ"ל סעיף ג).

---

12) ויגש מה, כו־ז.

13) אף שבפשטות הטעם כי בתחלה "לא האמין להם", ורק אחרי ש"סימן מסר להם כו'" האמין להם — הרי מזה שהכתוב מספר (לא רק שמסר להם סימן (סתם) אלא גם) מה הי' הסימן ("במה הי' עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה") — ענין של לימוד התורה, מוכח כבפנים.

14) שם מו, ל.

15) אלשיך שבהערה 11. אוה"ח מו, ל. ש"ך עה"ת שם.

16) ראה פרש"י וישב לז, לה. ויגש מה, כז. מו, ל.

17) תו"א מט, סע"ד. נז, סע"ג. ובכ"מ.

18) ראה פרש"י לך יב, יט. אחרי מות יח, ג.

19) ראה תניא פמ"ז. תו"א לח, סע"ג־ד. עא, ג ואילך. ובכ"מ.

20) ראה לקו"ש ח"ו ע' 29 ואילך.

21) פרש"י תולדות כו, ב.

22) ראה תניא שם: כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. וכהפי' הידוע (לקו"ת שלח מח, סע"ד. אוה"ת יתרו ע' תתקא־ב) במרז"ל (שבת קה, א): "אנכי נוטריקון אנא נפשי כתבית יהבית" (כגירסת הע"י).

23) תניא פ"ד.

24) כמש"נ (איוב יא, ט) ארוכה מארץ מדה גו'. ראה בארוכה ד"ה והוא כחתן תרנ"ז.

25) תניא פ"ה.

26) להעיר מלקו"ת מטות פג, ד ד"יעקב הוא בחי' תורה . . עיקר גילוי בחי' אמת".

והביאור: באותו הפסוק והענין ששאל ה"צמח צדק" בהיותו ילד – ביאר בגדלותו[27] "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה . . שבע עשרה כמספר טוב, דהיינו על ידי שבע עשרה דמצרים זכה לבחינת ויחי לראות טוב כי יתרון האור נמשך מן החשך". והיינו, שעל ידי הירידה למצרים זכה ליתרון האור הנמשך מן החשך.

ז. והנה ב"יתרון האור מן החשך" יש ב' פירושים - אופנים[28]: א) מקום החושך מואר על ידי האור. וכל שהחושך גדול יותר - ניכרת יותר מעלתו של האור וכחו הבלתי־מוגבל לפעול גם במקום של חשך גדול כזה. ב) החושך עצמו מואר ונהפך לאור ועל ידי זה נעשה יתרון בהאור, שנמשך בהאור בחינה נעלית יותר שאינה בהאור מצד עצמו.

וההפרש שבין ב' ביאורים אלו: לפי ביאור הא' ב"יתרון האור מן החושך" אין הכוונה שלגבי האור עצמו יש בפועל מציאות של חושך (שעל ידה ניכר יתרונו של האור) – דמכיון שהוא אור בלתי מוגבל ובמילא מאיר בכל מקום גם במקום החושך, הרי שמלכתחילה אי אפשר לתאר כלפי האור מציאות של חשך - והכוונה ב"יתרון האור מן החושך" היא מצד המקום שהוא חשוך (לולא התפשטות האור) ומצד הרואה שהוא בגדר אור וחושך; מה שאין כן לביאור הב' שיתרון האור נמשך מן החושך עצמו, הרי ישנה מציאות של "חשך" גם לגבי האור, וצריך האור להפכו ועל ידי זה גם בא יתרון האור כו'.

ועל פי זה בנדון דידן, בפירוש הפסוק "ויחי יעקב גו' בארץ מצרים", שעל ידי הירידה למצרים "זכה לבחינת ויחי כו' הנמשך מן החשך" (ולא שבהיותו במצרים מקום החושך, היתה ניכרת לאחרים מעלת ה"חיים" שלו, שהיו גם שם בתכלית העילוי) - הרי מובן שהוא לפי ביאור הב' הנ"ל.

ח. על פי זה יש לומר שאדמו"ר הזקן דייק להוסיף בתשובתו מהמדרש "..ושיהיו השבטים הוגים בתורה" בכדי לרמז לביאור זה ד"יתרון האור הנמשך מן החושך".

דהנה האבות הם בחינת אצילות, והשבטים - "מלשון המשכה כמו כוכבא דשביט"[29] - הם בחינת בריאה יצירה עשיה[30]. ולכן בנוגע ליעקב עצמו, לגבי מדריגתו מדריגת האצילות (היינו האור הבלתי מוגבל) אין שום מציאות בהחושך וההעלם של מצרים[31].

ולכן מביא אדמו"ר הזקן מהמדרש: "(שתהא שם תורה) ושיהיו השבטים הוגים בתורה" - כי מכיון שהשבטים הם בריאה יצירה עשיה[32], עלמין דפרודא ומקום החושך, הרי על ידי לימודם בתורה בארץ מצרים[33] פעלו להאיר את החושך גופא שהוא בחי' מציאות לגביהם, ועל ידי שהפכו את החושך לאור נמשך להם "יתרון האור הבא מן החושך" עצמו[34], כנ"ל.

ואף שיתרון האור הזה לא הי' ביעקב מצד עצמו - כי לגביו לא היה חשך מלכתחילה - אבל על ידי זה ש"התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה וש(על ידי זה) יהיו השבטים הוגים בתורה", פעל שגם הוא "זכה לבחינת ויחי . . יתרון האור הנמשך מן החשך".

ובדוגמת הידוע שעל ידי עבודה בבריאה יצירה עשיה - מוסיפים אור באצילות.

---

27) אוה"ת ויחי שנד, סע"א.

28) ראה מקומות שנסמנו בספר הערכים – חב"ד כרך ב' ע' תקפ־פב.

29) תו"א ס"פ ויצא.

30) תו"א שם. לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ.

31) וע"ד שנת' בלקו"ש ח"ו ע' 198 ואילך, דלגבי מדריגת משה (מצד עצמו) – ראיית המהות, אין שייך האופן ד"דירה בתחתונים" מצד בירור נה"ב ויצה"ר (וראה הערה 28 שם). ולהעיר גם מתו"א ס, ב.

32) בביאוה"ז ויחי (כט, ד ואילך) ואור התורה (בראשית כרך ה' תתקצא, א ואילך. כרך ו' תתשכא א ואילך) מבאר הענין ד"ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה" מצד החיבור דיעקב ויוסף, "לפי שכל עיקר חיי רוחו של יעקב הוא רק בחי' התגלות האור להבריח מקצה העליון לקצה התחתון", ויוסף, בחי' יסוד כו', הוא המביא וממשיך "תולדות יעקב" מאצילות לבי"ע. וראה אוה"ת ויחי (שפו, ב) דע"י המשכת יוסף בבי"ע נעשה התהפכות חשוכא לנהורא. עיי"ש.

וי"ל דיש יתרון בזה "שיהיו השבטים כו'" - כי יוסף, מכיון שענינו להמשיך עניני יעקב בבי"ע (ראה במקומות הנ"ל דבירור דיוסף הוא "להעלות מבריאה לאצי' להיות בבחי' אצי' ממש"), אין בזה אמתית יתרון האור מן החשך; משא"כ השבטים, שהם בבי"ע ועבודתם בירור מעולם הפירוד, ביטול היש (ראה במקומות הנ"ל), הרי עי"ז נעשה אמתית יתרון האור מן החשך עצמו. (ראה אוה"ת ויחי שנד, רע"ב: דע"י שעושים מהרע טוב נעשה הטוב ביתר שאת כו' לכן דוקא ע"י ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה זכה לבחי' טוב כו').

וראה לקו"ש ח"ו ע' 31 ואילך, דהטעם מה שאחרי מיתת יוסף הותחלה ירידה חדשה ו"כאלו אותו היום נכנסו למצרים" - כי כ"ז שיוסף חי עדיין היתה ברכתו של יעקב במצרים.

33) עפ"ז יש לבאר מה שבחר אדה"ז בהגירסא "הוגים בתורה" (ראה לעיל הערה 10) - כי הענין דיתרון האור מן החשך בלימוד התורה גופא הוא ע"י יגיעה, כי ע"י החשך וההעלם על אור השכל בא לעומק השכל. וכידוע במעלת לימוד תלמוד בבלי על תלמוד ירושלמי (ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. ד"ה ואברהם זקן, ויתן לך תרס"ו (בארוכה). ד"ה אמר רבא חייב אינש לבסומי תש"ח פי"א ואילך).

34) ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז: "להורות לפניו גשנה, אז מען לערנט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטן ב"ה" – דהיינו ששייך שיהי' רחוק וע"י התורה נעשה קרוב.

ט. על פי זה גם יובן הטעם מה שאדמו"ר הזקן לא אמר ביאור זה בפירוש (במשל המובן בגיל הצמח צדק), כי אם ברמז;

סדר עבודת האדם צריך להיות באופן ישר: "סור מרע (חשך) ועשה (עבודה באופן ובדבר שהוא מלכתחילה עלול ומוכשר להיות) טוב (אור)"[35];

ואף שעל ידי עבודת האדם באופן של נסיונות - כשיש לו מניעות ועיכובים בקיום התורה והמצוות והוא מתגבר עליהם ועומד בנסיון - הוא מתעלה לדרגה גבוהה כזו, שלולא הנסיון לא היה מגיע אליה[36]; ויתירה מזו מצינו בעבודת התשובה. שעל ידי זה מהפך זדונותיו לזכיות[37] נעשה יתרון האור מן החושך באופן הב' -

הרי כל זה הוא רק בדיעבד, כשהובא למקום סכנה רוחנית ועמד בנסיונו, על ידי זה מתעלה בעבודתו ביתר שאת ושלא בערך ממדריגתו הקודמת; ועל דרך זה אדם שכבר חטא, רחמנא ליצלן, הנה על ידי תשובתו השלימה עד ש"זדונות נעשו לו כזכיות", הוא זוכה לעילוי זה שאמרו רז"ל[38] "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקין גמורין יכולין לעמוד שם".

אבל אל יעמוד אדם במקום סכנה[39], אסור להעמיד את עצמו לכתחילה במצב של נסיונות ובמקום שעלול לבוא לידי חטא, ועאכו"כ שלא לחטוא בפועל ממש על מנת לשוב[40], ולא עוד אלא שמתפללים בכל יום[41]: "ואל תביאינו לידי נסיון" - שגם מלמעלה לא יביאוהו לזה.

ולכן אין מקום לבאר לקטן, שהוא עדיין בגיל החינוך, את המעלה הבאה על ידי התעסקות בהחושך בכדי להפכו לאור; כי אם אדרבה, צריכים להסבירו העבודה דסור מרע.

ולכן לא אמר אדמו"ר הזקן להצמח צדק את הענין כי אם ברמז; אלא שאחר כך פירש וביאר הצמח צדק בעצמו את גודל העילוי שנעשה על ידי הירידה לגלות מצרים על ידי יתרון האור הנמשך מן החושך דוקא.

י. ההוראה הכללית בעבודת ה' בסיפור הנ"ל:

אף על פי שיעקב אבינו, בבואו לארץ מצרים זכה לשמחה ועונג גדול מזה שיוסף ובני ביתו מתנהגים גם שם בדרך הישר — עם כל זה תמה הצמח צדק איך יתכן לומר ששנים אלו שנמצא בהמצרים והגבולים דארץ מצרים תהיינה "מבחר" שנותיו, והיינו משום - שתכלית הכוונה בירידת הנשמה היא, שהאדם על ידי עבודתו מלכתחילה לא יהיה במצרים וגבולים[42], אלא יברח בחפזון תיכף מארץ מצרים.

לאידך גיסא: באם כבר נמצא במיצר וגבול ואינו יכול לברוח משם - עבודתו היא - ששם יהיה "מבחר שנותיו".

וסדר העבודה וההוראה איך להגיע לזה, מבוארים במענה של אדמו"ר הזקן:

בפשטות המענה שלו, היא הוראה לאלו שעבודתם היא בסדר ה"ישר" — "עשה האלקים את האדם ישר"[43], דאף אלו שמצד גזירה העליונה ושליחותם בעלמא דין נמצאים הם במצרים וגבולים דעולם הזה, אפילו באם זהו במקומות כאלו שבעולם הזה גופא הם בבחינת "ערות הארץ" - עליהם לדעת שעבודתם היא (לא רק למנוע הירידה, חס וחלילה, אלא גם) לעשות דירה לו יתברך בתחתונים[44], המשכת ה"עצמות" הבלתי בעל גבול, גם בהמצאם בתוככי המצרים והגבולים של "ערות הארץ" - והעצה היעוצה לזה היא: התורה, שעל ידי לימוד התורה, שהיא גילוי חכמתו ורצונו יתברך שלמעלה מהגבלות ושינויים, ניתן הכח להתעלות מעל למצרים וגבולים כנ"ל; ולא זו בלבד ש"מצרים" לא יגבילוהו ויורידוהו חס ושלום, אלא אדרבה לזכות לבחינת "ויחי . . ("געלעבט" - חיים אמתיים) בארץ מצרים".

יא. אולם כל זה הוא להולכי ישר, שעל ידי עבודתם בלימוד התורה אינם נתונים מעיקרא תחת שליטת המצרים וגבולים דארץ מצרים;

אבל אלו שחטאו ופגמו ועברו את הדרך, רחמנא ליצלן, שלכאורה כבר נפלו תחת השליטה של המצרים וגבולים דארץ מצרים, איך אפשר להם להגיע לבחינת "ויחי גו'"?

באה ההוראה בתשובת אדמו"ר הזקן בדרך רמז: אין להתייאש חס וחלילה, כי על ידי עבודת התשובה, שהיא היגיעה והעבודה במקום החושך גופא, הרי לא זו בלבד שעל ידי זה הוא יוצא ממקום החושך, אלא

35) תהלים לד, טו.
36) לקו"ת ראה יט, ב ואילך. דרמ"צ קפה, ב ואילך. ועוד.
37) יומא פו, ב.
38) ברכות לד, ב. וראה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה שם.
39) שבת לב, א.
40) משנה סוף יומא. וראה תניא פכ"ה.
41) נוסח ברכת השחר.

42) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ו.
43) קהלת ז, כט.
44) כמבואר בכ"מ (המשך רס"ו בתחלתו. ועוד) דב"דירה" נמצא כל העצם (וכמו בדירת האדם שעצמותו דר בהדירה).

שהוא עוד פועל על ידי זה להיות יתרון האור מן החושך, באופן הכי נעלה, כנ"ל.

ומכיון שאמיתיות העילוי ביתרון האור נמשך מן החושך עצמו, אולי יטעה ההולך ישר לומר אלך ואעבוד עבודתי שם -

לכן רמז אדמו"ר הזקן עילוי זה, ולא אמרו בפירוש, שזה בא להורות שאין זו הדרך הישרה שיבור לו האדם; ואדרבה "האומר אחטא ואשוב – אין מספיקין בידו לעשות תשובה"[40], שהוא נופל גם ממדריגתו הקודמת.

יב. ואם יטעון הטוען: למה יגרע חלקו - שלא יוכל להגיע ליתרון אור הנמשך מן החושך באופן נעלה - משום שהוא הולך בעבודתו בדרך ה"ישר"?

גם התשובה לטענה זו מרומזת במענה אדמו"ר הזקן: כמו שנתבאר לעיל, שמצד דרגת יעקב עצמו לא היה שייך לגילוי דיתרון האור מן החושך עצמו, בכל זאת על ידי ההתעסקות שלו ש"יהיו השבטים הוגים בתורה" הגיע גם הוא לבחינת "ויחי יעקב" בתכלית העילוי – יתרון האור מן החושך עצמו;

על דרך זה בעבודת כל אחד ואחד: על ידי ההתעסקות עם אלו הרחוקים עדיין מה' ותורתו, לקרבם ולעשותם בעלי תשובה, הנה על ידי שפועל בהזולת העילוי דתשובה, יש לו חלק ביתרון האור של חבירו[45].

ועל ידי כל זה מקרבים ביאת המשיח ד"אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא"[46].

(משיחות שבת פרשת ויחי, תשל"ב)

45) כידוע בפי' ד"שנים אוחזין בטלית" (הובא בכש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות כד, ב). ולהעיר ממרז"ל (ב"ב ט, א) גדול המעשה יותר מן העושה.

46) ראה זח"ג קנג, ב. וראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש ג, ב.

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ג', ונעם לי לקרות בו שגם הוא יודע שעליו להוסיף בלימודו הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות, ובטח למותר להדגיש פסק השו"ע שכיון שמלאכתו היא מלאכת שמים, היא מלאכת החינוך, הרי הנ"ל צריך להעשות באופן שלא יזיק ללימודו עם התלמידים, כי זה הוא העיקר. וכמבואר בשו"ע הלכות תלמוד תורה וגם בשו"ע לרבנו הזקן הלכות אלו.

מ"ש במכתבו שלא היתה התועדות בימי חנוכה, הנה הרי תקותי שהוא כבר במצב כזה שאם הי' בא בכותלי ישיבה תומכי תמימים, ולומד איזה שעות בהד' אמות שבם התפלל ועבד עבודתו משך עשר שנים כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, צריך הי' זה לפעול עליו ולהמשיך חיות יהודי חסידותי בעניניו על כו"כ זמן, וכשאין מתבוננים בענינים כמו אלו, אין פלא אם מתאוננים אח"כ שחסר חיות בעניני תומ"צ, כי הא בהא תליא.

לפלא שבכל מכתביו אינו מזכיר ע"ד פעולותיו בסביבתו לקרבם ליהדות ומצות מעשיות בחיי היום יומים, ויה"ר שלא יהי' זה אלא השמטה בכתיבה אבל לא בהפועל.

בטח כשיכתוב להבא בענינים כמו אלו יוסיף ג"כ השמות (בצירוף שם האם) של אותם שכותב אודותם, ויתן השי"ת שנסיעת זוגתו ובתם תהי' כשורה ובהצלחה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

יום ראשון י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבזוה"ק.

אַךְ הִנֵּה כְּתִיב[5]**: "יוֹלֵאוֹם מִלְּאוֹם יֵאָמֵץ"**, – [**כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן: "אך כו'** – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ כו'"] – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל רומז יעקב – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. **כִּי הַגּוּף נִקְרָא "עִיר קְטַנָּה"**[6], **וּכְמוֹ שֶׁשְּׁנֵי מְלָכִים נִלְחָמִים עַל עִיר אַחַת, שֶׁכָּל אֶחָד רוֹצֶה לִכְבְּשָׁהּ** – גם נגד רצונה, **וְלִמְלֹךְ עָלֶיהָ,** – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר. **דְּהַיְנוּ לְהַנְהִיג יוֹשְׁבֶיהָ כִּרְצוֹנוֹ וְשֶׁיִּהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יְגֹזַר עֲלֵיהֶם,** – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, **כָּךְ שְׁתֵּי הַנְּפָשׁוֹת, הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמִּהַקְּלִיפָּה,** – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות וקדושה, **נִלְחָמוֹת זוֹ עִם זוֹ עַל הַגּוּף וְכָל אֲבָרָיו,** – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים", **שֶׁהָאֱלֹהִית** – הנפש האלקית, **חֶפְצָהּ וּרְצוֹנָהּ שֶׁתְּהֵא הִיא לְבַדָּהּ הַמּוֹשֶׁלֶת עָלָיו** – על הגוף, **וּמַנְהִיגָתוֹ, וְכָל הָאֲבָרִים יִהְיוּ סָרִים לְמִשְׁמַעְתָּהּ** – כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, **וּבְטֵלִים אֶצְלָהּ לְגַמְרֵי,** – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך רוצה הנפש האלקית: **וּמֶרְכָּבָה אֵלֶיהָ,** – שהאברים יהיו בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש האלקית, **וְיִהְיוּ לְבוּשׁ לְעֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** – של הנפש האלקית, **וְג' לְבוּשֶׁיהָ** – מחשבה, דיבור ומעשה, **הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[7], **שֶׁיִּתְלַבְּשוּ כֻּלָּם** – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, **בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, וְיִהְיֶה הַגּוּף כֻּלּוֹ מָלֵא מֵהֶם לְבַדָּם,** – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל **לפעמים** יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה **מלא** אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, **וְלֹא יַעֲבֹר זָר** – הנפש הבהמית נקראת "זר", **בְּתוֹכָם** – באברים, **חַס וְשָׁלוֹם,** – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: **דְּהַיְנוּ, תְּלַת מֹחִין שֶׁבְּרֵאשׁ** – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, **יְהִיוּ מְמֻלָּאִים מֵחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהִיא חָכְמַת ה' וּבִינָתוֹ,** – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, **לְהִתְבּוֹנֵן בְּגָדְלָתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין חֵקֶר וְאֵין סוֹף,** – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, **וּלְהוֹלִיד מֵהֶן,** – מהחכמה והבינה, **עַל יְדֵי הַדַּעַת,** – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל־ידי־כך מולידים, **הַיִּרְאָה** – מהקב"ה, **בְּמֹחוֹ וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ,** – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, **וְאַהֲבַת ה' כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בְּלִבּוֹ** – כן נולדת, על־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, **כְּרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶת, לִהְיוֹת נִכְסֶפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשׁוֹ בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה** – כדי, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ וּמְאֹד** – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק[8], "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב

ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת שכל אחד רוצה לכבשה ולמלוך עליה דהיינו להנהיג יושביה כרצונו ושיהיו סרים למשמעתו בכל אשר יגזור עליהם. כך שתי הנפשות האלהית והחיונית הבהמית שמהקליפה נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו שהאלהית חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו ומנהיגתו וכל האברים יהיו סרים למשמעתה ובטלים אצלה לגמרי ומרכבה אליה ויהיו לבוש לעשר בחינותיה וג' לבושיה הנ"ל שיתלבשו כולם באברי הגוף ויהיה הגוף כולו מלא מהם לבדם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו אשר עד אין חקר ואין סוף ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה במוחו ופחד ה' בלבו ואהבת ה' כאש בוערה בלבו כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בא"ס ב"ה בכל לב ונפש ומאד

---

5. בראשית כה, כג. **6.** ראה קהלת ט, יד; נדרים לב, ב. **7.** בפרקים ג וד'. **8.** דברים ו, ה.

אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, **מֵעֲמֻקָּא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **שֶׁבְּחָלָל הַיְמָנִי,** – שם משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: **שֶׁיִּהְיֶה תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה**[9] – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, **מָלֵא** – שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת השם, **וְגָדוּשׁ** – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, **עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לָחָלָל הַשְּׂמֹאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר־הרע, וזאת כדי **לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא אָחֳרָא יְסוֹד הַמַּיִם הָרָעִים שֶׁבָּהּ,** – לכופף את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שֶׁהִיא הַתַּאֲוָה שֶׁמִּקְלִפַּת נֹגַהּ,** – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה",

ליקוטי אמרים

1 מעומקא דלבא שבחלל הימני שיהיה תוכו רצוף אהבה
2 מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפיא
3 לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת
4 נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'
5 כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא
6 ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת
7 אהבה עזה כרשפי אש והיא הנקראת בכתוב אהבה
8 בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא
9 במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי
10 השגת שכלו וחכמתו והוא בחי' המים וזרע אור זרוע
11 שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי'
12 המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאות תענוגי
13 עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הזהר
14 שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש
15 בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עוה"ז שהוא
16 מלובש בהם וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי
17 היראה והאהבה יהיו לה' לבדו וכל כח הדבור שבפה
18 והמחשבה שבמוח יהיו ממולאים מן לבושי המחשבה
19 והדבור של נפש האלהית לבדה שהן מחשבת ה'
20 ותורתו להיות שיחתו כל היום לא פסיק פומיה מגירסא
21 וכח המעשיי שבידי' ושאר רמ"ח אבריו יהיה במעשה

לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְהָפְכָהּ מִתַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה', – שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם־הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּכָל לְבָבְךָ"** – וחכמינו ז"ל דורשים[10], ממה שלא נאמר בכל **לבך** כי אם **לבבך**, בשתי "בית"ים, **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ".** – ביצר־הטוב וביצר־הרע, שלא רק היצר־הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר־הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם־הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהַיְנוּ, שֶׁיַּעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ לְמַדְרֵגַת אַהֲבָה רַבָּה** – דרגה גדולה מאד באהבה, **וְחִבָּה יְתֵרָה מִמַּדְרֵגַת אַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ,** – שנזכר לעיל. **וְהִיא** – אהבה רבה זו, **הַנִּקְרֶאת בַּכָּתוּב**[11]**: "אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא;** – העולם־הבא הרי מבוסס על תענוג באלקות, **וְהָעֹנֶג הוּא בְּמֹחַ** – של **חָכְמָה וְשֵׂכֶל, הַמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׂכָּלַת ה' וְיִדִיעָתוֹ, כְּפִי הַשָּׂגַת שִׂכְלוֹ וְחָכְמָתוֹ;** – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג. **וְהוּא** – האהבה בתענוגים, **בְּחִינַת הַמַּיִם וְזֶרַע אוֹר זָרוּעַ שֶׁבִּקְדֻשַּׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֶּכֶת לְטוֹב אֶת בְּחִינַת הַמַּיִם שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁמֵּהֶם** – מבחינת ה"מים" שבנפש הבהמית, **בָּאוּ תַּאֲוֹת תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה מִתְּחִלָּה;** – לפני שהנפש הבהמית נהפכה לאהוב את ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר נ פֶּרֶק ג בְּשֵׁם הַזֹּהַר, שֶׁהָרַע נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת טוֹב גָּמוּר כְּמוֹ יֵצֶר טוֹב מַמָּשׁ,** – וכיצד אפשרי הדבר? – **בַּהֲסִיר "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" מִמֶּנּוּ,** – על־ידי הסרת הבגדים הצואים של רוח התענוג של הנפש הבהמית, **שֶׁהֵם תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** – הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח המתאוה", כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה לתענוגות העולם־הזה. ותאוות העולם־הזה, בהן הוא משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועל־ידי פעולת הנפש האלקית על הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם־הזה לאהבת ה' – מתפשט כוח המתאוה של הנפש הבהמית, מלבושיו המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות, ובחזקה, דברים של קדושה ואלקות. הנפש האלקית רוצה, איפוא, שהאדם, על־ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו, שתהיינה במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. **וְכֵן** – כמו כן רוצה הנפש האלקית, שגם **שְׁאָר כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב, שֶׁהֵן עַנְפֵי הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה, יִהְיוּ לַה' לְבַדּוֹ.** – כל האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית: **וְכָל כֹּחַ הַדִּבּוּר שֶׁבַּפֶּה, וְהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבַּמֹּחַ, יִהְיוּ מְמֻלָּאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבַדָּהּ, שֶׁהֵן** – לבושי המחשבה, דיבור ומעשה, של הנפש האלקית, **מַחֲשֶׁבֶת ה' וְתוֹרָתוֹ,** – כלומר, לחשוב בגדולת ה' ובתורתו – "לבוש המחשבה", **לִהְיוֹת שִׂיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא פְּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא.** – שפיו לא יחדל מלימוד תורה – "לבוש הדיבור", **וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר רְמַ"ח אֵבָרָיו** – של הגוף, **יִהְיֶה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְבַד,** – כלומר,

---

9. שיר השירים ג, י. **10.** ברכות נד, א. **11.** שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט.

שכל כוח המעשה, בידיו ובשאר אבריו, ינוצל לקיום מצוות בלבד, **שֶׁהוּא** – כוח המעשה, **לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית.** – זאת אומרת, שהנפש האלקית תמשול בגוף כולו. שהגוף עם כל אבריו, יהיו ממולאים אך ורק בשכל ובמדות של הנפש האלקית, ובלבושי המחשבה, דיבור ומעשה שלה. **אַךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְלִיפָּה, רְצוּנָהּ לְהֵפֶךְ מַמָּשׁ,** – היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק ממנה. ברם רצונה זה של הקליפה, הוא: **לְטוֹבַת הָאָדָם שֶׁיִּתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְיִנַּצְּחֶנָּה,** – את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה, **כְּמְשַׁל הַזּוֹנָה שֶׁבַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[12]: – כמשל המובא ב"זוהר" במלך ששכר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה. כוונתו האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה מהזונה. ומובן, הרי, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי שעליה לעשות עבודתה באמונה. כך גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נשמתו עדן, ב"מאמר ההסתלקות", שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים. "שטים" – מלשון "שטות", שלא על־פי שכל. ישנה "שטות" של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת[13] "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתיב, כמו שהגמרא אומרת[14] "אהני' לי' שטותי' לסבא" (="שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכונן בקרבו, כמו שכתוב[15] "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק אדמו"ר שליט"א התבטא במאמר יו"ד שבט, שעל־ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה הדברי? – על־ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה מהבנת השכל.

בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל[16] "טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר־הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב של היצר־טוב.

ליקוטי אמרים

המצות לבד שהוא לבוש השלישי של נפש האלהית אך נפש הבהמית שמהקליפה רצונה להפך ממש לטובת האדם שיתגבר עליה וינצחנה כמשל הזונה שבזה"ק:

יום שני י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

פֶּרֶק י. אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו הבהמית ומשליט עליה את הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא נקרא "**צדיק**", ושני אופנים בכך, אחד למטה מהשני: – אופן אחד, שהרע כולו נהפך לטוב, ואז הוא "צדיק **גמור**", ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. – אופן שני, ומדריגה יותר נמוכה, שהרע שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, ואז הוא "צדיק **שאינו גמור**", ונקרא "צדיק ורע לו" – צדיק שיש בו עדיין משהו מן הרע. התארים הכפולים – "צדיק גמור – צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור – צדיק ורע לו" – הנם תארים שווים באותן המדריגות של ה"צדיק": "גמור" ו"אינו גמור", מתארים עד היכן הגיע ה"**צדיק**" באהבת ה' (שבגלל כך הוא נקרא צדיק), אם האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב לו" ו"רע לו" – מתארים, עד כמה נהפכה **הנפש הבהמית** מ"רע" ל"טוב", אם היא נהפכה כל כולה, או ששמץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, כְּשֶׁהָאָדָם מַגְבִּיר נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְנִלְחָם כָּל כָּךְ עִם – הנפש **הַבְּהֵמִית, עַד שֶׁמְּגָרֵשׁ וּמְבַעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מֵחֶלֶל הַשְּׁמָאלִי,** – שבלב, מיקומו הראשי של ה"רע", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]: **"וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ",** – בכך מדגישה התורה, שעל כל יהודי לשרש כליל את הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות הנפש הבהמית, שלא יתאווה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע. **וְאֵין הָרַע נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ** – אלא, שהרע עדיין לא נהפך כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז **כל**

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמ"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא

---

12. זהר חלק ב קסג, א. **13.** סוטה ג, א. **14.** כתובות יז, ב. **15.** שמות כה, ח. **16.** בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו. **1.** דברים כא, כא.

כולו של כוח־התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה לרע, **נִקְרָא "צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר" וְ"צַדִּיק וְרַע לוֹ"**. – והוא מסביר מיד: **דְּהַיְנוּ,** – המשמעות של "ורע לו": **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲדַיִן מְעַט מִזְעֵר רַע בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, אֶלָּא** – מדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? **שֶׁכְּפוּף** – אותו מעט רע, **וּבָטֵל לַטּוֹב מֶחֱמַת מִעוּטוֹ, וְלָכֵן נִדְמֶה לוֹ** – לצדיק, **כִּי וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ כֻּלּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל בֶּאֱמֶת אִלּוּ חָלַף וְהָלַךְ לוֹ לְגַמְרֵי - כָּל הָרַע שֶׁבּוֹ הָיָה נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ**[2]. **וּבֵאוּר הָעִנְיָן,** – רבנו הזקן בא לענות על שאלה: מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע – הרי יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע, ומנין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו הזקן שהדבר יובן ממדריגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק התשיעי), הרי – באם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים", מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב. ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של הרע, נמצא האדם, **כִּי הִנֵּה צַדִּיק גָּמוּר שֶׁנֶּהְפַּךְ הָרַע שֶׁלּוֹ לְטוֹב, וְלָכֵן נִקְרָא "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ"**, – יש בו רק טוב, **הוּא עַל יְדֵי הֲסָרַת "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מֵהָרַע, דְּהַיְנוּ לְמָאֹס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** – תענוגי העולם־הזה מעוררים בו רגש של תיעוב וגועל נפש, **לְהִתְעַנֵּג בָּם בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם** – כדי, **לְמַלֹּאת תַּאֲוַת הַגּוּף בִּלְבַד, וְלֹא לַעֲבוֹדַת ה'**, – שכן, הרי יתכן סוג של תענוגי העולם־הזה השייך לצד הקדושה, למשל: במצות עונג שבת (כפי שנזכר בפרק השביעי) וכדומה. ואילו הנאות ותענוגים סתמיים של העולם־הזה, שלא לשם שמים – מאוסים לגמרי בעיני הצדיק. וכל כך למה? – **מִפְּנֵי הֱיוֹתָם נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים מֵהַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא.** – מקורם של תענוגי העולם־הזה הוא ב"קליפה" וב"סטרא אחרא", **וְכָל מַה שֶּׁהוּא מֵהַסִּטְרָא אָחֳרָא - הַצַּדִּיק גָּמוּר הוּא שׂוֹנְאוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, מֵחֲמַת גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ לַה' וּקְדֻשָּׁתוֹ**[3] **בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים** – אהבה הנקראת "אהבה רבה בתענוגים", **וְחִבָּה יְתֵרָה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות, כפי שנזכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה ובלתי רגילה כזו לאלקות ולקדושה – לכן הוא שונא כל כך את הקליפה וסטרא אחרא: **כִּי** – קדושה ולהבדיל סטרא אחרא, **הֵם זֶה לְעֻמַּת זֶה,** – אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה, מעוררת בו, ממילא, שנאה לסטרא אחרא באותה מדה של גודל אהבתו לאלקות. **כְּדִכְתִיב**[4]: **"תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי, חָקְרֵנִי וְדַע לְבָבִי וְגוֹ'"**, – דוד המלך אומר זאת כלפי מנגדי הקדושה, שהוא שונא אותם שנאה גדולה. כראיה לאותה שנאה, הוא אומר: "חקרני ודע **לבבי**" – כלומר: מגודל אהבתי אליך, הקב"ה, שבלבי – תביר, ממילא, מה גדולה שנאתי למנגדי הקדושה. **וּכְפִי עֶרֶךְ גֹּדֶל הָאַהֲבָה לַה', כָּךְ עֶרֶךְ גֹּדֶל הַשִּׂנְאָה לְסִטְרָא אָחֳרָא** – "סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל התענוגים הגופניים, **וְהַמָּאוּס בָּרַע בְּתַכְלִית,** – ולפי ערך האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה", ואילו על תאוות גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו, מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד עיניו. **כִּי הַמָּאוּס הוּא הֵפֶךְ הָאַהֲבָה מַמָּשׁ כְּמוֹ הַשִּׂנְאָה.** – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות – מתאים הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק־גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר, ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו – ה"אהבה בתענוגים" – היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא גם נקרא "צדיק וטוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך אומר ה"תניא" בהמשך: **וְצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, הוּא שֶׁאֵינוֹ שׂוֹנֵא הַסִּטְרָא אָחֳרָא בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה,** –

ליקוטי אמרים

צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין מעט מזער רע בחלל השמאלי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בם בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה כדכתיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לס"א והמיאום ברע בתכלית כי המיאום הוא הפך האהבה ממש כמו השנאה. וצדיק שאינו גמור הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השנאה ולכן אינו

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשמסיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור דוקדושתו קאי על הצדיק - צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פי' ובי' על גודל אהבתו - שלפ"ד". **4.** תהלים קלט, כב.

שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות הרוחניות, תכלית שנאה, **וְלָכֵן אֵינוֹ מוֹאֵס גַּם כֵּן בָּרַע** – בתאוות ובתענוגים הגופניים, **בְּתַכְלִית.** – במדה הגדולה ביותר, **וְכָל שֶׁאֵין הַשִּׂנְאָה וְהַמִּאוּס בְּתַכְלִית, עַל כָּרְחָךְ נִשְׁאָר אֵיזֶה שֶׁמֶץ אַהֲבָה וְתַעֲנוּג לְשֶׁם,** – לרע, **וְלֹא הוֹסְרוּ "הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים" לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל,** – "בגדים צואים" – היצר־הרע, תאוות העולם־הזה, עדיין לא הוסרו מכוח הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא גם הוא "רע". **וְלָכֵן לֹא נֶהְפַּךְ לְטוֹב מַמָּשׁ, מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה אַחִיזָה עֲדַיִן כַּ"בְּגָדִים הַצּוֹאִים",** – שכוח התאוה היה לבוש בהם. **אֶלָּא** – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? **שֶׁהוּא** – אותו מעט רע, **בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ וּכְלָא חָשִׁיב,** – לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק וְרַע** - **כָּפוּף וּבָטֵל - לוֹ.** – "ורע – לו", הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. **וְעַל כֵּן** – מעט הרע שבו, רומז שגַּם **אַהֲבָתוֹ לַה' אֵינָהּ בְּתַכְלִית,** – שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע להיהפך לגמרי לטוב. **וְלָכֵן נִקְרָא צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר.** – וכאמור, מציינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "וטוב לו" ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב.

ליקוטי אמרים

מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השנאה והמיאוס בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור.

יום שלישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א].

וְהִנֵּה, מַדְרֵגָה זוֹ – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו", **מִתְחַלֶּקֶת לְרִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת** – המתבטאות, **בְּעִנְיַן בְּחִינַת מִעוּט הָרַע הַנִּשְׁאָר** – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, **מֵאַחַת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת הָרָעִים,** – יש שנשאר בו מיסוד המים, ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בכמות הרע שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא במדה קצת גדולה יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך שהרע בטל בששים, כי אין טעמו נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף", אחד כנגד אלף, או יותר מכך: **וּבְעִנְיַן בִּטּוּלוֹ בְּמִעוּטוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אוֹ בְּאֶלֶף וּרְבָבָה וְכִיּוֹצֵא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל.** – במדת הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדריגותיו של הצדיק שאינו גמור, **וְהֵן הֵם בְּחִינַת צַדִּיקִים הָרַבִּים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת,** – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", **כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא** – כמו שאנו מוצאים בגמרא[5]: **דִּתְנָיֵא** – **אֶלְפֵי צַדִּיקֵי קָיְימֵי קַמֵּיהּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא.** – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדריגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". **אַךְ עַל מַעֲלַת צַדִּיק גָּמוּר, הוּא שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי[6]:** – מחבר ה"זוהר": **"רָאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוּעָטִים כו'",** – "בני עליה" – אלה שדרגתם נעלה ביותר, והם מועטים, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים "בְּנֵי עֲלִיָּה",** – מפני **שֶׁמְּהַפְּכִין הָרַע** – לטוב, **וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לִקְדֻשָּׁה, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר בַּהַקְדָּמָה[7],** – כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר", **שֶׁכְּשֶׁרָצָה רַבִּי חִיָּא לַעֲלוֹת לְהֵיכַל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי,** – "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריגת "צדיק גמור", **שָׁמַע קָלָא נָפִיק וְאָמַר:** – שמע קול היוצא ומכריז: **"מַאן מְנַכּוֹן דִּי חֲשׁוֹבָא מְהַפְּכָן לִנְהוֹרָא וְטַעֲמִין מְרִירוּ לְמִתְקָא עַד לָא יֵיתוּן הָכָא" וְכו':** – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן

ליקוטי אמרים

והנה מדרגה זו מתחלקת לרבבות מדרגות בענין בחי' מיעוט הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים ובענין ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבבה וכיוצא עד"מ והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדורות כדאיתא בגמ' דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמי' הקב"ה אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני עליה והם מועטים כו' שלכן נקראים בני עליה שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה כדאיתא בזהר בהקדמה שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו': ועוד

---

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א.

ליקוטי אמרים

נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה' כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכמ"ש במ"א אלא כדפירשו בתיקונים איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתי' בתחתונים וכמ"ש ברעי' מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה ורוחיה ונשמתי' כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הבירורים שמבררים מנוגה מעלים מיין נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות עשה שכולן הן בחי' חסדים ומיין דכורין דהיינו המשכת קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים כמ"ש במ"א]:

1 טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה"[8]:
2 **וְעוֹד** – טעם נוסף, מדוע **נִקְרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם עֲבוֹדָתָם**
3 **בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב"** בְּקִיּוּם **הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הוּא לְצֹרֶךְ**
4 **גָּבוֹהַּ וּמַעֲלָה מַעֲלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – מטרת עבודתם היא
5 לשם הקב"ה בלבד עד
6 למעלות ולמדריגות
7 הנעלות ביותר, **וְלֹא** –
8 עבודתם אינה, **כְּדֵי לְדָבְקָה**
9 **בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּלְבַד** – כדי,
10 **לְרַוּוֹת** – בעבודתם, **צְמָאוֹן**
11 **נַפְשָׁם הַצְּמֵאָה לַה',** –
12 כלומר, לא כמו שהדבר
13 הוא באלה שאינם במדריגה
14 זו, המקיימים מצוות
15 ולומדים תורה, מפני שבכך
16 הם "מרווים" את צמאונם
17 לאלקות, ותשוקתם העזה
18 "להידבק" בקב"ה – שכן,
19 על־ידי קיום תורה ומצוות
20 דבק ומתחבר היהודי
21 בקב"ה. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9]:
22 **"הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ**
23 **לַמַּיִם",** – הנביא מכריז: כל
24 אלה הצמאים לאלקות –
25 ילמדו תורה שנמשלה למים. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר,** –
26 שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא
27 לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוי"!
28 ולהורות "לכו למים" – לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי התורה
29 מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות,
30 מורה לו הנביא, ללמוד תורה, שכן, על־ידי־כך יתדבק ויתאחד עם
31 הקב"ה. ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר:
32 קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות
33 צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש
34 העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב להקב"ה
35 – הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב – **אֶלָּא** –
36 עבודתם היא, **כְּדֶפֶרֶשׁוּ בַּתִּקּוּנִים**[10]: – כמו שפירשו ב"תיקוני זהר"
37 את מאמר חכמינו ז"ל: **אֵיזֶהוּ חָסִיד - הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ,** –
38 ופירשו ב"תיקונים": **עִם קֵן דִּילֵיהּ,** – "קונו" מלשון "קן", כלומר:
39 החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כדי **לְיַחֲדָא**
40 **קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – להביא את ה"ייחוד"
41 של הקב"ה עם שכינתו, ושאור "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות
42 התחתונים. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת תֵּצֵא: "כְּבְרָא**
43 **דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוֹי וְאִמֵּיהּ,** – כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו,
44 **דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ וְרוּחֵיהּ וְנִשְׁמָתֵיהּ כּוּ',** –
45 שאוהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', **וּמָסַר**
46 **גַּרְמֵיהּ לְמִיתָה עֲלֵיהוּ לְמִיפְּרַק לוֹן כּוּ",** – ומוסר את נפשו לפדות
47 את אביו ואמו מהשבי. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר,** – שזוהי דרך
48 העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו
49 הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני,
50 שכן, כפי שמוסבר בתורת
51 הקבלה, נעשה על־ידי
52 "העלאת מיין נוקבין" –
53 המשכת "מיין דכורין" – על
54 ידי עיבוד הרע והעלותו
55 לקדושה ("העלאת מ"ן"),
56 נמשך במצוות "המשכת
57 מ"ד", – וזאת יש ברצונם של
58 צדיקים לבצע על־ידי
59 עבודתם. מכיון שהמדובר
60 הוא ענין קבלי, המוסבר
61 לעומקו ולרחבו בתורת
62 החסידות, נבין אותו ביתר
63 הסברה, בהמשך הדברים
64 הבאים: [**וּשְׁנֵיהֶם** – שני
65 הפירושים ב"בני עליה",
66 **עוֹלִים בְּקָנֶה אֶחָד,** –
67 תואמים אחד את השני, **כִּי**
68 **עַל יְדֵי הַבֵּרוּרִים שֶׁמְּבָרְרִים**
69 **מְנוּגָה** – על־ידי הפיכת
70 הנפש הבהמית לטוב, **מַעֲלִים "מַיִן נוּקְבִין",** – פועלים "העלאת מ"ן"
71 – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", **וְנַעֲשִׂים יִחוּדִים**
72 **עֶלְיוֹנִים** – בעולמות העליונים, **לְהוֹרִיד "מַיִן דְּכוּרִין",** – להמשיך
73 השפעת "מיין דכורין" לעולם־הזה, **שֶׁהֵם הֵם** – ה"מיין דכורין", **מֵימֵי**
74 **הַחֲסָדִים שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵרַמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה,** – מימי
75 החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים ושמונה מצוות־
76 עשה, **שֶׁכֻּלָּן** – כל המצוות, **הֵן בְּחִינַת חֲסָדִים וּ"מַיִן דְּכוּרִין",** –
77 בחינת חסדים והשפעות, **דְּהַיְנוּ הַמְשָׁכַת קְדֻשַּׁת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**
78 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – שתתגלה הקדושה
79 האלקית בעולמנו הגשמי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר]:** – הרי,
80 ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.
81 בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה",
82 היא אך ורק לשם **הקב"ה**, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם
83 הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור
84 הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד
85 שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו
86 דיבורים מקוטעים: **"אינני רוצה בעולם הבא שלך, אינני רוצה**
87 **בגן־עדן שלך, אני רוצה, רק בך (בקב"ה) בלבד".** כ"ק אדמו"ר
88 שליט"א באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור
89 זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, שכן, לכל יהודי ישנה,
90 בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה

---

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". **9.** ישעי' נה, א. **10.** בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א.

– קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר שכך מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה המתחילה "ואף שלהיות כו'"). אגב, יש בכך משום תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר[11] "והסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן". ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

יום רביעי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא.

פֶּרֶק יא. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית – מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובכך – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע, ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

ליקוטי אמרים

פרק יא וזה לעומת זה רשע וטוב לו לעומת צדיק ורע לו דהיינו שהטוב שבנפשו האלהי' שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם כן לרבבות מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד־עשר:

"וְזֶה לְעֻמַּת זֶה׳, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ לְעֻמַּת צַדִּיק וְרַע לוֹ. דְּהַיְנוּ, – "רשע וטוב לו" – הוא, **שֶׁהַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחוֹ וּבֶחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית הוא במוח וב"חלל" הימני שבלב, **כָּפוּף וּבָטֵל לְגַבֵּי הָרַע מֵהַקְּלִפָּה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי.** – ה"רע" של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. **וְזֶה** – התואר "רשע וטוב לו", **מִתְחַלֵּק גַּם כֵּן לְרִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת,** – כשם שמדריגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדריגת "רשע וטוב לו" להרבה מדריגות בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, **בְּעִנְיַן כַּמּוּת וְאֵיכוּת הַבִּטּוּל** – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבויו של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו ביטול, שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: **וּכְפִיפַת הַטּוֹב לְרַע חַס וְשָׁלוֹם. יֵשׁ מִי שֶׁהַכְּפִיפָה וְהַבִּטּוּל אֶצְלוֹ** – של הטוב לגבי הרע הוא, **מְעַט מִזְעָר, וְאַף גַּם זֹאת אֵינוֹ בִּתְמִידוּת, וְלֹא תָדִיר לְפָרָקִים קְרוֹבִים,** – נדיר מאד שהרע יתגבר בו על הטוב, **אֶלָּא לְעִתִּים רְחוֹקִים מִתְגַּבֵּר הָרַע עַל הַטּוֹב,** – עובר זמן רב שהרע שבו יתגבר שוב על הטוב, **וְכוֹבֵשׁ אֶת הָעִיר קְטַנָּה הוּא הַגּוּף,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתיהן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו. **אַךְ לֹא כֻּלּוֹ** – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו"

---

11. יחזקאל לו, כו. 1. קהלת ז, יד.

המדובר כאן, **אֶלָּא מִקְּצָתוֹ לְבַדּוֹ,** – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שֶׁיִּהְיֶה סָר לְמִשְׁמַעְתּוֹ,** – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, **וְנַעֲשָׂה לוֹ מֶרְכָּבָה וּלְבוּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל[2]. דְּהַיְנוּ, אוֹ בְּמַעֲשֶׂה לְבַד,** – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: **לַעֲשׂוֹת עֲבֵרוֹת קַלּוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חַס וְשָׁלוֹם;** – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, **אוֹ בְּדִבּוּר לְבַד,** – ובדיבור עצמו, רק **לְדַבֵּר אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע** – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, **וְלֵיצָנוּת וּכְהַאי גַּוְנָא;** – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **אוֹ בְּמַחֲשָׁבָה לְבַד,** – לחשוב בלבד, **הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה חַקְשִׁים** – בפרטים מסויימים, **מֵעֲבֵרָה[3].** – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים, "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. **וְגַם אִם אֵינוֹ מְהַרְהֵר בַּעֲבֵרָה לַעֲשׂוֹתָהּ אֶלָּא בְּעִנְיַן זִוּוּג זָכָר וּנְקֵבָה בָּעוֹלָם,** – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שֶׁעוֹבֵר עַל אַזְהָרַת הַתּוֹרָה: "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע"[4]** – ודרשו חכמינו ז"ל: **"שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר בַּיּוֹם כּוּ'"[5];** – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. **אוֹ שֶׁהִיא שְׁעַת הַכֹּשֶׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְהוּא מְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה, כִּדְתְנַן בְּאָבוֹת[6]:** – כמו שלמדנו במשנה במסכת "אבות": **"הַנַּעֲוֹר בַּלַּיְלָה וְכוּ'** – ויש לו האפשרות ללמוד אז תורה, **וּמְפַנֶּה לִבּוֹ כּוּ'"** – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים. כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. **שֶׁבְּאַחַת מִכָּל אֵלֶּה, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן** – כשנכשל במעשה בעבירה קלה איזו שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמהרהר במחשבות אסורות – **נִקְרָא "רָשָׁע" בְּעֵת הַהִיא,** – ו"רשע" הוא: **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ גּוֹבֵר בּוֹ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוּפוֹ וּמַחֲטִיאוֹ וּמְטַמְּאוֹ. וְאַחַר כָּךְ** – לאחרי שנכשל באחד מהדברים האמורים, **גּוֹבֵר בּוֹ הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית, וּמִתְחָרֵט** – על מה שעשה, דיבר או חשב, **וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵהּ', וַה' יִסְלַח לוֹ, אִם שֶׁב בִּתְשׁוּבָה הָרְאוּיָה עַל פִּי עֲצַת חֲכָמֵינוּ זַ"ל בִּשְׁלֹשָׁה חִלּוּקֵי כַּפָּרָה שֶׁהָיָה רַ' יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כּוּ'[7],** – "עבר על מצות־עשה ושב – אינו זז משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות־לא־תעשה ושב – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית־דין – תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** – כלומר: על־ידי תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו". **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו'". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. **וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרַע גּוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר, וּמִתְלַבְּשִׁים בּוֹ כָּל שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע,** – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, **וּמַחֲטִיאוֹ בַּעֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעִתִּים קְרוֹבִים יוֹתֵר.** – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם נכשל בחטא, **אַךְ בֵּינְתַּיִם** – בין חטא אחד לשני, הוא **מִתְחָרֵט, וּבָאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה מִבְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר קְצָת בֵּינְתַּיִם,** – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. **אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ** – לטוב, כוח **הִתְגַּבְּרוּת כָּל כָּךְ לְנַצֵּחַ אֶת הָרַע לִפְרֹשׁ מֵחַטָּאָיו לְגַמְרֵי לִהְיוֹת "מוֹדֶה וְעוֹזֵב".** – עד לידי כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, **וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[8]: "רְשָׁעִים מְלֵאִים חֲרָטוֹת",** – בין חטא אחד לשני הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא שאין ביכלתם לשלוט על עצמם. **שֶׁהֵם רֹב הָרְשָׁעִים, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת טוֹב בְּנַפְשָׁם עֲדַיִן.** – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן,

ליקוטי אמרים

מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושיה הנ"ל דהיינו או במעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות ח"ו או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות וכהאי גוונא או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים מעבירה וגם אם אינו מהרהר בעבירה לעשותה אלא בענין זיווג זכר ונקיבה בעולם שעובר על אזהרת התורה ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום כו' או שהיא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה כדתנן באבות הניעור בלילה כו' ומפנה לבו כו' שבאחת מכל אלה וכיוצא בהן נקרא רשע בעת ההיא שהרע שבנפשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיאו ומטמאו ואח"כ גובר בו הטוב שבנפשו האלהי' ומתחרט ומבקש מחילה וסליחה מה' וה' יסלח לו אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ז"ל בשלשה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש כו' כמ"ש במ"א. ויש מי שהרע גובר בו יותר ומתלבשי' בו כל שלשה לבושים של הרע ומחטיאו בעבירות חמורות יותר ובעתים קרובים יותר אך בינתיים מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה מבחי' הטוב שבנפשו שמתגבר קצת בינתיים אלא שאין לו התגברות כל כך לנצח את הרע לפרוש מחטאיו לגמרי להיות מודה ועוזב ועל זה אמרו רז"ל רשעים מלאים חרטות שהם רוב הרשעים שיש בחי' טוב בנפשם עדיין. אך מי שאינו מתחרט לעולם

---

2. בפרק ו. **3.** יומא כט, א. **4.** דברים כג, י. **5.** כתובות מו, א. **6.** אבות ג, ד. **7.** סוף יומא. **8.** נדרים ט, ב.

שהרבה מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושיו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע.

מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. **אַךְ מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְחָרֵט לְעוֹלָם,** – על חטאיו, **וְאֵין בָּאִים לוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה כְּלָל** - **נִקְרָא "רָשָׁע וְרַע לוֹ",** – רשע ששולט בו הרע בלבד, **שֶׁהָרַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר בְּקִרְבּוֹ, כִּי גָּבַר כָּל כָּךְ עַל הַטּוֹב עַד שֶׁנִּסְתַּלֵּק** – הטוב, **מִקִּרְבּוֹ וְעוֹמֵד בִּבְחִינַת מַקִּיף עָלָיו מִלְּמַעְלָה.** – ובפנימיותו אין מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית – **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[9]**: "אַכָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא":** – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", שכן, בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם. בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק", מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על־ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר־הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר־הרע. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על־ידי הנפש האלקית והיצר־טוב בלבד – שני ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

ליקוטי אמרים

ואין באים לו הרהורי תשובה כלל נקרא רשע ורע לו שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו כי גבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו ועומד בבחי' מקיף עליו מלמעלה ולכן ארז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא:

יום חמישי י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

פֶּרֶק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטוא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט, על־ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס **לבוחות** השכל והמדות שלהן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בבוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי. **וְהַבֵּינוֹנִי, הוּא שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הָרַע** – של נפשו הבהמית, **גּוֹבֵר כָּל כָּךְ לִכְבֹּשׁ אֶת הָעִיר קְטַנָּה** – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף לְהַחֲטִיאוֹ;** – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. **דְּהַיְנוּ, שֶׁשְּׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִפָּה** – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב **שֵׁאֵין גּוֹבְרִים בּוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף בְּמַחַ** – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, **וּבְפֶה** – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" **וּבִשְׁאָר רְמָ"ח אֵבָרִים,** – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור

ליקוטי אמרים

פרק יב והבינוני הוא שלעולם אין הרע גובר כל כך לכבוש את העיר קטנ' להתלבש בגוף להחטיאו דהיינו ששלש' לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ' אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחטיאם ולטמאם ח"ו

---

9. סנהדרין לט, א.

– "לבוש המעשה", **לְהַחֲטִיאָם וּלְטַמְּאָם חַס וְשָׁלוֹם,** – ועל־ידי־כך להיקרא "רשע", **רַק שְׁלֹשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הֵם לְבַדָּם מִתְלַבְּשִׁים בַּגּוּף,** – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, **שֶׁהֵם** – לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה,** – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, **וְלֹא עֶבֶר עֲבֵרָה מִיָּמָיו,** – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי **שלא עבר** עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדריגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי "תשובה" יכול, הרי, האדם להגיע אפילו למדריגת "צדיק", ובודאי שהוא יכול להגיע למדריגת "בינוני"!) "ולפענ"ד – ממשיך כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערתו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (**כעת**) הוא כזה שמושללת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאז נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עכ"פ רשע **בכח**, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל)". הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי־רגשי **הנוכחי** מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד; כ"בינוני" **לא** היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו **הנוכחי** לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי, **ולא** במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" **בכוח**: באופן פוטנציאלי ביכלתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם,** – אין הכוונה שבעתיד **אינו עלול** לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו **הנוכחי** הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת וְרֶגַע אֶחָד כָּל יָמָיו.** – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדרע, איפוא, הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"? **אַךְ מָהוּת וְעַצְמוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ** – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, **לֹא לָהֶן לְבַדָּן הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר קְטַנָּה,** – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי אִם בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים,** – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהִיא שְׁעַת מֹחִין דְּגַדְלוּת לְמַעְלָה,** – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, **וְגַם לְמַטָּה** – בעולם־הזה, **הִיא שְׁעַת הַכָּשֵׁר לְכָל אָדָם,** – להתעלות למדריגה נעלית יותר, **שֶׁאָז** – בשעת קריאת שמע ותפלה, **מְקַשֵּׁר** – ה"בינוני" את כוחות **חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁלּוֹ לַה', לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּגֹדֶל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, **וּלְעוֹרֵר** – על־ידי התבוננות, **אֶת הָאַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בֶּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעל־ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאַהֲבָה,** – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, על־ידי־כך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, **שֶׁזֶּהוּ** – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה על־ידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא **עִנְיָן הַמְבֹאָר בִּקְרִיאַת שְׁמַע דְּאוֹרַיְתָא,** – שהיא מצוה מן התורה, **וּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁלְּפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן** - הֵן הַכָּנָה לְקִיּוּם הַקְּרִיאַת שְׁמַע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[1]**; וְאָז** – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להב־שלהבת לה', **הָרֵעַ שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, **כָּפוּף וּבָטֵל לַטּוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט**

ליקוטי אמרים

רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני

---

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על

בְּחָלָל הַיְמָנִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים **מֵחָכְמָה־בִינָה־דַּעַת שֶׁבַּמֹּחַ הַמְקֻשָּׁרִים בְּגֻדְלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא;** – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלושת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, **אֲבָל אַחַר הַתְּפִלָּה, בְּהִסְתַּלְּקוּת הַמֹּחִין דְּגַדְלוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא** – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, **הֲרֵי הָרַע חוֹזֵר וְנֵעוֹר בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה לְתַאֲווֹת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו.** – הסיבה לכך היא, שהרע **שבלב** ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

ליקוטי אמרים

מחב"ד שבמוח המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות עוה"ז ותענוגיו.

יום שישי ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לוֹ לְבַדּוֹ – ל"רע" של הנפש הבהמית, **מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעִיר** – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית שבמוח יש **גם כן** מה לומר, **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא תַּאֲוָתוֹ מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה מַמָּשׁ,** – "מחשבה ממש" – היינו: **לְהַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ לְמַלֹּאת תַּאֲוַת לִבּוֹ,** – זוהי המשמעות של "מחשבה ממש" – **להעמיק** מחשבתו בכך. ואילו מחשבות **הנופלות** ברעיונו בדרך **ממילא**, בגלל שישנה בלבו תאוה לאותו דבר, אין אלו "מחשבה ממש". מחשבות חולפות אלו, אין ביכולת האדם, שעדיין קיימת תאוה בלבו, למנוע. ברם, על "מחשבה ממש" – ההתעמקות באותן מחשבות – ביכלתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן, יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט על עצמו, שתאותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": **כִּי הַמֹּחַ שַׁלִּיט עַל הַלֵּב [כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[2] בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת פִּינְחָס] בְּתוֹלַדְתּוֹ וְטֶבַע יְצִירָתוֹ, שֶׁכָּךְ נוֹצַר הָאָדָם בְּתוֹלַדְתּוֹ, שֶׁכָּל אָדָם יָכוֹל בִּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ** – הרצון שבמוחו המניע את האדם מבין שעליו **לְהִתְאַפֵּק וְלִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, שֶׁלֹּא לְמַלֹּאת מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא מבין במוחו שאל לו למלא את תאותו – נוצר בו הרצון להתאפק מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: **וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִתַּאֲוַת לִבּוֹ אֶל הַהֵפֶךְ לְגַמְרֵי,** – ביכלתו לנתק את ההרהור בתאוה ולהטותו לדבר שהוא ההיפך מהתאוה, וזאת גם כשהטעם להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי מהתאוה. **וּבִפְרָט אֶל צַד הַקְּדֻשָּׁה,** – במיוחד יש בכוחו לעשות זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה; כשהנימוק לכך הוא **שאסור** לו לעבור עבירה

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איך למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה

המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע - צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא - עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה - ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר - בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי - בברכה הראשונה; ובברכה השניה - על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). **2.** זהר ח"ג רכד, א.

וצריך להשקיע את רעיונותיו בענינים של קדושה, בתורה וביראת שמים – אז יש ליהודי כוחות מיוחדים לבצע את הדבר. **כְּדִכְתִיב**[3]: **"וְרָאִיתִי שֵׁשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת, כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ"; פֵּרוּשׁ,** – כשמביאים משל להסברת דבר, הרי זה מפני שהנמשל הוא עמוק בהרבה מהמשל, ובאמצעות המשל מבינים בקלות יותר את הנמשל. ואילו כאן, במשל האור והחושך על החכמה והסכלות, מובן הנמשל כמו שמובן המשל: כשם שמבינים שאור טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של **חכמה** הרומזת ל"קדושה" (כמו שהיצר־טוב נקרא[4] "ילד מסכן **וחכם**") **וסכלות** רומזת ל"קליפה" (כפי שהיצר־הרע נקרא "מלך זקן **וכסיל**"), – מובן היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה, איפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון" האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה, שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה – וכך מוסבר הדבר להלן: **כְּמוֹ שֶׁהָאוֹר יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן וּשְׁלִיטָה וּמֶמְשָׁלָה עַל הַחֹשֶׁךְ, שֶׁמְּעַט אוֹר גַּשְׁמִי דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ,** – וכיצד נדחה החושך? – **שֶׁנִּדְחֶה מִמְּנוּ מֵאֵלָיו וּמִמֵּילָא,** – אין על האור להילחם עם החושך, **כָּךְ נִדְחֶה מִמֵּילָא סִכְלוּת הַרְבֵּה שֶׁל הַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאלִי** – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. **[כְּמַאֲמַר רַז"ל**[5]**:** – אין אדם עובר עבירה **"אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת" וְכוּ'],** – רבותינו ז"ל קוראים הרי לתאות הנפש הבהמית בשם "שטות" – ומאחר שזהו "סכלות" ו"שטות" – זה נדחה מאליו וממילא, **מִפְּנֵי הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁמִּמַּה, אֲשֶׁר רְצוֹנָהּ** – של הנפש האלקית הוא הרי: **לִמְשֹׁל לְבַדָּהּ בָּעִיר,** – ב"עיר קטנה" הוא הגוף, **וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל**[6]**, בְּכָל הַגּוּף כֻּלּוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[7]**, שֶׁהֵם** – שלשה לבושי הנפש האלקית, הם: **מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ד. רצונה זה של הנפש האלקית שבמוח, שלבושיה **בלבד** ילבישו את הגוף – שולט בתאוה הנובעת מהנפש הבהמית, שתשוקת הלב לא תמומש בפועל, לא במעשה, לא בדיבור ואף לא במחשבה. ברם, אם כך הוא הדבר, שלנפש האלקית שלו "יתרון" על הנפש הבהמית, והיא השולטת בכל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו של האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין הוא נקרא "צדיק"? –

ליקוטי אמרים

כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי [כמאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו'] מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג מצות התורה כנ"ל

יום שבת קודש ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִקְרָא "צַדִּיק" כְּלָל, – אלא הוא נקרא "בינוני", **מִפְּנֵי שֶׁיִּתְרוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר לְאוֹר נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַל הַחֹשֶׁךְ וְסִכְלוּת שֶׁל הַקְּלִיפָּה הַנִּדְחֶה מִמֵּילָא - אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשֶׁיהָ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – כלומר: במחשבה, דיבור ומעשה בלבד, חזקה יותר הנפש האלקית מהנפש הבהמית, **וְלֹא בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** – של הנפש האלקית, **עַל מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל הַקְּלִיפָּה** – והנפש הבהמית, **כִּי מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִיפָּה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאלִי** – עצם מציאותה של הנפש הבהמית, **לֹא נִדְחֶה כְּלָל מִמְּקוֹמוֹ בְּבֵינוֹנִי אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁאֵין** – אז, **רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחָלָל הַיְמָנִי,** – כמו שהדבר בשעת תפלתו, כאמור לעיל, שאהבת ה' אצלו אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, **כִּי אִם תּוֹכוֹ** – החלק הפנימי שבלבו, **רָצוּף "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת",** – ואילו

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי' הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה' בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה

---

3. קהלת ב, יג. 4. קהלת ד, יג. 5. סוטה ג, א. 6. פרק ד. 7. פרק ט.

בגלוי אין הוא מרגיש את האהבה, **שֶׁהִיא אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁכַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן.** – בפרק י"ח, שבכל יהודי ישנה אהבה מסותרת לקב"ה. **וַאֲזַי** – אחרי תפילתו, כשהאהבה אינה בהתגלות בלבו, **יָכוֹל לִהְיוֹת סִכְלוּת הַכְּסִיל הָרַע** – של הנפש הבהמית, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ בֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, לְהִתְאַוּוֹת תַּאֲוָה לְכָל עִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם בדברים שמותר לעשותם, אלא שאין לעשותם לשם תאוה כי אם לשם שמים, ואילו הוא מתאוה להם בגלל התענוג שבהם, **בֵּין בְּאִסּוּר חַס וְשָׁלוֹם,** – גם בדברים שהם אסורים מן התורה, **כְּאִלּוּ לֹא הִתְפַּלֵּל כְּלָל.**

ליקוטי אמרים

מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו מתורה ועבודה וכמארז"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

אֶלָּא שֶׁבִּדְבַר אִסּוּר אֵינוֹ עוֹלֶה בְּדַעְתּוֹ לַעֲשׂוֹת הָאִסּוּר בְּפֹעַל מַמָּשׁ חַס וְשָׁלוֹם, – לכך אין ל"בינוני" שייכות כלל. **אֶלָּא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה הַקְּשִׁים מֵעֲבֵרָה** – כפי שהוסבר בפרק הקודם, **יְכוֹלִים לִפְעֹל לַעֲלוֹת לְמֹחוֹ וּלְבַלְבְּלוֹ מִתּוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[8]: "ג' עֲבֵרוֹת אֵין אָדָם נִצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם,** – שכן, קשה מאד להינצל מלעבור עליהם, והם: **הִרְהוּר עֲבֵרָה וְעִיּוּן תְּפִלָּה כו'".** – הרי ש"הרהורי עבירה" הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם לברכה משתמשים בתואר "אדם" סתם, זה רומז על ה"בינוני". הרי שה"בינוני" אינו ניצול מהרהורי עבירה,

8. בבא בתרא קסד, ב.

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

בטח קבל מכתבי מכבר, ובעתו קבלתי מכתבו מכ"ו כסלו עם המוסגר בו, ולפלא שמזכיר שבשבוע הבע"ל יעתיק לדירה החדשה, ולע"ע אין כל ידיעה עד"ז. ותקותי שעכ"פ לעת קבלת מכתבי זה נסתדרו הענינים. ואכפול ברכותי שיהי' משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה. ושההעתקה תהי' מעילא לעילא בעלי' בגשמיות ובעלי' ברוחניות.

ומ"ש בענין חנוך הבית הנה אף שבספרי נגלה יש מקום עיון בזה, ועיין באחרונים שו"ע או"ח סי' תקס"ח. יעויין שם מג"א סק"ה וביד אפרים. ולהעיר ג"כ משו"ת חת"ס יו"ד סקל"ח ותורת השלמים סי"ט. הנה כיון שהוא מנהג ישראל, ועוד ועיקר אשר במאמר דא"ח מרבנו הזקן מבאר "הטעם שעושים משתה ושמחה בחנוכת הבית" (נמצא עתה בדפוס. והוא מביכל כת"י הר"פ משקלאוו) הרי יש לעשות כנ"ל. וכשיתועדו בהתועדות חסידותית ובהשמיע ד"ת דא"ח, הרי תהי' תועלת הן בגשמיות והן ברוחניות.

ובטח יודע ממנהגנו לקבוע המזוזות תיכף בהכנסו לבית, ומובן שבלי ברכה, אלא שבמלאת שלשים יום נוטלים מזוזה אחת לבודקה, והרי מותר להחליפה ביפה יותר ממנה, ובמילא קובעים החדשה בברכה, ומכוונים להוציא גם אלו שעל כל שאר הדלתות. והשי"ת יצליחם לבשר טוב בכל הנ"ל. והזן ומפרנס לכל ימציא גם הנצרך להוצאות הבית החדש...

מש"כ ע"ד נסיעה עתה... תמה אני על יחסו לענין קנין הבית, שרוצה בדוקא שתהי' **מלאכתו** נעשית ע"י אחרים! והרי הבעה"ב נצטוו על עזוב תעזוב **עמו**, וכפס"ד תורתנו. - ולדעתי, עליו להיות על אתר (מובן, שנסיעה על ימים אחדים אינה בכלל זה) עד **שיגמר כל** הענין בשטומו"צ.

יום ראשון
תהלים: מפרק נה עד פרק נט

יום ששי — **י טבת** — ה'תש"ג

תַּעֲנִית, סְלִיחוֹת, אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאָג אזוי, איך האַלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מַעֲנֶה הַ"צֶּמַח צֶדֶק" עַל יְחִידוּת: כְּתִיב "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו גו'". אָוֶן הוּא מִלְּשׁוֹן אוֹן בְּחוֹלָם, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כֹּחַ וָעֹז. וּכְשֵׁם דְּ"יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ" זֶהוּ דָּבָר הַמֻּכְרָח, אֲשֶׁר בְּלֹא תְּשׁוּבָה אִי אֶפְשָׁר לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ אָוֶן, כְּלוֹמַר אִישׁ הֶחָזָק בְּדַעַת עַצְמוֹ, לַעֲזֹב מַחְשְׁבוֹתָיו; וְלֹא יֹאמַר "אֲנִי אוֹמֵר כָּךְ", "אֲנִי סוֹבֵר כָּךְ", כִּי כָּל "אֲנִי" וּמְצִיאוּת הוּא מְקוֹר הָרַע וְגוֹרֵם פֵּרוּד לְבָבוֹת.

יום שני
תהלים: מפרק ס עד פרק סה

שבת — **יא טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירהאויר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אָנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאָר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפּעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חַיֵּי הָאָדָם תְּלוּיִים בַּאֲוִיר שֶׁסְּבִיבוֹ. בְּלִי אֲוִיר אִי אֶפְשָׁר לִחְיוֹת, וּלְפִי הָאֲוִיר בּוֹ נִמְצָאִים – כָּךְ הֵם הַחַיִּים. כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, הַחַיִּים בְּרִיאִים; כַּאֲשֶׁר חַיִּים בַּאֲוִיר שֶׁל כְּפִירָה – הֲרֵי אֵלּוּ חַיִּים חוֹלָנִיִּים עִם סַכָּנָה תְּמִידִית לַחֲלוֹת בְּמַחֲלוֹת מִדַּבְּקוֹת. הַתְּרוּפָה הַכְּלָלִית הָרִאשׁוֹנִית הִיא לְטַהֵר אֶת הָאֲוִיר. פְּעֻלַּת טְהוּר הָאֲוִיר מֻטֶּלֶת עַל יוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה. טָהֳרַת הָאֲוִיר הִיא עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּחֲנוּת, אוֹ כַּאֲשֶׁר הוֹלְכִים בָּרְחוֹב, אוֹ כַּאֲשֶׁר נוֹסְעִים בָּרַכֶּבֶת־הַתַּחְתִּית וְאוֹמְרִים אוֹתִיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה, מְטַהֲרִים בְּכָךְ אֶת הָאֲוִיר. כָּל אֶחָד מִיּוֹדְעֵי סֵפֶר וְיוֹדְעֵי תּוֹרָה חַיָּב שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מַשֶּׁהוּ שֶׁלָּמַד בְּעַל פֶּה: חֻמָּשׁ, תְּהִלִּים, מִשְׁנָיוֹת, תַּנְיָא, כָּךְ שֶׁבְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, יוּכַל לַחֲשֹׁב וְלוֹמַר אֶת הָאוֹתִיּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה.

יום שלישי

תהלים: מפרק סו עד פרק סח

יום ראשון **יב טבת** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סו־סח.
תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בִּשְׁנַת תרמ״ח נִבְחַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרשַׁ״ב] לְגַבַּאי דְּחֶבְרָה קַדִּישָׁא. וּכְפִי הַמִּנְהָג, הוֹבִילוּ אוֹתוֹ בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה בְּלִוְיַת עַם רַב לְבֵית הַכְּנֶסֶת. אָמַר אָז הַמַּאֲמָר ״אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בִּטְרוּנְיָא״, וְסִיּוּם דְּבָרָיו: ״גַּם הָאֲנָשִׁים בַּעֲלֵי מוֹחִין הַנִּמְצָאִים עַתָּה, צְרִיכִים לְהַנִּיחַ שֹׁכֶל וְלֹא לֵילֵךְ אַחֲרֵי הַטַּעַם וְדַעַת, כִּי יְכוֹלִים לְהַטּוֹת עַל פִּי שֹׁכֶל כוּ׳ עַד כִּי חַס וְשָׁלוֹם מָרָה תִּהְיֶה בָּאַחֲרוֹנָה כוּ׳, וְזֶהוּ הָעִקָּר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּעִקְבוֹת דִּמְשִׁיחָא, שֶׁלֹּא לֵילֵךְ אַחַר הַשֵּׂכֶל וְטַעַם וָדַעַת, כִּי אִם לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בַּתְּמִימוּת וֶאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בֵּאלֹקֵי יִשְׂרָאֵל״.

יום רביעי

תהלים: מפרק סט עד פרק עא

יום שני **יג טבת** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש״י.
תהלים: סט־עא.
תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו.

כְּשֶׁמַּעֲמִידִים פַּנָּס – מִתְקַבְּצִים הַחֲפֵצִים בָּאוֹר, כִּי אוֹר מַמְשִׁיךְ – אוֹר מוֹשֵׁךְ אֵלָיו.

יום חמישי

תהלים: מפרק עב עד פרק עו

יום שלישי **יד טבת** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והיא הנקראת . . . שבזה״ק.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – הי׳ איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס״ט או תק״ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש״ט ״און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האַנט אויפ׳ן האַרצען און פון יעמאלט אָן איז מיר ווארעם״

תנועת צדיק, ומכל שכן ראי׳ או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הַסָּבָא מִשְּׁפָאלֶע – דער שְׁפָאלער זַיידע – הָיָה אִישׁ נִלְהָב מְאֹד, בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז עַל שְׁאָר חֲבֵרָיו תַּלְמִידֵי הַמַּגִּיד. בְּבִקּוּרוֹ בְּלִיאַדִי אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – שְׁנַת תקס״ט אוֹ תק״ע – סִפֵּר, אֲשֶׁר בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאָה אֶת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב ״וְהוּא הִנִּיחַ אֶת יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה עַל לִבִּי, וּמֵאָז חַם לִי״.

תְּנוּעַת צַדִּיק, וּמִכָּל שֶׁכֵּן רְאִיָּה אוֹ שְׁמִיעַת קוֹל, צָרִיךְ לִפְעֹל שֶׁלֹּא יִשָּׁכַח לָעַד.

יום שישי

תהלים: מפרק עז עד פרק עח

יום רביעי — **טו טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֹסְרִי" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה זֶהוּ", צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְהַעֲלָאַת נִיצוֹצוֹת שֶׁנָּפְלוּ אֲפִלּוּ הַבְּהֵמוֹת יִתְעַלּוּ כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת".

הַסִּכַּת וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הָעֵת הַזֹּאת הִיא מוֹעֵד הַגְּאֻלָּה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, וְהַיְסוּרִים הַבָּאִים עָלֵינוּ הֵם חֲבְלֵי מָשִׁיחַ, וְאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. אַל תַּאֲמִינוּ לִנְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר הַמַּבְטִיחִים לָכֶם יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת אַחֲרֵי כְּלוֹת הַמִּלְחָמָה, זִכְרוּ דְּבַר הַשֵּׁם (יִרְמְיָה יז, ה) "אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ, וּמִן ה' יָסוּר לִבּוֹ".

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹקֶיךָ, וְהָכֵן עַצְמְךָ וּבְנֵי בֵיתְךָ לְקַבֵּל פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ הַבָּא בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

שבת קודש

תהלים: מפרק עט עד פרק פב

יום חמישי — **טז טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האָט געזאָגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאָס האַרץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר לְר' הֶענְדֶל בְּ'יְחִידוּת': "זֹהַר" – מְרוֹמֵם אֶת הַנֶּפֶשׁ, "מִדְרָשׁ" – מְעוֹרֵר אֶת הַלֵּב, וּתְהִלִּים בְּדִמְעוֹת – מֵדִיחַ אֶת הַכְּלִי.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ספק טומאה שיש בה דעת

יום ראשון י' טבת ה'תש"ע

הלכות שאר אבות הטומאות פרק י"ד, הל' ז': סְפֵק מַשְׁקִין - לְטַמֵּא אֲחֵרִים, טָהוֹר; וּלְטַמְּאַת עַצְמָן, טָמֵא. כֵּיצַד? הָיָה מַקֵּל בְּיָדוֹ, וּבְרֹאשׁוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִים, וּזְרָקָן לְבֵין כִּכָּרוֹת טְהוֹרוֹת - סָפֵק נָגְעוּ, חֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת... אֲבָל טָמֵא שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָמֵא לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין, סָפֵק לֹא נָגַע - חֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין בְּסָפֵק

דבר שספק אם נטמא או לא ויש בו דעת שאפשר לשאול אותו ולפשוט את הספק – אם הספק עדיין קיים, טמא. אבל בדבר שאין בו דעת ואי אפשר לשאול אותו, ספיקו טהור.

לדוגמה, טמא שפשט רגלו בין משקאות טהורים וספק האם הרגל נגעה במשקאות או לא, ספיקו טמא כי אפשר לשאול אותו ולברר את הספק (נדה ה, ב תוד"ה ספק).

ועוד דוגמה, פחות פשוטה:

המשליך כיכר טמאה בין משקאות טהורים וספק אם נגעה במשקאות או לא – הרמב"ם פוסק כאן: ספיקו טמא, ובפירוש המשניות (טהרות פ"ד מ"ט) מבאר שיש חומר מיוחד במשקאות לטמא ספק טומאה, גם אם אי אפשר לשאול ולברר את הספק. וב'אליהו רבא' (טהרות שם) כתב טעם אחר: אכן, אם לא היה בדבר דעת להישאל ספיקו היה טהור, אבל כאן הטומאה באה מידי האדם שזרק את הככר, דנים אותה כאילו יש בה דעת להישאל.

אולם, יש מי שגורס שבמקרה זה של זורק כיכר טמאה בין משקאות טהורים וספק אם נגע או לא – ספיקו טהור, כי זוהי טומאה שאין בה דעת להישאל

(מלאכת שלמה ותפארת ישראל, טהרות שם).

אין מחזיקין איסור ממקום למקום

יום שני י"א טבת ה'תש"ע

הלכות שאר אבות הטומאות פרק י"ז, הל' ב: קֻפָּה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ טְהָרוֹת, וְנִמְצָא בָהּ שֶׁרֶץ... אֲפִלּוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּטְהָרוֹת בְּזָוִית זוֹ, וְטִלְטְלָהּ לְזָוִית אַחֶרֶת, וְנִמְצָא בָהּ הַשֶּׁרֶץ - כֻּלָּן טְמֵאוֹת; לְפִי שֶׁמַּחֲזִיקִין טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם.

מחלוקת היא בגמרא (נדה ד, א). לדעת חזקיה אין מחזיקין טומאה ממקום למקום, אלא אומרים שהשרץ נפל לתוך הקופה לאחר שהביא את הקופה לזוית השניה, ולדעת ר' יוחנן מחזיקין טומאה ממקום למקום, כי יש לחשוש שמא השרץ היה כבר בקופה בזוית הראשונה ונטמאו הטהרות שנשתמשו בה שם. ופסק הרמב"ם כר' יוחנן.

ולשיטת הראב"ד (לעיל הל' א'), דין זה שמחזיקין טומאה ממקום למקום, נאמר רק כאשר הטומאה נמצאה באותו כלי שהיה במקום הקודם, אבל מכלי לכלי לא מחזיקין. ועל פי זה מבאר את דברי הרמב"ם (שם) שהמערה מכלי לכלי ונמצא השרץ בכלי התחתון – הכלי העליון טהור ואין חוששין שמא נפל השרץ מהכלי העליון, כי אין מחזיקין טומאה מכלי לכלי (ושלא כהסברו של הרמב"ם עצמו בדין זה).

וכל זה לענין טומאה, אבל לענין איסורים – אין מחזיקין ממקום למקום. וכך פסק הרמ"א (או"ח סי' תס"ד סי"א) שאם נמצאה חיטה בקועה (שיש לחשוש לחימוצה) באחת מן המצות בפסח, רק אותה מצה אסורה ושאר המצות מותרות ו"אין חוששין שמא היתה חיטה זו בתוך העיסה הגדולה ונאסרה כולה, אלא תולין להקל לומר לאחר שנחתכה ממנה המצה נפלה החיטה לתוך מצה אחת מהן..." (שו"ע אדמו"ה"ז שם סל"ז).

ובטעם הדבר מבואר ב'שערי יושר' (שערי החזקות פי"ב) ע"פ דברי התוס' (נדה שם) שלר' יוחנן מחזיקין טומאה ממקום למקום רק משום שהחמירו בקדשים ובתרומה, אבל בשאר איסורים לא החמירו.

המציאות חזקה

יום שלישי י"ב טבת ה'תש"ע

הלכות שאר אבות הטומאות פרק י"ח, הל' י"ד: נָגַע בְּרֹשׁוּת הָרַבִּים בְּאֶחָד בַּלַּיְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וּכְשַׁחַר עָמַד, וּמְצָאוֹ מֵת - חֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת, כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן. וְאִם רָאָהוּ חַי בָּעֶרֶב, וּכְשַׁחַר מְצָאוֹ מֵת . . . וְטָהוֹר.

בהלכה שלפנינו מובאים שני מקרים:

האחד: נגע בלילה בגוף אדם ובבוקר מצאו שמת. במקרה זה הנוגע טמא, כי בעת שהובר מצב אותו אדם – בבוקר – היה הוא מת; השני: שראהו חי כמה שעות לפני שנגע בו. כאן הנוגע טהור, כי יתכן שהלה היה חי גם בעת הנגיעה, ומת רק בבוקר.

לפי זה מתעוררת שאלה פשוטה: הרי בכל מקרה אותו אדם חי בעבר, ומדוע לא נעמיד על 'חזקת חיים' ונאמר גם במקרה הראשון שמותו אירע רק בבוקר?

מסביר ה'צמח צדק': העובדה שהלה לא נצפה חי בערב, מחלישה את 'חזקת החיים' שלו. אי לכך, העובדה הנגדית שבבוקר נמצא מת בבירור ("שעת מציאתו"), עדיפה על החזקה (שו"ת צ"צ יו"ד סי' קכו, א).

מן הראוי לציין, כי לדעת הרמב"ם דין זה ש"כל הטומאות כשעת מציאתן" הוא הלכה למשה מסיני בדיני טומאה בלבד (שוע"ר יו"ד מהד"ב סי' קפ"ג, בהגהה).

אך למעשה, פוסקים כך גם בשאר איסורים. לדוגמה: אם מצאו חמץ בכלי מלא מים חמים שקודם לכן בישלו בו מאכל בפסח – דנים "כשעת מציאתו", ואומרים שהחמץ היה שם גם בעת שהמאכל התבשל (שוע"ר או"ח סי' תס"ז סל"ב).

בהמה שנשחטה לגוי אימתי תטמא באוכלין

יום רביעי י"ג טבת ה'תש"ע

הלכות טומאת אוכלין פרק ג, הלכה ד: יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט בְּהֵמָה טְמֵאָה לְנָכְרִי, וְשָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם - חֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפֻרְכֶּסֶת; וְאֵינָהּ צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה - שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל שְׁחָטָהּ לַאֲכִילַת הַגּוֹי, וְאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ.

דבר המיוחד למאכל אדם מקבל טומאת אוכלים גם אם לא חשבו עליו לאכילה.

ואוכל האסור לישראל ומיועד לנכרי – יש אומרים שמקבל טומאת אוכלים, ורבי שמעון סובר שאם הדבר אסור לישראל גם בהנאה, אינו בתורת אוכל לקבל טומאה, שנאמר "מכל אשר יאכל", ומכאן שלדעתו רק אוכל שניתן להאכילו לאחרים נקרא אוכל (מנחות קא, א-ב). והלכה כדעה הראשונה.

אוכל שאינו מיוחד למאכל אדם, אינו נקרא אוכל לקבל טומאה אלא אם כן חשב עליו לייחדו למאכל אדם. לדוגמה, בשר שפרש מן החי נטמא רק אם ייחדוהו לאכילה.

ולגבי בהמה שנשחטה והיא מפרכסת, לכאורה "המפרכסת כחיה לכל דבריה" (חולין ל, א) – אך עם זאת ההלכה היא שמקבלת טומאה (לעיל פ"ב ה"ו).

ונחלקו ראשונים בישראל ששחט בהמה טמאה לצורך נכרי ועודה מפרכסת. יש אומרים שאף כי הבהמה נשחטה, צריך מחשבה מיוחדת שהיא לצורך מאכל הנכרי ואם לא חשב כך, אין המפרכסת בתורת אוכל (חולין קכא, ורש"י שם) אבל הרמב"ם כאן כתב כי כיון ששחטה לצורך הנכרי "אין לך מחשבה גדולה מזו".

אתרוג שנחלק וחיברו במחט

יום חמישי י"ד טבת ה'תש"ע

הלכות טומאת אוכלין פרק ו, הל' י"ב: וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁנִּפְרַם, וּתְחָבוֹ בְּכוֹשׁ אוֹ בְּקֵיסָם - אֵינוֹ חִבּוּר.

מקורה של הלכה זו בתוספתא (אהלות פ"ד ה"ג). ואף שהיא נשנית לענין טומאת אוכלין, פירשה הר"ש (אהלות פ"ג מ"ד) גם לענין נטילת ד' מינים בחג הסוכות, שאתרוג שנחתך וחיברו את חלקיו בקיסם וכדומה, אינו ראוי לצאת בו, כיון ש"אין חיבורי אדם – חיבור".

ובשו"ת 'בית יעקב' (סי' קמ"ב) דן באתרוג שניטל עוקצו וחיברו במחט, וצידד להתיר את נטילתו אף ביום הראשון, אם כי כיון שחידוש הוא "צריך אני לבעלי הוראה שיסכימו עימי", אך בשאר ימי החג יש להתיר את הדבר לכתחילה (אף לדעת המ"א (סי' תרמ"ט סקט"ז) שאם ניטל עוקצו פסול משום הדר).

וכתב ה'בנין ציון' (ח"א סי' מ'), שאין להקשות על זה מדברי התוספתא הנ"ל ש"חיבור אדם אינו חיבור" – כי דין זה אמור רק לענין טומאת אוכלין (וזה לא כפירוש הר"ש הנ"ל). וכן משמע גם מכך שהרמב"ם הביאו רק בהלכות טומאת אוכלין ולא בהלכות לולב.

להלכה, מסקנת רוב הפוסקים שאין להכשיר אתרוג שנחלק ונתחבר ע"י אדם. ובטעם הדבר ביאר ה'חסד לאברהם' (תנינא, סי' ע"ה) שבאתרוג צריכה להיות "לקיחה תמה" ואם נחלק והודבק אינו 'תמים'. וכך כתב גם ה'שערי תשובה' (או"ח תרמ"ח ס"ק ט"ו), שכל שאינו מחובר מתולדתו אלא חובר על ידי אדם אינו שלם ותמים.

(שדי חמד, כללים, אות ל, כלל קמ"א ס"ק י"ט)

שמן ודבש קרושים לענין טומאה

יום שישי ט"ו טבת ה'תש"ע

הלכות טומאת אוכלין פרק ט', הל' א': הַשֶּׁמֶן אוֹ הַדְּבַשׁ שֶׁנִּטְמְאוּ, וְאַחַר כָּךְ קָרְשׁוּ, וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחוּ - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְעוֹלָם; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּפְאוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ.

בפירוש המשניות (טהרות ג, ב) הוסיף הרמב"ם וביאר שהשמן והדבש טמאים גם בזמן שהם קרושים.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו לעיל (פ"א הי"ט) ששמן קרוש אינו חשוב כאוכל או כמשקה, ואם "חשב עליו כשהוא קרוש בין לאוכלין בין למשקין- בטלה דעתו". ואם אינו נחשב אוכל מדוע יהא טמא כשהוא קרוש?

אבל באמת יש לחלק:

בפירוש המשניות מדובר בשמן טהור שנקרש, ולכן נפסל מגדר מאכל אדם ובעקבות כך אינו מקבל טומאה, אבל בהלכה זו מדובר על שמן שנטמא ורק אחר כך קרש, ואז אין הטומאה יורדת ממנו עד שייפסל מאכילת כלב, כדברי הרמב"ם לעיל (פ"ב הי"ח).

אמנם, מלשונו של הרמב"ם כאן "השמן או הדבש שנטמאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הם ראשון לטומאה וכו'" משמע שרק השמן והדבש שאינם קרושים, אחר שכבר נימוחו, טמאים, אבל כל עוד הם קרושים אינם טמאים, שאם לא כן, יכול היה לכתוב בפשטות: "שמן ודבש שנטמאו ונקרשו, טמאים".

והביאור:

לדינא כוונת הרמב"ם היא שגם בעת שהשמן קרוש הוא טמא, אבל במילים "ואחר כך נימוחו" הרמב"ם משמיענו שאפילו נימוחו וקפאו פעמים רבות דינם כמשקה והם עומדים בטומאתם.

(כסף משנה)

כמה גדול כוחו של האדם

שבת קודש, ט"ז טבת ה'תש"ע

הלכות טומאת אוכלין פרק י"ב, הל' א': כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֳכָלִין, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע"... וְהוּא שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶן בִּרְצוֹן בְּעָלִים... לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ הָאֳכָלִין וְנִתְלְשׁוּ הַמַּשְׁקִין.

בהיותם מחוברים, כטבע בריאתם על ידי ה' – אין הם מוכשרים לטומאה ורק לאחר ש"נעקרו האוכלין ונתלשו המשקין" ונשתנו מטבע בריאתם, ואף זאת "ברצון האדם", יתכן שיקבלו טומאה.

למדנו מכאן את מעלת האדם שהכל תלוי ברצונו ואם הדבר נעשה שלא לרצונו, כאילו לא נעשה. וזאת משום שהאדם הוא 'בעל הבית' על הבריאה בהיותו תכלית הבריאה, כדברי חז"ל על אדם הראשון שאמנם נברא אחרון למעשה בראשית, אבל מזה גופא מוכח שהבריאה כולו היא בשבילו "כדי שיכנס לסעודה מיד", ועל ידו נפעל עילוי ושלימות בכל הבריאה, עד ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם".

נקודה זו, של בעלות האדם על מציאות הבריאה, באה לידי ביטוי גם בהלכה נוספת בהמשך: "הטובל במים הרי כל המים שעל בשרו תלושין ברצון, אבל העובר במים, כל המים שעל בשרו אינן תלושין ברצון". כלומר: גם כאשר תלישת המים היא בעקבות פעולת האדם עצמו ("העובר במים"), אם רצונו היה רק לעבור במים ולא היה לו רצון שהמים יבואו עליו, "אינם תלושין ברצון", אף על פי שבפועל 'תלישת' המים היא תוצאה בלתי נמנעת!

(תורת מנחם תשמ"ח, ח"א, עמ' 39)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י'-ט"ז טבת ה'תש"ע

יום ראשון י' טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יב

א. אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת [חומרות] עָשׂוּ חֲכָמִים לַקֹּדֶשׁ עַל הַתְּרוּמָה, וְאֵלּוּ הֵן: יֵשׁ לְאָדָם לְהַטְבִּיל כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים [קטנים בתוך גדולים] לִתְרוּמָה, אֲבָל לֹא לְקֹדֶשׁ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה פִּי הַכְּלִי [הגדול] צַר, וְלֹא יִהְיֶה בוֹ כִּשְׁפוֹפֶרֶת [שבפי -] הַנּוֹד [שיעור עירוב מקוואות], וְנִמְצְאוּ הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ כְּאִלּוּ טְבָלוּם בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי, לֹא בַּמִּקְוֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַכְּלִי הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין, טָהוֹר; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא - מִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עָלְתָה לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ, אֲפִלּוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּקֹדֶשׁ.

ב. כְּלִי שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ, וְלֹא בֵּית אֶצְבַּע שֶׁבָּעֲבִי שְׂפָתָיו; וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ אוֹ שֶׁבְּבֵית צְבִיעָתוֹ [- מקום הנחת האצבע], טְהוֹרִין; וְשׁוֹתֶה בּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִגְּעוּ מַשְׁקִין שֶׁבְּפִיו בַּאֲחוֹרֵי הַכְּלִי וְיִחְזְרוּ וְיִטַּמְּאוּ תּוֹכוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ אִם נִטְמְאוּ אֲחוֹרָיו, נִטְמְאוּ כֻּלָּן.

ג. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס [של זב], מֻתָּר לוֹ לִשָּׂא עִמּוֹ תְּרוּמָה כְּאֶחָד - הוֹאִיל וְאֵין הַנּוֹשֵׂא נוֹגֵעַ בַּתְּרוּמָה וְלֹא הַתְּרוּמָה נוֹגַעַת בַּמִּדְרָס, הֲרֵי הִיא טְהוֹרָה; אֲבָל לֹא הַקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶחָד שֶׁנָּשָׂא חָבִית לַקֹּדֶשׁ, וְטִמְּאָהּ בַּמִּדְרָס שֶׁנָּשָׂא עִמָּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה גָּזְרוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס, לֹא יִשָּׂא אֶת הַקֹּדֶשׁ; וְלֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמִדְרָס עִם הַקֹּדֶשׁ, כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְאִם עָבַר וְנָשָׂא - הוֹאִיל וְלֹא נָגַע בַּקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי בִּגְדֵיהֶם מִדְרָס לַקֹּדֶשׁ.

ה. כְּלִי שֶׁהוּא מְפֻצָּל [מורכב מחלקים], וְלוּחוֹתָיו וְקוֹרוֹתָיו מְקֻשָּׁרוֹת, כְּגוֹן מִטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אִם נִטְמָא, וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ לִתְרוּמָה - יֵשׁ לוֹ לְהַטְבִּילוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת, כְּשֶׁהוּא מְקֻשָּׁר. אֲבָל לְקֹדֶשׁ - מַתִּיר וּמְנַגֵּב [- מנקה], שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם דָּבָר הַחוֹצֵץ; וּמַטְבִּיל, וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר.

ו. כֵּלִים הַנִּגְמָרִין [- גמר מלאכתם] בְּטָהֳרָה - אֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּלְמִיד חֲכָמִים, וְנִזְהָר בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין טְבִילָה לְקֹדֶשׁ, וְאֵינָן צְרִיכִין הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ. אֲבָל לִתְרוּמָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּלֹא טְבִילָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּ בָּהֶן טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? גְּזֵרוּ מִשּׁוּם רֹק עַם הָאָרֶץ שֶׁיִּגַּע בָּהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וַעֲדַיִן הוּא לַח אַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ.

ז. הַכְּלִי מְצֻרָף [מחשיב לגוש אחד -] מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא פֵּרוֹת פְּרוּדִין זֶה מִזֶּה, כְּגוֹן צִמּוּקִין וּגְרוֹגָרוֹת, וְנָגְעָה טֻמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶם - נִטְמָא כָּל שֶׁבַּכְּלִי לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת, שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הֵן; וְרֶמֶז יֵשׁ לְמַעֲלָה זוֹ בַּתּוֹרָה: "כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב, מְלֵאָה קְטֹרֶת" - אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל מַה שֶּׁבַּכַּף, הֲרֵי הוּא כְּגוּף אֶחָד'. אֲפִלּוּ כְּלִי שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ, מְצָרֵף מַה שֶּׁעָלָיו לְקֹדֶשׁ; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ צְבוּרִין עַל גַּבֵּי הַלּוּחַ אוֹ עַל גַּבֵּי הָעוֹר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

ח. הָיוּ שְׁנֵי הַצְּבוּרִין בְּתוֹךְ הַכְּלִי, וְדָבָר אַחֵר בֵּינֵיהֶן, וְנִטְמָא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן - אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁבֵּינֵיהֶן צָרִיךְ לַכְּלִי [כגון שנדרש להקרבה במנחתו], הַכְּלִי מְצָרְפָן וְנִטְמָא הַכֹּל; וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי [כגון שיירי קרבן], לֹא נִטְמָא אֶלָּא זֶה שֶׁנִּגְּעָה בּוֹ הַטֻּמְאָה בִּלְבַד.

ט. הָיוּ שְׁנֵי צְבוּרִין בִּכְלִי אֶחָד, וְהַצִּבּוּר הָאֶחָד מְחֻבָּר לַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי, וְנָגַע טָמֵא בַּצִּבּוּר הַשֵּׁנִי - נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן בְּצֵרוּף הַכְּלִי; וְנִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי מֵחֲמַת זֶה הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אַחוֹרֵי הַכְּלִי. נָגַע הַטָּמֵא בַּמַּיִם שֶׁאַחוֹרֵי הַכְּלִי, נִטְמָא הָאֹכֶל הַמְחֻבָּר לָהֶם; וְהַדָּבָר סָפֵק, אִם נִטְמָא הָאֹכֶל הַשֵּׁנִי בְּצֵרוּף הַכְּלִי, אוֹ לֹא נִטְמָא מֵחֲמַת הַצֵּרוּף.

י. אֹכֶל קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, וְהִנִּיחוֹ בִּכְלִי, וּבְתוֹךְ הַכְּלִי אֹכֶל קֹדֶשׁ אַחֵר טָהוֹר, וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה - הַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ, וְהַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ. בָּא טְבוּל יוֹם, וְנָגַע בָּאֹכֶל הַטָּמֵא - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם נִפְסַל הַטָּהוֹר מֵחֲמַת מַגַּע טְבוּל יוֹם מִפְּנֵי צֵרוּף הַכְּלִי, אוֹ לֹא נִפְסַל; שֶׁלֹּא נָגַע טְבוּל יוֹם אֶלָּא בְּאֹכֶל שֶׁשָּׁבַע מִן הַטֻּמְאָה [- כבר נטמא], וְלֹא הוֹסִיף לוֹ כְּלוּם.

יא. הָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל, אֲבָל בִּתְרוּמָה טָהוֹר. וְכֵן הַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה - אִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה קֹדֶשׁ, הֲרֵי זֶה נִטְמָא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבִּתְרוּמָה אוֹ שֶׁבְּקֹדֶשׁ - אִם נָגַע בְּמַשְׁקֵה תְרוּמָה, לֹא פְּסָלוֹ.

יב. מִי שֶׁנִּטְמֵאת יָדוֹ אַחַת, וְנָגַע בָּהּ בְּיָדוֹ שְׁנִיָּה אוֹ בְּיַד חֲבֵרוֹ - פָּסַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁלִישִׁי. וְאִם הָיְתָה יָדוֹ בְּלוּלָה [- רטובה] בְּמַשְׁקֶה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע, נִטְמֵאת חֲבֵרְתָּהּ; וְצָרִיךְ לְהַטְבִּיל אֶת שְׁתֵּיהֶן, וְאַחַר כָּךְ יִגַּע בְּקֹדֶשׁ. אֲבָל בִּתְרוּמָה - אִם נִטְמֵאת יָדוֹ הָאַחַת, לֹא נִטְמֵאת חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ נָגַע בָּהּ כְּשֶׁהִיא גְּבוֹהָה; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יָדוֹ שֶׁנִּטְמֵאת, אֶלָּא נוֹטְלָהּ וְנוֹגֵעַ בִּתְרוּמָה.

יג. אֲכָלִין גְּבוּבִים [יבשים] שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ [לקבל טומאה], אוֹכְלִין אוֹתָן בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת [טמאות מדרבנן]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה. אֲבָל בְּקֹדֶשׁ - חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן, וְאָסוּר לְמִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר; וַאֲפִלּוּ לֹא נָגַע בּוֹ אֶלָּא בְּכוּשׁ [מקל], אוֹ שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ פִּיהוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר. אֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בָּאֲכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ, שֶׁנִּטְמְאוּ - מִפְּנֵי שֶׁחִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִפְסֹל הָאֹכֶל עַצְמוֹ וּלְאָסְרוֹ בַּאֲכִילָה; אֲבָל לִמְנוֹת בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, הֲרֵי זֶה סָפֵק. כֵּיצַד? נָגַע אֹכֶל זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּלֹא הֶכְשֵׁר בְּאֹכֶל שֵׁנִי שֶׁהֻכְשַׁר - הֲרֵי זֶה הַשֵּׁנִי סָפֵק, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן לֹא הֻכְשַׁר.

טו. הָאוֹנֵן אַחַר שֶׁתַּמּוּ יְמֵי אֲנִינוּתוֹ [תם היום שנקבר מתו], וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים אַחַר שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - צְרִיכִין טְבִילָה

לַאֲכִילַת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה; שֶׁהָאוֹנֵן וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים מֻתָּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַתְּרוּמָה. וּמִפְּנֵי מָה הִצְרִיכוּ טְבִילָה לְקֹדֶשׁ? שֶׁהֲרֵי עַד עַתָּה הָיוּ אֲסוּרִין לֶאֱכֹל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְהִסִּיחוּ דַּעְתָּם; וְשֶׁמָּא נִטְמְאוּ, וְהֵם לֹא יְדָעוּ. וְלֹא עָשׂוּ מַעֲלָה זוֹ אֶלָּא לַאֲכִילָה, אֲבָל לִנְגִיעָה - נוֹגְעִים בַּקֳּדָשִׁים קֹדֶם טְבִילָה. וּמְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁנָּגְעוּ בַּקֹּדֶשׁ - פָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - עָשׂוּ אוֹתָן בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ. וְחָמֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת, שֶׁהֵן מִן [מהכלל של:] 'הַכְּלִי מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' וְהָלְאָה - עָשׂוּ אוֹתָן בַּקֹּדֶשׁ בִּלְבַד, אֲבָל לֹא בְּחֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּחָמֵשׁ אֵלּוּ כְּחֻלִּין. לְפִיכָךְ, חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ - הָרִאשׁוֹן טָמֵא בָּהֶן, וְהַשֵּׁנִי פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי טָהוֹר כְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יג

א. חָמֵשׁ מַעֲלוֹת [חומרות], עָשׂוּ אוֹתָן חֲכָמִים בִּבְגָדִים; וְאֵלּוּ הֵן: בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ, מִדְּרָס [כמדרס הזב -] לְאוֹכְלֵי חֻלִּיֵּהֶן בְּטָהֳרָה; וְכֵן עַמֵּי הָאָרֶץ עַצְמָן, כְּזָבִין לִטָּהֲרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי חֻלִּיֵּהֶן בְּטָהֳרָה, מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. אֲבָל אוֹכְלֵי חֻלִּיֵּהֶן בְּטָהֳרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'פְּרוּשִׁים' - אֵינָם כְּזָבִים, אֲפִלּוּ לִתְרוּמָה; וַהֲרֵי זֶה הַפָּרוּשׁ, טָהוֹר אֲפִלּוּ אִם נָגַע בָּהּ בְּגוּפוֹ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה עַצְמָן. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה, מִדְּרָס לַקֹּדֶשׁ; אֲבָל אוֹכְלֵי תְרוּמָה עַצְמָן, אֵינָם כְּזָבִין לַקֹּדֶשׁ. וּבִגְדֵי אוֹכְלֵי הַקֹּדֶשׁ, מִדְּרָס לַחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה; אֲבָל הַטָּהוֹר לַקֹּדֶשׁ, אֵינוֹ כְּזָב לַחַטָּאת.

ב. וְכֵן עָשׂוּ חֲכָמִים מַעֲלוֹת בִּטְבִילָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּבַל בְּלֹא כַוָּנָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין, וְאָסוּר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִטְבֹּל לְמַעֲשֵׂר. טָבַל לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְמַעֲשֵׂר, וְאָסוּר בִּתְרוּמָה; טָבַל לִתְרוּמָה - הֶחְזֵק [בטהרה] לִתְרוּמָה, וְאָסוּר בְּקֹדֶשׁ; טָבַל לְקֹדֶשׁ - הֶחְזֵק לְקֹדֶשׁ, וְאָסוּר לְחַטָּאת; טָבַל לְחַטָּאת - הֶחְזֵק לַכֹּל, שֶׁהַטּוֹבֵל לֶחָמוּר הֶחְזֵק לַקַּל. טָבַל סְתָם, וְלֹא נִתְכַּוֵּן לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְחֻלִּין בִּלְבַד, וְטָמֵא כְּשֶׁהָיָה אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן הַנּוֹטֵל יָדָיו, אוֹ הִטְבִּילָן - צָרִיךְ כַּוָּנָה אֲפִלּוּ לְמַעֲשֵׂר. וּמִן הַמַּעֲשֵׂר וָמַעְלָה צָרִיךְ כַּוָּנָה; אֲבָל לְחֻלִּין, אֵינוֹ צָרִיךְ כַּוָּנָה. וְכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֵלּוּ, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל דִּין תּוֹרָה - הוֹאִיל וְטָבַל מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הוּא טָהוֹר לַכֹּל.

ג. מִי שֶׁהָיָה טָהוֹר לִתְרוּמָה, וְהִסִּיעַ אֶת לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל - נִטְמָא בְּהֶסַּח הַדַּעַת, וְאָסוּר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה עַד שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה; וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֲעָרֵב שֶׁמֶשׁ [שקיעה]. הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת לִתְרוּמָה, וְהִסִּיעַ אֶת לִבּוֹ מִלֶּאֱכֹל - אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ יָדַי' - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת בְּהֶסַּח הַדַּעַת; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת. אִם לִתְרוּמָה כֵּן, קַל וָחֹמֶר לְקֹדֶשׁ - שֶׁכָּל הַמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ, צָרִיךְ טְבִילָה. וְאִם לֹא שָׁמַר עַצְמוֹ מִטֻּמְאַת מֵת, וְלֹא יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמָא - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ הַזָּיָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי [כטמא מת], מִפְּנֵי הֶסַּח הַדַּעַת; וְאִם יָדַע שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת, וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַטֻּמְאוֹת - צָרִיךְ טְבִילָה וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ אַף לִתְרוּמָה. וְדָבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל הַטְּבִילוֹת הָאֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם.

ד. וְכֵן גָּזְרוּ חֲכָמִים עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת, אֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּרוֹת - שֶׁיִּהְיוּ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה; שֶׁמָּא בְּזָב נִטְמְאוּ, אוֹ בְּמֵת. וְכֵן הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין שָׁם, בְּחֶזְקַת טֻמְאָה - שֶׁמָּא רֹק זָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא הָרֹק הַזֶּה.

ה. כָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִין בִּירוּשָׁלַיִם - טְהוֹרִין, אֲפִלּוּ נִמְצְאוּ דֶּרֶךְ יְרִידָה לְבֵית הַטְּבִילָה; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ טֻמְאָה עַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם - חוּץ מִן הַסַּכִּינִין לִשְׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים, מִפְּנֵי חֵמְרַת הַקָּדָשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסַכִּין הַנִּמְצֵאת בִּירוּשָׁלַיִם בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה; אֲבָל אִם נִמְצָא סַכִּין בִּירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן - שׁוֹחֵט בָּהּ הַקָּדָשִׁים מִיָּד, וַאֲפִלּוּ חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסַּכִּינִין הַנִּמְצָאִים בַּיּוֹם הַזֶּה. וְכֵן אִם מְצָאָהּ בְּיוֹם טוֹב - שׁוֹחֵט בָּהּ מִיָּד, שֶׁחֶזְקַת כָּל הַכֵּלִים בְּיוֹם טוֹב טְהוֹרִין.

ו. מָצָא סַכִּין בְּיוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר - מַזֶּה עָלֶיהָ וּמַטְבִּילָהּ, וְשׁוֹחֵט בָּהּ לְמָחָר; מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּיוֹם זֶה, כְּאִלּוּ יוֹם שְׁלִשָּׁה עָשָׂר שְׁבִיעִי שֶׁלָּהּ.

ז. מָצָא סַכִּין קְשׁוּרָה לְסַכִּין הַיְדוּעָה אֶצְלוֹ [יודע אם טהורה או טמאה היא], בֵּין בְּיוֹם טוֹב בֵּין בִּשְׁאָר הַיָּמִים - הֲרֵי הִיא כְּמוֹהָ: אִם טְהוֹרָה, טְהוֹרָה; וְאִם טְמֵאָה, טְמֵאָה.

ח. כָּל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ - גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם טֻמְאָה, כִּשְׁאָר הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם; וְכָל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים בַּצְּדָדִין בִּירוּשָׁלַיִם, טְהוֹרִים - שֶׁהַפְּרוּשִׁים הֵם שֶׁמְּהַלְּכִין בַּצְּדָדִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ בְּמַגַּע עַמֵּי הָאָרֶץ. וּבִשְׁעַת הָרֶגֶל - שֶׁבְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ טְהוֹרִים, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִים בָּרֶגֶל; וְשֶׁבַּצְּדָדִין טְמֵאִים, שֶׁהַטְּמֵאִים בָּרֶגֶל מוּעָטִין, וְהֵן פּוֹרְשִׁין לְצִדֵּי הַדְּרָכִים.

ט. כֵּשֵׁם שֶׁהָרִאשׁוֹן עוֹשֶׂה שֵׁנִי, וְהַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי - כֵּן סְפֵק רִאשׁוֹן עוֹשֶׂה סְפֵק שֵׁנִי, וּסְפֵק שֵׁנִי עוֹשֶׂה סְפֵק שְׁלִישִׁי.

י. תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ בִּסְפֵק אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּטֻמְאָה זוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגַע בְּאָב זֶה אוֹ לֹא נָגַע.

יא. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁאֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶם; וְאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲכָלִין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ בָּהֶם, אֶלָּא תּוֹלִין - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׂוֹרְפִין. וְיֵשׁ שָׁם סְפֵקוֹת שֶׁשּׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶם הַתְּרוּמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים.

יב. אֲבָל עַל סְפֵק סְפֵק - אֵין שׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר קָדָשִׁים; אֶלָּא תּוֹלִין - לֹא אוֹכְלִין, וְלֹא שׂוֹרְפִין.

יג. עַל שִׁשָּׁה סְפֵקוֹת שׂוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכֻלָּם גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם; וְאֵלּוּ הֵן: עַל בֵּית הַפַּרְס [שדה שנחרש בה קבר], וְעַל עָפָר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים, וְעַל בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ, וְעַל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים, וְעַל הָרֵקִין הַנִּמְצָאִים; וְעַל מֵי רַגְלֵי אָדָם טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן אוֹ לֹא בָּטְלוּ. כֵּיצַד? אִם נִטְמֵאת תְּרוּמָה מֻחֲמַת אֶחָד מִשִּׁשָּׁה אֵלּוּ - אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתוֹ בְּסָפֵק, הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף; הוֹאִיל וּוַדַּאי סְפֵקוֹת אֵלּוּ, טֻמְאָתָם מִן הַתּוֹרָה

- שֶׁהַמֵּת וְהַזָּב טְמֵאִין מִן הַתּוֹרָה. וְאֶחָד תְּרוּמָה שֶׁנָּגְעָה בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טֻמְאוֹת אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנִּטְמֵאת מֵחֲמַת אַחַת מֵהֶן וַהֲרֵי הִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ תִּשָּׂרֵף. אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מָקוֹם אִם נָגַע בְּבֵית הַפְּרָס וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים, אוֹ לֹא נָגַע, אִם נָגַע בִּבְגָדִים וְכֵלִים וְרֵקִין וּמֵי רַגְלַיִם אֵלּוּ, אוֹ לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ תּוֹלִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָן מִפְּנֵי הַסָּפֵק, שֶׁמָּא טְהוֹרִין הֵם אוֹ טְמֵאִין, וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שֶׁמָּא נָגַע שֶׁמָּא לֹא נָגַע; וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפֵקוֹת, וְאֵין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי סְפֵקוֹת, אֶלָּא תּוֹלִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יד

א. שְׁנַיִם עָשָׂר סְפֵקוֹת טְהָרוּ חֲכָמִים, וְאֵלּוּ הֵן: (א) סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים לַמִּקְוֶה; (ב) סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם; (ג) סְפֵק מַשְׁקִין לְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֲבָל לְטֻמְאַת עַצְמָן טְמֵאִים מִסָּפֵק; (ד) סְפֵק הַיָּדַיִם - בֵּין לְטֻמְאַת עַצְמָן, בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים, בֵּין לְטָהֳרַת יָדַיִם מִטֻּמְאָתָן; (ה) סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים; (ו) סְפֵק הַחֵלִין; (ז) סְפֵק הַקָּרְבָּנוֹת; (ח) סְפֵק נְגָעִים; (ט) סְפֵק עוֹבֵר וְעוֹמֵד; (י) סְפֵק שְׁרָצִים; (יא) סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים; (יב) סְפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת.

ב. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לַמִּקְוֶה כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפְלוּ לַמִּקְוֶה, פְּסָלוּהוּ; סָפֵק נָפְלוּ אוֹ לֹא נָפְלוּ, וַאֲפִלּוּ נָפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶם כַּשִּׁעוּר אוֹ אֵין בָּהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה בְּכַשְׁרוּתוֹ. וְאֵין מוֹרִין לוֹ בְּמִקְוֶה זוֹ לִטְבֹּל וְלַעֲשׂוֹת טְהָרוֹת, לְכַתְּחִלָּה; וְאִם טָבַל וְעָשָׂה, טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

ג. סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם כֵּיצַד? שֶׁרֶץ שֶׁהָיָה צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין שֶׁהָיוּ הַמַּיִם בְּכֵלִים בֵּין שֶׁהָיוּ בְּקַרְקָעוֹת, וְיָרַד לַמַּיִם, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם אֶלָּא מְלֹא אָדָם וְטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּגַע; וְלֹא אָמְרוּ 'סְפֵק טֻמְאָה צָפָה טָהוֹר', אֶלָּא לְשֶׁרֶץ בִּלְבַד. וְכָל הַנִּתְלִין [בחבל ונוגעים במים] וְהַנִּגְרָרִין [על המים], הֲרֵי הֵם כְּמֻנָּחִין.

ד. שֶׁרֶץ שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּכְלִי, וּכְלִי צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל הַמֵּת אוֹ עַל הַנְּבֵלָה, וַאֲפִלּוּ נִמּוֹחָה נְבֵלָה אוֹ בְּשַׂר מֵת שֶׁתַּחְתָּיו, אוֹ שֶׁהָיָה מֻנָּח עַל שִׁכְבַת זֶרַע, הַצָּפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּמֻנָּח עַל הָאָרֶץ, שֶׁסְּפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. הָיָה שֶׁרֶץ עַל גַּבֵּי שֶׁרֶץ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה כְּטֻמְאָה עָבָה שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וּסְפֵקוֹ טָהוֹר. הָיָה מֻנָּח עַל גַּבֵּי מֵי חַטָּאת, וּמֵי חַטָּאת צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמֻנָּח, אוֹ אֵינוֹ כְּמֻנָּח; לְפִיכָךְ יֵרָאֶה לִי שֶׁסְּפֵקוֹ טָהוֹר.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים סְפֵק טֻמְאָה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - כָּךְ טִהֲרוּ סְפֵק טָהֳרָה הַצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. כֵּיצַד? עֲרֵבָה שֶׁהִיא טְמֵא מֵת, וְכִסֵּה תְּרוּמָה כָּרוּף בְּסִיב אוֹ בְּנִיר וְנָתוּן בְּתוֹכָהּ, וְיָרְדוּ לְתוֹכָהּ מֵי גְּשָׁמִים וְנִתְמַלֵּאת, וְנִפְשַׁט הַנִּיר, וַהֲרֵי הַכֹּכָר צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְהַנִּיר מַבְדִּיל בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם, וְסָפֵק נָגַע צִדּוֹ [של כיכר] בָּעֲרֵבָה סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָף.

ו. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא צָף עַל גַּבֵּי בּוֹר בְּתוֹךְ הַגַּת [בית דריכת יין] - לִתְרוּמָה, סְפֵקוֹ טָמֵא; וּלְפוֹעֲלִין, סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֻמְאָה צָפָה.

ז. סְפֵק מַשְׁקִין - לְטַמֵּא אֲחֵרִים, טָהוֹר; וּלְטֻמְאַת עַצְמָן, טָמֵא. כֵּיצַד? הָיָה מַקֵּל בְּיָדוֹ, וּבְרֹאשׁוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִים, וּזְרָקָן לְבֵין כִּכָּרוֹת טְהוֹרוֹת - סָפֵק נָגְעוּ, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בִּכְלֵי זֶה, אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַכְּלֵי טָהוֹר. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נָגְעוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַטְּמֵאִין בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים, אוֹ לֹא נָגְעוּ - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הָאֲחֵרִים טְהוֹרִין. אֲבָל טָמֵא שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָמֵא לְבֵין מַשְׁקִין טְהוֹרִין, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין, סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין בְּסָפֵק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. חָבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין, וּפָשַׁט הַטָּמֵא אֶת יָדוֹ לַאֲוִירָהּ, סָפֵק נָגַע בַּמַּשְׁקִין, סָפֵק לֹא נָגַע - הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין וְהֶחָבִית טְהוֹרָה, שֶׁאֵין סְפֵק הַמַּשְׁקִין מְטַמֵּא. וְכֵן אִם נִכְנְסוּ מַשְׁקִין שֶׁהֵן טְמֵאִין מִסָּפֵק לַאֲוִיר הֶחָבִית - הֲרֵי הֶחָבִית טְהוֹרָה, וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין, שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין אֶלָּא מִן הֶחָבִית. וְאִם נִתְעָרְבוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ הַסָּפֵק בַּמַּשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית - הֲרֵי כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית טְמֵאִין בְּסָפֵק, וְהֶחָבִית טְהוֹרָה. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין אֵלּוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, הֲרֵי הַתַּנּוּר וְהַפַּת טְהוֹרִין.

ט. הַמְרַבֵּץ [- שוטף] בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים אוֹ שֶׁזִּלְּפָן [שפך טיפות טיפות], וְהָיוּ שָׁם טְהָרוֹת, סָפֵק נִתְּזוּ עֲלֵיהֶן, סָפֵק לֹא נִתְּזוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

י. זִלֵּף מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּטְמֵאִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְנִמְצְאוּ אַחַר כָּךְ מַשְׁקִין עַל הַכֹּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְלָהּ וְנִשְׁאַל עָלֶיהָ, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁסְּפֵק הַמַּשְׁקִין לְטַמֵּא, טָהוֹר. הִנִּיחַ הַכֹּכָר עַד שֶׁנִּגְּבוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה בְּסָפֵק; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וַהֲרֵי אֵין כָּאן מַשְׁקִין, אֶלָּא כֹּכָר שֶׁהִיא סָפֵק טֻמְאָה סָפֵק טְהוֹרָה.

יא. סְפֵק יָדַיִם, בֵּין לְהִתְטַמֵּא, בֵּין לְטַמֵּא אֲחֵרִים, בֵּין לְטָהֳרָתָן - טָהוֹר. כֵּיצַד? הָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְמֵאִין, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע, אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע, אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים טְהוֹרִים, נָגַע בְּאַחַת מֵהֶם סָפֵק בַּטְּמֵאָה נָגַע סָפֵק בַּטְּהוֹרָה נָגַע, אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו טְהוֹרוֹת וּלְפָנָיו שְׁנֵי כִּכָּרִים אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם סָפֵק בַּטָּמֵא נָגַע סָפֵק בַּטָּהוֹר נָגַע, אוֹ שֶׁהָיוּ יָדָיו אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה וּלְפָנָיו כִּכָּר טָמֵא וְכִכָּר טָהוֹר, וְנָגַע בִּשְׁנֵיהֶם, סָפֵק טְמֵאָה בַּטָּמֵא וּטְהוֹרָה בַּטָּהוֹר אוֹ טְמֵאָה בַּטָּהוֹר וּטְהוֹרָה בַּטָּמֵא - הַיָּדַיִם כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, וְהַכִּכָּרִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. וְכֵן אִם הָיוּ יָדָיו טְמֵאוֹת וְהִטְבִּילָן אוֹ נִטְלָן, סָפֵק שֶׁהַמַּיִם שֶׁטִּהֲרָן בָּהֶם כְּשֵׁרִים לַיָּדַיִם סָפֵק שֶׁהֵם פְּסוּלִין, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶם כַּשִּׁעוּר סָפֵק שֶׁאֵין בָּהֶם, סָפֵק שֶׁהָיָה דָּבָר חוֹצֵץ עַל יָדוֹ סָפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת.

יב. הָיְתָה יָדוֹ אַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ הִיא - אוֹמְרִין לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טְהָרוֹת עַד שֶׁיִּטֹּל שְׁתֵּי יָדָיו; וְאִם נָגַע בְּאַחַת מֵהֶן בִּטְהָרוֹת קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל - טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת.

יום שני י"א טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק טו

א. סָפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים כֵּיצַד? סָפֵק אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין וְשָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, סָפֵק שֶׁלֹּא שָׁתָה וְשֶׁלֹּא אָכַל, סָפֵק שֶׁבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין, סָפֵק שֶׁלֹּא בָּא וְלֹא נָפְלוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם אָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, אוֹ בָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ נָפְלוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין, וְסָפֵק נָגַע בִּטְהָרוֹת אֵלּוּ, סָפֵק לֹא נָגַע - הֲרֵי טְהָרוֹת אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן הָאוֹכֵל סְפֵק אֲכָלִין טְמֵאִים, וְהַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין שֶׁהֵם טְמֵאִים בְּסָפֵק - הֲרֵי הוּא טָהוֹר; וְכֵן הָאוֹכֵל תְּרוּמָה תְּלוּיָה [טמאה מדרבנן], טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ מִוַּלְדֵי הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - סְפֵקוֹ טָהוֹר. אֲבָל אָב שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, סְפֵקוֹ טָמֵא; אֶלָּא אִם הָיָה הָאָב עַצְמוֹ טָמֵא בְּסָפֵק, כְּגוֹן בֵּית הַפְּרָס וְאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁאֵין שׁוֹרְפִין עַל מַגְּעָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ב. סְפֵק הַחֵלִין - הִיא טָהֲרַת אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֳרָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'פְּרוּשִׁים' - כֵּיצַד? אוֹכְלֵי חֵלֵיהֶן בְּטָהֳרָה שֶׁנּוֹלַד לָהֶן סְפֵק טֻמְאָה בְּטָהֳרוֹתֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת כְּכָל הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן, וְאֵין לָהֶן טֻמְאָה אֶלָּא טֻמְאָה וַדַּיִּית.

ג. סְפֵק הַקָּרְבָּנוֹת כֵּיצַד? מְחֻסַּר כִּפּוּרִים שֶׁיֵּשׁ עָלָיו סְפֵק חֲמִשָּׁה קָרְבָּנוֹת - כְּגוֹן הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת, אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת - מְבִיאִין קָרְבָּן אֶחָד, וְטָהֵר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים; וְאֵין הַשְּׁאָר עָלָיו חוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כִּפָּרָה.

ד. סְפֵק נְגָעִים כֵּיצַד? עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטֻמְאָה [- לא טימאו הכהן] - סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת נְגָעִים.

ה. סְפֵק עוֹמֵד וְעוֹבֵר כֵּיצַד? מְצֹרָע שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵילָן, וְעָבַר הַטָּהוֹר, סָפֵק הֶאֱהִיל עָלָיו הָאִילָן וְנִטְמָא, סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל, וְכֵן אִם הָיָה הַטָּהוֹר יוֹשֵׁב תַּחַת הָאִילָן וְהַמְּצֹרָע עוֹבֵר תַּחְתָּיו, סָפֵק עָמַד הַמְּצֹרָע וְנִטְמָא הַטָּהוֹר, סָפֵק לֹא עָמַד - סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ו. סְפֵק שְׁרָצִים, זֶה סְפֵק הַנִּזְדָּקִין; כֵּיצַד? זָרַק שֶׁרֶץ אוֹ דָּבָר טָמֵא לְבֵין הַכִּכָּרוֹת, אוֹ שֶׁזָּרַק כִּכָּר טָהוֹר לְבֵין הַטְּמֵאוֹת, סָפֵק נָגַע, סָפֵק לֹא נָגַע - טָהוֹר, הוֹאִיל וּמָצָא הַכִּכָּר הַטָּהוֹר שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּטֻמְאָה; שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת - כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא נָגַע בּוֹ וְאַחַר כָּךְ נָפַל בְּצִדּוֹ', אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

ז. הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֵלְדָּה, וּמְהַלֶּכֶת עַל גַּבֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, סָפֵק נָגַע, סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָחָה הַטֻּמְאָה; הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בּוֹ, וְנָגַע [השרץ] בַּכִּכָּרוֹת, סָפֵק חַי סָפֵק מֵת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּטַּלְתּוּ וְהָלְכָה לָהּ. אֲבָל אִם נִמְצָא מֵת בְּפִיהָ, הֲרֵי הַכִּכָּרוֹת טְמֵאוֹת; רָאוּהוּ חַי בְּפִיהָ - אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָאוּהוּ מֵת בְּפִיהָ, הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת. וְכֵן הַשֶּׁרֶץ בְּפִי הַחֵלְדָּה, וְהַנְּבֵלָה בְּפִי הַכֶּלֶב, וְעָבְרוּ בֵּין הַטְּהוֹרִים, אוֹ שֶׁעָבְרוּ הַטְּהוֹרִים בֵּינֵיהֶן - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לַטֻּמְאָה מָקוֹם קָבוּעַ. הָיוּ מְנַקְּרִין בָּהֶן עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן כְּמַנְּחִין, וּמְטַמְּאִין לְמַפְרֵעַ מִסָּפֵק אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ח. סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים כֵּיצַד? טֻמְאָה שֶׁהִיא מֻנַּחַת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סָפֵק נָגַע בָּהּ, סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר; הָיְתָה מֻנַּחַת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְסָפֵק נָגַע בָּהּ, סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת שֶׁטְּהָרוּ חֲכָמִים, אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ט. סָפֵק שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת כֵּיצַד? הָיָה דָּבָר טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְדָבָר טָהוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר הַטָּמֵא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהַדָּבָר הַטָּהוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הֵסִיט - אִם הָיָה הַדָּבָר הַטָּמֵא מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, וְהֶאֱהִיל עַל אֶחָד מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ עַל אֵיזֶה מֵהֶן הֶאֱהִיל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. אַף עַל פִּי שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר, כְּשֶׁיָּבוֹא לִשָּׁאֵל, אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם טָבַלְתָּ, אֵין בְּכָךְ הֶפְסֵד' [לכן טבול]. אִם טָבַל, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לֹא טָבַל, וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁסְּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר.

י. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא שָׁרוּף וּמֻנָּח עַל גַּבֵּי אֲכָלִין, וְכֵן טַלִּית [שנטמאה] שֶׁנִּמְצֵאת מְהוּהָה [בלויה], וּמַחַט שֶׁנִּמְצֵאת שְׁבוּרָה אוֹ חֲלוּדָה בֵּין הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא אַחַר שֶׁנָּגַע בָּאֲכָלִין נִשְׁרַף, וְאַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ הַכֵּלִים בְּמַגַּע הַטַּלִּית וְהַמַּחַט, נִשְׁבְּרָה אוֹ הֶחְלְדָה, וּבָלְתָה הַטַּלִּית עַד שֶׁטָּהֲרָה'; שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת, כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

יא. שְׁנֵי עֵדִים אוֹמְרִין לוֹ 'נִטְמֵאתָ', וְהוּא אוֹמֵר 'טָהוֹר אֲנִי' - הוּא נֶאֱמָן עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין אוֹמְרִין לוֹ: 'עֲסֹק בִּטְהָרוֹת'; אֶלָּא אִם עָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת, וְיָחוּשׁ [להחמיר] עַל עַצְמוֹ. עַד אוֹמֵר 'נִטְמָא', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים 'לֹא נִטְמָא' - בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָהוֹר. שְׁנַיִם אוֹמְרִים 'נִטְמָא', וְעֵד אוֹמֵר 'לֹא נִטְמָא' - בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי זֶה טָמֵא. עֵד אוֹמֵר 'נִטְמָא', וְעֵד אוֹמֵר 'לֹא נִטְמָא', אִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'נִטְמָא', וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת 'לֹא נִטְמָא' - בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, טָמֵא; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, טָהוֹר.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק טז

א. מִפְּנֵי מָה טִהֲרוּ חֲכָמִים סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים? שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר עוֹשִׂין הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, בִּזְמַן שֶׁהַטְּמֵאִים מְרֻבִּין. אִם טֻמְאָה וַדַּאִית נִדְחֵית מִפְּנֵיהֶם, קַל וָחֹמֶר לִסְפֵק טֻמְאָה - שֶׁאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הֶחְמִירוּ בְּסָפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד? שֶׁהֲרֵי שׁוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁהַשּׁוֹטָה וּבוֹעֲלָהּ שְׁנַיִם, כָּךְ סְפֵק טֻמְאָה בִּשְׁנַיִם; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי סְפֵק טֻמְאָתָם שָׁם טָהוֹר, כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁנִּטְמָא בְּסָפֵק יֵשׁ בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל וְלִדְרֹשׁ מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵרַע

לוֹ, כְּשׁוֹטֶה; אֲבָל אִם הָיָה חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה, אוֹ קָטָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהָשִׁיב עַל הָעִנְיָן כְּשֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר. כֵּיצַד? חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּחָצֵר אוֹ בְּמָבוֹי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה, סָפֵק נָגְעוּ סָפֵק לֹא נָגְעוּ - טְהוֹרִין; וְכֵן כֹּל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵקוֹ טָהוֹר.

ג. הַסּוּמָה, וְהַיָּשֵׁן, וְהַמְהַלֵּךְ בַּלַּיְלָה - סְפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכָּל שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, סְפֵקוֹ טָהוֹר? בְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר שָׁקוּל, וְאֵין שָׁם חֲזָקָה; אֲבָל אִם הָיָה הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁנִּטְמָא, הֲרֵי זֶה טָמֵא. כֵּיצַד? תִּינוֹק טָמֵא שֶׁנִּמְצָא בְּצַד הָעִסָּה, וְהַבָּצֵק בְּיָדוֹ - הֲרֵי הָעִסָּה טְמֵאָה; שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְטַפֵּחַ, וּבְכָךְ הִיא חֲזָקָתוֹ; וְאֵין שׁוֹרְפִין עַל חֲזָקָה זוֹ.

ד. הָיוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין וּבָצֵק טָהוֹר, וּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹפוֹת בַּבַּיִת, וְנִמְצָא בַּבָּצֵק מְקוֹם נְשִׁיכָתָן - חֲזָקָה שֶׁשָּׁתוּ מַשְׁקִין, וְנָשְׁכוּ בַּבָּצֵק וְטִמְּאוּהוּ. וְאִם הָיָה שָׁם פָּרָה, וּבֵין הַמַּשְׁקִין וְהַבָּצֵק [יש מקום דיו -] כְּדֵי שֶׁתְּלַחֵךְ אֶת לְשׁוֹנָהּ - הֲרֵי הַבָּצֵק טָהוֹר; וּבִשְׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת, כְּדֵי שֶׁתְּנַגֵּב אֶת פִּיהָ; פָּחוֹת מִזֶּה, הַבָּצֵק טָמֵא. וְאִם הָיָה כֶּלֶב - אֲפִלּוּ הָיָה הַמַּשְׁקִין בְּצַד הַבָּצֵק, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ שֶׁל כֶּלֶב לְהַנִּיחַ הַמָּזוֹן וְלֵילֵךְ לוֹ אֶל הַמַּיִם. נִמְצָא בַּבָּצֵק נְקִירַת הַתַּרְנְגוֹלִין - אִם יֵשׁ בֵּין הַמַּשְׁקִין וְהַבָּצֵק כְּדֵי שֶׁיְּנַגְּבוּ אֶת פִּיהֶן בָּאָרֶץ, הַבָּצֵק טָהוֹר; וְאִם לָאו, טָמֵא - שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁשָּׁתוּ, וְנִקְרוּ בַּבָּצֵק בַּמַּשְׁקִין שֶׁבְּפִיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַמַּשְׁקִין צְלוּלִין, שֶׁבְּבוּאָה שֶׁל תִּינוֹק נִכֶּרֶת בָּהֶן; אֲבָל עֲכוּרִין - הַבָּצֵק טָהוֹר; שֶׁאִלּוּ נִקְרוּ בַּמַּשְׁקִין, הָיָה מְקוֹם הַמַּשְׁקִין נִכָּר בַּבָּצֵק. וְאִם הָיוּ צְלוּלִין - אַף עַל פִּי שֶׁהַבָּצֵק בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, אֵין שׁוֹרְפִין עַל חֲזָקָה זוֹ אֶלָּא תּוֹלִין.

ה. אֵיזוֹ הִיא חֲזָקָה שֶׁשּׁוֹרְפִין עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד? עִסָּה בַּבַּיִת וּשְׂרָצִים וּצְפַרְדְּעִים מְנֻפָּלִין שָׁם, וְנִמְצְאוּ חֲתִיכוֹת מִבְּשָׂרָן בָּעִסָּה - אִם רֹב הַמְנֻפָּלִין שְׂרָצִים, הָעִסָּה טְמֵאָה וְתִשָּׂרֵף; וְאִם הָרֹב צְפַרְדְּעִים, טְהוֹרָה.

ו. הָיוּ טֻמְאוֹת וּטְהָרוֹת בְּצִדּוֹ אוֹ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְנִתְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ, וְסָפֵק נָגְעוּ [בטלית], סָפֵק לֹא נָגְעוּ בְּעֵת שֶׁנִּתְעַטֵּף - אִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵקוֹ טָמֵא; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה הַבָּאָה בִּידֵי אָדָם, נִשְׁאָלִין עָלֶיהָ; אֲפִלּוּ בִּכְלֵי הַמֶּנֶּף עַל גַּבֵּי קַרְקַע, הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. וְאִם הָיוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סְפֵקוֹ טָהוֹר; וְאִם אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע, סְפֵקוֹ טָמֵא.

ז. כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתוּן עַל גַּבֵּי הַדַּף [מדף], וּמִדְרָס [הזב] נָתוּן תַּחְתָּיו, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ כְּשֶׁיִּפֹּל שֶׁלֹּא יִגַּע בַּמִּדְרָס - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּמְקוֹם מִדְרוֹן [- שיפוע], וּבָא וּמָצָא הַכִּכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: אָדָם בָּא וּנְטָלוֹ, וּנְתָנוֹ בְּמָקוֹם זֶה; וְאִם אָמַר: 'בָּרִיא לִי שֶׁלֹּא בָּא אָדָם לְכָאן' - טָמֵא, שֶׁוַּדַּאי נָפַל, וְנָגַע בַּמִּדְרָס כְּשֶׁנָּפַל.

ח. תִּינוֹק שֶׁנִּמְצָא בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְהַשּׁוֹשַׁנִּים בְּיָדוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה, סְפֵקוֹ טָהוֹר; שֶׁמָּא אַחֵר לִקְּטָן, וּנְתָנָן לוֹ. וְכֵן חֲמוֹר הָעוֹמֵד בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, כֵּלָיו טְהוֹרִין; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא נִתְמַעֵּךְ בָּהֶן, וְנָגַע בְּקֶבֶר' - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, וּכְשֶׁנִּמְצְאוּ לֹא נִמְצְאוּ נוֹגְעִין, וְכָל הַטֻּמְאוֹת - כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן.

ט. תִּינוֹק שֶׁהָיָה תּוֹפֵשׂ בְּיָדוֹ שֶׁל אָבִיו, אוֹ שֶׁהָיָה רוֹכֵב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִיו - סְפֵקוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, טָמֵא; מִפְּנֵי שֶׁאָבִיו נִשְׁאָל עָלָיו.

י. וְאַרְבַּע סְפֵקוֹת אָמְרוּ חֲכָמִים בְּתִינוֹק: תִּינוֹק שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ, שֶׁהִנִּיחַתּוּ אִמּוֹ וּבָאָה וּמְצָאָה אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ - טָהוֹר; וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא טְמֵאָה בָּאָה, וְנִשְׁקַתּוּ וְגִפְּפַתּוּ'. הִתְחִיל הַתִּינוֹק לָצֵאת וּלְהִכָּנֵס - בְּגָדָיו טְהוֹרִין, וְאֵינָן מִדְרָס כִּשְׁאָר בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ; וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, וְאֵינָן מִדְרָס כִּשְׁאָר בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ - אֵין עוֹשִׂין עַל גַּבֵּיהֶן טָהָרוֹת. הִגְדִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל, סְפֵקוֹ טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. הִגְדִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לִשְׁמֹר אֶת גּוּפוֹ, אוֹכְלִין עַל גַּב גּוּפוֹ טָהָרוֹת; יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת יָדָיו, אוֹכְלִין עַל גַּב יָדָיו טָהָרוֹת. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? מַטְבִּילִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ חֵלִין לְשֵׁם תְּרוּמָה - אִם הָיָה יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת גּוּפוֹ, אוֹכְלִין עַל גַּב גּוּפוֹ טָהָרוֹת; וְאִם הָיָה יוֹדֵעַ לִשְׁמֹר אֶת יָדָיו, אוֹכְלִין עַל גַּב יָדָיו טָהָרוֹת.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יז

א. כְּזַיִת מִן הַמֵּת בִּפְנֵי הָעוֹרֵב, סָפֵק הֶאֱהִיל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סָפֵק לֹא הֶאֱהִיל - הֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִסָּפֵק; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. וְהַכֵּלִים טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. וְכֵן הַמְמַלֵּא בִּכְלִי, וְנָתַן בַּעֲשָׂרָה כֵּלִים, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאֶחָד מֵהֶן - הוּא טָמֵא וְכֻלָּם טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן סָפֵק שֶׁמָּא הַשֶּׁרֶץ בַּכְּלִי שֶׁמִּלֵּא בּוֹ הָיָה תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כֵּלִים, וְאֵין בָּהֶן דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. וְאִם הָיָה לַכְּלִי שֶׁמִּלֵּא בּוֹ אֲגָנִים [- שפה כפופה פנימה] - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם וְיִתְאַחֵר בּוֹ הַשֶּׁרֶץ, כֻּלָּן טְמֵאִין. וְכֵן הַמְמַלֵּא בַּעֲשָׂרָה דְּלָיִים זֶה אַחַר זֶה, וְנָתַן בַּעֲשָׂרָה כֵּלִים מִדְּלִי אֶחָד לִכְלִי אֶחָד, וְאֵין יָדוּעַ הָרִאשׁוֹן מִן הָאַחֲרוֹן [- איזה מילא ראשון ואיזה אחרון], וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בִּכְלִי אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי תִּשְׁעָה כֵּלִים עִם עֲשֶׂרֶת הַדְּלָיִים טְהוֹרִין, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא בִּכְלִי זֶה הָיָה הַשֶּׁרֶץ מִתְּחִלָּתוֹ'; וְאִם יֵשׁ לַדְּלָיִים אֲגָנִים, הֲרֵי כָּל הַדְּלָיִים עִם כָּל הַכֵּלִים טְמֵאִים. הַמְעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹן - הָעֶלְיוֹן טָהוֹר; וְאֵין אוֹמְרִין 'מִן הָעֶלְיוֹן נָפַל', אֶלָּא שֶׁמָּא בַּתַּחְתּוֹן הָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֵּלִים, וְאֵין לָהֶם דַּעַת לְהִשָּׁאֵל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. קֶפֶּה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ טְהָרוֹת, וְנִמְצָא בָּהּ שֶׁרֶץ - אִם יֵשׁ לָהּ שׁוּלַיִם, אוֹ אֲגָנִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ שׁוּלַיִם - הֲרֵי כָּל הַטָּהָרוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ טְמֵאוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה בְּדוּקָה וּמְכֻסָּה; שֶׁמָּא עִם הַגְּבָהַת יָדוֹ מִן הַבְּדִיקָה נָפַל הַשֶּׁרֶץ. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּטְהָרוֹת בְּזָוִית זוֹ, וְטִלְטְלָהּ לְזָוִית אַחֶרֶת, וְנִמְצָא בָּהּ הַשֶּׁרֶץ - כֻּלָּן טְמֵאוֹת; לְפִי שֶׁמַּחְזִיקִין טֻמְאָה [מעריכים שהיא עברה -] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם לִתְלוֹת [לטמא מספק], אֲבָל לֹא לִשְׂרֹף.

ג. הַזּוֹלֵף [שואב] אֶת הַבּוֹר, וּמִלֵּא מִמֶּנּוּ חָבִיּוֹת - אִם הָיָה מַשְׁקִיעַ כָּל חָבִית וְחָבִית בַּבּוֹר וּמְמַלֵּא אוֹתָהּ, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בָּרִאשׁוֹנָה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת. נִמְצָא בָּאַחֲרוֹנָה - הִיא טְמֵאָה, וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'אַחַר שֶׁמִּלֵּא אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת, נָפַל הַשֶּׁרֶץ לַבּוֹר'. הָיָה זוֹלֵף בִּכְלִי, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הָחָבִיּוֹת עַד שֶׁמִּלֵּא אוֹתָן, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - הִיא טְמֵאָה בִּלְבַד, וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'בִּזּוֹ בִּלְבַד נָפַל הַשֶּׁרֶץ, אוֹ הָיָה בָהּ עַד שֶׁלֹּא זִלֵּף לְתוֹכָהּ'. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בּוֹדֵק כָּל חָבִית וְחָבִית מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן בָּהּ הַיַּיִן, וּמְכַסֶּה אוֹתָהּ אַחַר שֶׁזּוֹלֵף לְתוֹכָהּ, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת; וְכֵן אִם נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּבּוֹר אוֹ בַּכְּלִי שֶׁזּוֹלֵף בּוֹ - הַכֹּל טָמֵא.

ד. הָיָה קוֹצֶה [מלקט] זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן [חפירת זיתים], וּמַעֲלֶה אוֹתָן לַגַּג, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בַּגַּג - זֵיתִים שֶׁבַּמַּעֲטָן טְהוֹרִין; נִמְצָא בַּמַּעֲטָן, הַמַּעֲטָן טָמֵא; נִמְצָא בֵּין הַכֹּתֶל לַזֵּיתִים, הַזֵּיתִים טְהוֹרִין. נִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּתוֹךְ גּוּשׁ שֶׁל זֵיתִים, וְהַגּוּשׁ בַּגַּג - אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, אַף הַמַּעֲטָן טָמֵא; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'גּוּשׁ זֶה מִן הַמַּעֲטָן עָלָה, וְהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכוֹ'. וְאִם נִמְצָא אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים מִשֶּׁהֶעֱלָה הַזֵּיתִים לַגַּג, הֲרֵי הַמַּעֲטָן טָהוֹר; שֶׁמָּא בַּגַּג נִתְקַבְּצוּ וְנַעֲשׂוּ גּוּשׁ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים.

ה. הַקּוֹרֵץ מִקְרָצֶת [חותך חתיכה -] מִן הָעִסָּה, וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בַּמִּקְרָצֶת - הַמִּקְרָצֶת לְבַדָּהּ טְמֵאָה; נִמְצָא בָּעִסָּה, הָעִסָּה לְבַדָּהּ טְמֵאָה; נִמְצָא בְּתוֹךְ הַמִּקְרָצֶת, אַף הָעִסָּה טְמֵאָה.

ו. אֹכֶל טָמֵא שֶׁנִּמְצֵאת גַּרְעִינָה שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַכִּכָּר אוֹ עַל גַּבֵּי תַּבְשִׁיל רוֹתֵחַ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ, הֲרֵי הֵם טְמֵאִים; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'הָאֹכֶל כֻּלּוֹ נָפַל שָׁם וְנִמּוֹחַ בְּתוֹךְ הַכִּכָּר, אוֹ מֵחֲמַת הָרְתִיחָה, וְנִשְׁאֲרָה גַּרְעִינָתוֹ'. נִמְצֵאת הַגַּרְעִינָה עַל גַּבֵּי הַכִּכָּר אוֹ בְּתוֹךְ תַּבְשִׁיל צוֹנֵן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ מַשְׁקֶה; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: 'גַּרְעִינָה זוֹ לְבַדָּהּ נָפְלָה אַחַר שֶׁאָבַד הָאֹכֶל מֵעָלֶיהָ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְטַמְּאָה'.

ז. הָיוּ בַּבַּיִת אֳכָלִין טְמֵאִין וַאֲכָלִין טְהוֹרִים, וְנִמְצֵאת גַּרְעִינָה בַּבַּיִת - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב; וְכֵן אִם הָיוּ דָּמִים טְמֵאִים וְדָמִים טְהוֹרִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְנִמְצָא דָּם עַל הָאֹכֶל - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב. מַעֲשֶׂה בְּכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּמְצָא עָלָיו דָּם, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְטִהֲרוּהוּ; שֶׁאֲפִלּוּ נֹאמַר: 'דַּם הַשֶּׁרֶץ הוּא' - אֲנִי אוֹמֵר: 'דַּם שֶׁרֶץ חַי הוּא, שֶׁהוּא טָהוֹר'.

ח. עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נְבֵלוֹת וּשְׁחוּטוֹת - בָּשָׂר הַנִּמְצָא בָּהּ, הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הָרֹב; וְכֵן אִם הָיָה הַנִּמְצָא סְפֵק שֶׁרֶץ סְפֵק צְפַרְדֵּעַ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתָהּ הָעִיר בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן.

זֶה הַכְּלָל: בְּנִמְצָא, הָלוֹךְ אַחַר הָרֹב.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה מְגַבֶּבֶת גְּבָבָא [קוצרת שאריות תבואה] בֶּחָצֵר, וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּתוֹךְ הַגְּבָבָא - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הַגְּבָבָא - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה, שֶׁמָּא נָגְעָה בּוֹ. הָיְתָה כּוֹבֶרֶת בִּכְבָרָה, וְנִמְצָא שֶׁרֶץ בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת שֶׁבַּכְּבָרָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הַכְּבָרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טְמֵאָה; שֶׁמָּא נָגְעָה בּוֹ, וְכָל סָפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יום שלישי י"ב טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יח

א. כֹּל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְרַבּוֹת סְפֵקוֹת וּסְפֵק סְפֵקוֹת - בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, טָהוֹר; וּבִרְשׁוּת הַיָּחִיד, טָמֵא. כֵּיצַד? נִכְנַס לְמָבוֹי וְהַטֻּמְאָה בְּחָצֵר, סָפֵק נִכְנַס לֶחָצֵר סָפֵק לֹא נִכְנַס; טֻמְאָה בַּבַּיִת, סָפֵק נִכְנַס לַבַּיִת סָפֵק לֹא נִכְנַס; וַאֲפִלּוּ נִכְנַס, סָפֵק הָיְתָה שָׁם בְּעֵת שֶׁנִּכְנַס סָפֵק שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם; וְאִם תֹּאמַר הָיְתָה שָׁם, סָפֵק יֵשׁ בָּהּ כַּשִּׁעוּר סָפֵק שֶׁאֵין בָּהּ; וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בָּהּ, סָפֵק שֶׁהִיא טֻמְאָה סָפֵק שֶׁאֵינָהּ טֻמְאָה; וַאֲפִלּוּ הִיא טֻמְאָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא, שֶׁהַמָּבוֹי רְשׁוּת הַיָּחִיד.

ב. תִּשְׁעָה צְפַרְדְּעִים וְשֶׁרֶץ אֶחָד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - סְפֵקוֹ טָמֵא; תִּשְׁעָה שְׁרָצִים וּצְפַרְדֵּעַ אֶחָד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם - סְפֵקוֹ טָהוֹר. זֶה הַכְּלָל: כָּל סָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר, עַד שֶׁיֹּאמַר 'נִטְמֵאתִי בְּוַדַּאי'; וְכָל סָפֵק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא, עַד שֶׁיֹּאמַר 'וַדַּאי שֶׁלֹּא נִטְמֵאתִי'. לְפִיכָךְ, עַצְמוֹת הַמֵּת וְעֶצֶם נְבֵלָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ גּוּשׁ מֵאֶרֶץ טְהוֹרָה וְגוּשִׁים מִבֵּית הַפְּרָס [- שדה שנחרש בה קבר] אוֹ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן אוֹ הֶסִיטוֹ, וְאֵין יָדוּעַ בְּמַה נָגַע מֵהֶן וּבְמַה הִסִיט; כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְהֶאֱהִיל עַל אַחַת מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ עַל אֵיזֶה מֵהֶם הֶאֱהִיל; שְׁנֵי שְׁבִילִין אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה הָלַךְ; אוֹ שֶׁנָּגַע בְּאָדָם בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין יָדוּעַ אִם הוּא טָמֵא וְאִם הוּא טָהוֹר; אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶם נָגַע - בְּכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת, טָהוֹר.

ג. הַמּוֹצֵא מֵת מֻשְׁכָּב לְרָחְבּוֹ שֶׁל דֶּרֶךְ - אִם הָיָה שָׁלֵם, וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה - הֲרֵי זֶה טָמֵא לִתְרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנָּגַע; הָיָה לוֹ מָקוֹם לַעֲבֹר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻשְׁבָּר וּמְפֹרָק שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁעָבַר בֵּין שׁוֹקָיו וּפְרָקָיו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאִם הָיָה קֶבֶר לְכָל רֹחַב הַדֶּרֶךְ - הַקֶּבֶר מְצָרְפוֹ [את חלקיו לגוש אחד], וְהָעוֹבֵר שָׁם טָמֵא; שֶׁאֵין זֶה כִּשְׁאָר סְפֵקוֹת, אֶלָּא חֶזְקָתוֹ שֶׁנָּגַע.

ד. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּמָבוֹי - מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ, עַד הָעֵת שֶׁיֹּאמַר: 'בָּדַקְתִּי אֶת הַמָּבוֹי הַזֶּה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְלֹא הָיָה בּוֹ שֶׁרֶץ'; אֲפִלּוּ כִּבְּדוֹ, וְלֹא בְּדָקוֹ - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ מִקֹּדֶם הַכִּבּוּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמְּצָאוֹ יָבֵשׁ; אֲבָל אִם מְצָאוֹ לַח - אֵינוֹ מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ אֶלָּא עַד שָׁעָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּמוּת בָּהּ, וְיִהְיֶה עַתָּה לַח כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא.

ה. שְׁנֵי רֵקִין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֶחָד טָהוֹר וְאֶחָד מִן הָרֵקִין הַנִּמְצָאִין שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם אוֹ הֶסִיטוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶן - תּוֹלִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה [מטמאין מספק]; מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׁנֵי סְפֵקוֹת: סָפֵק בַּטָּהוֹר נָגַע, סָפֵק בַּנִּמְצָא, וְאִם תֹּאמַר בַּנִּמְצָא - סָפֵק שֶׁהוּא טָמֵא, סָפֵק שֶׁהוּא טָהוֹר. הָיוּ שְׁנֵי הָרֵקִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אִם הָיוּ נְגוּבִין וּמֻנָּחִין שָׁם וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶן, סְפֵקוֹ טָהוֹר. נָשָׂא אֶחָד מֵהֶן, תּוֹלִין עָלָיו; שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּשָּׂאוֹ, אֵינוֹ מֻנָּח

בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם לַח, וְנִתְלָה בּוֹ הָרֹק הַלַּח - תּוֹלִין עָלָיו; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵנַּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה סְפֵקוֹ טָהוֹר, אֶלָּא הֲרֵי הוּא עַל בִּגְדוֹ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאִם נָגַע בְּרֹק הַנִּמְצָא, אוֹ נְשָׂאוֹ אוֹ הֶסִיטוֹ, בְּכָל מָקוֹם - שׁוֹרְפִין עָלָיו אֶת הַתְּרוּמָה, כְּבֵית הַפְּרָס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁשּׁוֹרְפִין עַל וַדַּאי מַגָּעָן בְּכָל מָקוֹם.

ו. מִי שֶׁיָּשַׁב בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָא אֶחָד וְדָרַס עַל בִּגְדָיו, אוֹ שֶׁרָקַק וְנָגַע בּוֹ הָרֹק - עַל הָרֹק, שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה. וְעַל בִּגְדָיו, הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב הָעִיר טְמֵאִין, בִּגְדָיו [טמאים בטומאת -] מִדְרָס [הזב]; וְאִם רֹב הָעִיר טְהוֹרִים, טָהוֹר.

ז. מִי שֶׁאָבַד לוֹ כְּלִי, וּמְצָאוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי זֶה טְמֵא מִדְרָס, וְטָמֵא טְמֵא מֵת. אָבַד לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּמְצָאוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אִם אָבַד בַּיּוֹם, וּמְצָאוֹ בּוֹ בַּיּוֹם - טָהוֹר; אָבַד בַּיּוֹם וּמְצָאוֹ בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁאָבַד בַּלַּיְלָה וּמְצָאוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁאָבַד בַּיּוֹם וּמְצָאוֹ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָמֵא.

זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁעָבַר עָלָיו הַלַּיְלָה אוֹ מִקְצָתוֹ, טָמֵא.

ח. הִנִּיחַ כְּלִי אוֹ שְׁכָחוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עָלָיו הַלַּיְלָה, טָהוֹר; הִנִּיחַ אוֹ שָׁכַח בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - הֲרֵי זֶה טְמֵא מִדְרָס, וְטָהוֹר מִטְּמֵא מֵת. וּמִפְּנֵי מָה לֹא הֶחְמִירוּ בְּשׁוֹכֵחַ וּמַנִּיחַ כְּמְאַבֵּד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי תָּמִיד, לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

ט. הַמְאַבֵּד וּמָצָא בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת שָׁמוּר.

י. הַשּׁוֹטֵחַ כֵּלִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין. וּבִרְשׁוּת הַיָּחִיד - טְמֵאִים, שֶׁמָּא נָגְעוּ בָּהֶם טְמֵאִים; וְאִם הָיָה מְשַׁמְּרָם, טְהוֹרִים. נָפְלוּ וְהָלַךְ לַהֲבִיאָם - טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי נֶעֱלְמוּ מֵעֵינָיו. וְכֵן מִי שֶׁאָבְדוּ כֵּלָיו בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּמְצָאָם אֲפִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי הֵם מִדְרָס וּטְמֵא מֵת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. שׁוֹטָה אַחַת בָּעִיר, אוֹ נָכְרִית - כָּל הָרֵקִין שֶׁבָּעִיר בְּחֶזְקַת טֻמְאָה לְעוֹלָם, בְּכָל מָקוֹם.

יב. מִי שֶׁדָּרְסָה אִשָּׁה עַל בִּגְדָיו, אוֹ שֶׁיָּשְׁבָה עִמּוֹ בִּסְפִינָה - אִם מַכִּירָתוּ שֶׁהוּא אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, כֵּלָיו טְהוֹרִין; וְאִם לָאו, יִשְׁאָלֶנָּה [אם היא טמאה].

יג. מִי שֶׁיָּשַׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעָמַד - כֵּלָיו טְהוֹרִין.

יד. נָגַע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּאֶחָד בַּלַּיְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וּבַשַּׁחַר עָמַד, וּמְצָאוֹ מֵת - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת, כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן. וְאִם רָאָהוּ חַי בָּעֶרֶב, וּבַשַּׁחַר מְצָאוֹ מֵת - הֲרֵי זֶה סָפֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְטָהוֹר.

טו. [חולה -] הַמְסֻכָּן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנִתְעַלֵּף וְאֵין יָדוּעַ אִם עֲדַיִן הוּא חַי, וְהוֹצִיאוּהוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְחָזְרוּ וְהִכְנִיסוּהוּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד - כְּשֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵקוֹ טָמֵא; וּכְשֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, סְפֵקוֹ טָהוֹר. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מְסֻכָּן, וְהוֹלִיכוּהוּ מֵעִיר לְעִיר בְּמִטָּה, וְהָיוּ כִּתּוֹת מִתְחַלְּפוֹת תַּחְתָּיו, וּבָאַחֲרוֹנָה נִמְצָא מֵת; וְלֹא טִמְּאוּ חֲכָמִים אֶלָּא כַּת אַחֲרוֹנָה בִּלְבַד.

טז. טָמֵא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְדַבֵּר עַל הַבּוֹר, וְנִתְזָה צִנּוֹרָה [- טיפת רוק] מִפִּיו, סָפֵק הִגִּיעָה לַבּוֹר, סָפֵק לֹא הִגִּיעָה - אִם הָיָה בּוֹר שֶׁל שֶׁמֶן, סְפֵקוֹ טָמֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; וְאִם הָיָה בּוֹר שֶׁל יַיִן, סְפֵקוֹ טָהוֹר בְּכָל מָקוֹם - מִפְּנֵי שֶׁשִּׁפַּת הַבּוֹר קוֹלֶטֶת [מונעת כניסת הרוק לבור].

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק יט

א. שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה הָלַךְ, וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנָאֱכְלוּ, וְהֵזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְטָבַל וְטָהֵר, וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; וְאִם קַיְּמוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - אֵלּוּ וְאֵלּוּ תְּלוּיוֹת, שֶׁבְּוַדַּאי שֶׁאֶחָד מִן הַטְּהָרוֹת טָמֵא. וְאִם לֹא טָהַר בֵּינְתַּיִם - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת וְהַשְּׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ; שֶׁהֲרֵי הֵן טְמֵאוֹת בְּוַדַּאי, שֶׁזֶּה טָמֵא הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין. וְכֵן הַצְּפַרְדֵּעַ וְהַשֶּׁרֶץ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין צוּרָתָן נִכֶּרֶת, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא הַשֶּׁרֶץ, וְנָגַע בְּאֶחָד מֵהֶם וְעָשָׂה טְהָרוֹת וְנָאֱכְלוּ, וְטָבַל וְנָגַע בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; וְאִם קַיְּמוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, אֵלּוּ וְאֵלּוּ תְּלוּיוֹת. אִם לֹא טָבַל בֵּינְתַּיִם - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ.

ב. שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וּבָא חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - אִם בָּאוּ וְנִשְׁאֲלוּ זֶה אַחַר זֶה - מוֹרִין לְכָל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁהוּא טָהוֹר; בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת, אוֹ שֶׁבָּא הָאֶחָד וְשָׁאַל עָלָיו וְעַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר: 'שְׁנַיִם הֵיינוּ, וּבִשְׁנֵי הַשְּׁבִילִים הָלַכְנוּ, וּשְׁתֵּי טְהָרוֹת עָשִׂינוּ' - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין, וּטְהָרוֹת שֶׁעָשׂוּ יִשָּׂרְפוּ. וְכֵן אִם נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה קַלָּה. כֵּיצַד? שְׁנֵי כִּכָּרִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, אָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וּבָא חֲבֵרוֹ, וְאָכַל אֶת הַשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - אִם נִשְׁאֲלוּ זֶה אַחַר זֶה, שְׁנֵיהֶם טְהוֹרִים; מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק דִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהוּא מִכְּלַל סְפֵקוֹת שֶׁטְּהָרוּ חֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִשְׁאֲלוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, אוֹ שֶׁשָּׁאַל עָלָיו וְעַל חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין מִסָּפֵק, וְטָהֳרוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת; שֶׁוַּדַּאי אַחַת מִן הַטְּהָרוֹת טְמֵאָה. וַאֲפִלּוּ כִּכָּר אַחַת טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה כִּכָּרוֹת טְהוֹרוֹת - הֲרֵי כֻּלָּן טְמֵאִין, וְיִשָּׂרְפוּ.

ג. כִּכָּר טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּתִשְׁעָה כִּכָּרוֹת טְהוֹרִין, וּבָאוּ חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם וְאָכְלוּ חֲמִשָּׁה כִּכָּרוֹת מֵהֶם, וּבָאוּ חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם אֲחֵרִים וְאָכְלוּ הַחֲמִשָּׁה הַנִּשְׁאָרוֹת - הֲרֵי הָרִאשׁוֹנִים טְמֵאִים, שֶׁאֵין לָהֶם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים שֶׁיִּתְלוּ בָּהֶם [שאכלו הטמא]; וְהַחֲמִשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵם תּוֹלִין בָּרִאשׁוֹנִים.

ד. שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, וְהָלְכוּ בָּהֶם שְׁנֵי אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד טָהוֹר וְאִישׁ אֶחָד טָמֵא, אֲפִלּוּ הָיָה הָאֶחָד תָּלוּי [ספק טמא] - הֲרֵי זֶה הַטָּהוֹר תּוֹלֶה בַּתָּלוּי, וְאוֹמְרִין: 'זֶה הַטָּהוֹר הָלַךְ בַּשְּׁבִיל הַטָּהוֹר וַהֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ, וְזֶה הַתָּלוּי הָלַךְ בַּשְּׁבִיל הַטָּמֵא' - וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאֲלוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת פֶּרֶק כ

א. כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּת הָרַבִּים לְעִנְיַן שַׁבָּת, כָּךְ הוּא רְשׁוּת הָרַבִּים לְעִנְיַן טֻמְאָה.

ב. וְאַרְבַּע אַמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה; וְכֵן הַכַּרְמְלִית [- שאינו רה"י ואינו רה"ר],

כְּגוֹן הַיָּם וְהָאִצְטְוָנִית [- אולם ציבורי] - הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה.

ג. יֵשׁ שָׁם מְקוֹמוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְשׁוּת הַיָּחִיד לְשַׁבָּת, הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְעִנְיַן טֻמְאָה; וְאֵלּוּ הֵן: הַשְּׁבִילִין הַמְפֻלָּשִׁין [פתוחים] לְשִׁיחִין וּלְבוֹרוֹת וּלְגִתּוֹת; וְהַבִּקְעָה [מקום של שדות] הַמַּקֶּפֶת גָּדֵר בִּימֵי הַחַמָּה; וּבְסִילְקֵי מְלָכִים - שֶׁהוּא בִּנְיָן רָחָב הַרְבֵּה לַעֲמֹד בּוֹ אַנְשֵׁי הַמֶּרְכָּבָה [של המלך], וְיֵשׁ לוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה פְּתוּחִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וְהַפּוֹרָן - וְהוּא הַבִּנְיָן הַגָּדוֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה; וְחָצֵר שֶׁהָרַבִּים נִכְנָסִין בְּפֶתַח זֶה וְיוֹצְאִין בְּפֶתַח אַחֵר. וְכֵן מְבוֹאוֹת הַיּוֹרְדִין לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, אַף עַל פִּי שֶׁגְּדוּרִין מִכָּאן וּמִכָּאן וְרַבִּים מִטַּפְּסִין וְעוֹלִין בָּהֶן, וְהַבִּימוֹסוֹת [ארמונות], וְהַמֶּרְחֲצָאוֹת - הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה.

וְכֵן כָּל הָעֲזָרָה, כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה.

ד. גַּגּוֹת הָעִיר שֶׁדֶּרֶךְ הָעִיר עוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן, רְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה.

ה. הַגִּנָּה - בִּזְמַן שֶׁהִיא מִשְׁתַּמֶּרֶת, רְשׁוּת הַיָּחִיד; וּבִזְמַן שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת, רְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה. וְכֵן בָּסִילְקֵי גְּדוֹלָה - בִּזְמַן שֶׁפּוֹתְחִין אוֹתָהּ, רְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה; וּבִזְמַן שֶׁנּוֹעֲלִין אוֹתָהּ, רְשׁוּת הַיָּחִיד לַכֹּל.

ו. הַבִּקְעָה הַמַּקֶּפֶת גָּדֵר - בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, רְשׁוּת הַיָּחִיד לְשַׁבָּת וּלְטֻמְאָה; וְאִם לֹא הָיְתָה מַקֶּפֶת, הֲרֵי הִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד לְטֻמְאָה בִּלְבַד. וּבִקְעָה שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ יְמוֹת הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד לְטֻמְאָה, אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה. וְאֵלּוּ הֵן יְמוֹת הַחַמָּה? מִשֶּׁתַּעֲקֹר הַתְּבוּאָה מִתּוֹכָהּ; וְאֵלּוּ הֵן יְמוֹת הַגְּשָׁמִים? מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה [הגשם השני]. בֵּין הָעִגּוּלִים [ענבים המוכנים לדריכה] שֶׁל עֲנָבִים לַזּוּגִין [ענבים שכבר נדרכו], רְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה.

ז. כֶּרֶם שֶׁלִּפְנֵי הַבּוֹצְרִים, רְשׁוּת הַיָּחִיד; וְשֶׁלְּאַחַר הַבּוֹצְרִים, רְשׁוּת הָרַבִּים לְטֻמְאָה. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהָרַבִּים נִכְנָסִים בְּרוּחַ זוֹ וְיוֹצְאִים בָּרוּחַ שֶׁכְּנֶגְדָּהּ. שְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ דִּינָם - כְּשֵׁם שֶׁהֵם רְשׁוּת הַיָּחִיד לְשַׁבָּת, כָּךְ הֵם רְשׁוּת הַיָּחִיד לְעִנְיַן טֻמְאָה.

ח. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵינָן רְשׁוּת הַיָּחִיד לְשַׁבָּת, וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי הֵם רְשׁוּת הַיָּחִיד לְעִנְיַן טֻמְאָה - מִפְּנֵי שֶׁאֵין הָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: הָאֵילָנוֹת וְחֹרֵי [הכתלים של] רְשׁוּת הָרַבִּים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. כֵּיצַד? אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְטֻמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְעָלָה לְרֹאשׁוֹ, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא; הִכְנִיס יָדוֹ לְחֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ טֻמְאָה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא.

ט. חֲנוּת שֶׁהִיא טְמֵאָה, וּפִתּוּחָהּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, סָפֵק נִכְנַס סָפֵק לֹא נִכְנַס - סְפֵקוֹ טָהוֹר; שֶׁכָּל הַחֲנוּת כְּמוֹ שֶׁרֶץ הַמֻּנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁסְּפֵק מַגָּעוֹ טָהוֹר. הָיוּ שְׁתֵּי חֲנֻיּוֹת אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - נִכְנַס לְאַחַת מֵהֶן, סָפֵק לַטְּמֵאָה נִכְנַס סָפֵק לַטְּהוֹרָה נִכְנַס - סְפֵקוֹ טָמֵא; שֶׁזֶּה סְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, שֶׁהַחֲנוּת רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן בִּקְעָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׂדוֹת הַרְבֵּה, וּבָהּ שָׂדֶה אַחַת טְמֵאָה, וְאוֹמֵר: 'סָפֵק נִכְנַסְתִּי לְאוֹתָהּ שָׂדֶה, סָפֵק לֹא נִכְנַסְתִּי' - סְפֵקוֹ טָמֵא; שֶׁסְּפֵק טֻמְאָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ סְפֵק בִּיאָה [- כניסה] - טָמֵא.

י. מָקוֹם שֶׁהָיָה רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנַעֲשָׂה רְשׁוּת הָרַבִּים, וְחָזַר וְנַעֲשָׂה רְשׁוּת הַיָּחִיד - כְּשֶׁהוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד, סְפֵקוֹ טָמֵא; וּכְשֶׁהוּא רְשׁוּת הָרַבִּים, סְפֵקוֹ טָהוֹר.

יא. דְּבָרִים שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. כֵּיצַד? קֵפָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ, סָפֵק נָגַע [בידיו בתוכה] סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר; הִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. הָיְתָה כְּפִישָׁה [- כלי אבן] נְתוּנָה עַל כְּתֵפוֹ, וְכִכַּר תְּרוּמָה כָּרוּךְ בְּסִיב [חוט מן האילן] אוֹ בְּנֵיר וְנָתוּן לְתוֹכָהּ, סָפֵק נָגַע בָּהּ אַחֵר, סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא.

יב. חָמוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְטֻמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבָּיו, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר; פָּשַׁט יָדוֹ עַל גַּבָּיו, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכֵן סֶלַע הַמֻּנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְטֻמְאָה נְתוּנָה עָלָיו, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָהוֹר; עָלָה לְרֹאשׁ הַסֶּלַע, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע - סְפֵקוֹ טָמֵא.

יג. הָיָה זֶה רוֹכֵב עַל חֲמוֹרוֹ וְזֶה רוֹכֵב עַל חֲמוֹרוֹ, וּמְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, סָפֵק נָגְעוּ זֶה בָּזֶה, סָפֵק לֹא נָגְעוּ; תִּינוֹק טָמֵא מֻרְכָּב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִיו, וְתִינוֹק טָהוֹר מֻרְכָּב עַל כְּתֵפוֹ שֶׁל אָבִיו, וְהָלְכוּ זֶה בְּצַד זֶה, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; חֲבִילָה עַל כְּתֵפוֹ, וְהָרֹק מֻדְבָּק בַּכֹּתֶל, סָפֵק נָגַע סָפֵק לֹא נָגַע; כֵּלִים שְׁטוּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְהַטֻּמְאָה עוֹבֶרֶת, סָפֵק הִסִּיט [הזיז] סָפֵק לֹא הִסִּיט - הַכֹּל טָהוֹר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי י"ג טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֹהָלִין

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וָאֹהָלִין וְהֶכְשֵׁרָן.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֹהָלִין פֶּרֶק א

א. כָּל אֹכֶל הַמְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן לֶחֶם וּבָשָׂר וַעֲנָבִים וְזֵיתִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן חִשֵּׁב עָלָיו וְיִחֲדוֹ לְמַאֲכַל אָדָם. וְזֶה וָזֶה אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּבָּלֵל [יתרטב] תְּחִלָּה בְּאֶחָד מִשִּׁבְעָה מַשְׁקִין; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'הֶכְשֵׁר', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זָרַע".

ב. וְאֵלּוּ הֵם הַשִּׁבְעָה מַשְׁקִין שֶׁמַּכְשִׁירִין אֶת הָאֹהָלִין לְטֻמְאָה: הַמַּיִם, וְהַטַּל, וְהַשֶּׁמֶן, וְהַיַּיִן, וְהֶחָלָב, וְהַדָּם, וְהַדְּבַשׁ. וְאֵינָן מַכְשִׁירִין עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל הָאֹהָלִין בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים; וְלֹא יִהְיוּ סְרוּחִין, שֶׁמַּשְׁקֶה הַסָּרוּחַ אֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְכֵיוָן שֶׁהֶכְשֵׁר הָאֹכֶל - אַף עַל פִּי שֶׁיָּבֵשׁ וַהֲרֵי הוּא נָגוּב, הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ג. אֹכֶל שֶׁהָיָה בָּלוּל בְּמֵי פֵּרוֹת, כְּגוֹן מֵי תּוּתִים וְרִמּוֹנִים - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּלוּל, וְנָגַע בּוֹ הַזָּב אוֹ בְּשַׂר הַמֵּת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר בְּאֶחָד מִשִּׁבְעָה מַשְׁקִין.

ד. אֵין שָׁם מַשְׁקֶה שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, אֶלָּא שִׁבְעַת הַמַּשְׁקִין שֶׁמָּנִינוּ בִּלְבַד; אֲבָל שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת - כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין מַכְשִׁירִין, כָּךְ אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּלָל.

ה. זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ [- גדלו] שְׁלִישׁ - מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן אֵינָן מַכְשִׁירִין, וְלֹא מְקַבְּלִין טֻמְאָה; אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת, שֶׁהֵן טְהוֹרִין לְעוֹלָם.

ו. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵי אָדָם אוֹכְלִין אוֹתָן, לְפִי שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין לַהֲנָאַת גּוּפָן [- עצמם], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין טַעַם בַּמַּאֲכָלוֹת, אוֹ מִפְּנֵי הֲרִיחַ, אוֹ מִפְּנֵי הַמַּרְאֶה; וְאֵלּוּ הֵן: הַקֹּשְׁטָ, וְהַחֲמַס, וְרָאשֵׁי בְשָׂמִים, וְהַתִּיָּה, וְהַחִלְתִּית, וְהַפִּלְפִּלִין, וְחַלּוֹת חָרִיעַ [- מיני תבלין], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

ז. הַשֶּׁבֶת [- מין ירק] - סְתָמוֹ לַאֲכִילַת גּוּפוֹ, כִּשְׁאָר יַרְקוֹת שָׂדֶה; וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לַקְּדֵרָה [לבשלו בתבשיל], אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין. וְהַשֶּׁבֶת - מִשֶּׁנְּתָנָהּ טַעַם בַּקְּדֵרָה - הֲרֵי הִיא כְּזֶבֶל, וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין.

ח. הַתְּמָרִים וְהַגְּרוֹגָרוֹת שֶׁנְּתָנָן לַקְּדֵרָה כְּתֻבְלִין - עָדַיִן הֵן מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין, עַד שֶׁיִּפְסְדוּ מִלֶּאֱכֹל אָדָם.

ט. הַכַּרְשִׁינִין [שהם מאכל אדם רק בדוחק] - אִם יְחֻדָּן לְמַאֲכַל אָדָם, מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין.

י. הַקּוֹר [- ראש הדקל], הֲרֵי הוּא כְּעֵץ לְכָל דָּבָר; וְאִם שִׁלְּקוֹ וְטִגְּנוֹ, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין.

יא. הַחַרְצַנִּין וְהַזּוּגִין [- קליפי הענבים] - אַף עַל פִּי שֶׁכְּנָסָן לָאֳכָלִין, אֵין מִטַּמְּאִין.

יב. זֵיתִים וַעֲנָבִים הַקָּשִׁין שֶׁנִּפְרָצִין וְיוֹצְאִין מִתַּחַת הַקּוֹרָה בִּשְׁעַת הַדְּרִיכָה, אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבַּעַת קַבִּין לְכָל כּוֹר; הָיָה הַנִּפְרָץ יָתֵר מִזֶּה, מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְאִם כְּנָסָן לָאֳכָלִין - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פָּחוֹת מֵאַרְבַּעַת קַבִּין, מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

יג. הַכַּפְנִיּוֹת [תמרי בוסר] וְהַפַּגִּין [תאני בוסר] וְהַבֹּסֶר [של ענבים] וְהַקֶּצַח [כמון] - הֲרֵי הֵן כָּאֳכָלִין, וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

יד. לוּלְבֵי זְרָדִין [- קצוות עצים דקים], וְשֶׁל עֲדָל [מין צמח], וַעֲלֵי הַלּוּף [סוג בצל] הַשּׁוֹטָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עַד שֶׁיִּמְתְּקוּ.

טו. הַחַרְדָּל וְהַתּוּרְמוּסִין [מין קטניות] וּשְׁאָר כָּל הַנִּכְבָּשִׁין - מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין, בֵּין מִשֶּׁהִמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא הִמְתִּיקוּ.

טז. זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּעָלִין שֶׁלָּהֶן - אֵין הָעָלִין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁלֹּא כְּבָשָׁן לְאָכְלָן, אֶלָּא לְמַרְאֶה [לנוי].

יז. כְּשׁוּת [שערות] שֶׁל קְשׁוּת, וְהַגֵּץ שֶׁלָּהּ [פרח שעליה] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן אֹכֶל.

יח. דְּבַשׁ בְּכַוָּרְתּוֹ, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה. רָדָה הַדְּבַשׁ [הוציא החלות מהכוורת] - מִשֶּׁיָּרַשׁ הַחַלּוֹת, מִטַּמֵּא מִשּׁוּם מַשְׁקֶה. דְּבַשׁ הַזָּב מִכַּוָּרְתּוֹ, מִטַּמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין; חִשֵּׁב עָלָיו לָאֳכָלִין, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין אַחַר שֶׁיֵּכָשֵׁר.

יט. הַשֶּׁמֶן הַקָּרוּשׁ - אֵינוֹ אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה; חִשֵּׁב עָלָיו כְּשֶׁהוּא קָרוּשׁ, בֵּין לָאֳכָלִין, בֵּין לְמַשְׁקִין - בָּטְלָה דַעְתּוֹ. וְכֵן הַדָּם שֶׁקָּרַשׁ - אֵינוֹ אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה. חִשֵּׁב עָלָיו לָאֳכָלִין, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין; חִשֵּׁב עָלָיו לְמַשְׁקִין, בָּטְלָה דַעְתּוֹ.

כ. חֶלֶב שֶׁקָּרַשׁ - אֵינוֹ לֹא אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה. חִשֵּׁב עָלָיו לָאֳכָלִין, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין; לְמַשְׁקֶה, בָּטְלָה דַעְתּוֹ.

כא. דְּבַשׁ תְּמָרִים - לֹא אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה. חִשֵּׁב עָלָיו לָאֳכָלִין, מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין; לְמַשְׁקִין, בָּטְלָה דַעְתּוֹ. וּשְׁאָר כָּל מֵי פֵּרוֹת כֻּלָּן - לֹא אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה; חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן, בֵּין לָאֳכָלִין בֵּין לְמַשְׁקִין - בָּטְלָה דַעְתּוֹ.

כב. הַשֶּׁלֶג - אֵינוֹ לֹא אֹכֶל, וְלֹא מַשְׁקֶה. חִשֵּׁב עָלָיו לָאֳכָלִין, בָּטְלָה דַעְתּוֹ; חִשֵּׁב עָלָיו לְמַשְׁקֶה, מִטַּמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין. נִטְמָא מִקְצָתוֹ, לֹא נִטְמָא כֻּלּוֹ; הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי [- בתוך] כְּלִי חֶרֶשׂ הַטָּמֵא, נִטְמָא כֻּלּוֹ.

כג. הֶחָלָב שֶׁבַּכְּחָל [- דד הבהמה] שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו - בָּטְלָה דַעְתּוֹ, וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר; חִשֵּׁב עַל הֶחָלָב שֶׁבַּקֶּבָה [- לאוכלו], הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין.

כד. עֲנָבִים שֶׁדְּרָכָן - מִשֶּׁיַּהֲלֹךְ בָּהֶן הַדּוֹרֵךְ שְׁתֵּי וָעֶרֶב, מִטַּמְּאִין טֻמְאַת מַשְׁקִין; נִשְׁתַּיְּרוּ בָּהֶם גַּרְגְּרִין שְׁלֵמוֹת, אוֹתָן גַּרְגְּרִין מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין. וְכֵן הַזֵּיתִים - מִשֶּׁיִּטָּעֲנוּ [- יניחו עליהם הקורה הסוחטת], מִטַּמְּאִין טֻמְאַת מַשְׁקִין; נִשְׁאֲרוּ בָּהֶן גַּרְגְּרִין שְׁלֵמִים, מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין.

כה. הָעָרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחַט, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה בֵּין שֶׁנִּשְׁחְטָה בֵּין שֶׁנֶּעֱרְפָה, וְצִפֳּרֵי מְצֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבְשַׂר בְּחֶלֶב, וּבְשַׂר פָּרָה אֲדֻמָּה, וְהַפִּגּוּל, וְהַנּוֹתָר - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, כֻּלָּן מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ב

א. כָּל הָאֳכָלִין הַגְּדֵלִין מִן הַקַּרְקַע - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיֵּעָקְרוּ; אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, אֲפִלּוּ בְּשֹׁרֶשׁ קָטָן שֶׁיְּכוֹלִין לִחְיוֹת מִמֶּנּוּ - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

ב. יְחוּר [ענף] שֶׁל תְּאֵנָה שֶׁנִּפְשַׁח [נשבר], וּמְעֹרֶה בִּקְלִפָּה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת [לגדול] מִמֶּנָּה - כָּל הָאֳכָלִין שֶׁבּוֹ מִטַּמְּאִין; וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם יִהְיֶה שְׁאָר הָאֵילָן כְּמוֹ יָד [- חיבור לטומאה] לְזֶה הַיִּחוּר שֶׁנִּשְׁבַּר, אוֹ לֹא.

ג. יְרָקוֹת שֶׁיָּבְשׁוּ בְּאֵבֵיהֶן [בעודן מחוברים], כְּגוֹן כְּרוּב וּדְלַעַת - אֵינָן מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין; לִקְטָן לְיַבְּשָׁן - הֲרֵי הֵן אֳכָלִין כְּשֶׁהָיוּ, עַד שֶׁיִּיבְּשׁוּ וְיֵעָשׂוּ כְּעֵץ.

ד. אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח [נשבר], וּבוֹ פֵּרוֹת - הֲרֵי הֵן כִּתְלוּשִׁין; וְכֵן אִם יָבֵשׁ הָאִילָן, וּבוֹ פֵּרוֹת - הֲרֵי הֵן כִּתְלוּשִׁין.

ה. תְּאֵנִים שֶׁיָּבְשׁוּ בְּאֵבֵיהֶן [בעודן על העץ], מִטַּמְּאוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּמְקוֹמָן.

ו. כָּל הָאֳכָלִין שֶׁהֵן מִבַּעֲלֵי חַיִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עַד שֶׁיָּמוּתוּ. שָׁחַט בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף - אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפַרְכְּסִין, מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְדָגִים מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין

טֻמְאָה? מִשֶּׁיָּמוּתוּ. נוֹלַד בָּהֶן [- בדגים] טְרֵפָה, וְנִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן מִתְנַדְנְדִין - הֲרֵי יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם הֵן חֲשׁוּבִין כְּמֵתִים, הוֹאִיל וְנִטְרְפוּ, אוֹ אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּדְּמוּ כְּאֶבֶן וְלֹא יִתְנַדְנְדוּ. הָאֵבֶר אוֹ הַבָּשָׂר הַמְדַלְדְּלִין בִּבְהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לִחְיוֹת [- להרפא] - אִם הֲכְשָׁרוּ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין כְּאֹכֶל שֶׁפֵּרֵשׁ. נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה, הֲכְשָׁרוּ בַּשְּׁחִיטָה; שֶׁהַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ כְּמוֹ יָד לְאֵבֶר זֶה, וְיָד שֶׁהֲכְשַׁר הֲכְשַׁר הָאֵבֶר כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה סָפֵק, אִם תִּהְיֶה הַבְּהֵמָה בְּחַיֶּיהָ כְּמוֹ יָד לְאֵבֶר אוֹ בָּשָׂר הַמְדַלְדְּלִין בָּהּ.

ז. הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, הֲכְשַׁר [- לקבל טומאה] כָּל הַבָּשָׂר בַּדָּם שֶׁיָּצָא בַּשְּׁחִיטָה; לְפִיכָךְ, אִם לֹא יָצָא מֵהֶן דָּם בַּשְּׁחִיטָה, הֲרֵי כָּל בְּשָׂרָן צָרִיךְ הֲכְשֵׁר, כְּמוֹ כָּל אֳכָלִין שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ.

ח. אֳכָלִין שֶׁהֻכְשְׁרוּ כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע, אוֹ שֶׁהֻכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּקַּרְקַע - אֵינוֹ הֶכְשֵׁר; עַד שֶׁיֻּכְשְׁרוּ אַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ, בְּמַיִם הַתְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע אוֹ בִּשְׁאָר מַשְׁקִין - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכָל כְּלִי", אֵינוֹ מַכְשִׁיר עַד שֶׁיִּתָּלֵשׁ מִן הַקַּרְקַע כְּעֵין הַמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים. שָׁאַב הַמַּיִם בִּכְלִי, וּנְתָנָן בַּקַּרְקַע - אֵינָן מַכְשִׁירִין.

ט. קִשּׁוּת [קישוא] שֶׁנְּטָעָהּ בְּעָצִיץ [נקוב], וְהִגְדִּילָה - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָאת חוּץ לָעָצִיץ, אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְעָצִיץ שֶׁהוּא נָקוּב כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ שֹׁרֶשׁ קָטָן - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ, וְהַנָּטוּעַ בּוֹ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְכֵן אִם הָיוּ בוֹ מַיִם, אֵינָן מַכְשִׁירִין.

י. עָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב, הֲרֵי הַנָּטוּעַ בּוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְאִם הָיוּ מַיִם בְּתוֹכוֹ, מַכְשִׁירִין.

יא. כְּלֵי גְלָלִים וּכְלֵי אֲדָמָה שֶׁהַשָּׁרָשִׁים יְכוֹלִין לִבְקֹעַ בָּהֶן וְלָצֵאת, [המים שבהם –] אֵינָן מַכְשִׁירִין אֶת הַזְּרָעִים; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נְקוּבִין, הֲרֵי הֵן כִּנְקוּבִין.

יב. עָצִיץ שֶׁמִּלְּאָהוּ עָפָר עַד שְׂפָתוֹ - אֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּטַבְלָה שֶׁאֵין לָהּ שָׂפָה, שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל.

יג. מַשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁנָּפְלוּ עַל הָאֳכָלִין - נִטְמְאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּפְלוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה וְהַהֶכְשֵׁר בָּאִין כְּאַחַת; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בַּקַּרְקַע [אלא בכלי].

יד. כָּל אֹכֶל שֶׁנִּפְסַד וְנִסְרַח, עַד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמַאֲכַל אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מַשְׁקֶה שֶׁנִּסְרַח וְנִפְסַד, וְאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁתִּית הָאָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה".

טו. הָעוֹר שֶׁשְּׁלָקוֹ [- בישלו], וְהַשִּׁלְיָה שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ לַאֲכִילָה - מִטַּמְּאִין טֻמְאַת אֳכָלִין בִּפְנֵי עַצְמָן.

טז. עוֹר חֲמוֹר שֶׁשְּׁלָקוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין מִפְּנֵי שֶׁשְּׁלָקוֹ, אוֹ אֵינוֹ מִטַּמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָאוּס הַרְבֵּה.

יז. חִטִּין שֶׁבְּגֻלְּלֵי הַבָּקָר וּשְׂעוֹרִין שֶׁבְּגֻלְּלֵי הַבְּהֵמָה שֶׁלִּקְּטָן, אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לַאֲכִילָה, מִטַּמְּאוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין.

יח. כָּל אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא, וְאַחַר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַד וְנִסְרַח - אִם נִפְסַל מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב, אוֹ שֶׁיָּבֵשׁ כְּחֶרֶשׁ [- חרס] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; נִפְסַל מִלֶּאֱכֹל אָדָם, וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לְכֶלֶב - הֲרֵי זֶה טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכָל הָאֳכָלִין שֶׁנִּטְמְאוּ, אֵין לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה.

יט. זְרָעִים טְמֵאִים שֶׁזְּרָעָן - הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה [הגרעין נשאר]; וְהוּא, שֶׁהִשְׁרִישׁוּ. אֲבָל קֹדֶם הַשָּׁרָשָׁה - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה.

כ. אֳכָלִין שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין לְכֵלִים, בָּטְלוּ מִתּוֹרַת אֹכֶל; וְאִם נִטְמָא הַכְּלִי, הֲרֵי הֵם מִטַּמְּאִין כְּטֻמְאַת הַכְּלִי - הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ, הֲרֵי הֵם כְּעֵץ.

כא. כָּל מַשְׁקֶה שֶׁנִּטְמָא, וְאַחַר שֶׁנִּטְמָא נִפְסַד וְנִסְרַח - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ לְעוֹלָם; שֶׁאֵין הַמַּשְׁקֶה יוֹצֵא יְדֵי הַכֶּלֶב לְעוֹלָם [מלקק כל משקה]. וְאֵין לְמַשְׁקֶה שֶׁנִּטְמָא טָהֳרָה, חוּץ מִן הַמַּיִם בִּלְבַד: שֶׁאִם הִטְבִּיל מַיִם בְּמִקְוֶה - כֵּיוָן שֶׁצָּף מֵי הַמִּקְוֶה עֲלֵיהֶם, טָהֲרוּ; וּמַטְבִּילִין חַמִּין בְּצוֹנֵן, וְצוֹנֵן בְּחַמִּין, וְרָעִים בְּיָפִים, וְיָפִים בְּרָעִים.

כב. מַקֵּל שֶׁהִיא מְלֵאָה [רטובה] מַשְׁקִין, וְהִטְבִּיל מִקְצָתָהּ בַּמִּקְוֶה - לֹא טָהֲרוּ הַמַּיִם שֶׁעַל מִקְצָתָהּ, עַד שֶׁיִּטְבִּיל אֶת כֻּלָּהּ.

כג. שֶׁלֶג שֶׁנִּטְמָא, וְהִשִּׁיק מִקְצָתוֹ לְמֵי מִקְוֶה - הוֹאִיל וְטָהַר מִקְצָתוֹ, טָהַר כֻּלּוֹ.

כד. הַתֶּמֶד [מים עם שמרים] הַטָּמֵא, בֵּין שֶׁנִּטְמָא אַחַר שֶׁתִּתְּמֻדוֹ, בֵּין שֶׁתִּתְּמֻדוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים - עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ, מַשִּׁיקוֹ בְּמִקְוֶה וְיִטְהַר, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמַיִם; מִשֶּׁהֶחְמִיץ - הֲרֵי הוּא כַּיָּיִן, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה.

כה. קְדֵרָה שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה מַשְׁקִין, כְּגוֹן דְּבַשׁ וְיַיִן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּנְתוּנָה בַּמִּקְוֶה, וּפָשַׁט הָרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בָּהּ [- במשקין] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא אֶת הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּמִּקְוֶה; וְנִטְמֵאת הַקְּדֵרָה מִחֲמַת הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ מִקְוֶה. הָיְתָה מְלֵאָה מַיִם - הַקְּדֵרָה טְהוֹרָה, שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן מְטַמֵּא כְּלִי חֶרֶשׂ לְעוֹלָם; וְאֵין הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעֹרָבִין בְּמֵי מִקְוֶה [- ע"י השקה]. פָּשַׁט אַב הַטֻּמְאָה אֶת יָדוֹ וְנָגַע בָּהּ - נִטְמֵאת הַקְּדֵרָה, שֶׁאֵין הַמִּקְוֶה מְטַהֵר כְּלִי חֶרֶשׂ.

כו. מֵי שְׁפִיכוּת [מי שופכים], הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן מֵי גְשָׁמִים - אִם רַבּוּ עֲלֵיהֶן, הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין; מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה, הַכֹּל טָמֵא בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁקָּדְמוּ מֵי שְׁפִיכוּת; אֲבָל אִם קָדְמוּ מֵי גְשָׁמִים, וְיָרְדוּ לָהֶן כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי שְׁפִיכוּת - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין שֶׁיָּרְדוּ לִטְהוֹרִים, מְטַמְּאִין בְּכָל שֶׁהוּא.

כז. הַטּוֹרֵף אֶת גַּגּוֹ [מחליק את הטיט] וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ, וַהֲרֵי הֵן מְנַטְּפִין, וְיָרְדוּ גְשָׁמִים עֲלֵיהֶם, וְרַבּוּ [התגברו] הַנְּטִיפוֹת - הֲרֵי רַבּוּ מֵי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶן, וְהַנּוֹטְפִין מֵהֶן טְהוֹרִין.

כח. הַסָּךְ שֶׁמֶן טָהוֹר, וְנִטְמָא זֶה הָאָדָם, וְטָבַל, וַהֲרֵי הַשֶּׁמֶן עַל בְּשָׂרוֹ - אִם הָיָה כְּדֵי סִיכַת אֵבֶר קָטָן [-אצבע קטנה], הֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם. סָךְ שֶׁמֶן טָמֵא, וְטָבַל - לֹא טָהַר הַשֶּׁמֶן שֶׁעָלָיו; אֶלָּא אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ [- מרטיב את האצבע הנוגעת בו], הֲרֵי הַשֶּׁמֶן בְּטֻמְאָתוֹ; וְאִם לֹא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהַטְפִּיחַ, בָּטַל בְּמִעוּטוֹ.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ג

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מִטַּמְּאִין עַד שֶׁיְּכֻשְּׁרוּ; וְשֶׁכָּל אֹכֶל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּיַחֲדוּ לְאָדָם.

ב. אֹכֶל שֶׁהוּא מְיֻחָד לְאָדָם בְּמָקוֹם זֶה, וְאֵינוֹ מְיֻחָד לְאָדָם בְּמָקוֹם אַחֵר - בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מְיֻחָד בּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה לְיַחֲדוֹ לְאָדָם; וּבְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד בּוֹ, צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה לְיַחֲדוֹ לְאָדָם, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכָל אֹכֶל שֶׁסּוֹפוֹ לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, אֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר.

ג. יֵשׁ אֳכָלִין שֶׁצְּרִיכִין הֶכְשֵׁר [לטומאה] וְאֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה [לאכילה], וְיֵשׁ שֶׁצְּרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְאֵינָן צְרִיכִין הֶכְשֵׁר, וְיֵשׁ שֶׁצְּרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְהֶכְשֵׁר, וְיֵשׁ שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. כֵּיצַד? כָּל הָאֳכָלִין הַמְיֻחָדִין לְאָדָם בְּכָל מָקוֹם - צְרִיכִין הֶכְשֵׁר, וְאֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה. דָּגִים טְהוֹרִים וְחֲגָבִים טְהוֹרִים בְּכָל מָקוֹם, וְדָגִים טְמֵאִים וַחֲגָבִין טְמֵאִים בַּכְּפָרִים - הֲרֵי הֵם מְיֻחָדִין לְאָדָם, וּצְרִיכִין הֶכְשֵׁר וְאֵין צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה; וְכֵן חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁמֵּתָה - צָרִיךְ הֶכְשֵׁר וְאֵינוֹ צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה, בְּכָל מָקוֹם. וְאֵלּוּ צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְהֶכְשֵׁר: בָּשָׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחַי - בֵּין מִן הָאָדָם, בֵּין מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין מִן הָעוֹף; וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּמֵא; וְחֵלֶב בְּהֵמָה שְׁחוּטָה בַּכְּפָרִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֶכְשֵׁר בַּשְּׁחִיטָה, צָרִיךְ הֶכְשֵׁר שֵׁנִי אַחַר הַמַּחֲשָׁבָה; וּשְׁאָר כָּל יַרְקוֹת הַשָּׂדֶה כְּגוֹן שְׁמָרָקָעִין [בצלים חריפים], וְהַבְּצָלִים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר, וְהַפִּטְרִיּוֹת, וְכֵן הַחֲגָבִים וְדָגִים קְטַנִּים - צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה בַּכְּפָרִים. עֲלִשִׁין [מין ירק] שֶׁזָּרְעָן לִבְהֵמָה, וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן לְאָדָם - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּחַשֵּׁב עֲלֵיהֶן אַחַר שֶׁיִּתְּלְשׁוּ; שֶׁמַּחְשֶׁבֶת [בשעת] חִבּוּר אֵינָהּ מַחֲשָׁבָה. עֲלִשִׁין שֶׁלִּקְּטָן לִבְהֵמָה וְהֶדִּיחָן [במים], וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶן לְאָדָם - צְרִיכוֹת הֶכְשֵׁר שֵׁנִי אַחַר הַמַּחֲשָׁבָה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הָאֲלָל [שאריות בשר הדבוק בעור שנפשט] - אִם חִשֵּׁב עָלָיו לַאֲכִילָה, מְקַבֵּל טֻמְאַת אֳכָלִין; וְאִם לֹא חִשֵּׁב עָלָיו, הֲרֵי הוּא כְּעֵץ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן הָעֲצָמוֹת הַמְחֻבָּרִין בַּבָּשָׂר, וְהַגִּידִין, וְהַמְּקוֹמוֹת הָרַכִּין מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם, וְהַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה, וְהַמְּקוֹמוֹת הָרַכִּים מִן הַצִּפָּרְנַיִם וּמִן הַחַרְטוֹם הַמֻּבְלָעִין בַּבָּשָׂר - צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְהֶכְשֵׁר. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר, וְחֵלֶב בְּהֵמָה טְמֵאָה בַּכְּרַכִּים - אֵין אֶחָד מֵאֵלּוּ צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה, לְפִי שֶׁהֵן מְיֻחָדִין לְמַאֲכַל אָדָם; וְאֵינָן צְרִיכִין הֶכְשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפָן לְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בִּכְזַיִת, וְכָל הַמְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר. וְאֵלּוּ צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה, וְאֵין צְרִיכִין הֶכְשֵׁר: נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר בַּכְּפָרִים, וְנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם; וְהוּא, שֶׁחִשֵּׁב עַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת; אֲבָל כְּזַיִת, אַב טֻמְאָה הוּא.

ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט בְּהֵמָה טְמֵאָה לְנָכְרִי, וְשָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם [קנה וושט] - הֲרֵי זוֹ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפֻרְכֶּסֶת; וְאֵינָהּ צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה - שֶׁהֲרֵי יִשְׂרָאֵל שְׁחָטָהּ לַאֲכִילַת הַגּוֹי, וְאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ; וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר, לְפִי שֶׁסּוֹפָהּ לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה. שָׁחַט בָּהּ אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּחְרָה [בכלי חד] - אֵינָהּ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין. וְכֵן גּוֹי שֶׁשָּׁחַט בְּהֵמָה טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וְשָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם - מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפֻרְכֶּסֶת, וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר; שָׁחַט בָּהּ אֶחָד, אוֹ נִחְרָה - אֵינָהּ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֳכָלִין, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הַנְּבֵלוֹת.

ה. הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מֵאֵבֶר מִן הַחַי שֶׁל בְּהֵמָה, וְאַחַר כָּךְ חִשֵּׁב עָלָיו - צָרִיךְ הֶכְשֵׁר. חִשֵּׁב עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ חָתְכוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר; מִפְּנֵי שֶׁמְּטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה כִּנְבֵלָה, וְכָל הַמְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה אֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר.

ו. פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו, וְהִשְׁלִים עָלָיו כְּבֵיצָה מֵאֳכָלִים אֲחֵרִים - אֵין הַכֹּל צָרִיךְ הֶכְשֵׁר; הוֹאִיל וּפָחוֹת מִכְּזַיִת שֶׁבִּכְלַל הַבֵּיצָה, אִם הִשְׁלִימוֹ לִכְזַיִת, מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה. וְכֵן כְּזַיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ, וְחִפָּה אוֹתוֹ בְּבָצֵק עַד שֶׁהִשְׁלִים לִכְבֵיצָה - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע מִפְּנֵי הַבָּצֵק, הֲרֵי זֶה צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה. וְאֵין הַבָּצֵק הַזֶּה צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, הוֹאִיל וְכָל הַשִּׁעוּר הַזֶּה מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי כְּזַיִת נְבֵלָה שֶׁבְּתוֹכוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּמַגָּע, הֲרֵי סוֹפוֹ לְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה; לְפִיכָךְ אֵין צָרִיךְ הֶכְשֵׁר.

ז. פָּחוֹת מִכְּזַיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, שֶׁהִשְׁלִים עָלָיו כְּבֵיצָה מִשְּׁאָר אֳכָלִין - הַכֹּל צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה, שֶׁהֲרֵי בָּטֵל הַכֹּל אֵצֶל כָּל אָדָם; וְאֵין הַכֹּל צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, מִפְּנֵי בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁבְּכֻלָּלוֹ.

ח. כְּזַיִת מִן הַמֵּת, שֶׁחִפָּהוּ בְּבָצֵק - הַכֹּל מְטַמֵּא טֻמְאָה חֲמוּרָה.

ט. הַחוֹתֵךְ בָּשָׂר מֵאָדָם חַי לְהַאֲכִילוֹ לְכֶלְבִּים - אִם חִשֵּׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם, הֲרֵי זֶה צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר.

י. גּוֹזָל שֶׁנָּפַל לְגַת [בית ייצור היין], וָמֵת - אַף עַל פִּי שֶׁהַגַּת בַּמְּדִינָה [בעיר] - הֲרֵי נִמְאַס בַּגַּת, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה [לאכילה]. חִשֵּׁב עָלָיו כְּשֶׁהֶעֱלָהוּ לְהַאֲכִילוֹ לְנָכְרִי - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא, שֶׁהֲרֵי חִשֵּׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם; חִשֵּׁב עָלָיו לְהַאֲכִילוֹ לְכֶלֶב, אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֳכָלִין. הָיָה זֶה שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְהַאֲכִילוֹ לְאָדָם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, הֲרֵי זֶה טָהוֹר; הֶעֱלָהוּ [החדש] כְּדֵי לְהַאֲכִילוֹ לְאָדָם, הֲרֵי זֶה טָמֵא - שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מַעֲשֶׂה, וְאֵין לָהֶם מַחֲשָׁבָה.

יום חמישי י"ד טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ד

א. כַּמָּה שִׁעוּר אֳכָלִין לְטֻמְאָה? לְטֻמְאַת עַצְמָן, כָּל שֶׁהֵן; אֲפִלּוּ שֶׁמְּשֹׁם אוֹ חַרְדָּל, מִטַּמֵּא - שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל", כָּל שֶׁהוּא. וְאֵין אֹכֶל טָמֵא מְטַמֵּא אֹכֶל אַחֵר אוֹ מַשְׁקִין אוֹ יָדַיִם - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה בְּלֹא קְלִפָּתָהּ. וְכֵן הָאוֹכֵל אֳכָלִין טְמֵאִים - אֵינוֹ נִפְסָל עַד שֶׁיֹּאכַל כְּבֵיצָה וּמֶחֱצָה, וְזֶה הוּא חֲצִי פְּרָס.

ב. הַמַּשְׁקִין מִטַּמְּאִין כָּל שֶׁהֵן, וּמְטַמְּאִין בְּכָל שֶׁהֵן; אֲפִלּוּ טִפַּת מַשְׁקִין טְמֵאִים כְּחַרְדָּל שֶׁנִּגְּעָה בָּאֳכָלִין, אוֹ בְּכֵלִים, אוֹ בְּמַשְׁקִין אֲחֵרִים - נִטְמְאוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין הַשּׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִין נִפְסָל, עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. כָּל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִפְסֹל אֶת הַגּוּיָה [גוף האדם], לִרְבִיעִית. וְכָל הָאֳכָלִין מִצְטָרְפִין לִכְבֵיצָה, לְטֻמְאַת

אֲכָלִים, וּלְכַחֲצִי פְּרָס, לִפְסֹל אֶת הַגְּוִיָּה; אֲפִלּוּ חִטָּה עִם קֶמַח עִם בָּצֵק, עִם תְּאֵנָה וּבָשָׂר וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ - הַכֹּל מִצְטָרֵף.

ד. הָעוֹר הַמְחֻבָּר בַּבָּשָׂר, וְהַמָּרָק וְהַתַּבְלִין וְהָאֵלֶל [שאריות בשר הדבוק בעור שנפשט], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ חִשֵּׁב עָלָיו [לאכילה] וּמִקְצָתוֹ לֹא חִשֵּׁב עָלָיו, מִקְצָתוֹ פְּלָטֵתוּ [השאירה שאריות] חַיָּה וּמִקְצָתוֹ פְּלָטֵתוּ סַכִּין [שאריות שנותרו כשחתכו בסכין], וְהָעֲצָמוֹת הַמְחֻבָּרִין בַּבָּשָׂר, וְהַגִּידִים וְהַמִּקּוֹמוֹת הָרִכִּין מִן הַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וְהַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה, וְהַמִּקּוֹמוֹת הָרִכִּין מִן הַצִּפָּרְנַיִם וּמִן הַחַרְטוֹם הַמֻּבְלָעִין בַּבָּשָׂר - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין וּמִצְטָרְפִין לִכְבֵיצָה, אוֹ לְכַחֲצִי פְּרָס.

ה. כְּבֵיצָה אֲכָלִין טְמֵאִין שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה, וְנִתְמַעֲטוּ - אֵינָן מְטַמְּאִין; וְכֵן כְּזַיִת מִן הַמֵּת אוֹ מִן הַנְּבֵלָה וְכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה, וְנִתְמַעֲטוּ - טְהוֹרִין.

ו. כְּזַיִת חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר [מן הקדשים אחר זמנן] וּפִגּוּל [קדשים שנפסלו במחשבה] שֶׁהִנִּיחָן בַּחַמָּה, וְנִתְמַעֲטוּ - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת. הִנִּיחָן בַּגְּשָׁמִים, וְנִתְפְּחוּ - חָזְרוּ לִכְמוֹת שֶׁהָיוּ, בֵּין לְטֻמְאָה חֲמוּרָה, בֵּין לְטֻמְאָה קַלָּה, בֵּין לְאִסּוּר.

ז. עֲלֵי בְצָלִים וּבְנֵי בְצָלִים [עלי בצלים תלושין] שֶׁהֵן חֲלוּלִין - אִם יֵשׁ בָּהֶן רִיר, מִשְׁתַּעֲרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן; וְאִם הָיוּ חֲלוּלִין וְרֵיקָנִין, מְמַעֵךְ אֶת חֲלָלָן.

ח. פַּת סֶפְגָּנִין [כספוג], מִשְׁתַּעֲרֶת כְּמוֹת שֶׁהִיא; וְאִם יֵשׁ לָהּ חָלָל, מְמַעֵךְ אֶת חֲלָלָהּ.

ט. בְּשַׂר הָעֵגֶל שֶׁנִּתְפַּח [בבישול], וּבְשַׂר זְקֵנָה שֶׁנִּתְמַעֵט - מִשְׁתַּעֲרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן.

י. הָאֱגוֹז וְהַתְּמָרָה וְהַשָּׁקֵד הַמִּתְקַרְקְשִׁין [מקשקשים מחמת יובשם], מִשְׁתַּעֲרִין כְּמוֹת שֶׁהֵן.

יא. כָּל שֶׁטֻּמְאָתוֹ וְשִׁעוּרוֹ שָׁוִין, מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה; הָיוּ טֻמְאָתָן שָׁוִין אֲבָל לֹא שִׁעוּרָן, שִׁעוּרָן אֲבָל לֹא טֻמְאָתָן - אֵין מִצְטָרְפִין, וַאֲפִלּוּ לְטַמֵּא כַּקַּל שֶׁבָּהֶן. כֵּיצַד טֻמְאָתָן אֲבָל לֹא שִׁעוּרָן? כְּגוֹן בְּשַׂר הַמֵּת וְרָקָב שֶׁלּוֹ; שִׁעוּרוֹ וְלֹא טֻמְאָתוֹ, כְּגוֹן בְּשַׂר [האדם -] הַמֵּת וּבְשַׂר הַנְּבֵלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם לֹא הָיוּ שָׁוִין לֹא בְּשִׁעוּר וְלֹא בְּטֻמְאָה, כְּגוֹן בְּשַׂר הַנְּבֵלָה וּבְשַׂר הַשֶּׁרֶץ - שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין.

יב. אֲכָלִין טְמֵאִים - שִׁעוּרָן שָׁוֶה, שֶׁכָּל אֹכֶל טָמֵא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּכֵבִיצָה; וְטֻמְאָתָן שָׁוָה, שֶׁכָּל אֹכֶל טָמֵא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּמַגָּע, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם, וְלֹא כֵלִים. לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְטַמֵּא כַּקַּל שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן. כֵּיצַד? כַּחֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וְכַחֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הֲרֵי זֶה שֵׁנִי; וְאִם נָגַע בִּתְרוּמָה, פְּסָלָהּ. כַּחֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וְכַחֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הֲרֵי זֶה שְׁלִישִׁי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲפִלּוּ חֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וַחֲצִי בֵּיצָה אֹכֶל רְבִיעִי שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הֲרֵי הַכֹּל רְבִיעִי.

יג. כְּבֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וּכְבֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הַכֹּל רִאשׁוֹן; חִלְּקָן [- לשני חלקים], כָּל אֶחָד מֵהֶן שֵׁנִי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה, פְּסָלוּהוּ; נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, עָשׂוּהוּ שֵׁנִי.

יד. כְּבֵיצָה אֹכֶל שֵׁנִי וּכְבֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הַכֹּל שֵׁנִי; חִלְּקָן, כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁלִישִׁי. נָפַל זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה, לֹא פְּסָלוּהוּ; נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - פְּסָלוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּהוּ שְׁלִישִׁי.

טו. כְּבֵיצָה אֹכֶל רִאשׁוֹן וּכְבֵיצָה אֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן זֶה בָּזֶה - הַכֹּל רִאשׁוֹן; חִלְּקָן, זֶה שֵׁנִי וְזֶה שֵׁנִי - שֶׁהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּגַע בָּרִאשׁוֹן, נַעֲשָׂה שֵׁנִי.

טז. כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל רִאשׁוֹן, וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁבְּלָלָן - הַכֹּל רִאשׁוֹן. חִלְּקָן לִשְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן רִאשׁוֹן; חִלְּקָן שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים אוֹ אַרְבָּעָה, כָּל אֶחָד מֵהֶן שֵׁנִי. וְכֵן כִּשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שֵׁנִי, וְכִשְׁתֵּי בֵיצִים אֹכֶל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן - הַכֹּל שֵׁנִי. חִלְּקָן לִשְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן שֵׁנִי; לִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה, כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ה

א. יְדוֹת הָאֳכָלִין, הֵן הָעֵצִים הָרִכִּין הַסְּמוּכִין לָאֹכֶל, שֶׁהָאֹכֶל נִתְלֶה בָּהֶן מִן הָאֵילָן, כְּמוֹ עֲקָצֵי תְּאֵנִים וְהָאַגָּסִים וּקְצֵה הָאֶשְׁכּוֹל; וְכֵן הַגַּלְעִינִין, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁהָאֹכֶל צָרִיךְ לָהֶן. וְשׁוֹמְרֵי הָאֳכָלִין, הֵם הַקְּלִפָּה שֶׁעַל הָאֹכֶל שֶׁהִיא שׁוֹמֶרֶת אוֹתוֹ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ב. כֹּל שֶׁהוּא יָד, וְאֵינוֹ שׁוֹמֵר - מְטַמֵּא וּמְטַמֵּא, וְלֹא מִצְטָרֵף [- לשיעור טומאה]; וְכֹל שֶׁהוּא שׁוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָד - מְטַמֵּא וּמְטַמֵּא וּמִצְטָרֵף; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא יָד - אֵינוֹ מְטַמֵּא וְלֹא מְטַמֵּא, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִצְטָרֵף. כֵּיצַד מְטַמֵּא וּמְטַמֵּא, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף? שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיָּד, נִטְמָא הָאֹכֶל הַתָּלוּי בּוֹ; וְאִם נָגְעָה טֻמְאָה בָּאֹכֶל, נִטְמֵאת הַיָּד. וְאֵין הַיָּד מִצְטָרֶפֶת עִם הָאֹכֶל, לְהַשְׁלִימוֹ לִכְבֵיצָה אוֹ לַחֲצִי פְּרָס; אֲבָל אִם הָיָה שׁוֹמֵר, הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף לִכְבֵיצָה וְלַחֲצִי פְּרָס.

ג. כְּשֵׁם שֶׁיַּד לְטֻמְאָה, כָּךְ יֵשׁ יָד לְהָכְשֵׁר [- לקבלת טומאה] - שֶׁאִם הֻכְשַׁר הַיָּד, הֻכְשַׁר כָּל הָאֹכֶל הַתָּלוּי בּוֹ; וְיֵשׁ יָד לְפָחוֹת מִכְּזַיִת [אפי' האוכל פחות מכזית], וְיֵשׁ שׁוֹמֵר לְפָחוֹת מִכְּפוֹל [מגודל של פול - סוג שעועית]. וְשׁוֹמֵר שֶׁחִלְּקוֹ [לשנים], אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִם הָאֹכֶל.

ד. וּמִנַּיִן לְשׁוֹמְרֵי אֳכָלִין שֶׁהֵן מִטַּמְּאִין עִם הָאֳכָלִין כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בָּהֶן? שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ" - כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם מוֹצִיאִין לִזְרִיעָה, חִטִּים בִּשְׁעִירָן [קליפתן], וּשְׁעוֹרִין בִּקְלִפֵּיהֶן, וַעֲדָשִׁים בִּקְלִפֵּיהֶן; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַשּׁוֹמְרִין.

ה. וּמִנַּיִן לִידוֹת הָאֳכָלִין שֶׁהֵן מִטַּמְּאוֹת וּמְטַמְּאוֹת כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין עִם הָאֹכֶל? שֶׁנֶּאֱמַר: "טָמֵא הוּא לָכֶם" - לְכֹל שֶׁבְּצָרְכֵיכֶם.

ו. הַבּוֹצֵר [ענבים] לַגַּת [לעשותם יין] - אֵין לוֹ יָדוֹת; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ צֹרֶךְ בַּיָּד, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצֵץ [היד] אֶת הַמַּשְׁקֶה.

ז. הַקּוֹצֵר לְסִכּוּךְ [- לסוכתו] - אֵין לוֹ יָדוֹת; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לַיָּד.

ח. כָּל יְדוֹת הָאֳכָלִין שֶׁבְּסֶסֶן [ריסקם] בַּגֹּרֶן, טְהוֹרִין.

ט. פְּסִיגָה [אשכול קטן] שֶׁל אֶשְׁכּוֹל שֶׁרִקְּנָהּ [מענביה], טְהוֹרָה; וְאִם נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ גַּרְגַּר אֶחָד - הֲרֵי זֶה יָד לְאוֹתוֹ גַּרְגַּר, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שַׁרְבִּיט [אשכול] תְּמָרָה שֶׁרִקְּנוּ,

טָהוֹר; שִׁיֵּר בּוֹ תְּמָרָה אַחַת, טָמֵא. וְכֵן שַׁרְבִּיט קִטְנִיּוֹת שֶׁרִקְּנוּ, טָהוֹר; שִׁיֵּר בּוֹ גַּרְגֵּר אֶחָד, מְקַבֵּל טֻמְאָה.

י. לְעוֹלָם אֵין שׁוֹמֵר עַל גַּבֵּי שׁוֹמֵר [כגון קליפה על קליפה]; אֶלָּא שׁוֹמֵר אֶחָד בִּלְבַד הַסָּמוּךְ לָאֹכֶל, הוּא הַנֶּחְשָׁב עִמּוֹ.

יא. שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת בְּכָצָל: פְּנִימִית [הבצל הנאכל] - בֵּין שְׁלֵמָה בֵּין קְדוּרָה [חתוכה], מִצְטָרֶפֶת; אֶמְצָעִית [שאינה נאכלת] - שְׁלֵמָה מִצְטָרֶפֶת, קְדוּרָה אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת; הַחִיצוֹנָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, טְהוֹרָה.

יב. כָּל הַקְּלִפִּין מִטַּמְּאוֹת וּמִטַּמְּאוֹת וּמִצְטָרְפוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוֹמֵר. קְלִפֵּי פוֹלִין וּקְלִפֵּי תוּרְמוּסִין [- מין קטנית] - זְרָקָן, אֵינָן מִטַּמְּאִין; כְּנָסָן לָאֲכָלִין, מִטַּמְּאִין; וְאִם נִשְׁאַר בָּהֶן אֹכֶל - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מִטַּמְּאִין. קְלִפֵּי מְלָפְפוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן מִתּוֹךְ הַמְּלָפְפוֹן, מִטַּמְּאוֹת טֻמְאַת אֲכָלִין. הַשְּׁעוֹרִין - בִּזְמַן שֶׁהֵן יְבֵשִׁין, קְלִפָּתָן מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶן; וּבִזְמַן שֶׁהֵן לַחִין, אֵין מִצְטָרֶפֶת. אֲבָל הַחִטָּה - בֵּין לַחָה בֵּין יְבֵשָׁה, קְלִפָּתָהּ מִצְטָרֶפֶת.

יג. כָּל הַגַּרְעִינִין - מִטַּמְּאוֹת וּמִטַּמְּאוֹת וְלֹא מִצְטָרְפוֹת, חוּץ מִגַּלְעִינַת הָרִטֶּב [תמר רטוב ורך]; אֲבָל שֶׁל תְּמָרָה יְבֵשָׁה, אֵין מִצְטָרֵף.

יד. הַחוֹתֶל [קרום שבין הגרעין לתמר] שֶׁעַל הַגַּרְעִינָה שֶׁל רִטֶּב, אֵין מִצְטָרֵף; וְשֶׁעַל גַּרְעִינַת הַיְבֵשָׁה, מִצְטָרֵף - מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבֵק בָּאֹכֶל, נֶחְשָׁב כְּאֹכֶל.

טו. גַּרְעִינָה שֶׁל רִטֶּב שֶׁיָּצְאַת מִקְצָתָהּ [מחוץ לתמר] - כָּל שֶׁכְּנֶגֶד הָאֹכֶל מִצְטָרֵף, וְהַיּוֹצֵא אֵינוֹ מִצְטָרֵף. וְכֵן עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו בָּשָׂר, כָּל שֶׁכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר מִצְטָרֵף. הָיָה עָלָיו הַבָּשָׂר מִצַּד אֶחָד, אֵין מִצְטָרֵף מִמְּנוּ אֶלָּא הָעֶצֶם שֶׁתַּחַת הַבָּשָׂר עַד חֲלַל הָעֶצֶם; וְאִם לֹא הָיָה לָעֶצֶם חָלָל, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא כָּעֶבִי הָאֲזוֹב [שכבה דקה מן העצם מצטרפת], וּשְׁאָר הָעֶצֶם אֵין מִצְטָרֵף, שֶׁהָעֲצָמוֹת לַבָּשָׂר כְּמוֹ שׁוֹמֵר הֵן חֲשׁוּבִין.

טז. קוּלִית [עצם הירך] שֶׁהָיָה עָלֶיהָ בָּשָׂר, אֲפִלּוּ כְּפוֹל - גּוֹרֵר אֶת כֻּלָּהּ לְטֻמְאָה.

יז. גַּלְעִינֵי זֵיתִים וְגַרְעִינֵי תְּמָרָה - אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלָקָן [בישלו] לָאֲכָלִין, אֵין מִטַּמְּאִין.

יח. גַּלְעִינֵי חֲרוּבִין - אַף עַל פִּי שֶׁכְּנָסָן לָאֲכָלִין, אֵין מִטַּמְּאִין; שְׁלָקָן לָאֲכָלִין, מִטַּמְּאִין.

יט. אֵלּוּ מִטַּמְּאִין וּמִטַּמְּאִין וּמִצְטָרְפִין: שָׂרְשֵׁי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְהַקַּפְלוּטוֹת [מין בצל] בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִין, וְהַפִּטְמָה [ראש הבצל] שֶׁלָּהֶן בֵּין לַחָה בֵּין יְבֵשָׁה, וְהָעַמּוּד [כעין קנה] שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאֹכֶל [- החלק הנאכל בבצל], וְשָׂרְשֵׁי הַחַזְרִין [חסה] וְהַנַּפּוּס [מין צנון]; וְשָׂרְשֵׁי צְנוֹן גָּדוֹל מִצְטָרֵף, וְהַסִּיב [חוטים] שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מִצְטָרֵף; וְשָׂרְשֵׁי הַמִּנְתָּה וְהַפִּיגָם [- מיני עשב], וְשָׂרְשֵׁי יְרָקוֹת שָׂדֶה וְיַרְקוֹת גִּנָּה שֶׁעֲקָרָן לִשְׁתָלִים [לשותלם], וְהַשִּׁדְרָה שֶׁל שִׁבֹּלֶת וְהַלְּבוּשׁ [קליפה] שֶׁלָּהּ, וְעֲקָצֵי תְּאֵנִים וּגְרוֹגָרוֹת, וְהַכְּלָסִין [תאנים דקות] וְהַחֲרוּבִין.

כ. וְאֵלּוּ מִתְטַמְּאִין וּמִטַּמְּאִין וְלֹא מִצְטָרְפִין: שָׂרְשֵׁי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְהַקַּפְלוּטוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן יְבֵשִׁין, וְהָעַמּוּד שֶׁאֵינוֹ מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאֹכֶל, וּמְלָעִין שֶׁל שִׁבֹּלִים, וְהֵן הַשְּׂעָרוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ הַשִּׁבֹּלֶת שֶׁהֵן דּוֹמִין כְּמוֹ מַסָּר [- משור], וְעֲקָצֵי הָאַגָּסִין וְהַפְּרִישִׁין [חבושים] וְהַקְּרוּסְטְמֵלִין [תפוחים קטנים] וְהָעֲזַרוּדִין, וְעֹקֶץ הַדְּלַעַת טֶפַח הַסָּמוּךְ לָאֹכֶל, וְעֹקֶץ קוּנְדֶּס [ירק מר] טֶפַח. וְכֵן יַד הַפַּרְכִּיל טֶפַח מִכָּאן וְטֶפַח מִכָּאן, וְהַפַּרְכִּיל הוּא הַשָּׁרִיג [ענפי הגפן] שֶׁהָאֶשְׁכּוֹלוֹת תְּלוּיוֹת בּוֹ, וְיַד הָאֶשְׁכּוֹל [הגפן עצמו] כָּל שֶׁהוּא, וּזְנַב [סוף] הָאֶשְׁכּוֹל שֶׁרִקְּנוּ [מענבים ונשארו רק בראשו], וְיַד הַמַּכְבֵּד שֶׁל תְּמָרָה אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַמַּכְבֵּד הוּא הָעֵץ הָאָדֹם שֶׁהַשַּׁרְבִּיטִין תְּלוּיִין בּוֹ וְהַתְּמָרִין דְּבוּקוֹת בַּשַּׁרְבִּיטִין, וְקָנֶה שֶׁל שִׁבֹּלֶת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; וְיַד כָּל הַנִּקְצָרִין שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְשֶׁאֵין דַּרְכָּן לְהִקָּצֵר יְדֵיהֶן וְשָׂרְשֵׁיהֶן כָּל שֶׁהֵן [כמו שהם] - כָּל אֵלּוּ מִטַּמְּאִין וּמִטַּמְּאִין וְלֹא מִצְטָרְפִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן יְדוֹת אֲכָלִין.

כא. וְאֵלּוּ לֹא מִטַּמְּאִין וְלֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מִצְטָרְפִין: שְׁאָר כָּל הָעֲקָצִין, וְשָׂרְשֵׁי קַלְסֵי הַכְּרוּב, וְחוֹלְפוֹת תְּרָדִין [סלק] וְחוֹלְפוֹת הַלֶּפֶת, וְהֵן הָעֲקָרִין שֶׁנִּשְׁאָרִין בַּקַּרְקַע כְּשֶׁלִּקְּטוּ הַכְּרוּב וְהַלֶּפֶת וְחָזְרוּ וְהֶחְלִיפוּ [צמחו שנית], וְכָל הַשָּׂרָשִׁין שֶׁדַּרְכָּן לְהִגָּזֵז שֶׁנֶּעֱקְרוּ עִם הָאֹכֶל. הַפִּטְמָה [כעין כפתור בראשו] שֶׁל רִמּוֹן מִצְטָרֶפֶת, וְהַנֵּץ [שער] שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מִצְטָרֵף.

כב. הָרִמּוֹן וְהָאֲבַטִּיחַ שֶׁנִּמּוֹק [הרקיב] מִקְצָתוֹ, אֵין הַנִּשְׁאָר חִבּוּר לְאוֹתוֹ שֶׁנִּמּוֹק; וְאֵין הַנִּשְׁאָר מִן הַקְּלִפָּה מִצְטָרֵף, שֶׁהֲרֵי אֵין שְׁמִירָתוֹ מוֹעֶלֶת כְּלוּם. וְכֵן אִם הָיָה שָׁלֵם מִכָּאן וּמִכָּאן, וְנִמּוֹק מִן הָאֶמְצַע - אֵין הַצְּדָדִין חִבּוּר זֶה לָזֶה, וְאֵין קְלִפָּתוֹ מִצְטָרֶפֶת. עֲלֵי יְרָקוֹת יְרֵקִין, מִצְטָרְפִין; וּלְבָנִים אֵין מִצְטָרְפִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָן כְּלוּם.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ו

א. הָאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים שֶׁנִּסְדְּקָה קְלִפָּתָן - עַדַיִן הוּא חִבּוּר לָאֹכֶל, עַד שֶׁיְּרַצֵּץ [ישבר] אֶת הַקְּלִפָּה.

ב. בֵּיצָה מְגֻלְגֶּלֶת [צלויה קצת] - מִשֶּׁיִּקּוֹב בָּהּ מָקוֹם לְגָמְעָהּ מִמֶּנּוּ, אֵין שְׁאָר קְלִפָּתָהּ חִבּוּר. וּשְׁלוּקָה [מבושלת היטב], קְלִפָּתָהּ חִבּוּר עַד שֶׁיְּרַצֵּץ אֶת הַקְּלִפָּה; וְאִם נִתַּבְּלָה [נתן בה תבלינים] בִּקְלִפָּתָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁרְצָצָהּ, כֻּלָּהּ חִבּוּר.

ג. עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ, חִבּוּר עַד שֶׁיְּרַצֵּץ [ישבר העצם]. אֲמָר שֶׁבְּרָאשֵׁי הַכְּבָשִׂים וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים - אַף עַל פִּי שֶׁחֲרָכָן בָּאוּר - חֲרֵי הֵן חִבּוּר, עַד שֶׁיַּתְחִיל לִתְלֹשׁ.

ד. כַּנְפֵי חֲגָבִים וְקַשְׂקַשֵּׂי דָגִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִיר סַכִּין עֲלֵיהֶן [הפרידם קצת], חִבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל לְקַלֵּף. הָרִמּוֹן שֶׁפָּרְדוּ [לחתיכות], חִבּוּר עַד שֶׁיָּקִישׁ עָלָיו בְּקָנֶה.

ה. הַשַּׁרְבִּיטִין [ענפי האשכולות] שֶׁל תְּמָרִים, אֵינָן חִבּוּר זֶה לָזֶה.

ו. מְלָפְפוֹן שֶׁחָתְכוּ וּנְתָנוּ עַל הַשֻּׁלְחָן [ולא נפרדו הפרוסות לגמרי], חִבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל לְפָרֵק; הִתְחִיל לְפָרֵק - חֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלֶה עִמָּהּ [- נדבק בה] חִבּוּר, וְהַשְּׁאָר אֵינוֹ חִבּוּר. פִּקָּה הַתַּחְתּוֹנָה [קצה התחתון שלו] - חִבּוּר לְעַצְמָהּ, וְאֵינָהּ חִבּוּר לַחֲתִיכוֹת. הָיוּ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְלָפְפוֹנוֹת, וְחָתַךְ כָּל אֶחָד מֵהֶם וְהִנִּיחָם עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהִתְחִיל בְּאֶחָד מֵהֶם - זֶה שֶׁהִתְחִיל בּוֹ חִבּוּר, וְהַשְּׁאָר אֵינוֹ חִבּוּר; אֲפִלּוּ אָמַר: 'חֲצִיוֹ

אֲנִי נוֹטֵל שַׁחֲרִית וְחֶצְיוֹ עַרְבִית' - זֶה הַחֵצִי שֶׁהִתְחִיל בּוֹ חִבּוּר, וְהַשְּׁאָר אֵינוֹ חִבּוּר.

ז. הַמְחַתֵּךְ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְבַשֵּׁל - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַק וְהִבְדִּיל [לא הפריד החתיכות], אֵינוֹ חִבּוּר; אֶלָּא אִם נִטְמָא זֶה - לֹא נִטְמָא זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֹרֶה [מחובר קצת] בּוֹ. חִתֵּךְ לְכִבֵּשׁ אוֹ לִשְׁלֹק אוֹ לְהַנִּיחַ עַל הַשֻּׁלְחָן - חֲרֵי זֶה חִבּוּר, וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל לְפָרֵק מַה שֶׁחִתֵּךְ.

ח. כָּל אֹכֶל שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרְקוֹ, חִבּוּר; וְאִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ, נִטְמָא כֻּלּוֹ.

ט. אֹכֶל שֶׁנִּפְרַס [נחלק] וּמְעֹרֶה בְּמִקְצָת, וְנָגַע טָמֵא בְּאֶחָד מֵהֶם - אִם אָחַז בָּזֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ וְהַשֵּׁנִי עוֹלֶה עִמּוֹ, חֲרֵי זֶה חִבּוּר; וְאִם כְּשֶׁאוֹחֵז בְּזֶה הַטָּמֵא וּמַגְּבִיהוֹ, יִשָּׁמֵט הָאַחֵר וְיִפֹּל - אֵינוֹ חִבּוּר, אֶלָּא חֲרֵי זֶה הָאַחֵר כְּנוֹגֵעַ בָּרִאשׁוֹן שֶׁנִּטְמָא.

י. כָּל הָאֲכָלִין שֶׁהָיוּ עָלִין אוֹ קְלָחִין מְחֻבָּרִין בָּהֶם - אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָחֵז בֶּעָלֶה, אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בֶּעָלֶה; בַּקֶּלַח, אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בַּקֶּלַח; אִם נִתְלָה עִמּוֹ - חֲרֵי זֶה חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם [טמא שטבל עד השקיעה], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת. וְכֵן אִם הָיָה לוֹ יָד, אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בַּיָּד שֶׁלּוֹ [ובודקין אם עולה עמו]; הָיָה לוֹ יָד וְעָלֶה, אוֹחֲזִין אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה. לֹא הָיָה לוֹ יָד וְלֹא עָלֶה - בָּזֶה אָמְרוּ: אִם אוֹחֲזוֹ בַּטָּמֵא וְהַשֵּׁנִי עוֹלֶה עִמּוֹ, חִבּוּר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ חִבּוּר.

יא. הָאֱגוֹזִין שֶׁקִּבְּצָן בְּעֵקְצֵיהֶן [עם עוקציהם] כְּשֶׁהֵם רַכִּין, וַאֲמָנָן [צירפם] כֻּלָּן כְּמוֹ חֶבֶל [כשרשרת], וְכֵן הַבְּצָלִים שֶׁחִבְּרָן כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר. הִתְחִיל לְפָרֵק בָּאֱגוֹזִים וּלְפַקֵּל בַּבְּצָלִים [פרקם מהשרשרת], אֵין הַשְּׁאָר חִבּוּר; אֲפִלּוּ הָיוּ לְפָנָיו מֵאָה כּוֹר - אֵין כֻּלָּן חִבּוּר, שֶׁהֲרֵי הוֹכִיחַ שֶׁדַּעְתּוֹ לְפָרֵק הַכֹּל.

יב. קְלִיעָה שֶׁל [עלי] שׁוּם שֶׁנִּפְּלוּ מַשְׁקִין עַל אֶחָד מֵהֶן - הוּא טָמֵא, וְחִבּוּרוֹ טָהוֹר; שֶׁאֵין חִבּוּרֵי [ידי] אָדָם חִבּוּר לְכָל דָּבָר. וְכֵן אֶתְרוֹג שֶׁנִּפְרַס, וּתְחָבוֹ בְּכוּשׁ [מוט אריגה] אוֹ בְּקֵיסָם [נסר עץ] - אֵינוֹ חִבּוּר [שני החלקים].

יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ בְּמֵי פֵּרוֹת - חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ חִבּוּר; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמְּחַבֵּר אֶת הָאֲכָלִין, אֶלָּא שִׁבְעָה מַשְׁקִין בִּלְבַד.

יד. הַמְמַעֵּךְ אֲכָלִין זֶה בָּזֶה וְקִבְּצָן, כְּגוֹן הַדְּבֵלָה [תאנה יבישה] וְהַתְּמָרִים וְהַצִּמּוּקִין שֶׁקִּבְּצָן וַעֲשָׂאָן גּוּף אֶחָד - אֵינָן חִבּוּר; לְפִיכָךְ, עִגּוּל [גוש] שֶׁל דְּבֵלָה שֶׁנִּפְּלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל מִמֶּנּוּ מְקוֹם הַמַּשְׁקֶה בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר.

טו. הַתְּמָרִים וְהַגְּרוֹגָרוֹת שֶׁשְּׁלָקָן וְנַעֲשׂוּ אֹם [גוש], חֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר.

טז. הַזֵּיתִים שֶׁעֲטָנָן [הניחם בחפירת הקרקע] וְנַעֲשׂוּ גּוּשׁ אֶחָד - חֲרֵי זֶה חִבּוּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחִלָּה לֹא נְתָנָן לַמַּעֲטָן אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיֵּינָקוּ [שמן] זֶה מִזֶּה; לְפִיכָךְ, שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא עַל אֹם שֶׁל זֵיתִים, וְהֵם זֵיתִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן גּוּף אֶחָד - אֲפִלּוּ נָגַע בְּכִשְׁעוֹרָה - הַכֹּל טָמֵא, שֶׁהַכֹּל גּוּף אֶחָד. הָיְתָה לוֹ אֹם שֶׁל זֵיתִים וְעָתִיד לְהָפְכָהּ [ולפרק הזיתים] - כֵּיוָן שֶׁתָּקַע בָּהּ אֶת הַיָּתֵד [להופכה], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוּפִין [גושים] הַרְבֵּה, אֵינָן חִבּוּר; וְאִם מִשֶּׁהֲפָכָהּ נַעֲשׂוּ [שוב] אֹם, אֵינָן חִבּוּר.

יז. אֹכֶל פָּרוּד שֶׁהוּא כֻּלּוֹ מְכֻנָּס וְדָבֵק זֶה בָּזֶה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חִבּוּר לְהִטָּמֵא, וְאֵינוֹ כְּגוּף אֶחָד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי הוּא מִצְטָרֵף לְכְבִיצָה, לְטַמֵּא אֲכָלִים אֲחֵרִים; וְאִם לֹא כִּנְּסוֹ, אֶלָּא חֲרֵי הוּא מְפֹרָד כְּמַעֲשֵׂה קְדֵרָה [- גרעיני תבואה המתבשלים בקדירה] וְהַקִּטְנִיּוֹת - אֵינוֹ מִצְטָרֵף, עַד שֶׁיְּקַבְּצֵם וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן גּוּף אֶחָד. הָיוּ גּוּשִׁין הַרְבֵּה זֶה בְּצַד זֶה, וְנָגַע אַב הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן, וְהַגּוּשׁ שֶׁבְּצִדּוֹ שֵׁנִי, וְהַגּוּשׁ שֶׁבְּצַד הַשֵּׁנִי שְׁלִישִׁי, וְשֶׁבְּצַד הַשְּׁלִישִׁי רְבִיעִי.

יח. כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁהָיְתָה רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת [הצמיד] - כֻּלָּן רִאשׁוֹן; פֵּרְשָׁה - הִיא רִאשׁוֹן, וְכֻלָּן שְׁנִיּוֹת. הָיְתָה שְׁנִיָּה, וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת - כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת; פֵּרְשָׁה - הִיא שְׁנִיָּה, וְכֻלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת. הָיְתָה שְׁלִישִׁית, וְהִשִּׁיךְ לָהּ אֲחֵרוֹת - הִיא שְׁלִישִׁית, וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; בֵּין שֶׁפֵּרְשׁוּ, בֵּין שֶׁלֹּא פֵּרְשׁוּ.

יט. כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה נוֹשְׁכוֹת [מחוברות קצת] זוֹ בָּזוֹ - נִטְמָאת אַחַת מֵהֶן בְּשֶׁרֶץ - כֻּלָּן רִאשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרְשׁוּ אַחַר מִכָּאן; נִטְמָאת אַחַת מֵהֶן בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין - כֻּלָּן שְׁנִיּוֹת, אַף עַל שֶׁפֵּרְשׁוּ אַחַר מִכָּאן; נִטְמָאת אַחַת מֵהֶן בְּיָדַיִם - כֻּלָּן שְׁלִישִׁיּוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרְשׁוּ; מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ גּוּף אֶחָד בִּשְׁעַת טֻמְאָתָן.

יום שישי ט"ו טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ז

א. הַנִּצּוֹק [- זרם הקילוח מכלי לכלי] אֵינוֹ חִבּוּר, לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְטָהֳרָה. כֵּיצַד? הָיָה מְעֹרֶה מַשְׁקִין טְהוֹרִין לְתוֹךְ כְּלִי טָמֵא, אֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ - חֲרֵי הָעַמּוּד הַנִּצּוֹק טָהוֹר; וְאִם קָלַט מִן הַמַּשְׁקִין הַנִּגְּרִין מִן הָאֲוִיר, חֲרֵי זֶה שֶׁקָּלַט טָהוֹר.

וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמַּשְׁקִין שֶׁמְּעֹרֶה מֵהֶן טְהוֹרִין.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעֵרָה מִצּוֹנֵן לְצוֹנֵן, וּמֵחַם לְחַם, אוֹ מֵחַם לְצוֹנֵן. אֲבָל הַמְעֹרֶה מַשְׁקִין טְהוֹרִין צוֹנֵן לְתוֹךְ מַשְׁקִין טְמֵאִין חַמִּין - חֲרֵי הַנִּצּוֹק חִבּוּר, וְנִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין הַצּוֹנֵן כֻּלָּן שֶׁהוּא מְעֹרֶה מֵהֶן, וְנִטְמָא הַכְּלִי שֶׁעֵרָה מִמֶּנּוּ מֵחֲמַת הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ, שֶׁהֲרֵי נִטְמְאוּ. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ, 'הַמְעֹרֶה מִצּוֹנֵן לְחַמִּין חִבּוּר'? לְפִי שֶׁעָנָן [אד] הַחַמִּין עוֹלֶה כְּתִימְרוֹת עָשָׁן, וּמִתְעָרֵב בַּנִּצּוֹק וּבַמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי הָעֶלְיוֹן, וּמְטַמֵּא הַכֹּל - שֶׁהֶעָנָן הָעוֹלֶה מִן הַחַמִּין, מַשְׁקִין הוּא חָשׁוּב.

ג. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁהָיוּ יָדֶיהָ טְהוֹרוֹת, וְהֵגִיסָה [בחשה בכף] בְּקֻדֵּרָה טְמֵאָה, וְהִזִּיעוּ יָדֶיהָ מֵהֶבֶל הַקֻּדֵּרָה - נִטְמְאוּ יָדֶיהָ, כְּאִלּוּ נָגְעָה בַּמַּשְׁקִין שֶׁבַּקֻּדֵּרָה; וְכֵן אִם הָיוּ יָדֶיהָ טְמֵאוֹת, וְהֵגִיסָה בִּקֻּדֵּרָה טְהוֹרָה, וְהִזִּיעוּ יָדֶיהָ - נִטְמָא כָּל מַה שֶׁבַּקֻּדֵּרָה, כְּאִלּוּ נָגְעָה בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבַּקֻּדֵּרָה.

ד. דְּבַשׁ הַזִּיפִים וּדְבַשׁ הַצַּפַּחַת [שמות מקומות] - הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר, וַאֲפִלּוּ הָיָה מְעֹרֶה מִצּוֹנֵן לְצוֹנֵן, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן רִיר, וַחֲרֵי זֶה נִמְשָׁכִין כְּדֶבֶק. לְפִיכָךְ, כָּל הָאֲכָלִין - אֵין הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר, וַאֲפִלּוּ הָיוּ עָבִים הַרְבֵּה, כְּגוֹן הַגְּרִיסִין וְהַחֵלֶב הַמַּתֵּךְ [סמיך] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶן רִיר; וְכֵן שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין - אֵין הַנִּצּוֹק שֶׁלָּהֶן חִבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרָה מִצּוֹנֵן לְחַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. הַנִּצּוֹק אֵינוֹ חִבּוּר לְטָהֳרָה. כֵּיצַד? שֶׁאִם עֵרָה מַיִם טְמֵאִים מִכְּלִי אֶבֶן וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - אֵין אוֹמְרִים, 'מִשֶּׁהִגִּיעַ קָצֶת הַנִּצּוֹק לַמִּקְוֶה, טָהֲרוּ הַמַּיִם'; אֶלָּא הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן עַד שֶׁיַּשִּׁיק הַמִּקְוֶה לְכֻלָּן מִצַּד אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ. וְכֵן הַקָּטַפְרֵס [מקום שיפוע] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ [- מרטיב את האצבע הנוגעת] - אֵינָן מְחַבְּרִין לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין שֶׁבַּמִּדְרוֹן, לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְטָהֳרָה; אֲבָל הַמַּשְׁקִין שֶׁבָּאַשְׁבֹּרֶן [משקע באדמה], כֻּלָּן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְטָהֳרָה.

ו. עֲרֻבָה שֶׁהִיא קָטַפְרֵס [- תחתיתה משופעת] וְעָלֶיהָ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ, וְשָׁלֹשׁ חֲתִיכוֹת אֲכָלִין טְמֵאִין כְּבֵיצָה מֻנָּחִין עָלֶיהָ זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; הָיוּ שְׁתַּיִם, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. וְאִם הָיָה תַּחְתֵּיהֶן מַשְׁקֶה עוֹמֵד [תחת כל החתיכות], אֲפִלּוּ כְּעֵין הַחַרְדָּל - הֲרֵי זֶה מְצָרֵף אֶת כֻּלָּן.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁטְּבוּל יוֹם [- טמא שטבל ולא העריב שמשו] אֵינוֹ מְטַמֵּא חֵלִין כְּלָל, אֲבָל פּוֹסֵל אָכְלֵי תְרוּמָה וּמַשְׁקֶה תְּרוּמָה, וְעוֹשֶׂה הַכֹּל שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נָגַע בְּאָכְלֵי קֹדֶשׁ אוֹ מַשְׁקֶה קֹדֶשׁ, פְּסָלָן וְעָשָׂה אוֹתָן רְבִיעִי.

ח. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חִבּוּר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, אֶלָּא אִם נָגַע בָּהֶן טְבוּל יוֹם, לֹא פָּסַל אֶלָּא זֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ; וְאֵלּוּ הָיָה הַנּוֹגֵעַ בִּמְקוֹם טְבוּל יוֹם אָדָם אַחֵר [טמא], הָיָה פּוֹסֵל הַכֹּל. אֲפִלּוּ הָיָה הַנּוֹגֵעַ אָדָם שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהִיא טֻמְאָה קַלָּה - הֲרֵי זֶה פָּסַל הַכֹּל, שֶׁלֹּא פְּסָלוֹ טְבוּל יוֹם; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הָיָה הַנּוֹגֵעַ אַב טֻמְאָה אוֹ רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא מְטַמֵּא הַכֹּל. וּמִפְּנֵי מָה הֵקֵלּוּ בִּטְבוּל יוֹם? מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר טָהַר וְאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ. וְעוֹד הֵקֵלּוּ בִּטְבוּל יוֹם, שֶׁיֵּשׁ אֲכָלִין שֶׁהֵם מְיֻחָדִין לְאָדָם וּמִטַּמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, וְהֵן טְהוֹרִין בִּטְבוּל יוֹם; וְאֵלּוּ הֵן: הַשְּׁעוֹרִין וְהַכֻּסְּמִין, בִּזְמַן שֶׁאֵינָן קְלוּפִין. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהֵן קְלוּפִין, וְהַחִטָּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ קְלוּפָה, וְהַקֶּצַח [מין כמון], וְהַשֵּׁמֶשְׁמִין - נִפְסָלִין בִּטְבוּל יוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵן מִטַּמְּאִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ט. כָּל יְדוֹת הָאֲכָלִין [דברים המחוברים אליהם] שֶׁהֵן חִבּוּר בְּאַב הַטֻּמְאָה, הֲרֵי הֵן חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם; וְכֵן כָּל אֹכֶל שֶׁנִּפְרַס [נחתך] וּמְעֹרֶה [מחובר] בְּמִקְצָת שֶׁהוּא חִבּוּר בְּאַב הַטֻּמְאָה, כָּךְ הוּא חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם. וְכָל שֶׁאֵינוֹ חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם, הֲרֵי הוּא חִבּוּר בַּיָּדַיִם [טומאת ידים]; וְגַם זֶה חֹמֶר בְּטֻמְאַת יָדַיִם מִטְּבוּל יוֹם.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ח

א. חַלּוֹת אוֹ כִּכָּרִים שֶׁכְּבָנָן וְהֵן נוֹשְׁכוֹת [מחוברות] זוֹ בָּזוֹ וְדַעְתּוֹ לְהַפְרִישָׁן, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה בַּתַּנּוּר וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פָּנֶיהָ [לא קשתה], וְנָגַע טְבוּל יוֹם בְּאַחַת מֵהֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַחַלָּה שֶׁנָּגַע בָּהּ; וְכֵן הַמַּיִם שֶׁהִרְתִּיחוּ וְנַעֲשָׂה כְּקֵבָה [בועה], וְהַגְּרִיסִין [פולים] שֶׁהִרְתִּיחוּ רְתִיחָה רִאשׁוֹנָה, וְיַיִן חָדָשׁ וְאֹרֶז שֶׁהִרְתִּיחוּ, וְנָגַע טְבוּל יוֹם [טמא שטבל ולא העריב שמשו] בָּרְתִיחָה [בבועות] - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא פָּסַל אֶלָּא הָרְתִיחָה בִּלְבַד. וּבִשְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת, בֵּין קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת - הַכֹּל חִבּוּר. אֲבָל חַלּוֹת שֶׁהָיוּ נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ וְאֵין דַּעְתּוֹ לְהַפְרִישׁ, אוֹ שֶׁאָפָה חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה וְנָשְׁכוּ [התחבר אליו] וְקָרְמוּ בַּתַּנּוּר [כשהם מחוברים], וּרְתִיחַת הַמַּיִם שֶׁאֵינָהּ מְחֻלְחֶלֶת כְּקֵבָה [הבועות קטנות], וּרְתִיחַת גְּרִיסִין שְׁנִיָּה, וּרְתִיחַת יַיִן יָשָׁן, וּרְתִיחַת הַשֶּׁמֶן בֵּין חָדָשׁ בֵּין יָשָׁן, וּרְתִיחַת עֲדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר בִּטְבוּל יוֹם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ב. בָּצֵק שֶׁיָּצָא בְּעֵת אֲפִיָּה [על גבי הכיכר], וְנִמְצָא בְּאֶמְצַע הַכִּכָּר כְּמוֹ מַסְמֵר יוֹצֵא, וְכֵן קָצָת הַבָּצֵק שֶׁנִּמְשַׁךְ וְנֶחְרַךְ [נשרף] בְּעֵת אֲפִיָּה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'חַרְחוּר' - אִם הָיוּ פְּחוּתִין מִכְּאֶצְבַּע, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בָּהֶן - פָּסַל כָּל הַכִּכָּר; וְכֵן אִם נָגַע בְּגַרְגֵּר מֶלַח קָטָן שֶׁבַּכִּכָּר, נִפְסַל כָּל הַכִּכָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל הַטֻּמְאוֹת. אֲבָל צְרוֹר [אבן] שֶׁבַּכִּכָּר אוֹ תּוּרְמוּס [מין קטנית] וְגַרְגֵּר מֶלַח גָּדוֹל, וְחַרְחוּר יָתֵר מִכְּאֶצְבַּע, שֶׁנָּגַע בָּהֶן אֲפִלּוּ אַב הַטֻּמְאָה - הַכִּכָּר טָהוֹר; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּטְבוּל יוֹם.

ג. רָקִיק [מאפה דק] שֶׁנֶּחְרַךְ [נשרף] חֶצְיָהּ וְחֶצְיָהּ קַיָּם, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חִבּוּר; נֶחְרַךְ הָאֶמְצַע וְהַצְּדָדִין קַיָּמִין - אֵינָם חִבּוּר זֶה לָזֶה אֲפִלּוּ בְּאַב הַטֻּמְאָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּטְבוּל יוֹם. בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁקָּרַם [נקרש] עָלָיו הַמָּרָק, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּקּוֹפָה [בקרישה] - הַחֲתִיכוֹת מֻתָּרוֹת; נָגַע בַּחֲתִיכָה, הַחֲתִיכָה וְכָל הָעוֹלִין עִמָּהּ [- כשיגביהה] חִבּוּר. וְכֵן בְּתַבְשִׁיל קִטְנִיּוֹת שֶׁקָּרַם עַל גַּבֵּי פְּרוּסוֹת [של לחם]. שֶׁמָּן שֶׁהוּא צָף עַל גַּבֵּי יַיִן, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן.

ד. יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה וּבֵיצָה טְרוּפָה [מערבבת] וּנְתוּנָה עַל גַּבָּיו [- על הירק], וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּבֵּיצָה - לֹא פָּסַל אֶלָּא קֶלַח [חתיכה] שֶׁכְּנֶגְדּוֹ [- מול מקום נגיעתו]; וְאִם הָיְתָה כְּמִין כּוֹבַע [מנופחת], אֵינָהּ חִבּוּר.

ה. חוּט שֶׁל בֵּיצָה שֶׁקָּרַם עַל דָּפְנָהּ שֶׁל לָפֶס [מחבת גדולה], וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם - מִן הַשָּׂפָה וְלִפְנִים, חִבּוּר [לתבשיל שבמחבת]; נָגַע מִן הַשָּׂפָה וְלַחוּץ, אֵינוֹ חִבּוּר. וְכֵן בְּקִטְנִיּוֹת [תבשיל קטניות] שֶׁקָּרְמוּ עַל שְׂפַת הַקְּדֵרָה.

ו. חָבִית שֶׁנִּקְבָּה בֵּין מִשּׁוּלֶיהָ [תחתיתה] בֵּין מִצְּדֶיהָ, וְסָתַם טְבוּל יוֹם הַנֶּקֶב בְּיָדוֹ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ.

ז. הַמְּעָרֶה מִכְּלִי לִכְלִי, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּקִּלּוּחַ - מְשַׁעֲרִין זֶה שֶׁנָּגַע בּוֹ [מדת מה שנגע] בְּאֶחָד וּמֵאָה; שֶׁתְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּאֶחָד וּמֵאָה בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת.

ח. טְבוּל יוֹם שֶׁהָיָה תּוֹרֵם [מפריש תרומה] אֶת הַבּוֹר [של יין], וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה וְשָׁקְעָה בְּבוֹר שֶׁל יַיִן וְנָגַע בַּיַּיִן שֶׁבַּבּוֹר - מִן הַשָּׂפָה [של חבית] וְלַחוּץ, אֵינוֹ חִבּוּר; מִן הַשָּׂפָה וְלִפְנִים [נכנס קצת יין לתוך החבית], חִבּוּר. וְאִם הָיָה הַבּוֹר פִּיטָס [כלי גדול כבור] - אֲפִלּוּ הָיָה כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחְזִיק מֵאָה כּוֹר, כֻּלּוֹ חִבּוּר; וְאִם נָגַע בְּמִקְצָת הַיַּיִן, פָּסַל הַתְּרוּמָה שֶׁבְּחָבִית שֶׁבְּקַרְקַע הַכְּלִי.

ט. הַסֹּלֶת שֶׁל מְנָחוֹת, וְהַלְּבוֹנָה [אחד מסממני הקטורת] וְהַקְּטֹרֶת וְהַגֶּחָלִים [של הקטורת] שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן, פָּסַל אֶת כֻּלָּן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּגֶּחָלִים שֶׁחוֹתָה בַּמַּחְתָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהַמַּחְתָּה שֶׁחוֹתָה בָּהּ נִכְנָס

לַהֵיכָל; אֲבָל גֶּחָלִים שֶׁחוֹתָה בְּכָל יוֹם, כְּשֶׁהוּא מְעָרֶה מִמַּחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף לְשֶׁל זָהָב - אִם נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים - אֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה, אֶלָּא מְכַבְּדָן לָאַמָּה.

י. מִקְפָּה [תבשיל סמיך] שֶׁל חֵלִין אוֹ רָקִיק [מאפה דק] שֶׁל חֵלִין, וְשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה צָף עַל גַּבֵּיהֶן, וְנָגַע טְבוּל יוֹם בַּשֶּׁמֶן - לֹא פָּסַל אֶלָּא הַשֶּׁמֶן בִּלְבַד; אִם חִבֵּץ [ערבב השמן בהם] - כָּל מָקוֹם שֶׁהָלַךְ הַשֶּׁמֶן, פָּסַל.

יא. יָרָק שֶׁל חֵלִין שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ.

יב. הַמִּקְפָּה שֶׁל תְּרוּמָה, וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל חֵלִין, שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - פָּסַל אֶת כֻּלָּן.

יג. הַמִּקְפָּה שֶׁל חֵלִין, וְהַשּׁוּם וְהַשֶּׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁנָּגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתָן - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ; אִם הָיָה הַשּׁוּם מְרֻבֶּה, הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוּא גוּשׁ בִּקְעָרָה. אֲבָל אִם הָיָה מְפֻזָּר בִּמְדוֹכָה [מקום כתישתו], וְנָגַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּפִזּוּרוֹ. וּשְׁאָר כָּל הַנִּדּוֹכִין שֶׁדַּרְכָּן לְדוּכָן בְּמַשְׁקִין, כְּגוֹן שׁוּם בְּשֶׁמֶן - אִם דָּכָן שֶׁלֹּא בְּמַשְׁקִין, וְקִבְּצָן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן גוּשׁ בִּקְעָרָה וְנָגַע בָּהֶן, לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ; שֶׁהֲרֵי הֵן כְּעִגּוּל שֶׁל דְּבֵלָה [גוש תאנים יבישות] - שֶׁאִם נִטְמָא מִקְצָתוֹ, לֹא נִטְמָא כֻּלּוֹ.

יד. עִסָּה שֶׁקָּרָא שֵׁם חַלָּתָהּ בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ [ציין בדיבור מקום החלה, אך עדיין היא חלק מהעיסה], וְכֵן קִשּׁוּת [קישואין] שֶׁקָּרָא שֵׁם תְּרוּמָתָהּ בִּצְפוּנָהּ אוֹ בִּדְרוֹמָהּ - הֲרֵי זֶה חִבּוּר; וְאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָת הָעִסָּה, נִפְסְלָה. נִטְלָה חַלָּתָהּ מִתּוֹכָהּ, וְחָזְרָה לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ חִבּוּר.

טו. עִסָּה שֶׁנִּדַּמְעָה [נתערב בה תרומה] אוֹ שֶׁנִּתְחַמְּצָה בִּשְׁאוֹר שֶׁל תְּרוּמָה, אֵינָהּ נִפְסֶלֶת בִּטְבוּל יוֹם.

טז. עִסָּה שֶׁהֻכְשְׁרָה [לטומאה] בְּמַשְׁקִין, וְנִלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת, וְנָגַע בָּהּ טְבוּל יוֹם - לֹא פָּסַל אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ.

יז. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהֻכְשַׁר, וְנָגַע בּוֹ טְבוּל יוֹם אוֹ יָדַיִם מְסֹאָבוֹת [- טמאות מדרבנן] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּטָהֳרָה; מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כְּחֵלִין, וּטְבוּל יוֹם וְיָדַיִם מְסֹאָבוֹת אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַחֵלִין, שֶׁהַשְּׁלִישִׁי בְּחֵלִין טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא טְבוּלַת יוֹם, לָשָׁה אֶת הָעִסָּה וְקוֹצָה לָהּ [- חותכת] חַלָּה, וּמַפְרִישָׁתָהּ וּמַנִּיחָתָהּ בְּכְלִי, וְנוֹתֶנֶת הַכְּלִי עִם [- ליד] שְׁאָר הָעִסָּה כְּאַחַת, וּמַקֶּפֶת [- מקרבת] עַל הַכֹּל כְּדֵי לִתְרֹם מִן הַמֻּקָּף [- הסמוך], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְאָה לָהּ שֵׁם וְאוֹמֶרֶת: 'הֲרֵי זוֹ חַלָּה'; וּמִשֶּׁתִּקְרָא לָהּ שֵׁם - לֹא תִּגַּע בָּהּ, שֶׁלֹּא תִּפְסֹל אוֹתָהּ. וְכָךְ הִיא עוֹשָׂה, אִם לָשָׁה בָּעֲרֻבָּה שֶׁהִיא [העריבה] טְבוּלַת יוֹם.

יח. לָגִין [כד] שֶׁהוּא טְבוּל יוֹם שֶׁמִּלְּאָהוּ מֵחָבִית מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וְאָמַר: 'הֲרֵי זוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מַה שֶּׁבַּחָבִית אַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ' - הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה טְהוֹרָה; לְפִי שֶׁאֵינָהּ נַעֲשֵׂית תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, כְּפִי תְּנָאוֹ, וְאַחַר שֶׁתֶּחְשַׁךְ, יַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ שֶׁל לָגִין וְיִטְהַר. נִשְׁבְּרָה הַחָבִית קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ, הַלָּגִין בְּטִבְלוֹ [- מחוייב הפרשה]; נִשְׁבַּר הַלָּגִין, הַחָבִית בְּטִבְלָהּ.

יט. טְבוּל יוֹם מִטֻּמְאַת מֵת וּמִבְּעִילַת נִדָּה, עוֹשֶׂה [עוסק] בְּבֵית הַבַּד [- שמן]; וְכֵן שְׁאָר הַטְּמֵאִים שֶׁטָּבְלוּ, עוֹשִׂין בִּטְהָרוֹת; חוּץ מִן הַזָּב וְהַזָּבָה בַּשְּׁכִיבִי שֶׁלָּהֶן - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁטָּבְלוּ, לֹא יַעֲשׂוּ בְּבֵית הַבַּד וְלֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת, שֶׁמָּא יִרְאוּ [זוב] וְנִמְצְאוּ טְמֵאִים לְמַפְרֵעַ, שֶׁהֲרֵי סוֹתְרִין הַכֹּל [- כל ימי ספירתם], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק ט

א. הַשֶּׁמֶן אוֹ הַדְּבַשׁ שֶׁנִּטְמְאוּ, וְאַחַר כָּךְ קָרְשׁוּ, וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחוּ - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה לְעוֹלָם; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמַשְׁקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּפְאוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ.

ב. הָרֹטֶב וְהַגְּרִיסִין וְהֶחָלָב שֶׁקָּרְשׁוּ - הֲרֵי הֵם כָּאֳכָלִין, וּצְרִיכִין מַחֲשָׁבָה [לאכילה]; וְאִם נָגַע בָּהֶן אֹכֶל רִאשׁוֹן אוֹ מַשְׁקִין, נַעֲשׂוּ שְׁנִיִּים. הָיָה בָּהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ [מרטיב את האצבע הנוגעת בו] - הֲרֵי הֵן כְּמַשְׁקִין, וְהֵן תְּחִלָּה לְטֻמְאָה. נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן מַשְׁקִין, וְקָפְאוּ אַחֲרֵי כֵן וְקָרְשׁוּ - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנִיִּים, כְּמוֹ אֹכֶל שֶׁנִּטְמָא בְּמַשְׁקִין טְמֵאִין. נִטְמְאוּ כְּשֶׁהֵן קְפוּיִין, וְנִמּוֹחוּ וְנַעֲשׂוּ מַשְׁקֶה - אִם הָיוּ כְּבֵיצָה מְכֻוָּן [בדיוק, או פחות], הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה טָהוֹר. הָיָה יוֹתֵר מִכְּבֵיצָה - הַמַּשְׁקֶה טָמֵא; שֶׁכְּשֶׁנִּמּוֹחָה טִפָּה רִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בִּכְבֵיצָה אֹכֶל טָמֵא שֶׁנִּמּוֹחָה מִמֶּנּוּ, וְאוֹתָהּ הַטִּפָּה תְּטַמֵּא כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁנִּמּוֹחוּ אַחֲרֶיהָ. וְכֵן טְמֵא מֵת שֶׁפָּחַט זַיִתִים וַעֲנָבִים שֶׁהֻכְשְׁרוּ - אִם הָיוּ כְּבֵיצָה מְכֻוָּן, הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶם טְהוֹרִין, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע בִּמְקוֹם הַמַּשְׁקֶה; שֶׁהַמַּשְׁקֶה כְּמֻפְקָד בְּאֹכֶל [כנמצא בכלים], וּכְאִלּוּ הוּא גּוּף אַחֵר. הָיוּ אוֹתָן הַזֵּיתִים וַעֲנָבִים יָתֵר מִכְּבֵיצָה, הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְמֵאִין; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת טִפָּה רִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בִּכְבֵיצָה, וְטִמְּאָה כָּל הַמַּשְׁקִין. וְאִם הָיָה הַסּוֹחֵט זָב וְזָבָה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֲפִלּוּ סָחַט גַּרְגֵּר יְחִידִי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְלֹא נָגַע בַּמַּשְׁקֶה, הַמַּשְׁקֶה טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא הַזָּב - שֶׁהַזָּב שֶׁנָּשָׂא אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין, טִמְּאָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן זָב שֶׁחָלַב אֶת הָעֵז, הֶחָלָב טָמֵא - שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת הַטִּפָּה הָרִאשׁוֹנָה, נִטְמֵאת בְּמַשָּׁא הַזָּב.

ג. קְדֵרָה שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה כְּבָשִׁין [- ירקות כבושים] שֶׁל חֵלִין, וְיָצָא עָלֶה [של ירק] מִן הַקְּדֵרָה, וְנָגַע אַב הַטֻּמְאָה אוֹ רִאשׁוֹן בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקְּדֵרָה בַּמָּקוֹם הַנָּגוּב - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּעָלֶה כְּבֵיצָה, הוּא טָמֵא וְהַכֹּל טָהוֹר. חָזַר לַקְּדֵרָה - טִמֵּא אֶת הַמַּשְׁקִין שֶׁבָּהּ, וְנִטְמֵאת הַקְּדֵרָה וְכָל הַכְּבָשִׁין. נָגַע בְּעָלֶה שֶׁחוּץ לַקְּדֵרָה, וְהָיָה בּוֹ מַשְׁקֶה - אִם יֵשׁ בְּעָלֶה כְּבֵיצָה, הַכֹּל טָמֵא; שֶׁהָעָלֶה מְטַמֵּא מַשְׁקֶה שֶׁעָלָיו, וְהַמַּשְׁקֶה מְטַמֵּא כָּל מַשְׁקִין שֶׁבַּקְּדֵרָה, וּמְטַמֵּא הַקְּדֵרָה. הָיְתָה הַקְּדֵרָה מְלֵאָה כְּבָשִׁים שֶׁל תְּרוּמָה, וְנִעַר [עירב] אוֹתָהּ בְּטְבוּל יוֹם, וְרָאָה מַשְׁקִין עַל יָדוֹ - סָפֵק מִן הַקְּדֵרָה נִתְּזוּ, סָפֵק שֶׁהַקֶּלַח [חתיכה] נָגַע בְּיָדוֹ - הַיָּרָק פָּסוּל, וְהַקְּדֵרָה טְהוֹרָה.

ד. טָמֵא שֶׁהָיָה אוֹכֵל עֲנָבִים מֻכְשָׁרִין [לקבלת טומאה], וְנָפַל מִמֶּנּוּ גַּרְגֵּר יְחִידִי לַגַּת [על הענבים המוכנים לדריכה] - אִם הָיָה שָׁלֵם וְלֹא נִשְׁמַט מִמֶּנּוּ עֻקְצוֹ [ראשו], הַגַּת טְהוֹרָה; וְאִם נִטַּל עֻקְצוֹ וְהָיוּ הָעֲנָבִים מוּכָנִים בְּעָבִיט [כלי לענבים]

וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְדָרְכָן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - נִטְמֵאת הַגַּת בְּטִפַּת מַשֶּׁקֶה שֶׁבְּרֹאשׁ הַגַּרְגֵּר בִּמְקוֹם הָעֹקֶץ. נָפְלוּ מִמֶּנּוּ עֲנָבִים, וּדְרָכָן בְּמָקוֹם מֻפְנֶה [ללא ענבים] - אִם הָיוּ כְּבִיצָה מְכֻוָּן [בדיוק או פחות], הֲרֵי הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן טְהוֹרִין כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ; הָיוּ יָתֵר מִכְּבִיצָה, הַיּוֹצֵא מֵהֶן טָמֵא, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצְאַת טִפָּה הָרִאשׁוֹנָה נִטְמֵאת בִּכְבִיצָה, וּמְטַמְּאָה אֶת כָּל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא אַחֲרֶיהָ.

ה. גּוּשׁ שֶׁל זֵיתִים טְמֵאִין שֶׁהָיָה מְקֻבָּץ וּמְחֻבָּר, וְהִשְׁלִיכוֹ לְתוֹךְ תַּנּוּר וְהֵסַּק [והוציא שמן] - אִם הָיָה כְּבִיצָה מְכֻוָּן, הַתַּנּוּר טָהוֹר; שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מְטַמְּאִין כֵּלִים, וְהַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. הָיָה גּוּשׁ יָתֵר מִכְּבִיצָה - נִטְמָא הַתַּנּוּר; שֶׁכְּשֶׁיָּצְאָה טִפָּה אַחַת, נִטְמֵאת בִּכְבִיצָה וְטִמְּאָה אֶת הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ זֵיתִים הַטְּמֵאִין פְּרוּדִין וְאֵינָן גּוּשׁ, וַאֲפִלּוּ הֵם סְאָה - הַתַּנּוּר טָהוֹר.

ו. עֵצִים שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין, וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי בָּטְלוּ בָּעֵצִים. וַאֲפִלּוּ הוֹצִיא הָעֵצִים שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְנָפְלוּ לְרְצוֹנוֹ, וְהִסִּיקָן - הַתַּנּוּר טָהוֹר, וְאֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן מִטַּמְּאִין מִן הַמַּשְׁקִין הַבְּלוּעִין בָּהֶן. וְלֹא יַסִּיקֵן אֶלָּא בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת; גְּזֵרָה שֶׁלֹּא יַסִּיקֵן הַטָּמֵא, וְנִמְצְאוּ הַמַּשְׁקִין שֶׁעֲלֵיהֶן מְטַמְּאִין אֶת הַתַּנּוּר.

ז. שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּרֵחַיִם שֶׁל זֵיתִים, אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ. אִם הָיָה מַשְׁקֶה מְהַלֵּךְ [ונוגע בכל הזיתים] - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּטְמָא מִקְצָת הַמַּשְׁקֶה - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וְהַשֶּׁמֶן מְטַמֵּא אֶת כָּל הַזֵּיתִים. נִמְצָא עַל גַּבֵּי הָעָלִין לְמַעְלָה מִן הַזֵּיתִים, יִשְׁאֲלוּ הַבַּדָּדִין [עובדי בית הבד]: אִם אָמְרוּ 'לֹא נָגַעְנוּ' [בשרץ], נֶאֱמָנִין. נִמְצָא עַל אֹם [גוש] שֶׁל זֵיתִים - נִטְמָא כָּל הַגּוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. נִמְצָא עַל גַּבֵּי זֵיתִים פְּרוּדִין, וְהוּא נוֹגֵעַ בִּכְבִיצָה - הַכֹּל טָמֵא; שֶׁהָאֹכֶל שֶׁהוּא כְּבִיצָה מְטַמֵּא הַמַּשְׁקֶה הַמְעֹרָב בּוֹ, וְהַמַּשְׁקֶה מְטַמֵּא שְׁאָר הַזֵּיתִים. הָיוּ פְּרוּדִין עַל גַּבֵּי פְּרוּדִין, וְהַמַּשְׁקֶה מִלְּמַטָּה - אַף עַל פִּי שֶׁנָּגַע בִּכְבִיצָה, אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעוֹ.

ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַגַּת, וְנָגַע בָּאֶשְׁכּוֹלוֹת - אֶשְׁכּוֹל וְכָל סְבִיבוֹתָיו טְמֵאִין, וְכָל הַגַּת כֻּלָּהּ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיקִין הָאֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁסְּבִיבוֹת זֶה הָאֶשְׁכּוֹל בֵּינוֹ וּבֵין שְׁאָר הַגַּת.

ט. הַגֶּפֶת [פסולת זיתים] וְהַזּוּגִין [פסולת ענבים] שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה, וְהָלְכוּ עֲלֵיהֶם טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשׂוּ בְּטָהֳרָה. וְאִם נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּה בְּטֻמְאָה, וְנִמְצוּ מֵהֶן מַשְׁקִין - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין.

י. הַבַּדָּדִין שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין, וּמַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ בֵּית הַבַּד - אִם יֵשׁ בֵּין מַשְׁקִין לַזֵּיתִים [מקום די] כְּדֵי שֶׁיִּנָּגְבוּ רַגְלֵיהֶם בָּאָרֶץ, הֲרֵי הַזֵּיתִים טְהוֹרִין; שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמַשְׁקִין טְמֵאִים שֶׁלֹּא בְּיָדָיו - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ. כִּכָּרוֹת שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ בָּהֶן גֻּמּוֹת, וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַגֻּמּוֹת מַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ, וְנָגַע הַשֶּׁרֶץ בְּאַחַת מֵהֶן, וְנָגְעָה רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנִיָּה, וּשְׁנִיָּה בִּשְׁלִישִׁית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, מִפְּנֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁבַּגֻּמּוֹת וְחִבַּת הַקֹּדֶשׁ; הֲרֵי כֻּלָּן כְּמַשְׁקִין שֶׁאֵין מוֹנִין בָּהֶם [ראשון שני וכו']. אֲבָל אִם הָיוּ כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הַכִּכָּר הַשְּׁלִישִׁית בִּלְבַד פְּסוּלָה, וּמִשְּׁלִישִׁית וָהָלְאָה טָהוֹר. וְאִם הָיָה מַשֶּׁקֶה טוֹפֵחַ עַל כָּל הַכִּכָּרוֹת, אַף בִּתְרוּמָה הַכֹּל טְמֵאוֹת; וְכֻלָּן שְׁנִיּוֹת, חוּץ מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנָּגַע בָּהּ הַשֶּׁרֶץ, שֶׁהִיא רִאשׁוֹן.

יא. בַּעְבּוּעַ [חלל] שֶׁנַּעֲשָׂה בָּעֲבִי הֶחָבִית, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ כְּלִי אַחֵר בְּצִדָּהּ - אִם נִקַּב הָאַבַּעְבּוּעַ לַאֲוִיר הֶחָבִית, וְנִקַּב נֶקֶב אַחֵר לַחוּץ זֶה כְּנֶגֶד זֶה, אוֹ שֶׁהָיָה הַנֶּקֶב הַפְּנִימִי מִלְּמַטָּן וְהַחִיצוֹן מִלְּמַעְלָן, וְהָיָה הֶחָבִית וְהָאַבַּעְבּוּעַ מְלֵאִים מַשְׁקִין - אִם נָגַע אַב הַטֻּמְאָה בַּמַּשְׁקֶה שֶׁבָּאַבַּעְבּוּעַ, נִטְמְאוּ כָּל הַמַּשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית. הָיְתָה הֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל [כיסוי מהודק], וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמֵאת מִפְּנֵי הַנֶּקֶב שֶׁבַּאַבַּעְבּוּעַ זֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְפֻלָּשׁ [פתוח] לַאֲוִירָהּ. וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּקֶב שֶׁבָּאַבַּעְבּוּעַ שֶׁבִּפְנִים מִלְּמַעְלָן וְהַחִיצוֹן מִלְּמַטָּן, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; אֲבָל אִם נָגַע אַב הַטֻּמְאָה בָּאַבַּעְבּוּעַ - לֹא נִטְמְאוּ מַשְׁקִין שֶׁבֶּחָבִית, וַהֲרֵי הֵם כְּמֻבְדָּלִין מִמֶּנָּהּ.

יום שבת קודש ט"ז טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק י

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַשִּׁבְעָה מַשְׁקִין בִּלְבַד, הֵם הַמְטַמְּאִין אוֹ מַכְשִׁירִין; וְהַשְּׁאָר קְרוּיִין מֵי פֵּרוֹת, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְשִׁבְעָה מַשְׁקִין שֶׁמָּנִינוּ, תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם - הֵם הַיּוֹצֵא מִן הָעַיִן, וּמִן הָאֹזֶן, וּמִן הַחֹטֶם, וּמִן הַפֶּה, וּמֵי רַגְלֵי בְּנֵי אָדָם בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כָּל אֵלּוּ הַיּוֹצְאִין מִן הָאָדָם מַשְׁקִין הֵן, בֵּין שֶׁיָּצְאוּ לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ. אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְהֵמָה, וְהַמֶּלַח שֶׁנִּמְחַת [נעשה נוזל] - הֲרֵי הֵן כְּמֵי פֵּרוֹת, לֹא מִטַּמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין.

ג. הַדָּם הַמָּנוּי מִן הַמַּשְׁקִין - הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֶת בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, מִן הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אֲבָל דַּם הַקִּלּוּחַ [ממכה], אֵינוֹ מַכְשִׁיר, שֶׁעֲדַיִן חַיִּים הֵם, וַהֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדַם מַכָּה אוֹ לְדַם הֶקֵּז. הַשּׁוֹחֵט וְנִתַּז דָּם עַל הָאֳכָלִין, וְנִתְקַנֵּחַ הַדָּם בֵּין סִימָן לְסִימָן [בין שחיטת קנה לשחיטת ושט] - הֲרֵי זֶה סָפֵק; לְפִיכָךְ תּוֹלִין עָלָיו, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין. תּוֹלְדוֹת הַדָּם, דַּם הֶקֵּז שֶׁל אָדָם שֶׁהוֹצִיאוֹ לִשְׁתִּיָּה [לבהמה]; אֲבָל אִם הוֹצִיאוֹ לִרְפוּאָה, טָהוֹר וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְכֵן דַּם שְׁחִיטָה בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹפוֹת הַטְּמֵאִין, וְהַדָּם הַיּוֹצֵא עִם הַלֵּחָה וְעִם רְעִי, וְדַם הַשְּׁחִין וַאֲבַעְבּוּעוֹת, וְתַמְצִית [דם שבתוך -] הַבָּשָׂר - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מִטַּמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מֵי פֵּרוֹת. וְדַם הַשֶּׁרֶץ, כִּבְשָׂרוֹ - מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר, וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

ד. מֵי הֶחָלָב, הֲרֵי הֵן כְּחָלָב. וַחֲלֵב הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ - אֵינוֹ מַשְׁקֶה, לֹא מִטַּמֵּא וְלֹא מַכְשִׁיר; לְפִיכָךְ, חֲלֵב הַזָּכָר אֵינוֹ מַשְׁקֶה. וְכֵן חֲלֵב בְּהֵמָה וְחַיָּה שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, כְּגוֹן שֶׁזָּב מִן הַדֶּד אוֹ שֶׁחֲלָבוֹ כְּמִתְעַסֵּק [- בלא משים]. אֲבָל חֲלֵב הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁיָּצָא לְרָצוֹן בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן - סְתָמוֹ מַשְׁקֶה, וּמִטַּמֵּא אוֹ מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְתִינוֹק.

ה. הַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִן הַטְּמֵאִין [דלהלן], שֶׁאוֹתָן הַמַּשְׁקִין אָבוֹת הַטֻּמְאָה הֵן - מְטַמְּאִין בְּלֹא הֶכְשֵׁר; שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַהֶכְשֵׁר בָּאִין כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: זוֹבוֹ שֶׁל זָב, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת, וְדַם הַנִּדָּה. וְכֵן דַּם מַגֵּפָתוֹ [מכתו] שֶׁל זָב וַחֲבֵרָיו, וְחֶלֶב שֶׁל אִשָּׁה, וּדְמִעַת עֵינָם עִם שְׁאָר תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - מְטַמְּאִין כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין [אפילו -] בְּלֹא כַוָּנָה; שֶׁמַּשְׁקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, נִדָּה אוֹ זָבָה שֶׁנָּטַף חֶלֶב מִדַּדֶּיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר [מחרס] - נִטְמָא הַתַּנּוּר וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִטְּבוּל יוֹם אֵינָן מְטַמְּאִין. לְפִיכָךְ, אִם נָפְלוּ אֲפִלּוּ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה, אֵינוֹ מֻכְשָׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרָצוֹן, כְּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין הַטְּהוֹרִין, שֶׁאֵין מַכְשִׁירִין אֶלָּא לְרָצוֹן.

ז. הַזִּעָה, וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה, וְהָרְאִי, וּמַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִבֵּן [הנולד מהריון של -] שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים, וְהַשּׁוֹתָה מֵי טְבֶרְיָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצְאִין [מגופו] נְקִיִּים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן מַשְׁקִין, וְלֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין.

ח. הַשּׁוֹתָה שְׁאָר מַשְׁקִין, וְיָצְאוּ - הֲרֵי הֵן מַשְׁקִין כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין שְׁאָר הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין בַּגּוּף. כֵּיצַד? שָׁתָה מַיִם טְמֵאִין וֶהֱקִיאָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא טָהֲרוּ בִּיצִיאָתָן. שָׁתָה מַיִם טְמֵאִים וְטָבַל, וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן, אוֹ שֶׁנִּסְרְחוּ, וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין. שָׁתָה שְׁאָר מַשְׁקִין טְמֵאִין, אוֹ שֶׁאָכַל אֳכָלִין טְמֵאִין - אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל, וְאַחַר כָּךְ הֱקִיאָן - טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִין בַּגּוּף; נִסְרְחוּ, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזִּעָה אֵינָהּ מַשְׁקֶה; אֲפִלּוּ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִזִּיעַ, זֵעָתוֹ טְהוֹרָה. אֲבָל הַבָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין, וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְמֵאָה [בטומאת מים שאובין]; וְאִם נִסְתַּפֵּג [התנגב] מִן הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין, וְאַחַר כָּךְ הִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה.

י. זֵעַת בָּתִּים, שִׁיחִין, וּמְעָרוֹת, וּבוֹרוֹת - אֵינָהּ מַשְׁקֶה; וַאֲפִלּוּ הָיוּ טְמֵאִין, זֵעָתָן טְהוֹרָה. אֲבָל זֵעַת הַמֶּרְחָץ - כְּמַיִם, וְאִם הָיְתָה הַמֶּרְחָץ טְמֵאָה, זֵעָתָהּ טְמֵאָה; וְאִם הָיְתָה טְהוֹרָה, וְהִכְנִיס בָּהּ פֵּרוֹת - הֲכְשָׁרוּ. הִכְנִיס לָהּ כֵּלִים - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן כִּתְלוּשִׁין [ממקום חיבורן] בְּרָצוֹן, וּמַכְשִׁירִין.

יא. בְּרֵכָה שֶׁבַּבַּיִת, וְהַבַּיִת מַזִּיעַ מֵחֲמָתָהּ - אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה טְמֵאָה, זֵעַת כָּל הַבַּיִת שֶׁמֵּחֲמָתָהּ טְמֵאָה.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת בַּבַּיִת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - [אדם -] הַמַּזִּיעַ קָרוֹב לַטְּמֵאָה, טָמֵא; קָרוֹב לַטְּהוֹרָה, טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה, טָמֵא.

יג. הַמֹּחַל [- זיעת הזיתים] - כְּשֶׁמֶן. מַשְׁקִין הַמְנַטְּפִין מִן סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים - אֵינָן מַשְׁקִין, וְלֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין עַד שֶׁיְּכַנֵּס אוֹתָן בִּכְלִי.

יד. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם - הַיַּיִן שֶׁבַּכַּף אֵינוֹ מַשְׁקֶה, עַד שֶׁיְּעָרֶה אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַכְּלִי; הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁמְּנַטְּפִין.

טו. הַדּוֹרֵס [- לוחץ] עֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה בֶּחָבִית - אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו, הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר.

טז. מַשְׁקֵה בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם שֶׁבָּעֲזָרָה, וְהוּא דַּם הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן שָׁם - טְהוֹרִין לְעוֹלָם, וְאֵינָם מְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה רבינו]. לְפִיכָךְ, כָּל דַּם הַזְּבָחִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְהוֹאִיל וְדַם הַקֳּדָשִׁים אֵינוֹ מַכְשִׁיר - קֳדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לֹא הֻכְשְׁרוּ בְּדַם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִכְשַׁר הַקֳּדָשִׁים הֶכְשֵׁר, אֶלָּא בְּמַשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבָּשָׂר חוּץ מִמַּשְׁקֵה בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם.

יז. פָּרַת קֳדָשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָהּ בַּנָּהָר, וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ [- רטוב] עָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻכְשֶׁרֶת; לְפִיכָךְ, אִם נִמְצְאַת מַחַט טְמֵאָה בִּבְשָׂרָהּ, הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא. וְכֵן אִם הָיְתָה הַפָּרָה חֲסוּמָה [בפיה] מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּחַט יְדוּעָה [אם טמאה היא] - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בַּכֵּלִים הַנִּמְצָאִין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. נִמְצְאַת הַמַּחַט בַּפֶּרֶשׁ [מקום האוכל במעיים], הַבָּשָׂר טָהוֹר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִהְיוֹת הַבָּשָׂר טָמֵא בְּדִין תּוֹרָה. אֲבָל לְהִטָּמֵא מִדִּבְרֵיהֶם [מדרבנן], אֵין הַקֹּדֶשׁ צָרִיךְ הֶכְשֵׁר, אֶלָּא חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשֶׁרֶת הַבָּשָׂר; וְאִם נָגְעָה בוֹ טֻמְאָה, בֵּין קַלָּה בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסַל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר בְּמַשְׁקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק יא

א. הַבּוֹצֵר עֲנָבִים לִמְכֹּר בַּשּׁוּק, אוֹ לִיבָשָׁן - לֹא הֻכְשְׁרוּ לְטֻמְאָה, עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין לִרְצוֹנוֹ כִּשְׁאָר הָאֳכָלִין. אֲבָל הַבּוֹצֵר לִדְרֹךְ [ליין] - הֻכְשַׁר לְטֻמְאָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַבָּצִיר כְּלָל, וְאִם נָגְעָה בוֹ טֻמְאָה, נִטְמָא; וְדָבָר זֶה, גְּזֵרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל הַבּוֹצֵר לַגַּת שֶׁהוּא מֻכְשָׁר? שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם נִכְנָס לְכַרְמוֹ לֵידַע אִם הִגִּיעַ לְהִבָּצֵר, וְסוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לִבְדֹּק בּוֹ, וּמְזַלְּפוֹ [מטפטפו] עַל גַּבֵּי הָעֲנָבִים הַבְּצוּרוֹת, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל לִדְרִיכָה עוֹמֵד. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו [שלא יתמער], הֲרֵי הוּא מִתְמַעֵךְ, וְיֵצְאוּ מֵימָיו, וַהֲרֵי הוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יָזוּבוּ בַּקַּרְקַע; וְנִמְצָא מֻכְשָׁר בָּהֶן. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ שֶׁהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשְׁרוּ.

ב. הַבּוֹצֵר עֲנָבִים, שֶׁאִם לֹא מָצָא לָהֶם שׁוּק [- קונים] יַחְזִירֵן לַגַּת - לֹא הֻכְשְׁרוּ, עַד שֶׁיְּבוֹאוּ לִרְשׁוּת הַגַּת. וְכֵן הַזֵּיתִים שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַבַּד - הֻכְשְׁרוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ג. הַבּוֹצֵר עֲנָבִים, וּנְתָנָן בְּעָבִיט [חפירה בקרקע], אוֹ שֶׁשְּׁטָחָן עַל גַּבֵּי הָעָלִין - הֻכְשְׁרוּ בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן; שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עַל הַמַּשְׁקִין, וּלְפִיכָךְ שָׁטַח עַל הָעָלִין אוֹ נָתַן לְתוֹךְ הָעָבִיט שֶׁהוּא כְּמוֹ בּוֹר. לְפִיכָךְ, אִם נָטַל מֵהֶן טָמֵא, אוֹ מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת - טִמְּאָן. בָּצַר וְנָתַן לְסַלִּים, אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה - לֹא הֻכְשְׁרוּ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן. לְפִיכָךְ, נוֹטֵל הַטָּמֵא מֵהֶן וְאוֹכֵל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻקָּעוֹת וּמְנַטְּפוֹת לַגַּת - הֲרֵי הַגַּת טְהוֹרָה; שֶׁהֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ, וַהֲרֵי

נִבְצְרוּ לַאֲכִילָה. וְכֵן הַנּוֹטֵל מִן הַסַּלִּים וּמִן הַמַּשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה, וְאָכַל, וְהוֹתִיר כִּסְאָה וּכְסָאתַיִם, וּזְרָקָן לַגַּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן [שיצא מהם] מְנַתֵּז עַל הָעֲנָבִים - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

ד. עֲנָבִים שֶׁהָיוּ בְּסַלִּים אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה, וְלָקַח מֵהֶן לְדָרְכָן - הֻכְשְׁרוּ; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לִקַּח בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטֹּל מֵהֶן הַטֻּמְא וִיטַמְּאֵן.

ה. כֶּרֶם שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּבֵית הַפְּרָס [שדה שנחרש בה קבר] - הַבּוֹצֵר אוֹתוֹ לַגַּת אֵינוֹ מֻכְשָׁר, כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵית הַפְּרָס; הוֹאִיל וְטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם [מדבנן], וְהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר מִדִּבְרֵיהֶם, הֵקֵלּוּ בִּגְזֵרָה זוֹ, וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה מֻכְשָׁר עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית הַפְּרָס. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לִבְצֹר בְּבֵית הַפְּרָס לַגַּת בְּטָהֳרָה - מְטַהֵר אֶת הַבּוֹצְרִין וְהַכֵּלִים, וּמַזֶּה עֲלֵיהֶן שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשָׁן, כְּדֵי לְהַכִּיר [- לעשות היכר] שֶׁאֵין מְקַלִּין בְּטֻמְאַת בֵּית הַפְּרָס, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין וּבוֹצְרִין, וּמוֹצִיאִין חוּץ לְבֵית הַפְּרָס, וַאֲחֵרִים טְהוֹרִין מְקַבְּלִין מֵהֶן, וּמוֹלִיכִין לַגַּת; וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ [האנשים שבבית הפרס באלו מחוצה לו], טְמֵאִין וּמְטַמְּאִין אֶת הָעֲנָבִים - שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַפְּרָס טְמֵאִין, וּמְטַמְּאִין לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ, וְעוֹשִׂין אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְהֵן מְטַמְּאִין הָעֲנָבִים - שֶׁהֲרֵי הֻכְשְׁרוּ מִשֶּׁיָּצְאוּ חוּץ לְבֵית הַפְּרָס.

ו. הַמּוֹסֵק [קוטף] זֵיתָיו לְכָבְשָׁן, אוֹ לְמָכְרָן בַּשּׁוּק - לֹא הֻכְשְׁרוּ, עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין בְּרָצוֹן כִּשְׁאָר הָאֳכָלִין. וְכֵן הַמּוֹסֵק זֵיתָיו לִדְרֹךְ בְּבֵית הַבַּד - לֹא הֻכְשְׁרוּ, עַד שֶׁתִּגְּמֹר מְלַאכְתָּן [- יעמדו לסחיטה]. וּמִפְּנֵי מָה יֻכְשְׁרוּ הַזֵּיתִים שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן? שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֻכְשְׁרוּ בַּמֹּחַל [זיעה] שֶׁלָּהֶן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נוֹחִין לִדְרֹךְ; אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, אֵין הַמֹּחַל הַיּוֹצֵא מֵהֶן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ. לְפִיכָךְ, זֵיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעָן, כְּכָל הָאֳכָלִין שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ. נָפְלוּ עֲלֵיהֶם מַשְׁקִין טְמֵאִין אַחֵר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין מְטַמְּאִים אֶת הַמֹּחַל שֶׁבָּהֶן, וְהַמֹּחַל מְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן, שֶׁהַמֹּחַל שֶׁיָּצָא מֵהֶן אַחַר גְּמַר מְלַאכְתָּן חָשׁוּב מַשְׁקֶה, וּמְטַמֵּא וּמַכְשִׁיר.

ז. חָבִית שֶׁל זֵיתִים מְגֻלְגָּלִין [מלוחים לאכילה] - צָרִיךְ לִנְקֹב הַחָבִית, כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַמֹּחַל [ולא יוכשרו]; וְאִם לֹא נִקַּב, הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין. נִקְּבָהּ, וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים, וַהֲרֵי הֵן בְּלוּלִים בַּמֹּחַל - אֵינָן מֻכְשָׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי נִקַּב אוֹתָהּ.

ח. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן לִדְרִיכָה, מֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן? מִשֶּׁתִּגָּמֵר מְסִיקָתָן, וְיָהוּ מֻנָּחִין וּמוּכָנִין לִדְרִיכָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין, וְלֹא יָצְאוּ מֵהֶן מַשְׁקִין - הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, הֻכְשְׁרוּ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֲכוּ, וְהִזִּיעוּ, וְנִתְחַבְּרוּ בְּמַשְׁקֵיהֶן - אֵינָן מֻכְשָׁרִין. גְּמַר מִלְּמְסֹק זֵיתָיו, אֲבָל עָתִיד לִקַּח זֵיתִים אֲחֵרִים וּלְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן - אֲפִלּוּ אֵינוֹ עָתִיד לְהוֹסִיף אֶלָּא אוֹ קַב אוֹ קַבַּיִם, לֹא הֻכְשְׁרוּ; וְאִם הֶעֱרִים [התחכם, הוסיף כדי שהראשונים לא יוכשרו], הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין. גְּמַר מִלִּקַּח, אֲבָל עָתִיד לְלוּוֹת [זתים] וּלְהוֹסִיף [כדי להגדיל את עסקיו], וְאֵרְעוֹ אֹבֶל אוֹ אֹנֶס אוֹ נִתְעַסֵּק בְּמִשְׁתֶּה, וְלֹא הוֹסִיף - עֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וַאֲפִלּוּ זָבִים אוֹ זָבוֹת מְהַלְּכִין עֲלֵיהֶן, טְהוֹרִין.

ט. הָעוֹטֵן [מניח במעטן, מקום מיוחד לזיתים] זֵיתָיו בִּשְׁנֵי בָתִּים [- מתכוון לסוחטן בשתי קבוצות] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר [מלאכת] אֶחָד מֵהֶן, הֻכְשְׁרוּ לְקַבֵּל טֻמְאָה.

י. הַמּוֹסֵק זֵיתָיו בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְעָתִיד לְהוֹרִידָם לַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, עַד שֶׁיּוֹרִידֵם לַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן; וְהוּא, שֶׁחֹשֵׁב עֲלֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹק; אֲבָל אַחַר שֶׁיִּמְסֹק, אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֶלָּא הֻכְשְׁרוּ. גָּמַר אֶת זֵיתָיו, וְעָתִיד לְמָכְרָן - לֹא הֻכְשְׁרוּ; עָתִיד לְחַפּוֹתָן בְּעָלִין [לשמירה], הֻכְשְׁרוּ וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

יא. הַלּוֹקֵחַ מַעֲטַן זֵיתִים מִן הַגּוֹי - אִם יֵשׁ מַסִּיק עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה; שֶׁזֶּה בְּחֶזְקַת שֶׁגָּמַר [ונטמאו מהגוי].

וְנֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר: 'מַעֲטָן זֶה לֹא גְּמַרְתִּיו'.

יב. הָרוֹצֶה לִטֹּל מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, וְלִדְרֹךְ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטֻמְאָה, וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטֻמְאָה, וּמְכַסֶּה הַשְּׁאָר בְּטֻמְאָה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֻכְשְׁרוּ, כְּדֵי שֶׁיִּקָּבְלוּ טֻמְאָה.

יג. הַמַּנִּיחַ אֶת זֵיתָיו בְּכוֹתֵשׁ [מכתשת זיתים], כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ [- ויתלחלחו] וְיִהְיוּ נוֹחִים לְהִכָּתֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין. הִנִּיחָן שֶׁיַּמְתִּינוּ, וְשֶׁיִּמְלָחֵם - אֵינָן מֻכְשָׁרִין, שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם לְכָבְשָׁן.

יד. הַפּוֹצֵעַ [מבקע] זֵיתִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת - פְּסָלָן, שֶׁפְּצִיעָתָן הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן. פְּצָעָן לְסָפְגָן בְּמֶלַח [- שידבק בהם מלח], לֹא הֻכְשְׁרוּ; וְכֵן אִם פְּצָעָן לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶן שֶׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהִמָּסֵק, לֹא הֻכְשְׁרוּ.

טו. הַמַּנִּיחַ זֵיתִים בַּגַּג לְגַרְגְּרָם [היינו -] וּלְיַבְּשָׁם - אֲפִלּוּ הֵם רוּם אַמָּה, אֵינָם מֻכְשָׁרִין. נְתָנָם בַּבַּיִת שֶׁיִּלְקוּ [יתרככו], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָתִיד לְהַעֲלוֹתָן לַגַּג, אוֹ שֶׁנְּתָנָם בַּגַּג שֶׁיִּלְקוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָתִיד שֶׁיִּפְתְּחֵם וְיִפְרֹס [יחתוך] אוֹתָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִים. נְתָנָם בַּבַּיִת עַד שֶׁיְּשַׁמֵּר אֶת גַּגּוֹ, אוֹ עַד שֶׁיּוֹלִיכֵם לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָם מֻכְשָׁרִים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּם.

טז. הָעוֹטֵן אֶת זֵיתָיו בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ, וְנָעַל וְחָתַם [הניח סימן] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ מַפְתֵּחַ אַחֵר וְחוֹתָם אַחֵר; אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חוֹתָם מְקֻלְקָל וּמַפְתֵּחַ פָּתוּחַ, טְהוֹרִין. וְחוֹתָם שֶׁאָמְרוּ, צְרוֹר [אבן] אוֹ קֵיסָם [חתיכת עץ]. הָיוּ שָׁם [בבית] חֹרִין וּסְדָקִין, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מַכְנִיס קָנֶה וּמְסִיטָן. הָיוּ שָׁם חַלּוֹנוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה טְפָחִים, נְדוֹנוֹת כִּפְתָחִין.

יז. הַדּוֹרֵךְ בְּטֻמְאָה, וְרָצָה לְטַהֵר כְּלֵי הַבַּד וְהָעֵקֶל [שבו כותשין שוב הזיתים] מִן הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? כֵּלִים שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֲבָנִים, מְדִיחָן; וְשֶׁל נְצָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, מְנַגְּבָן. וְשֶׁל גְּמִי, מְיַשְּׁנָן כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ חוֹלְטָן בְּחַמִּין, אוֹ בְּמֵי זֵיתִים [מים שנתבשלו בהם זיתים], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו מְקַלְּחִין, אוֹ לְתוֹךְ מַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין [זורמים], שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת. וַאֲחַר כָּךְ מַטְבִּיל הַכֵּלִים שֶׁצְּרִיכִין טְבִילָה, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּטָהֳרָה.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין פֶּרֶק יב

א. כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֳכָלִין, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע", אֶחָד הַמַּיִם וְאֶחָד שְׁאָר שִׁבְעָה מַשְׁקִין. וְהוּא שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶן בִּרְצוֹן בְּעָלִים, וְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן הַקַּרְקַע; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא, שֶׁאֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא בָּא עָלָיו מַיִם כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר, וְלֹא נֶאֱמַר "וְכִי יֻתַּן מַיִם", אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ הָאֳכָלִין וְנִתְלְשׁוּ הַמַּשְׁקִין.

ב. כָּל מַשְׁקֶה שֶׁנָּפַל עַל הָאֳכָלִין בִּתְחִלָּה בִּרְצוֹן הַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ בִּרְצוֹן, אוֹ שֶׁהָיָה סוֹפוֹ בִּרְצוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תְּחִלָּתוֹ בִּרְצוֹן - הֵכְשָׁרוּ; וּמַשְׁקֶה שֶׁנָּפַל שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ, אֵינוֹ מַכְשִׁיר. אֲפִלּוּ בָּלַל [הרטיב] הוּא פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ, וְהוּא אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּלוּלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הֵכְשְׁרוּ. כֵּיצַד? הַטּוֹמֵן פֵּרוֹתָיו בְּמַיִם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, אוֹ הַנּוֹתֵן פֵּרוֹתָיו לְשִׁבֹּלֶת [זרימת] הַנָּהָר לַהֲבִיאָן עִמּוֹ - אֵינָן מֻכְשָׁרִין.

ג. מַשְׁקִין שֶׁנִּתְלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן, אֵינָן מַכְשִׁירִין. לְפִיכָךְ, אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת שֶׁנִּבְלְלוּ [נרטבו] בְּמַשְׁקִין שֶׁנִּתְלְשׁוּ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּעוּ אֳכָלִין בְּאוֹתָן מַשְׁקִין בִּרְצוֹן, לֹא הֵכְשְׁרוּ; שֶׁהֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁלֹּא לְרָצוֹן נִתְלְשׁוּ, וּכְאִלּוּ הֵן עֲדַיִן בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָדָם וְשֶׁעַל הַכֵּלִים וְעַל הַפֵּרוֹת תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וְנָגְעוּ בָּהֶן אֳכָלִין בִּרְצוֹן - הֵכְשְׁרוּ. כֵּיצַד? הַכּוֹפֶה קְעָרָה עַל הַכִּתֶּל בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַח [ע"י הגשם], הַמַּיִם שֶׁבָּהּ מַכְשִׁירִין; וְאִם הִנִּיחַ בָּהֶן פֵּרוֹת, הֵכְשְׁרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּלוּשִׁין בַּכֵּלִי לְדַעַת. כְּפָיָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלְקֶה [יתקלקל] הַכֹּתֶל, הַמַּיִם שֶׁבָּהּ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין, וּלְפִיכָךְ אִם נָתַן בָּהּ הָאֳכָלִין, לֹא הֵכְשְׁרוּ. נִתְכַּוֵּן שֶׁיּוּדַח הַכֹּתֶל - אִם הָיָה כֹּתֶל בַּיִת, הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין; שֶׁהַתָּלוּשׁ שֶׁחִבְּרוֹ לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר, הֲרֵי הוּא כְּתָלוּשׁ, וְנִמְצְאוּ מַיִם שֶׁעַל כֹּתֶל בַּיִת זֶה כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים. וְאִם הָיָה כֹּתֶל מְעָרָה שֶׁאֵינוֹ בִּנְיָן אֶלָּא [עשוי מ-] עַצְמָהּ שֶׁל קַרְקַע, הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע.

ד. הַשּׁוֹחֶה [מתכופף] לִשְׁתּוֹת, הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּפִיו וּבִשְׂפָמוֹ תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא, שֶׁהַשּׁוֹתֶה יַעֲלֶה הַמַּיִם בְּפִיו וּבִשְׂפָמוֹ; וְהוֹאִיל וְשָׁתָה בִּרְצוֹנוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ נִתְלְשׁוּ בִּרְצוֹן. אֲבָל הַמַּיִם הָעוֹלִים בְּחָטְמוֹ וּבְרֹאשׁוֹ וּבִזְקָנוֹ, אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן.

ה. הַמְמַלֵּא אֶת הֶחָבִית - הַמַּיִם הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ [אחורי החבית], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא מְכוֹנָן [קשור] עַל צַוָּארָהּ, וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ [לצורך מילויה] - הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן; וְהַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל הַיָּתֵר עַל צָרְכָּהּ, אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹנוֹ. נְתָנָהּ תַּחַת הַצִּנּוֹר, כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּהּ וּבַחֶבֶל אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן; לְפִיכָךְ אֵין מַכְשִׁירִין.

ו. מִי שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ הָיָה אַב הַטֻּמְאָה - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁיָּרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַתַּחְתּוֹן, טְהוֹרִין; וְהוּא, שֶׁיִּנְתֵּק אוֹתָן מֵעָלָיו בְּכָל כֹּחוֹ. אֲבָל אִם הָיוּ שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין [לאט לאט], בִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָן מִטַּמְּאִין. וּבִזְמַן שֶׁהֵן טְהוֹרִין, אֵינָן מַכְשִׁירִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָן תְּלוּשִׁין עָלָיו לִרְצוֹנוֹ; וְאִם נִעַר [המים], הֲרֵי אֵלּוּ לָרָצוֹן. עָמַד תַּחַת הַצִּנּוֹר לְהָקֵר [להתקרר] אוֹ לִדּוֹחַ [להתרחק], הֲרֵי זֶה לְרָצוֹן; וְאִם הָיָה טָמֵא, הַמַּיִם שֶׁעָלָיו טְמֵאִין.

ז. חָבִית שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְיָרַד הַדֶּלֶף [דליפת גשמים] לְתוֹכָהּ - הֲרֵי זֶה יְעָרֶה [ישפוך] הַמַּיִם מֵעָלֶיהָן, וְאֵינָן מַכְשָׁרִין, אַף עַל פִּי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיִּמְתִּינוּ בְּתוֹכָהּ עַד שֶׁיְּעָרֶה הַמַּיִם מֵעָלֶיהָן.

ח. עֲרֵבָה שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ, הַמַּיִם הַנִּתָּזִין [החוצה] וְהַצָּפִין מֵעָלֶיהָ [עולים על גדותיה] אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן; נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ, הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן. הִנִּיחָהּ שֶׁיֵּרֵד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ, הַנִּתָּזִין וְהַצָּפִין שֶׁבְּתוֹכָהּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן; וְאִם נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא שְׁפָכָהּ בִּמְקוֹמָהּ, הֲרֵי תְּלָשָׁן בִּרְצוֹנוֹ.

ט. הַמַּטְבִּיל אֶת כֵּלָיו, וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בְּמְעָרָה [של מים] - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו בִּרְצוֹן, וּבְרַגְלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן.

י. פֵּרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם, וּפָשַׁט יָדָיו וּנְטָלָן - לֹא הֵכְשְׁרוּ; וְאִם חִשֵּׁב שֶׁיִּדּוֹחוּ יָדָיו, הֵכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו וְשֶׁעַל הַפֵּרוֹת, הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן.

יא. הַנּוֹתֵן פֵּרוֹת לְתוֹךְ הַמַּיִם בִּרְצוֹנוֹ - אִם הָיוּ מַיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, אֵינָן מֻכְשָׁרִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּמַּיִם; הוֹצִיאָן, הֵכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁעַל יָדָיו, שֶׁהֲרֵי נִתְלְשׁוּ בִּרְצוֹן. כֵּיצַד? צְנוֹן אוֹ לֶפֶת שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - נִדָּה מְדִיחַתּוּ שָׁם, וְהוּא טָהוֹר; הֶעֱלַתְהוּ כָּל שֶׁהוּא מִן הַמַּיִם, נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ.

יב. קֻפָּה [שק] שֶׁהִיא מְלֵאָה תּוּרְמוּסִין [מין קטניות], וּתְנוּנָה לְתוֹךְ הַמַּיִם - מוֹשִׁיט יָדוֹ הַטָּמֵא, וְנוֹטֵל תּוּרְמוּסִין מִתּוֹכָהּ וְהֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי מִתּוֹכָהּ נָטַל, וְאֵין רְצוֹנוֹ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן. הֶעֱלָהּ מִן הַמַּיִם - [התורמוסין -] הַנּוֹגְעִין בַּקֻּפָּה טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי הֵכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּקֻּפָּה שֶׁנִּתְלְשׁוּ בִּרְצוֹנוֹ; וּשְׁאָר כָּל הַתּוּרְמוּסִין שֶׁבְּתוֹךְ הַקֻּפָּה, טְהוֹרִין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י'-ט"ז טבת ה'תש"ע

יום ראשון י' טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק טו

א. הָאִשָּׁה שֶׁהִרְשָׁת אֶת בַּעֲלָהּ אַחַר הַנִּשּׂוּאִין שֶׁיִּמְנַע עוֹנָתָהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁכְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל אִם לֹא קִיֵּם, חַיָּב לִבְעֹל בְּכָל עוֹנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ".

ב. הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וּמֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב הָאִישׁ בְּמִצְוָה זוֹ? מִבֶּן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוֹ מִבֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ עֶשְׂרִים שָׁנָה וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה -

הֲרֵי זֶה עוֹבֵר וּמְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְאִם הָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְטָרוּד בָּהּ, וְהָיָה מִתְיָרֵא מִלִּשָּׁא אִשָּׁה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרַח בְּמְזוֹנוֹת וְיִבָּטֵל מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִתְאַחֵר, שֶׁהָעוֹסֵק בַּמִּצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה.

ג. מִי שֶׁחָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בַּתּוֹרָה תָּמִיד, וְשָׁגָה בָּהּ [עוסק בה תמיד] כְּבֶן עַזַּאי וְנִדְבַּק בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה - אֵין בְּיָדוֹ עָוֹן; וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו; אֲבָל אִם הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו - חַיָּב לִשָּׂא אִשָּׁה, וַאֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁמָּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר.

ד. כַּמָּה בָּנִים יִהְיוּ לוֹ לְאִישׁ, וְתִתְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ בְּיָדוֹ? זָכָר וּנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם". הָיָה הַבֵּן סָרִיס [עקר], אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּת אַיְלוֹנִית [עקרה] - לֹא קִיֵּם מִצְוָה זוֹ.

ה. נוֹלְדוּ לוֹ וָמֵתוּ, וְהִנִּיחוּ בָּנִים - הֲרֵי זֶה קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה; בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי הַבָּנִים זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָיוּ בָּאִים מִזָּכָר וּנְקֵבָה; אַף עַל פִּי שֶׁהַזָּכָר בֶּן בִּתּוֹ וְהַנְּקֵבָה בַּת בְּנוֹ - הוֹאִיל וְהֵם מִשְּׁנֵי בָנָיו, הֲרֵי קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה; אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ בֵּן וּבַת וָמֵתוּ, וְהִנִּיחַ אֶחָד מֵהֶן זָכָר וּנְקֵבָה - עֲדַיִן לֹא קִיֵּם מִצְוָה.

ו. הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּגַיּוֹתוֹ, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וְהֵם - הֲרֵי זֶה קִיֵּם מִצְוָה זוֹ. הָיוּ לוֹ בָּנִים וְהוּא עֶבֶד [כנעני], וְנִשְׁתַּחְרֵר הוּא וְהֵן - לֹא קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, עַד שֶׁיּוֹלִיד אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יִחוּס [אין בניו מתייחסים אליו].

ז. לֹא יִשָּׂא אָדָם עֲקָרָה וּזְקֵנָה וְאַיְלוֹנִית [דומה לאיל זכר ואינה מולידה] וּקְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְוָלָד, אֶלָּא אִם כֵּן קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמֶּנָּה. נָשָׂא אִשָּׁה וְשָׁהָת עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה - הֲרֵי זֶה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְוָלָד; וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא, כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמַכִּין אוֹתוֹ בַּשּׁוֹט עַד שֶׁיּוֹצִיא. וְאִם אָמַר: 'אֵינִי בּוֹעֲלָהּ, וַהֲרֵי אֲנִי שׁוֹכֵן עִמָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְיַחֵד עִמָּהּ', בֵּין שֶׁאָמְרָה הִיא כֵּן, בֵּין שֶׁאָמַר הוּא - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא יוֹצִיא אוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְוָלָד.

ח. שָׁהָת עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, וַהֲרֵי הוּא יוֹרֶה שִׁכְבַת זֶרַע כְּחֵץ - חֲזָקַת הַחֲלִי מִמֶּנָּה, וְתֵצֵא שֶׁלֹּא בִּכְתֻבָּה, וְיֵשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת [התחייבות שלקח על עצמו בכתובה לפי רצונו]; לֹא תִהְיֶה זוֹ פְּחוּתָה מֵאַיְלוֹנִית שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ, שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹסֶפֶת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם אֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ, חֲזָקַת הַחֲלִי מִמֶּנּוּ בִּלְבַד; וּכְשֶׁיּוֹצִיא - יִתֵּן הַכְּתֻבָּה כֻּלָּהּ, עִקָּר [הסכום שקבעו חכמים בכתובה] וְתוֹסֶפֶת.

ט. הוּא אוֹמֵר: 'מִמֶּנָּה נִמְנַע הַוָּלָד', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'מִמֶּנּוּ נִמְנָע, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ' - הִיא נֶאֱמֶנֶת; וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים עַל מִי שֶׁטּוֹעֶנֶת דָּבָר שֶׁאֵינָהּ יוֹדַעַת אוֹתוֹ בְּוַדַּאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אָמְרָה: 'אֵינִי יוֹדַעַת אִם מִמֶּנִּי אִם מִמֶּנּוּ' - אֵין לָהּ עִקָּר כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; הַעֲמֵד מָמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלָיו, עַד שֶׁתִּטְעַן בְּוַדַּאי שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ. וְלָמָּה הִיא נֶאֱמֶנֶת בְּטַעֲנָה זוֹ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַרְגֶּשֶׁת אִם יוֹרֶה כְּחֵץ אוֹ לֹא יוֹרֶה כְּחֵץ, וְהוּא אֵינוֹ מַרְגִּישׁ.

י. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לִתְבֹּעַ בַּעֲלָהּ לְגָרְשָׁהּ אַחַר עֶשֶׂר שָׁנִים מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָלְדָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ; שׁוֹמְעִין לָהּ; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְצַוָּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, צְרִיכָה הִיא לְבָנִים לְזִקְנוּתָהּ. וְכוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְיִתֵּן עִקַּר כְּתֻבָּה בִּלְבַד; שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ הַתּוֹסֶפֶת עַל מְנָת שֶׁתֵּצֵא לִרְצוֹנָהּ וְתִטֹּל.

יא. הָלַךְ בִּסְחוֹרָה בְּתוֹךְ עֶשֶׂר שָׁנִים, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁהָיְתָה הִיא חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיוּ חֲבוּשִׁין בְּבֵית הָאֲסוּרִים - אֵין עוֹלֶה לָהֶם אוֹתוֹ זְמַן מִן הַמִּנְיָן.

יב. הִפִּילָה - מוֹנָה מִיּוֹם שֶׁהִפִּילָה. אִם הִפִּילָה וְחָזְרָה וְהִפִּילָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים - הֵחֲזִקָה לִנְפָלִים, וְשֶׁמָּא לֹא זָכָה לְהִבָּנוֹת מִמֶּנָּה; וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

יג. הוּא אוֹמֵר: 'הִפִּילָה בְּתוֹךְ עֶשֶׂר', כְּדֵי שֶׁיִּשְׂמְחֶה עִמָּהּ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לֹא הִפַּלְתִּי' - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁאֵינָהּ מַחְזֶקֶת עַצְמָהּ בַּעֲקָרוּת; הוּא אוֹמֵר 'הִפִּילָה שְׁנַיִם', וְהִיא אוֹמֶרֶת 'שְׁלֹשָׁה' - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁאֵינָהּ מַחְזֶקֶת עַצְמָהּ בְּמַפֶּלֶת, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וּבְכָל זֶה מַשְׁבִּיעָהּ שְׁבוּעַת הֶסֶת שֶׁלֹּא הִפִּילָה, אוֹ שֶׁהִפִּילָה שְׁלֹשָׁה - שֶׁבְּטַעֲנָה זוֹ יִתְחַיֵּב לִתֵּן כְּתֻבָּה.

יד. נִשֵּׂאת לְאֶחָד וְשָׁהָת עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה וְהוֹצִיאָהּ - מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְשֵׁנִי. שָׁהָת עִם הַשֵּׁנִי עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה - לֹא תִנָּשֵׂא לַשְּׁלִישִׁי; וְאִם נִשֵּׂאת לַשְּׁלִישִׁי - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ שֶׁקִּיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה: 'בַּעֲלִי אֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ שִׁמּוּשׁ שֶׁמּוֹלִיד', אוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹרֶה כְּחֵץ - יַעֲשׂוּ הַדַּיָּנִין פְּשָׁרָה, וְאוֹמְרִין לָהּ: 'רָאוּי לִיךְ שֶׁתִּנְהֲגִי עִם בַּעֲלִיךְ עַד שֶׁתִּשְׁהִי עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא תוֹלִידִי, וְאַחַר כָּךְ תִּתְבְּעִי'. וּמְגַלְגְּלִין עִמָּהּ בַּדָּבָר, וְאֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לֵישֵׁב; וְלֹא דָּנִין אוֹתָהּ דִּין הַמּוֹרֶדֶת, אֶלָּא מַאֲרִיכִים בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה.

טז. אַף עַל פִּי שֶׁקִּיֵּם אָדָם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, הֲרֵי הוּא מְצֻוֶּה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִלִּפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כָּל זְמַן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ - שֶׁכָּל הַמּוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ בָּנָה עוֹלָם; וְכֵן מִצְוַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁלֹּא יֵשֵׁב אָדָם בְּלֹא אִשָּׁה - שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר, וְלֹא תֵשֵׁב אִשָּׁה בְּלֹא אִישׁ - שֶׁלֹּא תִחְשַׁד.

יז. וְחוֹבָה עַל כָּל אִישׁ לְקַנּוֹת לְאִשְׁתּוֹ [להתרות בה על התנהגות פרוצה]. אָמְרוּ חֲכָמִים: "אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ טָהֳרָה". וְלֹא יְקַנֵּא לָהּ בְּיוֹתֵר מִדַּי; וְלֹא יֶאֱנֹס אוֹתָהּ, וְיִבְעֹל בְּעַל כָּרְחָהּ, אֶלָּא לְדַעְתָּהּ, וּמִתּוֹךְ שִׂיחָה וְשִׂמְחָה.

יח. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים עַל הָאִשָּׁה שֶׁתִּהְיֶה צְנוּעָה בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ, וְלֹא תַרְבֶּה בִּשְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ, וְלֹא תִתְבַּע תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בְּפִיהָ, וְלֹא תִהְיֶה מְדַבֶּרֶת בְּעֵסֶק זֶה; וְלֹא תִמְנַע מִבַּעֲלָהּ כְּדֵי לְצַעֲרוֹ עַד שֶׁיּוֹסִיף בְּאַהֲבָתָהּ, אֶלָּא נִשְׁמַעַת לוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְתִזָּהֵר מִקְּרוֹבָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה; וְתִתְרַחֵק מִן הַכִּעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לְכִעוּר.

יט. וְכֵן צִוּוּי חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם מְכַבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ וְאוֹהֲבָהּ כְּגוּפוֹ; וְאִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה, יַעֲשֶׂה בְּטוֹבָתָהּ כְּפִי הַמָּמוֹן. וְלֹא יָטִיל עָלֶיהָ אֵימָה יְתֵרָה, וְיִהְיֶה דִּבּוּרוֹ עִמָּהּ בְּנַחַת, וְלֹא יִהְיֶה עָצֵב וְלֹא רוֹגֵז.

כ. וְכֵן צִוּוּי עַל הָאִשָּׁה שֶׁתִּהְיֶה מְכַבֶּדֶת אֶת בַּעֲלָהּ בְּיוֹתֵר מִדַּי, וְיִהְיֶה לוֹ עָלֶיהָ מוֹרָא, וְתַעֲשֶׂה כָּל מַעֲשֶׂיהָ עַל פִּיו, וְיִהְיֶה בְּעֵינֶיהָ כְּמוֹ שַׂר אוֹ מֶלֶךְ: מְהַלֶּכֶת בְּתַאֲווֹת לִבּוֹ, וּמְרַחֶקֶת כָּל מַה שֶּׁיִּשְׂנָא. וְזֶה הוּא דֶּרֶךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים, הַטְּהוֹרִים בְּזִוּוּגָן; וּבִדְרָכִים אֵלּוּ, יִהְיֶה יִשּׁוּבָן נָאֶה וּמְשֻׁבָּח.

יום שני י"א טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק טז

א. הַנְּכָסִים שֶׁמַּכְנֶסֶת הָאִשָּׁה לְבַעֲלָהּ, בֵּין קַרְקַע בֵּין עֲבָדִים בֵּין מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִכְתָּבִין בִּשְׁטַר כְּתֻבָּה - אֵינָן נִקְרָאִין 'כְּתֻבָּה', אֶלָּא 'נְדוּנְיָא' שְׁמָם. וְאִם קִבֵּל הַבַּעַל אַחֲרָיוּת הַנְּדוּנְיָא עָלָיו וְנַעֲשֵׂית בִּרְשׁוּתוֹ, אִם פָּחֲתָה [נפחת שוויה] פָּחֲתָה לוֹ [משלם הפחת כשמתגרשת] וְאִם הוֹתִירָה [התייקרה] הוֹתִירָה לוֹ [אינו מחזיר לה הרווח] - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת 'נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל'. וְאִם לֹא קִבֵּל אַחֲרָיוּת הַנְּדוּנְיָא עָלָיו, אֶלָּא הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הָאִשָּׁה, אִם פָּחֲתָה פָּחֲתָה לָהּ וְאִם הוֹתִירָה הוֹתִירָה לָהּ - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת 'נִכְסֵי מְלוֹג'.

ב. וְכֵן כָּל נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה אוֹתָן לְבַעֲלָהּ וְלֹא כָּתְבָה אוֹתָן בִּכְתֻבָּתָהּ, אֶלָּא נִשְׁאֲרוּ לָהּ לְעַצְמָהּ, אוֹ נָפְלוּ לָהּ בִּירֻשָּׁה אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, אוֹ נִתְּנוּ לָהּ בְּמַתָּנָה - הַכֹּל נִקְרָאִין 'נִכְסֵי מְלוֹג', שֶׁכֻּלָּן בִּרְשׁוּתָהּ הֵן. וְאֵין נִקְרָא 'כְּתֻבָּה' אֶלָּא עִקַּר כְּתֻבָּה שֶׁהִיא מֵאָה אוֹ מָאתַיִם עִם הַתּוֹסֶפֶת בִּלְבַד.

ג. כְּבָר הוֹדַעְנוּ שֶׁחֲכָמִים תִּקְּנוּ כְּתֻבָּה לָאִשָּׁה, וְדִין הַתּוֹסֶפֶת כְּדִין הָעִקָּר; וְלֹא תִּקְּנוּהָ לִגְבוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה, אֶלָּא הֲרֵי הִיא חוֹב שֶׁקִּבּוּעַ לוֹ זְמַן; אֵין הַכְּתֻבָּה נִגְבֵּית, אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל אוֹ אִם גֵּרְשָׁהּ. וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁאִם הָיוּ לַבַּעַל שָׂדוֹת טוֹבוֹת וְרָעוֹת וּבֵינוֹנִיּוֹת, וּבָאָה הָאִשָּׁה לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא תִּגְבֶּה אֶלָּא מִן הָרָעָה שֶׁבְּנִכְסָיו, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'זִבּוּרִית'.

ד. וְכֵן הִתְקִינוּ, שֶׁכְּשֶׁתָּבוֹא לִגְבּוֹת אַחַר מוֹתוֹ, לֹא תִּגְבֶּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [אחיזת חפץ קדוש] שֶׁלֹּא הִנִּיחַ אֶצְלָהּ כְּלוּם, וְשֶׁלֹּא מָכְרָה וְלֹא מָחֲלָה אוֹתָהּ. וְשָׁמִין לָהּ כָּל [בגד שקנה לה] שֶׁעָלֶיהָ, וּפוֹחֲתִין אוֹתוֹ מִכְּתֻבָּתָהּ. אֲבָל אִם גֵּרְשָׁהּ לִרְצוֹנוֹ, גּוֹבָה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵין שָׁמִין כְּסוּת שֶׁעָלֶיהָ, שֶׁהֲרֵי לְקָחָן לָהּ וְזָכָת בָּהֶן, וְהוּא רוֹצֶה לְהוֹצִיא לֹא הִיא.

ה. וְכֵן הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא תִּגְבֶּה הָאַלְמָנָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע, וְאֵינָהּ גּוֹבָה מִשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְאֵין הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן מִשֶּׁבַח שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים לְאַחַר מִיתָתוֹ, וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת [גובה] בִּכְתֻבָּתָהּ מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ [שקנה הקרקע מבעלה והשביח אותה], אַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח. וּדְבָרִים אֵלּוּ מִקְּצֵי כְּתֻבָּה הֵן.

ו. וְכֵן מִקְּצֵי כְּתֻבָּה, שֶׁתִּטֹּל הָאִשָּׁה מִן הַפָּחוּת שֶׁבַּמַּטְבְּעוֹת [בגודל ומשקל]. כֵּיצַד? נָשָׂא אִשָּׁה בְּמָקוֹם, וְגֵרְשָׁהּ בְּמָקוֹם אַחֵר - אִם הָיוּ מְעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין טוֹבוֹת מִמְּעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין, נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין; וְאִם הָיוּ מְעוֹת מְקוֹם הַגֵּרוּשִׁין טוֹבוֹת מִמְּעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין, נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת מְקוֹם הַנִּשּׂוּאִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה בִּכְתֻבָּתָהּ מָעוֹת סְתָם; אֲבָל אִם פֵּרֵשׁ בָּהּ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ [-מסויים], בֵּין בָּעִקָּר בֵּין בַּתּוֹסֶפֶת - הֲרֵי הִיא כְּדִין הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ מַטְבֵּעַ יָדוּעַ, שֶׁנּוֹתֵן לוֹ כַּמָּה שֶׁהִלְוָהוּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה.

ז. תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל הַיִּשִּׁיבוֹת, שֶׁתִּהְיֶה הָאִשָּׁה גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ אַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ אַף מִן הַמַּטַּלְטְלִין, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְקִינוּ לְבַעַל חוֹב לִגְבּוֹת מִן הַמַּטַּלְטְלִין; וּפְשִׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן שְׁאָר תְּנָאֵי כְּתֻבָּה כֻּלָּם כִּכְתֻבָּה הֵן, וְיֶשְׁנָן בַּמַּטַּלְטְלִין כְּקַרְקַע - חוּץ מִכְּתֻבַּת בְּנִין דִּכְרִין [בנים זכרים - שירשו כתובת אמם], שֶׁלֹּא מָצָאנוּ מִנְהָג יְרֵשָׁתָהּ פָּשׁוּט [מקובל] בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ עַל דִּין הַתַּלְמוּד, שֶׁאֵין יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע.

ח. כְּבָר נָהֲגוּ בְּכָל מְקוֹמוֹת שֶׁיָּדַעְנוּ וְשֶׁשָּׁמַעְנוּ שִׁמְעָם, שֶׁיִּכְתְּבוּ בַּכְּתֻבָּה 'בֵּין מְקַרְקְעֵי בֵּין מְטַלְטְלֵי'; וְדָבָר זֶה תִּקּוּן גָּדוֹל הוּא, וַאֲנָשִׁים נְבוֹנִים הִנְהִיגוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי זֶה תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן [שתקף תמיד], וְנִמְצֵאת הָאַלְמָנָה גּוֹבָה מִן הַמַּטַּלְטְלִין [בכוחו של] בִּתְנַאי זֶה, לֹא בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים.

ט. הֲרֵי שֶׁלֹּא כָּתַב כָּךְ בִּשְׁטַר כְּתֻבָּה, אֶלָּא נָשָׂא סְתָם - אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁל גְּאוֹנִים, גּוֹבָה. וְאִם לָאו, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָנוּ הַדָּבָר - מִתְיַשְּׁבִין בְּדָבָר זֶה הַרְבֵּה; שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים לָדוּן בָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה כְּדִין תְּנָאֵי כְּתֻבָּה שֶׁהֵם תַּקָּנַת הַסַּנְהֶדְרִין הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁנּוֹצִיא בָּהּ מָמוֹן מִן הַיּוֹרְשִׁים.

י. וְעוֹד תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיְּהִיוּ כָּל נִכְסֵי הַבַּעַל אַחֲרָאִין וְעַרְבָאִין [ערבים] לַכְּתֻבָּה; אֲפִלּוּ כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה, וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע בַּאֲלָפִים זְהוּבִים - הַכֹּל תַּחַת שִׁעְבּוּד הַכְּתֻבָּה. וְכָל שֶׁיִּמְכֹּר אַחַר הַנִּשּׂוּאִין מִנְּכָסָיו, אַף עַל פִּי שֶׁמִּכְרוֹ קַיָּם, וְיֵשׁ [מותר] לוֹ לִמְכֹּר כָּל נְכָסָיו אִם יִרְצֶה - יֵשׁ לָהּ לִטְרֹף אוֹתָן בִּכְתֻבָּתָהּ כְּשֶׁיִּגְרְשֶׁנָּה אוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, אִם לֹא תִּמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין; וּכְשֶׁתִּטְרֹף, לֹא תִּטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ כְּדִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת. וְתַקָּנָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּתֻבָּה קַלָּה בְּעֵינָיו.

יא. כְּשֶׁמַּשְׁכִּיעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאַלְמָנָה כְּשֶׁתָּבוֹא לִגְבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ, אֵין מַשְׁכִּיעִין אוֹתָהּ אֶלָּא חוּץ לְבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁבָּתֵּי דִּינִין הָיוּ נִמְנָעִין מִלְּהַשְׁבִּיעָהּ, שֶׁחוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לֹא תִּדְקְדֵק עַל עַצְמָהּ בַּשְּׁבוּעָה. וְאִם רָצוּ הַיְתוֹמִים לְהַדִּירָהּ [שתידור הנאה מהמזונות אם קיבלה מהבעל], נוֹדֶרֶת לָהֶם כָּל מַה שֶּׁיִּרְצוּ; וּמַדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.

יב. מֵתָה הָאַלְמָנָה קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע - אֵין יוֹרְשֶׁיהָ יוֹרְשִׁין מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם, שֶׁאֵין לָהּ כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע. וְאִם נִשֵּׂאת קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע - הֲרֵי זוֹ נִשְׁבַּעַת אַחַר הַנִּשּׂוּאִין, וְנוֹטֶלֶת כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה; אֲבָל אֵינָהּ נוֹדֶרֶת וְנוֹטֶלֶת, שֶׁמָּא יָפֵר הַבַּעַל.

יג. יְחֵד לָהּ קַרְקַע [מסויימת] בִּכְתֻבָּתָהּ - בֵּין שֶׁיְּחָדָהּ [סימן] בְּאַרְבַּעַת הַמִּצָּרִים [גבולות], בֵּין בְּמֶצֶר אֶחָד - גּוֹבָה אֶת כְּתֻבָּתָהּ מִמְּנוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם כָּתַב לָהּ מִטַּלְטְלִין וְהֵן עַצְמָן קַיָּמִין - נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בָּהֶן מִטַּלְטְלִין אֲחֵרִים, וְנוֹדַע שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים מִדְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין הָרִאשׁוֹנִים - נוֹטֶלֶת בְּלֹא שְׁבוּעָה.

יד. הַפּוֹגֶמֶת כְּתֻבָּתָהּ - לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶלֶף זוּז, הַבַּעַל אוֹמֵר: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לֹא נִתְקַבַּלְתִּי אֶלָּא כָּךְ וְכָךְ' - וַאֲפִלּוּ יֵשׁ עָלֶיהָ עֵדִים בַּמִּקְצָת שֶׁנָּטְלָה, וַאֲפִלּוּ דִּקְדְּקָה בְּחֶשְׁבּוֹן מַה שֶּׁנָּטְלָה בַּחֲצִי חֲצִי פְּרוּטָה, לֹא תִּטֹּל הַשְּׁאָר אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

טו. אָמַר הַבַּעַל: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לֹא נִתְקַבַּלְתִּי כְּלוּם', וְעֵד אֶחָד מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁנִּתְקַבְּלָה הַכֹּל, אוֹ מִקְצָת - לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

טז. הַנִּפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלַךְ לוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו אַחַר שֶׁתִּשָּׁבַע, וּמַגְבִּין אוֹתָהּ כְּתֻבָּתָהּ; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם רָחוֹק, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טֹרַח לְהוֹדִיעוֹ; אֲבָל אִם הָיָה קָרוֹב הַדֶּרֶךְ לְהוֹדִיעוֹ, שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשָּׁבַע וְתִטֹּל.

יז. הַפּוֹחֶתֶת כְּתֻבָּתָהּ - נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה בְּאֶלֶף זוּז, הוּא אוֹמֵר: 'נִתְקַבְּלָה הַכֹּל', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לֹא נִתְקַבַּלְתִּי כְּלוּם, וְאֵין לִי אֶלָּא חָמֵשׁ מֵאוֹת זוּז, וְזֶה שֶׁכָּתַב לִי אֶלֶף - אֲמָנָה שֶׁהָיְתָה בֵּינִי לְבֵינוֹ' [האמין שלא אתבע יותר מה' מאות] - הֲרֵי זוֹ נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. אֲבָל אִם אָמְרָה: 'אֵין בִּשְׁטַר כְּתֻבָּתִי אֶלָּא חָמֵשׁ מֵאוֹת' - אֵינָהּ נִפְרַעַת בִּשְׁטַר זֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֶלֶף כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי בִּטְּלָה אוֹתוֹ, וּכְאִלּוּ הוֹדֶת שֶׁהוּא שֶׁקֶר; לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת [שבועה מדרבנן], וְנִפְטָר.

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: 'לֹא תִּפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה' - אוֹמְרִין לָהּ בֵּית דִּין: 'הִשָּׁבְעִי וּטְלִי'. וּמָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: 'תִּפָּרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה' - אוֹמְרִין לַבַּעַל: 'עֲמֹד וְתֵן לָהּ, וְאֵין אַתָּה נֶאֱמָן בְּטַעֲנָה זוֹ עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיךָ'.

יט. אָמַר הַבַּעַל מֵעַצְמוֹ: 'תִּשָּׁבַע לִי עַל טַעֲנָתִי' - אוֹמְרִין לָהּ: 'הִשָּׁבְעִי וּטְלִי'; וְתִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ. הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁתִּגְבֶּה כְּתֻבָּתָהּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, אוֹ שֶׁהִיא נֶאֱמֶנֶת בְּכָל מַה שֶּׁתִּטְעַן - גּוֹבָה מִמְּנוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה כְּלָל; אֲבָל אִם בָּאת לִפְרַע מִיּוֹרְשָׁיו - תִּשָּׁבַע וְתִטֹּל.

כ. הִתְנָה עִמָּהּ שֶׁתְּהֵא נוֹטֶלֶת מִיּוֹרְשָׁיו בְּלֹא שְׁבוּעָה, אוֹ שֶׁתְּהֵא נֶאֱמֶנֶת עַל יוֹרְשָׁיו - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מֵהֶן בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּאָה לִטְרֹף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים [שנמכרו ע"י בעלה] - לֹא תִּטְרֹף אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶאֱמִינָהּ [האמין לה] הַבַּעַל; שֶׁאֵין תְּנַאי הַבַּעַל מוֹעִיל אֶלָּא עָלָיו וְעַל יוֹרְשָׁיו, אֲבָל לְהַפְסִיד מָמוֹן אֲחֵרִים אֵינוֹ מוֹעִיל.

כא. אַלְמָנָה שֶׁהָיָה שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - נִשְׁבַּעַת וְגוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ לְאַחַר מֵאָה שָׁנָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית אָבִיהָ. וְאִם אֵין שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אֵין לָהּ כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ עִקַּר כְּתֻבָּה, וַאֲפִלּוּ תָּבְעָה בְּיוֹם מִיתַת בַּעֲלָהּ; וְכֵן הַגְּרוּשָׁה - אֲפִלּוּ עִקַּר כְּתֻבָּה אֵין לָהּ, עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטַר כְּתֻבָּה.

כב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין - הֲרֵי זוֹ גּוֹבָה עִקַּר כְּתֻבָּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתֻבָּה, בֵּין נִתְגָּרְשָׁה בֵּין נִתְאַלְמְנָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ בֵּין לֹא הָיְתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ. אֲבָל תּוֹסֶפֶת אֵין לָהּ בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה.

כג. וְעַד כַּמָּה תִּגְבֶּה הָאַלְמָנָה הָעִקָּר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה? אִם הָיְתָה בְּבֵית בַּעֲלָהּ, גּוֹבָה לְעוֹלָם; וְאִם הָיְתָה בְּבֵית אָבִיהָ, עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וְאִם בָּאָה לִתְבֹּעַ אַחַר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, אֵין לָהּ כְּלוּם, שֶׁאִלּוּ לֹא מָחֲלָה, לֹא שָׁתְקָה כָּל זְמַן זֶה; וַהֲרֵי אֵינָהּ עִם הַיּוֹרְשִׁין, כְּדֵי שֶׁתֹּאמַר: 'נִכְלַמְתִּי מִלִּתְבְּעָן, וְהֵן עִמִּי בַּבַּיִת'.

כד. לְפִיכָךְ אִם הָיָה הַיּוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מוֹלִיךְ לָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ לְבֵית אָבִיהָ, וּמִטַּפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לִתְבֹּעַ כְּתֻבָּתָהּ וַאֲפִלּוּ אַחַר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזֶּה שֶׁשָּׁתְקָה וְלֹא תָּבְעָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בוֹשָׁה מִן הַיּוֹרֵשׁ.

כה. הִיא אוֹמֶרֶת: 'בְּתוּלָה נִשֵּׂאתִי, וְעִקַּר כְּתֻבָּתִי מָאתַיִם', וְהַבַּעַל אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אוֹמְרִין: 'בְּעוּלָה נִשֵּׂאת, וְאֵין לָהּ אֶלָּא מֵאָה' - אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁרָאוּ שֶׁעָשׂוּ לָהּ הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר לַעֲשׂוֹתָן לִבְתוּלָה, כְּגוֹן מִינֵי שִׂמְחָה אוֹ מַלְבּוּשׁ יָדוּעַ אוֹ כְּתָרִים אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן אֶלָּא לִבְתוּלָה - הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מָאתַיִם; וְאִם אֵין לָהּ עֵדִים בָּזֶה, הֲרֵי זוֹ נוֹטֶלֶת מָנֶה. וְאִם הָיָה הַבַּעַל קַיָּם - יֵשׁ לָהּ [יכולה] לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה. וְנֶאֱמָן הַקָּטָן לְהָעִיד בְּגָדְלוֹ וְלוֹמַר: 'זָכוּר אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן שֶׁנַּעֲשָׂה לִפְלוֹנִית מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת'. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

כו. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'גֵּרַשְׁתַּנִי' - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁאֵינָהּ מְעִדָּה פָּנֶיהָ [מחציפה] בִּפְנֵי בַּעְלָהּ; לְפִיכָךְ הָאִשָּׁה שֶׁהוֹצִיאָה שְׁטַר כְּתֻבָּה וְאֵין עִמָּהּ גֵּט, וְאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'גֵּרַשְׁתַּנִי וְאָבַד גִּטִּי, תֵּן לִי כְּתֻבָּתִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא גֵּרַשְׁתִּי' - חַיָּב לִתֵּן עִקַּר כְּתֻבָּה; אֲבָל אֵינוֹ נוֹתֵן הַתּוֹסֶפֶת, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה שֶׁגֵּרַשָׁהּ, אוֹ שֶׁיֵּצֵא גֵּט עִם הַכְּתֻבָּה מִתַּחַת יָדָהּ.

כז. אָמַר לָהּ הַבַּעַל: 'כֵּן הָיָה, גֵּרַשְׁתִּי וְנָתַתִּי כָּל הַכְּתֻבָּה עִקָּר וְתוֹסֶפֶת, וְכָתְבָה לִי שׁוֹבֵר [כתב קבלה] וְאָבַד שׁוֹבְרִי' - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לֹא גֵרַשְׁתִּי' וְלֹא יִתְחַיֵּב בַּתּוֹסֶפֶת, הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן; וּמַשְׁבִּיעָהּ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [תפיסת חפץ קדוש], וְנוֹתֵן לָהּ אֶת הָעִקָּר, וְנִשְׁבַּע הוּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת עַל הַתּוֹסֶפֶת.

כח. הוֹצִיאָה גֵּט וְאֵין בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתֻבָּה - אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ שְׁטַר כְּתֻבָּה, גּוֹבָה עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ בְּגֵט שֶׁבְּיָדָהּ. וְאִם דַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה, אֲפִלּוּ עִקָּר אֵין לָהּ, עַד שֶׁתּוֹצִיא שְׁטַר כְּתֻבָּה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְנִשְׁבַּע הַבַּעַל שְׁבוּעַת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתָהּ, וְנִפְטָר.

כט. הוֹצִיאָה שְׁנֵי גִּטִּין וּשְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת - גּוֹבָה שְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת. שְׁתֵּי כְּתֻבּוֹת וְגֵט אֶחָד - אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת; וְאֵיזוֹ

מֵהֶן גּוֹבֶה? אִם שְׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת [בסכום] - בִּטְלָה אַחֲרוֹנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ טוֹרֶפֶת [גובה ממשועבדים] אֶלָּא מִזְּמַן אַחֲרוֹנָה; וְאִם הָיָה בְּאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן תּוֹסֶפֶת עַל חֲבֵרְתָּהּ - גּוֹבֶה בְּאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁתִּרְצֶה, וּתְבָטֵל הַשְּׁנִיָּה.

ל. הוֹצִיאָה שְׁנֵי גִטִּין וּכְתֻבָּה אַחַת - אֵין לָהּ אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת; שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶחְזִירָהּ, עַל דַּעַת כְּתֻבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה הֶחְזִירָהּ. הוֹצִיאָה גֵּט וּכְתֻבָּה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל - אִם גֵּט קוֹדֵם לַכְּתֻבָּה, גּוֹבֶה בְּגֵט זֶה עִקַּר כְּתֻבָּה, אִם אֵין דַּרְכָּן לִכְתֹּב כְּתֻבָּה, וְגוֹבֶה כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בַּכְּתֻבָּה, שֶׁהֲרֵי זָכָת בָּהּ בְּמִיתָתוֹ; וְאִם כְּתֻבָּה קָדְמָה אֶת הַגֵּט - אֵין לָהּ אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת, שֶׁעַל כְּתֻבָּה הָרִאשׁוֹנָה הֶחְזִירָהּ.

לא. הָאִשָּׁה נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר 'מֵת בַּעֲלִי' כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין; וּמִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה, שֶׁאִם תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר אַחַר מוֹתוֹ, תִּטֹּל מַה שֶּׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ. לְפִיכָךְ אִם בָּאָה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעֲלִי, הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא', וְלֹא הִזְכִּירָה שֵׁם כְּתֻבָּה בָּעוֹלָם - מַתִּירִין אוֹתָהּ, וּמֵשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ וְנוֹתְנִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ. בָּאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעֲלִי, תְּנוּ לִי אֶת כְּתֻבָּתִי' - אַף לְהִנָּשֵׂא אֵין מַתִּירִין; שֶׁעַל עִסְקֵי הַכְּתֻבָּה בָּאָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא מֵת; וְאֵין דַּעְתָּהּ לְהִנָּשֵׂא, אֶלָּא לִטֹּל כְּתֻבָּה מֵחַיִּים בְּלִבַּד. בָּאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעֲלִי, הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא וּתְנוּ לִי אֶת כְּתֻבָּתִי' - מַתִּירִין אוֹתָהּ וְנוֹתְנִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר דְּבָרֶיהָ עַל עִסְקֵי נִשּׂוּאִין בָּאָה. אֲבָל אִם אָמְרָה: 'תְּנוּ לִי אֶת כְּתֻבָּתִי וְהַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא' - מַתִּירִין אוֹתָהּ וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ; וְאִם תָּפְסָה, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ.

יום שלישי י"ב טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק יז

א. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי נָשִׁים רַבּוֹת וָמֵת - כָּל שֶׁנִּשֵּׂאת בַּתְּחִלָּה, קוֹדֶמֶת לִטֹּל כְּתֻבָּתָהּ; וְאֵין אַחַת מֵהֶן נוֹטֶלֶת אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה; וְאֵין לָאַחֲרוֹנָה אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְגַם הִיא [האחרונה] נִשְׁבַּעַת וְנוֹטֶלֶת הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם הָיָה עָלָיו שְׁטַר חוֹב - אִם הָיָה הַחוֹב קוֹדֵם, גּוֹבֶה בַּעַל הַחוֹב תְּחִלָּה; וְאִם הַכְּתֻבָּה קָדְמָה, גּוֹבָה הָאִשָּׁה תְּחִלָּה, וְהַשְּׁאָר לְבַעַל חוֹב.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיְתָה הַקַּרְקַע שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִמֶּנָּה קְנוּיָה לוֹ בִּשְׁעַת הַנִּשּׂוּאִין וּבְשָׁעָה שֶׁלָּוָה - הוּא שֶׁהַדִּין נוֹתֵן, שֶׁכָּל הַקּוֹדֵם שְׁטָרוֹ זָכָה תְּחִלָּה; אֲבָל אִם נָשָׂא נָשִׁים זוֹ אַחַר זוֹ, וְלָוָה בֵּין קֹדֶם נִשּׂוּאִין בֵּין אַחַר נִשּׂוּאִין, וְאַחַר שֶׁנָּשָׂא וְלָוָה קָנָה קַרְקַע - כֻּלָּן חוֹלְקִין כְּאַחַת, שֶׁשִּׁעְבּוּד כֻּלָּן כְּאַחַת בָּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁקָּנָה הָיָה מְשֻׁעְבָּד לַכֹּל, וְאֵין כָּאן דִּין קְדִימָה.

ג. וְכֵן אִם הָיָה זְמַן הַכְּתֻבּוֹת וְהַשְּׁטָרוֹת כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִים שָׁעוֹת - חוֹלְקִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין שָׁם קוֹדֵם; וּלְעוֹלָם כָּל שֶׁקָּדַם וְזָכָה בְּמִטַּלְטְלִין כְּדֵי חוֹבוֹ אוֹ כְּדֵי כְתֻבָּה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין.

ד. מִי שֶׁגֵּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְעָלָיו שְׁטַר חוֹב, וּבָא בַּעַל חוֹב וְהָאִשָּׁה לִגְבּוֹת, וְהָיוּ לוֹ מָעוֹת וְקַרְקַע כְּדֵי הַחוֹב וְהַכְּתֻבָּה - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל מָעוֹת, וְהָאִשָּׁה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ מִן הַקַּרְקַע. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהַגְבּוֹת לִשְׁנֵיהֶן, וְלֹא הָיָה בָּהּ דֵּין קְדִימָה - נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְבַעַל חוֹב; וְאִם נִשְׁאַר לְאִשָּׁה כְּלוּם [משהו] - תִּטֹּל, וְאִם לָאו - תִּדָּחֶה מִפְּנֵי בַּעַל חוֹב; שֶׁבַּעַל חוֹב הִפְסִיד וְהוֹצִיא מְעוֹתָיו, וְהָאִשָּׁה לֹא חָסְרָה דָּבָר, שֶׁיּוֹתֵר מַה שֶּׁהָאִישׁ רוֹצֶה לִשָּׂא, אִשָּׁה רוֹצָה לְהִנָּשֵׂא.

ה. וְכֵן מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב וְקַרְקַע שֶׁאֵין בָּהּ דֵּין קְדִימָה - הָאִשָּׁה נִדְחֵית מִפְּנֵי בַּעַל חוֹב, וְהוּא גּוֹבֶה כָּל חוֹבוֹ תְּחִלָּה.

ו. וְכֵיצַן שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁתִּגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הַמִּטַּלְטְלִין, וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין - אִם לֹא הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין כְּדֵי לִתֵּן לִשְׁנֵיהֶם, נוֹתְנִין לְבַעַל חוֹב כָּל חוֹבוֹ תְּחִלָּה; וְאִם נִשְׁאַר לְאִשָּׁה מַה שֶּׁתִּטֹּל בִּכְתֻבָּתָהּ תִּטֹּל, אוֹ תִּדָּחֶה.

ז. הָיוּ כּוֹתְבִין בִּכְתֻבָּתָהּ נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל [נכסי האשה שבאחריות הבעל] וְטַעֲנָה שֶׁאָבְדוּ אוֹ שֶׁלְּקָחָן הַבַּעַל [לעצמו] - הֲרֵי הִיא בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁלָּהּ כִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת; וְנִשְׁבַּעַת שֶׁלֹּא לָקְחָה אוֹתָן וְלֹא נָתְנָה וְלֹא מָחֲלָה, וְחוֹלֶקֶת עִם בַּעֲלֵי חוֹבוֹת.

ח. מִי שֶׁמֵּת אוֹ גֵּרַשׁ, וְיֵשׁ לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת, וְאֵין שָׁם דִּין קְדִימָה, וְאֵין לוֹ כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת - כֵּיצַד חוֹלְקוֹת? רוֹאִין: אִם כְּשֶׁיֵּחָלֵק הַמָּמוֹן עַל מִנְיַן הַנָּשִׁים, יַגִּיעַ לַפְּחוּתָה [לכתובה הזולה] שֶׁבָּהֶן כְּדֵי כְתֻבָּתָהּ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה. וְאִם הָיָה הַמָּמוֹן יוֹתֵר עַל זֶה - חוֹלְקִין מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפְּחוּתָה שֶׁבָּהֶן כְּשִׁעוּר כְּתֻבָּתָהּ, וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת אֶת הַמּוֹתָר בֵּין הַנּוֹתְרוֹת עַל הַדֶּרֶךְ הָרִאשׁוֹנָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי אַרְבַּע נָשִׁים, כְּתֻבָּתָהּ שֶׁל רִאשׁוֹנָה אַרְבַּע מֵאוֹת, וְשֶׁל שְׁנִיָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְשֶׁל שְׁלִישִׁית מָאתַיִם, וְשֶׁל רְבִיעִית מֵאָה, נִמְצָא הַכֹּל אֶלֶף - וְגֵרַשׁ כֻּלָּן, אוֹ מֵת - אִם הִנִּיחַ אַרְבַּע מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת, חוֹלְקוֹת כֻּלָּן בְּשָׁוֶה, וְכָל אַחַת נוֹטֶלֶת מֵאָה אוֹ פָּחוֹת. הִנִּיחַ שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת - אִם תְּחַלֵּק בֵּין כֻּלָּן בְּשָׁוֶה, נִמְצֵאת הָרְבִיעִית נוֹטֶלֶת מָאתַיִם, וַהֲרֵי אֵין בִּכְתֻבָּתָהּ אֶלָּא מֵאָה. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין? לוֹקְחִין אַרְבַּע מֵאוֹת, וְחוֹלְקִין אוֹתָן בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה מֵאָה מֵאָה; וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית נָטְלָה כְּדֵי כְתֻבָּתָהּ, וְהָלְכָה לָהּ. וְנִשְׁאַר כָּאן אַרְבַּע מֵאוֹת, וְשָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁבְּיַד כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן מֵאָה. אִם תַּחֲלֹק הָאַרְבַּע מֵאוֹת בֵּין שְׁלָשְׁתָּן בְּשָׁוֶה, נִמְצָא הַשְּׁלִישִׁית נוֹטֶלֶת מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלִישׁ, וַהֲרֵי אֵין בִּכְתֻבָּתָהּ אֶלָּא מָאתַיִם. לְפִיכָךְ לוֹקְחִין מֵאַרְבַּע הַמֵּאוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְחוֹלְקִין בֵּין שְׁלָשְׁתָּן בְּשָׁוֶה; שֶׁנִּמְצֵאת הַשְּׁלִישִׁית נָטְלָה מָאתַיִם שֶׁלָּהּ, וְהָלְכָה לָהּ. וְנִשְׁאַר כָּאן מֵאָה, וּשְׁתֵּי נָשִׁים. חוֹלְקִין אֶת הַמֵּאָה בְּשָׁוֶה בֵּין רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה; נִמְצָא בְּיַד הָרִאשׁוֹנָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים, וְכֵן בְּיַד הַשְּׁנִיָּה, וְנִמְצָא בְּיַד שְׁלִישִׁית מָאתַיִם, וּבְיַד הָרְבִיעִית מֵאָה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקוֹת לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ט. הֶעָרֵב לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ [התחייב בקנין סודר], אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁמִּצְוָה עָשָׂה, וַהֲרֵי לֹא חָסְרָה כְּלוּם [לא הוציאה מכספה]; וְאִם עָרֵב שֶׁל כְּתֻבַּת בְּנוֹ הוּא, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהָאָב בִּגְלַל בְּנוֹ מְשֻׁעְבָּד עַצְמוֹ וְגוֹמֵר [בליבו] וּמַקְנֶה. וְהַקַּבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף

עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ; וְאֵיזֶה הוּא קַבְּלָן? זֶה שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: 'הִנָּשֵׂאי לָזֶה, וַאֲנִי נוֹתֵן כְּתֻבָּה זוֹ'. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'אֲנִי עָרֵב כְּתֻבָּה זוֹ', 'אֲנִי פּוֹרֵעַ כְּתֻבָּה זוֹ', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - פָּטוּר, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אָבִיו. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יַדִּירֶנָּה הֲנָיָה [שלא תהנה ממנו], וְאַחַר כָּךְ תִּפְרַע מִן הַקַּבְּלָן, אוֹ מִן הָעָרֵב אִם הָיָה אָבִיו; שֶׁמָּא יַחֲזִירֶנָּה [את גרושתו], וְנִמְצָאוּ עוֹשִׂין קְנוּנְיָה [תחבולה] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה.

י. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו [לבדק הבית] וְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ - יַדִּירֶנָּה הֲנָיָה, וְאַחַר כָּךְ תִּפְרַע מִן הַפּוֹדֶה מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא עַל הַהֶקְדֵּשׁ. אֲבָל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וּבָאָה לִטְרוֹף מִן הַלָּקוֹחוֹת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַדִּירָהּ, אֶלָּא נִשְׁבַּעַת וְטוֹרֶפֶת; וְאִם רָצָת, תַּחְזוֹר לְבַעֲלָהּ, שֶׁכְּבָר יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה, וְהֵם הִפְסִידוּ עַל עַצְמָן שֶׁלָּקְחוּ נְכָסִים שֶׁתַּחַת שִׁעְבּוּדָהּ.

יא. הַבַּעַל שֶׁמָּכַר נְכָסָיו, וְאַחַר כָּךְ כָּתְבָה אִשְׁתּוֹ לַלּוֹקֵחַ: 'דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמְּךָ', וְהִסְכִּימָה לְמַעֲשָׂיו, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנָּה - הֲרֵי זוֹ טוֹרֶפֶת, שֶׁלֹּא כָתְבָה לוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּינָהּ וּבֵין בַּעֲלָהּ קְטָטָה, וְיֵשׁ לָהּ לוֹמַר: 'נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעֲלִי'; אֲבָל אִם קָנוּ מִיַּד הָאִשָּׁה תְּחִלָּה שֶׁאֵין לָהּ שִׁעְבּוּד עַל מָקוֹם זֶה, וְאַחַר כָּךְ מָכַר אוֹתוֹ הַבַּעַל - אֵינָהּ טוֹרֶפֶת אוֹתוֹ. וְכֵן אִם מָכַר הַבַּעַל וְאָמַר לְאִשְׁתּוֹ לִכְתֹּב לַלּוֹקֵחַ 'דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמְּךָ', וְלֹא כָתְבָה וְלֹא הִסְכִּימָה לְמַעֲשָׂיו, וְנִפְסַד הַמֶּכֶר [התבטל], וְחָזַר הַבַּעַל וּמָכַר לְאִישׁ אַחֵר, בֵּין אוֹתָהּ שָׂדֶה בֵּין שָׂדֶה אַחֶרֶת, וְאַחַר שֶׁמָּכַר הַבַּעַל הִסְכִּימָה לְמַעֲשָׂיו, וְקָנוּ מִיָּדָהּ שֶׁאֵין לָהּ שִׁעְבּוּד עַל שָׂדֶה זוֹ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְרוֹף, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לוֹמַר 'נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעֲלִי', שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹנָה כְּשֶׁלֹּא רָצָת לֹא הָלְכָה בִּרְצוֹן בַּעֲלָהּ.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ, וְקָנוּ מִיַּד הָרִאשׁוֹנָה [התחייבה בקנין סודר] שֶׁאֵין לָהּ שִׁעְבּוּד עַל שָׂדֶה זוֹ, אֵינָהּ טוֹרֶפֶת אוֹתָהּ מִן הַלּוֹקֵחַ, וְהָיָה קִנְיָן הַמּוֹעִיל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְעֹן לוֹ בְּ'נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעֲלִי', וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבַּעַל, אוֹ גֵּרֵשׁ שְׁתֵּיהֶן - הַשְּׁנִיָּה מוֹצִיאָה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָנוּ מִיָּדָהּ לַלּוֹקֵחַ, וְהָרִאשׁוֹנָה מוֹצִיאָה מִיַּד הַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קֶדְמָה וְלֹא הֵסִירָה שִׁעְבּוּדָהּ אֶלָּא מֵעַל הַלּוֹקֵחַ; וּכְשֶׁתַּחְזוֹר הַשָּׂדֶה לָרִאשׁוֹנָה, חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וּמוֹצִיאָהּ מִיָּדָהּ, שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדָהּ לוֹ; וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

יג. אַלְמָנָה, בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין בֵּין מִן הָאֵרוּסִין - נִשְׁבַּעַת [שלא קיבלה כתובתה מבעלה] וּמוֹכֶרֶת מִקַּרְקַע בַּעֲלָהּ וְנִפְרַעַת כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין בְּבֵית דִּין מֵמְחִין, בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הַשְּׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִין וְיוֹדְעִין בְּשׁוּמַת הַקַּרְקַע. וְאַחֲרָיוּת הַמֶּכֶר [אם נמצא שגזולה היתה] - עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים. אֲבָל הַגְּרוּשָׁה לֹא תִּמְכֹּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין. וְכָל הַמּוֹכֶרֶת בְּבֵית דִּין, לֹא תִּמְכֹּר אֶלָּא בְּהַכְרָזָה [מכרז פומבי]; וּבְהִלְכוֹת הַלְוָאָה יִתְבָּאֵר מִשְׁפַּט מְכִירַת בֵּית דִּין הֵיאַךְ הִיא. אֲבָל הַמּוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין - אֵינָהּ צְרִיכָה הַכְרָזָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין וְיוֹדְעִין הַשּׁוּמָא.

יד. אַלְמָנָה שֶׁמָּכְרָה קַרְקַע בִּכְתֻבָּתָהּ בֵּינָהּ לְבֵין עַצְמָהּ [ללא נוכחות ג' אנשים] - אִם מָכְרָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, מִכְרָהּ קַיָּם; וְנִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת אַלְמָנָה אַחַר שֶׁמָּכְרָה; וְהוּא שֶׁמָּכְרָה לְאַחֵר, אֲבָל אִם שָׁמָה לְעַצְמָהּ - לֹא עָשָׂת כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ הִכְרִיזָה.

טו. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם, אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמֵאָה - נִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ וְאֵין לָהּ כְּלוּם, וּבְלִבַּד שֶׁתִּשָּׁבַע שְׁבוּעַת אַלְמָנָה. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה - מִכְרָהּ בָּטֵל. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה: 'אֲנִי אַחֲזִיר אֶת הַדִּינָר לַיּוֹרְשִׁים' - מִכְרָהּ בָּטֵל.

טז. הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וּמָכְרָה לָזֶה בְּמָנֶה וְלָזֶה בְּמָנֶה וְלָזֶה בְּמָנֶה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, וְלָאַחֲרוֹן שָׁוֶה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה - שֶׁל אַחֲרוֹן בָּטֵל וְשֶׁל כֻּלָּם קַיָּם.

יז. יֵשׁ לְאִשָּׁה לִמְכֹּר כְּתֻבָּתָהּ אוֹ לִתְּנָהּ בְּמַתָּנָה. אִם מֵת הַבַּעַל אוֹ גֵּרְשָׁהּ - יָבוֹא הַלָּז [הקונה] וְיִטֹּל; וְאִם מֵתָה הִיא בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ אוֹ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁבְּעָה [שלא קיבלה] - אֵין לוֹ כְּלוּם.

יח. הֲרֵי שֶׁמָּכְרָה מִקְצָת כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מִשְּׁכְּנָה מִקְצָתָהּ, אוֹ נָתְנָה לְאַחֵר מִקְצָתָהּ - מוֹכֶרֶת מִקַּרְקַע בַּעֲלָהּ, וְתִגְבֶּה הַשְּׁאָר בֵּין בְּבֵית דִּין מֵמְחִין בֵּין בִּשְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין. וּמוֹכֶרֶת לִכְתֻבָּתָהּ אֲפִלּוּ בִּפְעָמִים רַבּוֹת, בֵּין בְּבֵית דִּין, בֵּין בִּשְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין וְיוֹדְעִין שׁוּמַת הַקַּרְקַע.

יט. הַמּוֹכֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ, בֵּין לַאֲחֵרִים בֵּין לְבַעֲלָהּ - לֹא אִבְּדָה שְׁאָר תְּנָאֵי כְּתֻבָּה; וְאִם הָיָה לָהּ בֵּן זָכָר, יוֹרֵשׁ כְּנֶגֶד כְּתֻבָּתָהּ הַזֹּאת שֶׁנִּמְכְּרָה מִנִּכְסֵי אָבִיו יוֹתֵר עַל חֶלְקוֹ כְּדִין תְּנַאי זֶה. אֲבָל הַמּוֹחֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ לְבַעֲלָהּ, אִבְּדָה כָּל תְּנָאֵי כְּתֻבָּתָהּ, וַאֲפִלּוּ מְזוֹנוֹת אֵין לָהּ עָלָיו. וּמוֹחֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה קִנְיָן וְלֹא עֵדִים - כִּשְׁאָר הַמּוֹחֲלִין, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין עֵדִים וְלֹא קִנְיָן, אֶלָּא בִּדְבָרִים בִּלְבַד; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ דְבָרִים שֶׁהַדַּעַת סוֹמֶכֶת עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ דִּבְרֵי שְׂחוֹק וְהֵתֵל וְדִבְרֵי תֵּמַהּ, אֶלָּא בְּדַעַת נְכוֹנָה.

יום רביעי י"ג טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק יח

א. אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יוֹרְשִׁין כָּל זְמַן אַלְמְנוּתָהּ, עַד שֶׁתִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ; וּמִשֶּׁתִּתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ בְּבֵית דִּין אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וְכֵן אִם מָכְרָה כְּתֻבָּתָהּ כֻּלָּהּ, אוֹ מִשְּׁכְּנָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ עָשְׂתָה כְּתֻבָּתָהּ הִפּוֹתִיקֵי לְאַחֵר [שיעבדה לבעל חוב שלה], וְהוּא שֶׁתֹּאמַר לוֹ: 'פֹּה תִּקְנֶה חוֹבְךָ' - בֵּין שֶׁעָשָׂת דְּבָרִים אֵלּוּ בְּבֵית דִּין מֵמְחִין בֵּין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין, בֵּין שֶׁעָשָׂת בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ בֵּין שֶׁעָשָׂת לְאַחַר מִיתַת בַּעֲלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים; אֲבָל אִם מָכְרָה מִקְצָתָהּ, יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹתֶיהָ. וּמִשֶּׁתִּתְאָרֵס הָאַלְמָנָה, אִבְּדָה מְזוֹנוֹתֶיהָ.

ב. כְּשֵׁם שֶׁנִּזּוֹנֶת אַחַר מוֹתוֹ מִנְּכָסָיו, כָּךְ נוֹתְנִין לָהּ כְּסוּת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ וּמָדוֹר [דירה] - יוֹשֶׁבֶת בַּמָּדוֹר שֶׁהָיְתָה בּוֹ בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת בַּכֵּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ, וּבָעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ. נָפַל הַמָּדוֹר, אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִבְנוֹתוֹ. וְאִם אָמְרָה: 'הַנִּיחוּ לִי, וַאֲנִי אֶבְנֶנּוּ מִשֶּׁלִּי' - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ. וְכֵן לֹא תְּחַזֵּק בִּדְקוֹ [סדקו], וְלֹא טָחָה אוֹתוֹ [בטיט], אֶלָּא תֵּשֵׁב בּוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא אוֹ תֵּצֵא. וְיוֹרְשִׁין שֶׁמָּכְרוּ מְדוֹר אַלְמָנָה, לֹא עָשׂוּ כְּלוּם.

ג. נָפַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לְבַעֲלָהּ בַּיִת אֶלָּא בְּשָׂכָר - נוֹתְנִין [שוכרים] לָהּ מָדוֹר לְפִי כְּבוֹדָהּ; וְכֵן מְזוֹנוֹתֶיהָ וּכְסוּתָהּ כְּפִי כְּבוֹדָהּ. וְאִם הָיָה כְּבוֹד הַבַּעַל גָּדוֹל מִכְּבוֹדָהּ, נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעוֹלָה עִמּוֹ, וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתָה.

ד. 'בִּרְכַּת הַבַּיִת מְרֻבָּה' - כֵּיצַד? חֲמִשָּׁה שֶׁהָיָה מְזוֹנוֹת כָּל אֶחָד מֵהֶן קַב כְּשֶׁיֹּאכַל לְבַדּוֹ, אִם הָיוּ חֲמִשְׁתָּן בְּבַיִת אֶחָד וְאוֹכְלִין בְּעֵרוּב [יחד], מַסְפִּיק לָהֶן אַרְבַּעַת קַבִּין; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר צָרְכֵי הַבַּיִת. לְפִיכָךְ אַלְמָנָה שֶׁאָמְרָה: 'אֵינִי זָזָה מִבֵּית אָבִי, פִּסְקוּ לִי מְזוֹנוֹת וּתְנוּ לִי שָׁם' - יְכוֹלִין הַיּוֹרְשִׁין לוֹמַר: 'אִם אַתְּ אֶצְלֵנוּ, יֵשׁ לָךְ מְזוֹנוֹת; וְאִם לָאו, אֵין אָנוּ נוֹתְנִין לָךְ אֶלָּא לְפִי בְּרְכַּת הַבַּיִת'. וְאִם הָיְתָה טוֹעֶנֶת מִפְּנֵי שֶׁהִיא יַלְדָּה [צעירה] וְהֵם יְלָדִים [וחוששת לשם רע] - נוֹתְנִין לָהּ מְזוֹנוֹת הַמַּסְפִּיקִין לָהּ לְבַדָּהּ, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. וּמוֹתַר מְזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה וּמוֹתַר הַכְּסוּת - לַיּוֹרְשִׁין.

ה. אַלְמָנָה שֶׁחָלְתָה - אִם צְרִיכָה לִרְפוּאָה שֶׁאֵין לָהּ קִצְבָּה [שחולה תדיר], הֲרֵי זוֹ כִּמְזוֹנוֹת, וְיוֹרְשִׁין חַיָּבִין בָּהּ; וְאִם הִיא רְפוּאָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ קִצְבָּה, הֲרֵי זוֹ מִתְרַפְּאָה מִכְּתֻבָּתָהּ. נִשְׁבֵּית - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לִפְדּוֹתָהּ, אֲפִלּוּ הָיְתָה יְכָמָה; וַאֲפִלּוּ נִשְׁבֵּית בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ, וּמֵת וְהִיא בַּשִּׁבְיָה - אֵין חַיָּבִין לִפְדּוֹתָהּ מִנְּכָסָיו, אֶלָּא נִפְדֵּית מִשֶּׁל עַצְמָהּ, אוֹ תִּטֹּל כְּתֻבָּתָהּ וְתִתְפַּדֶּה עַצְמָהּ.

ו. מֵתָה הָאַלְמָנָה, יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ; וְאִם נִשְׁבְּעָה שְׁבוּעַת אַלְמָנָה וְאַחַר כָּךְ מֵתָה - יוֹרְשֶׁיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ, וְהֵן חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, אֲבָל לֹא יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל. מַעֲשֶׂה יְדֵי הָאַלְמָנָה לַיּוֹרְשִׁין. וְיוֹרֵשׁ שֶׁאָמַר לְאַלְמָנָה: 'טְלִי מַעֲשֶׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ' [במקום דמי המזונות] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל הִיא שֶׁרָצַת בָּזֶה, שׁוֹמְעִין לָהּ.

ז. וְכָל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעֲלָהּ, אַלְמָנָה עוֹשָׂה לַיְתוֹמִים - חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס, וְהַצָּעַת הַמִּטָּה, וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו.

ח. מְצִיאַת הָאַלְמָנָה וּפֵרוֹת נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לַבַּעַל - לְעַצְמָהּ, וְאֵין לַיּוֹרֵשׁ בָּהֶם כְּלוּם.

ט. וְהַנְּכָסִים עַצְמָם שֶׁהֵם נְדוּנְיָתָהּ, נוֹטֶלֶת אוֹתָן בְּלֹא שְׁבוּעָה; וְאֵין לַיּוֹרְשִׁים בָּהֶן דִּין בָּעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן הוֹתִירוּ [התייקרו] בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְהָיוּ נְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל שֶׁהַמּוֹתָר לַבַּעַל. וְאִם מֵתָה הָאַלְמָנָה בְּלֹא שְׁבוּעָה - יוֹרְשֶׁיהָ יוֹרְשִׁין נְדוּנְיָתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְכָסֵי צֹאן בַּרְזֶל; וְאִם הָיָה בָּהֶם מוֹתָר, הַמּוֹתָר לְיוֹרְשֵׁי הַבַּעַל.

י. אַלְמָנָה שֶׁתָּפְסָה מִטַּלְטְלִין כְּדֵי שֶׁתִּזּוֹן מֵהֶן - בֵּין שֶׁתָּפְסָה מֵחַיִּים בֵּין שֶׁתָּפְסָה אַחַר מוֹתוֹ, אֲפִלּוּ תָּפְסָה כְּסַר זָהָב - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָהּ, אֶלָּא כּוֹתְבִין עָלֶיהָ בֵּית דִּין מַה שֶׁתָּפְסָה, וּפוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת וּמְחַשְּׁבִין עִמָּהּ; וְהִיא נִזּוֹנֶת מִמַּה שֶׁבְּיָדָהּ עַד שֶׁתָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָהּ מְזוֹנוֹת, וְיִקָּחוּ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הַשְּׁאָר.

יא. וְכֵן אִם תָּפְסָה מִטַּלְטְלִין בִּכְתֻבָּתָהּ מֵחַיֵּי בַעֲלָהּ וָמֵת - גּוֹבָה מֵהֶן; אֲבָל אִם תָּפְסָה אַחֲרֵי מוֹתוֹ לִכְתֻבָּתָהּ, אֵינָהּ גּוֹבָה מֵהֶן. אַף עַל פִּי שֶׁתִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁתִּגְבֶּה הַכְּתֻבָּה וּתְנָאֵי הַכְּתֻבָּה מִן הַמִּטַּלְטְלִין. וּלְפִיכָךְ תִּזּוֹן הָאַלְמָנָה מִן הַמִּטַּלְטְלִין אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפְסָה.

יב. אִם הִנִּיחַ בַּעֲלָהּ מִטַّלְטְלִין וְלֹא תָּפְסָה אוֹתָן - הַיּוֹרְשִׁין נוֹטְלִין אוֹתָן, וְהֵן מַעֲלִין [משלמים] לָהּ מְזוֹנוֹת. וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְעַכֵּב עֲלֵיהֶן וְלוֹמַר: 'יִהְיוּ הַמִּטַּלְטְלִין מֻנָּחִין בְּבֵית דִּין עַד שֶׁאִזּוֹן מֵהֶן, שֶׁמָּא יֹאבְדוּ וְלֹא יִהְיוּ לִי מְזוֹנוֹת'; וַאֲפִלּוּ הִתְנָת עָלָיו [על הבעל] בְּפֵרוּשׁ שֶׁתִּזּוֹן מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וּבָזֶה דָּנִין תָּמִיד, בְּכָל בָּתֵּי דִינִין.

יג. אֲבָל אִם הִנִּיחַ קַרְקַע, יְכוֹלָה הִיא לְעַכֵּב עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ; וְאִם מָכְרוּ - אֵינָהּ מוֹצִיאָה מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין.

יד. הִנִּיחַ נָשִׁים רַבּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאָן זוֹ אַחַר זוֹ, נִזּוֹנוֹת בְּשָׁוֶה, שֶׁאֵין דִּין קְדִימָה {בְּמְזוֹנוֹת} (בְּמִטַּלְטְלִין).

טו. אַלְמָנָה שֶׁנָּפְלָה לִפְנֵי יָבָם - בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים נִזּוֹנֶת מִשֶּׁל בַּעַל; אִם הֵכִּר הָעֻבָּר, וְכֵן אִם הִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת - נִזּוֹנֶת וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁתֵּלֵד. יָלְדָה בֵּן שֶׁל קַיָּמָה - נִזּוֹנֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל יְמֵי אַלְמְנוּתָהּ כִּשְׁאָר הַנָּשִׁים. לֹא נִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אוֹ שֶׁהִפִּילָה - אֵינָהּ נִזּוֹנֶת לֹא מִשֶּׁל בַּעַל וְלֹא מִשֶּׁל יָבָם, אֶלָּא תּוֹבַעַת יְבָמָהּ לִכְנֹס אוֹ לַחְלֹץ.

טז. תָּבְעָה יְבָמָהּ לִכְנֹס אוֹ לַחְלֹץ, וְעָמַד בַּדִּין וּבָרַח אוֹ שֶׁחָלָה, אוֹ שֶׁהָיָה הַיָּבָם בִּמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זוֹ נִזּוֹנֶת מִשֶּׁל יָבָם בְּלֹא שְׁבוּעָה כְּלָל.

יז. נָפְלָה לִפְנֵי יָבָם קָטָן - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִהְיֶה כִּשְׁאָר הַיְבָמִין.

יח. מִי שֶׁיִּחֵד קַרְקַע לְאִשְׁתּוֹ בִּשְׁעַת מִיתָה לִמְזוֹנוֹתֶיהָ וְאָמַר: 'יִהְיֶה מָקוֹם פְּלוֹנִי לַמְּזוֹנוֹת' - הֲרֵי רִבָּה לָהּ מְזוֹנוֹת. וְאִם הָיָה שְׁכָרוֹ פָּחוֹת מִמְּזוֹנוֹת הָרְאוּיִין לָהּ, נוֹטֶלֶת שְׁאָר נְכָסִים; וְאִם הָיָה שְׁכָרוֹ יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהּ, נוֹטֶלֶת הַכֹּל. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'יִהְיֶה מָקוֹם פְּלוֹנִי בִּמְזוֹנוֹת', וְשָׁתְקָה - אֵין לָהּ אֶלָּא פֵּרוֹת אוֹתוֹ מָקוֹם בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי קָצַץ [קצב] לָהּ מְזוֹנוֹת.

יט. אַלְמָנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לִתְבֹּעַ מְזוֹנוֹת - יֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁפּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ; וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ עַל הוֹרָאָה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְחַלֵּף לוֹ הַדָּבָר בְּאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ שֶׁאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִבֵּית דִּין עַד שֶׁתִּשָּׁבַע, שֶׁהֲרֵי זוֹ בָּאָה לְהִפָּרַע מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים, וְכָל הַנִּפְרָע מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים אֵינוֹ נִפְרָע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה; וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וּבוֹ רָאוּי לָדוּן.

כ. אַלְמָנָה שֶׁבָּאָה לְבֵית דִּין לִתְבֹּעַ מְזוֹנוֹת - מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ תְּחִלָּה, וּמוֹכְרִין בְּלֹא הַכְרָזָה, וְנוֹתְנִין לָהּ מְזוֹנוֹת; וְכֵן יֵשׁ לָהּ לִמְכֹּר לִמְזוֹנוֹת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין מֵמְחִין אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה נֶאֱמָנִין, בְּלֹא הַכְרָזָה. וְכֵן אִם מָכְרָה לִמְזוֹנוֹת בֵּינָהּ לְבֵין עַצְמָהּ שָׁוָה בְּשָׁוֶה, מִכְרָהּ קַיָּם; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הַיּוֹרְשִׁין לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתָהּ, נִשְׁבַּעַת.

כא. וְכַמָּה מוֹכְרִין לִמְזוֹנוֹת - כְּדֵי לָזוּן מֵהֶם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וּמוֹכְרִין עַל מְנָת שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן לָהּ מְזוֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְחוֹזֶרֶת וּמוֹכֶרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה לְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים; וְכֵן מוֹכֶרֶת לְעוֹלָם, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַנְּכָסִים כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ, וְגוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ מִן הַשְּׁאָר וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

כב. אַלְמָנָה שֶׁפָּסְקוּ לָהּ בֵּית דִּין מְזוֹנוֹת - אֵין מְחַשְּׁבִין עִמָּהּ עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ [אם די לה במעשה ידיה], עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הַיּוֹרְשִׁים וְיִתְבָּעוּהָ; אִם מָצְאוּ לָהּ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, נוֹטְלִין אוֹתוֹ, וְאִם לָאו, הוֹלְכִין לְדַרְכָּן. וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁאִם הָיוּ הַיּוֹרְשִׁים קְטַנִּים - בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין עִמָּהּ [בודקים אם נותנת רווחיה ליתומים], וּפוֹסְקִין לָהּ [- קובעים לה מכסת רווח מ -] מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת.

כג. אַלְמָנָה שֶׁאֵין שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ, אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת - שֶׁמָּא מָחֲלָה כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ מָכְרָה אוֹתָהּ, אוֹ מִשְּׁכְּנָה אוֹתָהּ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן יוֹרֵשׁ, טוֹעֲנִין לוֹ וְאוֹמְרִים לָהּ: 'הָבִיאִי כְּתֻבָּתֵךְ, וְהִשָּׁבְעִי, וּטְלִי מְזוֹנוֹת' - אֶלָּא אִם אֵין דַּרְכָּם לִכְתֹּב כְּתֻבָּה.

כד. הָאִשָּׁה שֶׁהָלְכָה הִיא וּבַעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בַּעֲלִי' - רָצָת, נִזּוֹנֶת כְּדִין כָּל הָאַלְמָנוֹת, רָצָת, נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. אָמְרָה: 'גֵּרַשְׁנִי בַּעֲלִי' - אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; וְנִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו עַד כְּדֵי כְתֻבָּתָהּ מִכָּל פָּנִים - שֶׁאִם עַדַּיִן הִיא אִשְׁתּוֹ, יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת, וְאִם גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁאָמְרָה, יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה, שֶׁהֲרֵי כְּתֻבָּתָהּ בְּיָדָהּ; לְפִיכָךְ נוֹטֶלֶת מְזוֹנוֹת עַד כְּדֵי כְתֻבָּתָהּ וְהוֹלֶכֶת לָהּ.

כה. הָאִשָּׁה שֶׁהָיָה לָהּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין וּמֵת בַּעֲלָהּ - אֵינָהּ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו, שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ מִסָּפֵק; אֲבָל בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ, יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ גֵּרוּשִׁין גְּמוּרִין.

כו. אַלְמָנָה עֲנִיָּה שֶׁשָּׁהֲתָה שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא תָּבְעָה מְזוֹנוֹת, אוֹ עֲשִׂירָה שֶׁשָּׁהֲתָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא תָּבְעָה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת בַּשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ, אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁתָּבְעָה; וְאִם שָׁהֲתָה פָּחוֹת מִזֶּה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם אֶחָד - לֹא וִתְּרָה, אֶלָּא תּוֹבַעַת וְנוֹטֶלֶת מְזוֹן אוֹתָן הַשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ.

כז. אַלְמָנָה שֶׁתָּבְעָה מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים - הֵם אוֹמְרִים: 'נָתַנּוּ', וְהִיא אוֹמֶרֶת: 'לֹא נָטַלְתִּי' - כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשֵּׁאת, עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ תִּשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת [מדרבנן] וְתִטֹּל; וּמִשֶּׁנִּשֵּׂאת, עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבְּעוּ הַיּוֹרְשִׁים שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁנָּתְנוּ לָהּ.

כח. דִּין תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּה כְּדִין הָעִקָּר. לְפִיכָךְ אַלְמָנָה שֶׁתָּבְעָה, אוֹ מָכְרָה, אוֹ מָחֲלָה, אוֹ מִשְּׁכְּנָה תּוֹסֶפֶת כְּתֻבָּתָהּ עִם הָעִקָּר - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת; וְאִם תָּבְעָה מִקְצָת, וְהִנִּיחָה מִקְצָת - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁתָּבְעָה מִקְצָת הָעִקָּר וְהִנִּיחָה מִקְצָתָהּ. וְכָל הַמּוֹכֶרֶת אוֹ הַמּוֹחֶלֶת סְתָם, מָכְרָה וּמָחֲלָה הַתּוֹסֶפֶת עִם הָעִקָּר - שֶׁשְּׁנֵיהֶם 'כְּתֻבָּה' שְׁמָם בְּכָל מָקוֹם.

יום חמישי י"ד טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק יט

א. מִתְּנָאֵי הַכְּתֻבָּה, שֶׁיִּהְיוּ בָּנָיו הַזְּכָרִים יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן, וּנְדוּנְיָתָהּ [נכסים מבית אביה] שֶׁהִכְנִיסָה בְּתוֹרַת נִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל [שיהיה באחריות הבעל, לרווח ולהפסד], וְאַחַר כָּךְ חוֹלְקִין שְׁאָר הַיְרֻשָּׁה עִם אֲחֵיהֶם בְּשָׁוֶה.

ב. כֵּיצַד? נָשָׂא אִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ וּנְדוּנְיָתָהּ אֶלֶף, וְיָלְדָה בֵּן וּמֵתָה בְּחַיָּיו, וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ וּנְדוּנְיָתָהּ מָאתַיִם, וְיָלְדָה בֵּן וּמֵתָה בְּחַיָּיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, וְהִנִּיחַ אַלְפַּיִם - בְּנוֹ מִן הָרִאשׁוֹנָה יוֹרֵשׁ אֶלֶף שֶׁבִּכְתֻבַּת אִמּוֹ, וּבְנוֹ מִן הַשְּׁנִיָּה יוֹרֵשׁ מָאתַיִם שֶׁבִּכְתֻבַּת אִמּוֹ, וְהַשְּׁאָר [ח' מאות זוז] יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה. נִמְצָא בְּיַד בֶּן הָרִאשׁוֹנָה אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת, וּבְיַד בֶּן הַשְּׁנִיָּה שֵׁשׁ מֵאוֹת.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ יוֹתֵר עַל כְּדֵי שְׁתֵּי הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר אֶחָד אוֹ יוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיֵּחָלְקוּ הַשְּׁאָר בְּשָׁוֶה; אֲבָל אִם לֹא הִנִּיחַ יוֹתֵר דִּינָר, חוֹלְקִים הַכֹּל בְּשָׁוֶה: שֶׁאִם יִירְשׁוּ אֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן וְאֵלּוּ כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא יִשָּׁאֵר דִּינָר אֶחָד לַחֹלֵק אוֹתוֹ בֵּין הַיּוֹרְשִׁים - נִמְצָא תְּנַאי זֶה מְבַטֵּל חִלּוּק יֵרֻשָּׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשָׁוֶה, שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה.

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנָּשָׂא נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחַר זוֹ בֵּין בְּבַת אַחַת, וּמֵתוּ כֻּלָּן בְּחַיָּיו, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים זְכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת דִּינָר - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

ה. אָמְרוּ הַיְתוֹמִים: 'הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין [מוסיפים לגובה הערך] עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ כְּתֻבַּת אִמָּן' - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּכָסִים בְּבֵית דִּין כַּמָּה הָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרַבּוּ אוֹ נִתְמַעֲטוּ אַחֲרֵי מִיתַת אֲבִיהֶן, קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ לַחְלֹק - אֵין שָׁמִין אוֹתָם אֶלָּא כִּשְׁעַת מִיתַת אֲבִיהֶן.

ו. הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כְּדֵי כָּל הַכְּתֻבּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו [על האב] שְׁטַר חוֹב כְּנֶגֶד הַיּוֹתֵר - אֵינוֹ מְמַעֵט, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ.

ז. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן בְּחַיָּיו וְאַחַת אַחַר מוֹתוֹ, וְלוֹ בָּנִים מִשְּׁתֵּיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ יָתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתֻבּוֹת - אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת אַלְמָנָה קֹדֶם שֶׁתָּמוּת, בָּנֶיהָ קוֹדְמִים לִירֹשׁ כְּתֻבָּתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן בִּתְנַאי זֶה, אֶלָּא יֵרֻשָּׁה שֶׁל תּוֹרָה. וְאַחַר כָּךְ יוֹרְשִׁין בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אִמָּן בִּתְנַאי זֶה ["תקנת בנים זכרים"]; וְאִם נִשְׁאַר שָׁם כְּלוּם, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה. וְאִם מֵתָה קֹדֶם שֶׁתִּשָּׁבַע, בְּנֵי הָרִאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּן בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

ח. הָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְלוֹ מֵהֶן בָּנִים, וָמֵת, וְאַחַר כָּךְ מֵתוּ הַנָּשִׁים - אִם נִשְׁבְּעוּ הַנָּשִׁים וְאַחַר כָּךְ מֵתוּ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ בִּירֻשָּׁה שֶׁל תּוֹרָה, לֹא בִּתְנַאי זֶה; לְפִיכָךְ אֵין מַשְׁגִּיחִין אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתָר דִּינָר אוֹ אֵין שָׁם, וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשְּׁנִיָּה. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכֹּל בְּשָׁוֶה, וְאֵין שָׁם יֵרֻשַּׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שֶׁאֵין לְאַלְמָנָה כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע.

ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זוֹ שֶׁנִּשְׁבְּעָה, בָּנֶיהָ יוֹרְשִׁין כְּתֻבָּתָהּ תְּחִלָּה; וְהַשְּׁאָר, חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה. וְכָל הַיּוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי אָבִיו, אֵינוֹ טוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים [נכסים שנמכרו] אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין [נכסים שלא נמכרו] כְּכָל הַיּוֹרְשִׁין.

י. וּמִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, שֶׁתְּהֵיֶנָה הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסֵי אֲבִיהֶן אַחַר מוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ אוֹ עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ; בָּגְרָה הַבַּת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְאָרְסָה, אוֹ נִתְאָרְסָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּגְרָה -

אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת. וּבַת הַנִּזּוֹנֶת מִנְּכָסֵי אָבִיהָ לְאַחַר מוֹתוֹ - מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ וּמְצִיאָתָהּ לְעַצְמָהּ, לֹא לָאַחִים.

יא. פּוֹסְקִין לַבַּת מְזוֹנוֹת וּכְסוּת וּמָדוֹר [דירה] מִנְּכְסֵי אָבִיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹסְקִין לָאַלְמָנָה; וּמוֹכְרִין לִמְזוֹן הַבָּנוֹת וּכְסוּתָן בְּלֹא הַכְרָזָה [מכירה פומבית לכל המרבה], כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹכְרִין לִמְזוֹן הָאַלְמָנָה וּכְסוּתָהּ: אֶלָּא שֶׁהָאִשָּׁה, פּוֹסְקִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדָהּ וּכְבוֹד בַּעֲלָהּ, וְלַבָּנוֹת פּוֹסְקִין לָהֶן דָּבָר הַמְסַפֵּק לָהֶן בִּלְבַד; וְאֵין הַבָּנוֹת נִשְׁבָּעוֹת.

יב. אֵין הַבָּנִים יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אִמָּן, וְלֹא הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת בִּתְנָאִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שְׁטַר כְּתֻבָּה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָם; אֲבָל אִם אֵין שָׁם שְׁטַר כְּתֻבָּה - אֵין לָהֶם כְּלוּם, שֶׁמָּא מֻחְלָה אִמָּן כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אֵין דַּרְכָּם לִכְתֹּב כְּתֻבָּה, יֵשׁ לָהֶם כְּפִי הַתְּנָאִים.

יג. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ לַעֲקֹר אֶחָד מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'אַל יִזּוֹנוּ בְּנוֹתָיו מִנְּכָסָיו וְאַל תִּזּוֹן אַלְמְנָתוֹ', אוֹ 'אַל יִירְשׁוּ בָּנָיו כְּתֻבַּת אִמָּן' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. נָתַן כָּל נְכָסָיו בְּמַתָּנָה לַאֲחֵרִים - הוֹאִיל וּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע [אדם חולה] אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הַמַּתָּנָה וְחִיּוּב הַנְּכָסִים בִּתְנָאִים אֵלּוּ בָּאִין כְּאֶחָד; וּלְפִיכָךְ אַלְמְנָתוֹ וּבְנוֹתָיו נִזּוֹנוֹת מִנְּכָסָיו, וּבָנָיו יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אִמָּם שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ.

יד. בַּת [של] הַמְמָאֶנֶת [קטנה יתומה שהישיאוה ומיאנה בנישואין] - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר הַבָּנוֹת, וְיֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת. אֲבָל בַּת הַיְבָמָה, וּבַת הַשְּׁנִיָּה [ערוה מדרבנן], וּבַת הָאֲרוּסָה, וּבַת הָאֲנוּסָה - אֵין לָהֶן מְזוֹנוֹת אַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן בִּתְנַאי זֶה; אֲבָל בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, הוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָן, כְּדִין שְׁאָר הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן.

טו. הַמְאֹרָס בַּת הַנִּזּוֹנֶת מִן הָאַחִין, חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ מִשְּׁעַת הָאֵרוּסִין - שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מֵאַחֶיהָ מִשֶּׁנִּתְאָרְסָה, וְאֵינָהּ בּוֹגֶרֶת כְּדֵי שֶׁתָּזוּן עַצְמָהּ אֶלָּא קְטַנָּה אוֹ נַעֲרָה, וְאֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁתִּתְבַּזֶּה אֲרוּסָתוֹ וְתֵלֵךְ וְתִשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים.

טז. נִשֵּׂאת הַבַּת, וּמֵאֲנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה, אֲפִלּוּ הִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם [ממתינה לייבום], הוֹאִיל וְחָזְרָה לְבֵית אָבִיהָ וַעֲדַיִן לֹא בָגְרָה - הֲרֵי זוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכְסֵי אָבִיהָ עַד שֶׁתִּתְבַּגֵּר אוֹ עַד שֶׁתִּתְאָרֵס.

יז. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנִים וּבָנוֹת - יִירְשׁוּ הַבָּנִים כָּל הַנְּכָסִים, וְהֵן זָנִין אֶת אַחְיוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ נְכָסִים שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּזּוֹנוּ מֵהֶן הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כְּאֶחָד, עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ הַבָּנוֹת; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'נְכָסִים מְרֻבִּין'. אֲבָל אִם אֵין בַּנְּכָסִים שֶׁהִנִּיחַ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה - מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת לַבָּנוֹת עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ, וְנוֹתְנִין הַשְּׁאָר לַבָּנִים; וְאִם אֵין שָׁם אֶלָּא כְּדֵי מְזוֹן הַבָּנוֹת בִּלְבַד - הַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת מֵהֶן עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ, וְהַבָּנִים יִשְׁאֲלוּ עַל הַפְּתָחִים.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ קַרְקַע. אֲבָל אִם הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין - הוֹאִיל וּבְתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים הוּא שֶׁיִּזּוֹנוּ הַבָּנוֹת מִן הַמִּטַּלְטְלִין, הֲרֵי הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת נִזּוֹנוֹת כְּאַחַת מִן הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ הַמּוּעָטִין; שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ לָהֶן בְּמִטַּלְטְלִין אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ כַּבָּנִים. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

יט. הִנִּיחַ קַרְקַע, וְהָיוּ הַנְּכָסִים מְרֻבִּין, וְנִתְמַעֲטוּ אַחַר כֵּן - כְּבָר זָכוּ בָּהֶן יוֹרְשִׁים; הָיוּ מוּעָטִין בִּשְׁעַת מִיתָה, וְנִתְרַבּוּ אַחַר כֵּן - הַבָּנִים יוֹרְשִׁין אוֹתָן. וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְרַבּוּ, אִם קָדְמוּ הַבָּנִים וּמָכְרוּ נְכָסִים מוּעָטִין, מִכְּרָן קַיָּם.

כ. הָיוּ הַנְּכָסִים מְרֻבִּין, וְיֵשׁ עָלָיו [על המת] חוֹב, אוֹ שֶׁהִתְנָה עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁיְּזוּן אֶת בִּתָּהּ - אֵין הַחוֹב וְלֹא מְזוֹנוֹת בַּת אִשְׁתּוֹ מִמַּעֲטִין בַּנְּכָסִים; אֶלָּא יִירְשׁוּ הַבָּנִים הַכֹּל, וְיִתְּנוּ לְבַעַל חוֹב חוֹבוֹ, וְיָזוּנוּ בַּת אִשֶּׁת אֲבִיהֶם עַד זְמַן שֶׁפָּסַק, וְיָזוּנוּ אַחְיוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ אוֹ עַד שֶׁיִּתְאָרְסוּ מִתַּחַת יְדֵיהֶם.

כא. הִנִּיחַ אַלְמָנָה, וּבַת מִמְּנָה אוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת, וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּזּוּנוּ שְׁתֵּיהֶן - הָאַלְמָנָה נִזּוֹנֶת, וְהַבַּת תִּשְׁאַל עַל הַפְּתָחִים. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁמְּזוֹנוֹת הַבַּת קוֹדְמִין לִירֻשַּׁת הַבֵּן כְּתֻבַּת אִמּוֹ שֶׁמֵּתָה בְּחַיֵּי אָבִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה; קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים: וּמָה אִם נִדְחֵית יֵרֵשָׁה שֶׁל תּוֹרָה מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת, לֹא תִּדָּחֶה יֵרֵשַׁת הַכְּתֻבָּה שֶׁהִיא תְּנַאי בֵּית דִּין מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הַבַּת?!

כב. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת וּקְטַנּוֹת, וְלֹא הִנִּיחַ בֵּן - אֵין אוֹמְרִין: 'יִזּוֹנוּ הַבָּנוֹת הַקְּטַנּוֹת עַד שֶׁיִּבְגְּרוּ וְיִחְלְקוּ שְׁאָר הַנְּכָסִים בְּשָׁוֶה', אֶלָּא כֻּלָּן חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה.

יום שישי ט"ו טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק כ

א. צִוּוּי חֲכָמִים שֶׁיִּתֵּן אָדָם מִנְּכָסָיו מְעַט לְבִתּוֹ, כְּדֵי שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פַּרְנָסָה'. הַמַּשִּׂיא אֶת בִּתּוֹ סְתָם, לֹא יִפְחוֹת מִכְּסוּת שֶׁפּוֹסְקִין לְאֵשֶׁת עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הָאָב עָנִי; אֲבָל אִם הָיָה עָשִׁיר, הֲרֵי זֶה רָאוּי לִתֵּן לָהּ כְּפִי עָשְׁרוֹ.

ב. פֵּרֵשׁ עַל הַבַּעַל שֶׁאֵין לָהּ כְּלוּם, וְשֶׁיַּכְנִיסֶנָּה עֲרֻמָּה - אֵין לָהּ כְּלוּם; וְלֹא יֹאמַר הַבַּעַל: 'כְּשֶׁתָּבוֹא לְבֵיתִי אֲכַסֶּנָּה', אֶלָּא מְכַסֶּה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ.

ג. הָאָב שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בַּת - אוֹמְדִין דַּעְתּוֹ כַּמָּה הָיָה בְּלִבּוֹ לִתֵּן לָהּ לְפַרְנָסָתָהּ, וְנוֹתְנִין לָהּ; וּמִנַּיִן יוֹדְעִין אֶמְדַּן דַּעְתּוֹ? מֵרֵעָיו וּמְיַדְּעָיו, וּמִמַּשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וּכְבוֹדוֹ. וְכֵן אִם הִשִּׂיא בַּת בְּחַיָּיו, אוֹמְדִין בָּהּ [משערים לפי מה שנתן לה]. וְאִם לֹא יָוְדַע לְבֵית דִּין אֶמְדַּן דַּעְתּוֹ [כמה היה נותן], נוֹתְנִין לָהּ מִנְּכָסָיו עִשּׂוּר [מעשר] לְפַרְנָסָתָהּ.

ד. הִנִּיחַ בָּנוֹת רַבּוֹת - כָּל שֶׁתָּבוֹא לְהִנָּשֵׂא, נוֹתְנִין לָהּ עִשּׂוּר הַנְּכָסִים; וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה רִאשׁוֹנָה; וְשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה שְׁנִיָּה. וְאִם בָּאוּ כֻּלָּן לְהִנָּשֵׂא כְּאַחַת - רִאשׁוֹנָה נוֹטֶלֶת עִשּׂוּר, וְהַשְּׁנִיָּה עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה רִאשׁוֹנָה, וְהַשְּׁלִישִׁית עִשּׂוּר מַה שֶּׁשִּׁיְּרָה שְׁנִיָּה, וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר; וְחוֹזְרוֹת וְחוֹלְקוֹת כָּל הָעִשּׂוּרִים בְּשָׁוֶה, וּשְׁאָר הַנְּכָסִים לָאַחִים.

ה. עִשּׂוּר זֶה שֶׁהוּא לְפַרְנָסָה, אֵינוֹ מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה; לְפִיכָךְ אֲפִלּוּ לְתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים, אֵינוֹ נִטָּל אֶלָּא מִן הַקַּרְקַע. וְיֵשׁ לָהּ לִגְבּוֹת עִשּׂוּר זֶה מִשְּׁכִירוּת [דמי שכירות] הַקַּרְקַע; וְאִם רָצוּ הָאַחִין לִתֵּן לָהּ מָעוֹת כְּנֶגֶד עִשּׂוּר הַקַּרְקַע, נוֹתְנִין.

ו. הַבַּת בְּעִשּׂוּר זֶה כְּבַעַל חוֹב שֶׁל אַחִין; לְפִיכָךְ נוֹטֶלֶת אוֹתוֹ מִן הַבֵּינוֹנִית בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאִם מֵתוּ הָאַחִין, נוֹטֶלֶת

אוֹתוֹ מִבְּנֵיהֶם מִן הַזִּבּוּרִית וּבִשְׁבוּעָה - שֶׁהֲרֵי הִיא נִפְרַעַת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, וְהַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה.

ז. וְהָאַחִים שֶׁמָּכְרוּ אוֹ מִשְׁכְּנוּ קַרְקַע אֲבִיהֶם - הַבַּת טוֹרֶפֶת [גובה] מִן הַלָּקוּחוֹת פַּרְנָסָתָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁטּוֹרְפִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִן הַלָּקוּחוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַלְוָאָה.

ח. מִי שֶׁהִשִּׁיא בָּנוֹת גְּדוֹלוֹת, וְנִשְׁאֲרוּ קְטַנּוֹת, וּמֵת בְּלֹא בֵּן - אֵין נוֹטְלִין פַּרְנָסָה לַקְּטַנּוֹת וְאַחַר כָּךְ חוֹלְקוֹת אֶת הַנְּכָסִים, אֶלָּא חוֹלְקוֹת אֶת הַנְּכָסִים בְּשָׁוֶה.

ט. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ שְׁתֵּי בָנוֹת וּבֵן, וְקָדְמָה רִאשׁוֹנָה וְנָטְלָה עִשּׂוּר נְכָסִים, וְלֹא הִסְפִּיקָה הַשְּׁנִיָּה לִגְבּוֹת עַד שֶׁמֵּת הַבֵּן, וְנָפְלוּ כָּל הַנְּכָסִים לִשְׁתֵּיהֶן - אֵין הַשְּׁנִיָּה נוֹטֶלֶת עִשּׂוּר, אֶלָּא חוֹלְקוֹת בְּשָׁוֶה; וְזָכָת רִאשׁוֹנָה, בָּעִשּׂוּר שֶׁלָּהּ.

י. מִי שֶׁצִּוָּה בִּשְׁעַת מִיתָה: 'אַל תְּפַרְנְסוּ בְּנוֹתַי מִנְּכָסַי' - שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵין זֶה מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה.

יא. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אַלְמָנָה וּבַת, כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁמְּזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה קוֹדְמִין לִמְזוֹנוֹת הַבַּת. וְכֵן אִם נִשֵּׂאת הַבַּת - אֵינָהּ נוֹטֶלֶת עִשּׂוּר נְכָסִים, מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת הָאַלְמָנָה; וַאֲפִלּוּ מֵתָה הַבַּת אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת, אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ פַּרְנָסָה הָרְאוּיָה לְהִנָּתֵן לָהּ, שֶׁהֲרֵי הַנְּכָסִים כֻּלָּן בְּחֶזְקַת הָאַלְמָנָה שֶׁתְּהֵא נִזּוֹנֶת מֵהֶן.

יב. קְטַנָּה יְתוֹמָה שֶׁהִשִּׂיאַתָּהּ אִמָּהּ אוֹ אַחֶיהָ לְדַעְתָּהּ, וְנָתְנוּ לָהּ מֵאָה אוֹ חֲמִשִּׁים זוּז - יְכוֹלָה הִיא מִשֶּׁתַּגְדִּיל לְהוֹצִיא מֵהֶן פַּרְנָסָה הָרְאוּיָה לָהּ, אוֹ בְּאֶמְדַּן דַּעַת הָאָב אוֹ עִשּׂוּר הַקַּרְקָעוֹת, וַאֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הָאַחִין זָנִין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָחַת בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּטַנָּה אֵינָהּ בַּת מְחָאָה.

יג. נִשֵּׂאת הַבַּת אַחַר שֶׁגָּדְלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגֶרֶת, וְלֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ - אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ; וְאִם מָחָת בְּעֵת נִשּׂוּאֶיהָ, הֲרֵי זוֹ מוֹצִיאָה אֶת הָרָאוּי לָהּ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה. בָּגְרָה וְעוֹדָהּ בְּבֵית אָבִיהָ, בֵּין שֶׁבָּגְרָה אַחַר מוֹתוֹ בֵּין שֶׁהִנִּיחָהּ בּוֹגֶרֶת - אִם פָּסְקוּ הָאַחִין מְזוֹנוֹתֶיהָ, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְשָׁתְקָה וְלֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ - אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ; וְאִם מָחָת, לֹא אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ. לֹא פָּסְקוּ הָאַחִים מְזוֹנוֹתֶיהָ, וְזָנוּ אוֹתָהּ בַּבֶּגֶר [בבגרותה], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָחָת, לֹא אִבְּדָה פַּרְנָסָתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהֵן זָנִין אוֹתָהּ; שֶׁיֵּשׁ לָהּ לִטְעֹן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זָנִין אוֹתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין, וְהִיא עֲדַיִן לֹא נִשֵּׂאת, מִפְּנֵי זֶה לֹא תָּבְעָה פַּרְנָסָתָהּ.

יד. מִי שֶׁצִּוָּה לִתֵּן לְבִתּוֹ כָּךְ וְכָךְ מָעוֹת לְפַרְנָסָתָהּ לִקַּח בָּהֶן קַרְקַע, בֵּין שֶׁהָיָה שְׁכִיב מְרַע [חולה] בֵּין שֶׁהָיָה בָּרִיא, וָמֵת, וַהֲרֵי הַמָּעוֹת בְּיַד הַשָּׁלִישׁ [אדם שלישי הנאמן על שניהם], וְאָמְרָה הַבַּת: 'תְּנוּ אוֹתָן לְבַעְלִי, כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהֶן' - אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה וְנִשֵּׂאת, הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ; וְאִם עֲדַיִן מְאֹרֶסֶת הִיא, יַעֲשֶׂה הַשָּׁלִישׁ מַה שֶּׁהֵשִׁלַּשׁ בְּיָדוֹ; וְאִם עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, אֶלָּא יַעֲשֶׂה הַשָּׁלִישׁ כְּמוֹ שֶׁצִּוָּהוּ הָאָב.

יום שבת קודש ט"ז טבת ה'תש"ע

הִלְכוֹת אִישׁוּת פֶּרֶק כא

א. מְצִיאַת הָאִשָּׁה וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, לְבַעְלָהּ. וּמַה הִיא עוֹשָׂה לוֹ? הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לֶאֱרֹג אוֹרֶגֶת, לִרְקֹם [צורות יפות על אריג] רוֹקֶמֶת, לִטְוֹות צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתָּן טוֹוָה. וְאִם הָיָה דֶּרֶךְ נְשֵׁי הָעִיר לַעֲשׂוֹת כָּל הַמְּלָאכוֹת הָאֵלּוּ, אֵינוֹ כּוֹפֶהָ [כופה אותה] אֶלָּא לִטְוֹות בַּצֶּמֶר בִּלְבַד; שֶׁהַפִּשְׁתָּן מַזִּיק אֶת הַפֶּה וְאֶת הַשִּׂפָתַיִם, וְהַטִּוּוּי הִיא הַמְּלָאכָה הַמְיֻחֶדֶת לְנָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ".

ב. דְּחֻקָּה עַצְמָהּ [התאמצה] וְעָשְׂתָה יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לָהּ - הַמּוֹתָר לַבַּעַל. הָיָה לָהּ וְלוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ הָיָה לָהֶם כַּמָּה שִׁפְחוֹת - אֵינָהּ יוֹשֶׁבֶת לַהַבְטָלָה בְּלֹא מְלָאכָה כְּלָל, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה; אֲבָל אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, אֶלָּא לְפִי רֹב הַמָּמוֹן מְמַעֶטֶת בִּמְלָאכָה.

ג. וְהַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, שֶׁהַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה. וְכֵן כָּל אִשָּׁה רוֹחֶצֶת לְבַעְלָהּ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת לוֹ אֶת הַכּוֹס, וּמַצַּעַת לוֹ אֶת הַמִּטָּה, וְעוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בִּפְנֵי בַעְלָהּ, כְּגוֹן שֶׁתִּתֵּן לוֹ מַיִם אוֹ כְּלִי אוֹ תִּטֹּל מִלְּפָנָיו, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ; אֲבָל אֵינָהּ עוֹמֶדֶת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בִּפְנֵי אָבִיו אוֹ בִּפְנֵי בְנוֹ.

ד. וּמְלָאכוֹת אֵלּוּ, עוֹשָׂה אוֹתָן הִיא בְּעַצְמָהּ; וַאֲפִלּוּ הָיוּ לָהֶן כַּמָּה שִׁפְחוֹת, אֵין עוֹשָׂה מְלָאכוֹת אֵלּוּ לַבַּעַל אֶלָּא אִשְׁתּוֹ.

ה. יֵשׁ מְלָאכוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה אוֹתָן לְבַעְלָהּ בִּזְמַן שֶׁהֵן עֲנִיִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אוֹפָה אֶת הַפַּת בַּתַּנּוּר; וְעֶזְרָא תִּקֵּן שֶׁתְּהֵיָה אִשָּׁה מַשְׁכֶּמֶת וְאוֹפָה כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַפַּת מְצוּיָה לַעֲנִיִּים; וּמְבַשֶּׁלֶת אֶת הַתַּבְשִׁילִין, וּמְכַבֶּסֶת בְּגָדִים, וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, וְנוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ [שהיא לרכיבה] אֲבָל לֹא לִפְנֵי בְקָרוֹ [העומדת לחרישה], וּמַטְחֶנֶת. כֵּיצַד מַטְחֶנֶת? - יוֹשֶׁבֶת בָּרַחַיִם וּמְשַׁמֶּרֶת [מנפה] אֶת הַקֶּמַח, וְאָצָה [מזרזת] בַּשּׁוֹחֶנֶת, אוֹ מְחַמֶּרֶת [מנהיגה] אַחַר הַבְּהֵמָה [המסובבת], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְטְלוּ הָרֵחַיִם; וְאִם הָיָה דַּרְכָּן לִטְחֹן בְּרֵחַיִם שֶׁל יָד, טוֹחֶנֶת.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲנִיִּים; אֲבָל אִם הִכְנִיסָה לוֹ שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ נְכָסִים שֶׁרְאוּיִין לִקְנוֹת מֵהֶן שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ מָמוֹן כְּדֵי לִקְנוֹת שִׁפְחָה אַחַת - אֵינָהּ מַטְחֶנֶת, וְלֹא אוֹפָה, וְלֹא מְכַבֶּסֶת, וְלֹא נוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ. הִכְנִיסָה לוֹ שְׁתֵּי שִׁפָּחוֹת, אוֹ נְכָסִים הָרְאוּיִין לִקְנוֹת מֵהֶן שְׁתֵּי שִׁפָּחוֹת, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שִׁפָּחוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי לִקְנוֹת שְׁתֵּי שִׁפָּחוֹת - אֵינָהּ מְבַשֶּׁלֶת, וְאֵינָהּ מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, אֶלָּא נוֹתֶנֶת אוֹתוֹ לַשִּׁפְחָה לְהָנִיק.

ז. נִמְצְאוּ כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁכָּל אִשָּׁה עוֹשָׂה אוֹתָן לְבַעְלָהּ, חָמֵשׁ מְלָאכוֹת: טוֹוָה, וְרוֹחֶצֶת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזֶגֶת לוֹ אֶת הַכּוֹס, וּמַצַּעַת אֶת הַמִּטָּה, וְעוֹמֶדֶת לְשַׁמֵּשׁ בְּפָנָיו; וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁמִּקְצָת הַנָּשִׁים עוֹשׂוֹת אוֹתָן וּמִקְצָתָן אֵינָן עוֹשׂוֹת, שֵׁשׁ מְלָאכוֹת: מַטְחֶנֶת, וְאוֹפָה, וּמְבַשֶּׁלֶת, וּמְכַבֶּסֶת, וּמְנִיקָה, וְנוֹתֶנֶת תֶּבֶן לִפְנֵי בְהֶמְתּוֹ.

ח. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, נְדָה עוֹשָׂה לְבַעְלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו וְהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; גְּזֵרָה מִשּׁוּם הִרְהוּר, שֶׁמָּא יָבוֹא לִבְעֹל. לְפִיכָךְ מַצַּעַת מִטָּתוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וּמוֹזֶגֶת הַכּוֹס וְאֵינָהּ נוֹתֶנֶת אוֹתוֹ בְּיָדוֹ כְּדַרְכָּהּ תָּמִיד, אֶלָּא מַנַּחַת אוֹתוֹ עַל הַכְּלִי אוֹ עַל הָאָרֶץ, וְהוּא נוֹטְלוֹ.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁבְרָה כֵּלִים בְּעֵת שֶׁעָשְׂתָה מְלָאכוֹתֶיהָ בְּתוֹךְ בֵּיתָהּ - פְּטוּרָה; וְאֵין זֶה מִן הַדִּין, אֶלָּא תַּקָּנָה, שֶׁאִם אֵין אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אֵין שָׁלוֹם בְּתוֹךְ הַבַּיִת לְעוֹלָם, אֶלָּא נִמְצֵאת נִזְהֶרֶת וְנִמְנַעַת מֵרֹב הַמְּלָאכוֹת, וְנִמְצֵאת קְטָטָה בֵּינֵיהֶן.

י. כָּל אִשָּׁה שֶׁתִּמָּנַע מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לַעֲשׂוֹתָן - כּוֹפִין אוֹתָהּ וְעוֹשָׂה, וַאֲפִלּוּ בְּשׂוֹט. טָעַן הוּא שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה, וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁאֵינָהּ נִמְנַעַת מִלַّעֲשׂוֹת - מוֹשִׁיבִין אִשָּׁה בֵּינֵיהֶן אוֹ שְׁכֵנִים; וְדָבָר זֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּרְאֶה הַדַּיָּן שֶׁאֶפְשָׁר בַּדָּבָר.

יא. הָאִשָּׁה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְנִיקָה - פּוֹחֲתִין לָהּ מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּמוֹסִיפִין לָהּ בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ יַיִן וּדְבָרִים שֶׁיָּפִין לֶחָלָב. פָּסְקוּ לָהּ מְזוֹנוֹת הָרְאוּיוֹת לָהּ, וַהֲרֵי הִיא מִתְאַוָּה לֶאֱכֹל יוֹתֵר, אוֹ לֶאֱכֹל מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת, מִפְּנֵי חֳלִי תַּאֲוָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּבִטְנָהּ - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת מִשֶּׁלָּהּ [על חשבונה] כָּל מַה שֶּׁתִּרְצֶה; וְאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְעַכֵּב וְלוֹמַר, שֶׁאִם תֹּאכַל יוֹתֵר מִדַּי, אוֹ תֹּאכַל מַאֲכָל רַע, יָמוּת הַיָּלֶד - מִפְּנֵי שֶׁצַּעַר גּוּפָהּ קוֹדֵם.

יב. יָלְדָה תְּאוֹמִים, אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהָנִיק שְׁנֵיהֶן, אֶלָּא מְנִיקָה אֶחָד, וְשׂוֹכֵר הַבַּעַל מְנִיקָה לַשֵּׁנִי; הֲרֵי שֶׁרָצְתָה הָאִשָּׁה לְהָנִיק בֵּן חֲבֵרְתָּהּ עִם בְּנָהּ, הַבַּעַל מְעַכֵּב וְאֵינוֹ מַנִּיחָהּ אֶלָּא לְהָנִיק בְּנוֹ בִּלְבַד.

יג. נָדְרָה שֶׁלֹּא לְהָנִיק אֶת בְּנָהּ - כּוֹפָהּ וּמְנִיקָתוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה. הִיא אוֹמֶרֶת: 'אֲנִי אָנִיק אֶת בְּנִי', וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁתָּנִיק אִשְׁתּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַנֵּל - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּמָּה שְׁפָחוֹת, שׁוֹמְעִין לָהּ; שֶׁצַּעַר הוּא לָהּ לִפְרֹשׁ מִבְּנָהּ.

יד. הָיְתָה עֲנִיָּה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת לְהָנִיק, וְהָיָה הוּא עָשִׁיר שֶׁרָאוּי שֶׁלֹּא תָּנִיק אִשְׁתּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ שְׁפָחוֹת, אִם לֹא רָצְתָה לְהָנִיק, שׂוֹכֵר מְנִיקָה אוֹ קוֹנֶה שִׁפְחָה; מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה עוֹלָה עִם בַּעֲלָהּ [לחיות ברמת עשירותו], וְאֵינָהּ יוֹרֶדֶת.

טו. הִיא אוֹמֶרֶת: 'רָאוּי הוּא לִשְׂכֹּר אוֹ לִקְנוֹת שִׁפְחָה', וְהוּא אוֹמֵר: 'אֵינִי רָאוּי' - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה, וְאֵין כָּאן מָקוֹם לִשְׁבוּעָה.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְהָנִיק - אֶלָּא אִם רָצָת, נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָהּ וּמְנִיקָתוּ, וְאִם לֹא רָצָת, נוֹתֶנֶת לוֹ אֶת בְּנוֹ וְהוּא מִטַּפֵּל בוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הֵנִיקָה אוֹתוֹ עַד שֶׁהִכִּירָהּ [התרגל אליה]. אֲבָל אִם הִכִּירָהּ [התינוק התרגל אליה ואינו רוצה לינוק מאחרת], וַאֲפִלּוּ הָיָה סוּמָה - אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, מִפְּנֵי סַכָּנַת הַוָּלָד, אֶלָּא כּוֹפִין אוֹתָהּ, וּמְנִיקָה אוֹתוֹ בְּשָׂכָר עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ.

יז. הַגְּרוּשָׁה - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה אֶת בְּנוֹ; אֲבָל נוֹתֵן לָהּ יוֹתֵר עַל שְׂכָרָהּ, דְּבָרִים שֶׁהַקָּטָן צָרִיךְ לָהֶן מִכְּסוּת וּמַאֲכָל וּמַשְׁקֶה וְסִיכָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ. אֲבָל הַמְעֻבֶּרֶת, אֵין לָהּ כְּלוּם. שָׁלְמוּ חֲדָשָׁיו [כ"ד חדשי הנקה] וּגְמָלַתּוּ [מהנקה], אִם רָצָת הַמְגֹרֶשֶׁת שֶׁיִּהְיֶה בְּנָהּ אֶצְלָהּ - אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּן שֵׁשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, אֶלָּא כּוֹפִין אֶת אָבִיו וְנוֹתֵן לוֹ מְזוֹנוֹת וְהוּא אֵצֶל אִמּוֹ. וְאַחַר שֵׁשׁ שָׁנִים יֵשׁ לָאָב לוֹמַר: 'אִם הוּא אֶצְלִי אֶתֵּן לוֹ מְזוֹנוֹת, וְאִם הוּא אֵצֶל אִמּוֹ אֵינִי נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם'. וְהַבַּת אֵצֶל אִמָּהּ לְעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֵׁשׁ.

יח. כֵּיצַד? הָיָה הָאָב רָאוּי לִצְדָקָה - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָרָאוּי לוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, וְזָנִין אוֹתָהּ וְהִיא אֵצֶל אִמָּהּ. וַאֲפִלּוּ נִשֵּׂאת הָאֵם לְאַחֵר - בִּתָּהּ אֶצְלָהּ, וְאָבִיהָ זָן אוֹתָהּ מִשּׁוּם צְדָקָה עַד שֶׁיָּמוּת הָאָב; וְתִזּוֹן מִנְּכָסָיו אַחַר מוֹתוֹ בִּתְנָאֵי כְּתֻבָּה, וְהִיא אֵצֶל אִמָּהּ. וְאִם לֹא רָצָת הָאֵם שֶׁיִּהְיוּ בָּנֶיהָ אֶצְלָהּ אַחַר שֶׁגִּמְלָתַן, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת - הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ, וְנוֹתֶנֶת אוֹתָן לַאֲבִיהֶן, אוֹ מַשְׁלֶכֶת אוֹתָן לַקָּהָל אִם אֵין לָהֶן אָב, וְהֵם מִטַּפְּלִין בָּהֶן.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י'־ט"ז טבת ה'תש"ע

יום ראשון י' טבת ה'תש"ע

מצות עשה קה.

הַמִּצְוָה הַקּ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת שִׂכְבַת זֶרַע מְטַמְּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי שִׂכְבַת זֶרַע.

יום שני י"א טבת ה'תש"ע

מצות עשה קה.

המצוה הק"ה נדפסה ביום הקודם

יום שלישי י"ב טבת ה'תש"ע

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום רביעי י"ג טבת ה'תש"ע

יום חמישי י"ד טבת ה'תש"ע

יום שישי ט"ו טבת ה'תש"ע

יום שבת קודש ט"ז טבת ה'תש"ע

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

שמואל־א ד א־ז

ד א וַיְהִי דְבַר־שְׁמוּאֵל לְכָל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא יִשְׂרָאֵל לִקְרַאת פְּלִשְׁתִּים לַמִּלְחָמָה
וַיַּחֲנוּ עַל־הָאֶבֶן הָעֶזֶר וּפְלִשְׁתִּים חָנוּ בַּאֲפֵק: ב וַיַּעַרְכוּ פְּלִשְׁתִּים לִקְרַאת
יִשְׂרָאֵל וַתִּטֹּשׁ הַמִּלְחָמָה וַיִּנָּגֶף יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּכּוּ בַמַּעֲרָכָה בַּשָּׂדֶה
כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ: ג וַיָּבֹא הָעָם אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה
נְגָפָנוּ יְהוָה הַיּוֹם לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים נִקְחָה אֵלֵינוּ מִשִּׁלֹה אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְיָבֹא בְקִרְבֵּנוּ וְיֹשִׁעֵנוּ מִכַּף אֹיְבֵינוּ: ד וַיִּשְׁלַח הָעָם שִׁלֹה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן
בְּרִית־יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי עִם־אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים
חָפְנִי וּפִינְחָס: ה וַיְהִי כְּבוֹא אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל
תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהֹם הָאָרֶץ: ו וַיִּשְׁמְעוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ
מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּמַחֲנֵה הָעִבְרִים וַיֵּדְעוּ כִּי אֲרוֹן יְהוָה בָּא
אֶל־הַמַּחֲנֶה: ז וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי
לָנוּ כִּי לֹא הָיְתָה כָזֹאת אֶתְמוֹל שִׁלְשֹׁם:

רש"י

(א) ויהי דבר שמואל לכל ישראל. נהיה הדבר שנאמר לשמואל, ובא לכל ישראל, והאיך היה הפורענות, ויצא ישראל לקראת פלשתים למלחמה: **האבן העזר.** עדיין לא היה כן שמה, כי בימי שמואל נקראת כן (לקמן ז יב), וכאן קרא על שם סופה: **(ב) ותטש המלחמה.** ותתפשט המלחמה, כמו (לקמן ל טז): והנם נטושים על פני הארץ, וכן (שופטים טו ט): וינטשו בלחי:

מצודת דוד

(א) ויהי דבר שמואל לכל ישראל. רוצה לומר שהיה ונתקיימה נבואת שמואל לכל ישראל, והוא מה שנאמר לו: הנה אנכי עושה דבר בישראל וכו׳, וחוזר ומפרש איך נתקיימה, ואמר: ויצא ישראל וכו׳, ואז לא משלו פלשתים על ישראל, ועיין בקונטרס בחשבון הדורות: **אבן העזר.** הוא דברי כותב הספר, כי שם האבן העזר לא נקראה עד אחר המלחמה האחרת שעשה שמואל, וישראל נצחו אז (לקמן ז יב): **(ב) ותטש המלחמה.** אנשי המלחמה נתפשטו כדרך הנלחמים: **(ג) אל המחנה.** לאותן שלא הלכו במערכה: **למה נגפנו.** כי חשבו אשר המה מנוקים מעון: **את ארון.** כי אמרו: כאשר ישגיח ה׳ בארון בריתו, ישגיח גם בנו: **(ד) יושב הכרובים.** אשר שוכן על הכרובים אשר על הכפורת: **ושם וכו׳.** רוצה לומר: הם נשאו הארון: **(ה) וירעו.** לכבוד ביאת הארון: **ותהום הארץ.** הוא מלשון גוזמא והפלגה, ורוצה לומר: קול התרועה נשמע למרחוק: **(ו) ויאמרו.** אלו לאלו: **וידעו.** אחר החקירה, נודע להם שבא הארון אליהם: **(ז) לא היתה כזאת.** להביא הארון אל המלחמה:

מצודת ציון

(ב) ויערכו. ענין סדור, כמו (ויקרא ו ה): וערך עליה העולה, ורצה לומר, סדרו אנשי החיל לעמוד מול המלחמה: **ותטוש.** ענין פזור והתפשטות, כמו (במדבר יא לא): ויטוש על המחנה: **וינגף.** ענין הכאה, כמו (תהלים צא יב): פן תגוף באבן רגליך: **במערכה.** היא מקום המלחמה, שעומדים שם סדורים: **(ה) ותהום.** מלשון המייה: **(ו) העברים.** בני ישראל נקראים עברים, כי אברהם אביהם היה מעבר הנהר: **(ז) שלשם.** יום השלישי שלפני היום:

דברי הימים־ב כג יד־כא

יד וַיּוֹצֵא יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת | פְּקוּדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
הוֹצִיאוּהָ אֶל־מִבֵּית הַשְּׁדֵרוֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ יוּמַת בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן לֹא
תְמִיתוּהָ בֵּית יְהוָה: טו וַיָּשִׂימוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא אֶל־מְבוֹא שַׁעַר־הַסּוּסִים בֵּית
הַמֶּלֶךְ וַיְמִיתוּהָ שָׁם: טז וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע בְּרִית בֵּינוֹ וּבֵין כָּל־הָעָם וּבֵין הַמֶּלֶךְ
לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה: יז וַיָּבֹאוּ כָל־הָעָם בֵּית־הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו
וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת: יח וַיָּשֶׂם
יְהוֹיָדָע פְּקֻדֹּת בֵּית יְהוָה בְּיַד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר חָלַק דָּוִיד עַל־בֵּית יְהוָה
לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת יְהוָה כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁיר עַל יְדֵי דָוִיד:
יט וַיַּעֲמֵד הַשּׁוֹעֲרִים עַל־שַׁעֲרֵי בֵּית יְהוָה וְלֹא־יָבוֹא טָמֵא לְכָל־דָּבָר: כ וַיִּקַּח
אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הָאַדִּירִים וְאֶת־הַמּוֹשְׁלִים בָּעָם וְאֵת | כָּל־עַם הָאָרֶץ
וַיּוֹרֶד אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ בְּתוֹךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיּוֹשִׁיבוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא הַמַּמְלָכָה: כא וַיִּשְׂמְחוּ כָל־עַם הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקְטָה
וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בֶחָרֶב:

רש"י

(יד) השדרות. פירוש מקום מבוא המלך מביתו לבית ה׳ לא ידעתי מה ל׳ שדרות ויונתן תרגם סידריא: **והבא אחריה יומת.** אל תניחוה לצאת דרך מוצא העזרה אל העיר פן תמצא עוזרים מתחברים אליה: **והבא אחריה.** לעזרה: **יומת.** המיתוהו: **(טו) וישימו לה ידים.** מקום לנוס: **(טז) ברית בינו ובין כל העם ובין המלך.** שיהו כולם המלך והעם אחרי ה׳: **(יח) פקדות.** ממונים על זה להעלו׳ עולות וכל האמור בפרשה דוגמ׳ (ירמיה כ׳) וישמע פשחור וגו׳ והוא פקיד נגיד בית ה׳: **(יט) ולא יבא טמא לכל דבר.** אף היו פקידים שלא יניחו ליכנס בעזרה שום טמא משום צורך כל דבר:

מצודת דוד

(יד) ויוצא. מבית ה׳: **פקודי החיל.** הממונים על החיל: **הוציאוה אל מבית השדרות.** ר״ל הוציאו אותה מחוץ לבה״מ אולם תלך אל מבית השדרות ר״ל מבפנים למערכת השומרים לבל תמלט: **והבא אחריה.** להיות בעזרתה דתו להמית בחרב: **כי אמר וכו׳.** ולזה לא הרגוה מיד: **(טו) וישימו לה ידים.** עשו לה מקום פנוי ללכת מבית ה׳ ובאה אל בית המלך בדרך אשר הסוסים באים בה ושם נהרגה: **(טז) בינו וכו׳.** רצה לומר כולם קבלו עליהם בברית להיות לעם לה׳ ולעבדו: **(יח) וישם וכו׳.** עשה ממונים בבית ה׳ כי בהיותם עובדים לבעל בטלו הממונים: **ביד הכהנים.** המינוי הזה מסר ביד הכהנים בני לוי כפי אשר חלק דוד לממונים על בית ה׳ להעלות עולות בזמנם: **על ידי דויד.** בשיר הנעשה על ידי דוד מה שתקן הוא: **(יט) השוערים.** הממונים לשמור שערי המקדש: **ולא יבוא.** לשמור שלא יבא בהם הטמא לכל דבר ממיני הטומאות: **(כא) והעיר שקטה.** לא נתעורר עוד מלחמה בעבור זה כי את עתליהו המיתו ולא היה עוד מי לעורר מלחמה:

מצודת ציון

(יד) השדרות. כמו הסדרות בסמ״ך והוא מל׳ סדור ועריכה וכמו שהחיל המסודר נקראים מערכות כן יקראו סדרות: **(טו) מבוא.** מל׳ ביאה: **(יז) ויתצוהו.** מל׳ נתיצה ושבירה: **צלמיו.** מל׳ צורה ודמות: **מתן.** כן שמו: **(יח) פקדות.** ממונים: **(כ) האדירים.** ר״ל השרים: **(כא) שקטה.** נחה:

או שאמר **אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה**, ואם היה המחזיק טוען רק טענות אלו היה נאמן ולא היו מוציאים את העבד מידו, אלא שהמשיך ואמר לתובע, **רְצוֹנְךָ הִשָּׁבַע** שלא מכרתו **וְטוֹל, וְנִשְׁבַּע** התובע, צריך המחזיק בעבד להשיבו לידי התובע, **וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, אף שיש סברא לומר שהתכוון רק לשטות בו, מכל מקום מכיון שהטיל עליו שבועה הרי האמינו בה, והרי הוא כמי שהודה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** רבי אבא, הלא **תָּנִינָא** – שנינו כן כבר במשנה (סנהדרין כד.), לענין בעלי דין הרוצים לבחור להם דיין שיפסוק ביניהם, שאם **אָמַר לוֹ** אחד מבעלי הדין לבעל דין השני, **נֶאֱמָן** [–מקובל] **עָלַי אַבָּא** שלי להיות דיין בדיננו, או שאמר **נֶאֱמָן עָלַי אָבִיךָ** [אב פסול לדון מן התורה (שם כז:)], או שאמר **נֶאֱמָנִין עָלַי שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר** שאינם בקיאים בדין, ולאחר שאמר כן, רצה לחזור בו. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**, משום שרק דברים בעלמא אמר ולא עשו קנין על כך, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ**. ומבואר שלדעת חכמים אף אם קיבל עליו דבר שאינו לפי הדין אינו יכול לחזור בו, ואם כן, מה חידש רבי אבא בדבריו שאם הסכים לתת את העבד אם ישבע התובע, שאינו יכול לחזור בו.

משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דִּבְ'אִתֵּן לְךָ' מַחֲלוֹקֶת** – כלומר בסנהדרין (כד.) נחלקו האמוראים, שמואל סבר שמחלוקת רבי מאיר וחכמים היא רק ב'מחול לך' [שמוכן למחול על החוב על ידי הדיינים הפסולים] אבל ב'אתן לך' לפי כולם יכול לחזור בו, ורבי יוחנן סבר שנחלקו ב'אתן לך', שאף באופן זה אמרו חכמים שאינו יכול לחזור בו, ובא רבי אבא להשמיענו כדברי רבי יוחנן. ועוד בא רבי אבא להשמיענו שֶׁהֲלָכָה כְּדִבְרֵי **חֲכָמִים** שאינו יכול לחזור בו.

דין נוסף בענין גביית עבד מיתומים בחוב אביהם: **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הֲלָכָה, גּוֹבִין** מיתומים את חוב אביהם, **מִן הָעֲבָדִים** הכנענים שהוריש להם, משום שכשם שעבדים נחשבים כקרקעות לגבי כמה דינים, כך לענין גביית חוב. **וְרַב נַחְמָן אָמַר, אֵין גּוֹבִין** מעבדים, משום שלענין זה נחשבים כמטלטלים שאינם משתעבדים לבעל חוב.

דין נוסף בענין כשרות אדם להעיד לקרובו: **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הֲהֲלָכָה** היא, **שְׁלִישֵׁי כְּשֵׁנִי כָּשֵׁר** לעדות, כגון שהיו ראובן ושמעון אחים, והם נקראים ראשונים, שכשר ה'שלישי' דהיינו נכדו של ראובן, להעיד ב'שני' דהיינו בבנו של שמעון. **רָבָא אָמַר, אַף** שלישי [נכדו של ראובן] **בְּרֵאשׁוֹן** [שמעון] כשר לעדות. **וּמַר בַּר רַב אַשִׁי אִכְּשֵׁר בְּאַבָּא דְּאַבָּא** – הכשיר לעדות אף אם מעיד לאבי אביו [ראובן].

מסיימת הגמרא: **וְלֵית הִלְכְתָּא** – ואין ההלכה **כְּמַר בַּר רַב אַשִׁי.**

דין נוסף בענין עדות: **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת קַרְקַע** שמידתה עד מקום פלוני, וידע עדות זו **עַד שֶׁלֹּא נִסְתַּמֵּא** וְקודם שהספיק להעיד **נִסְתַּמֵּא. פָּסוּל** עכשיו להעיד, מכיון שעתה אינו יכול לראות ולהראות לנו בדיוק את גבולות השדה, ונמצא שעדותו תהיה מאומדה הדעת, ואין לקבל עדות כזו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, כָּשֵׁר** להעיד, שהרי **אֶפְשָׁר דִּמְכַוֵּין מִצְּרָנָהָא** – יכול הוא לכוין את גבולות השדה על ידי סימנים משדות סמוכות לשדה זו. אמנם זה דווקא בקרקע, **אֲבָל בִּגְלִימָא לֹא** – כיון שיש הרבה טליתות ובגדים שמידותיהם שוות למידת טלית או בגד זה, ורק אם היה רואה עתה בגד זה ומעיד שיודע שהוא של חבירו, היה נאמן בעדותו. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ בִּגְלִימָא** כשר, שהרי **אֶפְשָׁר דִּמְכַוֵּין מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ** של הבגד, ואין עוד אדם שיש לו בגד דווקא במידות אלו, **אֲבָל בִּנְסָכָא לֹא** – על חתיכת כסף או זהב אינו יכול להעיד. **וְרַב פָּפָּא אָמַר, אֲפִילּוּ בִּנְסָכָא** כשר, שהרי **אֶפְשָׁר דִּמְכַוֵּין מִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו**, ולפי שיעור המשקל יכול לדעת שאכן החתיכה של חבירו.

הגמרא מקשה על שמואל ורב ששת ורב פפא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא **הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ** – קודם שנשא את בתו, **וְקודם** שהספיק להעיד **נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ**, ובכך נפסל להעיד לו משום שנהיה קרובו (סנהדרין כז:), וכן **פִּיקֵחַ** – שומע באזניו, **וְקודם** שהעיד **נִתְחָרֵשׁ**, וחרש [שאינו שומע ואינו מדבר] פסול לעדות, וכן **פִּיתֵּחַ** – שרואה בראוי, **וְקודם** שהעיד **נִסְתַּמֵּא**, ועיור פסול לעדות, וכן **שָׁפוּי** – מיושב בדעתו **וְקודם** שהעיד **נִשְׁתַּטָּה**. בכל אלו **פָּסוּל** לעדות, אף שראה את העדות בשעה שהיה כשר.

ממשיכה הברייתא: **אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְלאחר** מכן **מֵתָה בִּתּוֹ** של חבירו, כלומר אשתו של רואה העדות, ועל ידי כך פסק מלהיות חתנו, ושוב כשר להעיד לו, וכן **פִּיקֵחַ וְנִתְחָרֵשׁ, וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ**, וכן **פִּיתֵּחַ וְנִסְתַּמֵּא, וְחָזַר וְנִתְפַּתֵּחַ**, וכן **שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה**. הרי הוא **כָּשֵׁר** בכל האופנים האלו להעיד.

ומסיימת הברייתא: **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ** בשעת ראיית העדות, **אוֹ סוֹפוֹ** בשעת הגדת העדות, היה **בְּפָסְלוּת, פָּסוּל**. אבל אם היו **תְּחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת, כָּשֵׁר** להעיד, אף שבין זמנים אלו היה פסול.

מבואר מדברי הברייתא, שלא מקבלים עדות מסומא אף שראה את העדות בעודו פיקח,

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו ממוצש"ק מקץ וויגש והקודמים לו, ואחכה להמשך בבשורות הטובות מהתפתחות בית הספר בהנהלתו הן בכמות כפשוטו, מספר תלמידים ותלמידות והן באיכות, היינו בגובה הלימוד ענינים דיראת שמים וקיום המצות.

ומ"ש שהמשתתפים עמו הם מתנגדים אמיתים, הרי ידוע שבזמן האחרון אין כבר מציאות כזו, ואין הדבר תלוי אלא בגישה המתאימה לפי רוחו של פלוני ופלונית, וכשיווכחו שאין הכוונה לבטל מציאותם (אראפרייסין דעם נאז) יקבל את הדברים מבלי חשד ובעין יפה, ואז חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ואחת ההוכחות בזה הוא מה שכותב שי"ט כסלו בלו בנעימים וחגגוה ברוב פאר, שבטח כוונתו שהי' זה בצירוף עם הנ"ל, והוכחה נוספת בזה, ומה הנהלת המקום שינתה יחסה לטוב, עאכו"כ אל הנמצאים בהד' אמות, אלא שכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, צריך להסיר ענינים המפסיקים בין האמת שבהענין, ובין האמת שבנפש כל אלו שזכו לעבוד במוסד כ"ק מו"ח אדמו"ר, שגם השותפים שלו בכלל זה כמובן.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל, ובפרט שכותב שתקופת חנוכה הוא זמן השינוים (לטובה) במספר תלמידי בית הספר וכו', בברכת הצלחה.

רשב"ם

אתה נתתו לי במתנה — ונאמן הוא בטענה זו. ואף על גב דאמרן ב"חזקת הבתים" (לעיל לו, א): הגודרות אין להן חזקה — הני מילי לאלתר, אבל לאחר שלש שנים — יש להן חזקה. והכא נמי — כגון שהחזיק בו שלש שנים, או בקטן המוטל בעריסה, דיש לו חזקה לאלתר. או בעבד שלא ראה אותו בעדים זה המערער בביתו של זה.

רצונך השבע וטול — רבותא היא, דקאמר ליה האי מחזיק למערער. שהרי פטור לגמרי זה המחזיק מכל שבועות שבעולם, דקיימא לן: אין נשבעין על העבדים, בשבועות (מב, ב), ואינו מחויב בשבועה כלל. וגם זה התובע אין שבועה מועלת לגבות מזה, דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, אם לא מרצונו של זה שמטיל עליו שבועה לישבע וליטול. **ונשבע** — זה התובע. **אינו יכול** — זה המחזיק לחזור בו, ולומר: משטה הייתי בך. שהרי פטור הייתי, וגם לא נתחייבת לי שבועה כדי לישבע וליטול, דאין אדם נשבע ונוטל, ולא הקניתי לך בקנין לתת לך העבד אם תשבע עליו. אלא כיון דעל פיו נשבע ובצוואתו — צריך לתת לו העבד. דכיון דהטיל עליו שבועה — הא הימניה בשבועה, וכמאן דאודי ליה שהוא עבדו של זה הנשבע דמי. והאי דנקט "עבדי גנבת" — רבותא נקט, דלא מיבעיא שאר מטלטלין, שהנתבע חייב שבועה כדי שלא ישלם, והוא הופכה על שכנגדו — דלא מצי הדר ביה ולמימר "אשבע אני ואפטר". אלא אפילו עבדים, דלא שייבא בהו שבועה כלל — אפילו הכי, כיון דהשביעו לא מצי הדר ביה. **נאמן עלי אבא** — להיות דיין. אבא פסול מן התורה לדוננו לא לזכות ולא לחובה, כדנפקא לן בסנהדרין (כז, ב) מ"לא יומתו אבות" וגו'. **שלשה רועי בקר** — שאינן בקיאין בדין. ורועי צאן לא נקט, משום דרשעים נינהו, דסתם רועי בהמה דקה גזלנין נינהו, ופסולין לכל דין שבעולם. אבל אבא ואביך — כשרין מיהא לדינין של אחרים. **יכול לחזור בו** — דדברים בעלמא בלא קנין הוא דקאמר ליה. **וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו** — והוא הדין לגבי שבועת התובע, שנשבע על העבד ונוטל. דבתרוייהו, אף על גב דלא הוי דינא הכי, כיון דקיבל עליו — אינו יכול לחזור בו. ומשני: הא קא משמע לן רבי אבא — דאמר "השבע ואתן לך" דאין יכול לחזור בו. דהתם נמי ב"אתן לך" פליגי, שהנתבע אומר לתובע: נאמן עלי אבא, שאם יחייבוני — אתן לך. ואפילו הכי אמרי רבנן דאינו יכול לחזור, ויתן. דהיינו דומיא דרבי אבא, דלאחר שנשבע זה אין יכול לחזור בו, אלא יתן, דברבנן דהתם סבירא ליה. וכל שכן היכא דקאמר תובע: נאמן עלי אבא ואביך שאם יפטרוך מחול לך, דכולי עלמא מודו, אפילו רבי מאיר, דאין יכול לחזור בו, שהרי מוחזק ועומד, ומחילה דאידך — כקנין דמי. ואיכא למאן דאמר התם ב"מחול לך" מחלוקת, אבל ב"אתן לך" — דברי הכל יכול לחזור בו. הלכך אצטריך רבי אבא לאשמועינן ד"באתן לך" פליגי, והלכה כדברי חכמים, אף על גב דמסתבר טעמא דרבי מאיר. **גובין מן העבדים** — בעל חוב שמת — גובה מעבדי יתומים, דכמקרקעי דמי. ובהא לחוד הוא דלית הלכתא כרבי אבא. ולקמן מתרצינן לה, ואמרינן הכי קתני: אין גובין, וכן אמר רב נחמן. **ורב נחמן אמר אין גובין** — דנהי דאתקש לקרקעות, כדכתיב (ויקרא כה) "והתנחלתם" — הני מילי לדברים הכתובים בתורה, כגון לקנותן בכסף בשטר ובחזקה, ושלא לישבע עליהן, ושאין בהן אונאה. אבל לענין בעל חוב — כמטלטלי דמי. דאין בעל חוב סומך אלא על קרקעות שאין יכולין ליאבד ולא לזוז ממקומן, אבל אעבדים לא סמכא דעתיה, הלכך לא משתעבדי ליה. **שלישי כשר** — להעיד בקרובו שני. כגון בן חנוך שכשר להעיד בימואל בן שמעון, דבנו של חנוך שלישי לראובן, וימואל בן שמעון שני הוא, וראובן ושמעון ראשונים. אבל שני בשני — פסול, כגון בן ראובן לבן שמעון, כדנפקא לן בסנהדרין מ"לא יומתו אבות על בנים" דבנים להדדי נמי מיפסלי. "אבות" — היינו ראובן ושמעון, ו"בנים" — היינו חנוך וימואל. אבל שלישי בשני — לא אשכחן דפסול. ומשום דאיכא למאן דאמר בפרק "זה בורר" בסנהדרין דשלישי בשני פסול, להכי אצטריך למימר הכא דכשר. **רבא אמר אף בראשון** — כגון בנו של חנוך בן ראובן מעיד לשמעון אחי ראובן. והכי הלכתא, מדאמרינן לקמן: מוסיף הוא. ומדפסיק לקמיה: ולית הלכתא כמר בר רב אשי — מכלל דהלכתא מיהא כרבא.

באבא דאבא — שיעיד הבן לאבי אביו, כגון בן חנוך מעיד לראובן, דהיינו שלישי בראשון. **ולית הלכתא כמר בר רב אשי** — דבני בנים ובני בני בנים עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם, דבן ירך אביו הוא. **היה יודע** — אדם לחבירו בעדות קרקע עד היכן היא שלו, והשיגו את גבולו, והביא את זה ועד אחר עמו להעיד עליו. אף על פי שהיה יודע יפה בעדות זו קודם שלא נסתמא בעיניו, שעדיין לא היה סומא, ועכשיו בשעת עדות נעשה סומא, שכהה מאור עיניו — פסול להאי עדות, דמאומד הדעת אינו יכול להעיד "עד כאן תחום פלוני", ולא נחוש לעדותו. ויש לשונות אחרים בהאי "נסתמא" דלא מפרשי לשון עורון עינים, וכולן הבל. **דמכוין מצרנהא** — שיודע לכוין המצרים, שיש לו סימנין בשאר שדות הסמוכין לארבע רוחותיה. **אבל גלימא** — טלית או בגד — אינו יכול להעיד עליה אחר שנעשה סומא. דאמדה לא סמכינן, שהרבה טליתות מדתן שוות. **נסכא** = חתיכת כסף או זהב. **ונעשה חתנו** — ונעשה פסול לעדותו בכך, כדאמרינן בסנהדרין בפרק "זה בורר" (כז, ב). **פיתח** — עיניו פקוחות, שרואה יפה. **שפוי** = חכם. **ונתחרש** — מחמת חולי. דהיינו נמי נשתטה, דהרש דומיא דשוטה. אי נמי, נשתתק מחמת חולי, והתורה אמרה "מפיהם" ולא מפי כתבם. וראשון נראה בעיני עיקר, דאי בנשתתק מיירי — פשיטא, כיון דאינו יכול להעיד בפיו — אין עדותו עדות, ולא הוה ליה למיתנייה בהדי הנך שיכולין להעיד אלא שפסולין מחמת דבר אחר, והאי לאו פסול עדות אית ביה, אלא שאין בו כח להעיד. **ומתה בתו** — דהיינו קרוב ונתרחק. וכגון שאין לו בנים הימנה, כדתנן בפרק "זה בורר" (שם). **וחזר ונתפתח** — שחזר מאור עיניו. **כל שתחלתו** — ראיית המעשה. **או סופו** — שעת הגדת עדות. **בפסלות** — כלומר, כל שתחלתו בפסלות שעת ראיית העדות, והשתא סופו בכשרות — פסול, דמעיקרא לא היה ראוי לעדות זו, וקרא כתיב (ויקרא ה) "והוא עד או ראה" — דבשעת ראיית המעשה יהא ראוי לעדות זו. **או סופו** — אף על פי שתחלתו בכשרות.

תיובתא

אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, רְצוֹנְךָ הַשְׁבַּע וְטוֹל", וְנִשְׁבַּע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא: אָמַר לוֹ: "נֶאֱמָן עָלַי אַבָּא", "נֶאֱמָן עָלַי אָבִיךָ", "נֶאֱמָנִין עָלַי שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר" - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּ"בְאֶתֵּן לְךָ" מַחֲלוֹקֶת, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הֲלָכָה: גּוֹבִין מִן הָעֲבָדִים. וְרַב נַחְמָן אָמַר: אֵין גּוֹבִין. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הֲלָכָה: שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי - כָּשֵׁר. רָבָא אָמַר: אַף בְּרִאשׁוֹן. מָר בַּר רַב אַשִׁי אַכְּשַׁר בְּאַבָּא דְּאַבָּא. וְלֵית הִלְכְתָא כְּמָר בַּר רַב אַשִׁי. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת קַרְקַע עַד שֶׁלֹּא נִסְתַּמֵּא - פָּסוּל. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: כָּשֵׁר, אֶפְשָׁר דְּמְכַוֵּין מִצְּרָנְהָא, אֲבָל גְּלִימָא - לָא. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילּוּ גְּלִימָא, אֶפְשָׁר דְּמְכַוֵּין מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ, אֲבָל נַסְכָּא - לָא. וְרַב פַּפָּא אָמַר: אֲפִילּוּ נַסְכָּא, אֶפְשָׁר דְּמְכַוֵּין מִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו. מֵיתִיבֵי: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, פִּיקֵחַ וְנִתְחָרֵשׁ, פִּיתֵחַ וְנִסְתַּמֵּא, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה - פָּסוּל; אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ וּמֵתָה בִּתּוֹ, פִּיקֵחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פִּיתֵחַ וְנִסְתַּמֵּא וְחָזַר וְנִתְפַּתֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה - כָּשֵׁר; זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ אוֹ סוֹפוֹ בְּפַסְלוּת - פָּסוּל, תְּחִלָּתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת - כָּשֵׁר;

תיובתא

תוספות

הכי גרסינן: ונשבע אינו יכול לחזור בו — פירוש: אם נשבע כבר — אינו יכול לחזור בו. אבל אם לא נשבע — יכול לחזור בו, כדאמרינן ב"זה בורר" (סנהדרין כד, ב): מחלוקת לאחר גמר דין, אבל לפני גמר דין — דברי הכל היה יכול לחזור בו. והכא, אף על גב דאמר "השבע וטול" — יכול לחזור, כיון שעדיין לא נשבע הוי קודם גמר דין. וכן משמע בריש "המפקיד" (בבא מציעא לד, ב): אמר "הריני משלם" וחזר ואמר "איני משלם", מהו? מי אמר מיהדר ביה? אלמא, דיכול לחזור בו, דהוי כמו קודם גמר דין. והא דאמר בריש "שבועת הדיינין" (שבועות לט, א): ואם אמר "איני נשבע" — פוטרין אותו מיד, אומר רבינו תם: היינו שמסלקין אותו, כדי שיתבייש מלחזור בו. אבל אם רוצה לחזור ולבא לבית דין ולישבע — הרשות בידו. אבל קצת קשה: מנא ליה הא דקאמר הכא דקסבר הלכה כחכמים? דלמא סבר דלפני גמר דין מחלוקת, אבל אחר גמר דין — דברי הכל אינו יכול לחזור בו. אבל רש"י פירש: אם אמר "איני נשבע" — פוטרין אותו מיד, דשוב אינו יכול לחזור בו. והכא גרס נשבע בלא וי"ו, שישבע בעל כרחו. וההוא דריש "המפקיד" (בבא מציעא לד, ב) דקאמר: מי אמרינן מיהדר קא הדר ביה, אף על גב דאינו יכול לחזור בו, מכל מקום כיון דדעתו לחזור ובעי לאטרוחי בי דינא — לא מקני ליה כפילא. דכהאי גוונא אמר התם. אבל לפירוש זה לא אתי שפיר דפסיק בשמעתין ככל הני דשלח רבי אבא, ואם כן אפילו קודם גמר דין אינו יכול לחזור, וב"זה בורר" מסקינן דלפני גמר דין יכול לחזור בו. אם לא שנאמר הכא: אפילו קודם שבועה חשיב גמר דין כי אמר "רצונך השבע וטול". **מר** בר רב אשי מכשר באבא דאבא — ואם תאמר: והלא אפילו שני בשני אמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כח, א) דפסול, וכל שכן זקנו! ויש לומר: דאבא דאבא כשר טפי, דאיתפלג דרא. **לית** הלכתא כמר בר רב אשי — פירש בקונטרס דאפילו עד סוף כל הדורות פסול. ואין נראה לרבינו יצחק, כיון דאתפלג דרא כל כך.

פיתח ונסתמא פסול — ואף על גב דגבי גט מכשירין, שאם היה בשעת כתיבה פיתח יכול לומר "בפני נכתב ובפני נחתם" לאחר שנסתמא — שאני התם, דאקילו רבנן להכשיר אפילו אשה וקרובים.

נשבע

נשבע ונוטל מחצה מנכסים בני חורין — נראה לרבינו יצחק: דלהכי נאמן בשבועה — משום דחשיבא כמלוה על פה, שהרי עדים מעידין שהשטר פרוע. ואף על גב דלדבריו העדים פסולים, שהרי מכחישים, ואומר שחייב מחצה — מכל מקום שטר אינו מתקיים אלא על ידי הודאתו, והא קאמר דפרע מחצה. ולא דמי למודה בשטר שכתבו שאין צריך לקיימו, ואינו נאמן לומר "פרעתי", וגובה מנכסים משועבדים אף על גב דאינו מקויים אלא על פיו. דהתם הוי שטר גמור, דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בבית דין, אלא רבנן הוא דאצרכוהו קיום כי טעין בהדיא מזויף. אבל כשקיימו — הוי שטר גמור, ואין נאמן לומר "פרעתי".

ואפילו לרבי עקיבא דאמר משיב אבדה הוי — אומר הרב רבינו יעקב דאורליינ"ש: דלא גרס "רבי עקיבא", אלא "רבי יעקב" גרס. ואין להאריך.

אבל היכא דאיכא עדים אירתותי מירתת — תימה לרבינו יצחק: אמאי תלי טעמא משום מירתת במה שיש עדים שירא שמא יכחישוהו? הלא רק שלא יסייעוהו אינו יכול לכפור הכל ולהעיז פניו, דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו לכפור הכל! ויש לומר: דכיון שהוא סבור שיבאו עדים לסייעו, שהרי מביאן, והגידו לו דעתן, ותו ליכא עזות אם יכפור הכל. ואי לאו שירא שמא יחזרו בהן ויכחישוהו — היה לו מגו טוב, אבל לפי שירא שיכחישוהו — אין נוח לו לכפור הכל, שלא יראה שקרן יותר מדאי אם יכחישוהו.

הלכתא ככל הני שמעתתא — ואם תאמר: והא קיימא לן ד"הילך" פטור, כדפסק רבינו חננאל בריש בבא מציעא (ד, א), והכא פסקינן דנשבע וגובה מחצה, והא הך שטרא כיון דקא מודה ביה "הילך" הוא! ויש לומר: דלא חשיב שטר "הילך" אלא שטר דגבי ביה ממשעבדי.

תיובתא דכולהו — שמואל ורב ששת ורב פפא. דכולן הכשירו מיהא לעדות קרקע פיתח ונסתמא, והכא קא פסיל בולהו עדיות, מדהדר ותנא: זה הכלל, כל שתחלתו או סופו בפסולות — פסול. דהא מרישא שמעת מינה דאם סופו בפסולות פסול, ולמה לי למהדר ולמתני ב"זה הכלל" אי לאו לאתויי כל הני? **האומר על תינוק בין הבנים נאמן** — לקמיה מפרש מאי אמר על אותו תינוק. **כרבי יוחנן בן ברוקה** — במתניתין: אם אמר על מי שראוי ליורשו — דבריו קיימים. ופסקינן לקמן הלכתא כוותיה. **נאמן** — כרבי יהודה. ואף על גב דמוחזק לן באחר שהוא בכור, אפילו הכי אב נאמן. והכי הלכתא, דהא פסיק הכי לקמן דהלכתא בכולהו כדשלח רבי אבא, ואמרינן דלאפוקי רבי יוחנן אצטריך, למיפסק הלכתא כותיה דרבי אבא. ושמע מינה אם הוחזק אחד מן הבנים בבכורה בחיי האב, אף שלא אמר האב כי בני בכורי הוא — נוטל פי שנים. שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים אלא במוחזק שאחר בכור, ואמר אביו על המוחזק בפשוט שהוא בכור, והתם אמר רבי יהודה: נאמן האב לבטל החזקה. אבל אם לא אמר האב על האחר שהוא בכור — התם אפילו רבי יהודה מודה שהחזקה קיימת. דאי לא תימא הכי — הוה ליה לרבי יהודה למימר הכי: רבי יהודה אומר: כל בכור שלא הכירו אביו ואמר "זהו בכורי" — אינו נוטל פי שנים. אלא מדלא תני הכי — שמע מינה כדאמרינן. **אינו נאמן כרבנן** — הואיל ומוחזק לן באחר שהוא בכור. **האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים** — וקבלה, שנתרצית, כדלקמן בפירקין. אי נמי, לבר מכתובתה נתן לה חלק בנכסיו. ובשביב מרע מיירי, דדבריו כבתובין וכמסורין. אי נמי, בבריא ועל ידי קנין. **ובנכסים של עכשיו** — שאם נתרבו הנכסים בשעת חלוקה — אינה נוטלת כי אם באותן שהיו לו בשעת אמירה, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה — הני מילי

תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ, תִּיוּבְתָּא. שְׁלַח רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא: הָאוֹמֵר עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים - נֶאֱמָן; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵינוֹ נֶאֱמָן. מַאי קָאָמַר? אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר: הָאוֹמֵר עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים "יִירַשׁ כָּל נְכָסַי" - נֶאֱמָן, כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵינוֹ נֶאֱמָן, כְּרַבָּנַן. מַתְקִיף לֵהּ רָבָא: הַאי נֶאֱמָן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן, יִירַשׁ וְלֹא יִירַשׁ מִבָּעְיָא לֵיהּ! אֶלָּא אֲמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: הָאוֹמֵר עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים "בְּכוֹר הוּא" - נֶאֱמָן, כְּרַבִּי יְהוּדָה; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֵינוֹ נֶאֱמָן, כְּרַבָּנַן. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא: הָאוֹמֵר "תִּטּוֹל אִשְׁתִּי כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים" - נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים. אָמַר רָבָא: וּבְנִכְסִים שֶׁל עַכְשָׁיו, וּבְבָנִים הַבָּאִין לְאַחַר מִכָּאן. שְׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא: הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר "לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם", וְלוֶה אוֹמֵר "פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה", וְהָעֵדִים מְעִידִין שֶׁפָּרַע כּוּלּוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְגוֹבֶה מֶחֱצָה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, אֲבָל מִמְּשׁוּעְבָּדִין לָא, דְּאָמְרִי: אֲנַן אַעֵדִים סָמְכִינַן. וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר: מֵשִׁיב אֲבֵדָה הָוֵי - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים - אִירְתּוּתֵי אִירְתַּת. מַתְקִיף לֵהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: אַדְרַבָּה, אֲפִילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר דְּאָמַר: מוֹדֶה מִקְצָת הַטַּעֲנָה הָוֵי - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים דְּקָא מְסַיְּעֵי לֵיהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים דְּקָא מְסַיְּעֵי לֵיהּ - וַדַּאי מֵשִׁיב אֲבֵדָה הָוֵי. דָּרַשׁ מָר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: הִלְכְתָא בְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא כְּדְשָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: דְּרַב נַחְמָן מַאי? אֲמַר לֵיהּ: "אֵין גּוֹבִין" מַתְנִינַן לָהּ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן. - וְאֶלָּא הִלְכְתָא לְאַפּוּקֵי מַאי?

במפרש, אבל בסתמא — אין אדם מעלה על דעתו דבר הראוי לו לבא להקנותו, אלא לדבר שהוא מוחזק בו. והלכך, הך אשה — ידה על התחתונה, דמסתמא לא נתן לה אלא נכסים שהיו לו באותה שעה. **ובבנים הבאין לאחר מכן** — כלומר, לא לפי חשבון הבנים שיש לו עכשיו לבד תחלוק לאחר מותו ותטול חלק גדול, אלא אף לפי חשבון כל הבנים של שעת חלוקה נתן לה. ונראה בעיני דאפילו אם היה לו בנים מרובים ונתמעטו בחיי האב — דשקלה חלק גדול כחשבון מיעוט הבנים הבאין לחלוק בנכסי האב לאחר מיתתו, דהא תטול כאחד מכל הבנים קאמר, ולשעת חלוקה איכוין. דלפי חלוקת ההיא שעתא תטול, לא שנא נתרבו ולא שנא נתמעטו, דהא נוטלת אשתו כאחד מן הבנים קאמר רבי אבא. ולוה אמר פרעתי מחצה — ומחצה אני חייב, דהוה ליה מודה מקצת הטענה, וישבע, כדמפרש לקמיה. וכגון דמקמי דאסהידו העדים שפרע לו כולו הודה לו, דלא הוה משיב אבדה. **והעדים מעידין** — אחר דהודה מחצה. **נשבע** — הלוה שפרע, ויפטר מלשלם מחצה. ומחצה ישלם, לפי שכבר הודה, דהודאת בעל דין שוה יותר מהעדאת עדים. וגובה המלוה מחצה מנכסים בני חורין שיש לו ללוה, אבל לא ממשעבדי, דיכלי לקוחות למימר: אתון קנוניא עבידתו אהדדי, אנן אעדים סמכינן דמסהדי דפרע הכל. פלוגתא דרבי עקיבא ורבי שמעון בן אלעזר בתחלת "שנים אוחזין": שטר שכתוב בו "סלעין" או "דינרים", מלוה אומר: חמש, ולוה אומר: שלש. רבי שמעון בן אלעזר אומר: הואיל והודה מקצת הטענה — ישבע. רבי עקיבא אומר: אינו אלא כמשיב אבדה, ופטור משבועה. ד"סלעין" לא משמע טפי משנים, דתפסת מרובה לא תפסת, ויד בעל השטר על התחתונה. ועל השלישי שהודה — הוה משיב אבדה, ותנן: המוצא מציאה לא ישבע, מפני תקון העולם. **ואפילו לרבי עקיבא דאמר** — התם: משיב אבדה הוא בסלע השלישי, דאי הוה בעי הוה אמר אינן אלא שנים, ד"סלעין" תרי משמע, והוה מיפטר משבועה כדמפרש התם — משום דקא מסייע ליה שטרא. **הני מילי** — דחשבינן ליה משיב אבדה — היכא דליכא עדים, כי התם, שעדי מלוה לא ידעו אלא מה שכתבו, ד"סלעין" כתבו סתם, ופחות סלעים — שנים. אבל היכא דחזינן לבסוף דאיכא עדים כאחד מהם — איכא למימר דזה הלוה היה יודע שרוצין להעיד כאחד מהן, ואירתת שלא יבאו לסייע למלוה, ולפיכך הודה מחצה. **ודאי משיב אבדה הוי** — ואף על גב דלא אתו עדים אלא בתר הודאתו. והך אתקפתא לא חיישינן לה, כדלקמן. **דרב נחמן מאי** — דפליג עליה גבי עבדים, ואמר: אין גובין מן העבדים, וקיימא לן כרב נחמן בדיני, וקשיא הלכתא אהלכתא. **אין גובין מתנינן** — בדרבי אבא. **ואלא הלכתא לאפוקי מאי** — כיון דלא פליג, פשיטא דהכי הלכתא

תְּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ – ולכאורה יש מכאן קושיא לדברי שמואל ורב ששת ורב פפא, שכולם הכשירו מי שראה בשעת ראיית העדות ואחר כך התעוור לעדות על מידת קרקע, אף שעתה בשעת הגדת העדות הוא פסול להעיד. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא** – אכן יש מכאן קושיא, ונדחו דבריהם.

דין נוסף בענין נאמנות האב על בניו: **שָׁלַח רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הָאוֹמֵר** [ולהלן תפרש הגמרא מה אמר] **עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים** – על אחד מבניו, **נֶאֱמָן** במה שאומר. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵינוֹ נֶאֱמָן.**

מבררת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה אמר האב על התינוק. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, הָאוֹמֵר עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים,** 'בני זה יִרַשׁ כָּל נְכָסַי' **נֶאֱמָן** – דבריו קיימים, שפוסק רבי אבא **כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה,** שאמר להלן (קל.) במשנה, שהאומר 'איש פלוני יירשני', אם היה אותו פלוני אדם הראוי ליורשו דבריו קיימים. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵינוֹ נֶאֱמָן,** כיון שסבר **כְּרַבָּנָן** שאמרו לעיל (קכו:) שאם ריבה נכסים לאחד מבניו ומיעט לאחר בלשון ירושה, אין דבריו קיימים.

רבא מקשה על ביאורו של אביי: **מַתְקִיף לָהּ רָבָא, הַאי** 'נֶאֱמָן' **וְ'אֵינוֹ נֶאֱמָן',** קשה, שהרי אין דנים כאן אם להאמינו או לא, אלא האם דברי המוריש קיימים או לא, ואם כן **יִרַשׁ וְלֹא יִרַשׁ מִצְּיָא לֵיהּ** – היו צריכים לומר.

לכן מבאר רבא את דברי רבי אבא ורבי יוחנן באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר, הָאוֹמֵר עַל תִּינוֹק בֵּין הַבָּנִים 'בְּכוֹר הוּא',** אפילו אם בן אחר היה מוחזק כבכור, **נֶאֱמָן** האב, שפוסק רבי אבא **כְּרַבִּי יְהוּדָה** (לעיל קכז: בברייתא), שנאמן אדם לומר 'בני זה בכור הוא', וביארה הגמרא (שם) שנאמן אף אם היו מוחזקים שבן אחר הוא הבכור. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֵינוֹ נֶאֱמָן,** משום שסבר **כְּרַבָּנָן,** שאמרו (שם) שכיון שבן אחר מוחזק כבכור אינו נאמן.

דין נוסף בדיני ירושה: **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הָאוֹמֵר 'תִּטּוֹל אִשְׁתִּי** חלק בירושתי **כְּחֶלְקוֹ** של **אֶחָד מִן הַבָּנִים'. נוֹטֶלֶת כְּאֶחָד מִן הַבָּנִים.**

רבא מוסיף ומבאר את דינו של רבי אבא: **אָמַר רָבָא,** וְדווקא **בְּנְכָסִים שֶׁל עַכְשָׁיו** – שנמצאים אצלו עתה בשעת אמירתו זו, ולא בנכסים שיכנסו לרשותו לאחר מכן כיון שאין אדם מקנה דבר שעדיין לא בא לעולם. **וְכֵן** חולקת **בְּבָנִים הַבָּאִין לְאַחַר מִכָּאן,** כלומר אף שנולדו ילדים נוספים לאחר אמירתו, אינה יכולה לומר שתחלוק רק עם הבנים שהיו קיימים בשעת האמירה ותיטול חלק גדול יותר, אלא חולקת עם כל הבנים שיהיו בשעת החלוקה, ואף שנולדו לאחר האמירה.

דין נוסף: **שָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, הַמּוֹצִיא שֶׁטֶר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר 'לֹא נִפְרַעְתִּי כְּלוּם', וְלוֶה אוֹמֵר 'פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה', וְהָעֵדִים מְעִידִין שֶׁפָּרַע כּוּלּוֹ. הֲרֵי זֶה** – הלוה **נִשְׁבָּע** שכבר פרע מחצית הסכום, כדין מודה במקצת הטענה (עיין ב"מ ד:), **וְהַמלוה גּוֹבֶה מֶחֱצָה,** ואף שהעדים מעידים שפטור לגמרי, אך הודאת בעל דין היא יותר מהעדאת עדים. אמנם מוסיף רבי אבא שגובה המלוה רק **מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,** כלומר מהנכסים שעדיין הם ברשות הלוה ולא מכרם, **אֲבָל** מִנכסים **מְשׁוּעְבָּדִין,** כלומר מקרקעות שמכר אחרי ההלואה, אף שבדרך כלל המלוה יכול לגבותן מהלקוחות, אך באופן זה **לֹא** גובה אותן מהלקוחות, משום **דְּאָמְרֵי** הלקוחות **אֲנַן אַעֵדִים סַמְכִינַן** – אנו סומכים על עדות העדים שכבר פרע הכל, ואין אנו מאמינים ללוה, שהרי יתכן שעשה קנוניה עם המלוה לומר שחייב חצי, כדי להוציא נכסים מהלקוחות.

מוסיף רבי אבא: **וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר** בבבא מציעא (ד:), שלוה שהודה במקצת, ויש לו ראיה מלשון השטר שחייב אף פחות ממה שהודה, **מֵשִׁיב אֲבֵדָה הָוֵי** – נחשב כמשיב אבידה למלוה, משום שהיה יכול לומר שאינו חייב כלום ולשון השטר היה מסייעו, ולכן אינו ככל מודה במקצת ופטור משבועה. מכל מקום **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו אמרם רבי עקיבא רק **הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים** על פירעון ההלואה אלא יש רק שטר שמסייעו, **אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים,** כיון שמתחילה אינו יודע מה יעידו, **אִירְתּוּתֵי אִירְתַּת** – ירא הוא שמא יסייעו למלוה, ולכן כשמודה במקצת אינו נחשב משיב אבידה, אלא הרי הוא ככל מודה במקצת החייב שבועה

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי,** הלא **אַדְרַבָּה** – הפוך צריך להיות, **שאַפִּילּוּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, דְּאָמַר** (שם) שמודה במקצת שהשטר מסייעו, **מוֹדֶה מִקְּצַת הַמַּעֲנֶה הָוֵי** וצריך להשבע, **הָנֵי מִילֵּי** – דבריו אלו אמורים רק **הֵיכָא דְּלֵיכָּא עֵדִים דְּקָא מְסַיְּיעֵי לֵיהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים דְּקָא מְסַיְּיעֵי לֵיהּ** – כשיש עדים המסייעים לטענתו, כמו כאן שמעידים שפרע הכל, אף שבאו העדים רק לאחר הודאתו, מכל מקום אנו אומרים שכנראה ידע מעידותן ויכול היה לטעון שפרע הכל, ואם כן בכך שהודה במקצת **וַדַּאי מֵשִׁיב אֲבֵדָה הָוֵי,** וצריך להיות נאמן בטענתו ולא להשבע עליה, ושלא כדברי רבי אבא שצריך להשבע ככל מודה במקצת.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה בכל הדינים ששלח רבי אבא: **דְּרַשׁ מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, הִלְכְתָּא בְּכָל הָנֵי שְׁמַעְתָּתָא** – ההלכה בכל השמועות הללו **כִּדְשָׁלַח לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא,** ולא כפי החכמים שחלקו עליו בפסקי ההלכה השונים.

הגמרא דנה בדבריו של רב שימי בר אשי ומבארת אותם: **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, דְּרַב נַחְמָן מַאי** – האם אכן ההלכה כרבי אבא אף בדין גביה מן העבדים (לעיל ע"א), הלא בדין זה חלק עליו רב נחמן, שרבי אבא אמר שבעל חוב של מת גובה מעבדי המת, ורב נחמן אמר שאינו גובה, ומקובל בידינו שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות, ואם כן קשה מפסק ההלכה של רב שימי בר אשי כרבי אבא, על פסק ההלכה המקובל בידינו.

אָמַר לֵיהּ – ענה רב אשי לרבינא, **אֵין גּוֹבִין מַתְּנִינַן לָהּ** – אנו שונים שרבי אבא שלח שההלכה היא 'אין גובים מן העבדים', ולפי זה רב נחמן לא חולק עליו, ואכן שונים בהמשך 'וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן', ונמצא ששני פסקי ההלכה, של רב שימי בר אשי כרבי אבא, ומה שמקובל בידינו בדיני ממונות כרב נחמן, אינם סותרים.

לפי ביאור זה מבררת הגמרא מה חידש רב שימי בר אשי בדבריו: **וְאֶלָּא הִלְכְתָּא לְאַפּוּקֵי מַאי** – מדעת מי בא רב שימי להוציא, ומדוע הוצרך רב שימי בר אשי לפסוק כרבי אבא,

---

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר

ניסן שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מו' טבת, בו מבשר אשר כבר נגמר בנין הבורות בשביל הכשרת המקוה, וכן שיעשוה ג"כ באופן שתהי' יפה ביופי חיצוני, וכבר ידוע עד כמה שהקפידו בזה רבותינו הק' אפילו ביופי חיצוני, ובלבד להסיר כל המניעות ולהקל ככל האפשרי בטהרת בנות ישראל וע"ז בטהרת עם ישראל,

המשך בעמוד הבא

אי לְאַפּוּקֵי מִדְּרָבָא שאמר לעיל (קכח.) שאף שלישי בראשון כשר להעיד. אין לומר כן, שהרי יתכן שרבא רק **מוֹסִיף הוּא** על דברי רבי אבא, שרבי אבא הכשיר בשלישי בשני, ורבא הוסיף שכשר אף בראשון, ואם כן אפשר לומר שרבי אבא מודה ששלישי בראשון כשר. **וְאִי** – ואם בא רב שימי להוציא מדבריו **דְּמַר בַּר רַב אַשִׁי** שהכשיר לעיל (קכח.) להעיד אף לאבי אביו, הלא אינו צריך לכך שהרי כבר נפסק (שם) **דְּלֵית הִלְכְתָא כְּמַר בַּר רַב אַשִׁי. וְאִי לְאַפּוּקֵי מִדְּשְׁמוּאֵל וְרַב שֵׁשֶׁת וְרַב פָּפָּא** שהכשירו (שם) עדות של פיקח ונסתמא, **הָא אִיתּוֹתְבוּ** – הרי כבר פרכה הגמרא (שם) את דבריהם מברייתא. ואם כן עדיין קשה לשם מה היה צריך רב שימי בר אשי לפסוק הלכה כרבי אבא.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן** שפסק (לעיל קכח:) כחכמים ולפסוק שהלכה כרבי יהודה שנאמן לומר 'זה בני בכור' אף נגד החזקה. וְכן בא להוציא **מַאתְקַפְתָּא** – מקושייתו **דְּמַר בַּר רַב אַשִׁי** על דברי רבי אבא, שאמר (לעיל קכח:) שבמודה במקצת והעדים מעידים שפרע הכל חייב שבועה, והקשה עליו שהרי הוא כמשיב אבידה למלוה ויש לפוטרו משבועה, ובא רב שימי בר אשי להשמיע שאין הלכה כמותו אלא כרבי אבא.

שנינו במשנה (לעיל קכו:): **הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו רִיבָּה לְאֶחָד וּמִיעֵט לְאֶחָד כו'** דבריו קיימין, ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום, כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימין. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – מהו האופן שבו כתב לשון **מַתָּנָה בַּתְּחִלָּה, וְהֵיכִי דָּמֵי בָּאֶמְצַע, וְהֵיכִי דָּמֵי בַּסּוֹף.** מבארת הגמרא: **כִּי אָתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן,** שאם כתב 'תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וְיִירְשָׁהּ', **זוֹ הִיא מַתָּנָה בַּתְּחִלָּה,** ואם כתב 'יִירְשָׁהּ פלוני לשדה פלונית וְתִנָּתֵן לוֹ', **זוֹ הִיא מַתָּנָה בַּסּוֹף,** ואם כתב 'יִירְשָׁהּ פלוני לשדה פלונית וְתִנָּתֵן לוֹ, וְיִירְשָׁהּ', **זוֹ הִיא מַתָּנָה בָּאֶמְצַע,** דהיינו בין שתי לשונות הירושה.

רב דימי מוסיף בשם רבי יוחנן: **וְדַוְקָא בְּאָדָם אֶחָד,** ונתן לו המוריש **שָׂדֶה אַחַת,** שבאותה שדה שנתן לאותו אדם יש לשון מתנה ולשון ירושה, **אֲבָל בְּאָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת,** ועל שדה אחת כתב לשון ירושה ועל שדה אחת כתב לשון מתנה, או **בְּשָׂדֶה אַחַת** ונתנה המוריש **לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם,** ולאדם אחד כתב על חצי השדה לשון ירושה, ולשני כתב על חצי השדה השני לשון מתנה, **לֹא** נאמר דין המשנה, ולא הועילה לשון המתנה להקנות גם את מה שנתן בלשון ירושה, אלא נקנה רק מה שניתן בלשון מתנה.

הגמרא מביאה שיטה החולקת על רבי יוחנן: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ בְּאָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת,** או **בְּשָׂדֶה אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם,** הועילה לשון המתנה להקנות גם את החלק שניתן בלשון ירושה, שכיון שבדיבור אחד נתנן [דהיינו שאינו מפריד נתינת שתי השדות לשני אנשים, אלא נותן שדה אחת או לאדם אחד], לכן אומרים שהתכוין ליתן במתנה גם למי שנתן בלשון ירושה. מדויק מדבריו, **אֲבָל** אם כתב לשון ירושה ומתנה **בִּשְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם,** שדה פלונית לפלוני בלשון ירושה, ושדה פלונית לפלוני בלשון מתנה, **לֹא** אמר רבי אלעזר את דבריו, ומודה שלא הועילה לשון המתנה להקנות את הניתן בלשון ירושה, שכיון שגם השדות וגם האנשים חלוקים, לא מועילה הלשון מזה לזה.

הגמרא מביאה שיטה שלישית בענין זה: **כִּי אָתָא רָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר,** אם כתב 'תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית', שנתן שתי שדות לשני בני אדם, ולאחד נתן בלשון מתנה ולאחד בלשון ירושה, **רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר,** אף באופן זה **קָנָה** גם מי שניתנה לו השדה בלשון ירושה. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, לֹא קָנָה** מי שניתנה לו בלשון ירושה.

מקשה אביי על דעת רבין בשיטת רבי יוחנן: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבִין, אִנְּחַתַּת לָן חָדָא** – אחד מדבריך נוח לנו, **וְאִתְקַפְתְּ לָן חָדָא** – ואחד מדבריך קשה לנו, וכדלהלן. **בִּשְׁלָמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אַדְּרַבִּי אֶלְעָזָר לֹא קַשְׁיָא** – זה מובן שמה שהבאת בשם רבי אלעזר שלא קנה את השדה שניתנה בלשון ירושה, אינו סותר למה שהובא לעיל בשמו שקנה את השדה שניתנה בלשון ירושה, משום **שכָּאן** – לעיל דיבר רבי אלעזר **בְּאָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת** או בשדה אחת ושני בני אדם, ואילו **כָּאן** – במה שאמרת בשמו היינו **בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת. אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא,** שלדבריך רבי יוחנן סובר שבשתי שדות ושני בני אדם מועילה הלשון מתנה ללשון ירושה, ואילו לעיל אמר רב דימי בשם רבי יוחנן שלא מועילה.

מתרץ רבין לאביי: אכן המאמרים סותרים, **וְאַמּוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – שנחלקו האמוראים [שהם אני ורב דימי], מהי דעת רבי יוחנן.

הגמרא מביאה שיטה רביעית: **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר,** הנותן שתי שדות לשני בני אדם, **לֹא קָנָה** המקבל בלשון ירושה, **עַד שֶׁיֹּאמַר** הנותן 'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שֶׁנְּתַתִּים לָהֶם בְּמַתָּנָה וְיִירְשׁוּם', שכיון שמזכיר לשון ירושה שתי פעמים ולשון מתנה באמצע, נמצא שנאמרה כל אחת מלשונות הירושה על אדם אחד, וכיון שלשון הירושה נאמרה לשניהם גם לשון המתנה נאמרה לשניהם, שאם לא כן למי נאמרה בדווקא, ולכן קנו שניהם.

הגמרא מביאה חכמים נוספים שחלקו באותה מחלוקת: **בִּפְלוּגְתָּא** – במחלוקת זו, מצאנו שנחלקו אמוראים נוספים. **אָמַר רַב הַמְנוּנָא, לֹא שָׁנוּ** במשנה שמועילה לשון המתנה ללשון הירושה, **אֶלָּא בְּאָדָם אֶחָד וְשָׂדֶה אַחַת,** **אֲבָל** בְּאָדָם **אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת,** או בְּשָׂדֶה **אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, לֹא.** והיינו כדעת רב דימי בשיטת רבי יוחנן. **וְרַב נַחְמָן אָמַר, אֲפִילּוּ** בְּאָדָם **אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת,** או בְּשָׂדֶה **אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם,** מועילה לשון המתנה ללשון הירושה, **אֲבָל** בְּשִׁתֵּי שָׂדוֹת **וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, לֹא.** והיינו כשיטת רבי אלעזר. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ** בְּשִׁתֵּי שָׂדוֹת **וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** מועילה. והיינו כדעת רבין בשיטת רבי יוחנן.

רב ששת מוכיח שיטתו: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מְנָא אֲמִינָא לַהּ** – מהיכן אומר ומוכיח אני את שיטתי. **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, שכיב מרע **הָאוֹמֵר** 'תְּנוּ מִמָּמוֹנִי שֶׁקֶל לְבָנַי בְּשַׁבָּת' – בכל שבוע למזונותם עד שיכלה הממון, **וּרְאוּיִן** הבנים **לִיתֵּן** להם בפרנסתם לשבוע אחד **סֶלַע,** שהוא שני שקלים. **נוֹתֵן לָהֶן סֶלַע.** משום שאמדו חכמים שכוונתו היתה שיתנו להם מזונותיהם רק כדי צרכם בצמצום ולא יותר. **וְאִם אָמַר** 'אַל תִּתְּנוּ לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל', **אֵין נוֹתְנִין לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל.** משום שבלשון זו פירש כוונתו שיתנו להם דווקא שקל בכל שבוע ולא יותר, ויש לעשות כמצותו כיון שמצוה לקיים דברי המת. **וְאִם אָמַר** האב, **אִם מֵתוּ** בני, ועדיין לא כלה הממון,

---

המשך מהעמוד הקודם

אגרות קודש

שטהרה מביאה כו' לאלי' הנביא, וזכות הרבים תלוי בכל המתעסקים בזה בענין שהוא יסוד קיום עם ישראל.

ויה"ר מהשי"ת שילכו מחיל אל חיל למלאות שליחותו של אדם העליון שעל הכסא (עפמ"ש בלקו"ת ריש פ' ויקרא) מתוך בריאות והצלחה בבני חיי ומזוני רוויחי.

בברכה.

רשב"ם

אי לאפוקי מדרבא — דאמר: אף בראשון — והלא מוסיף הוא על דברי רבי אבא דאמר שלישי בשני כשר, ואתא איהו למימר דאף בראשון, ואיבא למימר דאפילו רבי אבא מודה. והיא גופה אצטריך לרבי אבא, לאשמועינן דשלישי בשני כשר, דאיכא למאן דאמר בסנהדרין פסול, בפרק "זה בורר" (כח, א). ולאו למידק מינה הא שלישי בראשון פסול, דדלמא עובדא הוה בשלישי בשני, ושלח ליה דכשר. **אי מדמר בר רב אשי** — דאכשר באבא דאבא — הא כבר איפסיק דלית הלכתא כותיה, כדאמרינן לעיל. והך דרשה דמר זוטרא בתר הכי הואי. והכי נמי הויא דמר בר רב אשי תוספת, אלא דעדיפא מינה קא פריך. **לאפוקי מרבי יוחנן** — דאמר: אינו נאמן, כרבנן. **ומאתקפתא דמר בר רב אשי** — דאתא למימר: ודאי משיב אבדה הוא. ולית הלכתא כוותיה. כיון דאכתי כשהודה לא העידו עדים, ולא קמסייעי ליה — איכא למימר דמירתת מינייהו, שאינו יודע מה בלבם, כרבי אבא. **המחלק נכסיו כו'** — כבר פירשתיה למעלה. **כתב בין בתחלה כו'** — אדם הנותן מתנה לאחר, או שנתן כל נכסיו לאחד מבניו, אם אמר לשון מתנה עם לשון ירושה — דבריו קיימין. דנהי דלא תפיס לשון ירושה, לפי שאין אדם מתנֶה על מה שכתוב בתורה, וכמו שלא אמר כלום דמי — לשון מתנה מיהא תפיס, והרי הוא כמי שאומר לשון מתנה לחוד, דקני. ובגמרא מפרש היכי דמי מתנה באמצע או בתחלה או בסוף. **תנתן שדה פלונית לפלוני ויירשה** — כלומר: ויירש אותה, לישנא דקרא "וירשוה" (ישעיהו לד), יירשנה ותנתן לו. **ודוקא באדם אחד ושדה אחת** — דבההוא שדה שנתן לאותו האיש איכא מתנה בהדי לשון ירושה. **אבל באדם אחד ושתי שדות** — כגון "יירש ראובן שדה פלונית שבמזרח, ותנתן לו לראובן שדה פלונית שבמערב" — ההוא דלשון מתנה קני, אבל ההוא דלשון ירושה — לא קני. דמתנה דהיאך לא מסייע לאידך, אלא זאת הוריש לו וזאת נתן לו. ובההיא דירושה הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ולא אמר כלום. וכן בשדה אחת ושני בני אדם, כגון "ראובן יירש חצי שדה זו, ותנתן חציה לשמעון" — שמעון קנה, ראובן לא קנה. וכל שכן שתי שדות ושני בני אדם, כגון "ראובן יירש שדה פלונית, ולשמעון תנתן שדה פלונית אחרת". אפילו אדם אחד ושתי שדות — דכי היכי דנתכוין לזה ליתן במתנה — הכי נמי נתכוין לאידך, הואיל ובדבור אחד נתן לשניהן. **אבל שתי שדות ושני בני אדם** — דהוו אנשים מוחלקים ושדות מוחלקים — לא מהניא מתנה דהאי גברא ושדה לאידך גברא ולאידך שדה. ובסברות בעלמא פליגי. **כי אתא רבין אמר יירש פלוני כו'** — היינו שתי שדות ושני בני אדם. ומילתא באנפי נפשה היא, ולא איתמר אמתניתין. ומיהו, הכי נמי הוה מפרש למתניתין. **לא קנה** — ההוא דירושה. **אנחתת לן חדא** — אחד מדבריך נוחה לנו, דלא קשיא לן מידי בגוה. **ואתקפת חדא** — אחד מדבריך קשה לנו. **כאן באדם אחד ושתי שדות** — ההיא דלעיל. וההיא סיומא דמלתא דרבי אלעזר דאמרן לעיל: "אבל שתי שדות ושני בני אדם" — לא תלמודא קאמר לה ולא רבי אלעזר, דאם כן — אמאי הוצרך לומר דרבי אלעזר אדרבי אלעזר לא קשיא? הא בהדיא קאמר לעיל דבשתי שדות ושני בני אדם לא קנה. **אמוראי נינהו** — אנא ורב דימי. **וריש לקיש אמר לעולם לא קנה** — בשתי שדות ושני בני אדם דהוא דלשון ירושה, ואפילו כי אמר לשניהן ביחד "תנתן שדה פלונית לראובן ושדה פלונית לשמעון ויירשום". דכיון דגופין מוחלקין נינהו, וכל אחד הוי מעשה בפני עצמו, ולא שייך זה בזה כלל, הלכך שתי לשונות של לשון מתנה וירושה — כנגד שני מעשים הן, לאחד לשון מתנה ולאחד לשון ירושה, על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון. הלכך לא קנו עד שיאמר ירושה בתחלה וירושה בסוף ומתנה באמצע, דהשתא יליף לשון מתנה מלשון ירושה, דכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם — גם המתנה שבאמצע נאמרה בעל כרחך לשניהן, דלמאן תרמייהה? והלכך צריך לומר כן: "ראובן ושמעון יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם במתנה ויירשום". דעל כרחך "יירשו" קמא עולה על ראובן, ובתרא על שמעון. הלכך לשניהן נמי לשון מתנה קאמר, דאיכא תרתי זימני לשון מתנה, דכתב "שנתתי להם", דמיעריב אלשון ירושה, ואיכא תרי זימני לשון ירושה. אבל אם אמר "פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית ותנתן להם שדה פלונית ופלונית ויירשום" — הוה אמינא דהאי "ותנתן ויירשום" אשמעון קאי, ולא קנה ראובן, דכיון דשני מעשים הן — יש לחלק להם גם הלשונות. וכן אם אמר "פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם במתנה" ולא אמר "ויירשום" לבסוף — אכתי הוה אמינא: לראשון לשון ירושה, ולשני לשון מתנה, דשתי לשונות בנגד שתי מתנות. **בפלוגתא** — דרב המנונא כרב דימי אמר רבי יוחנן, ורב נחמן כרבי אלעזר, ורב ששת כרבין אליבא דרבי יוחנן. **האומר תנו שקל כו'** — כגון שכיב מרע. אי נמי בריא, וכגון שהלך למדינת הים וצוה ליתן להם כשיעור הזה עד שיכלה הממון כולו. **שקל** — שבתלמוד היינו חצי סלע, שהוא שני דינרין. **נותנין להם סלע** — דלא אמר שקל אלא כדי לזונן בצמצום, שלא יתנו יותר מכדי צרכן. **אל תתנו** — היינו קפידא — אין נותנין להם אלא שקל. בשילהי "מציאת האשה" במסכת כתובות מוקמינן לה כרבי מאיר, דאמר: מצוה לקיים דברי המת. ומיהו, אמרינן התם, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: הלכתא, בין שאמר "תנו" בין שאמר "אל תתנו" — נותנין להן כל צרכן. ומקשינן: והא קיימא לן כרבי מאיר דאמר מצוה לקיים דברי המת ומשנינן: הני מילי — אחרנייתא, אבל בהא מינח ניחא ליה, ומאי דאמר — לזרוזינהו הוא דעבד.

יירשו

תוספות

אי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא — ואפשר דרבי אבא נמי מודה לרבא כדפירש בקונטרס, שלישי בראשון כשר, דלא ממעט הלכתא מילתא דרבא. ואי לאפוקי מדשמואל ורב ששת ודרב פפא — הא איתותבו. אבל רבי אבא בר חמא לא איתותב. ואף על גב דנקט בעדות קרקע, ומשמע — אבל בהלואה כשר אף על גב דנסתמא, ובברייתא משמע דפסל ליה לכל עדיות — מצינן למימר דהוא הדין בהלואה דפסל רבי אבא. וקרקע סבירא ליה דמכוין בטוב, כדשמואל, והוי כהלואה, ואפילו הכי פסיל ליה. ורבינו תם פסק בספר הישר דשלישי בראשון פסול. וכן פוסק הלכות גדולות, אלא שהם אינם פוסלים אלא מדרבנן, והוא פוסל מן התורה כדפסיל רב ב"זה בורר". ומפרש הכי: לאפוקי מאי? אי לאפוקי מדרבא — מוסיף הוא על דברי רבי אבא, ואי אתא למפסל דדוקא שלישי בשני כשר ולא שלישי בראשון — אם כן הוה ליה למימר: אין הלכה כרבא. ואי לאפוקי ממר בר רב אשי, כלומר הא דלא קאמר "אין הלכה כרבא", אלא: הלכתא כרבי אבא, משום שרוצה לבלול (בהדיא) [בהדיה] דאין הלכה כמר בר רב אשי — הא לית הלכתא כו'. ואי משום שמואל ורב ששת ורב פפא — אצטריך ליה למימר דהלכה כרבי אבא, שעתה ממעט כולהו ביחד? הא איתותבו, ולימא "אין הלכה כרבא" בהדיא, אי לאפוקי מדידיה לחוד אתא! אלא לאפוקי מרבי יוחנן. דהשתא לא מצי למימר דאין הלכה כרבא, ואצטריך ליה למימר דהלכה כרבי אבא דממעט לבולהו, ומפיק נמי מדרבא, דדוקא שלישי בשני כשר. וקשה לרבינו יצחק: דאי דייקינן ממילתיה דרבי אבא דוקא שלישי בשני — אם כן נידוק נמי דדוקא עדות קרקע, ובהלואה כשר. ובברייתא פוסל הכל.

ודוקא באדם אחד ושדה אחת — לא גרסינן "אמר רבי יוחנן". אלא הכל ממילתיה דרב דימי, ורבין פליג עליה בסמוך. ואמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן.

והלכתא

אִי לְאַפּוּקֵי מִדְּרָבָא - מוֹסִיף הוּא, אִי דְּמָר בַּר רַב אַשִׁי - לֵית הִלְכְתָא כְּמָר בַּר רַב אַשִׁי, אִי לְאַפּוּקֵי מִדְּשְׁמוּאֵל וְרַב שֵׁשֶׁת וְרַב פַּפָּא - הָא אִיתּוֹתְבוּ! אֶלָּא, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן וּמֵאַתְקַפְתָּא דְּמָר בַּר רַב אַשִׁי. "הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו, רִיבָּה לְאֶחָד וּמִיעֵט לְאֶחָד" כו'. הֵיכִי דָּמֵי מַתָּנָה בַּתְּחִלָּה, הֵיכִי דָּמֵי בָּאֶמְצַע, הֵיכִי דָּמֵי בַּסּוֹף? כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וְיִירָשֶׁהָ" - זוֹ הִיא מַתָּנָה בַּתְּחִלָּה, "וְיִירָשֶׁהָ וְתִנָּתֵן לוֹ" - זוֹ הִיא מַתָּנָה בַּסּוֹף, "יִירָשֶׁהָ וְתִנָּתֵן לוֹ וְיִירָשֶׁהָ" - זוֹ הִיא מַתָּנָה בָּאֶמְצַע; וְדַוְקָא בְּאָדָם אֶחָד וְשָׂדֶה אַחַת, אֲבָל בְּאָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, שָׂדֶה אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם - לֹא. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, שָׂדֶה אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֲבָל בִּשְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם - לֹא. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר: "תִּנָּתֵן שָׂדֶה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי וְיִירַשׁ פְּלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִית" - רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: קָנָה, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לֹא קָנָה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי לְרָבִין: אַנְּחַתַּתְּ לָן חָדָא וְאַתְקַפְתְּ לָן חָדָא; בִּשְׁלָמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אַדְּרַבִּי אֶלְעָזָר לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּאָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, כָּאן בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, אֶלָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן קַשְׁיָא! - אֲמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: לֹא קָנָה עַד שֶׁיֹּאמַר "פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי יִירְשׁוּ שָׂדֶה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שֶׁנְּתַתִּים לָהֶם בְּמַתָּנָה וְיִירָשׁוּם". בִּפְלוּגְתָּא; אָמַר רַב הַמְנוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא אָדָם אֶחָד וְשָׂדֶה אַחַת, אֲבָל אָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, שָׂדֶה אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם - לֹא; וְרַב נַחְמָן אָמַר: אֲפִילּוּ אָדָם אֶחָד וּשְׁתֵּי שָׂדוֹת, שָׂדֶה אַחַת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, אֲבָל שְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם - לֹא; וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילּוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם. אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: מְנָא אָמִינָא לֵהּ? דְּתַנְיָא: הָאוֹמֵר "תְּנוּ שֶׁקֶל לְבָנַי בְּשַׁבָּת", וּרְאוּיִן לִיתֵּן סֶלַע - נוֹתֵן לָהֶן סֶלַע; וְאִם אָמַר "אַל תִּתְּנוּ לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל" - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל; וְאִם אָמַר "אִם מֵתוּ

יירשו

והלכתא דתוך כדי דבור כדבור דמי — פירש רבינו תם: דלכך אמר כדבור דמי כדי שאילת תלמיד לרב, היינו "שלום עליך רבי", לפי שבשאדם עושה סחורה עם חבירו, ויראה רבו או גדול הימנו בחכמה — לא יתן לו שלום, שאם יתן לו שלום — לא יוכל לחזור בו ממקחו, לכך תקנו חכמים שכשיעור זה יכול לחזור. וקשה לרבינו יצחק: בפרק בתרא דנדרים (פז, א) תניא: מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף, כמדומה לו שמת, וקרע, ואחר כך מת — לא יצא ידי קריעה. ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי שמעון בן לוי: לא שנו אלא אחר כדי דבור, אבל תוך כדי דבור — אינו חוזר וקורע. והתם לא שייך האי טעמא! ויש לומר: דלא פלוג רבנן.

חוץ מעבודה זרה וקדושין — פירש רשב"ם: שאם התפיס או הקצה דבר לעבודה זרה, ובתוך כדי דבור חזר בו — אפילו הכי נאסר. ואין נראה לרבינו יצחק, דהתפסה לא שייכא בעבודה זרה, דאמרינן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מד, ב): האומר "בית זה לעבודה זרה" — לא אמר כלום, שאין הקדש לעבודה זרה. ואמרינן נמי בפרק "כל האסורין" (תמורה כח, ב) דאין מוקצה לעבודה זרה אלא שבע שנים, שנאמר (שופטים ו) "ואת הפר השני שבע שנים", ועד שימסרנו לעבודה זרה, ויאכילנה כרשיני עבודה זרה. והתם לא שייך תוך כדי דבור. ויש לדחות: דאם ימכרנו לכהנים של עבודה זרה על מנת לפטמו שבע שנים — הוי מוקצה, ואפילו חזר בו תוך כדי דבור לא מהני. ורבינו יצחק פירש: עבודה זרה — שאמר לו "אלי אתה" וחזר תוך כדי דבור, דלא מהני מידי. ויכול להיות שהוא גזירת הכתוב. ובפרק בתרא דנדרים (פז, א) קאמר: והלכתא, תוך כדי דבור — כדבור דמי, לבר מעבודה זרה ומגדף ומקדש ומגרש. פירוש: מגדף — שאם גידף וחזר בו תוך כדי דבור לא מהני מידי. ותלמודא קיצר כאן, משום דמגדף הוי בכלל עבודה זרה, ומגרש בכלל מקדש, כי טעם אחד להם.

הלכה

יֵרְשׁוּ אַחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם", בֵּין שֶׁאָמַר "תְּנוּ" בֵּין שֶׁאָמַר "אַל תִּתְּנוּ" - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל; וְהָא הָכָא דְּכִשְׁתֵּי שָׂדוֹת וְכִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם דָּמֵי, וְקָתָנֵי דְּקָנֵי! הוּא מוֹתִיב לָהּ, וְהוּא מְפָרֵק לָהּ: בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא. אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: "נְכָסַי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ יֵרֵשׁ פְּלוֹנִי, וְאַחֲרֵי אַחֲרֶיךָ יֵרֵשׁ פְּלוֹנִי", מֵת רִאשׁוֹן - קָנָה שֵׁנִי, מֵת שֵׁנִי - קָנָה שְׁלִישִׁי, וְאִם מֵת שֵׁנִי בְּחַיֵּי רִאשׁוֹן - יַחֲזִרוּ נְכָסִים לְיוֹרְשֵׁי רִאשׁוֹן; וְהָא הָכָא דְּכִשְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם דָּמֵי, וְקָתָנֵי דְּקָנָה! וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, אִי הָכִי, מֵת שֵׁנִי קָנָה שְׁלִישִׁי? הָא שְׁלַח רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב עָוְיָא: לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, "נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לִפְלוֹנִי", וְרִאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ - אֵין לַשֵּׁנִי בִּמְקוֹם רִאשׁוֹן כְּלוּם, שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן מַתָּנָה אֶלָּא לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, וּירוּשָׁה אֵין לָהּ הֶפְסֵק! תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ. תִּיוּבְתָּא. לֵימָא נַמִּי תֶּיהֱוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ! - וְתִסְבְּרָא? וְהָא אָמַר רָבָא: הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּהָנֵי תְּלָת! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, כָּאן לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר. וְהִלְכְתָא: כָּל תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כְּדִבּוּר דָּמֵי, לְבַר מֵעֲבוֹדָה זָרָה וּקְדוּשִׁין

יירשו אחרים — פלוני ופלוני, ולא בני בניי, גלי אדעתיה דניחא ליה בצמצום טפי, כי היכי דלישתיור מהנהו נכסי להנהו אחרים, ודוקא קאמר שקל. **והא הכא** — דקאמר לשון מתנה לבניו בדקתני "תנו שקל לבני", ולשון ירושה לאחרים כדקתני "יירשו אחרים", וקתני דקנו הנהו אחרים. דמשום הכי קאמר בסיפא אין נותנין להם אלא שקל — לשייר מן הנכסים להנהו אחרים.

ואף על גב דכשתי שדות ושני בני אדם דמי, דלבניו נתן שקל בכל שבת כל ימי חייהם והמותר מוריש לאחרים תחתיהן, והיינו כעין שתי שדות ושני בני אדם — שאין זוכין זה בחיי זה כלל, הלכך שתי שדות נינהו. ואפילו הכי קנו אחרים, דמהני לשון מתנה דהאי ולשון ירושה דהיאך, כרב ששת. **הוא מותיב לה והוא מפרק לה** — דלא תקשי לחביריו: בראוי ליורשו. דהאי דקנו אחרים בלשון ירושה — לאו משום דמהני ליה לשון מתנה דאידך, אלא משום דהני אחרים הוו ראוים ליורשו, כגון בניו. והיכי דמי — כגון דלשנים מבניו צוה לתת שקל בשבת, ואם מתו — יירש אחד משאר בניו כל המותר. ואף על גב דאיכא עוד בנים אחרים, ואיכא נמי בנים להני שמתו. וברבי יוחנן בן ברוקה, דאמר לקמן דאם אמר על בן בין הבנים "יירש כל נכסיי" — דבריו קיימין. והלכך, אין נותנין להם אלא שקל, דניחא ליה דישתייר קצת לזה שהוא אוהב ומתכוין להורישו הכל. ולמאי דאמרינן לקמן דפליגי רבנן עליה דרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, ומוקמינן לפלוגתא דרבי יוחנן בן ברוקה באחר במקום בת, ובת במקום בן, דלרבי יוחנן בן ברוקה יכול להוריש כל נכסיו לההוא הראוי ליורשו אחר מיתת בנו — והכא נמי בראוי ליורשו, כגון אחר במקום בן, מיירי. והכי קאמר: דאם מתו בניי יירשו אחיי, הראוים ליורשי תחתיהן. **הכי גרסינן: נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחרי אחריך יירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון** — והכי פירושו: "נכסיי לך" — היינו לשון מתנה, כלומר: נכסיי נתונים לך, "ואחריך יירש פלוני" — הרי לזה במתנה ולזה בירושה, וכשתי שדות דמי, שאין לשני בחיי ראשון כלום — הרי מתנות מוחלקין ומקבלי מתנות מוחלקין, ואפילו הכי קתני: קנה שני. אלמא: לשון מתנה דראשון מהני לשני. **יחזרו נכסים ליורשי ראשון** — דהא מכח השני נתן לשלישי אחריו, וכיון דשני לא זכה — שלישי מנה ליה? **וכי תימא הכי נמי** — האי שני — בראוי ליורשו, כגון בן בין הבנים, ואגב ריהטיה אשמועינן כרבי יוחנן בן ברוקה דשני קני בלשון ירושה, והואיל וראוי ליורשו במקצת. **אי הכי** — דהאי שני ראוי ליורשו ולהכי מהני ביה לשון ירושה, כרבי יוחנן בן ברוקה — אמאי כשמת שני קנה שלישי מכחו? **הא שלח רב אחא כו'** — דירושה אין לה הפסק, וכיון דהאי שני בתורת ירושה באו לידו — אין כח ביד המת לעקור נחלה מיורשי יורשיו לתתה להאי שלישי, אלא יחזרו נכסים ליורשי שני. דכיון דעשאו להאי שני יורש, כי אמר נמי: בתריה דהא יורש אני נותן לשלישי — הוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה, דכתיב "ובן אין לו" — עיין עליו, דאשמועינן קרא דכל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין. וכל שכן היכא דהוא עצמו יורש את הנחלה, שאין כח בידינו להעבירה מבניו. **לדברי רבי יוחנן בן ברוקה** — דסבירא ליה דאב יכול להוריש בלשון ירושה לאחד מבניו כל נכסיו. **אם אמר לאחד מהם נכסי לך** — כדמפרש לקמיה. וראשון ראוי ליורשו, ולא פירש לא לשון ירושה ולא לשון מתנה — אין לשני במקום ראשון, או יורשי ראשון, כלום. שאין כאן לשון מתנה להאי ראשון, אלא מסתמא ללשון ירושה איכוין הנותן במאי דאמר "נכסיי לך", הואיל וחזי לירש כל הנכסים מן התורה אם ירצה אביו. וכיון דירושה הויא להאי ראשון — אינו יכול להפסיקה, דאין ירושה לחצאין. ולקמן בפרקין פרכינן: הא אפסקה כו'. ודוקא לרבי יוחנן בן ברוקה. אבל לרבנן, כיון דאינו יכול להרבות ירושה לזה יותר מזה בלשון ירושה כלל, ודאי מאי דאמר "נכסי לך" לראשון — לשון מתנה הוא, ויכול להפסיקה, ויקנה שלישי. **תיובתא דבולהו** — בר מרבין אליבא דרבי יוחנן, ורב ששת. **תיובתיה דריש לקיש** — דאמר: לשון מתנה לזה לא מהני ללשון ירושה לזה. **האמר רבא** — בפרק "החולץ": הלכתא כו', וזו אחת מהן. ואם איתא דהויא ברייתא תיובתיה — לא פסקינן הלכתא הכי. **לא קשיא** — הא דקתני מתנה לזה וירושה לזה דקנו שניהן — לא קשיא לריש לקיש דאמר לא קנה; ברייתא — דקאמר "ואחריך יירש פלוני" תוך כדי דבור הראשון דקאמר "נכסיי לך", הלכך מהני מתנה דראשון גם לשני. והאי דקאמר ריש לקיש לא קנה בשתי שדות ושני בני אדם — האי לשון ירושה היינו לאחר כדי דיבור, ולהכי לא מהני ליה לשון מתנה דהאי אלשון ירושה דאידך. והכי קאמר ריש לקיש: לעולם לא קנה בלאחר כדי דבור עד שיאמר פלוני ופלוני כו'. והלכך, כיון דקאמר לשון מתנה אתרוייהו, אפילו לאחר כדי דבור — שפיר דמי. ומיהו, רב דימי ורבי אלעזר איתותבו לגמרי, דאמרי: לא קנה אלא בשדה אחת או אדם אחד, אבל שתי שדות ושני בני אדם לא. דלדידהו אפילו תוך כדי דבור אמרי לא קנה. דאם איתא דקנה בשתי שדות ושני בני אדם תוך כדי דבור — לישמעינן דקנה, וכל שכן שדה אחת ואדם אחד לרב דימי, ושתי שדות ואדם אחד או שני בני אדם בשדה אחת לרבי אלעזר, אפילו לאחר כדי דבור. אלא מדלא ידעו למצוא דליהני לשון מתנה ללשון ירושה אלא באדם אחד ובשדה אחת — מכלל דבשתי שדות ובשני בני אדם לעולם לא קנה, בין תוך כדי דבור בין לאחר כדי דבור. **תוך כדי דבור** — היינו כדי שאילת תלמיד לרב, כדאמר בפרק קמא דמסכת מכות (ו, א) אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: מכדי, תוך כדי דבור היכי דמי — כדי שאילת תלמיד לרב כו'. ושאילת תלמיד לרב — "שלום עליך רבי", כדאמרינן בפרק "מרובה" (בבא קמא עג, ב): כי לית ליה לרבי יוסי — כדי שאילת תלמיד לרב "שלום עליך רבי" כו'. **והלכתא כל תוך כדי דבור כדבור דמי** — כל שני דברים שאדם מוציא מפיו זה אחר זה, בתוך כדי דבור שסיים דבור הראשון התחיל דבור האחרון — לא חשבינן ליה נמלך, אלא הרי הוא כאילו אמר שני דברים ביחד. ואם שניהם יכולים לתפוס, כגון "הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים" — תמכר, ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים, דהא לשניהן איתכוין אלא שאין יכול להוציא שני דברים כאחד. ואם האחד יש בו כח לתפוס, והאחד אינו כלום — יתפוס האחד, והאחד כמאן דליתיה. כגון ירושה ומתנה לאחד — לשון ירושה בטל, ולשון מתנה קונה. ואם שניהם סותרין זה את זה, כי היכי דאמר בפרק "בית כור" (בבא בתרא קד, ב), כגון "מדה בחבל הן חסר הן יתר", וכגון "איסתרא מאה מעי", וכגון מעשה דשכירות מרחץ בשנים עשר זהובים לשנה בדינר זהב לחדש — יש מהן שאומר תפוס לשון ראשון, ויש שאומר שתפוס לשון אחרון, ויש שמספקא ליה ואומר יחלוקו, ויש שהולך אחר המוחזק. ושם פירשתי דיניהן. והיכא דהדר ביה בהדיא תוך כדי דבור, דאמר "חוזרני בי" — הכל מודים דהויא חזרה. **לבר מעבודה זרה** — שאם התפיס או הקצה דבר לעבודה זרה, ובתוך כדי דבור חזר בו — אפילו הכי נאסרה, משום חומרא דעבודה זרה. וכדאמרינן נמי בעבודה זרה "שקץ תשקצנו", דאף על גב דאתי מדינא להיתירא — אסור.

יִירְשׁוּ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם – תחת בְּנֵי בָּנַי. **בֵּין שֶׁאָמַר תְּנוּ וּבֵין שֶׁאָמַר אַל תִּתְּנוּ, אֵין נוֹתְנִין לָהֶן אֶלָּא שֶׁקֶל** בכל שבוע. משום שגילה בדעתו שמקפיד הוא שיתנו להם בצמצום כדי שישאר ממון להורישו לאחרים.

הבין רב ששת, שה'אחרים' שצוה להוריש להם אותו אדם את ממונו, הם אנשים אחרים לגמרי שאינם ראוים ליורשו, ואם כן לפי המבואר במשנה (לעיל קכו:) שלא מועיל לשון ירושה למי שאינו ראוי ליורשו, צריך לומר שכאן שאמר 'יירשו אחרים תחתיהם' מועילה לשון הירושה מחמת לשון המתנה שהזכיר אצל בניו 'תנו שקל לבני', **וְהָא חָכָא דְּכִשְׁתֵּי שָׂדוֹת וְכִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם דָּמֵי** – שהנתינה לבנים והירושה לאחרים נחשבות כשתי שדות, שהרי האחרים אינם מקבלים את הממון עד לאחר מיתת הבנים, ואין לאלו בחיי אלו כלום בממון, **וְקָתָנֵי דְּקָנֵי,** וכשיטת רב ששת [ורבין בשם רבי יוחנן], ושלא כשאר השיטות.

אומרת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לָהּ** – רב ששת הקשה, **וְהוּא** עצמו **מְפָרֵק לָהּ** – מתרץ את הברייתא שלא תקשה על שאר השיטות. שאפשר להעמיד את הברייתא **בְּאַחַר הָרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא,** שאמר במשנה לקמן (קל.) שמועילה לשון ירושה ב'ראוי ליורשו'.

הגמרא מוכיחה מברייתא כרב ששת: **אָמַר רַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע,** שביב מרע שאמר לאדם מסוים 'נְכָסַי נתונים לְךָ' [–כלומר לראשון אומר בלשון מתנה], **וְאַחֲרֶיךָ** – ולאחר מותך **יִירַשׁ פְּלוֹנִי** את הנכסים, **וְאַחֲרֵי אַחֲרֶיךָ** – לאחר מות השני **יִירַשׁ פְּלוֹנִי** את הנכסים'. **מֵת רִאשׁוֹן קָנָה שֵׁנִי, מֵת שֵׁנִי קָנָה שְׁלִישִׁי, וְאִם מֵת הַשֵּׁנִי כְּחַיֵּי הָרִאשׁוֹן,** ונמצא שאחרי מות הראשון, אין אפשרות להעבירם לשני, **יַחְזְרוּ הַנְּכָסִים לְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹן,** ואינם עוברים לשלישי, משום שלשלישי יש זכות לקבלם רק מהשני, ולא מהראשון. ומבואר בדברי הברייתא, שהועילה הלשון מתנה שאמר לראשון, ללשון הירושה שאמר לשני ולשלישי. **וְהָא חָכָא דְּכִשְׁתֵּי שָׂדוֹת וּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם דָּמֵי** – שהנתינה לשנים האחרים נחשבת כשתי שדות נפרדות, כיון שאין להם כלום בנכסים אלו בחיי הראשון, וכן הם שני בני אדם נפרדים, **וְקָתָנֵי דְּקָנָה,** כרב ששת ורבין בשם רבי יוחנן, ולא כשיטות האחרות.

הגמרא מביאה אפשרות לתרץ את שאר השיטות: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שכשם שתירץ רב ששת לעיל שמדובר בראוי ליורשו, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן בברייתא זו מדובר **בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ,** כלומר שהשני והשלישי שהקנה להם בלשון ירושה, הם ראויים ליורשו, **וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא,** שאמר שמועילה לשון ירושה בראוי ליורשו.

הגמרא דוחה תירוץ זה: **אִי הָכִי** – אם אכן מדובר שהשני ראוי ליורשו, ולפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה, מדוע כאשר **מֵת שֵׁנִי קָנָה שְׁלִישִׁי, הָא שָׁלַח רַב אַחָא בְּרֵיהּ** [–בנו] **דְּרַב עַוְיָא** להודיע לחכמים, **שֶׁלְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה,** אם אמר המוריש 'נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי', ולא פירש בדבריו לא לשון מתנה ולא לשון ירושה, **וְהַמְקַבֵּל הָרִאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ. אֵין לַשֵּׁנִי בִּמְקוֹם הָרִאשׁוֹן כְּלוּם,** כלומר שהנכסים נשארים ביד יורשי הראשון, משום **שֶׁאֵין זֶה** – מה שאמר 'נכסי לך' אינו **לְשׁוֹן מַתָּנָה, אֶלָּא** יש לומר שכוונתו להקנות **בִּלְשׁוֹן יְרוּשָׁה,** שהרי ראוי הראשון לרשת את כל הנכסים, **וִירוּשָׁה** – לאחר שאדם זוכה בדבר בתורת ירושה, **אֵין לָהּ הֶפְסֵק** כשמת היורש, אלא נשאר הדבר ליורשיו. ולכן באופן שהראשון זכה בתורת ירושה, אין השני מקבל את הנכסים לאחר מות הראשון. ואם כן גם באופן המבואר בברייתא אם תרצה לומר שמדובר בראוי ליורשו וכרבי יוחנן בן ברוקה, אם כן אין השלישי יכול לרשת את הנכסים אחריו, כיון שהירושה לא יכולה להפסיק מהשני. אלא ודאי אין הטעם שהשני זוכה בנכסים משום שראוי ליורשו, אלא משום שהועילה לשון המתנה להקנות גם מה שניתן בלשון ירושה, ואף שהדבר נחשב כשתי שדות לשני בני אדם כמבואר. **תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ** – ולכאורה יש מכאן פירכה לכל השיטות שאמרו שבשתי שדות לשני אנשים לא הועילה לשון המתנה להקנות גם מה שניתן בלשון ירושה. מסיקה הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – אכן דין זה פירכא על שיטות אלו, ונדחו דבריהם.

הגמרא מבררת האם יש פירכא מברייתא זו גם לשיטת ריש לקיש: **לֵימָא נַמִּי הֲיָיוּ תִּיוּבְתֵּיהּ** – האם נאמר שיהא מכאן פירכא גם על שיטתו **דְּרֵישׁ לָקִישׁ,** שבשתי שדות לשני אנשים אמר לעיל (ע"א), שצריך שתי לשונות של ירושה ולשון אחת של מתנה באמצע [ביניהם], שהרי בברייתא מבואר שמועיל בכל אופן.

מקשה הגמרא על אפשרות זו: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה שאפשר לומר שהופרכו דברי ריש לקיש, **וְהָא אָמַר רָבָא** (יבמות לו.), **הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ דְּרֵישׁ לָקִישׁ בְּהָנֵי תְּלָת** – הלכה כריש לקיש בשלש דברים, והלכה זו היא אחת מהן.

לכן מתרצת הגמרא שלא יקשה על ריש לקיש מהברייתא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – בברייתא מדובר שאמר את לשונות הירושה והמתנה **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר,** [–זמן אמירת 'שלום עליך רבי'], ומכיון שנחשב שהזכירם בדיבור אחד, לכן הועילה לשון המתנה להקנות גם מה שניתן בלשון ירושה, אבל **כָּאן** – במה שאמר ריש לקיש מדובר שאמרן **לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר,** ולכן לא מועילה לשון המתנה לאחד להקנות גם מה שניתן לשני בלשון ירושה, ובאופן זה צריך שיזכיר שתי לשונות ירושה ולשון מתנה ביניהם.

הגמרא פוסקת את ההלכה לענין דין 'תוך כדי דיבור': **וְהִלְכְתָא, כָּל תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, כְּדִבּוּר דָּמֵי** – נחשב כאילו אמר כל דבריו יחד, **לְבַר** – חוץ **מֵהתפסת דבר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** כגון שאמר על דבר הרי זה לעבודה זרה, ובתוך שיעור כדי דיבור חזר בו, שמתוך חומרת העבודה זרה לא הועילה חזרתו והדבר נאסר כחפץ של עבודה זרה,

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' טבת, הנה מוסג"פ מכתבי למר... שי' ואם נצרך הוא להסברה בודאי ימצא אותיות המתאימות, ובודאי לא יתרשם גם אם לא נראה לו הסכום (אם הנ"ל לע"ע אינו רגיל בו). ויסבירו שמאמר רז"ל עשר בשביל שתתעשר אינו יוצא מידי פשוטו. וככל שיגדיל חלק הצדקה - יגדל ג"כ התתעשר, שהרי ע"ז נאמר ובחנוני נא בזאת (שו"ע יו"ד סו"ס רמ"ז).

ומהנכון הי' שמי שהוא יסביר למר... שאף שלא רציתי לפרש כמה הוא היתר שעל מעשר, הנה צריך להיות קרוב לחומש, וע"פ המבואר בדא"ח (לקו"ת שה"ש ו, ד. כד, ד) בענין החמישית לפרעה וארבע הידות יהי' לכם, ועיין ג"כ בתניא סוף פרק ל"ד: ועוד הרי החומש מעלה עמו כו'.

וְחוץ מִקְּדוּשִׁין, שהמקדש אשה, ובתוך כדי דיבור חוזר ואומר שהכסף שנתן לה עבור קידושיה, נתון לה במתנה ולא לשם קידושין. לא מועילה חזרתו לגמרי, אלא הרי היא ספק מקודשת, וצריכה גט. והחמירו בזה, משום שחששו חכמים שמא יאמרו שהיא מקודשת לו, ואם תנשא לאחר בלא גט יאמרו שבניה מן האחר ממזרים.

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק במי שחפץ להנחיל את נכסיו לאחרים, שלא כסדר דיני ירושה של תורה: **הָאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי** [כל אדם ואפילו אחיו] **יִרְשֵׁנִי,** ואמר זאת **בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּת** שהיא ראויה ליורשו [לפי שאין לו בן], או שאמר **בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי,** ואמר זאת **בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן** הראוי ליורשו, **לֹא אָמַר כְּלוּם,** אלא הראוי ליורשו הוא יירשנו, מפני שֶׁהַתְּנָה תנאי **עַל מַה** [–נגד מה] **שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה,** שהתורה אמרה שבנו יירשנו ואם אין לו בן תירשנו בתו, ולפיכך אינו יכול להעביר את הירושה מבנו לבתו, או, אם אין לו בן, מבתו לאדם אחר. **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אִם אָמַר** זאת **עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ** עתה, כגון שציוה על אחד מבניו שהוא לבדו יירשנו, או שלא היו לו בנים וציוה שאחת מבנותיו תירשנו לבדה, דְּבָרָיו קַיָּימִין, והלה שציוה עליו הוא יורשו לבדו, וְאילו אם אמר זאת **עַל מִי שֶׁאֵין רָאוּי לוֹ לְיוֹרְשׁוֹ** עתה, כגון שיש לו בנים וציוה שבתו תירשנו, או שאין לו בנים ויש לו בנות וציוה שאחיו יירשנו, **אֵין דְּבָרָיו קַיָּימִין,** ואין הלה יורשו.

הגמרא תבאר את דברי המשנה כולה, אם ראשית המשנה היא דעה החולקת על דברי רבי יוחנן בן ברוקה, ואם אכן מחלוקת בדבר, במה נחלקו.

גמרא

הגמרא מבארת את דברי המשנה: שנינו במשנה 'האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, בתי תירשני במקום שיש בן, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה'. מדייקת הגמרא: **טַעְמָא** – טעם זה שנחשב מתנה על מה שכתוב בתורה, אינו אלא משום דְּאמר שהוא מוריש **לַאֲחֵר בְּמָקוֹם בַּת** וְכן **לַבַּת בְּמָקוֹם בֵּן,** שאותו אחר ואותה בת אינם יורשים עתה כלל, שהרי יש יורש הקודם להם, ועל כן דבריו בטלים, **הָא** – אבל אם הוריש **לַבֵּן בֵּין הַבָּנִים** וְכן **לַבַּת בֵּין הַבָּנוֹת,** שהבן או הבת ראויים כבר עתה ליורשו ואין יורש הקודם להם, ולא באו דבריו אלא להגדיל את חלקם, באופן זה דְּבָרָיו קַיָּימִין. מקשה הגמרא: **אִימָא סֵיפָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ דְּבָרָיו קַיָּימִין,** ומשמע שכוונתו של רבי יוחנן בן ברוקה היא, שאמר על מי שראוי ליורשו עתה, והיינו שאמר על בן בין הבנים או בת בין הבנות, שרק בזה דבריו קיימים, ונמצא שדעת רבי יוחנן בן ברוקה הֵיינוּ דעת **תַּנָּא קַמָּא,** שגם הוא לא אמר אלא שאינו יכול להוריש לאחר במקום בת ולבת במקום בן, אבל לבן בין הבנים ולבת בין הבנות, אף לשיטתו יכול הוא להוריש. וקשה שאם כן לא נחלקו כלל, ואילו במשנה משמע ששתי דעות הן.

הגמרא מביאה אפשרות לבאר את המשנה: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר שרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, שאמר שהוא יכול להנחיל לראוי ליורשו, **אֲפִילּוּ** אם ינחיל **לַאֲחֵר בְּמָקוֹם בַּת** וְכן **לַבַּת בְּמָקוֹם בֵּן, קָאָמַר** – אומר הוא שדבריו קיימים. ומה שאמר שאינו מנחיל אלא למי שהוא ראוי ליורשו, יתפרש עתה שהכוונה למי שעומד לרשת אותו אחרי היורש הקיים, כגון בת בין בנים, או אחיו בין בנות, שאלו באין לרשת מיד אחר היורשים הנוכחיים, שרק בזה דבריו קיימים, אבל אם יאמר על מי שאינו ראוי ליורשו, כגון לאחי אביו במקום שיש לו בנים ואחים, שאינו ראוי ליורשו עד שימותו גם בניו וגם אחיו, בזה אין דבריו קיימים. ונמצא שבזה נחלק עם תנא קמא הסובר שיכול להנחיל רק לבן בין הבנים ולבת בין הבנות.

הגמרא דוחה אפשרות זו: **וְהָתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, לֹא נֶחְלְקוּ אַבָּא** – רבי יוחנן בן ברוקה, **וַחֲכָמִים, עַל** המוריש **לַאֲחֵר בְּמָקוֹם בַּת** וְכן **לַבַּת בְּמָקוֹם בֵּן,** שֶׁלדעת הכל **לֹא אָמַר כְּלוּם,** אלא **עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל** המוריש **לַבֵּן בֵּין הַבָּנִים** וְכן **לַבַּת בֵּין הַבָּנוֹת, שֶׁאַבָּא** – רבי יוחנן בן ברוקה, **אוֹמֵר, יִירַשׁ** הבן לבדו או תירש הבת לבדה, שדברי המוריש קיימים, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא יִירַשׁ** הבן לבדו או הבת לבדה, כיון שאין יכול להנחיל כלל, שאין בידו לשנות את סדר הירושה וחלוקתה מכפי שקבעה התורה. ונמצא שגם רבי יוחנן בן ברוקה עצמו לא אמר שדבריו קיימים אלא כשהוריש לבן בין הבנים או לבת בין הבנות בלבד, והרי זה כדעת תנא קמא במשנה, וקשה כאמור, שאם כן לא נחלקו כלל, ואילו במשנה משמע שמחלוקת בדבר.

הגמרא מיישבת את המשנה בשני אופנים: **אִיבָּעֵית אֵימָא, מִדְּקָאָמַר** – שממה שאמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שלֹא **נֶחְלְקוּ** אביו וחכמים והודו הכל שאינו מנחיל לאחר במקום בת ולבת במקום בן, **מִכְּלָל** – יש לדייק מכך **דְּתַנָּא קַמָּא** בברייתא **סָבַר** שנֶחְלְקוּ גם בזה, ולדעת רבי יוחנן בן ברוקה מנחיל גם לאחר במקום בת ולבת במקום בן. ומעתה תתפרש המשנה כדעה זו, שתנא קמא במשנה אמר שאינו מנחיל לאחר במקום בת ולבת במקום בן, ועל כך בא רבי יוחנן בן ברוקה ואמר שאם הוא ראוי ליורשו, דהיינו שהוא עומד לרשת אותו אחרי היורש הקיים, דבריו קיימים, אבל אם אמר על מי שאינו ראוי ליורשו אחר היורש הקיים, אין דבריו קיימים. **אִיבָּעֵית אֵימָא,** אכן לרבי יוחנן בן ברוקה אינו מנחיל אלא לבן בין הבנים ולבת בין הבנות, ומה שהקשת על כך, שהלא גם תנא קמא אמר כן, ובמה נחלקו, התשובה לכך היא **שכּוּלֵּיהּ** – כל המשנה, **דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא,** ואין מובאת בה דעה אחרת כלל, **וְחַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש לראות את המשנה כביכול היא חסרה, וכך יש לשנותה, **הָאוֹמֵר אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בַּת, בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בֵּן, לֹא אָמַר כְּלוּם, הָא** – אבל על **בַּת בֵּין הַבָּנוֹת, וּבֵן בֵּין הַבָּנִים, אִם אָמַר** על אחד מהם שיִרַשׁ כָּל נְכָסָיו, דְּבָרָיו קַיָּימִין, וממשיכה המשנה, שהטעם לכך הוא משום שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן בן ברוקה **אוֹמֵר, אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ** שרק הוא יירשנו, דְּבָרָיו קַיָּימִין.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה,** וכפי שביארו רבי ישמעאל, שמוריש הוא לבן בין הבנים ולבת בין הבנות. **וְכֵן אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה.**

הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוחנן בן ברוקה: **אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה** שאמר שמוריש אדם את נכסיו למי שראוי ליורשו, אף שלא כסדר הירושה שציותה התורה, משום **שאָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (דברים כא טז) 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ **אֶת בָּנָיו**', וממה שלא נאמר 'ביום שינחלו בניו', יש לדרוש שהַתּוֹרָה **נָתְנָה** רְשׁוּת **לָאָב** לְהַנְחִיל את נכסיו **לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה** מבניו.

הגמרא דנה בדרשה זו: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבא, הלא **הָא** – דין זה של רבי יוחנן בן ברוקה, מֵהפסוק (שם) 'לֹא יוּכַל לְבַכֵּר', שבו נאמר שאינו יכול להעביר את חלק הבכורה מהבכור, **נַפְקָא** – יש ללומדו, שממה שכתבה התורה שאינו יכול להעביר מהבכור את חלק בכורתו ולתת לבנים אחרים, משמע שמשאר בניו יכול הוא להעביר את חלקיהם, ולמה הוצרכת ללמוד זאת מ'ביום הנחילו את בניו'. מתרצת הגמרא: **הַהוּא** – אותו פסוק, 'לא יוכל לבכר', **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – נצרך הוא למה ששנינו בברייתא, **אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,**

וקדושין — שאם קידש אשה בפני עדים, וחזר ואמר בתוך כדי דבור: להוו מתנה ולא להוו קדושין — אין שומעין לו, ומקודשת ואינה מקודשת. וחומרא דרבנן היא, משום לעז ממזרות אם תנשא לאחר בלא גט. **משנה האומר איש פלוני יירשני** — אפילו אחיו, במקום שיש להחזה מצווה בת. **או בתי תירשני** — ויש לו בן. **לא אמר כלום** — שעקר את הירושה ממקומה. ודייקינן בגמרא: הא בן בין הבנים, דראוי לירש קצת — קנה גם הכל. ולפום הך דיוקא לא מתוקמא הך סיפא אליבא דההוא תנא דלעיל, דקתני גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד שאם אמר משום ירושה — לא אמר כלום, דהיינו בן בין הבנים, ואפילו הכי קתני רישא דלא קני. ובגמרא מתרצינן לה. **אם אמר על מי שראוי ליורשו** —

משנה הָאוֹמֵר "אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי" בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בַּת, "בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי" בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בֵּן - לֹא אָמַר כְּלוּם, שֶׁהִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה; רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ - דְּבָרָיו קַיָּימִין, וְעַל מִי שֶׁאֵין רָאוּי לוֹ לְיוֹרְשׁוֹ - אֵין דְּבָרָיו קַיָּימִין. **גמרא** טַעֲמָא דְּאַחֵר בְּמָקוֹם בַּת וּבַת בְּמָקוֹם בֵּן, הָא בֵּן בֵּין הַבָּנִים וּבַת בֵּין הַבָּנוֹת - דְּבָרָיו קַיָּימִין; אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ - דְּבָרָיו קַיָּימִין; הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא! וְכִי תֵּימָא: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אֲפִילּוּ אַחֵר בְּמָקוֹם בַּת וּבַת בְּמָקוֹם בֵּן קָאָמַר - וְהָתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: לֹא נֶחְלְקוּ אַבָּא וַחֲכָמִים עַל אַחֵר בְּמָקוֹם בַּת וּבַת בְּמָקוֹם בֵּן, שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם. עַל מָה נֶחְלְקוּ? עַל בֵּן בֵּין הַבָּנִים וּבַת בֵּין הַבָּנוֹת, שֶׁאַבָּא אוֹמֵר: יִירַשׁ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא יִירַשׁ! - אִיבָּעֵית אֵימָא: מִדְּקָאָמַר "לֹא נֶחְלְקוּ", מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר נֶחְלְקוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא: כּוּלֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הִיא, וְחַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: הָאוֹמֵר "אִישׁ פְּלוֹנִי יִירָשֵׁנִי" בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בַּת, "בִּתִּי תִּירָשֵׁנִי" בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בֵּן - לֹא אָמַר כְּלוּם; הָא בַּת בֵּין הַבָּנוֹת וּבֵן בֵּין הַבָּנִים, אִם אָמַר יִירַשׁ כָּל נְכָסָיו - דְּבָרָיו קַיָּימִין, שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אִם אָמַר עַל מִי שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ - דְּבָרָיו קַיָּימִין. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. וְכֵן אָמַר רָבָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. אָמַר רָבָא: מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה? אָמַר קְרָא: "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הָא מ"לֹא יוּכַל לְכַבֵּר" נָפְקָא! - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא, אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר:

הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה — נראה דדוקא בן בין הבנים ובת בין הבנות, כפירוש רבינו שמואל.

האי מלא יוכל לבכר נפקא — פירוש: מדקאמר רחמנא דחלק בכורה אין יכול לשנות — מכלל דחלק פשיטות יכול לשנות, ולמה לי קרא ד"ביום הנחילו את בניו"? והוה מצי למימר: ולטעמיך, לרבנן נמי יקשה: אמאי אינו יכול לשנות חלק פשיטות? הא כיון דכתיב "לא יוכל לבכר" — מכלל דחלק פשיטות יכול.

שיכול — לא גרסינן "והלא דין הוא".

תלמוד

בין הבנים אמרי לא אמר כלום, וסיפא מיתניא להשמיענו כח דרבי יוחנן בן ברוקה, דאפילו באחר במקום בת פליג אדרבנן ואמר דבריו קיימין. ולא למידק מינה כדדייקינן לעיל: טעמא דאחר במקום בת כו', דהוא הדין נמי לבן בין הבנים דלא אמר כלום. אלא משום רבי יוחנן בן ברוקה נשנית, דאתא רבי יוחנן בן ברוקה למימר: אם אמר על מי שראוי היום ולמחר ליורשו אחר שתמות בתו — דבריו קיימין, ואף על גב דהשתא מיהא לא חזי ליורשו. ואם אין ראוי ליורשו אחר בתו, כגון דודו, ויש לו אחין דאחין קודמין לאחי אביו — לא אמר כלום, הואיל ואין ראוי ליורשו עד שתמות בתו ואחיו. **ומשנינן: מדקאמר רבי ישמעאל לא נחלקו מכלל דפליגי חבריו עליו ואמרין נחלקו** — ומתניתין רבנן היא, דמוקמי לפלוגתייהו אפילו באחר במקום בת, ומתניתין כולה כדפרישית. **ואיבעית אימא** — לא פליגי רבנן עליה דרבי ישמעאל, אלא דכולי עלמא מודו דלא פליגי באחר במקום בת, דודאי לא אמר כלום, אלא בבן בין הבנים הוא דפליגי רבנן ורבי יוחנן בן ברוקה. והאי דקאמר: רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין — היינו בבן בין הבנים, דראוי השתא ליורשו. ודקאמר: רבי יוחנן בן ברוקה היינו תנא קמא — תריץ: כולה מתניתין דהך בבא בתרייתא — רבי יוחנן בן ברוקה היא, דשמעינן לתנא קמא דאמר גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד דאם אמר משום ירושה לא אמר כלום, דהיינו בן בין הבנים, ואתא איהו למימר דירית. והכי קתני: האומר "איש פלוני יירשני" במקום שיש בת, "בתי תירשני" במקום שיש בן — לא אמר כלום. שרבי יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו, כגון בן בין הבנים ובת בין הבנות — הוא דדבריו קיימין. אבל אמר על מי שאינו ראוי ליורשו, כגון שאמר "איש פלוני יירשני" במקום שיש בת, או "בתי תירשני" במקום שיש בן — לא אמר כלום. **הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה** — וכדמשמע סתמא דמתניתין, דמשמע דבבן בין הבנים קאמר, כדדייקינן לעיל וכדאוקימנא דכולה רבי יוחנן בן ברוקה היא. ואיכא נמי למידק מדלא קאמר שמואל: הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה אפילו אחר במקום בת ובת במקום בן. וטעמא דרבי יוחנן בן ברוקה דמפרשינן לקמן, מ"ביום הנחילו את בניו", משמע נמי דבבן בין הבנים קאמר. ולעיל נמי הכי אמרינן, אמר אביי: הכי קאמר, האומר על תינוק בין הבנים "יירש כל נכסיי" — נאמן, כרבי יוחנן בן ברוקה. מכלל דהוה סבירא להו דלא פליג אלא בבן בין הבנים. הלכך, לא שנא אם אמר "פלוני בני יירש חצי נכסיי" לא שנא אם אמר "יירש כל נכסיי" — דבריו קיימין, ואפילו אם כתב כן, דלא שנא אם אמר לא שנא כותב, כדמוכח לקמן בפירקין (קלג, א): אמר רב הונא שביב מרע שכתב כל נכסיו לאחר — רואין, אם ראוי ליורשו — נוטלן משום ירושה. ואמר ליה רב נחמן: גנבי גנובי למה לך? אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה — אימא: הלכתא כרבי יוחנן בן ברוקה, דשמעתך כרבי יוחנן בן ברוקה קא אזלא. והא דאמרינן לקמן, אמר שמואל: הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא, ואמרינן: הוא הדין נמי לבנו, דאם כתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפוטרופא — הני מילי כותב לשון מתנה, או אומר לשון מתנה, דלכבודו איכוין להקנות לו נכסיו. אבל לשון ירושה — קנה הכל, כדין תורה, כדנפקא לן מ"ביום הנחילו את בניו". דבשלמא לשון מתנה — איכא למימר דהקנה לו הני נכסים להיותן בחזקתו כדין אפוטרופא, שגם כשעשאו אפוטרופוס נתקיימה מתנתו, שיש נותן מתנה גמורה ויש שנותן מתנת אפוטרופוס. אבל ירושה — אינה יכולה להיות אלא אם כן קונה הנכסים קנין גמור. דלשון ירושה משמע שקם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי, ולהיות מוחזק בהן להיות שלו כמורישו, אבל אם אינו אלא אפוטרופוס — נמצא שלא הוריש לו כלום. וגם בהלכות גדולות מצאתי סייג לדבריי. והני מילי — כשאין בכור, אז יכול להנחיל כל נכסיו לאחד מהן. אבל אם יש בכור — אינו יכול להנחיל חלקו לאחד מהן, כדנפקא לן לקמן מ"לא יוכל לבכר". **ביום הנחילו** — והוה מצי למכתב: ביום שינחלו בניו. **לכל מי שירצה** — מבניו, הן להרבות לו מאחיו, הן להורישו הכל. ולשנויא קמא דמשנינן לעיל, דפליג רבי יוחנן בן ברוקה אפילו באחר במקום בת — איכא למימר נמי דמהכא נפקא ליה, ובניו לאו דוקא, אלא יורשיו, ואפילו הראוי ליורשו יורש קרינא ביה. **מלא יוכל לבכר נפקא** — דהכי משמע: בכורה לא יוכל להעביר מבכור ולהנחיל לאחרים, אבל שאר נכסיו בלא חלק בכורה — יכול להנחיל אחד מבניו.

לא

תוספות

תלמוד לומר לא יוכל לבכר — ואם תאמר: ולרבנן, למה לי "לא יוכל לבכר"? דמהי תיתי שיוכל לשנות חלק בכורה, דאצטריך קרא למעוטי? ולרבי יוחנן בן ברוקה נמי, למה לי "ביום הנחילו"? דעל כרחך ליכא למימר דמקל וחומר ילפינן שלא יוכל לשנות חלק פשיטות — דאם כן לישתוק מ"לא יוכל לבכר", וממילא ידעינן שאין יכול לשנות לא חלק בכורה ולא חלק פשיטות, משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה. ואם כן על כרחך "לא יבכר" לא אצטריך אלא למעוטי חלק פשיטות! ויש לומר: דאי לאו "לא יבכר" — הוה אמינא דיכול לשנות חלק בכורה, משום דהורע כחו שאינו נוטל בראוי. והשתא אצטריך שפיר "ביום הנחילו" לרבי יוחנן בן ברוקה, דלא נילף חלק פשיטות בקל וחומר מחלק בכורה דאין יכול לשנות.

שהרי חותכה מכאן — אין לפרש כפירוש רבינו שמואל: חותכה מכאן וחיה — דהיינו למעלה מצומת הגידין. דהא בפרק "אלו טרפות" (חולין נו) [צריך להיות: בהמה המקשה, חולין עו, א] אצומת הגידין גופא קאמר: תדע, שהרי חותכה מכאן כו'. אלא יש לפרש: כגון בטחול, דקיימא לן (שם נה, ב) ניקב בסומכיה — טריפה, בקולשיה — בשרה.

ושמע

מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר"? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה פְּשׁוּט שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ, שֶׁנּוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק - הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה, כְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק - לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר". וְיֹאמַר: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו"? שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה כְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ, שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק - אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא יוּכַל לְבַכֵּר", פָּשׁוּט שֶׁיָּפֶה כֹּחוֹ, שֶׁנּוֹטֵל בְּרָאוּי כִּבְמוּחְזָק - לֹא כָּל שֶׁכֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו", הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה. אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא אָמַר רַבִּי: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא: "הוֹרָה"

לא יוכל לבכר מה תלמוד לומר — והלא כתיב בתריה "הבכור בן השנואה יכיר". **לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו** — דמשמע שיכול לתת לכל אחד מבניו מה שירצה, ויכול אני לדון שאף הבכורה יעביר מן הבכור לתת לכל מי שירצה, עם שאר נחלה; דמה פשוט שיפה כחו כו' שנוטל בראוי, דבחלק פשוט לא כתיב "בכל אשר ימצא לו". **ויאמר לא יוכל לבכר** — ולא אצטריך "ביום הנחילו". כאביי, דדהוה דייקינן: בכורה לא יוכל לבכר, אבל חלק פשוט ינחיל למי שירצה **הורה** — כרבי יוחנן בן ברוקה, איתמר. **במאי קא מיפלגי** — נהי דמר שמיע ליה הכי, ומר שמיע ליה הכי, מאי בינייהו? **הלכה עדיפא** — שפוסק הלכה לעשות כן. אבל כי אמרינן "הורה" — איכא למימר דטעה הרואה, דשמא אותו הדין לא נפסק כרבי יוחנן בן ברוקה, אלא על ידי טענות אחרות זיכה את כל הנכסים לאחד מן הבנים. כגון שאמר האב לשון מתנה עם לשון ירושה, דלדברי הכל דבריו קיימין. וכדאמרינן (בבא בתרא קכו, א) נמי: לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר, דהדהוא בכור דאזיל וזבין בנכסי דידיה כו'. דסבר הרואה דמשום דאי טעמא נפסק כן, והמעשה משום טעמא אחרינא. אבל כיון דקבע הלכה — אז אין לפשפש בדבר. **ומר סבר מעשה רב** — כשמורין לעשות מעשה — אז יש לסמוך ולעשותו. אבל כשאומר "הלכה כפלוני" — אין סומכין לעשות כן עד שיאמרו הלכה למעשה, כדלקמן. דאי אמר "הלכה" — איכא למימר דדרך למודו אמר הכי, אבל אם בא מעשה לידו — הוה מדקדק יותר, כדאמרינן בסמוך: אין למדין הלכה מפי למוד. אבל משהורה לעשות — שוב אין לפשפש אחריו. **אין למדין הלכה** — כלומר, אין למדין לעשות. **לא מפי תלמוד** — שאם לומד הרב דרך לימודו, ואמר: מסתבר טעמא דפלוני חכם — אין תלמידיו למדין משם הלכה. דשמא אם יבא לידו מעשה

אִיתְּמַר. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: הֲלָכָה עֲדִיפָא, וּמָר סָבַר: מַעֲשֶׂה רַב. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵין לְמֵדִין הֲלָכָה לֹא מִפִּי תַּלְמוּד וְלֹא מִפִּי מַעֲשֶׂה - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה. שָׁאַל וְאָמְרוּ לוֹ הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה - יֵלֵךְ וְיַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה. מַאי "וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה"? וְהָא כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ דַּמּוּיֵי מְדַמְּינַן לָהּ! אָמַר רַב אַשִׁי, הָכִי קָאָמַר: וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה בִּטְרֵפוֹת; דְּתַנְיָא: אֵין אוֹמְרִים בִּטְרֵפוֹת זוֹ דּוֹמָה לָזוֹ; וְאַל תִּתְמַה, שֶׁהֲרֵי חוֹתְכָה מִכָּאן וּמֵתָה, חוֹתְכָה מִכָּאן וְחַיָּתָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִי לְרַבִּי יוֹחָנָן: כִּי אָמַר לָן מָר "הֲלָכָה הָכִי", נַעֲבִיד מַעֲשֶׂה? אָמַר: לָא תַּעֲבִידוּ עַד דְּאָמְינָא "הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה". אֲמַר לְהוּ רָבָא לְרַב פַּפָּא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: כִּי אָתֵי פְּסָקָא דְּדִינָא דִּידִי לְקַמַּיְיכוּ וְחָזִיתוּ בֵּיהּ פִּירְכָא - לָא תִּקְרְעוּהוּ עַד דְּאָתִיתוּ לְקַמַּאי, אִי אִית לִי טַעֲמָא - אָמִינָא לְכוּ, וְאִי לָא - הָדְרִנָא בִּי. לְאַחַר מִיתָה - לָא מִיקְרַע תִּקְרְעוּהוּ, וּמִגְּמַר נַמִי לָא תִּגְמְרוּ מִינֵּיהּ; לֹא מִיקְרַע תִּקְרְעִינֵיהּ - דְּאִי הֲוַאי הָתָם, דִּלְמָא הֲוָה אָמִינָא לְכוּ טַעֲמָא,

מגמר

ידקדק יותר, ויראה טעם אחר בדבר. **ולא מפי מעשה** — אם יראה רבו עושה מעשה — אל יקבע הלכה בכך. דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה. דהרבה טועין בדבר הלמוד, כדאמרינן "והא דפלוני לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר", וטעה בסברא. **עד שיאמרו לו הלכה למעשה** — דכיון ששאל על ידי מעשה, ואינן יודעין בדבר אלא מה שהוא אומר להם — אין לומר: טעם חזו ביה דלא ידע. ובמקום אחר אמרינן: אין למדין הלכה מתוך משנה. כגון זה שכתב במשנה "והלכה כדבריו". כגון הא דתנן במסכת נדה (ז, א) רבי אליעזר אומר: ארבע נשים דיין שעתן כו'. והמשפה כמה תשפה ותהא זבה, גבי יולדת בזוב מעת לעת, דברי רבי אליעזר (נדה לו, ב). וזב וזבה שבדקו יום ראשון ומצאו טהורה וכו' (שם סח, ב). ובשלשתן תנן במשנה "הלכה כדבריו", ואפילו הכי קבע שמואל הלכה כמותו בתלמוד, ואשמעינן דאין מורין הלכה מתוך משנה אי לאו דקבע הלכה כמותו. וביבמות (מט, א) תנן: איזהו ממזר? שמעון התימני אומר: כל שחייבין עליו כרת והלכה כדבריו. ואי לאו דפסיק בתלמוד הלכה כמותו — לא סמכינן אפסק דמתניתין. אבל בהלכות הפסוקות בדברי האמוראין — ודאי סמכינן, דכיון שפסקום וכתבום רב אשי ורבינא שהם סוף הוראה — ודאי עלייהו סמכינן. מצינו למדין: היכא דפליג יחיד אצל רבים כי הני — לא סמכינן אפסק הלכה של משנה, אלא אם כן פוסק בתלמוד. אבל אפסק דתלמוד — סמכינן, דכולהו הוו הלכה למעשה. אלא שרבי יוחנן לבדו היה מחמיר לעצמו, ואמר לתלמידיו כדלקמן שלא יעשו דבר עד שיאמר להם הלכה למעשה. והיינו טעמא — דדלמא הדר ביה מההוא פסק הלכה שפסק, ויראה לו טעם אחר בעיניו. ומידו, לאחר פטירתו יש להם לעשות מה שפסק להם, דהא כל ימי חייו לא הדר ביה. וכל שכן שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בתלמוד כמו שסידרן רב אשי, דהא קיימא לן בבבא מציעא (פו, א): רב אשי ורבינא סוף הוראה, ולמי נשאל עוד בשעת מעשה, אם לא נסמוך על ההלכות הפסוקות בתלמוד כמו שסדרן רב אשי, דקתני: עד שיאמר לו הלכה למעשה? הא אין אדם רשאי לחדש דבר מעתה אלא ודאי כמו שפסקו האחרונים כך נעשה. והכי אמרינן (בתחלת פאה) [צריך לומר: בפרק שני דפאה] ירושלמי: רבי זעירא בשם שמואל אמר: אין למדין לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספתות, אלא מן התלמוד. כלומר, מדברי האמוראין. ולא מפי מעשה הכתוב במשנה ובריתא, כגון דפליגי רבים עליה, עד שיאמרו הלכה למעשה, כלומר: כן הלכה, לך ועשה כן. אי נמי, שיאמרו לו הלכה כדי לעשות מעשה, כגון שבא ושאל לחכמים: מעשה בא לידי, היאך הלכה כדי לעשות כך? ואמרו לו: הלכה כפלוני. אף על פי שאמרו סתם — זהו הלכה למעשה. **ילך ויעשה מעשה** — כל ימיו יעשה עוד כן, ולא יהא צריך עוד לשאול לכל מעשה ומעשה שבא לידו. **ובלבד שאל ידמה** — לדון דבר מתוך דבר. **הא כל התורה כולה וכו'** — כדאמרינן בעירובין (כא, ב) גבי שלמה: ואסברא בדדמי. **בטרפות** — ללמד זו מזו. כגון טרפות הכבד מן הריאה, כדאמרינן: וחילופא בכבדא. שאין חיות האיברים שוה. אין אומרים בטרפות זו דומה לזו, שהרי חותכה מכאן — בצומת הגידין ומתה, דמיטרפה בכך. חותכה מכאן — למעלה מצומת הגידין, וחיתה. שהתך הבשר עד העצם כשרה, כדאמרינן ב"בהמה המקשה" (חולין עו, א), ומקל וחומר היה לנו לומר שהיא טריפה. **אי אמר מר הלכה הכי** — בשעה שאנו למדין לפניו, מי עבדינן עובדא על פי אותה הוראה? **עד דאמינא לכו הלכה למעשה** — שאומר לכם הלכה בשעה שתשאלו לי על ידי מעשה. דבשעת מעשה אדם ירא לידון ומכוין לבו יותר. כדאמרן לעיל: אין למדין הלכה מפי תלמוד, עד שיאמרו לו הלכה למעשה. **פסקא דדינא** — שפסקתיו ומסרתיו לאדם להיות לראיה בידו — אל תקרעוהו לבטל דבריי. **דאי הוה וכו'** — ושמא גם אתם תמצאו תירוץ לקושייתכם.

ואל

מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה בא ללמדנו הפסוק (דברים כא טז) 'לֹא יוּכַל לְבַכֵּר', שממנו למדים שאינו יכול לשנות את נחלת בנו הבכור, ולמה הייתי סבור שיכול הוא לשנות. מבארת הברייתא: **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר** שם בתחילת הפסוק, 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו', וממנו למדים שיכול הוא לשנות את נחלת בניו ולהעביר מזה לזה [כאמור לעיל (ע"א)], **שֶׁיָּכוֹל** הייתי לומר כן גם על בכור, **וַהֲלֹא דִּין הוּא** – והרי יש לדרוש כן מקל וחומר, **וּמַה פָּשׁוּט שֶׁיָּפָה כֹּחוֹ שֶׁנּוֹטֵל** את חלקו בירושת אביו, גם **בְּנכס הָרָאוּי** לבוא אחר מיתת האב, כגון נכסים שירש אחר מותו, **כְּבְמוּחָזָק** – כמו שהוא נוטל חלק בנכס שהוא כבר ביד האב כשמת, ובכל זאת **הַתּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב** לְהַנְחִיל את נכסיו ולהעבירם מהפשוט **לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה** מבניו, ואין מועיל לו מה שיפה כוחו בראוי, ואם כן, **בְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ** לעומת הפשוט, **שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל** פי שנים **בְּנכס הָרָאוּי** לבוא לאב לאחר מותו **כְּבְמוּחָזָק** – כפי שהוא נוטל בנכס הנמצא אצל האב בשעת מיתתו, **הַאם לֹא כָּל שֶׁכֵּן** – האין זה קל וחומר שודאי שיוכל האב לשנות את ירושתו ולהעבירה לאחרים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר הפסוק 'לֹא יוּכַל לְבַכֵּר', ללמד שאף על פי שהורע כח הבכור מכח הפשוט לענין ראוי, בזה יפה כחו הימנו שאין האב יכול לשנות את חלקו של הבכור.

הברייתא דנה למה הוצרך הפסוק 'והיה ביום הנחילו' ללמד שיכול הוא לשנות את ירושת בנו הפשוט. שואלת הברייתא: **וְיֵאמַר** רק 'לֹא יוּכַל לְבַכֵּר', ללמד שאינו יכול לשנות את ירושת הבכור, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – ומדוע הוצרך הכתוב לומר גם 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו' ללמד שיכול הוא להעביר את נחלת הפשוט ולשנותה, הלא יש לדייק זאת ממה שאמרה התורה 'לא יוכל לבכר', שמשמע אבל את חלק הפשוט יכול הוא לשנות. מבארת הברייתא: **שֶׁיָּכוֹל** הייתי לומר, **וַהֲלֹא דִּין הוּא** – וקל וחומר הוא, **וּמַה בְּכוֹר שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ** – שמעלתו פחותה מפשוט, בכך **שֶׁאֵינוֹ נוֹטֵל בְּרָאוּי כְּבְמוּחָזָק**, וכמו שפירשנו למעלה, ובכל זאת **אָמְרָה תּוֹרָה** 'לֹא יוּכַל לְבַכֵּר' שאין יכול לשנות את חלקו, **פָּשׁוּט שֶׁיָּפָה כֹּחוֹ, שֶׁנּוֹטֵל בְּרָאוּי כְּבְמוּחָזָק**, וכאמור לעיל, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** – האין זה קל וחומר שאינו יכול לשנות את חלקו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכך נאמר הפסוק 'וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו', ללמד שה**תּוֹרָה נָתְנָה רְשׁוּת לָאָב** לְהַנְחִיל לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה.

הגמרא דנה אודות פסק ההלכה במחלוקת זו: **אָמַר** רַבִּי זְרִיקָא **אָמַר** רַבִּי **אַמִּי אָמַר** רַבִּי חֲנִינָא **אָמַר** רַבִּי, **הֲלָכָה** כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. **אָמַר** לֵיהּ רַבִּי **אַבָּא** לרבי זריקא, לא נאמר בשם רבי שאמר שכן הלכה, אלא **הוֹרָה אִיתְּמַר** – נאמר, שהורה רבי במעשה מסוים לנהוג כפי שעולה מדברי רבי יוחנן בן ברוקה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם. מבררת הגמרא: **בְּמַאי** קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו אם אמר שכן הלכה, או שהורה כן. מבארת הגמרא: **מַר** – רב זריקא **סָבַר, הֲלָכָה** שאמר החכם **עֲדִיפָא** לסמוך עליה, מאשר על הוראה לעשות, משום שבהוראה יתכן שהיו טעמים אחרים להורות כן, וכן כאן יתכן שלא פסק כן משום שהלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. **וּמַר** – רבי אבא **סָבַר, מַעֲשֶׂה** שעשה חכם הוא דבר **רַב** וגדול לסמוך עליו מאשר אם רק אמר שהלכה כן, שאם אמר הלכה לבד יש לומר שדרך לימודו אמרה ולא דקדק בדבר, ואילו אם הורה לעשות ודאי דקדק בכך היטב.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת באיזה אופן ניתן ללמוד מדברי חכם: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין לְמֵדִין הֲלָכָה לֹא מִפִּי תַּלְמוּד** – דברים שאמר הרב תוך לימודו שמסתברים דברי חכם פלוני, לפי שיתכן שלא דקדק בדבר, ואילו היה בא מעשה לידו היה מדקדק יותר, **וְלֹא מִפִּי מַעֲשֶׂה** – שאם ראה את רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה על סמך מה שראה שמא מפני סיבה אחרת נהג כן הרב ולא מן הטעם שהוא סבור, **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁהֲלָכָה כֵּן לְמַעֲשֶׂה** מסוים שעליו שאל את רבו כיצד לנהוג בו, שבזה יכול הוא לנהוג כן אפילו לא אמרו לו אלא 'הלכה כפלוני', שכיון שרבו אינו יודע טוב ממנו מה אירע שם, ודאי הורה על פי הטעמים שאמר לו ואין חשש שיש כאן סיבה נוספת שאינו יודע ממנה.

הברייתא מוסיפה דין בענייני הוראה: **שָׁאַל וְאָמְרוּ לוֹ הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, יֵלֵךְ וַיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה** כל ימיו כפי שהורו לו, ואינו צריך לשאול מחדש בכל מעשה שמזדמן לידו, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה** לדון דבר מתוך דבר וללמוד ממה שהורו לו למקרים אחרים.

הגמרא מבררת את סיום דברי הברייתא. שואלת הגמרא: **מַאי** – מהו זה שאמרה הברייתא שיעשה מעשה כפי שהורוהו **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה** דבר לדבר, **וְהָא** – והרי **בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ דַּמּוּיֵי מְדַמְּינָן לָהּ** – מדמים דבר לדבר ולמדים דבר מתוך דבר. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִּׁי, הָכִי קָאָמַר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְדַמֶּה** ללמוד דבר מדבר **בִּטְרֵפוֹת,** כגון ללמוד טרפות הריאה מטרפות הכבד, שמצינו שאינם דומים זה לזה, שמה שמטריף כאן אינו מטריף שם וההיפך, וזה מפני שאין חיות האיברים שוה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אֵין אוֹמְרִים בִּטְרֵפוֹת זוֹ דּוֹמָה לָזוֹ, וְאַל תִּתְמַהּ** על כך, **שֶׁהֲרֵי חוֹתְכָהּ** לבהמה **מִכָּאן,** לצד הרחוק מן הגוף, כגון בצומת הגידין, **וּמֵתָה** בכך, והלכך נחשבת טריפה בחתיכה זו, ואילו **חוֹתְכָהּ מִכָּאן,** למעלה מצומת הגידים עד העצם, שהוא יותר קרוב לצד הגוף, **וְחָיְתָה** – אינה מתה בכך, אף שמקל וחומר היינו אומרים שאם למטה מזה מתה כל שכן למעלה מאותו מקום, והרי לך שאין ללמוד דבר מדבר בענייני טריפות.

הגמרא מביאה את הוראתו של רבי יוחנן לתלמידיו אימתי לסמוך על דבריו: **אָמַר** לֵיהּ רַבִּי **אַמִּי לְרַבִּי יוֹחָנָן, כִּי אָמַר לָן מַר** – כאשר אומר לנו רבינו **שֶׁהֲלָכָה הָכִי** – שכך היא ההלכה, האם **נַעֲבִיד** – נעשה **מַעֲשֶׂה** על פי הוראה זו. **אָמַר** לו רבי יוחנן, **לֹא תַּעֲבִידוּ** – לא תעשו מעשה על סמך דברי, **עַד דַּאֲמִינָא** – עד שאומר לכם **הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה.**

הגמרא מביאה את הוראתו של רבא לתלמידיו כיצד לנהוג כשיש להם קושיא על דברים שפסק: **אָמַר לְהוּ רָבָא לְרַב פָּפָא וּלְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** תלמידיו, **כִּי אָתֵי פִּסְקָא דִּדְיָנָא דִּידִי לְקַמֵּיכוּ** – כאשר יבוא פסק דין, שכתבתי ונתתי לאדם להיות ראיה בידו, **וַחֲזִיתוּ בֵּיהּ פִּירְכָא** – ויש לכם קושיא על פסק זה, **לֹא תִּקְרְעוּהוּ** לבטל דברי, **עַד דְּאָתֵיתוּ לְקַמַּאי** – עד שתבואו אלי ותשאלוני, ואז **אִי אִית לִי טַעְמָא** – אם יש לי תשובה להצדיק את מה שפסקתי, **אָמִינָא לְכוּ** – אומר לכם, **וְאִי לֹא** – ואם לא אמצא תשובה, **הָדְרְנָא בִּי** – אחזור בי. ואילו אם תמצאו קושיא על פסק זה **לְאַחַר מִיתָה** – לאחר שאמות, ואין אתם יכולים לשאלני, **לֹא מִיקְרַע תִּקְרְעוּהוּ וּמִגְּמַר נַמִּי לֹא תִּגְמְרוּ מִינֵּיהּ** – אל תקרעו את פסק זה אולם גם לא תלמדו לדון ממנו, וכפי שאבאר. **לֹא מִיקְרַע תִּקְרְעִינֵיהּ** – אל תקרעוהו, משום **דְּאִי הֲוַאי הָתָם דִּלְמָא הֲוָה אֲמִינָא לְכוּ טַעְמָא** – משום שאם הייתי בחיים שמא הייתי משיב לכם על שאלתכם, ואף שעתה אין בידכם תשובה, אך שמא גם אתם תמצאו יישוב לקושייתכם,

מִגְּמַר נַמִּי לֹא תִּגְמְרוּ מִינֵּיהּ – אולם גם אל תלמדו לדון ממנו, אלא תפסקו כפי שדעתכם נוטה, משום **דְּאִין דַּיָּין אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת.**

הגמרא דנה אם דברי רבי יוחנן בן ברוקה, שאדם מנחיל את נכסיו למי שירצה מיורשיו, נאמרו גם בבריא או רק בשביב מרע: **בְּעֵי** – הסתפק **רָבָא, בְּבָרִיא** שאמר פלוני בני יירש שדה פלונית, **הֵיאַךְ** הדין בזה, **כִּי קָא אָמַר** – האם נאמר שמה שאמר **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה** (לעיל קל.) שיכול אדם להנחיל את נכסיו למי שראוי ליורשו, אין זה אלא **בִּשְׁכִיב מֵרַע** – באדם חולה הנוטה למות, **דְּכַר אוֹרוֹתֵי הוּא** – שראוי להוריש מיד, ועליו נאמר הפסוק שממנו למד רבי יוחנן בן ברוקה את דינו (דברים כא טז) 'והיה ביום הנחילו את בניו', **אֲבָל בְּבָרִיא** המוריש את נכסיו לבניו, **לֹא** אמר רבי יוחנן בן ברוקה שדבריו קיימים, לפי שאין הוא בכלל הפסוק הנזכר, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא נאמר **שֶׁאֲפִילּוּ בְּבָרִיא נַמִּי** – גם כן אמר רבי יוחנן בן ברוקה את דינו.

הגמרא מביאה ראיה שגם בבריא אמר רבי יוחנן בן ברוקה שמועילה הנחלתו ליורשיו: **אָמַר לֵיהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לוֹ רַבִּי נָתָן** הבבלי **לְרַבִּי** שסידר את ששה סדרי משנה בארץ ישראל, אתם בארץ ישראל **שְׁנִיתֶם** את **מִשְׁנָתְכֶם** כִּדעת **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה** הסובר שיכול אדם להנחיל את נכסיו למי שראוי ליורשו, **דְּתַנָּן** במסכת כתובות (נב:), **לֹא כָּתַב לָהּ** לאשתו בכתובתה דברים אלו, 'בְּנִין דִּיכְרִין דְּיִהְוֶוְן לֵיךְ מִינַּאי – בנים זכרים שיהיו לך ממני, **אִינּוּן יִרְתּוּן כֶּסֶף כְּתוּבָּתִיךְ יוֹתֵר עַל חוּלְקֵיהוֹן דְּעַם אֲחוּהוֹן'** – הם יירשו ממני את כסף כתובתך מלבד חלקם בירושה המגיע להם עם אחיהם שנולדו לי מאשה אחרת, אף שלא כתב כן, **חַיָּיב** הוא בכך, משום **שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא** – שהתנו בית דין והטילו עליו חיוב זה ואפילו לא נתחייב מעצמו. וכאילו כתוב כן בשטר הכתובה, והרי זה כרבי יוחנן בן ברוקה שאמר שיכול להנחיל לבן בין הבנים. טענתו של רבי נתן היא, שהיה ראוי לשנות את המשנה לדעת כולם ולא רק לדעת רבי יוחנן בן ברוקה שהוא יחיד נגד רבים.

הגמרא מביאה את תשובת רבי: **וְאָמַר לוֹ רַבִּי,** אכן לא נאמר במשנה 'ירתון', דהיינו ירשו, שאין זו ירושה, אלא **'יִסְּבוּן'** – יטלו, **תְּנַן** במשנה, והיינו שמתנה היא שהוא נותן להם, ומתנה מועילה אף לחכמים, ונמצא שלא שנינו משנתינו כרבי יוחנן בן ברוקה דווקא. **וְשוּב חזר וְאָמַר רַבִּי, יְלִדוּת** ושטות **הָיְתָה בִּי** במה שעניתי **וְהֵעַזְתִּי פָּנַי בְּנָתָן הַבַּבְלִי** ודחיתי את טענתו בדבר שאינו נכון, שיש לשאול על דברי, **אֶלָּא** מה **דְּקָיְימָא לָן** – שהלכה מקובלת בידינו, שכתובת **בְּנִין דִּכְרִין לֹא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – אינה טורפת מנכסים משועבדים, דהיינו שאם לא השאיר אביהם די נכסים בכדי לגבות את הכתובה, אין הם גובים אותה מנכסים שמכר אביהם בחייו, **אִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ ש'יִסְּבוּן'** – יטלו, **תְּנַן** במשנה, כפי שאמרתי, ולא 'ירתון' דהיינו יירשו, ונמצא שמתנה היא, קשה, **אַמַּאי לֹא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי** – מדוע אין הם גובים אותה מנכסים משועבדים, ובמה נשתנה דינה משאר חובות שגובים אותם גם מנכסים אלו. **אֶלָּא** על כרחך **שְׁמַע מִינָּהּ** – ניתן ללמוד מכאן ש'יִרְתּוּן' – ירשו, **תְּנַן** במשנה, וכיון שירושה היא ואין הם זוכים בה אלא לאחר מות אביהם, על כן אין הם טורפים מנכסים שמכר קודם לכן.

ומעתה צדק רבי נתן בדבריו שמשנה זו כרבי יוחנן בן ברוקה נשנתה.

הגמרא מסיימת את ההוכחה שרבי יוחנן בן ברוקה דיבר גם בבריא: **מַאן שְׁמַעְתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא** – ומי שמענו שסובר שאם ריבה לאחד היורשים ומיעט לאחר שדבריו קיימים, הלא הוא **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ שֶׁאֲפִילּוּ בְּבָרִיא** אמר רבי יוחנן בן ברוקה שיכול הוא להעביר מיורש אחד ליורש אחר, ולא רק בשביב מרע, שהרי האיש המתחייב לאשתו כתובת בנין דכרין בעת שנשאה, בריא הוא באותה עת, ואף על פי כן דבריו קיימים.

הגמרא מביאה משא ומתן בדברי רבי: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי,** למה הוצרך רבי להשיב לרבי נתן ש'יסבון תנן' ועל כן יכול הוא להנחיל אף לדעת החולקים על רבי יוחנן בן ברוקה, הלא בין כך ובין כך, **בֵּין לְמַאן דְּאָמַר 'יִסְּבוּן'** תנן **וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר 'יִרְתּוּן'** תנן, יש להקשות, **הָא** – והרי **אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,** ואיך הקנה את הנכסים לבניו שיוולדו לאחר מכן, **וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,** הֲנֵי מִילֵּי – כל מה שאמר שיכול הוא להקנות אין זה אלא כשהוא מקנה דבר שלא בא לעולם **לְדָבָר** – לאדם **שֶׁיֵּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם,** כגון שהוא מקנה לו פירות דקל שיצמחו לאחר מכן, שכיון שהמקבל בעולם יכול הנותן לשעבד עצמו למקבל, שיתן לו מה שיבוא לאחר זמן, **אֲבָל** אם הוא מקנה **לְדָבָר** – לאדם **שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם,** כמו כאן שמקנה לבניו שיוולדו אחר זמן, **לֹא** אמר בזה רבי מאיר את דבריו, ואין הקנאתו הקנאה, משום שאינו יכול לשעבד את עצמו למי שאינו בעולם. ואם כן, לכל השיטות קשה איך מתחייב אדם בכתובת בנין דכרין. **אֶלָּא** על כרחך תאמר **שתְּנַאי** וחיוב שהטילו **בֵּית דִּין שַׁאנִי** – שונה משאר חיובים שמטיל אדם על עצמו, שיש כח בידם לחייב אדם אף בחיובים שאינו יכול לקבל על עצמו, ועל כן יכול הוא להתחייב גם לדבר שלא בא לעולם, ואם כן **הָכָא נַמִּי** – כך גם נוכל ליישב את שאלת רבי נתן ממה שמנחיל את ירושת הכתובה לחלק מבניו, שאין זה דווקא כרבי יוחנן בן ברוקה, אלא **תְּנַאי בֵּית דִּין שַׁאנִי,** וגם אם 'ירתון תנן' אפשר להעמיד את המשנה כחכמים, ולומר שאף שבדרך כלל אין הנחלה מועילה לדעתם, מכל מקום בכח תנאי בית דין יכולה היא לחול.

ואם כן מדוע היה רבי צריך לומר לרבי נתן הבבלי, ש'יסבון תנן' כדי להעמיד את המשנה גם כחכמים.

אָמַר לֵיהּ אביי לרב פפא, מה שלא ענה כן רבי לרבי נתן, הוא **מִשּׁוּם דְּקָא מַפִּיק לָהּ** – שנכתב הדבר במשנה **בְּלִשּׁוֹן 'יִרְתּוּן'** – ירשו, ואילו היה רבי עונה לרבי נתן שאמנם 'ירתון' תנן ומכל מקום מועיל הדבר רק משום תנאי בית דין, היה רבי נתן חוזר ומקשה לו למה בחרו בלשון זו דווקא אם לא מפני שלבו נוטה אחר רבי יוחנן בן ברוקה, ועל כן אמר לו שבאמת 'יסבון' תנן, ושוב חזר בו ואמר ש'ירתון' תנן, ואף לחולקים על רבי יוחנן בן ברוקה מועיל הדבר משום תנאי בית דין, ומה שבחרו לשון זו הוא בכדי לומר שאינו טורף ממשועבדים.

הָדַר – חזר **וְאָמַר אַבַּיֵי, לַאו מִילְּתָא הִיא דְּאָמְרִי** – דברים שאמרתי אינם נכונים, שודאי לא היה צריך רבי לומר ש'יסבון' תנן כדי להעמיד את המשנה כחכמים, שאף אם 'ירתון' תנן עדיין משנתינו יכולה להתפרש כדעתם גם כן, משום **דִּתְנַן** בהמשך המשנה שם בכתובות (נב:), שאם **לֹא כָּתַב לָהּ** לאשתו בכתובתה דברים אלו, **'בְּנָן נוּקְבָן דְּיִהְוֶוְן לֵיכִי מִינַּאי** – בנות נקבות שיהיו לך ממני, **יְהֶוְיָן יָתְבָן בְּבֵיתִי וְיִתְּזְנָן מִנְּכָסַאי עַד דְּתִיתַלְקְחָן לְגוּבְרִין'** – תהיינה אחר מיתתי, יושבות בביתי וניזונות מנכסי עד שילקחו לאנשים, אף שלא כתב כן, **חַיָּיב** הוא בתנאי זה, כיון **שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין** שהתנו וחייבו כן לכל ישראל. ומעתה, כיון שהתקנות נשנו כאחת, ובראשונה נאמר לשון ירושה ובשניה לשון מתנה, והרי זה כאילו בבת אחת כתבם, **וְהָוָה** – והרי זה נחשב שנתן **לָזֶה** בְּלשון **מַתָּנָה וְלָזֶה** בְּלשון **ירוּשָׁה, וְכָל** שנתן אדם לשני בניו **לָזֶה** בִּירוּשָׁה **וְלָזֶה** בְּמַתָּנָה, **אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ** – אפילו חכמים מודים שמועילה הנתינה שבלשון ירושה מדין מתנה, וכאמור לעיל (קכז:) שאם כתב לשון מתנה בין בתחילה בין באמצע ובין בסוף דבריו קיימים, ובאה המשנה לומר לשון 'ירתון' להשמיע שכן הדין אפילו בשני בני אדם ושתי שדות, לזה אמר בלשון מתנה ולזה בלשון ירושה, שגם בזה דבריו קיימים. ושבה תמיהת רב פפא למה הוצרך רבי לומר ש'יסבון תנן'.

הגמרא דנה בדברי אביי: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחוּמִי, וְאִית דְּאָמַר** – יש מי שאמר שהיה זה **רַב חֲנַנְיָה בַּר מַנְיוּמִי, לְאַבַּיֵי,**

רשב"ם

ואל תגמרו — לדון מיניה, אלא כפי שדעתכם נוטה. דאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כדתניא במסכת נדה בשילהי פרק שני (כ, ב): רבי ראה דם בלילה וטימא, ראה ביום וטהרו, המתין שעה אחת וראהו, חזר וטימא. אמר: אוי לי שמא טעיתי. ומקשינן: ודאי טעה, דתניא: לא יאמר חכם אילו היה (לא) [צריך להיות: לח] היה טמא, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. והוא הדין לדבר התלוי בסברא, דאין לו אלא מה שלבו רואהו. ובפרק קמא דסנהדרין נפקא לן מ"ועמכם בדבר המשפט" — עמכם בדבר, עמכם במשפט, אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. **בבריא היאך** — בריא שאמר "פלוני יירש שדה פלונית", מי אמר רבי יוחנן בן ברוקה דקני, כיון דראוי ליורשו? **בר אורותי** — ראוי להוריש מיד שהולך למות, וקרינא ביה "ביום הנחילו את בניו". **דאמר ליה רבי נתן לרבי** — שסידר המשנה. **שניתם משנתכם** — אתם שבארץ ישראל. **כרבי יוחנן בן ברוקה** — דאמר: אם אמר על מי שראוי ליורשו — דבריו קיימין. **רבי נתן** — בבלי היה. **ששניתם** — בכתובות: לא כתב לה לאשתו בכתובתה "בנין דיכרין דיהוו ליכי מינאי" — אם תמותי בחיי ואירש כתובתיך, בניי הזכרים שתלדי לי הם יירשוה לאחר מותי, יתר על חלקם שיחלקו עם אחיהם שיהיו לי מאשה אחרת. **שהוא תנאי בית דין** — שבית דין תקנו כתובת בנין דיכרין, כדאמרינן בכתובות, כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, דאם נותן לבתו — אינו יוצא מזרעו אם בתו מתה קודם בעלה, שירשו בניה את כתובתה אחר מות אביהם. והוא שיהא שם מותר דינר, שלא תעקר נחלה דאורייתא, כדאמרינן התם. אלמא: מוריש האב לבן בין הבנים, כרבי יוחנן בן ברוקה, והיה לכם לשנות משנתכם כדברי הכל, ולא אליבא דיחידאה **ואמר ליה רבי יסבון תנן** — ודברי הכל היא. הדר אמר רבי: ילדות ושטות היה בי שהעזתי פני בנתן הבבלי, ודחיתיו בדבר שאינו. דודאי "ירתון" תנן, דהא קיימא לן דכתובת בנין דיכרין לא טרפא ממשעבדי ממה שמכר אביהן. ואם "יסבון" תנן, דמשמע לשון מתנה — הוה משמע מעכשיו, ואם מכר לאחד (מהן) הוי טרפא ממשעבדי. שהרי כל נכסיו משועבדים לכתובת אמן, ואי מההיא שעתא חלה מתנתו — הוה טרפא ממשעבדי. אלא משום הכי אמרינן לשון "ירתון", דלשון ירושה אינו אלא לאחר מיתה, משום הכי לא מטרפא ממשעבדי, דלא חלה עד לאחר מיתה. על כרחין "ירתון" תנן, ויפה הקשה לי רבי נתן. **מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא** — יתור לשון הוא דלא צריך. **ושמע מינה אפילו בבריא קאמר** — ואפילו תנינן "יסבון", ממילתיה דרבי נתן דאמר: שניתם כרבי יוחנן — איכא לאוכוחי דבבריא קאמר רבי יוחנן, ומיפשטא בעיא דרבא לגמרי. ולא האריך כל כך אלא כדי לסיים דבריו של רבי. ורבי נתן דהוה מקשה לרבי, איכא למימר דתני "יסבון", וסבירא ליה דטריף ממשעבדי. ורבי שסתם כרבי יוחנן בן ברוקה — משום דהכי סבירא ליה, כדאמרינן לעיל: אמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי חנינא אמר רבי יצאי אמר רבי: הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. **האי סברא** — דריבה לאחד ומיעט לאחד בלשון ירושה כי הכא, שיורשין כתובת אמן והמותר של שתי כתובות חולקין. **אמר ליה רב פפא לאביי** — רב פפא לאו אבעיא דרבא קאי, דהא איפשיטא. אלא אמאי דקאמר ליה רבי לרבי נתן. והכי קאמר: למה ליה לרבי למימר לרבי נתן: "יסבון" תנן, לאוקומי מתניתין לדברי הכל? וכי תנינן נמי "ירתון" — דברי הכל היא דהא בין למאן דאמר "יסבון" תנן, בין למאן דאמר "ירתון" תנן, איכא לאקשויי: אמאי קניא האי מתנה כלל? הא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ובשעת נשואין לא באו הבנים לעולם שהוא מקנה להם כתובה. ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה כו' — הני מילי לדבר שישנו בעולם, דכיון דהמקבל בעולם — יכול הנותן לשעבד עצמו לו שיתן לו מה שיקנה לו. אבל הכא — לא מצי משעבד נפשיה. **אלא תנאי בית דין שאני** — דאלים תנאי בית דין, משום דהפקר בית דין הפקר, להקנות אפילו לדבר שלא בא לעולם. והכא נמי אלים תנאי בית דין. ואף על גב דאמרי רבנן דלשון ירושה בעלמא לא קני — הכא קני, ואפילו כרבנן אתיא מתניתין. **אמר ליה משום דמפיק לה בלשון ירתון** — הא דלא קאמר ליה הכי, משום דהוה אמר ליה רבי נתן: ומפני מה הנחתם לשון "יסבון" ותניתם לשון "ירתון" — אלא משום דלבך נוטה אחר רבי יוחנן בן ברוקה. ומשום הכי אמר ליה "יסבון" תנן. והדר מתחרט רבי בעצמו, משום דכי הוה מקשי ליה אמאי שניתם "ירתון" — מצי אמר ליה: משום הכי שנינן "ירתון" — לומר דלא טרפא ממשעבדי. **לאו מלתא היא דאמרי** — דודאי לא היה צריך רבי לומר "יסבון" תנן, דבלא שום דיוק מתניתין אפילו כרבנן אתיא. דהא קתני בסיפא דההיא משנה דכתובות: אף על פי שלא כתב לה "בנן נוקבן וכו' ומיתזנן מנכסיי אחר מיתתי", כדאמר רבי אלעזר בן עזריה לקמן. וזה לשון מתנה בסוף, אפילו רבנן מודו, כדתנן במתניתין: כתב לשון מתנה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף — דבריו קיימין, ואוקימנא אפילו בשני בני אדם ושני שדות, ובלבד שיהא תוך כדי דבור. והכא, שתי תקנות הללו, כיון דבבת אחת תקנו — הוי כמו תוך כדי דבור. והאי דקתני לשון "ירתון" — לאשמועינן ממתניתין דרבנן מודו אפילו בשני בני אדם ושתי שדות.

ממאי

מִגְּמַר נַמִּי לָא תִּגְמְרוּ מִינֵּיהּ - דְּאִין לַדַּיָּין אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת. בָּעֵי רָבָא: בְּבְרִיא הֵיאָךְ? כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה - בִּשְׁכִיב מְרַע, דְּבַר אוֹרוּתֵי הוּא, אֲבָל בְּבְרִיא - לָא. אוֹ דִּלְמָא אֲפִילּוּ בְּבְרִיא נַמִּי? אֲמַר לֵיהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לוֹ רַבִּי נָתָן לְרַבִּי: שְׁנִיתֶם מִשְׁנַתְכֶם כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, דִּתְנַן: לֹא כָּתַב לָהּ "בְּנִין דִּיכְרִין דְּיֶהֱוֵיָן לֵיךְ מִינַּאי, אִינּוּן יִרְתּוּן כִּסֵּף כְּתוּבָּתֵיךְ יוֹתֵר עַל חוּלְקֵיהוֹן דְּעָם אֲחוּהוֹן" - חַיָּיב, שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא! וְאָמַר לוֹ רַבִּי: "יִסְבּוּן" תְּנַן. וְאָמַר רַבִּי: יַלְדוּת הָיְתָה בִּי וְהֶעַזְתִּי פְּנֵי בְּנָתָן הַבַּבְלִי; אֶלָּא דְּקַיְּימָא לָן: בְּנִין דִּכְרִין לָא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי, אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "יִסְבּוּן" תְּנַן, אַמַּאי לָא טָרְפָא מִמְּשַׁעְבְּדֵי? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: "יֵרְתּוּן" תְּנַן. מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא - רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ: אֲפִילּוּ בְּבְרִיא. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: בֵּין לְמַאן דְּאָמַר "יִסְבּוּן", וּבֵין לְמַאן דְּאָמַר "יֵרְתּוּן", הָא אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם! וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, הָנֵי מִילֵּי לְדָבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, אֲבָל לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם לָא! אֶלָּא, תְּנַאי בֵּית דִּין שָׁאנֵי, הָכָא נַמִּי - תְּנַאי בֵּית דִּין שָׁאנֵי! אֲמַר לֵיהּ: מִשּׁוּם דְּקָא מַפֵּיק לָהּ בִּלְשׁוֹן "יֵרְתּוּן". הַדַּר אֲמַר אַבַּיֵי: לָאו מִילְּתָא הִיא דַּאֲמַרִי, דִּתְנַן: לֹא כָּתַב לָהּ "בְּנִן נוּקְבָן דְּיֶהֱוֵיָן לֵיכִי מִינַּאי יֶתְבָן בְּבֵיתִי וְיִתְזָנָן מִנְּכָסַאי עַד דְּתִתְלַכְּחָן לְגוּבְרִין" - חַיָּיב, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין; וַהֲוָה לֵיהּ בְּמַתְּנָה וְלָזֶה בִּירוּשָׁה, וְכָל לָזֶה בִּירוּשָׁה וְלָזֶה בְּמַתָּנָה - אֲפִילּוּ רַבָּנַן מוֹדוּ. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחוּמִי, וְאִית דְּאָמַר רַב חֲנַנְיָה בַּר מַנְיוּמִי לְאַבַּיֵי:

ממאי

תוספות

ושמע מינה אפילו בבריא נמי — אפילו בלא תנאי בית דין. דהכי משמע המשנה: לא כתב לה — חייב, מפני שהוא תנאי בית דין. אבל כתב לה, אפילו בלא תנאי בית דין — חייב, דבבריא נמי קאמר. אמר ליה: והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ואם כן, אפילו כתב לה, על כרחך לא קנו אלא משום תנאי בית דין. והכא נמי, אף על גב דבבריא לא קנו — הכא קנו, משום דהוי תנאי בית דין! ומכל מקום שפיר קאמר ליה רבי נתן לרבי: שניתם משנתכם כרבי יוחנן בן ברוקה, דאית ליה דמהני "ירתון" בשכיב מרע, ולהכי הכא אפילו בבריא קנו, משום תנאי בית דין. דאילו לרבנן, כיון דבעלמא לא מהני לישנא ד"ירתון" אפילו בשכיב מרע, לא הוה ליה למתני הכא "ירתון" אפילו משום תנאי בית דין, אלא "יסבון מבני חרי". אמר ליה אביי: משום דקא מפיק ליה בלשון "ירתון". פירוש: אף על גב דלא קנו אלא משום תנאי בית דין, לפי שאין אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, מכל מקום יש להוכיח דבבריא נמי אמרינן. דאי לא אמר בעלמא בבריא — לא הוה ליה לתנא לאפוקי בלשון "ירתון" משום תנאי בית דין, כיון דלא מהני בעלמא. אלא הוה ליה למיתני "יסבון" וליתקנו דליטרוף ממשעבדי, או יהיה תנאי בית דין שלא יטרוף אלא מבני חרי. אלא ודאי בבריא נמי אמר. הדר אמר אביי: לאו מלתא היא דאמרי, דתנן כו' והוה ליה לזה בירושה ולזה במתנה, אפילו רבנן מודו. ולעולם רבי יוחנן בן ברוקה לא אמר בבריא בעלמא. ואם כן שפיר קאמר [רבי נתן] לרבי: שניתם משנתכם כרבי יוחנן בן ברוקה. דלדידיה, כיון ד"ירתון" לחודיה מהני בשכיב מרע — בבריא נמי תנן ליה במתנה וירושה. אבל לרבנן, דאמרי: לא מהני "ירתון" לחודיה בעלמא כלל, אפילו בשכיב מרע — אם כן היכי תני "ירתון"? אף על גבי דמהני "ירתון" משום דאיכא מתנה בהדיה, מכל מקום לא הוה ליה למיתני, דלא מהני כלל לחודיה אלא עם המתנה. אלא "יסבון מבני חרי" הוה ליה למיתני. ולעולם בבריא לא אמר. ובקונטרס פירש: משום דמפיק בלשון "ירתון", ואין זה מקנה לדבר שאין בעולם, כיון שאין המתנה באה אלא לאחר מיתה — ואז הבנים כבר בעולם, ובלא תנאי בית דין קנו. ואין נראה, דבריש "מי שמת" (בבא בתרא קמא, ב) אמר: אימור דשמעת ליה לרבי מאיר כו' לדבר שאין בעולם מי אמר? אף על גב דכשילדה כבר העובר בעולם

דלמא

ממאי דבחד בי דינא איתקון — דליהוו בתוך כדי דבור? דלמא בתרי בי דינא איתקון, ולא קאי האי אהאי כלל, ולא מהני לשון מתנה דזה אזה **לא סלקא דעתך** — דבתרי בי דינא איתקון. **אף הבנות אינן נזונות אלא לאחר מיתת אביהם** — ובחייו אין כופין אותו לזון את בניו, כדאמרינן בכתובות. אלא כפינן ליה אסיתא בציבורא, וליקו ולימא "עורבא בעי בני, וההוא גברא לא בעי בני". **דילפינן תקנה מתקנה** — דכיון דבחד בי דינא תקון להו, ולא מפורש בתקנות חילוק בין זו לזו — מסתמא בחד ענין תקנינהו. אבל אי בתרי בי דינא איתקון — דלמא חד בי דינא קאי אמחיים, וחד אלאחר מיתה, והיכי יליף האי מהאי? **לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון** — ואין כאן תוך כדי דבור, ומשום הכי אצטריך למימר לרבי "יסבון" תנן.

ומיהו, תקנתא מתקנתא ילפינן, דבי דינא בתרא מעין בי דינא קמא תקינו, דלא תקשי תקנתא אתקנתא, דלא לימרו: מאי שנא תקנה זו דכתובת בנין דיכרין דלאחר מיתה קכתב בה "ירתון", ומאי שנא זו דאיתקנא מחיים? ומיהו, בעיא דהכא איפשיטא ממילתיה דרבי נתן, כדפרישית. ואף על גב דרבי כרבי יוחנן בן ברוקה סבירא ליה, כדאמרינן לעיל: אמר רב זריקא אמר רבי חנינא אמר רבי ינאי אמר רבי הלכה כרבי יוחנן — אפילו הכי קאמר "יסבון", לאוקומי מתניתין דברי הכל. **הכותב כל נכסיו לאשתו** — בלשון מתנה. **לא עשאה אלא אפוטרופא** — דאומד הדעת הוא דאין אדם מניח את בניו ונותן את הכל לאשתו, ולא נתכוין אלא לעשותה אפוטרופא, כדי שיחלקו לה בניו כבוד משום דאוקי אבוהון נכסי ברשותה לפרנסם מהם כפי אומד דעתה, ויהיו כפופים לה. ולקמן מני לה מהני תלת מילי דשוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא, דדברי נבואה הם,

1 **דלמא** בתרי בי דינא איתקון — פירוש: דספיקא
2 הוי אי אמר בבריא אי לא. ולרבינו
3 יצחק נראה: דבבריא נמי אמר, מדאמר רבי נתן:
4 שניתם משנתכם כרבי יוחנן בן ברוקה. למחצה

1 ממאי דבחד בי דינא איתקון? דלמא בתרי בי דינא
2 איתקון! - לא סלקא דעתך, דקתני ריש"א, זה מדרש
3 דרש רבי אלעזר בן עזריה לפני חכמים בכרם ביבנה:
4 הבנים יירשו והבנות יזונו, מה הבנים אינן יורשין
5 אלא לאחר מיתת אביהם, אף בנות לא יזונו אלא לאחר מיתת אביהן; אי אמרת בשלמא
6 בחד בי דינא איתקון, היינו דילפינן תקנה מתקנה, אלא אי אמרת בתרי בי דינא איתקון,
7 היכי ילפינן תקנה מתקנה! - ממאי? דלמא לעולם אימא לך: בתרי בי דינא איתקון, ובי
8 דינא בתרא תקון כבי דינא קמא, כי היכי דלא תקשה תקנתא אתקנתא. אמר רב יהודה
9 אמר שמואל: הכותב כל נכסיו לאשתו - לא עשאה אלא אפוטרופא. פשיטא, בנו הגדול
10 - לא עשאו אלא אפוטרופוס; בנו הקטן מאי? איתמר, רב חנילאי בר אידי אמר שמואל:
11 אפילו בנו קטן המוטל בעריסה. פשיטא, בנו ואחר - אחר במתנה ובנו אפוטרופוס.
12 אשתו ואחר - לאחר במתנה ואשתו אפוטרופוס. אשתו ארוסה ואשתו גרושה - במתנה.
13 איבעיא להו: בת אצל הבנים, ואשה אצל האחים, ואשה אצל בני הבעל, מהו? אמר
14 רבינא, משמיה דרבא: בכולהו לא קנה, לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה; רב עוירא
15 משמיה דרבא אמר: בכולהו קני, לבר מהאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל.

בעי

בפרק "מי שמת", לפי שאנו מניחין מה שכתוב בשטר בהדיא, שנתן לה הכל, לילך אחר אומד דעתנו. ובשביב מרע מיירי, ורבא בעי לקמן בבריא היאך, ומשום הכי נקט לה הכא. וכן הא ד"תנן התם" דלקמן נמי, משום דרבא בעי עלייהו נמי בבריא היאך. ודוקא כל נכסיו, דליכא שיור לא במקרקעי ולא במטלטלי, אבל אי איכא שיור — קנתה. ומיהו, הכותב נכסיו לאחר, שאין בו אומד הדעת, שאינו חש כל כך לכבודו — אמרינן לקמן דאם כתב לו כל נכסיו, אם מת — קנה הכל. דכיון דלא שייר מידי — צואת שכיב מרע היא זו, שהיה ירא למות, והוו דבריו כבתובין וכמסורין. הכי גרסינן לה לכולה: פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפוטרופוס בנו הקטן מאי אמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל אפילו קטן המוטל בעריסה. פשיטא בנו ואחר אחר משום מתנה ובנו משום אפוטרופא, אשתו ארוסה ואשתו גרושה משום מתנה. איבעיא להו בת אצל הבנים ואשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל מהו. אמר רבינא משמיה דרבא בכולהו לא קנו לבר מאשתו ארוסה ואשתו גרושה. ורב עוירא משמיה דרבא אמר בכולהו קנו לבר מאשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל. בעי רבא בבריא היאך וכו' — והכי פירושו: פשיטא, בנו גדול שכתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפוטרופא, דרוצה הוא שיחלקו לו אחיו כבוד, שהרי חייבין בכבודו, כדאמרינן (כתובות קג, א) "ואת" — לרבות אחיך הגדול, ואומד הדעת הוא שלכבודו נתכוין. בנו קטן מי אמר **כיון דקטן הוא אינו חש לכבודו, ולמתנה איכוין. או דלמא אף בנו קטן רוצה לכבדו? אפילו קטן המוטל בעריסה** — רוצה הוא בכבודו, ולא עשאו אלא אפוטרופא. **פשיטא בנו ואחר כו'** — כלומר, פשיטא לי שהכותב כל נכסיו לבנו, שקרוב לו יותר מכל קרוביו ורוצה בכבודו יותר, או הכותב כל נכסיו לאחר דלא חייש לכבודו כלל — בהני שנים פשיטא לי. דאחר במקום בנים — משום מתנה, דלכבודו לא חייש אלא להקנותו לתת לו במתנה. דאם לעשותו אפוטרופא נתכוין, בשביל שאין בניו יודעין בטיב משא ומתן — היה לו לומר בפירוש: אני עושה אותו אפוטרופא, ולא היה לו לכתוב לשון מתנה. ובנו במקום הבנים — משום אפוטרופא. ולא גרסינן: אשתו ובנו אשתו משום מתנה ובנו משום אפוטרופא. דהא שמואל אמר דהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא, ובאשה במקום בנים הוא דמיירי. והא דלא קאמר נמי: אשתו פשיטא משום אפוטרופא — היינו משום דקאמר לה שמואל בהדיא. אבל בנו ואחר, וכל הני דלא איירי בהו שמואל בהדיא — הדר נקיט לפרושינהו, כן נראה בעיני. ויש מפרשים: בנו ואחר — שנתן להם ביחד לשניהן כל נכסיו. ואין נראה בעיני, דאם כן אמאי בנו משום אפוטרופא? והלא הוא נותן מחצה לזה ומחצה לזה, והאי אחר היאך יזכה בכל הנכסים, ובנו אמאי יהיה אפוטרופא? והלא לא כתב לו כל נכסיו ואם יש לפרשה במתנה לשניהן ביחד — הכי מפרשינן: אחר משום מתנה, וזכה בחצי הנכסים שכתב לו, ובנו משום אפוטרופא לאחיו בההוא חצי נכסים שכתב לו. דכיון דליכא שיור לבנים, שהרי לאחר נתן חצי הנכסים ולא נשאר לפניו כי אם החצי שכתב לבנו — הרי הוא כמו שכתב לו כל נכסיו שיש לו דמי, ולא עשאו אלא אפוטרופא. ומיהו, לא נהירא לי כלל, דלא דמי לסיפא דקאמרינן: אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה. דהתיא ודאי או או קתני, והוא הדין להך רישא. בנו ואשתו לא גרסינן. ומיהו, הדין כך נראה בעיני: כתב לאשתו במקום בנו — בההיא קאמר שמואל בהדיא: לא עשאה אלא אפוטרופא. כתב לבנו במקום אשתו, חזינן: אם יש לזה הבן אחין — לא עשאו אלא אפוטרופא, כדי שיכבדוהו אחין, כדאמרינן לעיל: אפילו קטן המוטל בעריסה, ואפילו במקום אשתו דהיינו אמם קאמרינן. ואם אין לו אחין — ודאי משום מתנה כתב לו. דליכא למימר משום אפוטרופסות, דאינו רוצה שתכבד האם את הבן. דאדרבה, הוא רוצה שהבן יכבדנה, כדאמרינן: הכותב כל נכסיו לאשתו — לא עשאה אלא אפוטרופא. אשתו ארוסה או אשתו גרושה — מודה שמואל דבמתנה יהיב לה, דכיון דלא גייס בהו — לא חשש בכבודן, אלא מתנה הוא רוצה ליתן להן. (**הג"ה** — בנו ואחר, כגון בנו ובן בנו שמת, שהוא ראוי ליורשו כמו בנו, והוא אחר אצל בנו. או כגון שקיבל עליו לזון את בן אשתו. אם כתב נכסיו לבנו — פשיטא דלא עשאו אלא אפוטרופא, דרוצה שיכבדו אותו בן בנו או בן אשתו. אבל אם כתב לבן בנו או לבן אשתו, וכל שכן לאחר בעלמא — אמרינן דלא חש לכבודו, ונתכוין למתנה. אשתו ואחר שהן בביתו, אם כתב לאשתו — משום אפוטרופא, דרוצה הוא שיכבדוה אחרים. אבל אם כתב לאחר — ודאי למתנה נתכוין, דאינו חש שתכבדנו אשתו. נראה לי: בנו ואשתו, אשתו — משום אפוטרופוס, ובנו — משום מתנה, דאדם רוצה שיכבדו בניו את אשתו אפילו אינה אמם, שהן חייבין בכבודה, ודרשינן (שם) "את אביך" — לרבות אשת אביך, וכל שכן זו שהיא אמם. אבל אשתו — אינו רוצה שתתבזה לכבד את בניו. **אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה** — דאינו חושש לכבודן, זו מפני שגירשה וזו מפני שלא הכניסה עדיין. עד כאן). **בת אצל הבנים** — כיון דאנו רואין דחרששין לענין נכסים מועטין, דאמרינן: הבנות יזונו והבנים יחזורו על הפתחים — אלמא דחיישינן ליקרא דבנות מיקרא דבנים, ואיכא למימר דעשאה אפוטרופא. או דלמא הני מילי לענין חזרת פתחים, אבל כי האי גוונא שיכבדוה בניו — לא חש לכבודה. **ואשה אצל האחין** — שאין לו בנים ואב אלא אחין, וכיון דאחיו אינן חייבין בכבוד אשתו כלל — אינו חרושש שיכבדוה, ומתנה הוא דיהב לה. או דלמא, כיון דאשתו כגופו דמיא — רוצה שיכבדוה, ואפוטרופא שויה. **ואשה אצל בני הבעל** — דלא הוו ליה בנים ממנה, דנימא: אפוטרופא שויה כדי שיכבדוה בניה, שחייבין בכבודה. אבל יש לו בנים מאשה אחרת, ואינן חייבין בכבודה כל כך אלא מיתורא דקרא "את אביך" — לרבות אשת האב, וכל מי שאינן חייבין בכבודו — אינו מקפיד אם אין מכבדין אותו, וגם היא לא תקפיד אם לא יכבדוה אלו. והלכך גם הבעל אינו חרושש, ולמתנה איכוין. **אמר רבינא משמיה דרבא כולהו** — הנך חמש נשים לא קנו, לבד מאשתו ארוסה ואשתו גרושה. **ורב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו** — הנך חמש נשים קנו, לבד מאשה אצל אחין ואשה אצל בני הבעל. ובסברות בעלמא פליגי. ובת אצל הבנים לבדה איכא בינייהו, לרבינא לא קניא לרב עוירא קניא.

בעי

מִמַּאי דִּכְחַד בֵּי דִינָא אִיתְּקוּן – מנין שבבית דין אחד תוקנו שתי התקנות, שמפני כך תחשבנה לשונות המתנה והירושה כנאמרות בתוך כדי דיבור, **דִּלְמָא בְּתְרֵי בֵּי דִינָא אִיתְּקוּן** – שמא נתקנו בשני בתי דינים, ואין שייכות ביניהן, ואין מועיל לשון מתנה שבזו על התקנה האחרת, ועל כן העמידו רבי נתן ורבי את המשנה כרבי יוחנן בן ברוקה דווקא.

מתרצת הגמרא: **לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שתקנות אלו נתקנו בשני בתי דינים, **דְּקָתָנֵי רֵישָׁא** – שהרי כך נאמר במשנה בכתובות (מט.) קודם לתקנות אלו, **זֶה מִדְּרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לִפְנֵי חֲכָמִים** כאשר נתמנה נשיא, והיה זה **בְּכֶרֶם** [–בינוי למושבם של תלמידי בית המדרש שהיה מסודר שורות שורות ככרם ענבים] **כָּעִיר יַבְנֶה**, וכה דרש, חכמים הראשונים תקנו שתי תקנות, **שֶׁהַבָּנִים יִירְשׁוּ** את כתובת אמם, וזוהי תקנת 'כתובת בנין דכרין', **וְעוד תקנו שֶׁהַבָּנוֹת יִזּוֹנוּ** מנכסי אביהם, ומעתה יש ללמוד תקנה מתקנה ולומר, **מָה הַבָּנִים אֵינָן יוֹרְשִׁין** את כתובת אמם **אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם**, וכאמור בתקנה 'ירתון', שירושה היא ואינה אלא אחר מיתה, **אַף הַבָּנוֹת לֹא יִזּוֹנוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן**, ולא בחייו, ולמדנו מכאן שאין כופין את האב לזון את בניו. מוכיחה הגמרא: דבר זה שלמד רבי אלעזר בן עזריה תקנה מתקנה, **אִי אָמְרַת בְּשֶׁלְּמָא שֶׁכְּחַד בֵּי דִינָא אִיתְּקוּן** – שבבית דין אחד התקינו את שתי התקנות, **הַיְינוּ דִּילְפִינָן** – על כן אנו יכולים ללמוד **תַּקָּנָה מִתַּקָּנָה**, שכיון שלא פירשו שיש חילוק בין התקנות, מסתבר שנתקנו באותו ענין, **אֶלָּא אִי אָמְרַת שִׁבְתְּרֵי בֵּי דִינָא אִיתְּקוּן** – שבשני בתי דינים נפרדים נתקנו התקנות, אם כן **הֵיכִי יַלְפִינָן** – כיצד אנו יכולים ללמוד **תַּקָּנָה מִתַּקָּנָה**. ועל כרחך שנתקנו בבית דין אחד, וממילא הן נחשבות כלשונות ירושה ומתנה הבאות בתוך כדי דיבור, שמועילות גם לדעת חכמים. ושוב יש להקשות למה הוצרכו רבי נתן ורבי להעמיד את המשנה כרבי יוחנן בן ברוקה.

הגמרא דוחה את התירוץ: **מִמַּאי** – מנין לך להוכיח כן, **דִּלְמָא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שִׁבְתְּרֵי בֵּי דִינָא אִיתְּקוּן, וּמה שלמדו תקנה מתקנה לפי שֶׁבֵּי דִינָא בַּתְרָא תַּקּוּן כְּבֵי דִינָא קַמָּא** – בית הדין שתיקן את התקנה השניה, תיקן אותה כפי שתיקן בית הדין הראשון את תקנתו, והטעם שעשו זאת הוא **כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּקְשֶׁה תַּקַּנְתָּא אַתַּקַּנְתָּא** – כדי שלא יקשו ויאמרו במה שונה תקנה זו מתקנה זו, שזו נתקנה על הזמן שלאחר מותו, וזו גם על הזמן שבחייו. ומעתה אף שלומדים תקנה מתקנה, אין הכרח לומר שהתקנות נתקנו יחדיו ועל ידי כך לשון המתנה שבאחת מהן מועיל לתקנה השניה, ולכן גם לחכמים תועיל תקנת כתובת בנין דכרין כשיטת רבי יוחנן בן ברוקה, ולפיכך הוצרך רבי ליישב את תמיהתו של רבי נתן באומרו ש'יסבון תנן'.

הגמרא מביאה דין בהלכות צוואת שביב מרע: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, שביב מרע **הַכּוֹתֵב** שכָּל **נְכָסָיו** ינתנו במתנה **לְאִשְׁתּוֹ, לֹא עָשָׂאָה** בכך **אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפָּא** – אחראית על הנכסים, שתפרנס מהם את בניו כפי אומד דעתה, וכלל לא היה בדעתו לתתם לה במתנה. וטעם הדבר הוא, שאנו אומדים דעתו של אדם שאינו מניח את בניו בלא כלום ונותן את כל נכסיו לאשתו, ועל כן ודאי לא היתה כוונתו לנתינה גמורה.

הגמרא מבררת את פרטיו של דין זה: **פְּשִׁיטָא** שאם כתב את כל נכסיו **לִבְנוֹ הַגָּדוֹל, לֹא עָשָׂאוֹ** בכך **אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** על נכסיו, שאנו אומדים את דעתו שרוצה הוא שיחלקו לו אחיו כבוד כיון שהם חייבים בכבודו מן התורה, ולא התכוין לתתם לו לגמרי ולהשאיר את בניו האחרים בלא כלום. אמנם יש לשאול, אם כתב את כל נכסיו **לִבְנוֹ הַקָּטָן**, דהיינו לאחד מהבנים שאינו הגדול שבהם, **מַאי** – מהו הדין בזה, האם נאמר שכיון שקטן הוא, אינו חש לכבודו ואין לומר שהתכוין לעשותו אפוטרופוס כדי שיכבדוהו, ולפיכך ודאי התכוין לתתם לו במתנה גמורה, או שמא אף בבן קטן יתכן שחפץ הוא שיכבדוהו.

משיבה הגמרא: **אִיתְּמַר, רַב חֲנִילַאי בַּר אִידִי אָמַר** בשם **שְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ** כתב את כל נכסיו **לִבְנוֹ קָטָן הַמּוּטָּל בָּעֲרִיסָה**, כלומר, הקטן שבאחים, גם כן אומרים אנו שהתכוין לעשותו אפוטרופוס כדי שינהגו בו אחיו כבוד.

הגמרא מבררת פרטים נוספים בדין זה: **פְּשִׁיטָא** שבשני אופנים אלו, באדם שיש לו כמה בנים, וכתב את כל נכסיו **לִבְנוֹ** אחד, **וְכֵן** באופן שכתבם לאדם **אַחֵר**, שבאופן שכתב את הנכסים **לְאַחֵר** אנו אומרים שהתכוין לתתם לו **בְּמַתָּנָה** ולא לעשותו אפוטרופוס, שהרי אינו חושש לכבודו, ואין לומר שהתכוין לעשותו אפוטרופוס מפני שאין בניו יודעים בטיב משא ומתן, שאם כן היה כותב זאת במפורש ולא היה כותב בשטר לשון מתנה, **וּבאופן** שכתב את נכסיו **לִבְנוֹ** לא התכוין אלא לעשותו **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** ולא לתתם לו במתנה, וכאמור לעיל.

(וכן פשוט הוא הדין באופן שכתב את כל נכסיו **לְאִשְׁתּוֹ, וְכֵן** באופן שכתבם לאדם **אַחֵר**, שבאופן שכתבם **לְאַחֵר** ודאי שכוונתו לתתם לו **בְּמַתָּנָה, וּבאופן** שכתבם **לְאִשְׁתּוֹ** כוונתו לעשותה **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** בלבד).

ואף זה פשוט הוא, שאם כתבם **לְאִשְׁתּוֹ הָאֲרוּסָה** שעדיין לא נשאה **וְכֵן** אם כתבם **לְאִשְׁתּוֹ הַגְּרוּשָׁה**, ודאי נתנם להם **בְּמַתָּנָה**, ולא התכוין לכבדן ולעשותן כאפוטרופוס, כיון שאינו חושש בכבודן כלל, זו מפני שעדיין לא נִשְׂאָה, וזו מפני שכבר גירשה ואינה אשתו.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, אם כתב את נכסיו **לְבַת** שלו **אֵצֶל הַבָּנִים** [–במקום שיש לו גם בנים], **וְכֵן** אם כתב את נכסיו **לְאִשָּׁה אֵצֶל הָאַחִים** שלו [שאין לו בנים ואב, ואחיו יורשים אותו], **וְכֵן** באופן שכתבם **לְאִשָּׁה אֵצֶל בְּנֵי הַבַּעַל**, כלומר שכתב את כל נכסיו לאשתו במקום שיש לו בנים מאשה אחרת, **מַהוּ** הדין בכל המקרים הללו, האם אנו אומרים שעשאן כאפוטרופוס, או שמא כוונתו לתתם להן במתנה.

שבכתב נכסיו לבתו ויש לו בנים, יתכן שרצה לעשותה אפוטרופא כדי שיכבדוה, שהלא הדין הוא שאם מת אדם והשאיר אחריו נכסים מועטים שאינם מספיקים כדי מזון בניו ובנותיו, שהבנות יזונו מהם והבנים יחזרו על הפתחים, הרי שחושש הוא לכבודן של בנותיו ואינו רוצה שיתבזו, ועל כן גם כאן ניתן לומר שכוונתו היתה לעשותה אפוטרופא בכדי לכבדה. אלא שמצד שני יש לומר, שאין הוא חושש לכבודה אלא בזה שלא תזדקק לחזור על הפתחים, אבל לא שחפץ הוא שגם בניו יכבדוה, ועל כן אין לומר שכוונתו לעשותה אפוטרופא כדי שיכבדוה, אלא נתנם לה במתנה.

ובכתב נכסיו לאשתו ויש לו אחים היורשים אותו [שאין לו בנים ואב, וכאמור], יש לדון שהלא כאן אין אחיו חייבים בכבודה, ואין סברא לומר שעשאה אפוטרופא משום שחפץ שיכבדוה, ואם כן ודאי מתנה גמורה נתן לה. ומצד שני יש לומר, שכיון שאשתו כגופו, רוצה הוא שאחיו יכבדוה אף שאינם חייבים בכך, ולעולם התכוין לעשותה אפוטרופא בלבד.

ובכתב נכסיו לאשתו ואין לו בנים ממנה אלא מאשה אחרת, גם בו יש לדון אם שייך לומר בו שדואג הוא לכבודה ועל כן עשאה אפוטרופא, כשם שאנו אומרים בכתב נכסיו לאשתו ויש לו בנים ממנה, משום שכאן אינם חייבים כל כך בכבודה כבכבוד אמם, שאין חיוב גמור לכבדה, שאין החיוב מפורש בתורה אלא נדרש מיתור הכתובים, וכל מי שאין חייבים בכבודו, אינו מקפיד אם אין מכבדים אותו, וגם היא לא תקפיד אם לא יכבדוה אלו, ועל כן אפשר שלא התכוין כלל לעשותה אפוטרופא, ורצה לתתם לה את נכסיו במתנה, או שמא נאמר שבכל זאת כוונתו לכבדה.

הגמרא פושטת את הספיקות, ומביאה מחלוקת בדבר: **אָמַר רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא** [–בשם רבא], **בְּכוּלְּהוּ** – בכל הנשים המוזכרות לעיל, **לֹא קָנָה** זה שכתב לו דהיינו האשה או הבת, את הנכסים, ואפוטרופא היא, שלא היתה כוונתו אלא שיכבדוה היורשים האחרים בלבד, **לְבַר** – חוץ מ**הכותב לְאִשְׁתּוֹ הָאֲרוּסָה** [הכותב **לְאִשְׁתּוֹ הַגְּרוּשָׁה**, שבאלו השתים אין הוא דואג לכבודן וכוונתו היתה לתת להם את נכסיו במתנה.

רַב עֲוִירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא אָמַר, בְּכוּלְּהוּ – בכל האופנים האמורים **קָנֵי** – קנה זה שכתב לו את הנכסים, דהיינו האשה או הבת, **לְבַר** – חוץ **מֵהָאִשָּׁה אֵצֶל הָאַחִין**, שאם כתב נכסיו לאשתו והיורשים הם אחיו [שאין לו בנים ואב], עשאה אפוטרופא, שאנו אומרים שלפי שאשתו כגופו רצה שאחיו יכבדוה, [וכן חוץ **מאִשָּׁה אֵצֶל בְּנֵי הַבַּעַל**, שאם כתב נכסיו לאשתו ויש לו בנים מאשה אחרת ולא ממנה, שעשאה אפוטרופא, לפי שגם כאן אנו אומרים שרצה בכבודה כלפי בניו, דהיינו שיכבדוה אף שאינה אמם.

הגמרא מביאה ספק בענין זה: **בְּעֵי** – הסתפק **רָבָא, בְּבְרִיא** שכתב שהוא נותן לאשתו את כל נכסיו, מהיום או מהיום ולאחר מיתה, **הֵיאַךְ** הדין בזה, האם גם כאן נאמר שלא עשאה אלא אפוטרופא, שיתכן **שִׁכְּיֵיב מְרַע הוּא** שאומרים זאת, משום שאומדים דעתו **דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלִישְׁתַּמְעוּן מִלָּה** – שרוצה שישמעו דבריה, **אֶבֶל** בְּכתב כן בהיותו **בְּרִיא, הָא קָאֵי אִיהוּ** – הרי הוא נמצא וקיים, ויכבדוה מפני אימתו ואין לומר שעשאה אפוטרופא, **אוֹ דִּלְמָא בָּרֵיא נַמִּי נִיחָא לֵיהּ דְּלִישְׁתַּמְעוּן מִלָּה מֵהַשְׁתָּא** – גם הוא נח לו בכך שישמעו דבריה ויכבדוה, ועל כן עשאה אפוטרופא כבר מעתה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, הַכּוֹתֵב** בשטר שהוא נותן את **פֵּירוֹת נְכָסָיו** [–הפירות הגדלים בשדותיו] **לְאִשְׁתּוֹ** במתנה, לכשמת באה **וּגוֹבָה** את **כְּתוּבָּתָהּ מִן הַקַּרְקַע** הזו עצמה, ואין אומרים שכיון שנתן לה את פירותיה של הקרקע על כן היא מוחלת על השיעבוד שיש לה בקרקע זו עבור חוב כתובתה. ואפילו אם נתן לה במתנה קרקע גמורה עם פירותיה **לְמֶחֱצָה** או **לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ** מהקרקע [ולא רק את הפירות כבאופן הקודם], גם כן **גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַשְּׁאָר** – משאר הקרקע שלא נתן לה, ואין אומרים שמחלה על שיעבודה. אולם אם **כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ** והרי הם שלה, ואחר כך **יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב,** שבא אדם עם שטר ובו נאמר שבעלה חייב לו ממון עוד קודם שנתן לה את הנכסים, ונמצא שנשתעבדו לו, ורוצה הוא לטורפם ממנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אם שטר כתובתה נכתב קודם שטרו של זה, נמצא ששיעבודה קודם, ועל כן **תִּקְרַע** את שטר **מַתְּנָתָהּ,** דהיינו שאין היא זקוקה לו עוד, **וְתַעֲמוֹד** בנכסים **עַל פִּי** שטר **כְּתוּבָּתָהּ** הקודם לשטר החוב, כלומר, שאין היא מפסידה את הנכסים, שהרי שיעבוד חוב כתובתה קודם לשיעבודו. והחידוש שבדברים הוא שאנו אומרים שמה שכתב לה את כל נכסיו, לא היה זה כדי שתמחל על כתובתה ומעתה תקבל את הנכסים רק מכח מתנה זו, אלא כדי שתקבל נכסים נוספים שאינם מגיעים לה בכתובתה. וכאן שנתברר ששטר המתנה אין בו תועלת, אלא הוא מזיק לה, שוב היא באה לרדת לנכסים כתובעת כתובתה.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין הדין כן שיכולה היא לגבות מנכסים אלו את חוב כתובתה, שכיון שכתבם לה במתנה דעתה היא למחול את חוב הכתובה שעליהם, ועל כן **תִּקְרַע** את שטר **כְּתוּבָּתָהּ,** שאין לה עוד תועלת בו, **וְתַעֲמוֹד** בנכסים **עַל** פי שטר **מַתְּנָתָהּ** בלבד, **וְנִמְצֵאת מִקַּרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן,** שהפסידתם, שמצד שטר כתובתה אינה יכולה לקחתם כיון שמחלה על השיעבוד שעליהם, ומצד שטר מתנתה אינה יכולה לגבות מהם שהרי קדם שטר החוב. **וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַנְּחְתּוֹם** [–האופה], **מַעֲשֶׂה וְאֵירַע הַדָּבָר בְּבֵית אֲחוֹתִי כֻּלָּהּ,** שנתן לה בעלה את כל נכסיו ובא בעל חוב לגבות חוב שקדם למתנה זו, **וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים** לשאול אם יכולה היא לגבות את כתובתה מקרקע זו כיון ששטר כתובתה קודם לשטר חובו, **וְאָמְרוּ** חכמים **שֶׁתִּקְרַע** את שטר **כְּתוּבָּתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל** שטר **מַתְּנָתָהּ** וְכיון שהוא מאוחר לשטר החוב **נִמְצֵאת קִרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן,** וכאמור.

מוכיחה הגמרא: **טַעֲמָא** – טעם הדבר שמפסידה את הקרקע שנתן לה, הוא רק משום **דְּיָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב** ובא בעל החוב וגובה את הקרקע בחובו, **הָא** – אבל אם **לֹא יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב, קַנְיָא** – קונה האשה את הנכסים שנתן לה. **וּבְמַאי** – ובאיזה אופן מדובר כאן, **אִילֵּימָא** – אם נאמר **בְּשִׁכְּיֵיב מְרַע** שכתב את נכסיו לאשתו, **וְהָא אָמְרַת שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהּ** בכתיבה זו **אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,** ולא התכוון לתתם לה לגמרי, **אֶלָּא לַאו** – אלא ודאי שמדובר כאן **בְּבְרִיא** הכותב לאשתו את כל נכסיו, ולמדנו אם כן שבריא הנותן כל נכסיו לאשתו לא עשאה אפוטרופא, אלא הקנה לה אותם לגמרי. ומה שאמר שמואל שהכותב נכסיו לאשתו עשאה אפוטרופא, לא אמר זאת אלא בשכיב מרע, שדואג הוא לכבודה לאחר מותו, ולא בבריא שאין לו לחוש לכך, וכאמור לעיל.

הגמרא דוחה את ההוכחה: **לְעוֹלָם** אפשר לומר שמדובר בברייתא אפילו **בְּשִׁכְּיֵיב מְרַע,** ואף על פי כן ניתן להעמיד אותה באופן שקנתה את הנכסים ולא עשאה אפוטרופא, **וְרַב עֲוִירָא מוֹקֵי לָהּ בְּכוּלְּהוּ** – מעמיד את הברייתא בכל אותן נשים שהוא סובר בהן לעיל (קלא:) שאף שכתב להן את כל נכסיו קנו לגמרי ולא עשאן אפוטרופא, **וְרָבִינָא מוֹקֵי לָהּ** – מעמיד את הברייתא **בְּאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה וְאִשְׁתּוֹ גְּרוּשָׁה,** שבהן הוא סובר לעיל (קלא:) שקונות לגמרי ולא עשאן אפוטרופא. וכשכתב את נכסיו לנשים אלו ודאי שטר המתנה קיים והיא זוכה בנכסים, ורק מפני שקדם בעל חובו הן מפסידות אותם.

מעתה אין הכרח שהברייתא מדברת בבריא, וממילא אין לפשוט את ספיקו של רבא לגבי כותב נכסיו לבריא.

פסק ההלכה במחלוקת רבי אליעזר וחכמים: **אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן,** הֲלָכָה בנידון זה היא, **שֶׁתִּקְרַע** את שטר **כְּתוּבָּתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל** שטר **מַתְּנָתָהּ** בלבד, **וְנִמְצֵאת מִקַּרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן,** כדברי חכמים.

תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּלֹא אָזִיל רַב נַחְמָן בָּתַר אוּמְדָנָא** – שרב נחמן אינו הולך אחר אומדן הדעת, שלכן אף שמצד האומדנא יש לומר שלא מחלה את שיעבוד כתובתה מנכסים אלו שקיבלה אם היתה יודעת שיבוא בעל חוב, אף על פי כן דעתו שהפסידתם, **וְהָתַנְיָא, הָרֵי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לְמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע** האב **שֶׁמֵּת בְּנוֹ, וְעָמַד וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים** במתנה, **וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ** והתברר ששמועת שוא שמע, **מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה,** שהרי לא פירש בשעת המתנה שהוא נותנה רק בגלל שהוא סבור שמת בנו, ועל כן מתנה גמורה היא אף שבנו לא מת כלל. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה,** כיון שאנו אומדים בדעתו **שֶׁאִילּוּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ קַיָּים** ולא נכונה היתה השמועה שמת, **לֹא כְּתָבָן** במתנה לאחרים. **וְאָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא.** נמצא שאף רב נחמן הולך אחר אומדן הדעת, שאף שלא פירש דבר, אנו אומרים שכיון שיש לאמוד את דעתו בכך, שאילו בנו היה חי לא היה נותן, כאילו פירש והטיל תנאי בנתינה זו, ובטלה המתנה כאשר הוברר שאכן חי הוא ולא מת כלל. ומעתה קשה איך פסק רב נחמן כאן בחכמים שאין לילך אחר אומדן הדעת. מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הוא המקרה דלעיל שכתב לה כל נכסיו, **דְּנִיחָא לֵהּ דְּתִיפּוּק עֲלֵהּ קָלָא דְּכַתְּבִינְהוּ נִיהֲלֵהּ לְהַנְהוּ נְכָסִים** – שנוח לה שיצא עליה קול שנאמנת וחשובה היא אצל בעלה שעל כן כתב לה את נכסיו אלו, ומפני הנאה זו מחלה לשיעבוד כתובתה שעל נכסיו ואינה חוששת שיבוא בעל חוב המוקדם למתנה ויטרוף את נכסיו.

דין נוסף בענין זה: **תְּנַן הָתָם** במסכת פאה (פ"ג מ"ז), **הַכּוֹתֵב** שהוא נותן את **נְכָסָיו לְבָנָיו, וְכָתַב** בשטר שהוא נותן **לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא,** ולא פירש אם כתב לה קרקע זו על מנת שתפרע ממנה את כתובתה או שנתנה לה במתנה, **אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ** שאינה יכולה לגבותה מהנכסים שניתנו לשאר הבנים, שכיון שהתרצתה במתנה זו, התרצתה גם ששאר הנכסים ינתנו לבנים והיא לא תגבה מהם דבר.

הגמרא מבררת את דברי המשנה. שואלת הגמרא: האם **מִשּׁוּם דְּכָתַב לָהּ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא אִבְּדָה** את **כְּתוּבָּתָהּ,** ואיך יתכן שבכתיבתו בלבד תפסיד את הכתובה ללא שהיה דבר המורה על מחילה מצידה.

הגמרא מביאה דעות שונות ביישוב קושיא זו: **אָמַר רַב,** מדובר שם **בְּמִזְבֶּה לָהֶן** [–לבניו] את הנכסים שהוא רוצה לתת להם, **עַל יָדָהּ** של האשה, כגון שנתנה לו את סודרה שבו יעשה הקנין להקנות להם את הנכסים, שכיון שאנו רואים שהיא משתדלת בטובתם ומסייעת לו בהקנאה להם, הרי שבצירוף זאת שגם כתב לה קרקע כלשהי ולא ערערה על כך, יש לומר שמוחלת היא על שיעבוד כתובתה מנכסים אלו.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אין צריך לומר שהיא עצמה היתה שותפה בהקנאה, אלא אפשר להעמיד את המשנה אפילו **בְּמְחַלֵּק** את הנכסים **לְפָנֶיהָ,** במעמדה ובנוכחותה, **וְהִיא שׁוֹתֶקֶת,** שכיון שלא מחתה וגם קיבלה הימנו קרקע כלשהי, שתיקתה כהודאה שמוחלת היא את שיעבוד כתובתה מנכסים אלו.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, אין צריך להעמיד את המשנה אפילו בכך, אלא אפשר להעמידה אפילו **בְּאוֹמֵר לָהּ** בעת שכתב לה את הקרקע 'טְלִי קַרְקַע זוֹ בִּכְתֻבָּתֵךְ' בלבד, שכיון שלא ערערה על מה שחילק לבניו, ודאי מחלה על שיעבודה משאר הנכסים,

בעי רבא בבריא — שכתב כל נכסיו לאשתו, ולכל הני דאיירי שמואל, אם כתב להם במתנה מהיום לגמרי, אי נמי מהיום ולאחר מיתה, מי אמרינן מתנה גמורה היא. דאי משום בבודה — הא קאי הוא, ויכבדוה מאימתו. **דלישתמעון מלה מהשתא** — לפי שיודעין שעתידין להיות כפופין לה. **הכותב** — במתנה. **פירות נכסיו** — שעבשיו בעין. אי נמי, דאקני לה קרקע לפירותיה, דאקני לה בגופא דארעא דקנייה. **גובה** — כל כתובתה מן הקרקע, דבשביל מתנה זו לא מחלה שעבוד כתובתה שעל הקרקע. ואם כתב לה קרקע ופירות לגמרי, מחציתן או שליש או רביע — גובה כתובתה מן השאר. ו"לא זו אף זו" קתני: כתב לה פירות, ואפילו קרקע. ומיהו, האי דקתני למחצה לשליש ולרביע — ב"זו ואין צריך לומר זו" מיפרשא. ולאו דוקא נקט כי האי סידרא הכא, אלא משום דבכל דוכתא רגיל לומר כן. **כתב כל נכסיו לאשתו** — וקא סלקא דעתך השתא — אפילו במקום בנים, דאמר שמואל לעיל: לא עשאה אלא אפוטרופא, והכא קאמר דקניא. **ויצא עליו שטר חוב** — שקדם למתנה זו. ומיהו, לכתובתה לא קדם. **תקרע מתנתה ותעמוד על כתובתה** — דליפות כחה נכתבה מתנה זו, לזכות במותר נכסים. אבל היא לא מחלה שעבוד כתובתה שעל נכסים הללו בשביל מתנה זו, שאם תיבטל מתנה זו בשביל בעל חוב הקודם — תחזור עליהם מכח שעבוד כתובתה, והלכך רוצה היא שתקרע מתנתה. **תקרע כתובתה** — לאו דוקא, שהרי אינה מוחלת כתובתה בשביל שום מתנה שנותן לה בעל. דאי קנה נכסים אחרי כן — תגבה מהן כתובתה, כדאמרינן לקמן בשמעתין: שהרי כך כתב לה "דקנאי ודעתיד אנא למיקני". אבל מהנהו נכסים דיהיב לה — מחלה שעבוד כתובתה, דמינייהו לא תגבי כתובתה, הואיל ובמתנת חנם באו לידה. דאינה נותנת אל לבה שמא יבא בעל חוב ויטרפם בחובו. הלכך, תקרע כתובתה לגבי הני נכסים, שלא תטרוף. **ותעמוד על מתנתה** — אם אפשר לה להתקיים. הלכך, כיון דלא הויא מתנה — נמצאת קרחת מכאן ומכאן. ומיהו, מחילה בטעות ליתא, דההיא מתנה גמורה היתה באותה שעה, דהא אי בעי בעל — מצי מסלק ליה בזוזי, וכדאמר רבא בפסחים בפרק "כל שעה" (ל, ב) דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה. **בכת אחותי כלה** — כלתי אשת בני. שכתב לה בני כל נכסיו, ואחר כך בא בעל חוב דבני לגבות חובו שקודם למתנה ומאוחר לכתובתה. **קניא** — ולא אמרינן עשאה אפוטרופא. **אלא לאו בבריא** — ושמע מינה דבבריא קניא, דליכא למימר אפוטרופא עשאה, דהא קאי הוא. ובשביב מרע איירי שמואל, ולא בבריא. **רב עוירא מוקי בכולהו** — כדאמרינן לעיל: כולהו קנו — דהיינו בת אצל הבנים, ואשתו ארוסה ואשתו גרושה. והכא נמי, הך אשתו דקתני — היינו אשתו ארוסה ואשתו גרושה. ומיהו, בבת אצל הבנים ליכא לאוקומה, דהא אשתו קתני. ואי קשיא: הא רבינא נמי באשתו ארוסה ואשתו גרושה מוקי לה, כדמפרש לקמיה, ואם כן אמאי קאמר תלמודא רב עוירא מוקי לה בכולהו? לימא נמי: רב עוירא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה, דהא ליכא ביניהו אלא בת אצל הבנים לחוד, כדפרישית לעיל. ובבת אצל הבנים ליכא לאוקומה, דהא אשתו קתני תריץ: משום דאמרן לעיל: רב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו קני כו' — הילכך נקט נמי הכא כי ההוא לישנא דלעיל. הכי גרסינן: רבינא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה. **אמר רב נחמן הלכה תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה** — דלא תטרוף כתובה מהני נכסים אף על פי שקדמה לבעל חוב, שהרי מחלה שעבוד אצלם משום דבאו לידה במתנה. ומיהו, אם קנה נכסים אחרי כן — תגבה מהן כתובתה, כדאמרינן לקמן בשמעתין. והא דאיצטריך רב נחמן לפסוק הלכה כחכמים — היינו משום דאיכא לאקשויי דידיה אדידיה, כדמקשי ואזיל, ואשמועינן רב נחמן דשינויא דקא משנינן דלא תקשי דידיה אדידיה — שינויא הוא. ואם לא אמר הלכה כחכמים — הוה אמינא דסבירא ליה כרבי אליעזר, כדמוכחא הך מילתא דלקמן. **ומתמהינן: ורב נחמן לא אזיל בתר אומדנא** — דהא מאומד הדעת יש לנו לומר דלא מחלה שעבוד הני נכסים בשביל המתנה. **מתנתו מתנה** — שהרי לא פירש בשעת מתנה: בשביל שאני סבור שמת בני אני נותן מתנה זו. **יודע** — היינו אומדנא, אף על פי שלא פירש נמי — כמי שפירש דמי. **ומשני** — הכא נמי בתר אומדנא אזיל רב נחמן, דקאמר תקרע כתובתה — דניחא לה בהך מתנה, משום דתיפוק קלא דאיהי מהימנא וחשובה גבי בעלה, ומשום הכי כתב לה כל נכסיו. ובההיא הנאה מחלה שעבוד כתובתה, ואמרה: אי אתי בעל חוב וטריף להני נכסי — לא חיישינא. **תנן התם** — במסכת פאה, בסוף פרק שלישי (משנה ז). ומשום דבעי עלה רבא בבריא היאך, נקט לה נמי הכא. הכי גרסינן לה: הכותב נכסיו לבניו. ולא גרסינן "כל". **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא** — ולא פירש אם לפרעון כתובתה אם לשם מתנה. דאי לפרעון כתובתה — הרי הוא כמו שפרע לה קצת כתובה, וכולי עלמא מודו דמה שנתן לבניו אינו כלום, דמשועבד היה לכתובתה. **אבדה כתובתה** — לא אבדה אבדה ממש, שאם יקנה נכסים אחר כך — תגבה מהן המותר, כדלקמן, דהא כתב לה "דקנאי ודעתיד אנא למיקני". אלא אבדה כתובתה מהני נכסים, שאם לא יקנה הבעל נכסים אחרים — הרי הפסידה, שמאלו שנתן לבניו לא תגבה עוד, דנתרצית להם במתנה זו הואיל ונתן גם לה קרקע כל שהוא, וכדמפרש טעמא ואזיל. וכגון שחלק להן ולה כל נכסיו. אבל שייר אפילו חד דיקלא שלא חלק אותו — אמרינן לקמן: מגו דנתתא אדיקלא נחתא נמי אכולהו. **וקא פריך: משום דכתב לה קרקע כל שהוא כו'** — בתמיה. **אמר רב במוכה להן על ידה** — עסקינן, שנתנה לו סודר שלה להקנות לבנים, כדקיימא לן (בבא מציעא מז, ב) בכליו של קונה. דמוכחא מילתא, מדקא משתדלא בזכיית הבנים, וגם נתן לה קרקע כל שהוא ואינה מערערת כלום, כיון דאיכא תרתי — ודאי נתרצית להם בלב שלם להיות קונין מתנה זו, שלא תוכל לטרוף מהן כתובתה, ומחלה להן השעבוד שעל הנכסים הללו, והפסידה כתובתה אם לא תמצא מקום אחר לגבות. **ושמואל אמר** — אפילו אין מזכה להו על ידה, אלא שהיתה לשם בשעה שכתב נכסיו לבניו והיא שותקת. דכיון דכתב לה קרקע כל שהוא — נתרצית, ושתיקה כהודאה דמיא. אבל אם לא נתן לה כלום — שתיקה אינה אלא כדי לעשות נחת רוח לבעלה. **רבי יוסי ברבי חנינא אמר** — אפילו לא היתה שם, ולא חלק בפניה, אלא שאמר לשון זה כשכתב לה ההוא קרקע כל שהוא: "טלי קרקע זו בכתובתיך", והיא לא ערערה — ודאי מחלה שעבודה משאר הנכסים. ואחרון אחרון מיקל.

ומקולי

בְּעֵי רָבָא: בְּבָרִיא הֵיאָךְ? בִּשְׁכִיב מְרַע הוּא דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלִישְׁתַּמְעוּן מִלָּה, אֲבָל בְּבָרִיא - הָא קָאֵי אִיהוּ. אוֹ דִּלְמָא בְּרִיא נַמִּי נִיחָא לֵיהּ דְּלִישְׁתַּמְעוּן מִלָּה מֵהָשְׁתָּא? תָּא שְׁמַע: הַכּוֹתֵב פֵּירוֹת נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ - גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַקַּרְקַע; לְמֶחֱצָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ - גּוֹבָה כְּתוּבָּתָהּ מִן הַשְּׁאָר. כָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ, וְיָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּקְרַע מַתְּנָתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל כְּתוּבָּתָהּ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תִּקְרַע כְּתוּבָּתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל מַתְּנָתָהּ, וְנִמְצֵאת קֵרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הַנְּחוּתוֹם: מַעֲשֶׂה וְאֵירַע הַדָּבָר בְּבַת אֲחוֹתִי כַּלָּה, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ: תִּקְרַע כְּתוּבָּתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל מַתְּנָתָהּ, וְנִמְצֵאת קֵרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן; טַעֲמָא דְּיָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב, הָא לֹא יָצָא עָלָיו שְׁטַר חוֹב - קָנְיָא; וּבְמַאי? אִילֵימָא בִּשְׁכִיב מְרַע - וְהָא אָמְרַתְּ: לֹא עָשָׂאָהּ אֶלָּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס! אֶלָּא לָאו בְּבָרִיא. - לְעוֹלָם בִּשְׁכִיב מְרַע, וְרַב עֲוִירָא מוֹקֵי לָהּ בְּכוּלְּהוּ, רָבִינָא מוֹקֵי לָהּ בְּאִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה וְאִשְׁתּוֹ גְּרוּשָׁה. אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה: תִּקְרַע כְּתוּבָּתָהּ וְתַעֲמוֹד עַל מַתְּנָתָהּ, וְנִמְצֵאת קֵרַחַת מִכָּאן וּמִכָּאן. - לְמֵימְרָא, דְּלָא אָזֵיל רַב נַחְמָן בָּתַר אוּמְדָּנָא? וְהָתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָלַךְ בְּנוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמַע שֶׁמֵּת בְּנוֹ, וְעָמַד וְכָתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְאַחַר כָּךְ בָּא בְּנוֹ - מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה, שֶׁאִילּוּ הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ קַיָּם לֹא כְּתָבָן; וְאָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּנִיחָא לָהּ דְּתִיפּוֹק עֲלָהּ קָלָא דְּכָתְבִינְהוּ נִיהֲלָהּ לְהַנְהוּ נְכָסִים. תְּנַן הָתָם: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ. - מִשּׁוּם דְּכָתַב לָהּ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ? אָמַר רַב: בְּמִזְכֶּה לָהֶן עַל יָדָהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמְחַלֵּק לְפָנֶיהָ וְהִיא שׁוֹתֶקֶת. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר: בְּאוֹמֵר לָהּ "טְלִי קַרְקַע זוֹ בִּכְתוּבָּתֵךְ".

ומקולי

למחצה לשליש ולרביע גובה כתובתה מן השאר — תימה: מאי קא משמע לן? פשיטא! ואומר רבינו יצחק: דרבותא קא משמע לן, דכשנותן לה פירות שדה אחת שתי שנים או שלש — לא יוכלו היתומין לטען ולומר שתטול כתובתה מאותה שדה שיש לה פירות. אלא גובה כתובתה משאר שדות שאין לה בהן כלום. לפי שרוצה ליטול כתובתה מיד, ובשדה שיש לה פירות אינה יכולה ליהנות מכתובתה עד שתי שנים או שלש, שהן זמן פירותיה.

מכלל

מכלל דתנא קמא כתיבה וקבלה בעי — ובקבלה גרידא מציא למימר: נחת רוח עשיתי לבעלי. ואם תאמר: מנא ליה דבעי תרוייהו? דלמא דבכתיבה גרידא סג"ל ויש לומר: דאם כן, מאי "אף על פי" דקאמר רבי יוסי, דמשמע שבא להקל על דברי תנא קמא? דהא קבלה עדיפא מכתיבה, ואם כן רבי יוסי מחמיר טפי? אלא ודאי תנא קמא תרוייהו בעי. וקשה: דאי קבלה עדיפא מכתיבה — אמאי איצטריך רבי יהודה למימר "היתה שם ולא קבלה", כיון דאמר "קבלה ולא היתה שם"? ורשב"ם נמי, שפירש דרב נחמן כשמואל, אלא ששמואל אליבא דרבנן, ורב נחמן אליבא דרבי יוסי קאמר דמהניא כתיבה לחודה בלא קבלה — אם כן אמאי נקט רבי יוסי "קבלה אף על פי שלא כתב לה"? הוה ליה למימר "כתב לה אף על פי שלא קבלה", דהוי חידוש יותר! ואי הוה אמר דכתיבה וקבלה שוין הן — הוה אתי שפיר. ודייק: תנא קמא כתיבה וקבלה בעי, דאי מהניא כתיבה גרידא — מאי "אף על פי" דקאמר רבי יוסי, דמשמע דאתא להקל? הלא הן שוין! עלילתא

ומקולי כתובה שנו כאן. אבולהו קאי. דשאר בעלי חובין לא אבדו בכך, עד שיאמרו בפירוש: אנו מוחלין השעבוד שעל הנכסים הללו. אבל בכתובה הקלו, דראקילו גבה נמי לענין זיבורית. ודמפרש טעמא בכתובות (פו, א): דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, דניחא לה בכל דהו, בדריש לקיש: טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. אבל שאר בעל חוב, שעושה טובה ללוה — לא מקילינן גביה, דבשביל שהוא עושה טובה אין לו לאבד בחנם. **הכי גרסינן: תנן רבי יוסי אומר אם קבלה עליה אף על פי שלא כתב לה אבדה כתובתה** — וסיפא דהך היא במסכת פאה. "כתב לה אף על פי שלא קיבלה" לא גרסינן. קבלה עליה — שמחלה להם השעבוד בפירוש. **מכלל** — דשמעיה רבי יוסי לתנא קמא דבעי קבלה גמורה עם הכתיבה. דאם איתא דכתיבה לחוד קאמר — הכי הוה ליה לרבי יוסי למימר: אף על פי שכתב לה לא אבדה כתובה אלא אם כן קיבלה עליה. וקשיא לכל הני דלעיל, דמוקי למילתיה בשותקת, שלא נתרצית בפירוש. דהכי הוה ליה לתרוצי: הכא במאי עסקינן — בשקיבלה עם הכתיבה, דיקא נמי דקתני סיפא: רבי יוסי אומר כו'. **וכי תימא כולה רבי יוסי היא** — ואשמעינן רישא דבכתיבת קרקע כל שהוא לחוד אבדה כתובתה, ואשמועינן נמי בסיפא דאם קבלה אף על פי שלא כתב לה אבדה כתובה, דאו הא או הא בעי. ומשום דבכתיבה לחוד מיירי רישא — איצטריכו לתרוצי מה שתירצו. **אמר רבי יהודה אימתי כו'** — דברי תנא קמא אתא רבי יהודה לפרושי בברייתא, היכי דמי האי "כתב לה קרקע כל שהוא" דקאמר תנא קמא אבדה כתובתה. ומוקי לה רבי יהודה בדאיכא קבלה, והיתה שם בשעה שחלק לבניו. דכיון דהיתה שם וקיבלה — חזקה אין אדם רואה שנותנין ממונו בפניו ומחזיק את המתנה לקיימה, אלא אם כן עושה בלב שלם. וכדאמר בסנהדרין (כה, א): "אימתי" דרבי יהודה — לפרש דברי חכמים. **אבל היתה שם ולא קיבלה עליה** — אלא היתה שותקת. **קיבלה עליה ולא היתה שם** — מציא למימר: נחת רוח עשיתי לבעלי. אלמא, מדרבי יהודה שמעינן דתנא קמא כתיבה וקבלה בעי. **שותף בין הבנים** — שכתב לה נמי קרקע כל שהוא — מחלה. ולא מצרכינן לכל הנך כחות דאמרי הנך אמוראי לעיל, אלא בכתיבה בעלמא אבדה, כרבי יוסי דסגי לה בחדא או קבלה או כתיבה. ומצאתי בתשובות רבינו שלמה זקני זכר צדיק לברכה, דרב נחמן קאי בשיטת שמואל רבו, דאוקמה במחלק לפניה והיא שותקת. ואף על גב דאותביניה לעיל — הני מילי משום דתנא קמא קבלה נמי בעי. מידהו, לרבי יוסי דסבר דסגי ליה בחדא, בכתיבה בלא קבלה, איכא למיפרך נמי כדלעיל: משום דכתב לה קרקע כל שהוא אבדה כתובתה? וצריך לשנויי לרבי יוסי במחלק לפניה והיא שותקת. ורב נחמן כרבי יוסי סבירא ליה, דסגי ליה או בכתיבה או בקבלה, וכיון דמחלק לפניה והיא שותקת — לפיכך מוחלת, שהרי עשאה שותף לחלקה חלק בפני עצמה בין הבנים. ומיגו דחשיבא ליה כאחד מבניו, לחלק נמי לה חלק כמו שמחלק לבניו — מתרצה לו, ומוחלת השעבוד מן הנכסים. ורב נחמן לפרש טעם לדברי שמואל אתא. **בבריא היאך** — בריא שכתב נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, ועשאה שותף בין הבנים, מי אבדה כתובתה או לא? מי אמרינן: בשכיב מרע הוא דאבדה שעבוד כתובתה שעל הנכסים הללו, דהא ידעה דלית ליה נכסים יותר, וגם לא יהיו לו עוד שהרי ימות, והלכך הוה לה לערער במתנה זו, וכיון דשתקה — ודאי נתרצית, וקנו. אבל בבריא לפיכך שותקת — סברה: הדר קני בעלי נכסים היום או למחר ואגבה מהם, כדכתיב בשטר הכתובה "ודעתיד אנא למיקני", ומה לי להכעיסו עכשיו, עד שאראה אם יקנה עוד נכסים. וכיון דמשום הכי שתקה — לא אבדה שעבוד כתובתה מהני נכסי, ותתרוף מהן היום או למחר. **או דלמא השתא מיהא הא לית ליה** — ולא מסקא אדעתה דלמא הדר קני. וכיון דלא מסקא אדעתה — היה לה למחות. אלא ודאי מדאישתיקא — אודויי אודיא ליה, ונתרצית, וגמרה ומחלה להו שעבודה. ומיהו, אם יבואו לו נכסים היום ולמחר — תגבה מהן, כדלקמן, שהרי חוב כתובתה לא מחלה, אלא שעבוד כל הני נכסים שנתן לבניו מחלה, ואהני מחילה דידה דלא תתרוף עוד מהן. כן נראה בעיני, ועיקר, דרבא פשיטא ליה דאילו קני נכסים גביא מינייהו, כדלקמן. ואית דמפרשי דמבעיא אי גביא מנכסים דקני למחר או לא. וטעות, דמילתא דמיפשטא לקמן לרב כהנא לאו אורחא דתלמוד למימר תיקו. והכי הוה ליה למימר: מילתא דמבעיא ליה לרב פשיטא ליה לרב כהנא, דההוא דאמר להו תילתא לברת כו', כדלקמן. דכהאי גוונא אמר בפרק "הגוזל עצים" (בבא קמא קה, ב): בעי רבא נשבע עליו מהו מי אמרינן כו'. מילתא דמיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה, דאמר רבה: שורי גנבת כו'. **ההוא** — שכיב מרע. **דאמר להו פלגא לברת כו'** — שתי בנות היו, וחלק להן כל נכסיו מקרקעי, ותילתא דפירי נתן לאשתו. קא סלקא דעתך השתא — פירות מחוברין, ולקמיה מוקי לה בתלושין. **כהאי גוונא** — דלא כתב לאשתו קרקע כל שהוא, אלא פירות, מאי? מי מחלה שעבוד שיש לה על הנהו מקרקעי בשביל שעשאה שותף בין הבנות בחלוקת הפירות, שהבנות נטלו שני חלקים והיא חלק שלישי, או לא, הואיל ולא עשאה שותף בגוף הקרקע, ותחזור ותתרוף מותר הכתובה מן הבנות. ומידהו, כל כתובתה לא תחזור ותתרוף, דהני פירות חשבינן לה בכתובתה, כדאמרינן לקמן בפירקין (קלח, א): "תנו מאתים זוז לפלונית אשתי כראוי לה" — נוטלתן ואת כתובתה. ומפרשינן התם, דמשום לישנא יתירא דקאמר "כראוי לה" נוטלתן לבד כתובתה. אבל לא אמר "כראוי לה" — ידה על העליונה, שאם אותן מאתים הוו יותר — נוטלתן בכתובתה, ואם כתובתה יתירה — נוטלת כתובתה בין הכל. **אלא דקל אחד** — לאכול פירותיו עד שייבש האילן, ושוב אין לה בקרקע כלום. והיינו דבר שבא לעולם אפילו לרבנן דפליגי אדרבי מאיר, דהא אקני לה בגוף האילן. **אבדה כתובתה** — שהרי עשאה שותף בין הבנים בקרקע, דהא יניקת קרקע אקני לה, והוא הדין לפירות מחוברין. והאי דקאמר אילן לפירותיו — לא למעט פירות מחוברין בלא אילן, אלא רבותא הוא, דאף על גב דגוף האילן אינו שלה לכשייבש, והשתא לית ביה פרי — אפילו הכי בקרקע דמי. וכל שכן היכא דאקני לה פירות גופייהו, שגדלו כבר ומחוברין לקרקע. **והכא פירא בעלמא** — דהא פירות תלושין מיבעי לן. **מטלטלי לא קאמינא** — דאבדה בכך. דודאי לא אבדה כתובתה, דלא חשיבי לה. ובמתניתין קתני "קרקע כל שהוא" ולא מטלטלי, אבל הייתי סבור דמחוברין בעית מינאי. **ההוא** — שכיב מרע. **דאמר להו תילתא לברת ותילתא לבתי השניה ותילתא לאשתי** — דהיינו עשאה שותף בין הבנות. ומן הדין אבדה כתובתה מהני תרי תילתי שנתן האב לבנות. שהרי מחלה להו שעבודה, ולא תתרוף עוד מחוב כתובתה כלום אלא אם כן יקנה בעלה נכסים אחרים אחרי כן, שהרי מנכסים הבאים לא מחלה שעבוד שלה. ואיתרמי מילתא דלא קנה נכסים אחרים, אלא מהני נכסים עצמן חזר וקנה, דשכיבא חדא מבנתא בחייו וחזר וירשה, שהאב יורש את בתו. **סבר רב פפי למימר** — לית לה לאיתתא אלא תילתא דיהב לה בעלה. דמזה תילתא דחזר וקנה — לית לה מידי, שהרי לא ממקום אחר בא לידו, אלא מאותן נכסים עצמן של בנות שכבר מחלה האשה שעבודה עליהם, והלכך לא הדרי משעבדי לה.

אמר

ומקולי כתובה שנו כאן. תְּנַן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָתַב לָהּ - אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ; מִכְּלָל דְּתַנְּא קַמָּא סָבַר: כְּתִיבָה וְקַבָּלָה בָּעֵי! וְכִי תֵּימָא: כּוּלָּהּ רַבִּי יוֹסֵי הִיא - וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? שֶׁהָיְתָה שָׁם וְקִבְּלָה עָלֶיהָ, אֲבָל הָיְתָה שָׁם וְלֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ, קִבְּלָה עָלֶיהָ וְלֹא הָיְתָה שָׁם - לֹא אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ! תְּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ. תְּיוּבְתָּא. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הָא רַב, הָא שְׁמוּאֵל, הָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מָר מַאי סְבִירָא לֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂאָהּ שׁוּתָּף בֵּין הַבָּנִים - אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ. אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן: כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂאָהּ שׁוּתָּף בֵּין הַבָּנִים - אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ. בָּעֵי רָבָא: בְּבָרִיא הֵיאָךְ? מִי אָמְרִינַן: בִּשְׁכִיב מְרַע הוּא דְּיָדְעָה דְּלֵית לֵיהּ וְקָמְחַלָּה, אֲבָל בְּבָרִיא סָבְרָה: הָדַר קָנֵי. אוֹ דִּלְמָא הָשְׁתָּא מִיהַת לֵית לֵיהּ? תֵּיקוּ. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: "פַּלְגָּא לִבְרַת, וּפַלְגָּא לִבְרַת, וְתִילְתָּא לְאִיתַּת בְּפִירֵי"; אִיקְּלַע רַב נַחְמָן לְסוּרָא, עוּל לְגַבֵּי רַב חִסְדָּא, אֲמַר לֵיהּ: כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי? אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אֲפִילּוּ לֹא הִקְנָה לָהּ אֶלָּא דֶּקֶל אֶחָד לְפֵירוֹתָיו - אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ. אֲמַר לֵיהּ: אֵימוּר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הָתָם - דְּאַקְנֵי לָהּ בְּגוּפָהּ דְּאַרְעָא, הָכָא פֵּירָא הוּא! אֲמַר לֵיהּ: מְטַלְטְלֵי קָא אָמְרַתְּ? מְטַלְטְלֵי וַדַּאי לָא קָא אָמְינָא. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: "תִּלְתָּא לִבְרַת, וְתִלְתָּא לִבְרַת, וְתִלְתָּא לְאִיתַּת", שְׁכִיבָא חֲדָא מִבְּנָתֵיהּ; סָבַר רַב פַּפִּי לְמֵימַר: לָא שְׁקָלָא אֶלָּא תִּלְתָּא,

אמר

הגמרא מבארת את טעם הדבר ששיעבוד הכתובה נמחל מהנכסים באומדנות אלו: **וּמִקּוּלֵי כְּתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן** – דין זה הוא מהקולות שהקלו חכמים בחיוב כתובה. שאילו היה זה בעל חוב, לא היה שיעבוד חובו נמחל בכך, אלא שהקלו בכתובה יותר מבשאר חובות, משום שיותר משהאיש רוצה לישא האשה רוצה להנשא ולכך אף אם יקלו בחוב הכתובה לא ימנעו נשים מלהנשא. לעומת זאת לגבי בעל חוב שעשה טובה ללווה והלוה לו, אין להקל בחובו שיאבד שיעבודו בחינם, ואפילו זיכה לבניו על ידו אין זו מחילה, עד שיאמר בפירוש שהוא מוחל לו.

הגמרא מביאה את המשך המשנה במסכת פאה, ומקשה ממנה על דברי אמוראים אלו: **תְּנַן** – שנינו במשנה בפאה (שם) עוד, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ** – שמחלה במפורש על השיעבוד שהיה לה בשדות שניתנו לבנים, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לָהּ** – שלא נתן לה דבר במתנה, גם כן **אִבְּדָה** את שיעבוד **כְּתוּבָּתָהּ.**

מדייקת הגמרא: ממה שהמשנה מביאה שכך דעת רבי יוסי, **מִכְּלַל** – משמע מזה **דְּתַנָּא קַמָּא** חולק על כך **וְסָבַר** שגם **כְּתִיבָה** וְגם **קַבָּלָה בְּעֵי** – צריך כדי שתמחל, שאינה מוחלת אלא אם כתב לה קרקע במתנה וגם אמרה בפירוש שהיא מוחלת על כתובתה, ובלא זה אין זו מחילה גמורה, ועל כך בא רבי יוסי לחלוק ולומר שדי באמירתה בלבד גם בלא שנתן לה דבר. ומעתה קשה שהרי זה שלא כדברי כל האמוראים לעיל (ע"א), שכששאלנו למה איבדה את שיעבוד כתובתה בכתיבה זו, יישבו שנתרצתה מפני אומדנות שונות, והיה להם לומר שאיבדה אותה מפני שקיבלה זאת בפירוש.

הגמרא דנה בישוב קושיא זו: **וְכִי תִּימָא** – ואם תאמר ליישב שאין במשנה מחלוקת כלל, **וּכוּלְּהּ** דעת **רַבִּי יוֹסֵי הִיא,** שברישא של המשנה נאמר שדי בכתיבה לבד, והוסיף רבי יוסי בסיפא שדי גם בקבלה לבד, ומפני הרישא הוצרכו האמוראים ליישב מדוע איבדה כתובתה בכתיבה לבדה, ועל כך אמרו מה שאמרו. אולם, היתכן לומר כן, **וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה** לפרש את דברי תנא קמא, **אִמָּתַי** אמרו במשנה שאם כתב לה קרקע כלשהו שאיבדה כתובתה, אין זה אלא באופן **שֶׁהָיְתָה שָׁם** בעת שכתב נכסיו לבניו **וְקִבְּלָה עָלֶיהָ** בפירוש למחול שיעבודה, שחזקה אין אדם רואה שנותנים ממונו לאחרים בפניו ושותק, ועל כן אנו אומרים שעשתה זאת בלב שלם, **אֲבָל הָיְתָה שָׁם** בעת כתיבת הנכסים **וְלֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ** אלא שתקה, או **שֶׁקִּבְּלָה עָלֶיהָ** בפירוש **וְלֹא הָיְתָה שָׁם** בעת שכתב, **לֹא אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ,** שבאופן הראשון שהיתה ולא קיבלה אין שתיקתה מורה על הסכמתה, ובאופן השני, שקיבלה ולא היתה, משום שיכולה לומר לא הסכמתי אלא כדי לעשות נחת רוח לבעלי.

ומברייתא זו מוכח שאין לומר שהמשנה כולה רבי יוסי היא, שהלא מפורש בה שלדעת תנא קמא צריך גם כתיבה וגם קבלה ושלא כדעת רבי יוסי. ומעתה הרי זה סותר לדברי האמוראים שפירשו במשנה בדעת תנא קמא שאיבדה כתובתה מכוחן של אומדנות שונות אף בלא שתאמר בפירוש שמחלה שיעבודה.

אומרת הגמרא: **תִּיוּבְתָּא דְּכוּלְּהוּ** – לכאורה יש מכאן פירכא לדברי רב ושמואל ורבי יוסי ברבי חנינא. מסיקה הגמרא: **תִּיוּבְתָּא** – אכן פירכא היא, ונדחו דבריהם, ואין האשה מאבדת את שיעבוד כתובתה אלא אם כן מחלה בפירוש.

הגמרא מביאה את דעת רב נחמן בענין זה: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, הָא רַב הָא שְׁמוּאֵל הָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא** – שמענו עד כאן את דברי רב ושמואל ורבי יוסי ברבי חנינא, **מַר מַאי סְבִירָא לֵיהּ** – מה סובר מר בדבר זה. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **שֶׁאֲנִי אוֹמֵר,** אם כתב נכסיו לבניו לפניה ונתן לה קרקע כלשהו, אף אם לא אמרה דבר, **כֵּיוָן** שבכתיבה זו החשיבה, **שֶׁעֲשָׂאָהּ שׁוּתָּף בֵּין הַבָּנִים** – שקיבלה חלק בנכסיו כאילו אף היא כאחד מבניו, **אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ,** שמפני חשיבות זו שעשה לה היא מוחלת שיעבודה מנכסיו שיתקיימו דבריו. **אִיתְּמַר נַמִּי** – וכך גם נאמר בבית המדרש, **אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, כֵּיוָן שֶׁעֲשָׂאָהּ שׁוּתָּף בֵּין הַבָּנִים אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ.**

רב נחמן ודאי לא דיבר לדעת תנא קמא, הסובר שצריך גם כתיבה וגם קבלה וכפי שהוכיחה הגמרא לעיל, אלא דעתו כרבי יוסי שדי בקבלה לבד והוא הדין שדי בכתיבה לבד. שעל כך, שמועילה כתיבה לבדה לרבי יוסי, יש לשאול כדלעיל 'וכי משום שכתב לה קרקע כלשהו איבדה כתובתה', ויש ליישב כדברי האמוראים הנ"ל, שזיכה להם על ידה או שכתב לה והיא שותקת או שאמר לה טלי קרקע זו בכתובתך. ורב נחמן סובר בזה כשמואל רבו שמדובר שכתב לה והיא שותקת, וכאן בא לבאר את טעמו של דבר, מפני מה היא מוחלת בכך, ומבאר שהמחילה היא מפני שעשאה שותף בין הבנים.

הגמרא מביאה ספק בענין זה: **בָּעֵי** – הסתפק **רָבָא, בְּבָרִיא** הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כלשהו, **הֵיאַךְ** הדין בזה, האם גם כאן נאמר שאיבדה כתובתה כמבואר לעיל, כיון שעשאה שותף בין הבנים, או שמא לא. **מִי אַמְרִינָן** – האם נאמר שרק **כִּשְׁכִיב מְרַע הוּא דְּיָדְעָה דְּלֵית לֵיהּ** – שיודעת היא שיותר לא יהיו לו נכסים ולכך היה לה לערער על מתנה זו, **וְקָמָחֲלָה** – וכיון ששתקה ולא ערערה ודאי מחלה על שיעבוד כתובתה, **אֲבָל בְּבָרִיא** אין שתיקתה הוכחה על מחילתה, שיתכן ששתקה מפני **שֶׁסָּבְרָה שֶׁהָדַר קָנֵי** – שעתיד הוא לקנות נכסים נוספים ותגבה את כתובתה מהם ומה לי להכעיסו עתה במחאה, וכיון שמפני כן שתקה, לא מחלה על שיעבוד כתובתה כלל, ויכולה היא לגבותה מנכסים אלו לכשתרצה. **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יש לומר שאין לחלק בין בריא לשכיב מרע, כיון **שֶׁהַשְּׁתָּא מִיהַת לֵית לֵיהּ** – עתה אין לו נכסים נוספים ואינה מעלה על דעתה שיחזור ויקנה, וכיון שכן היה לה למחות, ומכיון שלא מחתה מחלה על שיעבוד כתובתה.

מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

הגמרא מביאה מעשה מענין זה ממנו למדים מהו הדין בכתב לה מטלטלין בלבד: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ** – מעשה באדם שהיה שכיב מרע והיו לו שתי בנות ונתן להן את נכסיו ואמר שיהיה **פַּלְגָא לְבִרַת וּפַלְגָא לְבִרַת** – מחצה מהנכסים לבת זו והמחצה האחר לבת זו, **וְתִילְתָא לְאִיתַּת בְּפֵירֵי** – ושליש מהפירות שבהם יהיה לאשתו. **אִיקְּלַע** – הזדמן **רַב נַחְמָן לְעִיר סוּרָא, עָיֵל לְגַבֵּי** – נכנס אצלו **רַב חִסְדָּא, וְאָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרב נחמן **כִּי הַאי גַּוְונָא מַאי** – מהו הדין במקרה זה. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב חסדא, **הָכִי** – כך **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֲפִילּוּ לֹא הִקְנָה לָהּ** בעלה **אֶלָּא דֶּקֶל אֶחָד לְפֵירוֹתָיו,** כלומר שיש לה בו רק אכילת פירות עד שייבש ולא יותר, **אִבְּדָה כְּתוּבָּתָהּ,** שהרי נתן לה בעלות בקרקע לענין הפירות, ואף כאן, איבדה את כתובתה אף שקיבלה פירות בלבד, שהרי נתן לה בעלות בקרקע.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרב נחמן, **אֵימוֹר** – כל מה שאמרנו **דְּאָמַר** זאת **שְׁמוּאֵל,** אין זה אלא **הָתָם** – שם, כשנתן לה דקל לפירותיו, משום **דְּאַקְנֵי לָהּ בְּגוּפָהּ דְּאַרְעָא** – שהקנה לה בגוף הקרקע, אבל **הָכָא** – כאן, אין לומר כן, שהרי **פֵּירָא הוּא** – רק פירות תלושים נתן לה ולא קרקע כלל. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב חסדא, **מִטַּלְטְלֵי קָא אָמְרַתְּ** – האם אמרת שמדובר כאן שהקנה לה פירות תלושים בלבד, **מִטַּלְטְלֵי וַדַּאי לֹא קָא אָמִינָא** – במטלטלין ודאי לא אמרתי שאיבדה בכך את כתובתה, שהרי במשנה נאמר שאין הדין כן אלא בנתן לה קרקע כלשהו ולא מטלטלין, אלא שסברתי שבפירות מחוברים אתה שואל ולכך אמרתי שאיבדה כתובתה, אבל באופן ששאלת לא איבדה כלל, וגובה כתובתה מאותם הנכסים.

הגמרא מביאה מעשה נוסף מענין מחילת שיעבוד כתובה על ידי כתיבת קרקע כלשהו: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ** – מעשה באדם שהיה שכיב מרע והיו לו שתי בנות ונתן להן את נכסיו ואמר שיהיה **תִּלְתָא לְבִרַת וְתִלְתָא לְבִרַת וְתִלְתָא לְאִיתַּת** – שליש לבתו אחת ושליש לבת האחרת ושליש לאשתו, וכיון שכן מחלה על שיעבוד כתובתה מנכסים אלו, שהרי עשאה שותף בין הבנים, כאמור למעלה. לאחר מכן **שְׁכִיבָא חֲדָא מִבְּנָתֵיהּ** – מתה אחת מבנותיו בחייו וירשה אביה וחזרו אליו הנכסים, ונשאלה עתה השאלה, האם יכולה האשה לגבות את כתובתה מנכסים אלו. שמצד אחד יש לומר שאינה יכולה

לגבות מהם אחר שמחלה את השיעבוד שהיה לה עליהם, ומצד שני יש לומר שיכולה היא לגבות מהם, שהרי יכולה היא לגבות מנכסים שקנה אחר מתנה זו, ואף נכסים אלו שחזרו לרשותו אין הם שונים משאר נכסים שקנה, שמתחדש בהם השיעבוד עבור כתובתה.

אומרת הגמרא: **סָבַר רַב פַּפִּי לְמֵימַר** – לומר, **לֹא שָׁקְלָא אֶלָּא תִּלְתָא** – אינה יכולה ליטול אלא את אותו שליש שנתן לה בעלה, ומהשליש של הבת שמתה שחזר לאב, אינה יכול לגבות, כיון שמחלה את השיעבוד שעליו.

אָמַר לֵיהּ **רַב כַּהֲנָא** לרב פפי, **אִילּוּ הָדַר** – חזר בעלה **וְקָנֵי** – וקנה נכסים אחרים, **מִי לֹא שָׁקְלָא** – האם אינה נוטלתם בחוב כתובתה, הלא מחלה רק על השיעבוד שיש לה על חלקן של הבנות משום שעשאה שותף ביניהן, אבל לא מחלה על חוב כתובתה עצמו. **וְכֵיוָן דְּאִילּוּ הָדַר** – חזר בעלה **וְקָנֵי** נכסים, **שָׁקְלָא** – נוטלתם בחוב כתובתה, **הַשְׁתָּא נַמִּי שָׁקְלָא** – גם עתה תטול בחוב כתובתה נכסים אלו של הבת עצמה שחזרו לרשות הבעל, שאין לחלק בינם לנכסים אחרים שקנה, והם חוזרים ומשתעבדים לכתובתה.

הגמרא מביאה מעשה בו הבעל לא חילק את כל נכסיו, ודנה אם דינו דומה לאמור לעיל: **הַהוּא** שכיב מרע **דְּפַלְגִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ** – שחילק את נכסיו, **לְאִתְּתֵיהּ וְלִבְנֵיהּ** –לאשתו ולבניו, אולם לא חילק את כולם, אלא **שַׁיֵּיר חַד דִּיקְלָא** [–דקל] שלא נתנו. **סָבַר רַבִּינָא לְמֵימַר** – חשב רבינא מתחילה לומר, כי באופן זה **לֵית לָהּ אֶלָּא חַד דִּיקְלָא** – אין לה אלא דקל אחד לגבות ממנו את כתובתה, שהרי מחלה על שיעבוד כתובתה מהנכסים שחילק לבניה, מאחר שעשאה שותף ביניהם, ולא נותר ביד הבעל אלא דקל אחד שממנו לא מחלה על שיעבודה. **אָמַר לֵיהּ רַב יִמַּר לְרַבִּינָא, אִי לֵית לָהּ** – אם אין לה לגבות מחלק הבנים, משום שמחלה עליו, **חַד דִּיקְלָא נַמִּי לֵית לָהּ** – גם מאותו דקל אין לה לגבות, שמחלה על שיעבודה גם ממנו, שכשם שמחלה על זה כך מחלה על זה, כיון שעשאה שותף ביניהם. **אֶלָּא** סברתך שתגבה מדקל זה היא שכיון שהניח אותו ולא נתנו לבניו, לא מחלה כתובתה, כיון שהניח לה מקום לגבות ממנו מקצת מן החוב, ומעתה נאמר **שִׁמְּנוּ דְּנָחְתָא לְדִיקְלָא** – מתוך שהיא באה וגובה את חוב כתובתה מדקל זה, **נָחֲתָא נַמִּי לְכוּלְּהוּ נִכְסֵי** – יכולה היא לגבות מכל הנכסים, גם מאלו שנתן לבניו, שניתן לומר שאף עליהם לא מחלה, ומה שלא מחתה הוא משום שסברה שאחר שישומו בית דין את הדקל ותטרפנו תשוב לערער על שאר הנכסים ותגבה מהם את המותר, וממילא אין שתיקתה מורה על מחילה כלל וכלל.

הגמרא שבה לעסוק בדין הנחלה דרבי יוחנן בר ברוקה שבמשנתנו (לעיל קל.): **אָמַר רַב הוּנָא, שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב שֶׁכָּל נְכָסָיו יהיו לְאַחֵר,** ולא פירש בכתיבתו לא לשון מתנה ולא לשון ירושה, **רוֹאִין** את המקבל, **אִם** הוא **רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ** [–עומד ליורשו לכשימות יחד עם יורשים אחרים], כגון שהוא בן בין הבנים, או שהיא בת בין הבנות ואין לו בנים, שדין המקבל לרשת אלא שהגדיל את חלקו יותר מהמגיע לו, **נוֹטְלָן מִשּׁוּם** [–בתורת] **יְרוּשָׁה,** שתוקפה של נתינה זו היא כדין הנחלת אדם המנחיל את נכסיו לראוי ליורשו וכמבואר במשנה לעיל (קל.) בשם רבי יוחנן בן ברוקה, שכיון שיכול המקבל לקבל משום ירושה ומאליו יהיה כן אף בלא שיפרש, ודאי לכך התכוון הנותן הואיל ולא פירש לשון מתנה, ועוד, שמן הסתם בא לתת לו בירושה ולא לעקור דין ירושה דאורייתא, **וְאִם לָאו,** שאינו ראוי ליורשו, שיש קרובים ממנו, ואי אפשר לו לנותן להנחיל לו את הנכסים בתורת ירושה, **נוֹטְלָן מִשּׁוּם** [–בתורת] **מַתָּנָה,** שהלא אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואף שלא אמר לשון מתנה על כרחנו לכך התכוון.

רב נחמן הבין שעיקר דבריו של רב הונא באו להורות שיש תורת ירושה בנותן את נכסיו למי שראוי ליורשו, והיינו לפסוק שהלכה כרבי יוחנן בן ברוקה, ועל כן הקשה על כך: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן** לרב הונא, **נָבֵא נָבוּבֵי לָמָּה לָךְ** – למה לך להסתיר את דבריך, **אִי סְבִירָא לָךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה,** שיכול אדם להנחיל את נכסיו למי שראוי ליורשו, **אֵימָא** – אמור בפירוש **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, דְּהָא שְׁמַעְתְּתֵיךְ** – שהלא ההלכה שאמרת **כְּשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הוּא דְּאַזְלָא** [–הולכת], ולמה העלמת את דבריך ואמרת שאם ראוי ליורשו נוטלם משום ירושה בלא לפרש שכוונתך אינה אלא לפסוק כמותו.

שב רב נחמן ואמר: **דִּלְמָא** – שמא לא התכוונת לפסוק כרבי יוחנן בן ברוקה כלל, אלא **כִּי הָא קָאָמְרַת** – על מעשה כזה אמרת דבריך, **דְּהַהוּא דַּהֲוָה קָא שָׁכִיב** – שהיה אדם שנטה למות, **וְאָמְרוּ לֵיהּ נִכְסֵיהּ לְמַאן** – ושאלוהו למי יהיו נכסיך, **דִּלְמָא לִפְלָנְיָא** – שמא יהיו לפלוני, **וְאָמַר לְהוּ אֶלָּא לְמַאן** – והשיב להם 'אלא למי', כלומר וכי למי יהיו אם לא לאותו פלוני, והרי זה כאילו אמר שנכסיו יהיו לאותו פלוני, אלא שלא פירש אם בתורת ירושה או בתורת מתנה, **וְאָמְרַת לָן עָלָּהּ** – ואמרת לנו [רב הונא] על מעשה זה, **שאִם** אותו פלוני **רָאוּי** הוא **לְיוֹרְשׁוֹ,** כגון שהוא בנו, או שהוא בת ואין לו בנים, **נוֹטְלָן** אותו פלוני **מִשּׁוּם** [–בתורת] **יְרוּשָׁה, וְאִם לָאו,** שאינו ראוי ליורשו, שיש קרובים הימנו הבאים לרשת את המת, **נוֹטְלָן מִשּׁוּם** [–בתורת] **מַתָּנָה.** ואף כאן מה שאמרת היה על מעשה כזה, ולא ללמדנו את עיקר הדבר שהלכה כרבי יוחנן בן ברוקה באת, אלא לומר שכשאמר בלשון סתמי, אם אפשר לתתם לו בלשון ירושה, אכן ירושה היא, ורק כאשר הדבר אינו אפשרי הרי זו מתנה, וללמד שיש חילוק בין נתינה בתורת ירושה לנתינה בתורת מתנה.

אָמַר לֵיהּ רב הונא לרב נחמן, **אִין הָכִי קָאֲמִינָא** – אכן, זו היתה כוונתי.

הגמרא מבררת מה ההבדל להלכה בין אם קיבל את הנכסים בתורת ירושה או שקיבלם בתורת מתנה: **לְמַאי הִלְכְּתָא** – לענין מה נוגעת הלכה זו שאמר רב הונא שאם אפשר שיקבל את הנכסים כירושה הרי זו ירושה ואם לא הרי זו מתנה, ומשמע שיש הבדל להלכה אם קיבלם כך או שקיבלם כך. **סָבַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר** – ישב רב אדא בר אהבה לפני רבא וסבר לומר חילוק זה, **שאִם** אותו מקבל הוא **רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ,** והוא מקבל את הנכסים בתורת ירושה, **אַלְמְנָתוֹ** של המת **נְזוֹנֵית מִנְּכָסָיו** אלו שנתן לאותו פלוני, שהרי אלמנת המת ניזונת אחר מותו מנכסי יורשיו, וכיון שקיבל את הנכסים בתורת ירושה עליו לזון אותה מהם, **וְאִם לָאו,** שאינו ראוי ליורשו והוא מקבלם בתורת מתנה, **אֵין אַלְמְנָתוֹ נְזוֹנֵית מִנְּכָסָיו** אלו שנתן, כפי שאינה ניזונת מנכסים אחרים שהיו ברשות המת ומכרם או נתנם. **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא** לרב אדא בר אהבה, **מִינְּרַע נְרַעָא** – וכי נגרע כוחה של האלמנה במה שנתן את הנכסים בתורת מתנה מאשר אם נתן לו בתורת ירושה, שלא תגבה מנכסים אלו, **הַשְׁתָּא** – אם עתה **בִּירוּשָׁה** שהיא מועילה **מִדְּאוֹרַיְיתָא, אָמְרַתְּ שֶׁאַלְמְנָתוֹ נְזוֹנֵית מִנְּכָסָיו** ואין הירושה מפקיעה את זכותה, אם כן **בְּמַתָּנָה** [–מתנת שכיב מרע] שמועילה רק מתקנה **דְּרַבָּנָן, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שלא תפקע זכותה ושתוכל לגבות הימנה, כלומר שודאי לא תקנו חז"ל שתחשב מתנת שכיב מרע כנתינה רגילה ולהעדיפה על ירושה, ועל כן אף אם יטלם המקבל משום מתנה תיזון אלמנת המת מנכסיו, ולא לחילוק זה התכוון רב הונא.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, החילוק בין אם מקבל הלה את הנכסים בתורת ירושה או שמקבלם בתורת מתנה, הוא **כִּדְשָׁלַח** – כדין זה ששלח **רַב אַחָא בַּר רַב עַוְיָא,** וכה אמר, **לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה,** אם אמר אדם לחבירו **'נְכָסַי יהיו לְךָ וְאַחֲרֶיךָ** [–אחר מותך] יהיו **לִפְלוֹנִי', אִם הָיָה הִרְאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, אֵין לַשֵּׁנִי בְּמְקוֹם רִאשׁוֹן כְּלוּם,** שאפילו מת הראשון אין הנכסים עוברים לשני אלא ליורשי הראשון, והטעם לדבר הוא, **שֶׁאֵין** מה שאמר 'נכסי לך' **לְשׁוֹן מַתָּנָה** בדווקא, **אֶלָּא** יכול להתפרש גם **כְּלְשׁוֹן יְרוּשָׁה,** וכיון שהוא יכול לקבלם בתורת ירושה כך הוא מקבלם, ויורש הוא, **וִירוּשָׁה אֵין לָהּ הֶפְסֵק,** שאין אדם יכול להתנות ולומר שאחר שימות יורשו יקבל אדם אחר את הנכסים.

זהו החילוק בין אם נוטלם הלה בתורת ירושה או שהוא נוטלם בתורת מתנה, שאם נוטלם בתורת ירושה אין לירושה זו הפסק, דהיינו שאם הוסיף הנותן ואמר שאחרי הראשון יקבל את הנכסים אדם אחר, דבריו בטלים והראשון זוכה בהם לו ולבניו לעולם, אולם אם מקבלם בתורת מתנה, יש לה הפסק, ואם אמר הנותן שאחריו יקבלם אחר, דבריו קיימים.

הגמרא מבררת את דינו של רב אחא בר רב עויא: **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא לְרַב נַחְמָן,** כיצד אמר רב אחא בר רב עויא שכיון שקיבלם ראשון זכה בהם לגמרי ואין לשני בהם כלום, כדין ירושה שאין לה הפסק, **וְהָא אַפְסְקָהּ** – והלא הנותן התנה את הנתינה לראשון בכך שתפסק אחר מותו ותעבור לשני, ומדוע אין דבריו קיימים.

אמר לו רב נחמן: **הוּא,** הנותן, **סָבַר שֵׁ"שׁ לָהּ הֶפְסֵק** לירושה, **וְאִילּוּ רַחֲמָנָא** [–הקב"ה] **אָמַר שאֵין לָהּ הֶפְסֵק,** ואינו יכול להתנות נגד מה שכתוב בתורה, שכל העושה מעשה ומתנה בו תנאי שהוא נגד דברי תורה, תנאו בטל ומעשהו קיים, ועל כן נתינה זו קיימת והתנאי שרוצה הוא להטיל בה, שתעבור לשני אחר מות הראשון, תנאי זה בטל הוא, שאת דין הירושה אי אפשר לשנות.

אמר ליה רב כהנא אילו — קנה נכסים אחרים בתר הכי, לית לה לאשה? בתמיה, הא ודאי אית לה. דנהי דמחלה שעבודה לבנות בשביל שעשאה שותף ביניהן — חוב כתובתה מיהא לא מחלה. שאם תמצא מקום לטרוף, כגון שיקנה נכסים — טורפת מהם, וכדכתב "ודעתיד אנא למיקני" שנכסים העתידין לבא ישתעבדו לה. וכיון דאילו הדר קני מאדם אחר או ממורישיו אית לה לאשה, השתא נמי כי נפלו לו מאותן נכסים עצמן, מה לי אחרים, שאם נתרצית להקנות המתנה לבנות ולמחול להם שעבודה — לבעלה מיהא לא מחלה מידי, אם תמצא מקום לגבות. וכן הלכה. **ההוא דפלגינהו** — כל נכסיו חילק לבניו ולאשתו, ובצוואת שכיב מרע, דהיינו עשאה שותף בין הבנים. אלא ששייר דקל אחד שלא פירש למי. **סבר רבינא למימר לית לה** — ממותר כתובה אלא ההוא דיקלא. דהא אי לא שייר דיקלא — אבדה כתובתה מן הבנים, שמחלה להם שעבודה, משום דנעשית שותף ביניהן. והשתא נמי זכו הבנים, והיא תטרוף את הדקל. **אמר ליה רב יימר לרבינא אי לית לה** — כתובתה מחלק הבנים, משום דידעה דלית ליה נכסים אחריני ומחלה להו בשביל שעשאה שותף ביניהם — אי הכי דיקלא נמי לית לה, דהא ידעת ליה להאי דקל ומחלה להו ליורשיו, דכל כתובתה מחלה מהני נכסים דאית ליה, משום דעשאה שותף, דמה לי למחול שעבודה מאותן שחלק לבנים, ומה לי מן אותו דקל שלא חלק. אלא מאי אית לן למימר, מאיזה טעם נחתא אדקל לטרוף ממנו — היינו משום דלא מחלה כתובתה, שהרי הניח לה מקום קצת לגבות הימנו, כגון האי דקל שלא רצה לחלוק לבניו, ומגו דנחתא אדקל — נחתא נמי אחלק הבנים. דהאי דשתקה ולא ערערה היינו לפי שהיה מניח לה הדקל, וסברה: למה אערער עכשיו עד שישומו בית דין את הדקל ואטרפנו, והדר אערער על הבנים ואטרוף מהן המותר. דלא הויא שתיקה דידה מחילה אלא היכא דמחלק כל הנכסים ולא שביק לה מידי, דמשום האי טעמא מספקא לן לעיל (קלב, ב) גבי בריא, דדלמא כיון דאיכא למימר הדר קני, סברה: למה אערער עכשיו עד אשר אראה אם אמצא מקום לגבות מצד אחר. וכיון דמשום הכי שתקה — לא הויא שתיקותה הודאה, אלא תלויה ועומדת אם תערער על אלו אם לאו. והכא נמי, כיון דשבק לה מידי לימיטרף — להכי שתקה, ואחר כך תצעוק על המותר. והשתא שמעינן מהכא דשכיב מרע הכותב כל נכסיו או מחלק לבניו בפני אשתו, וגם לה נתן קרקע כל שהוא, ושתקה ולא ערערה. והוא הדין אם כתב כל נכסיו לאחרים בפניה, ולה כתב קרקע כל שהוא — קנו, שהרי מחלה להן שעבודה, ולא תטרוף מהן. כרב נחמן, דאמר: הואיל ועשאה שותף בין הבנים — אבדה כתובתה. דבעשאה שותף תליא מילתא, לא שנא עם בניו ולא שנא עם אחרים. והני מילי בשחלק כל נכסיו לאשתו וליורשיו. אבל שייר אפילו דקל אחד, דהיינו קרקע כל שהוא שלא פירש למי, מגו דהדרא אדיקלא — הדרא ונחתא למגבי מכולהו נכסי, ולא מחלה מידי. ודוקא בשכתב לה קרקע כל שהוא, אבל אם נתן לה מטלטלים ולא קרקע — לא מקריא שותף בין הבנים, ולא מחלה מידי, ונחתא אכולהו נכסי. כדאמר רב נחמן: מטלטלי לא קאמרינן. והני מילי דאבדה כתובתה — מהנהו נכסי שכתב לבניו. אבל אי הדר בתר הכי וקני נכסי אחריני, ואפילו מהנהו נכסי, עצמן שחלק לבניו, כגון שמת אחד מבניו בחיין — הדרא וגביא מינייהו מותר כתובתה, שכך כתב לה "דעתיד אנא למיקני". ודוקא שכיב מרע, כדאמרן לעיל, אבל בריא שחלק נכסיו לבניו, וכתב גם לה קרקע כל שהוא — הא איבעיא ליה לרבא אי מחלה להו שעבודה שעל אותן נכסים אם לאו, ואוקימנא בתיקו. והלכך, כיון דמספקא לן — אמרינן: המוציא מחבירו, דהיינו אשה, עליה להביא הראיה. דבכל דין תיקו מאן דתפיס — תפיס. ומיהו, אי הדר קני — איתי לה. **אמר רב הונא שכיב מרע שאמר כו'** — משום דאליבא דרבי יוחנן בן ברוקה מייירי, כדלקמן, נקיט שכיב מרע. דהא בבריא מיבעיא לן לעיל אי איירי ביה רבי יוחנן בן ברוקה אי לא. **שכתב כל נכסיו** — סתם, ולא פירש לא לשון מתנה ולא לשון ירושה, אלא סתמא, "נכסי לפלוני". **רואין אם** — אותו מקבל מתנה ראוי ליורשו, כגון בן בין הבנים — נוטלו בתורת ירושה כרבי יוחנן בן ברוקה, דכיון דראוי ליורשו — מסתמא להוריש לו נתכוין, הואיל ולא פירש לשון מתנה. אבל גבי ירושה — אין צריך לפרש, דממילא קא ירית, הלכך, כל היכא דאיכא לאוקומה בירושה דתפסה מן התורה — לא מקני ליה מסתמא במתנה, למיעקר נחלה דאורייתא. **ואם לאו** — דאינו ראוי לירש — בעל כרחך "נכסי נתונין לפלוני" קאמר, דאין אדם מוציא דבריו בטלין מפיו, ולמתנה איכוין ולא לירושה. ולכך נוטלן משום מתנה. ולקמן מפרש מאי נפקא לן מינה אם נוטלן משום ירושה או משום מתנה. **גנבא גנובי למה לך** — לסתום דבריך ולמימר: רואין כו'. **אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה** — דאמר: אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, ולפיכך אתה אומר: רואין אם ראוי ליורשו כו' — אימא בהדיא דהלכתא כוותיה, ולא תסתיר דבריך לומר כרבי יוחנן בן ברוקה, בענין שלא יבינו בני אדם. דלמא כי הא אמרת — כל זה אמר ליה רב נחמן לרב הונא: שמא אתה לא לכך נתכוונת, לומר דבריך בסתם ולהשמיענו כרבי יוחנן, אלא עובדא הכי הוה בסתם, כדמפרש ואזיל. ועיקר דבריך באת להשמיענו חילוק בין נטילה משום מתנה לנטילה משום ירושה, כדמפרש ואזיל, ואגב אורחך מיהא שמעינן דסבירא לך כרבי יוחנן. ומיהו, עיקר שיטה זו שתפסת לא לכך באתה, דאם כן היה לך לומר בפירוש: הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה. **דהוה קא שכיב** — היה נפטר לבית עולמו. **אלא למאן** — כלומר, מאן קא שקיל נכסיי אלא הוא. והוי כמאן דאמר ליה "נכסיי לך". והיינו "שכתב" דקאמרת, דמה לי כתב מה לי אמר. **ואמרת לן עלה** — דמכל מקום שקיל. מיהו, אם קרובו וראוי ליורשו — הוי ירושה, ואי לאו — הוי מתנה. ד"אלא למאן" וכן "נכסיי לך" — שתי לשונות משמע; כשהוא יורש — משמע לשון ירושה, וכשאין ראוי לירש — הוי לשון מתנה. ולקמן מפרש מאי נפקא לן מינה, למאי אתא לאשמועינן. **אין הכי נמי קאמינא** — על הכותב נכסיו סתם באתי להורות, דזמנין הוי ירושה וזמנין הוי מתנה. **סבר רב אדא בר אהבה קמיה דרבא** — לפרושי למאי נפקא מינה, ומה בא רב הונא ללמדנו, אם ראוי ליורשו. להכי אמר רב הונא דהוי לשון ירושה, שתהא אלמנתו של מת ניזונת מנכסיו שהוריש לזה, כדתנן (כתובות צה, ב): אלמנה ניזונת מנכסי יתומים, כלומר יורשין. **ואם לאו** — נוטלן משום מתנה, ושוב אין אלמנתו ניזונת מהן, כדתנן (גיטין מח, ב): אין מוציאין למזון אשה והבנות מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם. משום דהוי מזונות דבר שאין לו קצבה, ואין יכולין לקוחות להזהר, ובין מתנה ובין מכר הוו משועבדים. **אמר ליה רבא** — וכי בשביל שנתנו במתנת שכיב מרע שאינה קונה אלא מדרבנן, שהרי אין מתנה לאחר מיתה, אלא תקנת חכמים היא שיהיו דבריו בכתובין וכמסורין כדי שלא תטרף דעתו עליו. **מיגרע גרעה** — בתמיה? וכי הורע כחה של אלמנתו בכך? השתא בירושה דאורייתא, דאלימא כח יורש אם ראוי ליורשו, שהתורה זיכתה לו, כדכתיב "ביום הנחילו את בניו" — אפילו הכי אמרינן: אלמנה ניזונת מנכסי היורש. **מתנה דרבנן** — כי הך מתנת שכיב מרע, שאין בה קנין אלא מדרבנן, כדפרישית — לא כל שכן דניזונת מהן? ולעולם לאו להכי נפקא מינה חילוק שהשמיענו רב הונא בין נוטל משום ירושה ובין נוטל משום מתנה. ומהכא שמעינן דהא דקיימא לן דמזון האשה והבנות לא טרפא ממשעבדי — הני מילי מתנה גמורה בקנין או מכר גמור, אבל מתנת שכיב מרע — אלמנתו ניזונת מנכסי מקבל מתנה, והוא הדין לבנות. **אלא אמר רבא** — להכי נפקא מינה בין מתנה לירושה. **כדשלח רב אחא כו'** — שאם אמר האי שכיב מרע "ואלא למאן, ואחריו לפלוני" — רואין: אם היה ראשון ראוי ליורשו — נוטלו משום ירושה, ואין לשני אחריו כלום. דכיון דעשאו יורש, וזכה בדין תורה, כי קאמר תו "ואחריו לפלוני" — הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, דאינו יכול לעקור תורת ירושה מאותו שירש כבר. וגם אפילו אם פירש "אני מורישך על מנת שיטול האי שני אחריך" — הוי נמי מתנה על מה שכתוב בתורה, והוי המעשה מעשה והתנאי בטל. **דהא ירושה אין לה הפסק** — אלא ממשמשת עד ראובן, כדנפקא לן מקראי בפירקין (קטו, ב). **לדברי רבי יוחנן כו'** — לעיל בשמעתין פרישית לה. **והא אפסקה** — דעל תנאי שיטול שני אחריו הוריש לראשון. **ורחמנא אמר אין לה הפסק** — והוי מתנה על מה שכתוב בתורה, והוי מעשה מעשה, והתנאי בטל. והכי הלכתא כדשלח רב אחא, דהא חזינא עובדא בסמוך כוותיה.

אָמַר לֵיהּ רַב כָּהֲנָא: אִילּוּ הָדַר קָנֵי, מִי לָא שָׁקְלָא? וְכֵיוָן דְּאִילּוּ הָדַר קָנֵי שָׁקְלָא, הָשְׁתָּא נַמִּי שָׁקְלָא. הַהוּא דְּפַלְגִינְהוּ לְנִכְסֵיהּ לְאִתְּתֵיהּ וְלִבְנֵיהּ, שַׁיֵּיר חַד דִּיקְלָא; סָבַר רָבִינָא לְמֵימַר: לֵית לָהּ אֶלָּא חַד דִּיקְלָא. אֲמַר לֵיהּ רַב יֵימָר לְרָבִינָא: אִי לֵית לָהּ, חַד דִּיקְלָא נַמִּי לֵית לָהּ! אֶלָּא, מִיגּוֹ דְּנַחֲתָא לְדִיקְלָא, נָחֲתָא נַמִּי לְכוּלְּהוּ נִכְסֵי. אָמַר רַב הוּנָא: שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר - רוֹאִין: אִם רָאוּי לְיוֹרְשוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יְרוּשָׁה, וְאִם לָאו - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן: גַּנְבָא גַּנּוּבֵי לְמָה לָךְ? אִי סְבִירָא לָךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, אֵימָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, דְּהָא שְׁמַעְתְּתִיךְ כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה הוּא דְּאָזְלָא! דִּלְמָא כִּי הָא קָאָמְרַתְּ; דְּהַהוּא דַּהֲוָה קָא שָׁכִיב, וַאֲמַרוּ לֵיהּ: נְכָסֶיהָ לְמַאן, דִּלְמָא לְפַלְגֵיָא? וַאֲמַר לְהוּ: אֶלָּא לְמַאן? וַאֲמַרַתְּ לָן עֲלָהּ: אִם רָאוּי לְיוֹרְשוֹ - נוֹטְלָן מִשּׁוּם יְרוּשָׁה, וְאִם לָאו - נוֹטְלָן מִשּׁוּם מַתָּנָה? אֲמַר לֵיהּ: אִין, הָכִי קָאָמִינָא. לְמַאי הִלְכְתָא? סָבַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמֵימַר: אִם רָאוּי לְיוֹרְשוֹ - אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו, וְאִם לָאו - אֵין אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: מִיגְּרַע גָּרְעָא? הָשְׁתָּא בִּירוּשָׁה דְּאוֹרַיְיתָא אָמְרַתְּ: אַלְמָנָתוֹ נִזּוֹנֶת מִנְּכָסָיו, בְּמַתָּנָה דְּרַבָּנַן לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: כְּדִשְׁלַח רַב אַחָא בַּר רַב עָוְיָא: לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, "נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפַלּוֹנִי", אִם הָיָה רִאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשוֹ - אֵין לַשֵּׁנִי בִּמְקוֹם רִאשׁוֹן כְּלוּם, שֶׁאֵין לְשׁוֹן מַתָּנָה אֶלָּא לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, וִירוּשָׁה אֵין לָהּ הֶפְסֵק. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: וְהָא אַפְסְקָהּ! - הוּא סָבַר: יֵשׁ לָהּ הֶפְסֵק, וְרַחֲמָנָא אָמַר: אֵין לָהּ הֶפְסֵק.

ההוא

עיליתא דדינרי — נראה לרבינו תם דאין לפרש עיליתא — עליה ממש, וגחזמא קאמר, כי ההיא דתליסר גמלי ספיקי דטריפות (חולין צה, ב), כמו שפירש בקונטרס התם. דמדקאמר הוא הכניס אחת ובנו הכניס שש — שמע מינה דלאו גחזמא קאמר, אלא דוקא. לכך נראה לו: עיליתא — כלי ששואבים בו יין ושמן, כדאמרינן ב"כיצד מעברין" (עירובין נג, ב): עלת נקפת בכד. **ולא** תשיימה את דאמירה לגבוה כו' — ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (כט, א): משך הקדש במאתים ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה — נותן מאתים, דלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, דמן ההדיוט קונה כיון שמשך. והשתא, אפילו לא משך נמי, כיון שאמר לפדותו במאתים, דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט! ויש לומר: דהתם היינו טעמא שאינו מתחייב מאתים באמירה — משום דלא אמר לתת כלום להקדש, ואין כאן נדר, כי לא אמר לקנות רק שוה בשוה. אבל אם ויתר כלום משלו להקדש — צריך לקיים, דאמירה לגבוה כו'.

בא עליו שמאי במקלו ותרמילו כו' — נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דההוא גברא דכתב נכסיו ליהונתן בן עוזיאל הדיר נכסיו מבנו בחייו ובמותו, והיה סבור שמאי שנתן ליהונתן על מנת שיתן לבניו. והיה סבור שהחזיר הכל, ועל כן בא עליו, לומר שעל ידי מתנה זו לא הותרו בהן הבנים, כמו מעשה דבית חורון שלא הותר האב על ידי מתנת הבן. והשיב לו יהונתן: אינו כמו שאתה סבור, דהתם לא היתה מתנה גמורה — אבל זו מתנה גמורה למכור ולהקדיש. וכן משמע בירושלמי בנדרים, דקאמר: יהונתן בן עוזיאל הדירו אביו מנכסיו, עמד וכתבו לשמאי. מה עשה שמאי: מכר מקצתם, והקדיש מקצתם, ונתן לו את השאר. אמר: כל מי שיבא ויערער על מתנה הזאת — יוציא מן הלקוחות ומיד ההקדש, ואחר כך יוציא מיד זה. ושמא זה המעשה עצמו היה, והירושלמי מהפך לה. כל

ההוא דאמר לחבריה — הראוי ליורשו, כדמפרש לקמיה. **שני נמי שקיל** — שהרי לא נתן לראשון כי אם כל ימי חייו, ומתנה אינה מתקיימת כי אם לדעת הנותן. **דייני דחצצתא** — דייני פשרה, שאין בקיאין בדין, וחוצצין מחצה לזה ומחצה לזה, כדין ממון המוטל בספק. ורבינו חננאל פירש: חצצתא — בית הקברות. **לאו היינו דשלח כו'** — וכיון דראשון ראוי ליורשו — אין לשני אחריו כלום. **איכסיף** — רב עיליש מרבא, פן יאמר רבא בלבו: אילו לא הייתי בכאן היה דן דין שקר, וכן כל דינין שהוא דן שלא בפני. **קרא עליו** — רבא לנחמו: "אני ה' בעתה אחישנה", בעת שהצדיקים צריכין לישועה — הקדוש ברוך הוא ממציאה להם. אף אתה, אני יודע בך שמעולם לא באת דין תקלה על ידך, שהרי עכשיו זימנני לי הקדוש ברוך הוא קודם שהגעת להוראה ולא נכשלת. **משנה מה שעשה עשוי** — מילתא דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה, דאסור לעשות כן. **אין רוח חכמים נוחה הימנו** — אין לחכמים נחת רוח ממעשיו, אלא חרון אף גורם להן, שכועסין עליו דקא עקר נחלה דאוריתא. **רבן שמעון בן גמליאל** — בגמרא מפרש לה אי לפרושי אתא אי לפלוגי. **גמרא מי פליגי כו'** — דאפילו אין בניו נוהגים כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו, דדלמא נפקא מיניה זרעא מעליא, כדלקמן. **בת גאדיל כלילי דינאי** — בת מי שמקלע עטרות דינאי המלך. **זכין לה ביניתא** — דג, לצורך אשתו שילדה. **לא תמטייה לבי מלכא** — למכרו לצורך עטרות המלך. **כדמי קלילי** — בזול. **לגזבר** — של הקדש, ויקחנה לאבני אפוד. דנהי דבטלי אורים ותומים לישאל בהן, כדכתיב (עזרא ב) "עד עמוד כהן לאורים ותומים" כאדם שאומר לחבירו: עד שיבא משיח — אפוד וחושן מיהא לא בטלו, דאין כהן משמש בלא שמונה בגדים. **ולא תשיימה את** — שלא תפתח לומר "בכך וכך אתננה להקדש". דכיון דשיימת לה בדמי קלילי — תו לא מצית למישקל מינה טפי, דאמאירתו לגבוה כו', כדכתיב (ויקרא כז) "ואיש כי יקדיש" [וגו'] (דברים כג) "מוצא שפתיך תשמור" [וגו']. אלא הגזבר שהוא בקי ישיימנה לך, וירא שמים הוא, ולא ישום אותה בזול. שבע איכא — מן השלש עשרה יש שבע להקדש, אבל השש אינן. **הרי הן מוקדשות** — כלומר, מה ששוה האבן יותר — אני מקדיש ממנה לגבוה. **עמדו וכתבו** — נראה בעיני שהיו כותבין חשבונות של הקדש כמה מכניסין וכמה מוציאין. ומיהו, מלשון שכתבו דייקינן. ואיכא למימר נמי דלמילף מינה כתבו כן. **הכנים אחד** — חדא עיליתא דדינרי, ובנו שהיה סבור שלא ינהוג כשורה — הקדיש שש עליות. שזכות אביו, שהקדיש אחת בשביל שלא היה בנו נוהג כשורה, גרם לבנו שהוכשר להקדיש שש. ומהכא דייקינן לקמן: מכלל דשפיר עבד יוסף בן יועזר. אלמא לא פליגי רבנן עליה, דהא "עמדו וכתבו" קתני, דהיינו כל חכמי הדור. **איכא דאמרי** — לגנאי: ובנו הוציא שבע — שלא היה לו לקבל כל (כך) ממון ההקדש להתרוקן מכל וכל, והיה לו להניח בהקדש שתים או אחת. אך הוא גלה דעתו שאם היו כל השלש עשרה עליות בהקדש — היה נוטל את כולן. **וקדייק: מדקתני** — ברישא: ובנו הכניס שש, שמשבח את הבן — מכלל דהאב שפיר עבד, כרבן שמעון, וכדפרישית. ולאיכא דאמרי לא מסיק השתא אדעתיה. ואורחיה דתלמודא לאתויי ראיה בכל דוכתא מרישא, ומהדר ליה מסיפא. **אדרבה** — לאיכא דאמרי איכא למידק דרבנן פליגי עליה. מדכתבו כן "ובנו הוציא", הכי קאמר: לפי שיוסף בן יועזר הכניס אחד שלא כדין, שלא היה לו להקדיש כל נכסיו, כרבנן דפליגי על רבן שמעון, לפיכך נתגלגלה חובה והוציא בנו שבע, שריקן כל אוצרות הקדש. **אלא מהא ליכא למשמע מינה** — דהא תנאי היא דפליגי בהכי, תנא דרישא סבירא ליה דלא פליגי, ותנא דאיכא דאמרי סבירא ליה דפליגי, הלכך אנן אמאן נסמוך? **תא שמע דאמר ליה שמואל כו'** — אלמא פליגי רבנן עליה, מדקאמר שמואל הכי. דאי לא תימא הכי — שמואל דאמר כמאן? והכי הלכתא כרבנן, דקם שמואל כוותייהו. ואף על גב דאמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בכל מקום במשנתנו חוץ מערב וציידן וראיה אחרונה — שמואל לית ליה האי כללא. וגם רבא דקאמר במסכת עבודה זרה בפרק חמישי (סט, ב): הלכה כרבן שמעון בן גמליאל — לית ליה נמי האי כללא. הלכך, כל כללות שבגמרא כגון הלכה כסתם משנה, הלכה כרבי עקיבא מחבירו, כרבי יוסי מחבירו, כרבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, רבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע, רבי יהודה ורבי שמעון הלכה כרבי יהודה, וכן רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה — כולהו קיימא לן הכי, בר מהיכא דמפרש תלמודא דלית הלכתא הכי. **כי עבורי אחסנתא** — מקום שמעביר האב נחלה מן הראוי לה, ואפילו להרבות לאחד ולמעט לאחד. הכי גרסינן: וכל שכן מברא לברתא. **מכר שליש** — לצרכו. **והקדיש שליש** — ואיכא למימר דלהכי מכר והקדיש מעיקרא, כדי להודיע שמה שמחזיר לבניו — משלו הוא מחזיר, כדאהדר ליה לשמאי כדלקמן. **במקלו ובתרמילו** — כלומר, להתווכח עמו על שעבר דברי המת, שנתכוין לתת לו על מנת שלא יהנו בניו מנכסיו, דכמאן דאמר ליה: הריני נותן לך נכסי על מנת שתמכרם לצרכך, דתהני בדמיהן, ולא על מנת שתתנם לבני. דאיכא אומדן דעתא דלהכי יהיב ליה, ואף על פי שלא פירש. והכי קאמר ליה שמאי ליהונתן: חזרה שהחזרת לבניו אינה כלום, דאם כן לא הויא מתנה, והוי כמי שהפקיד לך נכסיו על מנת שלא יהנו בהן בניו, וחזור וקח אותן, דקיימא לן מצוה לקיים דברי המת. ושמאי היה טועה במעשה דבית חורון דלקמן, דקאמר: לא נתתי לך את שלי על מנת שתקדישם לשמים, ואמרו חכמים דלא הויא מתנה, הואיל

ועבר

הַהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ: "נְכָסַי לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוֹנִי", וְרֵאשׁוֹן רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ הֲוָה. שְׁכִיב רֵאשׁוֹן, אֲתָא שֵׁנִי קָא תָּבַע; סָבַר רַב עִילַּיש קַמֵּיהּ דְּרָבָא לְמִימַר: שֵׁנִי נַמִּי שָׁקֵיל, אֲמַר לֵיהּ: דַּיְנֵי דַּחֲצַצְתָּא הָכִי דָּיְנִי, לָאו הַיְינוּ דִּשְׁלַח רַב אַחָא בַּר רַב עָוְיָא? אִכְסִיף. קָרֵי עֲלֵיהּ: "אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה". **מִשְׁנָה** הַכּוֹתֵב אֶת נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְהִנִּיחַ אֶת בָּנָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֶלָּא אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם לֹא הָיוּ בָּנָיו נוֹהֲגִים כַּשּׁוּרָה - זָכוּר לַטּוֹב. **גְּמָרָא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: מִי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע: דְּיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הָיָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הָיָה נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, הָוָה לֵיהּ עִילַּיְתָא דְּדִינְרֵי, קָם אֲקְדְּשָׁהּ. אֲזִיל נְסֵיב בַּת גָּאדִיל כַּלִּילֵי דִּינַאי מַלְכָּא, אוֹלִידָה דְּבֵיתְהוּ, זְבֵין לָהּ בִּינִיתָא, קְרָעָהּ אַשְׁכַּח בָּהּ מַרְגְּלִיתָא. אֲמַרָה לֵיהּ: לָא תַּמְטְיֵהּ לְמַלְכָּא, דְּשָׁקְלִי לָהּ מִינָּךְ בִּדְמֵי קַלִּילֵי, זִיל אַמְטְיֵהּ לְגַבֵּי גִּזְבָּרֵי. וְלָא תְּשַׁיְּימָהּ אַתְּ, דַּאֲמִירְתּוֹ לְגָבוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט, אֶלָּא לְשַׁיְּימוּהָ אִינְהוּ. אַמְטְיֵהּ, שָׁמוּהָ בִּתְלִיסְרֵי עִלַּיְתָא דְּדִינְרֵי. אָמְרִי לֵיהּ: שֶׁבַע אִיכָּא, שִׁית אִיכָּא. אֲמַר לְהוּ: שֶׁבַע הָבוּ לִי, שִׁית הָרֵי הֵן מוּקְדָּשׁוֹת לַשָּׁמַיִם. עָמְדוּ וְכָתְבוּ: "יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִיס אַחַת, וּבְנוֹ הִכְנִיס שֵׁשׁ". וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: "יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִיס אַחַת, וּבְנוֹ הוֹצִיא שֶׁבַע"; מִדְּקָא אָמְרִי "הִכְנִיס", מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עֲבַד. - אַדְרַבָּה, מִדְּקָא אָמְרִי "הוֹצִיא", מִכְּלָל דְּלָאו שַׁפִּיר עֲבַד! אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ.

מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע, דַּאֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה: שִׁינְּנָא, לָא תֵּיהֲוֵי בִּי עֲבוֹרֵי אַחְסַנְתָּא, וַאֲפִילּוּ מִבְּרָא בִּישָׁא לִבְרָא טָבָא, וְכָל שֶׁכֵּן מִבְּרָא לִבְרָתָא. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה, עָמַד וְכָתַב נְכָסָיו לְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל. מָה עָשָׂה יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל? מָכַר שְׁלִישׁ, וְהִקְדִּישׁ שְׁלִישׁ, וְהֶחֱזִיר לְבָנָיו שְׁלִישׁ. בָּא עָלָיו שַׁמַּאי בְּמַקְלוֹ וְתַרְמִילוֹ. אָמַר לוֹ: שַׁמַּאי, אִם אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת מַה שֶּׁמָּכַרְתִּי וּמַה שֶּׁהִקְדַּשְׁתִּי - אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי, אִם

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הַהוּא דְּאָמַר לֵיהּ לְחַבְרֵיהּ, 'נְכַסַי יהיו לְךָ וְאַחֲרֵיךָ [–אחר מותך] יהיו לִפְלוֹנִי', וְרֵאשׁוֹן רָאוּי לִירֹשׁוֹ הָוָה** [–היה], ולאחר מכן **שֶׁכִּיב** – מת **הַרִאשׁוֹן, וְאָתָא** – ובא **הַשֵּׁנִי וְקָא תָבַע** את הנכסים, כפי שציוה הנותן שיקבלם אחר מות הראשון. **סָבַר רַב עֵילִישׁ קַמֵּיהּ דְּרָבָא** [–שישב לפני רבא] **לְמֵימַר שֶׁנֵּי נִמִּי שָׁקִיל** – שאכן הנכסים יעברו לשני, כפי שציוה הנותן. **אָמַר לֵיהּ** רבא, **דַּיְּנֵי דַּחֲצַצְתָּא הָכִי דַּיְּנֵי** – דייני פשרה דנים כן, מחמת שאינם בקיאים בדין ומפני אי ידיעתם מורים תמיד שמחצה לזה ומחצה לזה כדין ממון המוטל בספק, ואין נכון דין זה, שהרי **לָאו הַיְינוּ** – האם אין זה כפי הדין **דְּשָׁלַח רַב אַחָא בַּר רַב עַוְיָא** שכיון שהלה ראוי ליורשו זכה בנכסים בתורת ירושה, וכרבי יוחנן בן ברוקה, וירושה אין לה הפסק, ועל כן זכו בני הראשון אחריו, ולא יקבלם השני. **אִבְּסִיף** – התבייש רב עיליש על שטעה בדין זה, וחשש שיאמר רבא בליבו 'אילו לא הייתי כאן היה דן דין שאינו אמת, ואם כן יש לערער על כל הדינים שהוא דן שלא בפני'. הרגיש רבא בכך **וְקָרֵי עָלֵיהּ** פסוק זה **'אֲנִי ה' בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה'** (ישעיה ס כב), שבעת שהצדיקים צריכים לישועה, הקב"ה ממציאה להם, ואף עתה יודע אני בך שמעולם לא באה תקלה על ידך, שהרי עתה שטעית זימן אותי הקב"ה לכאן בכדי שלא תכשל.

משנה

משנתינו דנה באדם שמעביר את נכסיו שראויים בניו לירש, לאחרים שאינם ראויים ליורשו, אם מעשיו רצויים או לא: **הַכּוֹתֵב אֶת נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ אֶת בָּנָיו** שלא יירשו את נכסיו. **מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, אֶלָּא שֶׁאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ** – אין לחכמים נחת רוח ממעשיו, וכועסים עליו על שהעביר נחלת בניו לאחרים, וביטל בזה את הירושה האמורה בתורה, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם לֹא הָיוּ בָנָיו נוֹהֲגִים כַּשּׁוּרָה, הוא זָכוּר לַטּוֹב** על מעשהו.

גמרא

הגמרא מבררת האם תנא קמא נחלק על רבן שמעון בן גמליאל: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **מִי פְּלִיגִי** [–האם נחלקו] **רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** באופן שאין בניו נוהגים כשורה, וסוברים גם בזה שאין רוח חכמים נוחה הימנו, כיון שיתכן שיצאו ממנו בנים טובים, **אוֹ לֹא** נחלקו. הגמרא מביאה ראיה לאחד מצדדי הספק: **תָּא שְׁמַע, דְּיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הָוָה לוֹ בֵּן שֶׁלֹּא הָיָה נוֹהֵג כַּשּׁוּרָה, הֲוָה לֵיהּ** ליוסף בן יועזר, **עֵילִיתָא דְּדִינָרֵי** – עליית גג מלאה דינרים, ולפי שבנו לא נהג כשורה ולא רצה להוריש לו את כספו, **קָם אַקְדְּשָׁהּ** – הקדיש את מה שבעליית הגג. **אָזִיל** – הלך בנו, **נָסִיב בַּת גַּאדִיל כְּלִילֵי דְּיַנַּאי מַלְכָּא** – נשא לאשה את בת קולע הכתרים של ינאי המלך. **אוֹלִידָה דְּכִיתְהוּ** – ילדה אשתו, **זָבִין לָהּ בִּינִיתָא** – וקנה דג לצורכה, **קָרְעָהּ** – פתח את הדג, **אַשְׁכַּח בָּהּ מַרְגָּלִיתָא** – ומצא בו מרגלית. **אֲמָרָה לֵיהּ** אשתו, כשתרצה לפדות את שווי המרגלית, **לֵךְ תַּמְטֵיהּ לְמַלְכָּא** – אל תביאנה לבית המלך שיקנו אותה לצורך כתריו של המלך, **דְּשָׁקְלֵי לָהּ מִינָּךְ כִּדְמֵי קַלִּילֵי** – משום שהם יקנו אותה ממך בדמים מועטים ולא כשויה. אלא **זִיל אַמְטֵיהּ לְגַבֵּי גִּזְבָּרֵי** – תוליך אותה לגזברי ההקדש, ויקנו אותה לצורך אבני האפוד. **וְלֹא תְּשַׁיְּימָהּ אַתְּ** – אל תשום אותה לבדך, לומר שבכך וכך תתננה להקדש, **דְּ'אֲמִירְתּוֹ לְגַבּוֹהַּ כִּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט'** – שכאשר אדם אומר לתת דבר להקדש, הוא קנוי להקדש בדיבור בלבד, כמו הדיוט שקונה חפץ במסירה, וממילא אם תאמר סכום שהוא פחות משויה, תתחייב לקיים את אמירתך ולא תוכל לקבל עליה יותר, **אֶלָּא לְשַׁיְּימוּהָ אִינְהוּ** – שהגזברים ישומו אותה, ולפי שהם בקיאים ויראי שמים לא ישומו אותה בפחות משויה. **אַמְטֵיהּ** – הביא את המרגלית לגזברים, **שָׁמוּהָ בְּתָלֵיסְרֵי עֵילִיאָתָא דְּדִינָרֵי** – ושמו אותה בכמות דינרים שממלאת שלש עשרה עליות גג, **אָמְרֵי לֵיהּ** – אמרו לו הגזברים, שכמות של **שֶׁבַע** עליות מתוך השלש עשרה, **אִיבָּא** – יש להקדש באוצרותיו, אולם **שִׁית** – כמות של שש העליות האחרות, **לֵיבָּא** – אין להקדש, ולכן אינם יכולים לקנות אותה. **אָמַר לְהוּ** – אמר להם בנו של יוסף בן יועזר, אותן **שֶׁבַע** שאמרתם שיש להקדש, **הָבוּ לִי** – תנו לי, **וְשִׁית** – שש האחרות שאינן להקדש, **הֲרֵי הֵן מוּקְדָּשׁוֹת לַשָּׁמַיִם. עָמְדוּ** חכמי הדור שהיו כותבים את ההוצאות והכנסות של הקדש, **וְכָתְבוּ** לשבח את יוסף בן יועזר ובנו, והיינו **שִׁיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִים** – הקדיש כמות של עליה **אַחַת, וּבְנוֹ הִכְנִים** כמות של **שֵׁשׁ** עליות.

הגמרא מביאה שיטת תנא אחר שחולק: **וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי** – ויש שאמרו שכתבו אותם לגנאי, **שִׁיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הִכְנִים** כמות של עליה **אַחַת, וּבְנוֹ הוֹצִיא** מהקדש כמות של **שֶׁבַע** עליות, ולא היה לו לעשות כן ולכלות את כל ממון הקדש, ובמה שעשה כן גילה דעתו שאם היו להקדש שלש עשרה עליות היה נוטל את כולן.

הגמרא מבארת את הראיה מהמעשה לשיטת התנא שכתבו אותם לשבח: **מִדְּקָא אָמְרֵי** ובנו **'הִכְנִים'** שש, והיינו שכתבו אותו לשבח, **מִכְּלַל** – משמע מזה, **דְּשַׁפִּיר עָבַד** – טוב עשה יוסף בן יועזר כשהקדיש את נכסיו והעביר אותם מבנו שלא היה נוהג כשורה, שמעשה זה גרם שבנו יקדיש שש עליות. וממה שכתבו כן כל חכמי הדור, מוכח שלא נחלקו רבנן על רבן שמעון בן גמליאל, ומודים שכשאין הבן נוהג כשורה, מותר להעביר את נכסיו לאחר.

הגמרא שואלת שניתן להוכיח להיפך. שואלת הגמרא: **אִדְּרַבָּה** – נוכיח להיפך לשיטת התנא שכתבו אותם לגנאי, **שֶׁמִּדְּקָא אָמְרֵי** ובנו **'הוֹצִיא' שבע**, והיינו שכתבו אותו לגנאי על שהוציא את כל ממון הקדש, **מִכְּלַל** – משמע מזה, **דְּלֵאו שַׁפִּיר עָבַד** – שלא טוב עשה יוסף בן יועזר כשהעביר את הנחלה מבנו, שמעשה זה גרם לו שיעשה בנו כן. וממה שכתבו כן כל חכמי הדור, מוכח שנחלקו רבנן גם באופן שאין בנו נוהג כשורה.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא מֵהָא לֵיבָּא לְמִשְׁמַע מִינַּהּ** – באמת אי אפשר להוכיח ממעשה זה, כיון שנחלקו בו התנאים אם נחלקו רבנן על רבן שמעון בן גמליאל, ואין אנו יודעים על איזה תנא לסמוך.

הגמרא מבררת מהי ההכרעה בספק זה. מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עֲלָהּ** – מה היא ההכרעה בנידון זה, האם רבנן חולקים על רבן שמעון בן גמליאל. **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, שֵׁינְנָא** – אדם שנון, **לֹא תֵּיהֲוֵי בֵּי עַכּוּרֵי אַחְסָנְתָּא** – אל תהיה במקום שמעבירים נחלות, **וְאַפִּילּוּ** כשמעבירים נחלה **מִבְּרָא בִּישָׁא לִבְרָא טָבָא** – מבן רע לבן טוב, **וְכָל שֶׁכֵּן** כשמעבירים נחלה **מִבְּרָא לִבְרַתָּא** – מבן לבת, כיון שאינך יודע ממי יצא לבסוף בן כשר. ומוכח שנחלקו רבנן על רבן שמעון בן גמליאל, שאם לא כן יקשה מדוע פסק שמואל שאין להעביר נחלה אפילו מבן שאינו נוהג כשורה, והרי גם רבנן מודים בזה שהוא זכור לטוב. אלא מוכח שלרבנן אין לאב להעביר נחלה מבנו בכל אופן, ושמואל פסק כמותם.

הגמרא מביאה מעשה באדם שהעביר נחלתו מבניו שלא נהגו כשורה: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ בָנָיו נוֹהֲגִין כַּשּׁוּרָה, ולכן עָמַד וְכָתַב** את כל **נְכָסָיו** במתנה **לְיוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל. מֶה עָשָׂה יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, מָכַר שְׁלִישׁ** מהנכסים, **וְהִקְדִּישׁ שְׁלִישׁ, וְהֶחֱזִיר לְבָנָיו שְׁלִישׁ, בָּא עָלָיו שַׁמַּאי בְּמַקְלוֹ וְתִרְמִילוֹ,** כלומר להתווכח עמו, ואמר לו שהמתנה בטילה משום שעבר על דעת הנותן, שהרי מסתמא היתה דעת הנותן שלא ליתן לבניו, וכיון שבטלה המתנה, צריך ליטלה מבניו כיון שמצוה לקיים דברי המת.

הגמרא מביאה את תשובת יונתן לשמאי: **אָמַר לֵיהּ** יונתן, **שַׁמַּאי, אִם אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא** מהלקוחות **אֶת מַה שֶּׁמָּכַרְתִּי** להם, **וְכֵן** אם תוכל להוציא מהקדש את **מַה שֶּׁהִקְדַּשְׁתִּי, אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא** גם מהבנים את **מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי** להם, כיון שלדבריך לא חלה המתנה כלל, וכל מה שעשיתי עם המתנה בטל.

אך **אם לַאו,** שאינך יכול לבטל את המכירה וההקדש, על כרחך שהמתנה היתה מתנה גמורה, ואם כן **אִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא** מהבנים **מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי** להם, כיון שנתתי להם משלי ולא משל האב כלל.

הגמרא מביאה ששמאי הסכים לדברי יונתן: מחמת תשובתו של יונתן בן עוזיאל, **אָמַר** שמאי, **הֲטִיחַ עָלַי בֶּן עוּזִּיאֵל, הֲטִיחַ עָלַי בֶּן עוּזִּיאֵל** – יונתן בן עוזיאל השיבני דרך בזיון ונצחני.

הגמרא מבררת מדוע מתחילה בא שמאי להתווכח עמו: **מֵעִיקָּרָא מַאי סָבַר** – מה סבר שמאי בתחילה, ומדוע טען ליונתן שאינו יכול לתת לבנים. משיבה הגמרא: יונתן טען כך **מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּבֵית חוֹרוֹן.** **דִּתְנַן** במשנה (נדרים מח.) **מַעֲשֶׂה** שהיה **בְּבֵית חוֹרוֹן, בְּאֶחָד שֶׁהָיָה אָבִיו מוּדָּר הֵימֶנּוּ הֲנָאָה** – שאסר את אביו בנדר מכל נכסיו, **וְהָיָה** המדיר **מַשִּׂיא** את **בָּנוֹ,** ורצה שאביו ישתתף בסעודת הנישואין, **וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ, הֲרֵי הַחָצֵר** שבה תערך הסעודה, **וּסְעוּדָה** עצמה **נְתוּנִין לְךָ בְּמַתָּנָה, וְאֵינָן לְפָנֶיךָ** – ותכלית המתנה אינה [**אֶלָּא כְּדֵי**] **שֶׁיָּבֹא אַבָּא** שלי **וְיֹאכַל עִמָּנוּ בַּסְּעוּדָה** בלא שיעבור על הנדר, משום שיחשב שאוכל משלך ולא משלי. **אָמַר לוֹ** המקבל, **אִם שֶׁלִּי הֵן, הֲרֵי הֵן מוּקְדָּשִׁין לַשָּׁמַיִם,** ואסורים לכל אדם, **אָמַר לוֹ** הנותן, **לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶת** החצר והסעודה **שֶׁלִּי כְּדֵי שֶׁתַּקְדִּישֵׁם לַשָּׁמַיִם,** שהרי פירשתי לך שנתתי אותם כדי שיאכל אבי עמנו, ואם אתה מקדישם, נאסר גם עליו להנות מהם. **אָמַר לוֹ** המקבל, **לֹא נָתַתָּ לִי אֶת שֶׁלְּךָ** במתנה גמורה, **אֶלָּא** כדי **שֶׁתְּהֵא אַתָּה וְאָבִיךָ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין** בסעודה, **וּמַרְצִין זֶה לָזֶה** – מתפייסים זה עם זה, **וִיהֵא** הָעָוֹן של האב והבן שעוברים על הנדר, **תָּלוּי בְּרֹאשׁוֹ** של המקבל, כיון שהוא גרם על ידי שקיבל את החצר והסעודה, ומחמת כך אוכל האב, וכיון שאין המתנה גמורה, נמצא שאוכל משל בנו שהדירו הנאה. מביאה המשנה: **אָמְרוּ חֲכָמִים** כשבא מעשה זה לפניהם, שאכן **כָּל מַתָּנָה שֶׁאֵינָהּ** – שאין נוהג בה דין זה, **שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ** המקבל תהיה **מוּקְדֶּשֶׁת, אֵינָהּ מַתָּנָה** כלל. וסבר שמאי שבמעשה זה המתנה אינה מתנה משום שעבר על דעת הנותן כשהקדישה, וגם סבר שהאב נתן ליונתן על מנת שלא יתן לבניו, ואם כן המתנה שנתן יונתן לבנים אינה מתנה, כיון שעבר בזה על דעת הנותן.

מאחר והובא לעיל מעשה ביונתן בן עוזיאל, מביאה הגמרא ברייתא העוסקת בגדלותם של תלמידי הלל הזקן ובראשם יונתן בן עוזיאל: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ** אלא שהדור לא היה ראוי, **שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתַּעֲמוֹד לָהֶן חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן** שעמדה לו השמש בגבעון (יהושע י יג), **וְעֶשְׂרִים** מהם היו **בֵּינוֹנִיִּים.** **גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן** – שבכל הבינוניים, היה **יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל. קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי,** שהיה גדול כל כך, **שֶׁלֹּא הִנִּיחַ** מללמוד **מִקְרָא** – תורה שבכתב, **וּמִשְׁנָה** – ששה סדרי משנה וברייתות, **גְּמָרָא** – סברת המשניות, **וְהֲלָכוֹת** – הלכה למשה מסיני, **וְאַגָּדוֹת** – מדרשי פסוקים, **דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה** – כגון ריבויים שמרבים מייתור אות בפסוק, **וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים** – מה שגזרו חכמים כדי שלא יעברו על איסור תורה, **וְקַלִּין וַחֲמוּרִין** – דברים שאדם דן מעצמו בקל וחומר. **ומה** שנלמד **מִגְּזֵרוֹת שָׁוָוֹת, וּתְקוּפּוֹת** – מולד הלבנה, **וְגִמַּטְרִיָּאוֹת** – דרשה שנלמדת מהאות של תחילת כל תיבה, **וּמִשְׁלוֹת כּוֹבְסִים וּמִשְׁלוֹת שׁוּעָלִים** – משלי כובסים ושועלים שנועדו להבין דברי תורה. **שִׂיחַת שֵׁדִים,** להשביעם, ונצרכים כדי לעשות קמיע לרפואה, **וְשִׂיחַת דְּקָלִים** – דיבור בני אדם אל העצים, **וְשִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת** להשביעם, **וְדָבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן.**

הגמרא מבארת מהו דבר גדול ודבר קטן: **דָּבָר גָּדוֹל** זה **מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה** המובא בנביא (יחזקאל א), **וְדָבָר קָטָן** זה **הֲוָיוֹת דְּאַבָּיֵי וְרָבָא** – קושיות ותירוצים שהקשו ותירצו אביי ורבא על המשניות והברייתות.

הגמרא מביאה שנתקיים בתלמידים מאמר הפסוק במשלי: **לְקַיֵּים** – נתקיים בתלמידים אלו **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר** (משלי ח כא) **'לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ** – שהקב"ה יתן לאוהביו שלש מאות ועשר עולמות, כמנין יש, **וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא'** – משום שהם מלאים כל כך בדברי תורה וחכמה.

אומרת הגמרא: **וְכִי מֵאַחַר** ד**התלמיד הַקָּטָן שֶׁבְּכוּלָּם בֵּן** – היה גדול כל כך, אם כן **גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שהיה יודע להבין דבר מתוך דבר. ואכן **אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל** שהיה גדול שבכולם, **שִׁבְעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו הָיָה נִשְׂרָף.**

משנה

משנתינו דנה האם אדם נאמן לומר על אחר שהוא בנו או שהוא אחיו: **הָאוֹמֵר** על אדם אחר **'זֶה בְּנִי', נֶאֱמָן** לענין שיירש אותו ולפטור את אשתו מהיבום. אבל אם אומר **'זֶה אָחִי', אֵינוֹ נֶאֱמָן** לענין שיירש יחד עם אחיו בנכסי אביהם, כיון שהאחים יאמרו שאינם מכירים אותו. **וְיִטּוֹל** אדם זה שהוא ספק את, **עִמּוֹ בְּחֶלְקוֹ** – מתוך חלק הירושה של האח שהודה שהוא אחיו. ואם **מֵת** האח הספק, **יַחֲזְרוּ הַנְּכָסִים** שקיבל המת מירושת האב, **לִמְקוֹמָן** – למי שנתן לו אותם, כלומר לאח שאמר עליו שהוא אחיו. ואם **נָפְלוּ לוֹ** – לאח הספק, **נְכָסִים מִמְּקוֹם אַחֵר** בירושה ואחר כך מת, **יִירְשׁוּ אֶחָיו** שלא אמרו עליו שהוא אחיהם, **עִמּוֹ** – עם האח שהודה שהוא אחיהם, שהרי לדבריו הם אחיו.

גמרא

הגמרא מבארת לענין מה מבואר במשנה שנאמן לומר 'זה בני'. מבררת הגמרא: מה ששנינו במשנה שהאומר **זֶה בְּנִי נֶאֱמָן, לְמַאי הִלְכְתָּא** – לענין איזו הלכה נאמר כן. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לְענין** שיהא הבן **יוֹרֵשׁ.** ועוד, כדי **לְפַטּוֹר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַיִּבּוּם,** שאם מת בלא בנים, אשתו חייבת ביבום, וכשאומר 'זה בני', הוא פוטרה מן היבום.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר

ניסן שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מו' טבת, בו מבשר אשר כבר נגמר בנין הבורות בשביל הכשרת המקוה, וכן שיעשוה ג"כ באופן שתהי' יפה ביופי חיצוני, וכבר ידוע עד כמה שהקפידו בזה רבותינו הק' אפילו ביופי חיצוני, ובלבד להסיר כל המניעות ולהקל ככל האפשרי בטהרת בנות ישראל ועי"ז בטהרת עם ישראל, שטהרה מביאה כו' לאלי' הנביא, וזכות הרבים תלוי בכל המתעסקים בזה בענין שהוא יסוד קיום עם ישראל.

ויה"ר מהשי"ת שילכו מחיל אל חיל למלאות שליחותו של אדם העליון שעל הכסא (עפמ"ש בלקו"ת ריש פ' ויקרא) מתוך בריאות והצלחה בבני חיי ומזוני רוויחי.

בברכה.

רשב"ם

ועבר על דעת הנותן, וגם ההקדש לא חל. והכא נמי, כיון שעברת על דברי המת — המתנה אינה מתנה והחזירה אינה חזרה, כי התם, דמתנה בטילה וגם ההקדש לא נתפס. ומיהו לא דמו, דדהתם פריש ליה בהדיא: "ואינן לפניך אלא על מנת שיבא אביו ויאכל בו", אבל הכא — סתמא קיהיב ליה ליונתן, ולא פירש "על מנת שתהנה בהן אתה ולא בני", הלכך לגמרי יהב ליה לעשות בה כרצונו. והיינו דקאמר ליה: כשם שאי אתה יכול להחזיר מה שמכרתי, דדהתם מיהא מודית לי, דהא על מנת ליהנות אני בהן נתנם לי — אי אתה יכול להחזיר מה שהחזרתי. דבעל כרחך אין מתנה לחצאין, דאם איני יכול ליתנה לבניו — אם כן גם אני בעצמי איני יכול ליהנות בהן. כדאמר גבי מעשה דבית חורון, דכיון דנתנה לו ליהנות על מנת שלא יקדיש לא הוי מתנה כלל — הכא נמי, אם איתא דלדעת כן עשה, שלא יהא לי רשות ליתן לבניו או לכל מי שארצה — אם כן גם אני לא אוכל למכור לאחרים או להקדיש. אלא מאי אית לך למימר, אמאי הויא מכירתי מכירה והקדשי הקדש? משום דלא פירש מידי, והכי נמי גבי חזרה — הא לא פירש מידי. אבל גבי מעשה דבית חורון, כיון דפירש פירש. ושמאי לא הוה דייק מעיקרא אמכירה ואהקדש דמכר יהונתן והקדיש. **הטיח עלי** — כמו: הטיח דברים כלפי מעלה (תענית כה, א). כלומר, השיבני דרך בזיון, ונצחני. ומלתא דבדיחותא הוא. **והוא סבור** — שמאי, כדפרישית לעיל. כן נראה בעיני. ויש מפרשים: דאיונתן קאי, שמכר והקדיש תחלה ולא רצה להחזיר לבניו, ולא נהירא. ואיכא ספרים דכתב בהו: מעיקרא סבר. **והיה משיא את בנו** — והיה חפץ לזמן את אביו לסעודתו. **ואינן לפניך** — ובמסכת נדרים מתרצינן: אפילו היכא דקא אמר ליה "הרי הן לפניך ויבא אבא ויאכל עמנו" נמי מיירי, ואפילו הכי לא הויא מתנה, דמכל מקום מוכיח דבשביל שיאכל אביו הוא עושה, ולא נתכוין לתת לו מתנה גמורה. וקאמרינן התם דכללא דסיפא קאתי לאתויי, דקתני: כל מתנה שאינה כו'. **ויהא עון תלוי בו'** — שעל ידי שאני מקבל מתנה שלך, והיא אינה מתנה — נמצאתם חוטאין, ונהנה זה משל זה, וקעבריתו א"לא יחל". **הכי גרסינן: אמרו חכמים כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה** — כלומר, כל מתנה שאין דין זה נוהג בה, שתהא מוקדשת אם הקדישה — אינה מתנה, הואיל וגילה דעתו שעל מנת כן נתנה לו שלא יקדישנה. ולעיל נמי, גבי ההוא שכתב נכסיו ליהונתן, כיון שלא היה בנו נוהג כשורה — על מנת שלא יחזיר לבניו נתן לו. ויונתן סבר: כיון דסתמא יהב — הויא מתנה, לעשות בה ככל אשר יחפוץ. **ראוים שתשרה** — אלא שעון הדור גורם, ואין הדור ראוי לכך. **שתעמוד להם חמה ביהושע** — ולמשה נמי עמדה חמה, דנפקא לן במסכת עבודה זרה (כה, א) "אחל", "אחל". אלא משום דאין חשובין כל כך כמשה תלאן ביהושע. **תלמוד** — סברת המשניות, כעין שאנו מפרשין עליהן: לא שנו כו', חסורי מחסרא כו'. **הלכות** — הלכה למשה מסיני. **הגדות** — מדרשי פסוק, כגון תנחומא ובראשית רבה, ויקרא רבה. **דקדוקי תורה** — וי"ו ד"וזה לכם הטמא" (ויקרא יא) דמרבינן מיניה דם השרץ. **דקדוקי סופרים** — כגון גזירות שגזרו חכמים שלא יבא לידי איסור תורה. **וקלים וחמורים** — שאדם דן מעצמו. **גזירות שוות** — כגון יליף קיחה קיחה משדה עפרון (קדושין ב, א). **תקופות** — מולד הלבנה. **ונימטריאות** — כגון: "אנכי" — אנא נפשי כתבית יהבית, "ירט" — יראה ראתה נטתה (שבת קה, א). **ומשלות כובסין** — צורך יש בה ללמוד דברי תורה, כדכתיב (קהלת יב) "תקן משלים הרבה" וכתיב "להבין משל ומליצה" (משלי א). **שיחת שדים** — להשביעם. ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה. **ושיחת דקלים** — שבני אדם רגילים לדבר על הדקלים, כדכתיב בשלמה "וידבר על העצים" (מלכים א ד). **ושיחת מלאכי השרת** — להשביעם. **מעשה מרכבה** — שביחזקאל. **הויות דרביי ורבא** — שהקשו משניות ובריתות טובא, ותירצום. **להנחיל אוהבי יש** — עולמות. וכל כך למה — כי אוצרותיהם מלאים כל טוב, דברי תורה וחכמה. **גדול שבכולם על אחת כמה וכמה** — להבין דבר מתוך דבר יותר ויותר. **משנה האומר זה בני נאמן** — בגמרא מפרש למאי הלכתא. **זה אחי אינו נאמן** — להורישו עם אחיו, שהרי אינן מכירין אותו. כדמפרש בגמרא. **ויטול עמו בחלקו** — כגון אם שנים הן לבד הספק, ויש להן לחלוק שלש שדות — זה נוטל שדה ומחצה וזה נוטל שדה ומחצה, ונותן זה המעיד על אחיו הספק שהוא אחיו, החצי שדה. דהכי קאמר ליה: ודאי אחי אתה, ויש לך ליטול שדה אחת מן השלש. וחצי השדה שיש לי מחלקך — אתן לך, וחצי האחר ביד אחי הוא, הבא לך ראיה וטול. **מת** — הספק. **יחזרו הנכסים** — שנתן לו מחלקו. **למקומן** — כלומר, למי שנתנם לו. אבל שאר אחין אין יורשים עמו. דאמר להו האי: הרי החזקתם בנחלה הראויה לו לספק מאבינו — אותה טלו לכם, שהרי לא מחל לכם חלקו. ואבתי עד השתא בתורת גזל ישנה בידכם, ועתה תירשו אותו חלק מן הדין. וגם אני אירש חלקי שנתתי לו כמו כן, דנמצינו כולנו שוין בנחלתו. **נפלה לו ירושה** — לספק בחייו ממקום אחר, או קנה נכסים ועבשיו מת — יירשו אחיו של מעיד עמו, דהא קא מודי להו שאחיהם הוא.

גמרא

תוספות

כל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת כו' — ואם תאמר: דאמר לקמן בפירקין (קלז, ב): "הא לך אתרוג במתנה על מנת שתחזירהו לי", החזירו — יצא, אף על פי שלא היה יכול להקדישו. דכיון דאמר "לי" — מידי דחזי לי קאמר, כדקאמר לקמן! ויש לומר: דהתם יכול להקדישו כל זמן שהוא בידו שלא יתנו אחרים ממנו, אבל הכא לא היה יכול להקדישו כלל. ולרבינו יצחק נראה דלא תליא מתנה בהקדש, דאפילו אינו יכול להקדיש — הויא מתנה. והכי פירושו: כל מתנה שאינה כו', כלומר שגרועה כזאת שלא נתנה אלא על מנת שיאכל אביו. ולאו דוקא נקט "שאם הקדישה אינה מקודשת", שהרי לא היה יכול לעשות ממנה כלום, ולא נתנה כלל על מנת שיאכל אביו, כדאמרינן בנדרים (מח, א) לחד לישנא דסעודתו מוכחת עליו. ולא נקט "שאם הקדישה" אלא משום דמעשה הכי הוה. אי לההוא לישנא דמפרש [התם] משום דויתור אסור במודר הנאה. ובעלמא, אף על פי שאינו יכול להקדישה — הויא מתנה. וכן משמע בירושלמי, דקאמר אההיא דכל מתנה שאינה שאם הקדישה כו', רבי ירמיה בעי: מעתה אין אדם נותן מתנה לחבירו על מנת שלא יקדישנה כו'. וקאמר במתניתין: כל מתנה שהיא במעשה בית חורון, שהיתה בה ערמה — אינה מתנה.

ליורשו

אם לָאו - אִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מַה שֶּׁהֶחֱזַרְתִּי. אָמַר: הִטִּיחַ עָלַי בֶּן עוּזִּיאֵל! הִטִּיחַ עָלַי בֶּן עוּזִּיאֵל! מֵעִיקָּרָא מַאי סָבַר? מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּבֵית חוֹרוֹן; דִּתְנַן: מַעֲשֶׂה בְּבֵית חוֹרוֹן בְּאֶחָד שֶׁהָיָה אָבִיו מוּדֶּר הֵימֶנּוּ הֲנָאָה, וְהָיָה מַשִּׂיא בְּנוֹ, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ: הֲרֵי חָצֵר וּסְעוּדָה נְתוּנִין לְךָ בְּמַתָּנָה, וְאֵינָן לְפָנֶיךָ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיָּבֹא אַבָּא וְיֹאכַל עִמָּנוּ בַּסְּעוּדָה. אָמַר לוֹ: אִם שֶׁלִּי הֵן - הֲרֵי הֵן מוּקְדָּשִׁין לַשָּׁמַיִם! אָמַר לוֹ: לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶת שֶׁלִּי שֶׁתַּקְדִּישֵׁם לַשָּׁמַיִם! אָמַר לוֹ: לֹא נָתַתָּ לִי אֶת שֶׁלְּךָ אֶלָּא שֶׁתְּהֵא אַתָּה וְאָבִיךָ אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וּמְרַצִּין זֶה לָזֶה, וִיהֵא עָוֹן תָּלוּי בְּרֹאשׁוֹ! אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַתָּנָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ מוּקְדֶּשֶׁת - אֵינָהּ מַתָּנָה. תָּנוּ רַבָּנַן: שְׁמוֹנִים תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְהִלֵּל הַזָּקֵן, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שְׁלֹשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתַּעֲמוֹד לָהֶן חַמָּה כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, עֶשְׂרִים בֵּינוֹנִיִּים. גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּן יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, קָטָן שֶׁבְּכוּלָּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא וּמִשְׁנָה, תַּלְמוּד, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת, דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים, וְקַלִּין וַחֲמוּרִין, וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת, וּתְקוּפוֹת, וְגִמַטְרִיָּאוֹת, וּמִשְׁלוֹת כּוֹבְסִים וּמִשְׁלוֹת שׁוּעָלִים, שִׂיחַת שֵׁדִים וְשִׂיחַת דְּקָלִים, וְשִׂיחַת מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְדָבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן; דָּבָר גָּדוֹל - מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְדָבָר קָטָן - הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא; לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא". וְכִי מֵאַחַר דְּקָטָן שֶׁבְּכוּלָּם כֵּן, גָּדוֹל שֶׁבְּכוּלָּם - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עוּזִּיאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - כָּל עוֹף שֶׁפּוֹרֵחַ עָלָיו נִשְׂרָף. **מִשְׁנָה** הָאוֹמֵר "זֶה בְּנִי" - נֶאֱמָן, "זֶה אָחִי" - אֵינוֹ נֶאֱמָן, וְיִטּוֹל עִמּוֹ בְּחֶלְקוֹ. מֵת - יַחֲזִרוּ נְכָסִים לִמְקוֹמָן. נָפְלוּ לוֹ נְכָסִים מִמָּקוֹם אַחֵר - יִירְשׁוּ אֶחָיו עִמּוֹ. **גְּמָרָא** "זֶה בְּנִי" נֶאֱמָן, לְמַאי הִלְכְתָא? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לְיוֹרְשׁוֹ, וְלִפְטוֹר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַיִּבּוּם.

ליורשו

תוספות

ליורשו פשיטא — דאנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס לא יהא נאמן. אף על גב דלענין בכורה נאמן — היינו משום שראוי ליורשו, שהרי בידוע שהוא בנו. אבל הכא, דלא ידעינן אם הוא ראוי ליורשו או לא — אינו נאמן. **הואיל** ובידו לגרשה — אף על גב דהאי מגו לא חשיבא, שאם היה מגרשה היה פוסלה מן הכהונה, והשתא שאומר "זה בני" לא פסיל לה, מכל מקום חשיב מגו לפטרה מיבם.

אזל ליה הואיל דרב יוסף — ולא אמרינן: הואיל ובידו לגרשה. דסלקא דעתך השתא דאין נאמן לומר "גרשתי אשתי עתה", דאפילו להבא אין נאמן לומר "גרשתי אשתי". ואם תאמר: אם כן מאי טעמא דמתניתין ד"זה בני" נאמן? ויש לומר: דדוקא לענין שאמר "גרשתי" לא אמר מגו הואיל ובידו לגרשה, משום דאם איתא דגרשה — אית לה קלא, ולכך אינו נאמן. אבל "זה בני" — נאמן במגו דהואיל ובידו לגרשה, דיכול להיות שיש לו בן ואין ידוע לעולם.

למפרע אין נאמן — תימה: דמאי קא משמע לן? פשיטא דאין נאמן לומר למפרע "גרשתי אשתי". שאם היה נאמן — מה הועילו חכמים בתקנה שתקנו זמן בגיטין, שלא יחפה על בת אחותו אם תוזנה תחתיו (גיטין יז, א)? דלעולם יחפה, שיאמר "גרשתיה קודם הזנות", ויהיה נאמן! בשלמא למאן דאמר בסמוך דלא פלגינן דבורא — אתי שפיר, דאצטריך לאשמועינן דאפילו מכאן ולהבא אין נאמן כשאומר "גרשתי מקודם". אבל למאן דאמר פלגינן דבורא, ונאמן מכאן ולהבא, אלא למפרע דוקא אין נאמן — קשה, דמלתא דפשיטא היא!

פלוני בא על אשתי — מילתיה דרבא היא בפרק קמא דסנהדרין (י, א), וקאמר התם: מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן, אבל אצל אשתו — לא אמר, קא משמע לן. וקשה להרב רבינו חיים: דפשיטא הוא דאדם קרוב אצל אשתו, כדתנן בזה בורר (שם כז, ב)! ויש לומר: דאף על גב דפסול לעדות הוא להעיד על אשתו, כשאומר "פלוני בא על אשתי" הוה אמינא: מתוך שנאמן על פלוני נאמן נמי עליה.

גמרא ליורשו פשיטא — דמגו דאי בעי יהיב ליה במתנה, כי אמר נמי "בני הוא ויירשני" — נאמן. ואי משום נכסים הבאים לאחר מיכן אתא לאשמועינן, דאף על גב דאין יכול להקנותן נאמן — הא לאו מלתא היא, דודאי אינו נאמן, דהא ליכא למימר מגו. ואף על גב דדרשינן לעיל (קכז, ב): "יכיר" — בצריך היכרא, ואוקמינן דהאב נאמן אפילו לנכסים הבאים לאחר מיכן, אי נמי שנפלו לו כשהוא גוסס — הני מילי גבי חלק בכורה, דידעינן שהוא בנו אך אינו ידוע אם בכור הוא אם לאו, ואתא קרא למימר דכיון דידעינן דבנו הוא — נאמן לומר "בכורי הוא". אבל היכא דלא ידעינן אי בנו הוא או לאו — לא מהימנינן ליה אלא לנכסים שיש לו עכשיו, משום דאיכא למימר מגו. **לפטור אשתו מן היבום אצטריכא ליה** — למתניתין למיתני: האומר "זה בני" נאמן. דסלקא דעתך אמינא לא תנשא לשוק בלא חליצה, כדלקמן. **הא נמי תנינא** — בקדושין פרק "האומר". **בשעת מיתתו** — אורחא דמלתא נקט. **יש לי בנים** — ואין אשתו זקוקה ליבם — נאמן, ותנשא לשוק. ולקמיה מוקי לה בדלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני. **יש לי אחין** — וזקוקה ליבם. **אינו נאמן** — לאסרה. וטעמא מפרשינן לקמיה. **ומשני: התם דלא מוחזק לן** — האי גברא בשעת מיתה לא באחי ולא בבני, וקיימא הך אתתא בחזקת שאינה זקוקה ליבם. דספק ספיקא הוא: שמא יש לו בנים, ואם תמצי לומר אין לו — שמא גם אחין אין לו, ומותרת לשוק. דהכי מוקמינן לה התם בקדושין, משום דבעי לאוקמה אפילו כרבי נתן, דאמר: נאמן לאסרה, שאם אמר "יש לי אחין" — נאמן. וההיא דרבי נתן מוקמינן לה התם במוחזק לן דאית ליה אחי ולא מוחזק לן בבני. אבל מתניתין דהתם דקתני: "יש לי בנים" נאמן, "יש לי אחים" אינו נאמן — בדלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני, כדפרישית. הלכך, אמר "יש לי בנים" — אחזקה קמייתא הוא דמוקי לה, הלכך נאמן. ונפקא מינה, דאפילו אי אתי אח לאחר מכאן ואמר "אחותי דמיתמא הוינא" — לא כל כמיניה דאהני דבוריה [לאחזוקי] לחזקה. אמר "יש לי אחין ואין לי בנים" — לאו כל כמיניה דמפיק לה מחזקה. **הכא** — אתי לאשמועינן, דאף על גב דמוחזק לן בגויה דאית ליה אחי, חזקה בעלמא בלא עדים, אפילו הכי, אי אמר "זה בני" — נאמן לפטרה מיבום, וכדמפרש טעמא לקמן: מגו דאי בעי פטר לה בגט, והלכך מה לו לשקר. דסלקא דעתך אמינא לא אתי "מה לי לשקר" ומרע ליה לחזקה, קא משמע לן: נאמן. והאי דקתני: "זה בני" נאמן — הוא הדין דאי אמר "יש לי בנים" נאמן להתירה. אלא משום סיפא אצטריך ליה למיתני: "זה אחי" אינו נאמן, לאשמועינן דלתת לו מחלקו הוא נאמן, ולא לירש עם שאר אחין — תנא נמי רישא: "זה בני". ומיהו, סיפא דקתני: "זה אחי" אינו נאמן — לא בהיתר ולא באיסור של שוק מיירי, דהא ודאי אפילו שתק אסורה, כיון דמוחזק לן באחי ולא בבני. אלא לענין לירש עם אחיו קאמר דאינו נאמן. אי נמי, איכא למימר דהכי קאמר: האומר "זה בני" — נאמן, ואף על גב דמוחזק לן באחי. "זה אחי" — אינו נאמן לאסרה אם היא בחזקת מותרת, כגון דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני. **הואיל ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן** — והלכך, מגו דאי בעי אמר "גרשתי" ותפטר מהיבום, כי אמר נמי "יש לי בנים" — נאמן. וטעמא דבעל שאמר "גרשתי את אשתי" נאמן — היינו משום דאי בעי מגרש לה השתא בפנינו. **אמר רב יוסף מריה דאברהם כו'** — רב יוסף חלה ושכח תלמודו, כדאמרינן במסכת נדרים (מא, א). ושמועות ששמע מרב יהודה רבו קודם חליו, ועכשיו מתקשה בהן, היה נותן אל לבו ותמה אם שמע כן, והיה מתרצן מדעתו. והכי קאמר: רבונו של עולם, אפשר ששמעתי מרב יהודה שינוי גדול כזה, דתלי תניא — המשנה, דקתני: "זה בני" נאמן, תולה טעמא בדלא תניא — בדבר שאינו במשנה ובברייתא, הך דבעל שאמר "גרשתי את אשתי", דמימרא בעלמא היא, וגם היא צריכה טעם אחר, ותולה את העיקר בטפל לו? **אלא אי** — אמר לי רב יהודה — הכי אמרה. **אמר שמואל הואיל ובידו לגרשה** — דמגו דאי בעי מגרש לה ופטר לה בגיטא מיבום, כי אמר נמי "זה בני" — נאמן. הכי גרסינן: אלא אי אתמר הכי אתתר אמר שמואל הואיל וכו'. **בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן** — לפטרה מיבום. **אינו נאמן** — דאם איתא דגרשה — קלא אית לה למלתא. הלכך לא אמרינן "מה לי לשקר", דכ"מה לי לשקר" במקום עדים דמי. ומיהו, כי אמר "זה בני" — נאמן, דדהתם ודאי איכא למימר: הואיל ובידו לגרשה. **מנפח בידיה** — דרך שחוק, כאדם שמנפח קש מתחת ידיו ומשליכו לאבוד. כלומר, כזה הרוח שהלך כך אבד טעמו של רב יוסף. **הואיל דרב יוסף** — דאמר: בעל שאמר "גרשתיה". ומיהו, "הואיל" דשמואל איתיה, דהא ודאי מצי מגרש לה. **למפרע** — אם עמד לפנינו באחד באייר, ואמר "גרשתי את אשתי מאחד בניסן" — אינו נאמן להחזיקה כמו מגורשת למפרע. שאם יבואו עדים אחרי כן שיאמרו "אנו ראינו שזיגתתה בחמשה עשר בניסן" — תדון בחנק כדין אשת איש. דאין הבעל נאמן לעשותה מגורשת למפרע, שהרי אין כאן מגו, שהרי אינו יכול עכשיו באחד באייר לעשות לה גט שתתגרש בו למפרע מקודם זנות. **כאן להבא** — אם אמר "גרשתי את אשתי" סתם, אי נמי "עכשיו גרשתי", דאינו מעיד עליה למפרע, ולא נפקא מינה אלא לפטרה מכאן ולהבא, בין לזנות בין ליפטר מיבום, וגם להנשא לכל מי שתרצה בחיי בעלה. דמה לו לשקר? הא אי בעי — מגרש לה בפנינו. ואכתי לא אזל לה "הואיל" דרב יוסף לגמרי, דלהבא מיהא אמרינן "הואיל". **איבעיא להו אמר למפרע מהו להימוניה להבא** — כלומר, הא פשיטא לן דהיכא דאמר למפרע — לא מהימן לגבי זנות דמפרע, דהא ליכא מגו. ואם אמר "עכשיו גרשתי", דלא נפקא מינה אלא להבא — ודאי מהימנינן ליה, דהא אי בעי מצי מגרש לה, ומה לו לשקר. אבל הא קמבעיא לן: היכא דקאמר למפרע, כלומר "זה שלשים יום שגרשתי את אשתי", מהו להימוניה לפטרה מזנות דלהבא? דגבי להבא איכא למימר מגו דמה לו לשקר, לפטרה להבא בטענת גרושין דלמפרע, הא אי בעי — מצי מגרש לה השתא. **מי פלגינן דבורא** — דבמאי דאמר "גרשתי" — מהימנינן ליה, ותפטר אשתו מכאן ולהבא. ובמאי דאמר "זה שלשים יום", דהיינו למפרע — לא מהימנינן ליה, דליכא מגו. **או לא פלגינן דבורא** — אלא, כיון דלא מהימנינן ליה בגירושי מפרע, משום דאין בידו לעשות וליכא מגו — נמצא שלא גירש אשתו למפרע. והשתא נמי לא גירש, דאיהו לא טעין אלא גירושי מפרע, אנן טענינן ליה? בתמיה. והלכך, כל היכא דאמר בעל "גרשתי אתמול" — לא מהימנינן ליה כלל, דמגו דלא מהימן לגבי מפרע — לא מהימן להבא, דלא פלגינן דבורא. ולא משכחת לה דמהימן אלא היכא דאמר סתמא "גרשתי את אשתי", אי נמי "עכשיו גרשתי את אשתי", דמהימנינן אכוליה דבוריה. דכיון דלא נפקא לן אמעשה דלשעבר כלל, אלא אהנהו דלהבא — מה לו לשקר, הרי יכול לגרשה. כן נראה בעיני. **דאמר רבא** — בעל שאמר בפני בית דין. **פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו** — לבועל, ולא להורגה. דאצל אשתו פסול הוא לעדות. אלמא: פלגינן האי עדות, דלבועל מהימן, לאשה לא מהימן **בתרי גופי** — בועל ואשה פלגינן, דלגבי בועל אנו מאמינין כל העדות. **בחד גופא** — למפרע ולהבא באשה אחת.

ההוא חזיא

לְיוֹרְשׁוֹ, פְּשִׁיטָא! - לְפָטוֹר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַיִּבּוּם אִצְטְרִיכָא לֵיהּ. - הָא נַמִּי תָּנֵינָא: מִי שֶׁאָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ "יֵשׁ לִי בָּנִים" - נֶאֱמָן, "יֵשׁ לִי אַחִים" - אֵינוֹ נֶאֱמָן! - הָתָם דְּלָא מוּחְזַק לָן בְּאָח, הָכָא - אַף עַל גַּב דְּמוּחְזַק לֵיהּ בְּאָח. אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: "זֶה בְּנִי" - נֶאֱמָן? הוֹאִיל וּבַעַל שֶׁאָמַר "גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי" - נֶאֱמָן. אָמַר רַב יוֹסֵף: מָרֵיהּ דְּאַבְרָהָם, תָּלֵי תַּנְיָא בִּדְלָא תַנְיָא! אֶלָּא אִי אִתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: "זֶה בְּנִי" - נֶאֱמָן? הוֹאִיל וּבְיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ. אָמַר רַב יוֹסֵף, הָשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ: אָמְרִינַן "הוֹאִיל", בַּעַל שֶׁאָמַר "גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי" - נֶאֱמָן, הוֹאִיל וּבְיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ. כִּי אַתָּא רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעַל שֶׁאָמַר "גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי" - אֵינוֹ נֶאֱמָן. מְנַפַּח רַב שֵׁשֶׁת בִּידֵיהּ: אֲזַל לֵיהּ "הוֹאִיל" דְּרַב יוֹסֵף. - אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּעַל שֶׁאָמַר "גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי" - נֶאֱמָן! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן לְמִפְרַע, כָּאן לְהַבָּא. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אָמַר לְמִפְרַע, מַהוּ לְהֵימוּנֵיהּ לְהַבָּא? מִי פָּלְגִינַן דִּבּוּרָא, אוֹ לָא פָּלְגִינַן דִּבּוּרָא? רַב מָארִי וְרַב זְבִיד, חַד אָמַר: פָּלְגִינַן, וְחַד אָמַר: לָא פָּלְגִינַן. מַאי שְׁנָא מִדְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: "אִישׁ פְּלוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי" - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהוֹרְגוֹ, לְהוֹרְגוֹ וְלֹא לְהוֹרְגָהּ? - בְּתְרֵי גּוּפֵי פָּלְגִינַן, בְּחַד גּוּפָא לָא פָּלְגִינַן.

ההוא

הגמרא מקשה על דברי שמואל. אם המשנה באה לחדש שאב נאמן לומר ׳זה בני׳ כדי **לְיוֹרְשׁוֹ, פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר, שהרי יש לו ׳מיגו׳, והיינו שמתוך שיכול לתת לו את נכסיו במתנה, נאמן גם לומר שהוא בנו כדי להוריש לו אותם.

מכח הקושיא מסיקה הגמרא, שבאמת רק לענין **לְפַטּוֹר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַיִּבּוּם, אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** – הוצרך התנא לחדש דין זה.

מקשה הגמרא: **הָא נַמִּי תָּנִינָא** – הרי גם דין זה שנינו במשנה במסכת קידושין (סד.), שאמרו שם בדין נאמנות אדם לומר על אשתו שזקוקה ליבום, **שֶׁמִּי שֶׁאָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, יֵשׁ לִי בָּנִים** ואין אשתי זקוקה ליבום, **נֶאֱמָן.** אבל אם אמר **יֵשׁ לִי אַחִים** וזקוקה אשתי ליבום אחר מיתתי, **אֵינוֹ נֶאֱמָן** לאסור אותה להנשא לכל אדם, ואם כן מדוע צריך התנא לשנות במשנתינו שנאמן להתירה לכל אדם. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – במשנה בקידושין מדובר, **דְּלֵא מוּחְזָק לָן בְּאָח** – באופן שלא ידוע לנו שיש לו אחים, ואם כן אשתו בחזקת שאינה זקוקה ליבום, ולכן נאמן, אך לא היינו יודעים שנאמן בשידוע לנו שיש לו אחים. אבל **הָכָא** – במשנתינו חידש התנא שנאמן לפוטרה מיבום, **אַף עַל גַּב דְּמוּחְזָק לֵיהּ בְּאָח** – אף בשידוע שיש לו אחים, והשמיענו התנא שנאמן במיגו אף נגד החזקה שזקוקה ליבום.

הגמרא מבארת מדוע בעל נאמן לומר ׳זה בני׳ כדי לפטור את אשתו מיבום: **אָמַר רַב יוֹסֵף, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ** שבעל שאומר **זֶה בְּנִי, נֶאֱמָן** לפוטרה מיבום. **הוֹאִיל וּבַעַל שֶׁאָמַר גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי** ואינה זקוקה ליבם, **נֶאֱמָן,** כיון שיש לו ׳מיגו׳ שיכול לגרש אותה עכשיו בפנינו, לכן אף כשאומר ׳זה בני׳, נאמן לפוטרה מיבום, במיגו שיכול לומר גרשתי.

רב יוסף מתקשה בדברי רב יהודה רבו: **אָמַר רַב יוֹסֵף מָרֵיהּ דְּאַבְרָהָם** – ריבונו של עולם, וכי אפשר ששמעתי מרב יהודה לבאר כך את טעם המשנה, הרי **תָּלֵי תַּנְיָא בִּדְלֵא תַּנְיָא** – תולה את טעם הדין במשנתינו, בדין שאינו כתוב לא במשנה ולא בברייתא, שהרי הדין שבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, אינו מבואר לא במשנה ולא בברייתא, והוא עצמו צריך טעם.

רב יוסף מיישב שרב יהודה אמר שנאמן במיגו, בלא לתלות בדין אחר: **אֶלָּא אִי אִתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אלא מה שאמר לי רב יהודה לבאר טעם משנתינו כך אמר, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ** שהאומר **זֶה בְּנִי, נֶאֱמָן** לפוטרה מיבום. **הוֹאִיל וּבְיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ** עכשיו, ולפוטרה מיבום.

הגמרא מביאה מחלוקת אם בעל נאמן לומר ׳גרשתי את אשתי׳ לפוטרה מיבום: **אָמַר רַב יוֹסֵף הַשְׁתָּא דְּאָמְרַת** – עכשיו שאמרת שנאמנות הבעל לומר זה בני, הוא משום שאַמְרִינָן ׳הוֹאִיל׳ ובידו לגרשה, אם כן מאותו טעם **בַּעַל שֶׁאָמַר גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי, נֶאֱמָן** לפוטרה מיבום, **הוֹאִיל וּבְיָדוֹ לְגָרְשָׁהּ.**

הגמרא מביאה את דעת רבי יוחנן שחולק על רב יוסף: **כִּי אָתָא** [–כשבא] **רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁבַּעַל שֶׁאָמַר גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי אֵינוֹ נֶאֱמָן** לפוטרה מיבום במיגו שבידו לגרשה עכשיו, כיון שאם היה מגרשה היה יוצא קול שגירשה, ועכשיו שאין קול, הרי זה כאילו יש כאן עדים שלא גירשה, ואין אומרים מיגו במקום שיש עדים נגדו.

מְנַפַּח [–הפיח] **רַב שֵׁשֶׁת** רוח **בְּיָדֵיהּ,** דרך שחוק, כאדם שמשליך קש מתחת ידו לאיבוד על ידי ניפוח, והתכוין לומר בכך **שאֲזַל לֵיהּ הוֹאִיל וְדָרַב יוֹסֵף** – נדחה מה שאמר רב יוסף שבעל שאומר גרשתי, נאמן הואיל ובידו לגרשה, שהרי אמר רבי יצחק בשם רבי יוחנן שאינו נאמן.

הגמרא מקשה סתירה בדעת רבי יוחנן: **אִינִי** – האם כך אמר רבי יוחנן, **וְהָא אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּעַל שֶׁאָמַר גֵּרַשְׁתִּי אֶת אִשְׁתִּי, נֶאֱמָן** לפוטרה מיבום, ולא כמו שאמר רב יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא** – לא קשה סתירת דברי רבי יוחנן, כיון **שכָּאן** – מה שאמר רבי יוחנן שבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן, מדובר באופן שהבעל אומר שגירש את אשתו כדי להיות נאמן **לְמַפְרֵעַ** – לפני הזמן שאומר כן, כגון שאמר באחד באייר שגירשה באחד בניסן, ובאו עדים שזינתה בט״ו בניסן, שבזה אינו נאמן להחזיקה כמגורשת למפרע ולפוטרה ממיתה, שהרי אין לו מיגו, כיון שאינו יכול לתת לה גט עכשיו ולגרשה למפרע. **וכָאן** – מה שאמר רבי יוחנן שנאמן לומר גרשתי את אשתי, מדובר שאומר כן כדי להיות נאמן רק מכאן **ולְהַבָּא,** כגון שאמר גרשתי את אשתי, או שאמר גרשתי את אשתי עכשיו, שתועיל אמירתו לענין שאם תזנה מכאן ולהבא, תפטר ממיתה. ובזה נאמן, כיון שיש לו מיגו שיכול לגרשה עכשיו בפנינו.

הגמרא מסתפקת כשאומר שגירשה למפרע, אם יהיה נאמן מכל מקום לגבי מה שנוגע מכאן ולהבא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, באופן **שאָמַר** הבעל שגירשה **לְמַפְרֵעַ,** שאמר בזה רבי יוחנן שאינו נאמן למפרע, **מַהוּ לְהֵימוּנֵיהּ לְהַבָּא** – האם נאמין לו לענין הדברים שיהיו להבא, וכגון שאם תזנה אשתו מכאן ולהבא תהיה פטורה. ונידון הספק הוא, **מִי פַּלְגִינָן דִּבּוּרָא** – האם מחלקים את דיבורו, דהיינו שרק לענין מה שאמר שגירשה למפרע אינו נאמן, משום שאין לו מיגו, אבל במה שאמר שגירשה, נאמן לענין הדברים שיהיו להבא, שבזה יש לו מיגו שבידו לגרשה, **אוֹ לֹא פַּלְגִינָן דִּבּוּרָא** – או שלא מחלקים את דיבורו, ומכיון שאינו נאמן לומר שגירשה למפרע, אינו נאמן כלל לומר שגירשה, שהרי הוא עצמו טען רק גרשתי למפרע ובזה אינו נאמן.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בזה. אומרת הגמרא: **שרַב מָארִי וְרַב זְבִיד** נחלקו בזה, **חַד** – אחד מהם **אָמַר שפַּלְגִינָן** – מחלקים את דיבורו, ונאמן מכאן ולהבא. **וְחַד אָמַר שלֹא פַּלְגִינָן** – אין מחלקים, ואינו נאמן גם מכאן ולהבא.

הגמרא מקשה על מי שאומר שלא פלגינן, מדברי רבא שאמר ׳פלגינן דיבורא׳ בענין אחר. מקשה הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – במה שונה הדין של בעל שאומר גרשתי את אשתי למפרע, שאינו נאמן גם לגבי להבא, כי לא פלגינן דיבורא, **מִדְּרָבָא** – מהדין של רבא (סנהדרין י.). **דְּאָמַר רָבָא,** שאדם שמעיד בבית דין ואומר, **אִישׁ פְּלוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי,** והרי הוא חייב מיתה מדין בא על אשת איש, הדין הוא **שהוּא** – המעיד [בעל הנבעלת], **וְעוד אַחֵר מְצַטְרְפִין** בעדותם **לְהוֹרְגוֹ** – את הבועל. מדייקת הגמרא: מצטרפים רק **לְהוֹרְגוֹ** – את הבועל, **וְלֹא לְהוֹרְגָהּ** – את אשתו, כיון שהבעל פסול להעיד עליה. אם כן מוכח ש׳פלגינן׳, שהרי נאמן למה שנוגע לבועל, ומה שנוגע לאשתו אינו נאמן, ואם כן מדוע לענין בעל שאמר גרשתי את אשתי, יש מי שסובר שלא מחלקים דיבור אחד לשנים. מתרצת הגמרא: **בְּתָרֵי גּוּפֵי** – בשני אנשים, דהיינו הבועל והאשה, **פַּלְגִינָן** – חולקים את עדותו, כי לגבי הבועל הרי מאמינים לכל עדותו, ולגבי האשה אינו נאמן כלל, אבל כשעדותו היא **בְּחַד גּוּפָא** – על גוף אחד, דהיינו כשמעיד על האשה שגירשה למפרע, **לֹא פַּלְגִינָן** – לא מחלקים את עדותו, לומר שגירשה עכשיו ולא למפרע.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

יג. מִצְוָה לַעֲשׂוֹת לְכַתְּחִלָּה גֵּרוֹת אֲרוּכִּים שֶׁיַּדְלִיקוּ עַד הַלַּיְלָה וּמִכָּל מָקוֹם אִם עָשָׂה גֵּרוֹת קְטַנִּים שֶׁאֵינָן דּוֹלְקִים עַד הַלַּיְלָה אֵין כָּאן בְּרָכָה לְבַטָּלָה שֶׁכְּיָוָן[קיז] שֶׁאָכַל לְאוֹרָן וְנֶהֱנָה מֵהֶן בִּסְעוּדַת שַׁבָּת[קיח] אֲבָל אִם לֹא אָכַל לְאוֹרָן כְּגוֹן שֶׁאָכַל בֶּחָצֵר וְע"ד שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִי' רע"ג[151] אִם אֵינָן דּוֹלְקוֹת עַד הַלַּיְלָה שֶׁאָז הוּא נֶהֱנָה מֵהֶן בַּחֲזָרָתוֹ לַבַּיִת שֶׁלֹּא יִכְּשֵׁל בְּעֵץ וְאֶבֶן בְּאִישׁוֹן אֲפֵילָה וְלַיְלָה[קיט] הֲרֵי בֵּרַךְ לְבַטָּלָה[קכ–קכא] וּמִכָּל מָקוֹם אִם הוּא בְּעִנְיַן שֶׁהָיָה שָׁם קְצָת חוֹשֶׁךְ בְּאֵיזֶה מָקוֹם סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה[קכב] אִם לֹא הָיוּ דּוֹלְקוֹת שָׁם וְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שׁוּם דָּבָר לְאוֹרָן אֵין בְּזֶה אִיסּוּר[קכג–קכד][159]:

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף יג

הלכתא רבתא

קיז] **שכיון** - אולי צ"ל: כיון[149].

קיח] **ונהנה מהן בסעודת שבת** - אפילו אכל סעודת שבת מבעוד יום - לא הוי ברכה לבטלה כיון שנהנה מאור הנרות[150].

קיט] **באישון אפילה ולילה** - כפי שנתבאר[152] ששני טעמים למצות הדלקת נר שבת; משום עונג שבת (כשאוכל לאור הנרות) ומשום שלום בית (שלא ייכשל בעץ ובאבן), ובמקום שאין אוכלים לאור הנרות יכולה לברך עליהם מחמת הטעם השני[153].

קכ] **הרי בירך לבטלה** - ואפילו יש לו נרות בבית שידלקו הרבה בתוך הלילה - מ"מ הנרות שמברכין עליהם צריך שידלקו עד הלילה - אע"פ שהברכה חלה על כל הנרות של הבית אפילו על הנרות שהבעל מדליק ואפילו בחדר אחר, מ"מ כיון שמברך על נרות אלו, ואם יודע מתחלה שלא ידלקו עד הלילה אין בהדלקתם מצוה כלל ואיך יברך עליהם[154].

קכא] **הרי בירך לבטלה** - ולכך המתארחים בבית אחרים לסעודת שבת - וחוזרים ללון בביתם, יקפידו לעשות נרות גדולים שידלקו עד שיחזרו, או שיצאו מביתם לאחר החשכה קצת, או שידליקו את אור החשמל ביחד עם הנרות - ויברכו על שניהם יחד[155].

קכב] **סמוך לחשכה** - אפילו קודם שקיעת החמה[156].

קכג] **אין בזה איסור** - לכתחילה (במקום שאין אור החשמל) יש לראות שידלקו הנרות כל זמן שבני הבית נעורים שלא ישארו בליל שבת בחושך ויבואו לידי מכשול[157].

קכד] **אין בזה איסור** - החידוש בזה הוא: שבדיעבד מספיק שיהיה: (א) סמוך לחשכה. (ב) קצת חושך. (ג) באיזה מקום (לא רק במקום אכילה, או במקום שמשתמשים שום צורך אכילה כדלעיל ס"י). (ד) והשתמש לאור הנרות (ולא די בהנאה שממילא אגב המצאותו שם). (ה) שום דבר (משמע אפילו דבר מועט) - אין כאן איסור ברכה לבטלה[158].

ציונים והוספות

149) הערות וציונים לשוע"ר מהדורה החדשה.

150) כן משמע מלשון רבינו וכן משמע מסימן רעג סי"ב (הובא לעיל). וכן הוא בבדי השלחן סי' עד ס"ק ו.

151) סעיף יב: לכתחלה צריך לאכול סעודת הלילה במקום שהנרות דולקות ואף אם אוכלה מבעוד יום אין לו לאכול בחצר אף אם נהנה שם יותר מפני האויר או מפני הזבובים אבל אם הוא מצטער הרבה בבית מפני השרב או מפני הזבובים יכול לקדש ולאכול בחצר אף על פי שאינו רואה הנרות שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער רק שיזהר שיהיו הנרות ארוכים שידלקו עד הלילה כמו שנתבאר בסימן רס"ג עי"ש.

152) סעיף א וסעיף ט.

153) ובמקום שמסתמכת על טעם זה בלבד, עליה לראות שהנרות הם הגורם היחידי לכך שלא ייכשל בעץ ובאבן, ולהדליק את אור החשמל בבית אחרי הדלקת הנרות (ע"י הבעל) או ביחד עם נרות השבת, ובמקום שאי אפשר - ישתדלו לאכול דבר מה ליד הנרות כך שיוכלו לברך מחמת הטעם הראשון.

154) בדי השלחן סי' עד ס"ק ו.

155) ובזה ירוויחו גם שאינם צריכים לאכול דבר מה ליד הנרות - על אף שדולק אור החשמל (שאין אפילו קצת חשכה), כפי שנתבאר בסעיפים הקודמים.

156) כן הוא בכל מקום שנזכר 'סמוך לחשכה' בשוע"ר. ויש לעיין אם הוא דוקא כשקיבל עליו שבת, כדלעיל במי שאכל סעודת שבת לאור היום.

157) ע"פ בדי השלחן סי' עד ס"ק ו, ובמקום שיש אור החשמל, יש לראות שידלקו הנרות לפחות בזמן הסעודה, ואם אינו אוכל לידם - נתבאר לעיל ? אות קכב כיצד יעשה, (ויראו שאור החשמל ידלק במשך כל הלילה במקום שיש ילדים קטנים המתעוררים בלילה, ובמקום שאין ילדים - עד השעה שהולכים לישון).

158) קיצור הלכות משוע"ר הערה 91.

159) **עד"ז בסי' תקיד סט"ו** (לגבי יו"ט): ומכל מקום מותר לאדם להדליק נרות בביתו ביו"ט ראשון סמוך לחשכה ואין זה כמכין מיו"ט לחבירו שהרי אף באותה שעה שמדליק הוא צריך לאור הנר כיון שכבר החשיך היום.

ועד"ז בסי' תקכז סכ"ט: וידליק לו נר אחד שיאכל אצלו, אבל בחדר שאינו אוכל שם אסור לו להדליק שם נר לצורך השבת אבל מותר לו לילך לתוך החדר מבעוד יום סמוך לחשכה לחפש איזה דבר ויוליך עמו נר דולק ויניחנו שם שיהיה דולק שם בשבת מלבד נר אחד הדולק בביתו - שהתירו לו חכמים להדליקו לצורך השבת מפני שלום בית שלא יאכל בחשיכה ואפילו בלא אכילה אין שלום בית בלא נר.

שולחן ערוך – הלכות נשיאת כפים

כג אין מברכין אלא בלשון הקודש ובעמידה ובקול רם ובנשיאת כפים ואפילו בדיעבד לא יצאו אם שינו באחת מאלה.

בלשון הקודש שנאמר כה תברכו עד שיאמרו בלשון הזה.

בעמידה שנאמר לשרתו ולברך בשמו מה שירות מעומד שנאמר לעמוד לשרת אף ברכה מעומד.

אבל הצבור רשאין לישב רק שיהיה פניהם נגד פני הכהנים שנאמר אמור להם כאדם האומר לחבירו שמדבר עמו פנים אל פנים (אבל בדיעבד אין זה מעכב שהרי עיר שכולה כהנים כולם עולים לדוכן אע"פ שאין מברכין כאדם האומר לחברו פנים כנגד פנים כמו שיתבאר).

בקול רם שנאמר אמור להם כאדם האומר לחברו שאומר לו בקול כדי שישמע אף כאן אין אומרים הברכה בינם לבין עצמם בלחש אלא עד שישמעו כל העם אשר ישנו פה ולכתחלה צריך לומר במעולה שבקולות לא גדול ולא קטן אלא בינוני:

כד הכהנים עונים אחר המקרא על כל מלה ומלה עד שיסיימו פסוק ראשון ואז עונין הצבור אמן וכן אחר פסוק ב' וכן אחר פסוק ג'.

ואח"כ מתחיל הש"ץ שים שלום ואז הכהנים מחזירים פניהם להיכל ואומרים רבון העולמים עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל.

ונוהגים להאריך בתפלה זו עד שיסיים הש"ץ ברכת שים שלום כדי שיענו הציבור אמן על שתיהן ואם אינם יכולים להאריך כל כך יאמרו אדיר במרום כו' ויכוונו לגמור עם הש"ץ ובראש השנה ויום כפור שמאריכים בניגונים היום תאמצנו יש מי שאומר שלא יתחילו רבון עד לבסוף שיגמרו עם הש"ץ:

כה אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור להיכל עד שיתחיל הש"ץ שים שלום ואינם רשאים לכוף אצבעותיהם מפשיטתן להיות כשאר בני אדם עד שיחזירו פניהם מן הצבור ואינם רשאים לעבור מן הדוכן ולילך עד שיסיים ש"ץ ברכת שים שלום אלא עומדים שם כפופים לפני ההיכל ולא ידברו עד שירדו מן הדוכן ויש מי שאומר שצריכים להמתין מלירד עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור אחר ברכת שים שלום שכל שלא כלתה עניית אמן מפי רוב העונים עדיין לא נסתיימה הברכה כמ"ש בסי' קכ"ד וכן המנהג:

כו כשמחזירים פניהם בין בתחלה שמחזירים פניהם מן ההיכל כלפי העם בין בסוף שמחזירים פניהם מן הצבור להיכל לא יחזירו אלא דרך ימין שכשעומדים תחלה ופניהם למזרח יפנו לצד דרום ואח"כ למערב נגד הצבור ובחזרתם למזרח יפנו לצד צפון שהוא ימינם כשפניהם כלפי הצבור למערב:

כז כשיורדין מן הדוכן לא יחזירו אחוריהם להיכל אלא יצדדו ויחזירו פניהם קצת להיכל כתלמיד הנפטר מרבו שמחזיר פניו אליו בצאתו מלפניו.

ואחר שירדו יזהרו שלא יגעו במנעליהם המטונפים ואם נגעו יטלו ידיהם לתפלה שיתפללו אח"כ ואף אם אינם מטונפים צריכים ליטול ידיהם אם נגעו בהן מפני סכנת רוח רעה כמ"ש בסימן ד':

כח אין הקורא כהנים רשאי לקרות כהנים עד שיכלה מפי (רוב) הצבור אמן שעונים אחר ברכת מודים במקומות שאין אומרים או"א ברכנו כו' כשהכהנים נושאים כפיהם (שעד שיכלה אמן מפי (רוב) הצבור אי אפשר לכהנים לשמוע קריאתו אותם שב' קולות כאחד אינם נשמעים).

ואין הכהנים רשאים להתחיל ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן עד שיכלה דבור קריאת כהנים מפי הקורא.

ואחר שברכו הכהנים אשר קדשנו בקדושתו של אהרן אינם רשאים להתחיל יברכך עד שיכלה מפי כל הצבור אמן שעונים אחר ברכת אשר קדשנו בקדושתו של אהרן ואף אם יש בצבור (איזה) קצת שטועים ומאריכים באמן יותר מדאי בענין שאף שלאחר שכלתה תיבת יברכך מפי המקרא במדינות אלו שקורין גם תיבת יברכך עדיין לא כלתה אמן מפיהם צריך להמתין עליהם לפי שהוא חיוב על כל העם אשר ישנו פה לשמוע כל הברכה מפי הכהנים כמ"ש למעלה אבל המקרא א"צ להמתין אלא עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור שאין חובה כלל על הציבור לשמוע מהמקרא אלא על הכהנים (ומכל מקום קודם שיכלה אמן מפי רוב הציבור אי אפשר לכהנים לשמוע מן המקרא שב' קולות אינם נשמעים).

ויש מי שאומר שגם הקורא כהנים צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הצבור אמן של ברכת מודים וכן המקרא צריך להמתין עד שיכלה מפי כל הצבור אמן של ברכת אשר קדשנו שאם יקרא כהנים או מקרא אותם בעוד שקצת מאריכין באמן לא ישמעו הכהנים קריאתו להם או הקראתו אותם שב' קולות אינן נשמעין וטוב לחוש לדבריהם:

כט אין הכהנים רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא (כדי שישמעו הצבור התיבה יפה מפי הכהנים ולא תתערב בה שמיעתם מהמקרא).

ואין הצבור עונין אמן עד שתכלה ברכה מפי הכהנים בין בפסוק ראשון בין בפסוק ב' או ג'.

ואין הש"ץ רשאי להתחיל שים שלום עד שיכלה אמן מפי רוב הצבור אבל אם יש מיעוט שמאריכין באמן א"צ להמתין עליהם כמ"ש בסי' קכ"ד.

ומיד שמתחיל שים שלום אומרים הכהנים רבון העולמים:

חלק א סימן קכח, דיני נשיאת כפים ואיזה דברים הפוסלים בכהן
סעיפים כג-כט

תורה אור

תוכן הפרק: כותלי המשכן היו מארזים (צומח) ואילו עיקר בנין המקדש הי' מעפר ואבנים (דומם)

[ע"פ ההקדמה הנ"ל במעלת הדומם על הצומח וחי מחמת שרשו במחשבה העליונה - יבאר בפרק זה את ההבדל בין המשכן והמקדש, דבמשכן היו ארזים העיקר, משא"כ במקדש עיקר הבנין הי' מעפר ואבנים:]

והנה במשכן לא היה נמצא עדיין תכלית השלימות, שהיה רק דירת עראי של הקב"ה כמ"ש ואהיה מתהלך באהל ובמשכן כו'.

המשכן נקרא "אהל" (ולא בית) כי הוא הי' רק דירת עראי לשכינה, דההבדל בין "דירת עראי" לדירת קבע אינו רק בכמות (כמה זמן שוכנים בדירה זו), אלא זהו הבדל באיכות.

וכמו להבדיל באדם, שאין נפשו של אדם קשורה כ"כ בדירתו העראית כמו בדירתו הקבועה, כך למעלה כביכול, שמדריגת האור האלקי ששוכן במשכן אינה גבוהה כל כך כבבית המקדש.

לכך נעשה כפי אופן סדר השתלשלות העולמות איך שנבראו כסדרן, שבזה שמים קדמו לארץ.

במשכן הי' מאיר האור האלקי המצומצם, הנקרא אור ד"סדר השתלשלות", שזהו האור האלקי המלובש בכל העולמות והנבראים כולם [הנקראים "סדר השתלשלות" לפי שכל עולם (וכל מדריגה ומדריגה שבכל עולם) יורד ו"משתלשל" בסדר מסודר מן העולם (והמדריגה) שקדמו] להחיותם ולקיימם, שהאור האלקי שבסדר השתלשלות מתצמצם ומאיר בכל עולם ועולם לפי מדריגתו.

ולפיכך גם הבנין הגשמי של המשכן הי' לפי "סדר השתלשלות" - אשר שמים קדמו לארץ (להיותם גבוהים ממנה), ועד"ז חי קודם לצומח וצומח לדומם.

ולכן כותלי המשכן היו מקרשים שהן בחינת צומח, ורק קרקע המשכן [שלמטה מהכתלים] הי' מעפר, שזהו כמו שהוא בהשתלשלות שהצומח למעלה מן הדומם.

ולכן נעשו הקרשים מארזים [דוקא], שהארז גדל בגובה מאד, שזהו בחינה העליונה שבצומח כו', למעלה מעלה מבחינת הדומם שאין בו תוספת וגידול כלל.

המשכן הוא תכלית השלימות של העולם, ולפיכך נבנה מהסוג הכי נעלה שבצומח גופא, שהוא עץ ארז שגדל בגובה מאוד.

פירוש: גדרו של צומח הוא - צמיחה מקטנות לגדלות, בניגוד לדומם שאין בו שום צמיחה וגידול. ונמצא, שכל שצומח לגובה עליון יותר הרי זו שלימות גדולה יותר במין הצומח. ולפיכך הארז הוא "בחינה עליונה שבצומח".

והמכסה על המשכן היה מיריעות ומעורות אילים ותחשים כו', שהוא בחינת החי שלמעלה במדרגה גם מבחינת הצומח.

החלק הגבוה ביותר של המשכן - היריעות שכיסו את המשכן מלמעלה - הי' ממין החי, שהוא למעלה ממין הצומח.

לפיכך היריעות שהם בחינת ה"מקיפים" שהיו פרושים על כותלי המשכן, היו מבחינת חי שהוא למעלה מבחינת צומח שממנו נעשו כותלי המשכן.

המשמעות הפנימית של הדבר היא: היריעות שהיו פרושות על גבי המשכן מלמעלה, וגם ה"סרח העודף כו' על אחורי המשכן", וכן על צדי המשכן "מזה ומזה לכסותו") - רומזים לאור רוחני עליון ביותר, הנקרא "אור מקיף" (כשם שהיריעות הקיפו את המשכן).

ומאחר שבמכסה המשכן מלמעלה הי' שורה אור רוחני עליון יותר, לפיכך נעשה ממין החי שלמעלה מצומח.

נמצא שכל זה נעשה כפי סדר מעלת ומדרגת ההשתלשלות, בהשתלשלותן ובריאותן מלמעלה למטה, שהוא בחינת שמים קדמו כו'.

נמצא, שהמשכן הי' נבנה לפי סדר המדריגות "מלמעלה למטה": החלק הגבוה (מכסה המשכן) ממין החי, האמצעי (הכתלים) - ממין הצומח, והתחתון (קרקע המשכן) - דומם.

אבל במקדש היה נמצא בו תכלית השלימות, כי היה דירת קבע של הקב"ה כמ"ש זאת מנוחתי עדי עד, שהי' מעין עולם הבא, מה שיהי' באלף השביעי כשיהי' "מנוחה לחיי העולמים".

ה"מנוחה" שבבית המקדש ("זאת מנוחתי גו'") מורה על כך ששם הי' שוכן אור שהוא מעין האור האלקי שיתגלה לעתיד לבא באלף השביעי שאז תהי' "מנוחה לחיי העולמים".

וזהו התוכן הפנימי של זה שבית המקדש הי' דירת קבע של הקב"ה, היינו שבו נתגלתה האמת האלקית כפי שהיא במחשבתו ית' כביכול (שאמת זו תתגלה בכל תוקפה ובכל העולם באלף השביעי, משא"כ בזמן הזה הי' (מעין) גילוי זה רק בבית המקדש).

שאז תתעלה הארץ עליונה שהיא בחינת מלכות דאצילות להיות למעלה מכולם, וכמ"ש אשת חיל עטרת בעלה, שתהי' עטרת לעתיד לבא לזעיר אנפין דאצילות.

נתבאר לעיל שתכלית הכל היא - הארץ דוקא, "סוף מעשה", שעלה במחשבה (עליונה) תחילה, שבמחשבתו ית' ארץ קדמה לשמים והיא למעלה מהם. שמזה מובן, שלעתיד לבא (כשתתגלה האמת כפי שהיא במחשבתו ית') תתעלה הארץ להיות למעלה מהשמים.

וכך הוא בכל העולמות, שבכולם יש בחינת שמים ובחינת ארץ, החל מהעולם הראשון הנקרא "עולם האצילות", שיש בו בחינת "שמים" ובחינת "ארץ".

פירוש:

"עולם האצילות הוא אלקות ממש", היינו שכל עניינו אינו אלא התפשטות וגילוי כוחותיו של הקב"ה הנקראים "עשר ספירות", הנחלקות לשנים: ג' כוחות של שכל (חכמה בינה דעת), ושבע מדות (חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות).

המדות עצמן נחלקות (בספרי הקבלה) לשנים: שש המדות (מחסד עד יסוד) נק' "זעיר אנפין" (פנים זעירות), והמלכות נקראת "נוקבא" (נקבה, אשה), כי המלכות אין לה אור משלה, דכל אורה וחיותה היא מקבלת מן הספירות שלמעלה ממנה (כמו הלבנה שאין לה אור משלה, וכל אורה היא מקבלת מן השמש), ולכן נקראת "אשה", בחינת מקבל.

שתי מדריגות אלו שבמדות העליונות נקראות ג"כ "שמים" ו"ארץ" (של עולם האצילות) - שש המדות הן בחינת "שמים", וספירת המלכות (שלמטה מכל הספירות) - נקראת "ארץ העליונה" (כשם שהארץ היא המדריגה האחרונה).

ולעתיד לבא כשתתגלה מעלת ה"ארץ" (להיותה המטרה הסופית שעלתה במחשבה תחילה) - תתעלה בחינת "ארץ העליונה" שבעולם האצילות (בחינת המלכות) למעלה מבחינת "שמים עליונים" (מדות עליונות דאצילות).

ועל זה נאמר "אשת חיל עטרת בעלה", ד"אשה" קאי על ספירת המלכות (כנ"ל), ו"בעלה" - הן המידות העליונות (המשפיעות אור ושפע בספירת המלכות), ולעתיד לבא, כשתתעלה ספירת המלכות להיות למעלה מן המידות, תהי' המלכות "עטרה" וכתר ל"בעלה".

והיינו מצד שרשה, שעלתה במחשבה הקדומה תחלה, ארץ קדמה לשמים.

לכן אף בבהמ"ק שהי' מעין עולם הבא, נעשה עיקר הבית מאבנים ועפר שהם בחינת דומם, שאף הגג והמעזיבה שהיא בחינת ה"מקיף" [של המקדש], **נעשה מאבנים ועפר ולא מארזים, שהוא כפי מה שיהיה לעתיד לבא, שבחינת ארץ קדמה, אשת חיל עטרת בעלה, מצד שרשה כו'.**

כשם שלעתיד לבא תתעלה הארץ להיות למעלה מהשמים, כך הוא במדריגות דדומם צומח חי, שאז תתגלה מעלת הדומם על הצומח והחי.

ולכן בבית המקדש, שבו הי' מאיר מעין הגילוי דלעתיד לבא, עיקר הבנין הי' מדומם דוקא, עד שגם ה"מקיף" של המקדש [ששם מתגלה "אור מקיף" העליון כנ"ל] נבנה מדומם.

רק שכלונסאות של ארז שהיה בהתקרה הם היו בחינת תמכין לבד לעיקר התקרה הנעשה מבחינת דומם, וכענין "תמכין דאורייתא":

אע"פ שגם במקדש היו כלונסאות של ארז, אבל לא היו אלא טפלים לעיקר הבנין (שהי' מדומם), כי כל מטרת הכלונסאות של ארז היתה להחזיק המעזיבה, ונמצא שהם כמו "תמכין דאורייתא" (תומכי תורה), שאינם אלא טפלים לעוסקים בתורה.

מטעם זה לא היו קורות אלו "עומדין זקופין כמו עצי שטים עומדים כמו שהיו במשכן" ורק היו מונחים תחת המעזיבה.

והנה נראה בעליל ג"כ בחינה זו שיש בהארץ מעלה יתירה, והוא בחינת הבטול שיש בה, שהיא מדרס תחת כפות רגלי הכל. משא"כ הצומח שגדלים בגובה והתנשאות כו'.

נתבאר לעיל שמעלת הדומם מחמת שרשו (במחשבה העליונה) באה לידי ביטוי במציאותו כפי שהוא למטה, בכך שדוקא בעפר ישנו כח הצמיחה, עד שהחי והצומח מקבלים מן הדומם.

וכך יש מעלה רוחנית גלוי' בדומם וארץ (לגבי צומח) - והיא מעלת הביטול, דעפר מורה על ביטול (כמ"ש ואנכי עפר ואפר, וכן "ונפשי כעפר לכל תהי'"), לפי שהכל דורסין על העפר.

וזהו להיפך ממש מבחינת הצומח המורה על גבהות והתנשאות (שזהו גדרו של צומח, שגדל בגובה).

ובטול זה נמשך מצד שרשה הנעלה במחשבה, שהמחשבה היא בחינת "חשב מ"ה", ש[מ"ה"] הוא תכלית הבטול כמו שאמר משה רבינו ע"ה "ונחנו מ"ה", ומשם נמשך ומתלבש בחינת הבטול בארץ.

המחשבה ענינה ביטול (כנרמז במלת "מחשבה" - אותיות "חשב מה"), בניגוד לדיבור שהוא בחינת "יש".

ביאור הדבר בקיצור:

מחשבה ודיבור הם "לבושים" לשכל ומדות של האדם, פירוש, גילוי רעיון שכלי, למשל, הוא על ידי ה"לבוש" דמחשבה ודיבור, שגילוי הרעיון להאדם עצמו הוא על ידי מחשבה, שחושב ברעיון, וכשרוצה לגלות את הרעיון אל הזולת מלביש אותו באותיות הדיבור.

אך יש הבדל עצום בין שני הלבושים דמחשבה ודיבור, שבדיבור כבר נוצרו אותיות גשמיות שהן מציאות נפרדת מן הרעיון השכלי, והשומע תופס בתחילה רק את האותיות והתיבות, ורק אח"כ תופס את הרעיון המלובש בתוך האותיות; משא"כ במחשבה, האותיות שבהן מלובש הרעיון בטילות ל"אור" השכל, שאין האדם מרגיש את האותיות כמציאות בפני עצמן, אלא בעיקר נרגש אצלו הרעיון והסברא המלובשים בתוך האותיות.

ונמצא, שהמחשבה מורה על ענין הביטול, וכך למעלה, שהמדריגה ד"מחשבה עליונה" היא כביכול בתוך הקב"ה עצמו (כמו באדם להבדיל, שהמחשבה היא בתוך האדם עצמו), בלי שום נתינת מקום לאיזו מציאות זולת אלקות, ביטול בתכלית.

ומאחר שהארץ מושרשת במחשבה העליונה (עוד למעלה מבחינת שמים), על כן, בחינת הביטול שבמחשבה ("חשב מ"ה") נראה בעליל בארץ דוקא, שהכל דורסין עלי'.

ומצד זה תתעלה לעתיד לבא להיות "עטרת בעלה".

לעתיד לבא יתגלה כיצד הביטול שבבחינת ארץ הוא מצד בחינת "מחשבה עליונה" המתלבשת בה, ובמילא היא גבוהה מבחינת שמים ("בעלה").

לכן היה בהמ"ק מאבנים דוקא, משא"כ בהמשכן שנעשה כפי סדר ההשתלשלות, דעכשיו שבחינת צומח למעלה מהדומם, שמים קדמו כו', לכן היו הכותלים מעצי שטים והעפר היה בקרקע המשכן וכנ"ל:

ד"ה ויגש אליו יהודה פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

[ד] **והנה** מעתה יש להבין בביאור ענין עצמות אוא"ס שהי' ממלא כל מקום החלל כו' ואח"כ צמצם א"ע ונעשה מקו"פ וחלל ואחר הצמצום נמשך הקו כ[ו', להיות] ידוע שלשון השתלשלות [כמו] לשון שלשלת כו' אינו נופל רק בדבר שנמשך בהדרגה מלמעלה למטה מעילה לעילה מדריגה אחרי מדריגה מעליון לתחתון עד מדריגה היותר תחתון, ובזה יש חילוק מדריגות מריש כל דרגין עד סוף המל' ואין זה רק בבחי' ההתגלות אור בלבד שבחי' הגילוי [אור] שייך לומר בחי' השתלשלות במדריג' שבעליון הגילוי יותר ולמטה הימנו אין הגילוי כ"כ, וכן מתמעט האור בהתגלות שלו במיעוט אחר מיעוט בירידתו למטה מטה כל שיורד מדריגה אחת יותר יותר יתמעט אור[ו] בגילוי עד שהוא בתכלית הצמצום [ב]סוף כל המדריגות, והוא בחי' או"י שהולך ומתמעט במיעוט [ו]צמצום אחר צמצום כמו בראש הקו"ח ששם גילוי אור הראשון בתכלית המעלה להיות [מקור] לג"ר דא"ק ומשם יורד [ונמשך] בירידות המדריגות להתמעט בגילוי זה עד שבעשי' עקבי' [דא"ק] האור הזה בתכלית הצמצום וההסתר כידוע בפי' אשר חרפו עקבות משיחך שהן ע"ש דנוג"ה דעשי' שמחרפי' לאור אלקי המצומצם בהם בסוד גלות כו', וכ"ז אינו שייך רק בבחי' הגילוי אור שהוא בחי' התפשטות אור מן העצמות שבבחי' התפשטו' הדבר עצמו שייך [ענין] צמצום ומיעוט אחר מיעוט דהיינו להתגלות בצמצום או בהתרחבות כו', אבל [ב]בחי' עצמות הדבר

שממנו נמשך האור דהיינו בחי' עצמות אוא"ס ממש לא שייך לומר בו בחי' השתלשלות בירידת המדריגות בבחי' מיעוט אחר מיעוט עד שימצא ראש וסוף כנ"ל אלא שוה ומשוה ראש וסוף בלי ימצא ראש וסוף מעלה ומטה כלל וכלל, וכמ"ש בע"ח דכל עיקר בחי' הקו הוא כדי שיהי' נמצא בחי' מעלה ומטה כו' אבל [בעצמות] אוא"ס שוה ראשית הקו עם סופו כמ"ש קמי' כחשיכ' כאורה מקור האצי' עם סוף העשי' שווי', לפי שבבחי' העצמיו' א"א לומר בו בחי' השתלשלות מדריגות מעליון לתחתון כלל מאחר שהוא בחי' אור עצמי' ולא בא עדיין בבחי' התפשטו' והשפעה כלל וכלל וד"ל.

וגם בחי' גילוי אור מן העצמות אעפ"י שאינו רק בחי' גילוי ואינו עצמותו ממש מ"מ אחר שהוא מבחי' גילוי עצמותו כמו שהוא בעצם למעלה מבחי' התגלות והתפשטות האור לזולתו ג"כ לא שייך בו בחי' חילוק המדריגות דמעלה ומטה כלל, ולפי"ז גם בבחי' גילוי האור דא"ס אעפ"י שאינו רק בחי' אור וזיו המאיר מ"מ מאחר שנק' בשם עצמות אוא"ס דהיינו בחי' התגלות עצמותו כמו שהוא קודם שיבא לכלל בחי' התפשטות השפעות אור בשביל התהוות [ה]עולמות [ב]בחי' ממלא וסובב כ[ו' גם בו לא יתכן לומר בחי' מעלה ומטה וז"ש בע"ח דקודם שצמצם אא"ס א"ע כבי'] הי' האור ממלא כל מקום החלל ומעלה ומטה שווין כו', וע"כ כדי שיהי' התגלות אור בבחי' התפשטות האור לעולמות הוצרך לצמצם א"ע כנ"ל והוא הנק' חלל ומק"פ, כו', וביאור הדבר הנה יש ב' מיני התגלות, הא' התגלות עצמות כמו שהוא כנ"ל והב' בחי' התגלות מן העצמי' כדי שיגרום להיות בחי' מעלה ומטה כמו בחי' הקו הנ"ל שגם זה צריך שיומשך כח זה הגילוי מבחי' העצמי' ג"כ והוא אשר צריך להתצמצם בעצמו כדי לבא לבחי' גילוי זה הרי כח ומקור הגילוי הזה הוא ג"כ בעצמות כמ"ש בכ"י האריז"ל עצמו על ענין העלם העצמות שצמצם ושיער בעצמו בכח איך שיבא בפועל כו', והוא ענין הצמצום דמק"פ וחלל בשביל ההתגלות דקו"ח שהוצרך לזה להיות בחי' גילוי מן העצמות ואין זה ערך לבחי' התגלות עצמותו ממש כמו שהוא שלא לבא לבחי' גילוי אור בשביל ההשפעה כלל כנ"ל.

להבין שרש ענין עגולים ויושר – קודם ר"ה תקע"ה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

יג) **אמנם** הנה השואה זו הוא לגבי עצמות אור א"ס ממש והוא שלמעלה מהארה המתלבש' תוך העול' אלא שסוכ"ע, משא"כ מצד הארתו המתלבש' בהעולמות בבחי' ממכ"ע הרי אדרבה יש מעלה ומטה שבאצילות הארה זו בגלוי רב ועצום יותר מבבריאה וכו' ע"ד הנ"ל, והנה המשכת החיות מאור א"ס בתוך העולמות בתחלת הבריאה היה זה מצד עצמו בבחי' חסד חנם כי חפץ חסד הוא וכמ"ש בזהר כד סליק ברעותיה כו', ואח"כ באתעדל"ת תליא מילתא להמשיך ההארה ע"י תפלתינו ותומ"צ, אך ההארה שממשיכים היא ג"כ בתוספת מרובה על העיקר משום שההמשכה היא מבחי' אור א"ס הסכ"ע השוה ומשוה כו' שממנו נמשך הארה מחודשת ממש בכל יום להתלבש תוך העולמות מה שלא הי' כזאת אתמול כי הוא בחי' א"ס כו' ולגבי הארה זו מתבטלים הספי' והעולמות וזהו ענין היחוד כו', והנה כבר נת' שהכלי לקבלה שיתלבש אור א"ס בתוכה היא בחי' החכמה משום שהיא בחי' כח מה בחי' ביטול וזהו הכלי להשראת אא"ס שאין עוד מלבדו וכולא קמי' כלא חשיבי' כו' ואח"כ התלבשותו בשאר הט"ס הוא ע"י אמצעות החכמה שהחכמה מתלבשת בבינה שבתוכה אא"ס כו', לכן בק"ש שאז הוא המשכת הארה החדשה מאא"ס הוא נק' יחוד או"א דהיינו שאבא הוא בחי' ח"ע מקבל בראשונה הארה זו מאא"ס ומאיר ומשפיע אח"כ בבינה כו', ואמנם זהו לגבי הארת האא"ס המתלבשת באצי' ובודאי יש כמה וכמה עולמות לפני האצילות והארה זו נמשכת תחלה בתוכן (וג"כ מתלבש' תחלה בחכמ' שבאותו העולם כו') עד שאח"כ מגיע באו"א דאצי', ומשנ"ז יחוד או"א היינו בבחי' אצי' ולמעלה מזה לא רצו לדבר במקום גבוה כזה אבל הכלל הוא שבק"ש נמשך ההארה מחודשת ממש ממקורא דכולא הוא האא"ס הסכ"ע ממש, וכ"כ להדיא בלק"ת פ' וירא וז"ל ואין לך שום זיווג דזו"נ שאין זיווג או"א קודם להם כו' גם או"א לוקחי' חיות יותר מלמעלה עד המאציל העליון כי הוא לבדו יש בו כח לחדש תמיד לפי שאין לו סוף משא"כ בנאצלים שאין להם אלא לעצמן מה שניתן להם מלמעלה לכן דע שאין זיווג למטה בז"א שאין זיווג ההוא נמשך מלמעלה עד א"ס וזה כוונת יחוד ק"ש באמיתתה כי כבר ידעת שהוא זיווג או"א להמציא מוחי' חדשים לז"א הבנים שלהם כדי שיוכלו גם הם להזדווג ולהוציא בנים אחרים ולכן צריך בשעת ק"ש לכוין להשלים הזיווג עד א"ס כי ז"א יקבל מאו"א ואו"א מכתר וכתר מעתיק עד א"ס ובעונותינו לא נמסר בידינו עכ"ל, וזהו עיקר פי' אליו ולא למדותיו כי בק"ש הכונה להמשיך האור מאא"ס ממש מקורא דכולא שלמעלה מכל

הנאצלים והנמצאי' שנאצלו כו' והארה זו נמשכת אח"כ בתחלה בבחי' החכמ' ואח"כ מתייחדי' החכמ' עם הבינה וזהו פי' שני התיבות הוי' אלקינו שבפסוק ראשון דק"ש הוי' הוא בחי' האא"ס הנמשך ע"י יחוד זה ומאיר ומתלבש בחכמה וכמ"ש הוי' בחכמה כו' (ויש לכוין בחכמ' דאצי' וגם בחכמה דא"ק שלפני האצי' וכו'), ואלקינו הוא בחי' התלבשות אא"ס שבבינה כי הנה בינה הוא בחי' השגה והבנה שהיא בחי' גילוי משא"כ החכמה היא בבחי' העלם והיא בחי' עדן עין לא ראתה כו' ולפיכך נק' האור שבבינה אלקינו כלומר שמעתה הוא שלנו שהוא מושג ומובן לנו (כי בינה מקננא בכורסייא ומאירה בג"ע העליון לנשמות גבוהי' כו'). ואח"כ תיבות הוי' אחד הוא התלבשות אא"ס בזו"נ. כי הנה פי' אחד אין שייך לומר על אא"ס כמו שהוא בעצמותו ומהותו כיון שהוא פשוט בתכלית הפשיטות וא"כ מאי איצטריך לומר שהוא אחד, וממי ישלול כו' ואיך אפשר לומר ההפך ח"ו עד שיצטרך לומר שהוא אחד, וכמו שמצינו בגמ' שאמרז"ל על מחלוקת ב"ש וב"ה אלו ואלו דברי אלקים חיים הם, דאם לא הי' שני דיעות מחולקות רק דיעה אחת לא הי' צ"ל שהוא דא"ח דמהיכא תיתי לחוש להפך, אבל מאחר שהן ב' דיעות והי' אפשר שא' מהן טעה לכך הוצרך לומר שאלו ואלו דא"ח, וכמ"כ פי' אחד היינו מצד התלבשות אא"ס בז"א שהז"א יש בו התחלקות חסד שבגבורה וגבורה שבחסד כו' שהי' אפשר לומר שהוא בחי' פירוד לכך בא לומר שעכ"ז הוא אחד ממש, והיינו מצד המשכות אא"ס שמתלבש בו שעי"ז מתייחדים הספירות וזהו א' חד ע"י אלופו של עולם נעשה חד ממש, והנה בפרטות הכוונה א"ח הוא ט"ס דז"א וד' רבתי היא בחי' לאה (בחי' דיבור שבמחשבה ולפיכך הוא ד' רבתי), ואח"כ בשכמל"ו היא בחי' רחל מל' דאצי' שמתלבשת בג' עולמות בי"ע המרומזי' בג' תיבות שם כבוד מלכותו כו' ונמצא שענין פסוק זה הוא התלבשות והמשכת האור והחיות בתוספות עילוי רב מן המקור הראשון הוא האור א"ס ע"י או"א עד שנמשך ג"כ בזו"נ כדי להתלבש בבי"ע שיהי' לו דירה בתחתונים כו':

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

מאמרים תרל"ב

אך הענין הוא דהנה יניקת החיצוני' יכול להיות משני אופנים, א' מחמת ריבוי צמצומים דשם אלקי' המסתיר ומעלים הארת אלקות בתכלית ההעלם וההסתר עי"ז יכול להיות יניקת החיצונים, דכשמאיר אא"ס בבחי' גילוי משם אינם יכולים לקבל, לפי שאין השראת אא"ס אלא בבחי' ביטול אבל בבחי' יש אינו יכול להיות גילוי אא"ס כי אין אני והוא יכולים לדור, לכן הקליפות שהם בבחי' יש ודבר נפרד אינם יכולים לקבל מבחי' גילוי, אבל כשנתצמצם בבחי' ריבוי הצמצומים יכולים הם לקבל תוס' יניקה לפי שעכ"פ מעט ביטול יש בהם דקרו לי' אלקא דאלקי' כו', וז"ש כרחל לפני גוזזיה נאלמה שעי"ז גוזזיה שגוזזי' בחי' שערות הם בחי' ריבוי צמצומי' עי"ז נמשך יניקת החיצוני' נאלמתי דומי' החשיתי ר"ת נדה, וז"ע מה שמצמצומי' דשם אלקים יכולי' לקבל והיינו מבחי' צירופי' אחרונים דק"ך צירופי אלקי' שהם ריבוי צמצומי' נמשך שממ"ח צירופי' אחרונים מקבלים יניקה אדמת בני חם כו', וזהו אופן א'. והב' שמקבלים דוקא ממקום גבוה מאד שלמעלה מהשתלשלות, דהיינו מעולם התהו שקדם לתיקון ששם אינו תופס מקום כלל כחשכה כאורה שוים ושממית בידים תתפש כו', וזהו מ"ש אם תגביהי כנשר שמגביהים א"ע למעלה מאד וכמו דרך הנשר בשמי' כו'. והנה ב' מיני אופני יניקתם תלוי הכל בנש"י, וכמ"ש יעקב חבל נחלתו, וכמו למשל החבל כשראשו א' קשור למעלה וראשו א' למטה שכשמתנענע הקצה התחתון מתנענע גם הקצה העליון, ועד"ז בנפש האדם שכשאדם נמשך בבחי' פנימי' הרצון לאלקו' בת"ת ותפלה נמשך מלמעלה ג"כ מבחי' פנימי' הרצון, אבל כשהאדם משפיל א"ע בתאוות ורוח הבהמה היורדת למטה אזי עי"ז גורם למעלה שיומשך ג"כ בחי' השפלה שיומשך אלקו' בבחי' ריבוי צמצומי' מאד עד שיכול להיות מזה יניקת החיצוני', וכן כשאדם מגביה א"ע בבחי' התנשאות וגסות הרוח הגשמי מצד חומר גופו כאשר יגבה לבבו ע"י העושר וכבוד, והגם שיודע היטיב הפחיתות שלו מ"מ מתנשא בלא טעם ודעת, ורוח אייתי רוח גורם להתעורר למעלה התנשאות החיצוני' לומר לי יאורי וכדומה וחוצפא אפי' כלפי שמי' מהני' שמגבי' א"ע לקבל יניקה ממקום גבוה מאד, לפי שהעולם נתון בלבו של אדם וכמ"ש וגם את העולם נתן בלבם. וזהו שב' אופני יניקה הכל תלוי בנפש האדם, וזהו ענין פרעה אותיות הערף שמקבל מבחי' עורף דא"א שהוא בחי' גבוה מאד וזהו ע"י כי פנו אלי עורף ולא פנים עי"ז נמשך בחי' פרעה שיונק מעורף דא"א ששם כחשכה כאורה כו', ולכן נמשך מזה גלות מצרים כו'.

ד"ה לא יצא האיש לא בסייף

ש"פ בשלח, תרל"ב

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

אמנם זהו במדרי' גבוהות והיינו כשיש התגלות אור הנה"א להתפעל כ"כ בהתבוננות גדולתו ית' להלהיב נפשו כרשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה וליפרד מן הפתילה כו'. ובלקו"ת ד"ה לבאר ענין יוהכ"פ מבואר דההתלהבות ברשפי אש תהי' מהדבר חדוש בהתחדשות ההתהוות חדשים לבקרים, דכאשר יראה בעיניו (דבזה שייך ראי' חושיות וכמ"ש וראו מי ברא אלה כו') ולבבו יבין כו' ע"כ ילהיב לבו וישים אליו לבו ונשמתו וכמ"ש צעק לבם כו'. וג"ז הוא בהתגלות אור הנה"א כו'. אך בכל אדם בכדי שתהי' האהבה ברשפי אש הוא ע"י ההתבוננות בריחוק שלו איך שהוא מרוחק מאלקות, והיינו כאשר מתבונן בהתבוננות הנ"ל באלקות שבעולמות הן בעולם התחתון או באופן האור והגילוי שבעולמות העליונים כנ"ל ומרגיש את היוקר ואת העלוי דאלקות, ה"ה מצרף לזה להתבונן במעמדו ומצבו איך שהוא מרוחק בתכלית מאלקות במחדו"מ שלו וגם בכללות נפשו הוא מרוחק לגמרי מענין האלקות, הרי תתמרמר נפשו מאד ע"ז ותתלהב נפשו ברשפי אש שלהבת בצמאון ותשוקה להיות מקורב לאלקות, והיינו לצאת מהענינים המפרידים והמרחיקים אותו ולהיות מקורב לאלקות ואליו ית' יהי' נתון ומסור בכל הכחות שלו ובמחדו"מ שלו. וכאשר ההתבוננות היא איך שאתה ה' נפשי כו' עוד תגדל ההתלהבות ביותר בהתבוננות הריחוק שלו כו' ורשפי אש זה עושה כליון וביטל היש דנה"ב שנשרף ונכלה ממש (ולא כמו באהבה כמים שזהו בחי' חלישות בלבד להיות ששם ההתעסקות שלו רק בהענין האלקי לבד, להבין את הענין האלקי ולהרגיש את האלקות והטוב והעילוי בזה שעי"ז מתקרב באמת לאלקות וע"י הקירוב לאלקות מתחלש הנה"ב, אבל הוא בבחי' חלישות לבד לא שמתבטל (ומ"מ נתבאר שנעשה מוכשר להבין ג"כ ענין אלקי ומתעורר גם הוא ברצון לאלקות ועמ"ש לקמן בסמוך) אמנם בהאהבה דכרשפי אש נשרף ונכלה ומתבטל הישות דנה"ב, כי מפני שצר לו מריחוקו מאלקות וזהו הגורם לו הרשפי אש וההתלהבות ה"ז גורם הביטל בנה"ב, וכן הוא בבחי' אהבה כרשפי אש בכלל דאמיתית ענינה הוא כשהיא מצד ההתבוננות בגדולתו ית' או עכ"פ מחידוש ההתהוות כו' כנ"ל הנה האש דקדושה שורף ומכלה האש דלעו"ז, דבכל עת שמגביר כח יסוד האש האלקי מתמעט ומתקרר כח יסוד האש הטבעי וכמ"ש בד"ה בפ' נסכים ספ"א). ועוד זאת שגם כח יסוד האש הטבעי עולה ונכלל לאהבה את ה' בהתלהבות ורשפי אש כו' וכמש"ש.

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"ט

ד) **וְזֶהוּ** דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[17] דְּרָזָא דְּקָרְבָּנָא עוֹלֶה עַד רָזָא דְּאֵין סוֹף[יט], וְלָזֹאת בְּכֹחַ הַקָּרְבָּן לִפְעֹל פְּעֻלָּה גְּדוֹלָה כָּזוֹ, וּבִכְּרָט בַּקָּרְבָּן הָאֲמִתִּי שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם כַּנַ"ל שֶׁפּוֹעֵל בְּעַצְמוֹ כָּל עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּן, הֲרֵי זֶה גּוֹרֵם בָּזֶה הָעֲלִיָּה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין[כ], וְזֶהוּ שֶׁבְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת כְּתִיב "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַהֲוָיָ", דְּהִנֵּה הֲוָיָ' הוּא מִקּוֹר הָאוֹרוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת כַּיָּדוּעַ, הִנֵּה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא בְּחִינַת רֵיחַ, וּכְמוֹ הָרֵיחַ שֶׁמְּעוֹרֵר הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ כֵּן הַקָּרְבָּן הוּא בְּחִינַת הַעֲלָאָה וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה נִיחוֹחַ לַהֲוָיָ', דְּנִיחוֹחַ הוּא לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה וּכְמוֹ נְחוֹת דַּרְגָּא[כא], שֶׁיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ הָאוֹר וְהַגִּלּוּי מִבְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם הוּא" וְיָאִיר וְיִתְגַּלֶּה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", וְהַיְנוּ שֶׁגַּם בִּבְחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" יָאִיר וְיִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר עַצְמִי מִבְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְזֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּן דַּוְקָא, שֶׁהוּא בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא דִּלְתַתָּא[כב], לְעוֹרֵר בְּחִינַת אִתְעַרוּתָא דִּלְעֵלָּא[כג], שֶׁיָּאִיר וְיִתְגַּלֶּה בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא דְּ"כִי לֹא אָדָם הוּא" מַה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת עֶשֶׂר

17) ראה זוהר חלק ב רלט, א. זוהר חלק ג כו, ב.

יט. שסוד הקרבן עולה (מגיע) עד סוד האין סוף. כ. מתחילת כל המדרגות עד סוף כל המדרגות. כא. דרגה נמוכה. כב. התעוררות מלמטה (מצד האדם). כג. התעוררות מלמעלה.

סְפִירוֹת הַנִּקְרָאִים אָדָם כוּ', דִּבְכֹחַ הַקָּרְבָּן לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר זֶה, וְזֶהוּ דְּעַל הַקָּרְבָּנוֹת[18] אָמַר "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי", דְּאִשַּׁי הוּא אֵשׁ שֶׁלִּי, שֶׁקָּאֵי עַל הַשְּׁרָפִים שֶׁנִּקְרָאִים כֵּן לִהְיוֹת שֶׁבָּהֶם רִשְׁפֵּי אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה וְהָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, הִנֵּה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּן נַעֲשֶׂה לָהֶם לֶחֶם שֶׁהוּא בְּחִינַת הָעֲלִיָּה וְהַהִתְכַּלְּלוּת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, בִּבְחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף דְּ"כִי לֹא אָדָם הוּא". דְּהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הֵם בְּחִינַת אֵשׁ, דְּיָדוּעַ דְּאַרְבַּע מַדְרֵגוֹת דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר הֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע מַדְרֵגוֹת אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר, דּוֹמֵם הוּא בְּחִינַת יְסוֹד הֶעָפָר, צוֹמֵחַ יְסוֹד הַמַּיִם, דְּמַיִם מַצְמִיחִים כָּל מִינֵי צְמִיחָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָּאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר" וְגוֹ', וּכְמַאֲמַר "מִטְרָא בַּעְלָא דְּאַרְעָא"[כד] דִּבְכְדֵי שֶׁהָאָרֶץ תִּתֵּן צִמְחָהּ הוּא עַל יְדֵי הַמָּטָר, וְחַי הוּא כְּנֶגֶד יְסוֹד הָאֵשׁ, דְּלְכֵן הַבַּעֲלֵי חַיִּים מְרֻבִּים בְּדָמִים, וּבְטִבְעָם מְרֻתָּחִים וּבַעֲלֵי תְּנוּעָה שֶׁמּוֹרֶה עַל יְסוֹד הָאֵשׁ שֶׁבָּהֶם כוּ', וּמְדַבֵּר הוּא כְּנֶגֶד יְסוֹד הָרוּחַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה", וְתִרְגֵּם "לְרוּחַ מְמַלְּלָא"[כה], וְאִם כֵּן מוּבָן מִזֶּה שֶׁבְּהַעֲלָאַת הַקָּרְבָּן הִנֵּה בְּחִלּוּקֵי הַיְסוֹדוֹת הוּא הִתְכַּלְּלוּת יְסוֹד הָאֵשׁ בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְהוּא הָאֵשׁ שֶׁל הַשְּׁרָפִים שֶׁנִּקְרָאת אִשַּׁי, אֵשׁ שֶׁלִּי. וְזֶהוּ לֶחֶם לְאִשַּׁי, שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת נִקְרָאִים לֶחֶם, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם שֶׁאוֹכֵל חֲרֵי הַמַּאֲכָל הַהוּא מוֹסִיף לוֹ כֹּחַ וּגְבוּרָה עַד שֶׁבְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא יָכוֹל לֵילֵךְ וְלַעֲלוֹת לִמְקוֹם חֶפְצוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאֵלִיָּהוּ "וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם", כְּמוֹ כֵן הוּא בְּלֶחֶם דְּקָרְבָּנוֹת שֶׁהוּא לֶחֶם וּמָזוֹן לַשְּׁרָפִים, עַד שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בְּחִינַת תּוֹסָפוֹת חַיּוּת לַעֲלוֹת לְמַעְלָה בִּבְחִינַת אוֹר אֵין סוֹף דְּ"כִי לֹא אָדָם הוּא", דְּכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהוּא בְּחִינַת לֶחֶם. וְהִנֵּה נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבָּאָדָם הִנֵּה שָׁרְשָׁהּ הוּא גַּם כֵּן מִבְּחִינַת פְּנֵי שׁוֹר שֶׁמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה, אַךְ שָׁרְשָׁהּ הוּא מִבְּחִינַת פְּנֵי אָדָם שֶׁכָּלוּל בִּפְנֵי שׁוֹר, וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּהִתְעַסְּקוּת קָרְבָּן הָאֲמִתִּי כַּנַּ"ל פּוֹעֵל בָּהּ גַּם כֵּן לִהְיוֹת נִכְלֶלֶת בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בְּדֶרֶךְ כְּלָל, אָמְנָם בְּדֶרֶךְ פְּרָט הוּא עֲבוֹדָה רַבָּה וִיגִיעָה עֲצוּמָה, שֶׁהֲרֵי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבָּאָדָם יָרְדָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּגוּף גַּשְׁמִי וּמֻשְׁקָע בִּרְצוֹנוֹת זָרִים שֶׁרָחוֹק[ים] מֵהֶוְיָ' אֶחָד יָחִיד וּמְיֻחָד עַד לִמְאֹד, הִנֵּה בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּכֹחַ הָאָדָם לְהִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְלִזְבֹּחַ אֶת יִצְרוֹ תִּקְּנוּ בִּרְכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁבִּבְרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע הוּא אֲרִיכוּת הַדִּבְרִים אֵיךְ שֶׁהַשְּׁרָפִים אוֹמְרִים "קָדוֹשׁ" וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה, וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת הַשְּׁרָפִים וְאוֹמְרִים "בָּרוּךְ", שֶׁכָּל זֶה הוּא שֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִנֵּה כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בָּזֶה בַּאֲרִיכוּת הַהִתְבּוֹנְנוּת חֲרֵי בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא יִתְעוֹרֵר לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה לֶאֱלֹקוּת, וּמִמֵּילָא יִתְפָּרֵד מִכָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַמְיַגְּעִים וּמְבַלְבְּלִים אוֹתוֹ. וְזֶהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, לְקָרֵב לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ לַהֶוְיָ' בִּבְחִינַת רָצוֹא.

קצור. יַמְשִׁיךְ דְּעַל יְדֵי הַקָּרְבָּן שֶׁעוֹלֶה עַד רָזָא דְּאֵין סוֹף, הוּא נִיחוֹחַ וְהַמְשָׁכָה לַהֶוְיָ', שֶׁיֵּמְשַׁךְ בִּבְחִינַת אָדָם וּמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין. נִקְרָא לֶחֶם לְאִשַּׁי, הַשְּׁרָפִים, כִּי עַל יָדוֹ עוֹלִים בִּבְחִינַת לֹא אָדָם. סִפּוּר עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים בִּבְרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע מְעוֹרֵר אַהֲבָה וְיִרְאָה בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁתִּתְקָרֵב לַהֶוְיָ' בְּרָצוֹא.

יו"ד שבט, תש"ט.

18) במה שכתוב לקמן ראה גם לקוטי תורה ריש פרשת פנחס.

כד. הגשם - הוא ה"בעל" של האדמה. כה. לרוח מדברת.

לקוטי דיבורים

יא. אני - מספר ר' חנוך הענדל - בן "ישוב", גדלתי וחייתי שנים רבות בין יהודי הכפר והפונדק. מעטים מהם היו בגדר של למדנים. ברובם היו יהודים פשוטים אבל חדורים צוף חסידי.

בסביבה שלנו - אומר ר' חנוך הענדל - גדלו כל היהודים הפשוטים אצל הורים ומלמדים חסידים, ויהודים פשוטים אלה הבינו וחשו בעונג של החינוך החסידי בהתאם לרגשותיהם והבנתם תוך הסברים מחיי העבודה הרגילים שלהם.

יהודי הכפר היו אומרים: שני סוגים בחציר, חציר זרוע וחציר של עשב הגדל מעצמו ואין צורך לזרוע אותו. שני הסוגים צומחים מהקרקע, ושניהם הם מאכל בהמה. ההבדל ניכר בכמות ובשמנונית החלב שהבהמה מניבה.

המחונכים החסידיים, היהודים הפשוטים, הפונדקאים, אנשי הכפר, בעלי המלאכות וסוחרי השוק, מביאים עונג מסויים בטעם הרוחני של עם ישראל.

יב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק למד אתי פעמיים את פירוש המלות של תפלות החול, שבת ויו"ט. הגדה של פסח ולקוטי תפלות של ראש השנה ויום כיפור. הפעם הראשונה בשנות הילדות והפעם השניה אחרי הבר מצוה שלי בי"ב תמוז תרנ"ג.

כשהחל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ללמוד אתי בפעם הראשונה פירוש המלות, אמר: להתפלל ולא לדעת מה שמתפללים - אין בכך שום ענין. ולמד אתי את יסודות פירוש התפלה.

כשלמד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אתי בפעם השניה את פירוש המלות החסידי, אינני מתכוון לפירוש המלות הנדפס והכתוב - בדרושי דא"ח - כי אם פירוש המלות החסידי, החל מ"מודה אני", פירש כל פסוק על דרך החסידות, בציינו את מסקנת הבפועל והבכן. לכל ענין היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מספר סיפורים שונים, מהם הרוב - תורות שקיבל הוד כ"ק רבנו הזקן ממורנו הבעל שם טוב ומורנו הרב המגיד ממזריטש ולפעמים גם ביאורים מהוד כ"ק רבנו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים.

אחרי חג השבועות תרנ"ה נסעו הוריי לנאות דשא באליווקא, ובלימוד פירוש המלות הגענו ל"לשם יחוד" שלפני "ברוך שאמר".

מלמד כזה ואופן לימוד כזה נחקקים בראש וזה מאיר בלב בזכרון של אריכות ימים חי.

יג. ברצוני לשוות לי ולכם עונג פנימי רוחני ולמסור לכם מה שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסביר אז את הפרק "למנצח בנגינות" שאומרים לפני "ברוך שאמר".

אך, כדי שאוכל למסור לכם זאת, מן ההכרח שתהיה הכשרה־הקדמה מסויימת בכללות הענין של סולם התפלה.

ובתחילה צריכים להסביר, בקצרה על כל פנים, מה משמעות ה"סולם" שהראו מלמעלה[9] ליעקב אבינו בחלום.

חסידות חב"ד דורשת חכמה עמוקה בהשגת אלקות, וככל חכמה עמוקה צריכים בראש ובראשונה להאמין במה שלומדים, ולאחר מכן מבינים בהנחה חסידית מסויימת.

יד. את הסולם ראה יעקב אבינו, אחרי הברכות שבירכו אביו יצחק אבינו, בברחו מכעס הלב של אחיו עשו, על שיעקב אבינו לפי דרישת אמו רבקה אמנו, לקח את הברכות שיצחק חשב לברך בהן את בנו עשו.

בחסידות[10] מוסבר הענין של הברכות שהיה בדעתו של יצחק אבינו לברך את בנו עשו ועל ידי עצת ועבודת רבקה הגיעו הברכות ליעקב - שאברהם אבינו הוא מדריגת ספירת החסד של עולם האצילות, יצחק אבינו - מדריגת הגבורה של אצילות ויעקב אבינו - מדריגת תפארת של אצילות.

המדריגות של עולם התהו הן למעלה ממדריגות האור של עולם התיקון. ההבדל הכללי[11] בין האורות של שני העולמות תהו ותיקון:

בעולם התהו - אורות מרובים וכלים מועטים, ובעולם התיקון - כלים מרובים ואורות מועטים.

ההבדל העמוק הוא, שאורות התהו הם ענפים מתפרדים. כל עשר הספירות שבתהו הרי כל ספירה היא אור תקיף ואין לה שום שייכות לספירה האחרת. ואילו הספירות של תיקון הן אורות מועטים וכלים מרובים, כל ספירה נותנת מקום לספירה האחרת, גם לספירה ההפכית:

חסד של אצילות נותן מקום לגבורה של אצילות ותפארת של אצילות מייחדת חסד וגבורה.

9) ראה זח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב.

10) ראה המאמרים "ויתן לך" בתורה אור, תורת חיים, אור התורה, ספר המאמרים (ה'ש"ת־תש"ב).

11) ראה תורה אור ביאור למאמר מים רבים, תורת חיים מאמר בראשית (השני) דרך מצותיך מאמר לרוקע תקס"ב, ועוד.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ע"ב (ב) – ברוך בונה בית

באחד מלילות החורף, בשעה מאוחרת, נכנס ההלך, שותפו של ברוך, לבית המדרש, וברוך שם לב שהנ"ל התכנס בפינה מסויימת והחל לבכות. זו לא היתה כלל הנהגתו של יהודי זה. וברוך ניגש אליו ושאלו מה מעיק על ליבו.

על כך השיב לו היהודי, כי בעיר נפטר היום ר' יוסף אברהם "עושה התנורים". תוך כדי שיחה, גילה יהודי זה לברוך, ש"עושה תנורים" זה היה נסתר, ואשר היה לא רק צדיק גדול אלא גם מקובל.

הוא היה נוהג - המשיך האורח לספר - לא להשאיר לעצמו אף פעם פרוטה מיום אחד לְמִשְׁנֵהוּ, ואת מה שנשאר לו מפרנסתו הדלה, היה נותן לצדקה - ובסתר.

הנסתר - המשיך האורח לספר הלאה - היה בן חמישים ושמונה שנים. הוא השאיר אחריו אלמנה ובת יחידה, בבית שוררת הזנחה ודלות נוראה. החלונות שבורים כיון שאף פעם לא היה כסף להתקין זגוגיות והקור שם הוא איום ונורא. אין כסף לקניית צרור עצים להסקה. גם פת לחם אין בבית. בעיר מעריכים אותם כאנשים שפלים מאוד, כך שאף אחד לא מביט לעברם.

מדברי האורח הבין ברוך מיד שהוא עצמו - האורח - גם נסתר. ולראשונה שאל אותו לשמו.

- שמי הוא נחום אהרן החייט - ענה האיש.

ברוך עסק באותו זמן בלימוד הזוהר, והגיע לקטע מסוים אשר היה לו קשה להשיגו, ועכשיו - ללא התלבטויות מיותרות - ביטא את בקשתו, שיהודי זה, ר' נחום אהרן החייט, יסביר לו את הקטע הנ"ל בזוהר.

ר' נחום אהרן לא המתין שברוך יפציר בו, והסביר לו את הקטע הנ"ל.

ברוך התפעל מאוד מהמענה, הוא כבר הבין שנמצא לפניו לא סתם נסתר אלא בעל מקובל גדול.

עתה היה לברוך גם מה לומר בקשר לאלמנה וּבִתָּה:

- ידוע לך, ר' נחום אהרן, - אמר ברוך - שיש לי עצים מוכנים. ולכן, דבר ראשון נלך לחמם שם את ביתם.

הטילו שניהם על שכמם צרורות עצים והלכו לבית בו התגוררו האלמנה ובתה. הבית היה ממש חורבה. ר' יוסף אברהם "עושה התנורים" התגורר בו שלושים שנה מלאים.

במשך שבעת ימי האבל הלכו ר' נחום אהרן וברוך לבית המנוח מידי יום ביומו, לתפילה ולימוד. בעמל רב הצליחו לאסוף מנין לתפילות בציבור ולאמירת קדיש. תושבי הסביבה התחמקו מלבוא למניין, "איזה ערך היה עבורם ליוסף אברהם עושה התנורים"! ולגלות שר' יוסף אברהם היה נסתר, נמנע ר' נחום אהרן מלגלות גם לאחר פטירתו של "עושה התנורים".

בין ברוך לבין ר' נחום אהרן החייט הנסתר נרקמה ידידות הדוקה. הם קבעו לעצמם שיעור משותף בסתר, שהתקיים כל ימי החורף.

פעם אחת פנה ר' נחום אהרן לברוך ואמר לו:

בִּתָּה של האלמנה צריכה להשתדך, והנני סבור שאתה הוא הזיווג המתאים עבורה.

ברוך הסכים. ותוך זמן קצר הוחגו נישואיהם. ברוך עבר עם רעייתו וחותנתו לכפר סמוך, ולא היה לו כל קושי למצוא לעצמו מקור לפרנסה.

לאור עיסוקו רב השנים בכריתת עצים ומכירתם לסוחרים, החל ברוך עצמו לסחור בעצים וכבר בהתחלה הצליח מאוד. הוא החל לקנות קטעי יער ולאחר מכן גם לשכור שדות ויערות. ברוך הפך להיות אדם עשיר, וחילק הרבה צדקה.

ברוך דאג להושיב יהודים נוספים בכפר ולספק להם פרנסה. ואף דאג למזונם הרוחני. הוא אף למד עימם שיעורי תורה.

במשך הזמן בנה ברוך בית מדרש, והושיב בו "עשרה בטלנים", בהחזיקו אותם עם משפחותיהם על חשבונו.

כולם ידעו כעת, איזו "נשמה טובה" הוא ברוך, כמו כן נודע לרבים שהוא למדן גדול; אך זה שהוא מקובל וממשיך ללמוד קבלה - נשמר בסוד.

ברוך, או כפי שהוא נקרא כעת ר' ברוך, היה כנראה הנסתר היחידי שהיה גם עשיר גדול. הוא בנה בית גדול עבור אורחים אליו היו מגיעים לעתים קרובות גם נסתרים עם שליחות מיוחדת עבורו.

אותה עת נודע בעולם היהודי שמו של רבי יואל, הבעל־שם מזאמושטש. תלמידו וממשיך דרכו של רבי אליהו הבעל־שם מוורמייזא.

הנסתר ר' נחום אהרן החייט אשר היה לעתים קרובות אורחו של ר' ברוך, היה מקורב לר' יואל, וסיפר אודותיו רבות לר' ברוך. ר' ברוך החליט לבקר אצל ר' יואל בעל־שם ולהכירו יותר מקרוב.

אגרות קודש

ב"ה, ג' טו"ב טבת תרפ"ד

ראסטאוו דאן

אל ידידינו אנ"ש אשר בעיר הקדש ירושלים תובב"א. ד' עליהם יחיו, ויתענגו על רוב טוב בגו"ר

שלום וברכה

במענה על כתבם - מעשירי לחודש כסלו העבר - כתב ידידות והתאחדות באגודת חסידים, מאד נהניתי על ההתעוררות הטובה, ללכת בדרכי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' ולקיים פקודתם בקביעות עתים לתורה והתעודדות.

אלקינו ואלקי אבותינו יחזק מוחם ולבם לעבדו יתי' בתורה ועבודה שבלב זו תפלה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הלב, ויהיו למופת לשאר אחיהם ידידינו אנ"ש שי' במקום מגוריהם, ובכל מרחבי המדינה, ד' עליהם יחיו. לייסד אגודת חסידים, אשר כתר שם הטוב הלזה שהמשיכו אבות קדושים בעבודתם ויגיעתם יהי' תפארת לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות עפ"י דרכיהם בקדש בבירור וזיכוך המדות, ואיש את רעהו יעזרו בעזרה שיש בה ממש והיא ההתעוררו' לתורה ועבודה באמת ובתמים בדרך הסלולה אשר סללו לנו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', וזכותם יאיר לנו כולנו, אשר באור פני קדשם יהלכון, להתענג על טוב הוי' מנפש ועד בשר.

ובזה הנני להודיעם כי אגודתם "אגודת חסידים בעיה"ק ירושלים ת"ו" נכתבה בספר מאגד האגודות, ובקרב הימים יושלח להם אי"ה ספר התקנות של אגודת חסידים, והנני שולח בזה תשורה לאגודתם, דרוש מי יתנך כאח לי, ואברכם כי יתגדל ויתרחב האגודה בחברים טובים והגונים אשר לרגלם יתברכו בברכה כפולה ומשולשת באור תורה זיו עבודה וחיבת הקדש, וירום קרן ישראל בגו"ר.

והיו ברכה ושלום כאו"נ וידי"ע הדו"ש ומברכם

יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' ענ' שנו]

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים
וּמְאַת שָׁנָה רש״י׃ כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת
וַיִּקְרָא | לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא מָצָאתִי
חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ
עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרָיִם רש״י׃ ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתָי וּנְשָׂאתַנִי
מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי
אֶעְשֶׂה כִּדְבָרֶךָ רש״י׃ לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי
וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ
הַמִּטָּה רש״י׃ פ (לוי) מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח

כח וַחֲיָא יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע עֲשַׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין׃ כט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמִמָּת וּקְרָא לִבְרֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיךְ שַׁוִּי כְּעַן יָדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעְבֵּד עִמִּי טִיבוּ וּקְשׁוֹט לָא כְּעַן תִּקְבְּרַנַּנִי בְּמִצְרָיִם׃ ל וְאִשְׁכּוּב עִם אֲבָהָתַי וְתִטְלְנַנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרַנַּנִי בִּקְבֻרְתְּהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אֶעְבֵּד כְּפִתְגָמָךְ׃ לא וַאֲמַר קַיֵּם לִי וְקַיֵּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרָע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת

רש״י

(כח) **וַיְחִי יַעֲקֹב.** לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה? לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתְּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעְבְּדָם. דָּבָר אַחֵר: שֶׁבִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ (בב״ר): **(כט)** **וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת.** (ב״ר) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ׳קְרִיבָה לָמוּת׳, לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. (יִצְחָק חַי ק״פ וְיַעֲקֹב קמ״ז. בְּדָוִד נֶאֱמַר: ׳קְרִיבָה׳, אָבִיו חַי ת׳ (ס״א פ׳) שָׁנִים וְהוּא חַי ע׳): **וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף.** לְמִי שֶׁהָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת: **שִׂים־נָא יָדְךָ.** וְהִשָּׁבַע: **חֶסֶד וֶאֱמֶת.** חֶסֶד שֶׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שֶׁאֵינוֹ מְצַפֶּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל: **אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם.** סוֹפָהּ לִהְיוֹת עֲפָרָהּ כִּנִּים (וּמְרַחֲשִׁין תַּחַת גּוּפִי), וְשֶׁאֵין מֵתֵי חוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים, אֶלָּא בְּצַעַר גִּלְגּוּל מְחִלּוֹת, וְשֶׁלֹּא יַעֲשׂוּנִי מִצְרַיִם עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב״ר): **(ל)** **וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי.** וְי״ו זוֹ מְחֻבָּר לְמַעְלָה לִתְחִלַּת הַמִּקְרָא: ״שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי״ וְהִשָּׁבַע לִי, וַאֲנִי סוֹפִי לִשְׁכַּב עִם אֲבוֹתַי וְאַתָּה תִּשָּׂאֵנִי מִמִּצְרַיִם. וְאֵין לוֹמַר: ״וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי״, הַשְׁכִּיבֵנִי עִם אֲבוֹתַי בַּמְּעָרָה, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב אַחֲרָיו: ״וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם״. וְעוֹד מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן ׳שְׁכִיבָה עִם אֲבוֹתָיו׳, הִיא הַגְוִיעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מלכים א ב) ״וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו״, וְאַחַר כָּךְ: ״וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד״: **(לא)** **וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל.** תַּעֲלָא בְּעִידָנֵיהּ סְגִיד לֵיהּ: **עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה.** הָפַךְ עַצְמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה, מִכָּאן אָמְרוּ שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרַאשׁתָּיו שֶׁל חוֹלֶה (שבת י נדרים מ). דָּבָר אַחֵר: ״עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה״, עַל שֶׁהָיְתָה מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה וְלֹא הָיָה בָּהּ רָשָׁע, שֶׁהֲרֵי יוֹסֵף מֶלֶךְ הוּא, וְעוֹד, שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הַגּוֹיִם וַהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּצִדְקוֹ: **(א)** **וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף.** אֶחָד מִן הַמַּגִּידִים, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֶפְרַיִם הָיָה רָגִיל לִפְנֵי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וּכְשֶׁחָלָה יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, הָלַךְ אֶפְרַיִם אֵצֶל אָבִיו לְמִצְרַיִם

אֶפְרָיִם: ב וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ יוֹסֵף אַתָּא לְוָתָךְ וְאִתְקַף יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּיב עַל עַרְסָא: ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שַׁדַּי אִתְגְּלִי לִי בְּלוּז בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וּבָרִיךְ יָתִי: ד וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא מַפִּישׁ לָךְ וְאַסְגְּנָךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא לִבְנָיךְ בַּתְרָךְ אַחֲסָנַת עָלָם: ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָיךְ דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי לְוָתָךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי אִנּוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמָי: ו וּבְנָיךְ דִּי תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן יִתְקְרוֹן בְּאַחֲסַנְתְּהוֹן: ז וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מֵיתַת עֲלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִכְנָעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן בְּאֹרַח אֶפְרָת הִיא

אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם רס״י: ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה רס״י: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל) ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם רס״י: ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי רס״י: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם רס״י: ז וַאֲנִי | בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי

רש״י

לְהַגִּיד לוֹ: **וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ.** כְּדֵי שֶׁיְּבָרְכֵם יַעֲקֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ: **(ב) וַיַּגֵּד.** הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי, וְהִרְבֵּה מִקְרָאוֹת קִצְרֵי לָשׁוֹן: **וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל.** אָמַר: ״אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מֶלֶךְ הוּא, אֶחֱלֹק לוֹ כָּבוֹד״, מִכָּאן שֶׁחוֹלְקִים כָּבוֹד לַמַּלְכוּת, וְכֵן מֹשֶׁה חָלַק כָּבוֹד לַמַּלְכוּת: ״וַיָּרִדוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלַי״ (שמות יא), וְכֵן אֵלִיָּהוּ: ״וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וְגוֹ׳״ (מלכים א יח): תורה ג **(ד) וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים.** בִּשְׂרַנִי שֶׁעֲתִידִים לָצֵאת מִמֶּנִּי עוֹד קָהָל וְעַמִּים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לִי: ״גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם״, ״גּוֹי״, אָמַר לִי עַל בִּנְיָמִין, ״קְהַל גּוֹיִם״, הֲרֵי שְׁנַיִם לְבַד מִבִּנְיָמִין, וְשׁוּב לֹא נוֹלַד לִי בֵּן. לִמְדַנִי, שֶׁעָתִיד אֶחָד מִשְּׁבָטַי לֵיחָלֵק, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ: **(ה) הַנּוֹלָדִים לְךָ וְגוֹ׳ עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ.** לִפְנֵי בוֹאִי אֵלֶיךָ, כְּלוֹמַר שֶׁנּוֹלְדוּ מִשֶּׁפָּרַשְׁתָּ מִמֶּנִּי עַד שֶׁבָּאתִי אֶצְלְךָ: **לִי־הֵם.** בְּחֶשְׁבּוֹן שְׁאָר בָּנַי הֵם, לִטֹּל חֵלֶק בָּאָרֶץ אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ: **(ו) וּמוֹלַדְתְּךָ וְגוֹ׳.** אִם תּוֹלִיד עוֹד לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיַן בָּנַי, אֶלָּא בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיוּ נִכְלָלִים, וְלֹא יְהֵא לָהֶם שֵׁם בַּשְּׁבָטִים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקָה הָאָרֶץ לְמִנְיַן גֻּלְגֻלּוֹתָם, כִּדְכְתִיב: ״לָרַב תַּרְבּוּ נַחֲלָתוֹ״, וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נָטַל בְּשָׁוֶה חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכָּל מָקוֹם לֹא נִקְרְאוּ שְׁבָטִים אֶלָּא אֵלּוּ (לְהַטִּיל גּוֹרַל הָאָרֶץ לְמִנְיַן שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, וְנָשִׂיא לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, וּדְגָלִים לָזֶה וְלָזֶה): **(ז) וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן וְגוֹ׳.** וְאַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַטְרִיחַ עָלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהִקָּבֵר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא כָּךְ עָשִׂיתִי לְאִמְּךָ, שֶׁהֲרֵי מֵתָה סָמוּךְ לְבֵית לֶחֶם: **כִּבְרַת־אֶרֶץ.** מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּמִדַּת תְּחוּם שַׁבָּת, כִּדְבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְלֹא תֹּאמַר שֶׁעִכְּבוּ עָלַי גְּשָׁמִים מִלְּהוֹלִיכָהּ וּלְקָבְרָהּ בְּחֶבְרוֹן. עֵת הַגָּרִיד הָיָה, שֶׁהָאָרֶץ חֲלוּלָה וּמְנֻקֶּבֶת כִּכְבָרָה: **וָאֶקְבְּרֶהָ שָׁם.** וְלֹא הוֹלַכְתִּיהָ אֲפִלּוּ לְבֵית לֶחֶם לְהַכְנִיסָהּ לָאָרֶץ, וְיָדַעְתִּי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְּךָ עָלַי, אֲבָל דַּע לְךָ שֶׁעַל פִּי הַדִּבּוּר קְבַרְתִּיהָ שָׁם, שֶׁתְּהֵא לְעֵזְרָה

רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ
לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא
בֵּית לָחֶם רס״ו: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה רס״ו: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו
בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמַר
קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם רס״ו: שני י (ע״ב בחול) וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ
אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם: יא וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה
הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ רס״ו: יב וַיּוֹצֵא
יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו
אָרְצָה רס״ו: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־
אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמֹאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו רס״ו: יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ

בֵּית לָחֶם: ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת
בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין:
ט וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי בְּנַי אִנּוּן
דִּיהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר קָרֵבְנוּן
כְּעַן לְוָתִי וְאִבָּרְכִנּוּן: י וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל יְקָרָן מִסֵּיבוּ לָא יְכוּל
לְמֶחֱזֵי וְקָרִיב יָתְהוֹן לְוָתֵהּ וְנַשִּׁיק
לְהוֹן וְגַפֵּיף לְהוֹן: יא וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ לָא
סְבָרִית וְהָא אַחֲזִי יָתִי יְיָ אַף יָת
בְּנָיךְ: יב וְאַפֵּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִן
קֳדָמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל
אַרְעָא: יג וּדְבַר יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן
יָת אֶפְרַיִם בִּימִינֵהּ מִסְּמָאלָא
דְּיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה בִּסְמָאלֵהּ
מִימִינָא דְּיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוָתֵהּ:
יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת יְמִינֵהּ
וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם וְהוּא
זְעֵירָא וְיָת סְמָאלֵהּ עַל רֵישָׁא

רש״י

לְבָנֶיהָ כְּשֶׁיִּגָּלֶה אוֹתָם נְבוּזַרְאַדָּן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ שָׁם, יָצְאַת רָחֵל עַל קִבְרָהּ וּבוֹכָה וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה לא) ״קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגוֹ׳״, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָהּ: ״יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה׳ וְגוֹ׳ וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם״. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳כְּרוּב אַרְעָא׳, כְּדֵי שֶׁעוּר חֲרִישַׁת יוֹם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אֶרֶץ). וְאוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהָיָה לָהֶם קֶצֶב שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדֵי מַחֲרֵשָׁה אַחַת, קוּרִיאַד״א בְּלַעַ״ז, כִּדְאָמְרִינָן: ׳כָּרִיב וְתָנִי׳ ׳כַּמָּה דְמַסִּיק תַּעֲלָא מִבֵּי כַּרְבָּא׳: **(ח) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף.** בִּקֵּשׁ לְבָרְכָם, וְנִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁעָתִיד יָרָבְעָם וְאַחְאָב לָצֵאת מֵאֶפְרַיִם, וְיֵהוּא וּבָנָיו מִמְּנַשֶּׁה: **וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה.** מֵהֵיכָן יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִבְרָכָה?: **(ט) בָּזֶה.** הֶרְאָה לוֹ שְׁטַר אֵרוּסִין וּשְׁטַר כְּתֻבָּה, וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: **וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם.** זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (הושע יא): ״וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם, קָחָם עַל זְרוֹעֹתָיו״, אָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בִּשְׁבִיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלְּקָחָם עַל זְרוֹעוֹתָיו: תורה י **(יא) לֹא פִלָּלְתִּי.** לֹא מְלָאנִי לִבִּי לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה שֶׁאֶרְאֶה פָּנֶיךָ עוֹד: **פִּלָּלְתִּי.** לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טז) ״הָבִיאִי עֵצָה, עֲשִׂי פְּלִילָה״: **(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁקָם הוֹצִיאָם יוֹסֵף מֵעִם בִּרְכָּיו, כְּדֵי לְיַשְּׁבָם זֶה לְיָמִין וְזֶה לִשְׂמֹאל, לִסְמוֹךְ יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם: **וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו.** כְּשֶׁחָזַר לַאֲחוֹרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו: **(יג) אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמֹאל יִשְׂרָאֵל.** הַבָּא לִקְרַאת חֲבֵרוֹ, יְמִינוֹ כְּנֶגֶד שְׂמֹאל חֲבֵרוֹ, וְכֵן שֶׁיְּהֵא הַבְּכוֹר, מְיֻמָּן לִבְרָכָה: **(יד) שֹׂכֵל אֶת־יָדָיו.** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳אַחְכִּימְנוּן׳, בְּהַשְׂכֵּל וְחָכְמָה, הִשְׂכִּיל אֶת יָדָיו לְכָךְ

דִּמְנַשֶּׁה אַחְכִּימְנוּן לִידוֹהִי אֲרֵי
מְנַשֶּׁה בּוּכְרָא: טו וּבָרִיךְ יָת יוֹסֵף
וַאֲמַר יְיָ דִּי פְּלָחוּ אֲבָהָתַי קֳדָמוֹהִי
אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזַן יָתִי
מִדְּאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין:
טז מַלְאָכָא דִּי פְרַק יָתִי מִכָּל
בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת עוּלֵמַיָּא וְיִתְקְרֵי
בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם
וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי יַמָּא יִסְגּוּן בְּגוֹ בְּנֵי
אֶנָשָׁא עַל אַרְעָא: יז וַחֲזָא יוֹסֵף
אֲרֵי שַׁוִּי אָבוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל
רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינוֹהִי
וּסְעַד יְדָא דְּאָבוּהִי לְאַעֲדָאָה יָתַהּ
מֵעַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם לְאַנָּחוּתַהּ
עַל רֵישָׁא דִּמְנַשֶּׁה: יח וַאֲמַר
יוֹסֵף לְאָבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי
דֵּין בּוּכְרָא שַׁו יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁהּ:
יט וְסָרֵיב אָבוּהִי וַאֲמַר יְדַעְנָא
בְּרִי יְדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַמָּא
וְאַף הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אָחוּהִי
זְעֵירָא יִסְגֵּי מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן
שַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא: כ וּבְרִיכְנוּן
בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ
יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם
וּכְמְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יָת אֶפְרַיִם קֳדָם

וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־
שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי
מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר רס״י: טו וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם
וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה: טז הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ
אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי
אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ רס״י:
שלישי יז וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ
עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו
לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ
מְנַשֶּׁה רס״י: יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן
אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ:
יט וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמַר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־
הוּא יִהְיֶה־לָּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו
הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם רס״י:
כ וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם

רש״י

וּמִדַּעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא שָׁת יְמִינוֹ עָלָיו: תורה טו **(טז) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי.** מַלְאָךְ הָרָגִיל לְהִשְׁתַּלֵּחַ אֵלַי בְּצָרָתִי, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם: יַעֲקֹב וְגוֹ' אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל": **יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים.** מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: **וְיִדְגּוּ.** כַּדָּגִים הַלָּלוּ שֶׁפָּרִים וְרָבִים, וְאֵין עַיִן הָרָע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם: **(יז) וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו.** הֵרִימָהּ מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וּתְמָכָהּ בְּיָדוֹ: תורה יח **(יט) יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי.** שֶׁהוּא הַבְּכוֹר: **גַּם־הוּא יִהְיֶה־לָּעָם** וְגוֹ'. שֶׁעָתִיד גִּדְעוֹן לָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה נֵס עַל יָדוֹ: **וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ.** שֶׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ לָצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁיַּנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וִילַמֵּד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל: **וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם.** כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֵאת שְׁמָעוֹ וּשְׁמוֹ, כְּשֶׁיַּעֲמִיד חַמָּה בְּגִבְעוֹן וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן: **(כ) בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל.** הַבָּא לְבָרֵךְ אֶת בָּנָיו, יְבָרְכֵם בְּבִרְכָתָם וְיֹאמַר אִישׁ לִבְנוֹ: "יְשִׂימְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה": **וַיָּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם.** בִּבְרָכָתוֹ,

לִפְנֵי מְנַשֶּׁה רש״י׃ כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב
אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃ כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ
שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד
הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי רש״י׃ פ רביעי
מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ
וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים רש״י׃ ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ
אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי
וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז רש״י׃ ד פַּחַז
כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז

מְנַשֶּׁה׃ כא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף
הָא אֲנָא מָאִית וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ
בְּסַעְדְּכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן לְאַרְעָא
דַּאֲבָהַתְכוֹן׃ כב וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ
חוּלַק חַד יַתִּיר עַל אַחָיךְ דִּי
נְסִיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי
וּבְבָעוּתִי׃ א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי
וַאֲמַר אִתְכַּנָּשׁוּ וַאֲחַוִּי לְכוֹן יָת דִּי
יְעַרַע יָתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא׃
ב אִתְכַּנָּשׁוּ וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
וְקַבִּילוּ אוּלְפַּן מִן יִשְׂרָאֵל
אֲבוּכוֹן׃ ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי
וְרֵישׁ תָּקְפִּי לָךְ הֲוָה חָזֵי לְמִסַּב
תְּלָתָא חוּלָקִין בְּכֵירוּתָא כְּהֻנְּתָא
וּמַלְכוּתָא׃ ד עַל דַּאֲזַלְתָּא לָקֳבֵל
אַפָּיךְ הָא כְּמַיָּא בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא

רש״י

לִפְנֵי מְנַשֶּׁה, לְהַקְדִּימוֹ בִּדְגָלִים וּבַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים: תורה כא **(כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ.** לְפִי שֶׁאַתָּה טוֹרֵחַ לְהִתְעַסֵּק בִּקְבוּרָתִי, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לְךָ נַחֲלָה שֶׁתִּקָּבֵר בָּהּ, וְאֵי זוֹ? זוֹ שְׁכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע כד) ״וְאֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בִּשְׁכֶם״: **שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ.** שְׁכֶם מַמָּשׁ, הִיא תִּהְיֶה לְךָ חֵלֶק אֶחָד יְתֵרָה עַל אַחֶיךָ: **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי.** כְּשֶׁהָרְגוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֶת אַנְשֵׁי שְׁכֶם, נִתְכַּנְּסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כְּלֵי מִלְחָמָה כְּנֶגְדָּן. דָּבָר אַחֵר: ״שְׁכֶם אַחַד״, הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁיִּטְּלוּ בָּנָיו שְׁנֵי חֲלָקִים, וּ״שְׁכֶם״, לְשׁוֹן חֵלֶק הוּא, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְהַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ דּוּמִים בַּמִּקְרָא: (תהלים כא) ״כִּי תְשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם״, תָּשִׁית שׂוֹנְאַי לְפָנַי לַחֲלָקִים. (שם ס) ״אֲחַלְּקָה שְׁכֶם״, (הושע ו) ״דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ־שֶׁכְמָה״, אִישׁ חֶלְקוֹ, (צפניה ג) ״לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד״: **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי.** מִיַּד עֵשָׂו, שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה אֱמוֹרִי. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה צָד אָבִיו בְּאִמְרֵי פִיו: **בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי.** הִיא חָכְמָתִי וּתְפִלָּתִי (וְעַיֵּן בָּרְאֵ״ם שֶׁכָּתַב דְּאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ עַל חַרְבָּם שֶׁל שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, דְּהָא לֹא עָשׂוּ מִדַּעְתּוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּעַס עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, בְּלָאוּ הָכֵי אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶם, דְּמַה נְּתִינַת טַעַם יִהְיֶה עַל שֶׁנְּתָנוּ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שֶׁלְּקָחוּהוּ שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּחַרְבָּם וּבְקַשְׁתָּם, וַהֲלֹא אַדְרַבָּא, מִזֶּה הַטַּעַם רָאוּי שֶׁיִּנָּתֵן לְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְדוֹק): **(א) וְאַגִּידָה לָכֶם.** (ב״ר) בִּקֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת הַקֵּץ, וְנִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ שְׁכִינָה, וְהִתְחִיל לוֹמַר דְּבָרִים אֲחֵרִים: תורה ב **(ג) וְרֵאשִׁית אוֹנִי.** הִיא טִפָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא רָאָה קְרִי מִיָּמָיו (ב״ר): **אוֹנִי.** כֹּחִי, כְּמוֹ: (הושע יב) ״מָצָאתִי אוֹן לִי״, (ישעיה מ) ״מֵרֹב אוֹנִים״, ״וּלְאֵין אוֹנִים״: **יֶתֶר שְׂאֵת.** רָאוּי הָיִיתָ לִהְיוֹת יָתֵר עַל אַחֶיךָ בִּכְהֻנָּה, לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם: **וְיֶתֶר עֹז.** בְּמַלְכוּת, כְּמוֹ: (שמואל א ב) ״וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ״, וּמִי גָּרַם לְךָ לְהַפְסִיד כָּל אֵלֶּה?: **(ד) פַּחַז כַּמַּיִם.** הַפַּחַז וְהַבְּהָלָה אֲשֶׁר מִהַרְתָּ לְהַרְאוֹת כַּעַסְךָ, כַּמַּיִם הַלָּלוּ הַמְּמַהֲרִים לִמְרוּצָתָם, לְכָךְ: **אַל־תּוֹתַר.** אַל תִּרְבֶּה לִטֹּל כָּל הַיְתֵרוֹת הַלָּלוּ שֶׁהָיוּ רְאוּיוֹת לְךָ, וּמַהוּ הַפַּחַז אֲשֶׁר פָּחַזְתָּ?: **כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ.** אוֹתוֹ שֵׁם שֶׁעָלָה עַל יְצוּעִי, וְהִיא הַשְּׁכִינָה, שֶׁהָיָה דַּרְכָּהּ לִהְיוֹת עוֹלָה עַל יְצוּעִי:

חוֹלָק יַתִּיר לָא תִּפַּב אֲרֵי סְלֶקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּךְ בְּכֵן אֲחֶלְתָּא לְשִׁוּוּיֵי בְּרִי סְלֶקְתָּא: ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גַּבְּרִין גִּבָּרִין בְּאַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא: ו בְּרָזְהוֹן לָא הֲוַת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנְּשֵׁהוֹן לִמְהַךְ לָא נְחָתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי בְּרָגְזְהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבִרְעוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁוּר סַנְאָה: ז לִיט רָגְזְהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְגִנּוּן בְּיַעֲקֹב וְאֵבַדְרִנּוּן

חֲלַלְתָּ יְצוּעִי עָלָה רש״י׳: פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם רש״י׳: ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר רש״י׳: ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב

רש״י

פַּחַז. שֵׁם דָּבָר הוּא, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה וְכֻלּוֹ נָקוּד פַּתָּ״ח, וְאִלּוּ הָיָה לְשׁוֹן עָבָר, הָיָה נָקוּד חֶצְיוֹ קָמָ״ץ וְחֶצְיוֹ פַּתָּ״ח וְטַעֲמוֹ לְמַטָּה: יְצוּעִי. לְשׁוֹן מִשְׁכָּב, עַל שׁוּם שֶׁמַּצִּיעִים אוֹתוֹ עַל יְדֵי לְבָדִין וּסְדִינִין, וְהַרְבֵּה דּוֹמִים לוֹ: (תהלים סג) ״אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי״, (שם קלב) ״אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי״: **(ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים.** בְּעֵצָה אַחַת עַל שְׁכֶם וְעַל יוֹסֵף: ״וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וְגוֹ׳ וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ״, מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרֵי לֹא הִסְכִּימוּ בַּהֲרִיגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת, הֲרֵי לֹא הָיְתָה שִׂנְאָתָן שְׁלֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה וְגוֹ׳״, יִשָּׁשכָר וּזְבוּלוּן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בִּפְנֵי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל כָּרְחֲךָ, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הֵם, שֶׁקְּרָאָם אֲבִיהֶם אַחִים: **כְּלֵי חָמָס.** אֻמָּנוּת זוֹ שֶׁל רְצִיחָה, חָמָס הוּא בְּיֶדְכֶם, מִבִּרְכַּת עֵשָׂו הִיא זוֹ. אֻמָּנוּת שֶׁלּוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמַסְתֶּם אוֹתָהּ הֵימֶנּוּ: **מְכֵרֹתֵיהֶם.** לְשׁוֹן כְּלֵי זַיִן. סַיִף בְּלָשׁוֹן יְוָנִי מכי״ר (תנחומא). דָּבָר אַחֵר: ״מְכֵרֹתֵיהֶם״ (ב״ר) בְּאֶרֶץ מְגוּרָתָם נָהֲגוּ עַצְמָן בִּכְלֵי חָמָס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) ״מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ״, וְזֶה תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: **(ו) בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי.** (ב״ר) זֶה מַעֲשֵׂה זִמְרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שִׁבְטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא אֶת הַמִּדְיָנִית לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: ׳זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מֻתֶּרֶת׳? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָהּ לְךָ? אַל יִזָּכֵר שְׁמִי בַּדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זִמְרִי בֶּן־סָלוּא נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעוֹנִי״ וְלֹא כָּתַב בֶּן יַעֲקֹב: **בִּקְהָלָם.** כְּשֶׁיַּקְהִיל קֹרַח, שֶׁהוּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן: **אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי.** שָׁם אַל יִתְיַחֵד עִמָּהֶם שְׁמִי, שֶׁנֶּאֱמַר: ״קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳בֶּן יַעֲקֹב׳, אֲבָל בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְּנֵי קֹרַח עַל הַדּוּכָן, נֶאֱמַר: (דברי הימים א ו) ״בֶּן־קֹרַח, בֶּן־יִצְהָר, בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל״: **אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי.** כָּבוֹד לְשׁוֹן זָכָר הוּא, וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ כִּמְדַבֵּר אֶל הַכָּבוֹד וְאוֹמֵר: אַתָּה, כְּבוֹדִי, אַל תִּתְיַחֵד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (ישעיה יד) ״לֹא־תֵחַד אִתָּם בִּקְבוּרָה״: **כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ.** אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכֶם, וְאֵינָן חֲשׁוּבִין כֻּלָּם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שופטים ו) ״וְהִכִּיתָ אֶת מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד״, וְכֵן בְּמִצְרַיִם: ״סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם״, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הַרְבֵּה קוֹרֵא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ: ׳בְּאַפָּם הָרְגוּ כָּל אִישׁ שֶׁכָּעַסוּ עָלָיו׳, וְכֵן: (יחזקאל יט) ״וַיִּלְמַד לִטְרֹף טֶרֶף אָדָם אָכָל״: **וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר.** רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ״. עִקְּרוּ, אשריטו״ר בְּלַעַז, לְשׁוֹן (יהושע יא) ״אֶת סוּסֵיהֶם תְּעַקֵּר״: **(ז) אָרוּר אַפָּם כִּי עָז.** אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת תּוֹכָחָה לֹא קִלֵּל אֶלָּא אֶת אַפָּם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר בִּלְעָם: ״מָה אֶקּוֹב לֹא קָבַה אֵל״: **אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב.** אַפְרִידֵם זֶה מִזֶּה, שֶׁלֹּא יְהֵא לֵוִי בְּמִנְיַן הַשְּׁבָטִים, וַהֲרֵי הֵם חֲלוּקִים. דָּבָר אַחֵר: אֵין לְךָ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, אֶלָּא מִשִּׁמְעוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְפוּצִים, וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עֲשָׂאוֹ מְחֻזָּר עַל

וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל רש״י׃ פ ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ
אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי
אָבִיךָ רש״י׃ ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ
כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ רש״י׃
י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו
עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים רש״י׃
יא אֹסְרִי לַגֶּפֶן כתיב עירה קרי עִירוֹ וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי

בְּיִשְׂרָאֵל׃ ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדֵיתָא
וְלָא בְּהֵיתְתָא בָּךְ יוֹדוּן אַחָיךְ יָדָךְ
תִּתְקֵף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יִתְבַּדְּרוּן
סַנְאָךְ יְהוֹן מְחַזְּרִין קְדָל קֳדָמָךְ
וִיהוֹן מְקַדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ
בְּנֵי אָבוּךְ׃ ט שִׁלְטוֹן יְהֵי בְּשִׁרוּיָא
וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מִדְּבֵית
יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קַטְלָא בְּרִי
נַפְשָׁךְ סְלֶקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרֵי בִּתְקוֹף
כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ
דִּתְזַעְזְעִנֵּהּ׃ י לָא יַעֲדֵי עָבֵד
שָׁלְטַן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דִּדִילֵהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְּעוּן
עַמְמַיָּא׃ יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּהּ עַמָּא יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵהּ וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאוּלְפַּן

רש״י

הַגְּרָנוֹת לִתְרוּמוֹת וּלְמַעַשְׂרוֹת, נָתַן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד: **(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ.** לְפִי שֶׁהוֹכִיחַ אֶת הָרִאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים, הִתְחִיל יְהוּדָה לִסּוֹג לַאֲחוֹרָיו (שֶׁלֹּא יוֹכִיחֻנוּ עַל מַעֲשֵׂה תָּמָר), וּקְרָאוֹ יַעֲקֹב בְּדִבְרֵי רִצּוּי: 'יְהוּדָה, לֹא אַתָּה כְּמוֹתָם' (ב״ר): **יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ.** בִּימֵי דָוִד: (שמואל ב כב) "וְאוֹיְבַי, תַּתָּה לִי עֹרֶף": **בְּנֵי אָבִיךָ.** עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מִנָּשִׁים הַרְבֵּה לֹא אָמַר: 'בְּנֵי אִמֶּךָ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר יִצְחָק: **(ט) גּוּר אַרְיֵה.** עַל דָּוִד נִתְנַבֵּא: בִּתְחִלָּה, 'גּוּר': (שמואל ב ה) "בִּהְיוֹת שָׁאוּל מֶלֶךְ עָלֵינוּ, אַתָּה הָיִיתָ הַמּוֹצִיא וְהַמֵּבִיא אֶת יִשְׂרָאֵל", וּלְבַסּוֹף, אַרְיֵה, כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ עֲלֵיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'שִׁלְטוֹן יְהֵי בְּשִׁרוּיָא', בִּתְחִלָּתוֹ: **מִטֶּרֶף.** מִמַּה שֶׁחִשַּׁדְתִּיךָ בְּ"טֶרֶף טֹרַף יוֹסֵף, חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ", וְזֶהוּ יְהוּדָה שֶׁנִּמְשָׁל לְאַרְיֵה: **בְּנִי עָלִיתָ.** סִלַּקְתָּ אֶת עַצְמְךָ וְאָמַרְתָּ: "מַה־בֶּצַע וְגוֹ'", וְכֵן בַּהֲרִיגַת תָּמָר, שֶׁהוֹדָה: "צָדְקָה מִמֶּנִּי", לְפִיכָךְ: **כָּרַע רָבַץ וְגוֹ'.** בִּימֵי שְׁלֹמֹה: (מלכים א ה) "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְגוֹ'": **(י) לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה.** מִדָּוִד וָאֵילָךְ, אֵלּוּ רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל, שֶׁרוֹדִים אֶת הָעָם בַּשֵּׁבֶט, שֶׁמְּמַנִּים עַל פִּי הַמַּלְכוּת (סנהדרין ה): **וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו.** תַּלְמִידִים, אֵלּוּ נְשִׂיאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: **עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה.** מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: "שִׁילוֹ", שַׁי לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים עו) "יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא": **וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים.** אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהַיּוּ"ד עִקָּר הִיא בַּיְסוֹד, כְּמוֹ: "יִפְעָתֶךָ", וּפְעָמִים שֶׁנּוֹפֶלֶת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשַׁמְּשׁוֹת בְּלָשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עִקָּר נוֹפֵל, כְּגוֹן נו״ן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁךְ, וְאָלֶ״ף שֶׁבְּ"אַחֲוָתִי בְּאָזְנֵיכֶם" (איוב יג), וְשֶׁבְּ"אִבְחַת־חֶרֶב" (יחזקאל כא) (וְהוּא לְשׁוֹן חֶרֶב וּפֵרוּשׁוֹ: 'אֵימַת חֶרֶב', וְהוּא לְשׁוֹן זַיִן), (מלכים ב ד) "וְאָסוּךְ שָׁמֶן". אַף זֶה, "יִקְהַת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה יא) "אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ". וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי ל) "עַיִן תִּלְעַג לְאָב וְתָבֵז לִיקְהַת אֵם", לְקִבּוּץ קְמָטִים שֶׁבְּפָנֶיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ. וּבַגְּמָרָא: 'דְּיָתְבֵי וּמַקְהוּ אִקְּהָתָא בְּשׁוּקֵי דְנַהַרְדְּעָא [דְּפוּמְבְּדִיתָא]', בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (דף קי). וְיָכֹל הָיָה לוֹמַר: קְהֵיַת עַמִּים: **(יא) אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה.** נִתְנַבֵּא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה שֶׁתְּהֵא מוֹשֶׁכֶת יַיִן כְּמַעְיָן, אִישׁ יְהוּדָה יֶאֱסֹר לַגֶּפֶן עִיר אֶחָד, וְיִטְעֶנֶנּוּ מִגֶּפֶן אַחַת וּמִשּׂוֹרֵק אֶחָד, בֶּן אֲתוֹן אֶחָד: **שֹׂרֵקָה.** זְמוֹרָה אֲרֻכָּה, קוריי״ר בְּלַעַ״ז: **כִּבֵּס בַּיַּיִן.** כָּל זֶה לְשׁוֹן רִבּוּי יַיִן: **סוּתֹה.** לְשׁוֹן מִין בֶּגֶד הוּא, וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא: **אֹסְרִי.** כְּמוֹ אוֹסֵר, דֶּגְמָתוֹ: (תהלים קיג) "מְקִימִי מֵעָפָר דָּל",

עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגְּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵהּ מֵילָא מֵילָא צְבַע זְהוֹרִי וְצִבְעוֹנִין: יב יְסַמְּקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲווֹהִי בַּחֲמָר יְחַוְּרָן בִּקְעָתֵהּ בְּעִיבוּר וּבְעִדְרֵי עָנָא: יג זְבוּלֵן עַל סְפַר יַמְמַיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מְחוֹזִין בִּסְפִינַן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן: יד יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסַנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא:

אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים כתיב סותה קרי סוּתוֹ רש״י: יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב רש״י: פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן רש״י: פ יד יִשָּׂשׂכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם רש״י: טו וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעִמָה וַיֵּט

טו וַחֲזָא חוּלָקָא אֲרֵי טַב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין וִיכַבֵּשׁ מָחוֹזֵי עַמְמַיָּא וִישֵׁיצֵי יָת דַּיָּרֵיהוֹן

רש״י

(שם קכג) ״הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם״, וְכֵן: ״בְּנִי אֲתֹנוֹ״, כְּעִנְיָן זֶה. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: גֶּפֶן, הֵם יִשְׂרָאֵל, עִירָה, זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, שֹׂרֵקָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל (ירמיה ב) ״וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק״: **בְּנִי אֲתֹנוֹ.** יִבְנוּן הֵיכְלֵהּ, לְשׁוֹן: ״שַׁעַר הָאִיתוֹן״ בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל (מ). וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים אֲחֵרִים: גֶּפֶן, אֵלּוּ צַדִּיקִים. בְּנִי אֲתוֹנוֹ, עַבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאֶלְפַן, עַל שֵׁם: ״רוֹכְבֵי אֲתוֹנוֹת צְחוֹרוֹת״. כִּבֵּס בַּיַּיִן, יְהֵא אַרְגְּוָן טָב לְבוּשׁוֹהִי, שֶׁצִּבּוּעוֹ דּוֹמֶה לְיַיִן, וְצִבְעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן סוּתוֹ, שֶׁהָאִשָּׁה לוֹבַשְׁתָּן וּמְסִיתָה בָּהֶן אֶת הַזָּכָר לִיתֵּן עֵינָיו בָּהּ. וְאַף רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ בַּגְּמָרָא לְשׁוֹן הֲסָתַת שִׁכְרוּת בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (דף קיא): ׳וְעַל הַיַּיִן, שֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינוֹ מַרְוֶה׳? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״סוּתוֹ״: **(יב) חַכְלִילִי.** לְשׁוֹן אֹדֶם, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְכֵן: (משלי כג) ״לְמִי חַכְלִילוּת עֵינַיִם״, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם מַאֲדִימִין: **מֵחָלָב.** מֵרֹב חָלָב, שֶׁיְּהֵא בְּאַרְצוֹ מִרְעֶה טוֹב לְעֶדְרֵי צֹאן, וְכֵן פֵּירוּשׁ הַמִּקְרָא: אָדֹם עֵינַיִם יְהֵא מֵרֹב יַיִן, וּלְבֶן־שִׁנַּיִם יְהֵא מֵרֹב חָלָב. וּלְפִי תַּרְגּוּמוֹ: עֵינַיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שֶׁמִּשָּׁם צוֹפִים לְמֵרָחוֹק. וְעוֹד תִּרְגְּמוּ בְּפָנִים אֲחֵרִים: לְשׁוֹן מַעְיָנוֹת וְקִלּוּחַ הַיְּקָבִים: נַעֲווֹהִי, יְקָבִים שֶׁלּוֹ, וְלָשׁוֹן אֲרַמִּי הוּא בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה (דף עד): ׳נַעֲוָה אַרְתָּחוּ׳. יְחַוְּרָן בִּקְעָתֵהּ, תִּרְגֵּם: ״שִׁנַּיִם״, לְשׁוֹן: שִׁנֵּי הַסְּלָעִים: **(יג) זְבוּלֵן לְחוֹף יַמִּים.** עַל חוֹף יַמִּים תִּהְיֶה אַרְצוֹ: **חוֹף.** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳סְפַר׳, מרק״א בְּלַעַ״ז, (יבמות מח) וְהוּא יִהְיֶה מָצוּי תָּדִיר עַל חוֹף אֳנִיּוֹת, בִּמְקוֹם הַנָּמָל שֶׁאֳנִיּוֹת מְבִיאוֹת שָׁם פְּרַקְמַטְיָא, שֶׁהָיָה זְבוּלֵן עוֹסֵק בִּפְרַקְמַטְיָא וּמַמְצִיא מָזוֹן לְשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, (תנחומא) וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: (דברים לג) ״שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ״, זְבוּלֵן יוֹצֵא בִּפְרַקְמַטְיָא, וְיִשָּׂשכָר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בָּאֹהָלִים: **וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן.** סוֹף גְּבוּלוֹ יִהְיֶה סָמוּךְ לְצִידוֹן: **וְיַרְכָתוֹ.** סוֹפוֹ, כְּמוֹ: ״וּלְיַרְכְּתֵי הַמִּשְׁכָּן״: **(יד) יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם.** חֲמוֹר בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל עֹל תּוֹרָה כַּחֲמוֹר חָזָק שֶׁמַּטְעִינִין אוֹתוֹ מַשָּׂא כָּבֵד: **רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם.** כַּחֲמוֹר הַמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בַּבַּיִת, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֶה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין הַתְּחוּמִין, בִּתְחוּמֵי הָעֲיָרוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שָׁם פְּרַקְמַטְיָא: **(טו) וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב.** רָאָה לְחֶלְקוֹ אֶרֶץ מְבֹרֶכֶת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פֵּרוֹת: **וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל.** עֹל תּוֹרָה: **וַיְהִי.** לְכָל אֶחָיו יִשְׂרָאֵל: **לְמַס עוֹבֵד.** לִפְסֹק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עִבּוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברי הימים א יב) ״וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, לָדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם״, מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הֶעֱמִיד וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם: **וַיֵּט שִׁכְמוֹ.** הִשְׁפִּיל שִׁכְמוֹ, כְּמוֹ ״וַיֵּט שָׁמַיִם״, ״הַטּוּ אָזְנְכֶם״. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים: ״וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל״ מִלְּחָמוֹת וְלִכְבֹּשׁ מְחוֹזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַסֵּפֶר וְיִהְיֶה הָאוֹיֵב כָּבוּשׁ תַּחְתָּיו לְמַס

שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד רש״י׃ ס טז דָּן יָדִין
עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל רש״י׃ יז יְהִי־דָן נָחָשׁ
עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אָרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס
וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר רש״י׃ יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי
יְהוָה רש״י׃ ס חמישי יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד
עָקֵב רש״י׃ ס כ מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן
מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ רש״י׃ ס כא נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה

וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵהּ פַּלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין׃ טז מִדְּבֵית דָּן יִתְבַּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק עַמֵּהּ וּבִשְׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל׃ יז יְהֵי גַּבְרָא דְּיִתְבַּחַר וִיקוּם מִדְּבֵית דָּן אֵימָתֵהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמְחָתֵהּ תִּתְקַף בִּפְלִשְׁתָּאֵי כְּחֵיוֵי חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּל גִּבָּרֵי מַשְׁרְיַת פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יְעַקֵּר סוּסָנָן וּרְתִכִּין וִימַגֵּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא׃ יח לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יְיָ׃ יט מִדְּבֵית גָּד מַשְׁרְיַת מְזַיְּנִין כַּד יַעַבְרוּן יָת יַרְדְּנָא קֶדֶם אֲחֵיהוֹן לִקְרָבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן׃ כ דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵהּ וְהוּא מְרַבְּיָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין׃ כא נַפְתָּלִי בְּאַרַע טָבָא יִתְרְמֵי עַדְבֵהּ וְאַחֲסַנְתֵּהּ תְּהֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן

רש״י

עוֹבֵד׃ **(טז) דָּן יָדִין עַמּוֹ.** יִנְקֹם נִקְמַת עַמּוֹ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: ״כִּי יָדִין ה׳ עַמּוֹ״: **כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל.** כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּאֶחָד עִמּוֹ וְאֶת כֻּלָּם יָדִין, וְעַל שִׁמְשׁוֹן נִבָּא נְבוּאָה זוֹ. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ: ״כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל״, כַּמִּיֻּחָד שֶׁבַּשְּׁבָטִים, הוּא דָּוִד שֶׁבָּא מִיהוּדָה: **(יז) שְׁפִיפֹן.** הוּא נָחָשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁקְּרוּי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ כְּמוֹ: (בראשית ג) ״וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב״: **הַנֹּשֵׁךְ עִקְּבֵי־סוּס.** כָּךְ דַּרְכּוֹ שֶׁל נָחָשׁ, וְדָמָהוּ לְנָחָשׁ ״הַנּוֹשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּס״: **וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר.** שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְדֶגְמָתוֹ מָצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים טז) ״וַיִּלְכֹּד וגו׳ אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתָּוֶךְ וגו׳ וְשֶׁעַל הַגַּג מֵתוּ״. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳כְּחֵיוֵי חוּרְמָן׳, שֵׁם מִין נָחָשׁ שֶׁאֵין רְפוּאָה לִנְשִׁיכָתוֹ, וְהוּא צִפְעוֹנִי, וְקָרוּי חוּרְמָן עַל שֵׁם שֶׁעוֹשֶׂה הַכֹּל חֵרֶם. ׳וּכְפִתְנָא׳, כְּמוֹ פֶּתֶן, ׳יִכְמוֹן׳, יֶאֱרֹב: **(יח) לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה׳.** נִתְנַבֵּא שֶׁיִּנָּקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו וְסוֹפוֹ לוֹמַר: (שם) ״זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם״: **(יט) גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ.** כֻּלָּם לְשׁוֹן גְּדוּד הֵם, וְכָךְ חִבְּרוּ מְנַחֵם. וְאִם תֹּאמַר: אֵין גְּדוּד בְּלֹא ב׳ דָּלֶתִי״ן, יֵשׁ לוֹמַר גְּדוּד, שֵׁם דָּבָר, צָרִיךְ שְׁנֵי דָּלֶתִי״ן שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ תֵּבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהִכָּפֵל בְּסוֹפָהּ, וְאֵין יְסוֹדָהּ אֶלָּא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְכֵן אָמַר: (משלי כו) ״כַּצִּפּוֹר לָנוּד״, מִגִּזְרַת: (איוב ז) ״וְשָׂבַעְתִּי נְדוּדִים״, (שופטים ה) ״שָׁם נָפַל שָׁדוּד״, מִגִּזְרַת: ״יָשׁוּד צָהֳרָיִם״, אַף יָגוּד, יְגוּדֶנּוּ וּגְדוּד, מִגִּזְרָה אַחַת הֵם. וּכְשֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן יִפְעַל אֵינוֹ כָּפוּל כְּמוֹ: יָגוּד, יָנוּד, יָרוּם, יָשׁוּד, יָשׁוּב. וּכְשֶׁהוּא מִתְפַּעֵל, אוֹ מַפְעִיל אֲחֵרִים, הוּא כָּפוּל, כְּמוֹ: יִתְגּוֹדֵד, יִתְנוֹדֵד, יִתְרוֹמֵם, יִתְבּוֹלֵל, יִתְעוֹדֵד. וּבִלְשׁוֹן מַפְעִיל: (תהלים קמו) ״יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד״, (ישעיה מט) ״לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו״, (שם נח) ״מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת״, אַף יְגוּדֶנּוּ הָאָמוּר כָּאן, אֵינוֹ לָשׁוֹן שֶׁיַּפְעִילוּהוּ אֲחֵרִים, אֶלָּא כְּמוֹ יָגוּד הֵימֶנּוּ, כְּמוֹ: (ירמיה י) ״בָּנַי יְצָאוּנִי״, יָצְאוּ מִמֶּנִּי. ״גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ״, גְּדוּדִים יָגוּדוּ הֵימֶנּוּ, שֶׁיַּעַבְרוּ הַיַּרְדֵּן עִם אֲחֵיהֶם לַמִּלְחָמָה כָּל חָלוּץ עַד שֶׁנִּכְבְּשָׁה הָאָרֶץ: **וְהוּא יָגוּד עָקֵב.** כָּל גְּדוּדָיו יָשׁוּבוּ עַל עֲקֵבָם לְנַחֲלָתָם שֶׁלָּקְחוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ: **עָקֵב.** בְּדַרְכָּם וּבִמְסִלּוֹתָם שֶׁהָלְכוּ, יָשׁוּבוּ, כְּמוֹ: (תהלים עז) ״וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדָעוּ״, וְכֵן (שיר השירים א) ״בְּעִקְּבֵי הַצֹּאן״, בִּלְשׁוֹן לַעַ״ז תרציא״ס: **(כ) מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ.** מֵאֲכָל הַבָּא מֵחֶלְקוֹ שֶׁל אָשֵׁר יְהֵא שָׁמֵן, שֶׁיִּהְיוּ זֵיתִים מְרֻבִּים בְּחֶלְקוֹ וְהוּא מוֹשֵׁךְ שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, וְכֵן בֵּרְכוֹ מֹשֶׁה: ״וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ״, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמְנָחוֹת (דף פה): פַּעַם אַחַת הֵצְרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן וְכוּ׳: **(כא) אַיָּלָה.**

הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר רש״י׃ ס כב בֶּן פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן
פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר רש״י׃
כג וַיְמָרְרֻהוּ וְרֹבוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים רש״י׃
כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֻזוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי

וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן׃ כב בְּרִי דְּיִסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְּיִתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן דְּנָצִיב עַל עֵינָא דְּמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלָקָא וְאַחֲסַנְתָּא׃ כג וְאִתְמַרְרוּ יָתֵהּ וְנַקְּמוּהִי וְאָעִיקוּ לֵהּ גֻּבְרִין גִּבָּרִין בַּעֲלֵי פַלְגוּתָא׃ כד וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ עַל דְּקַיָּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי בְּתוּקְפָּא רוּחֲצָנֵהּ בְּכֵן יִתְרְמָא דְּהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחֲסִין מַלְכוּתָא

רש״י

שִׁלֵּחָה. זוֹ בִּקְעַת גִּינוֹסָר, שֶׁהִיא קַלָּה לְבַשֵּׁל פִּרוֹתֶיהָ, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁהִיא קַלָּה לָרוּץ, ״אַיָּלָה שְׁלֵחָה״, אַיָּלָה מְשֻׁלַּחַת לָרוּץ: **הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר.** כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל מִלְחֶמֶת סִיסְרָא נִתְנַבֵּא: (שופטים ד) ״וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וְגוֹ׳״ וְהָלְכוּ שָׁם בִּזְרִיזוּת, וְכֵן נֶאֱמַר שָׁם לְשׁוֹן שִׁלּוּחַ ״בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו״: **הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר.** עַל יָדָם שָׁרוּ דִּבּוֹרָה וּבָרָק שִׁירָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב: כְּשֶׁעִרְעֵר עֵשָׂו עַל הַמְּעָרָה, בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף יג), וְתַרְגּוּמוֹ: ״יִתְרְמֵי עַדְבֵיהּ״, יִפֹּל חֶבְלוֹ וְהוּא יוֹדֶה עַל חֶלְקוֹ אֲמָרִים נָאִים וְשֶׁבַח: **(כב) בֶּן פֹּרָת.** בֶּן חֵן, וְהוּא לָשׁוֹן אֲרַמִּי: אַפִּרְיָן נִמְטַיֵּהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּסוֹף בָּבָא מְצִיעָא (דף קיח): **בֶּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן.** חִנּוּ נָטוּי עַל הָעַיִן הָרוֹאָה אוֹתוֹ: **בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר.** בְּנוֹת מִצְרַיִם הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוֹמָה לְהִסְתַּכֵּל בְּיָפְיוֹ, וּ׳בָנוֹת׳ הַרְבֵּה, צָעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוּכַל לִרְאוֹתוֹ מִשָּׁם (דָּבָר אַחֵר, כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, כִּי לְפֵרוּשׁ רִאשׁוֹן הוּא שׁוּר, חוֹמָה וְקַל לְהָבִין). ״עֲלֵי־שׁוּר״, עַל רְאִיָּתוֹ, כְּמוֹ: (במדבר כד) ״אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב״, וּמִדְרְשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נוֹטֶה לְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא: **פֹּרָת.** תָּי״ו שֶׁבּוֹ הוּא תִּקּוּן הַלָּשׁוֹן כְּמוֹ: (קהלת ג) ״עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם״: **שׁוּר.** כְּמוֹ לָשׁוּר. דָּבָר אַחֵר: ״עֲלֵי־שׁוּר״, בִּשְׁבִיל לָשׁוּר. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס: ״בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר״, ׳תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְּקוּן מִבְּנוֹהִי וְכוּ׳״, וְכָתַב ״בָּנוֹת״ עַל שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה, בְּנוֹת צְלָפְחָד, שֶׁנָּטְלוּ חֵלֶק בִּשְׁנֵי עֶבְרֵי הַיַּרְדֵּן. ׳בְּרִי דְּיִסְגֵּי יוֹסֵף׳, ״פֹּרָת״, לְשׁוֹן פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה בּוֹ הַמִּתְיַשְּׁבִים עַל הַלָּשׁוֹן: בְּשָׁעָה שֶׁבָּא עֵשָׂו לִקְרַאת יַעֲקֹב, בְּכֻלָּן קִדְּמוּ הָאִמָּהוֹת לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהִשְׁתַּחֲווֹת, וּבְרָחֵל כְּתִיב: ״נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ״. אָמַר יוֹסֵף: ׳רָשָׁע זֶה, עֵינוֹ רָמָה, שֶׁמָּא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי׳, יָצָא לְפָנֶיהָ וְשִׁרְבֵּב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, וְהוּא שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו: ״בֶּן פֹּרָת״, הִגְדַּלְתָּ עַצְמְךָ, יוֹסֵף, ״עֲלֵי־עָיִן״ שֶׁל עֵשָׂו, לְפִיכָךְ, זָכִיתָ לִגְדֻלָּה: **בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי־שׁוּר.** לְהִסְתַּכֵּל בְּךָ בְּצֵאתְךָ עַל מִצְרַיִם. וְעוֹד דָּרְשׁוּהוּ לְעִנְיָן שֶׁלֹּא יִשְׁלֹט בִּזַרְעוֹ עַיִן הָרַע, וְאַף כְּשֶׁבֵּרַךְ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, בֵּרְכָם כְּדָגִים, שֶׁאֵין עַיִן הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם: **(כג) וַיְמָרְרֻהוּ וָרֹבוּ.** וַיְמָרְרוּהוּ אֶחָיו, וַיְמָרְרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאִשְׁתּוֹ לְאָסְרוֹ, לְשׁוֹן: ״וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם״: **וָרֹבוּ.** נַעֲשׂוּ לוֹ אֶחָיו אַנְשֵׁי רִיב, וְאֵין הַלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פָּעֳלוֹ, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לִינָּקֵד: וָרָבוּ, כְּמוֹ: ״הֵמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ וְגוֹ׳״, וְאַף אִם לְשׁוֹן רִבִּית חִצִּים הוּא, כֵּן הָיָה לוֹ לִינָּקֵד, וְאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן פָּעֳלוֹ, כְּמוֹ: (ירמיה ב) ״שֹׁמּוּ שָׁמַיִם״, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוּשָׁמּוּ, וְכֵן ״רֹמּוּ מְעַט״, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוּרְמוּ, אֶלָּא שֶׁלְּשׁוֹן הוּרְמוּ וְהוּשְׁמוּ, עַל יְדֵי אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן שֹׁמּוּ, רֹמּוּ, רִבּוּ, מֵאֲלֵיהֶם הוּא, הֵם מְשׁוֹמְמִים אֶת עַצְמָם, נִתְרוֹמְמוּ מֵעַצְמָם, נַעֲשׂוּ אַנְשֵׁי רִיב. וְכֵן: ״דֹּמּוּ יוֹשְׁבֵי אִי״, כְּמוֹ נָדַמּוּ, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: ׳וְנַקְּמוּהִי׳: **בַּעֲלֵי חִצִּים.** שֶׁלְּשׁוֹנָם כְּחֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳מָרֵי פַלְגּוּתָא׳, לְשׁוֹן: ״וַתְּהִי הַמֶּחֱצָה״, אוֹתָן שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לַחֲלֹק עִמּוֹ נַחֲלָה: **(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ.** נִתְיַשְּׁבָה בְּחֹזֶק: **קַשְׁתּוֹ.** חָזְקוֹ: **וַיָּפֻזוּ זְרֹעֵי יָדָיו.** זוֹ הִיא נְתִינַת טַבַּעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: ״זָהָב מוּפָז״. זֹאת הָיְתָה לוֹ מִידֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אַבִּיר

אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ רס״י
כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת
שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת
שָׁדַיִם וָרָחַם׃ רס״י כו בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־
בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶיךָן
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ רס״י פ ששי
כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב

וּתְקִיף דָּא הֲוַת לֵהּ מִן קֶדֶם אֵל
תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵהּ זַן
אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃
כה מֵימַר אֱלָהָא דְאָבוּךְ יְהֵי
בְסַעְדָּךְ וְיָת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכַן
דְנַחֲתָן מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא
בִּרְכַן דְנַגְדַּן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא
מִלְּרַע בִּרְכָתָא דְאָבוּךְ וּדְאִמָּךְ׃
כו בִּרְכָתָא דְאָבוּךְ יִתּוֹסְפָן עַל
בִּרְכָתָא דִילִי בָּרִיכוּ אֲבָהָתַי
דַּחֲמִידוּ לְהֵן רַבְרְבַיָּא דְמִן עָלְמָא
יֶהֱוִין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פָּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי׃ כז בִּנְיָמִין בְּאַרְעֵה תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא וּבְאַחֲסַנְתֵּה יִתְבְּנֵי

רש״י

יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם עָלָה לִהְיוֹת "רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", עִקָּרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֶבֶן הָרֹאשָׁה, לְשׁוֹן מַלְכוּת. וְאוּנְקְלוֹס, אַף הוּא כָּךְ תִּרְגְּמוֹ: וַתֵּשֶׁב, 'וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ' הַחֲלוֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דְּקַיְּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא', תּוֹסֶפֶת הוּא, וְלֹא מִלְּשׁוֹן עִבְרִי שֶׁבַּמִּקְרָא, 'וְשַׁוִּי בְּתֵקְפָא רוּחֲצָנֵהּ', תַּרְגּוּם שֶׁל "בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ", וְכָךְ לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם עַל הָעִבְרִי: וַתֵּשֶׁב נְבוּאָתוֹ בִּשְׂכִיל שֶׁאֵיתָנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיְתָה לוֹ לְקֶשֶׁת וּלְמִבְטָח. 'בְּכֵן יִתְרְמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי', לְכָךְ: "וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו", לְשׁוֹן פָּז: **אֶבֶן יִשְׂרָאֵל**. לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: אָב וּבֵן, 'אֲבָהָן וּבְנִין': יַעֲקֹב וּבָנָיו: **(כה) מֵאֵל אָבִיךָ**. הָיְתָה לְךָ זֹאת, וְהוּא יַעְזְרֶךָ: **וְאֵת שַׁדַּי*. וְעִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה לִבְּךָ, כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדִבְרֵי אֲדוֹנְתְּךָ, וְהוּא יְבָרֶכְךָ: **בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם*. 'בִּרְכָתָא דְאַבָּא וּדְאִמָּא', כְּלוֹמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלְדוֹת, שֶׁיִּהְיוּ הַזְּכָרִים מַזְרִיעִים טִפָּה הָרְאוּיָה לְהַרְיוֹן, וְהַנְּקֵבוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ אֶת רֶחֶם שֶׁלָּהֶן, לְהַפִּיל עֻבָּרֵיהֶן: **שָׁדַיִם*. "יָרֹה יִירֶה" מְתַרְגְּמִינַן: 'אִישְׁתְּדַאי יִשְׁתְּדֵי', אַף שָׁדַיִם כָּאן, עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ: **(כו) בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ וְגוֹ'**. הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, גָּבְרוּ וְהָלְכוּ עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרַךְ אֶת הוֹרַי: **עַד־תַּאֲוַת גִּבְעַת עוֹלָם*. לְפִי שֶׁהַבְּרָכוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גִּבְעוֹת עוֹלָם, שֶׁנָּתַן לִי בְּרָכָה פְּרוּצָה בְּלִי מֵצָרִים, מַגַּעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְגוֹ'" מַה שֶּׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ וּלְיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגוֹ' כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה", וְלֹא הֶרְאָהוּ אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. לְיִצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִימֹתִי אֶת־הַשְּׁבוּעָה וְגוֹ'", זֶהוּ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה: (ישעיה נח) "וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ", וְלֹא אָמַר: 'נַחֲלַת אַבְרָהָם': **תַּאֲוַת*. אשמול"ץ, כָּךְ חִבְּרוֹ מְנַחֵם בֶּן סָרוּק: **הוֹרַי*. לְשׁוֹן הֵרָיוֹן, שֶׁהוֹרוּנִי בִּמְעֵי אִמִּי, כְּמוֹ (איוב ג) "הֹרָה גֶּבֶר": **עַד־תַּאֲוַת*. עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לד) "וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה", (שם ח): "תִּתְאוּ לְבֹא חֲמָת": **תִּהְיֶיךָן*. כֻּלָּם לְרֹאשׁ יוֹסֵף: **נְזִיר אֶחָיו*. 'פָּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי', שֶׁנִּבְדַּל מֵאֶחָיו, כְּמוֹ: "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", נָזְרוּ אָחוֹר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאֵשֶׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ 'קֶשֶׁת', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ: **"וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו"*. כְּמוֹ: וַיָּפוּצוּ, שֶׁיָּצָא הַזֶּרַע מִבֵּין אֶצְבְּעוֹת יָדָיו: **מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב*. שֶׁנִּרְאָתָה לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּסוֹטָה (דף לו). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "תַּאֲוַת עוֹלָם", לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה, וּ"גְּבָעוֹת", לְשׁוֹן: "מְצֵקֵי אֶרֶץ", וְהֵם הַבְּרָכוֹת שֶׁחִמְּדָתָן אִמּוֹ וְהִזְקִיקַתּוּ לְקַבְּלָם: **(כז) בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף*. זְאֵב הוּא אֲשֶׁר יִטְרָף, נִבָּא עַל שֶׁיִּהְיוּ עֲתִידִין לִהְיוֹת חַטְפָנִין:

מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מְקָרְבִין כַּהֲנַיָּא קָרְבָּנָא וּבְעִדַּן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתַר חוּלְקְהוֹן מִשְׁאַר קָדְשַׁיָּא: כח כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דְּמַלִּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרִיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דִּי כְּבִרְכָתֵהּ בָּרֵךְ יָתְהוֹן: כט וּפַקֵּד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכַּנֵּשׁ לְעַמִּי קְבָרוּ יָתִי לְוַת אֲבָהָתִי בִּמְעַרְתָּא דִּי בַחֲקַל עֶפְרוֹן חִתָּאָה: ל בִּמְעַרְתָּא דִּי בַחֲקַל כֶּפְלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא: לא תַּמָּן קְבָרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ תַּמָּן קְבָרוּ יָת יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵהּ וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה: לב זְבִינֵי

רש"י

(שופטים כא) "וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ", בְּפִילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה, וְנִבָּא עַל שָׁאוּל שֶׁיִּהְיֶה נוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יד) "וְשָׁאוּל לָכַד הַמְּלוּכָה וַיִּלָּחֶם בְּמוֹאָב. וּבֶאֱדוֹם וְגוֹ', וּבְכֹל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַרְשִׁיעַ": **בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד.** לְשׁוֹן בִּזָּה וְשָׁלָל, הַמִּתְרַגֵּם 'עַדָּאָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוֹמֶה בִּלְשׁוֹן עִבְרִית: (ישעיה לג) "אָז חֻלַּק עַד־שָׁלָל", וְעַל שָׁאוּל הוּא אוֹמֵר, שֶׁעָמַד בִּתְחִלַּת בִּקְרָן (סִפְרִים אַחֲרִים: פְּרִיחָתָן) וּזְרִיחָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: **וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל.** אַף מִשֶּׁתִּשְׁקַע שִׁמְשָׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּאר, שֶׁיִּגְלֶם לְבָבֶל: **יְחַלֵּק שָׁלָל.** מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר שֶׁהֵם מִבִּנְיָמִין יְחַלְּקוּ אֶת שְׁלַל הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר", וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם עַל שְׁלַל הַכֹּהֲנִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:

(כח) וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם. וַהֲלֹא יֵשׁ מֵהֶם שֶׁלֹּא בֵּרְכָם, אֶלָּא קִנְטְרָן? אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם", מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בָּעִנְיָן. כָּל שֶׁלֹּא בֵּרַךְ לִרְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֻּלָּם בְּמַשְׁמָע: **אִישׁ אֲשֶׁר כִּבִרְכָתוֹ.** בְּרָכָה הָעֲתִידָה לָבֹא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד: **בֵּרַךְ אֹתָם.** לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר, אֶלָּא "אִישׁ אֲשֶׁר כִּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אוֹתוֹ". מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֵּרַךְ אֹתָם"? לְפִי שֶׁנִּתַּן לִיהוּדָה גְּבוּרַת אֲרִי, וּלְבִנְיָמִין חֲטִיפָתוֹ שֶׁל זְאֵב וּלְנַפְתָּלִי קַלּוּתוֹ שֶׁל אַיָּלָה, יָכֹל שֶׁלֹּא כְּלָלָן כֻּלָּם בְּכָל הַבְּרָכוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֵּרַךְ אֹתָם": **(כט) נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי.** עַל שֵׁם שֶׁמַּכְנִיסִין הַנְּפָשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנִיזָתָן, שֶׁיֵּשׁ אַסִּיפָה בְּלָשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְנָסָה, כְּגוֹן: (שופטים יט) "וְאֵין אִישׁ מְאַסֵּף אוֹתָם הַבַּיְתָה", (דברים כב) "וַאֲסַפְתּוֹ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ", (ויקרא כג) "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ", הַכְנָסָתָם לַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. בְּאָסְפְּכֶם אֶת־מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל אֲסִיפָה

וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ לג וַיְכַל
יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה
וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו רס״ו׃ נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף
עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ׃ ב וַיְצַו יוֹסֵף
אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו
וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל רס״ו׃ ג וַיִּמְלְאוּ־לוֹ
אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ
אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם רס״ו׃ ד וַיַּעַבְרוּ יְמֵי
בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר
אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי
פַרְעֹה לֵאמֹר׃ ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה
אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה
אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה רס״ו׃ ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה
וּקְבֹר אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ רס״ו׃ ז וַיַּעַל
יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי
פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל

חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵהּ מִן בְּנֵי חִתָּאָה׃ לג וְשִׁיצֵי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ׃ א וּנְפַל יוֹסֵף עַל אַפֵּי אָבוּהִי וּבְכָא עַלּוֹהִי וּנְשֵׁק לֵהּ׃ ב וּפַקִּיד יוֹסֵף יָת עַבְדּוֹהִי יָת אַסְוָתָא לְמֶחְנַט יָת אָבוּהִי וְחָנְטוּ אַסְוָתָא יָת יִשְׂרָאֵל׃ ג וּשְׁלִימוּ לֵהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן שְׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנוּטָיָא וּבְכוֹ יָתֵהּ מִצְרָאֵי שַׁבְעִין יוֹמִין׃ ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְּכִיתֵהּ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימָר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימָר׃ ה אַבָּא קַיְּים עָלַי לְמֵימַר הָא אֲנָא מָאִית בְּקִבְרִי דְּאַתְקִנִית לִי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרֻנַנִי וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר יָת אַבָּא וְאֵיתוּב׃ ו וַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת אָבוּךָ כְּמָא דְקַיְּים עָלָךְ׃ ז וּסְלִיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת אָבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דִמְצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף

רש״י

הָאֲמוּרָה בְּמִיתָה אַף הִיא לְשׁוֹן הַכְנָסָה: **אֶל־אֲבוֹתָי.** עִם אֲבוֹתַי: תורה ל **(לג) וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו.** הִכְנִיס רַגְלָיו: **וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף.** וּמִיתָה לֹא נֶאֱמְרָה בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת (תענית ה): תורה א **(ב) לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו.** עִנְיָן מִרְקַחַת בְּשָׂמִים הוּא: **(ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ.** הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנִיטָתוֹ, עַד שֶׁמָּלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם: **וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ** וְגוֹ׳. אַרְבָּעִים לַחֲנִיטָה וּשְׁלֹשִׁים לִבְכִיָּה, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, שֶׁכָּלָה הָרָעָב וְהָיוּ מֵי נִילוּס מִתְבָּרְכִין: תורה ד **(ה) אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי.** כִּפְשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שמות כא) ״כִּי־יִכְרֶה אִישׁ״. וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתְיַשֵּׁב עַל הַלָּשׁוֹן כְּמוֹ: ״אֲשֶׁר קָנִיתִי״, (ר״ה כו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהָלַכְתִּי לִכְרֵכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לִמְכִירָה, כִּירָה. וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן כֶּרִי דְּגוּר, שֶׁנָּטַל יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ כֶּרִי, וְאָמַר לְעֵשָׂו: ׳טֹל זֶה בִּשְׁבִיל חֶלְקְךָ בַּמְּעָרָה׳: **(ו) כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ.** וְאִם לֹא בִּשְׁבִיל הַשְּׁבוּעָה, לֹא הָיִיתִי מַנִּיחֲךָ, אֲבָל יָרֵא לוֹמַר: ׳עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה׳! שֶׁלֹּא יֹאמַר: אִם כֵּן, אֶעֱבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְךָ, שֶׁלֹּא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֲנִי

בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם
וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב
גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד: י וַיָּבֹאוּ
עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל
שִׁבְעַת יָמִים רש״י: יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי
אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה
לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר
צִוָּם רש״י: יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן
וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת
עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי מַמְרֵא רש״י: יד וַיָּשָׁב יוֹסֵף
מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר
אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו רש״י: טו וַיִּרְאוּ

וַאֲחוֹהִי וּבֵית אָבוּהִי לְחוֹד
טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ
בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן: ט וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ
אַף רְתִכִּין אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה
מַשְׁרִיתָא סַגִּיאָה לַחֲדָא: י וַאֲתוֹ
עַד בֵּית אִדְרֵי דְאָטָד דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא וּסְפָדוּ תַמָּן מִסְפֵּד רַב
וְתַקִּיף לַחֲדָא וְעָבַד לַאֲבוּהִי
אֶבְלָא שַׁבְעָא יוֹמִין: יא וַחֲזָא
יָתֵב אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא
בְּבֵית אִדְרֵי דְאָטָד וַאֲמָרוּ אָבֵל
תַּקִּיף דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא
שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי בְּעִבְרָא
דְיַרְדְּנָא: יב וַעֲבָדוּ בְנוֹהִי לֵהּ כֵּן
כְּמָא דִי פַּקְדִנּוּן: יג וּנְטָלוּ יָתֵהּ
בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דְכְנַעַן וּקְבָרוּ יָתֵהּ
בִּמְעָרַת חֲקַל כְּפֶלְתָּא דִּי זְבַן
אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לְאַחֲסָנַת
קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי
מַמְרֵא: יד וְתָב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם
הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דְּסְלִיקוּ עִמֵּהּ
לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי בָּתַר דִּקְבַר יָת
אֲבוּהִי: טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי

רש״י

מַכִּיר עֹרֶף עַל שִׁבְעִים לָשׁוֹן, וְאַתָּה אֵינְךָ מַכִּיר בּוֹ, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף לו): תורה ז **(י) גֹּרֶן הָאָטָד.** מֵקֶף אֲטָדִין הָיָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (סוטה יג) עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנַעַן וּנְשִׂיאֵי יִשְׁמָעֵאל לְמִלְחָמָה, וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ כִּתְרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תָּלוּי בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, עָמְדוּ כֻּלָּן וְתָלוּ בּוֹ כִּתְרֵיהֶם וְהִקִּיפוּהוּ כְּתָרִים כְּגֹרֶן הַמֵּקֶף סְיָג שֶׁל קוֹצִים: תורה יא **(יב) כַּאֲשֶׁר צִוָּם.** מַהוּ אֲשֶׁר צִוָּם?: **(יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו.** וְלֹא בְּנֵי בָנָיו, שֶׁכָּךְ צִוָּם: ׳אַל יִשָּׂא מִטָּתִי לֹא אִישׁ מִצְרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֶלָּא אַתֶּם׳, (ב״ר) וְקָבַע לָהֶם מָקוֹם: ג׳ לְמִזְרָח וְכֵן לְד׳ רוּחוֹת, וּכְסִדְרָן לְמַסַּע מַחֲנֶה שֶׁל דְּגָלִים נִקְבְּעוּ כָּאן. לֵוִי לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, וְיוֹסֵף לֹא יִשָּׂא, שֶׁהוּא מֶלֶךְ, מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם יִהְיוּ תַּחְתֵּיהֶם, וְזֶהוּ: ״אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת״, בְּאוֹת שֶׁמָּסַר לָהֶם אֲבִיהֶם לִישָׂא מִטָּתוֹ: **(יד) הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים אִתּוֹ.** בַּחֲזָרָתָן כָּאן, הִקְדִּים אֶחָיו לַמִּצְרִים הָעוֹלִים אִתּוֹ, וּבַהֲלִיכָתָן הִקְדִּים מִצְרִים לְאֶחָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה וְגוֹ׳״ וְאַחַר כָּךְ: ״כָּל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו״, אֶלָּא לְפִי שֶׁרָאוּ הַכָּבוֹד שֶׁעָשׂוּ מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁתָּלוּ כִּתְרֵיהֶם בַּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, נָהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד: **(טו) וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם.** מַהוּ ״וַיִּרְאוּ״? הִכִּירוּ בְּמִיתָתוֹ אֵצֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִסְעֹד עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהָיָה מְקָרְבָן בִּשְׁבִיל כְּבוֹד אָבִיו, וּמִשֶּׁמֵּת יַעֲקֹב לֹא קֵרְבָן (ב״ר): **לוּ יִשְׂטְמֵנוּ.** שֶׁמָּא יִשְׂטְמֵנוּ, ׳לוּ׳ מִתְחַלֵּק

אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ
יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר
גָּמַלְנוּ אֹתוֹ רס״י׃ טז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ
צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר רס״י׃ יז כֹּה־תֹאמְרוּ
לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם
כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי
אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו רס״י׃
יח וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ
לַעֲבָדִים רס״י׃ יט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־תִּירָאוּ
כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי רס״י׃ כ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם
עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה
כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב׃ שביעי כא וְעַתָּה
אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם
וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם רס״י׃ כב וַיֵּשֶׁב

מית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִּלְמָא יִשַּׂר
לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וַאֲתָבָא יָתִיב לָנָא
יָת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גְמַלְנָא יָתֵהּ׃
טז וּפַקִּידוּ לְוַת יוֹסֵף לְמֵימָר
אָבוּךְ פַּקֵּד קֳדָם מוֹתֵהּ לְמֵימָר׃
יז כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ
שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא אַחָיךְ
וְלַחֲטָאֲהוֹן אֲרֵי בִישְׁתָּא גְּמָלוּךְ
וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא עַבְדֵי
אֱלָהָא דְּאָבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף
בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּהּ׃ יח וַאֲזָלוּ אַף
אַחוֹהִי וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמָרוּ הָא
אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִּין׃ יט וַאֲמַר
לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִּדַּחֲלוּן אֲרֵי
דַּחְלָא דַיְיָ אֲנָא׃ כ וְאַתּוּן
חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ
אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמֶעְבַּד
כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַם סַגִּי׃
כא וּכְעַן לָא תִּדַּחֲלוּן אֲנָא אֵזוּן
יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן וְנַחֵם יָתְהוֹן
וּמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל לִבְּהוֹן׃

רש״י

לְעִנְיָנִים הַרְבֵּה: יֵשׁ ׳לוּ׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן בַּקָּשָׁה וּלְשׁוֹן ׳הַלְוַאי׳, כְּגוֹן: ״לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ״, ״לוּ שְׁמָעֵנִי״, ״וְלוּ הוֹאַלְנוּ״, ״לוּ מַתְּנוּ״. וְיֵשׁ ׳לוּ׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אִם׳ וְ׳אוּלַי׳, כְּגוֹן: ״לוּ חָכְמוּ״, ״לוּ הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתַי״, ״וְלוּ אָנֹכִי שֹׁקֵל עַל־כַּפַּי״. וְיֵשׁ ׳לוּ׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳שֶׁמָּא׳: ״לוּ יִשְׂטְמֵנוּ״, וְאֵין לוֹ עוֹד דּוֹמֶה בַּמִּקְרָא, וְהוּא לְשׁוֹן ׳אוּלַי׳, כְּמוֹ: ״אֲלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי״, לְשׁוֹן ׳שֶׁמָּא׳ הוּא. וְיֵשׁ ׳אוּלַי׳ לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּגוֹן: ״אוּלַי יִרְאֶה ה׳ בְּעָנְיִי״, ״אוּלַי יָשִׁיב ה׳ אוֹתִי״, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ: ״לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ״. וְיֵשׁ ׳אוּלַי׳ לְשׁוֹן ׳אִם׳: ״אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם״: **(טז) וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף.** כְּמוֹ ״וַיְצַוּוּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, צִוָּה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לִהְיוֹת שְׁלוּחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַף זֶה: ״וַיְצַוּוּ״ אֶל שְׁלוּחָם, לִהְיוֹת שָׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לוֹמַר לוֹ כֵּן. וְאֶת מִי צִוּוּ? אֶת בְּנֵי בִלְהָה, שֶׁהָיוּ רְגִילִין אֶצְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה״: **אָבִיךָ צִוָּה.** (ב״ר. יבמות סה) שִׁנּוּ בַּדָּבָר מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, כִּי לֹא צִוָּה יַעֲקֹב כֵּן, שֶׁלֹּא נֶחֱשַׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו: **(יז) שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ.** אִם אָבִיךָ מֵת, אֱלֹהָיו קַיָּם וְהֵם עֲבָדָיו: **(יח) וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו.** מוּסָף עַל הַשְּׁלִיחוּת: **(יט) כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי.** שֶׁמָּא בִּמְקוֹמוֹ אֲנִי? בִּתְמִיהָה, אִם הָיִיתִי רוֹצֶה לְהָרַע לָכֶם, כְּלוּם אֲנִי יָכוֹל? וַהֲלֹא אַתֶּם כֻּלְּכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲשָׁבָהּ לְטוֹבָה, וְהֵיאָךְ אֲנִי לְבַדִּי יָכוֹל לְהָרַע לָכֶם? תורה כ **(כא) וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם.** דְּבָרִים הַמִּתְקַבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא יְרַדְתֶּם לְכָאן, הָיוּ מְרַגְּנִים עָלַי שֶׁאֲנִי עֶבֶד, וְעַל

כב וִיתִיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא
וּבֵית אָבוּהִי וַחְיָא יוֹסֵף מְאָה
וַעֲסַר שְׁנִין: כג וַחֲזָא יוֹסֵף
לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף בְּנֵי
מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי
יוֹסֵף: כד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי
אֲנָא מָאִית וַיְיָ מִדְּכַר דְּכִיר יָתְכוֹן
וְיִסַּק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא
לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב: כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר מִדְּכַר דְּכִיר יְיָ
יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא:
כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲסַר
שְׁנִין וַחֲנָטוּ יָתֵהּ וְשָׁמוּהִי בְּאָרוֹנָא
בְּמִצְרָיִם: חזק

יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה
וָעֶשֶׂר שָׁנִים: מפטיר כג וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי
שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־
בִּרְכֵּי יוֹסֵף רס״י: כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי
מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים
אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה: כו וַיָּמָת
יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם
בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם: חזק פ״ה פסוקים פ״ה אל פה סימן

רש״י

יְדֵיכֶם נוֹדַע שֶׁאֲנִי בֶּן חוֹרִין, וַאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כַּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח בָּהֶן, וְאָמַר אַחַי הֵם, וּלְבַסּוֹף הָרַג אוֹתָם, יֵשׁ לְךָ אָח שֶׁהוֹרֵג אֶת אֶחָיו? דָּבָר אַחֵר: עֲשָׂרָה גֵּרוֹת לֹא יָכְלוּ לְכַבּוֹת נֵר אֶחָד וְכוּ׳: תורה כב **(כג) עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף.** כְּתַרְגּוּמוֹ גִּדְּלָן בֵּין בִּרְכָּיו: תורה כד חסלת פרשת ויחי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויחי במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִיש: ג וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו
מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת
כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ
אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל
כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי
צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן
דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: ו וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד
שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאוֹל: ז וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ
אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ: ח וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא
קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָה לֵאמֹר
אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: ט וְעַתָּה אַל־תְּנַקֶּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ
וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיָּמִים
אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַיִם מָלַךְ
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכוּתוֹ מְאֹד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ

אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז טבת, תשט״ו
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבה מט׳ טבת, שזה לא כבר נתקבל (וכיון שאין מזכירי כותב צרפתית, אקוה אשר תבין המענה כתוב בלשון הקודש).

על שאלתה כיון שקשה לתת חינוך חרדי לבניהם שי׳ במקום מושבם עתה, לכן שתי סברות אצלם, שהיא וילידיהם יתיישבו בגעטסהייד ובעלה שי׳ יהי׳ במקומם עתה שהוא מקום פרנסתם. או שרק שני ילידיהם הקשישים ישלחו ללמוד בגייטסהעד אף שקשה הדבר מפני גילם הרך לפי ערך.

הנה לדעתי נוטה להסברא השני׳, כי אין זה סדר חיים שהבעל יהי׳ במקום אחד והאשה והילדים במקום שני, משא״כ שהילדים יסעו למקום חנוך טוב רגיל הוא ובפרט בשנים האחרונות, ובטח יש למצוא בגעטסהייד בית נאמן שישגיחו על ילידיהם ככל הצורך, ואף שבזמן הראשון יהי׳ אצלם געגועים הנה אעפ״כ הרי אמרה תורה הוי גולה למקום תורה, ובפרט בדורנו זה שזהו לא רק שאלת ידיעת התורה אלא שאלת ההליכה בדרך התורה והמצוה, ועוד טעם נוסף בדבר אשר כאשר גם היא תהי׳ ביחד עם בעלה בטח תוכל למצוא אופנים להשפיע על הסביבה לעשותה יותר חרדית.

לפלא שאינה מזכירה ע״ד פעולותי׳ בהחזקת היהדות במקומם, ובפרט בתוככי הנוער שלבעלה יש השפעה עליהם, ותקותי שאין זה אלא חסרון בכתיבה ולא בהפועל.

והשי״ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זחו״ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:35	6:36	8:34	8:36	9:06	9:09	9:58	10:01	16:49	16:53	17:15	17:19	16:32	17:29
חיפה (ח)	6:37	6:39	8:35	8:38	9:07	9:09	9:58	10:01	16:45	16:49	17:11	17:15	16:18	17:25
ירושלים (ח)	6:32	6:34	8:33	8:35	9:04	9:06	9:56	9:59	16:48	16:52	17:14	17:18	16:11	17:26
תל אביב (ח)	6:38	6:39	8:35	8:38	9:08	9:10	9:59	10:02	16:46	16:51	17:13	17:17	16:30	17:28
אוסטריה וינה (ח)	7:40	7:41	9:14	9:16	9:46	9:48	10:29	10:31	16:11	16:16	16:45	16:50	15:57	17:05
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:54	5:58	9:04	9:07	9:35	9:39	10:51	10:54	20:48	20:49	21:18	21:19	20:31	21:32
אוקראינה אודסה (ח)	7:37	7:38	9:13	9:15	9:46	9:47	10:30	10:32	16:19	16:24	16:52	16:57	16:05	17:01
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:27	7:28	9:00	9:02	9:32	9:34	10:15	10:17	15:54	15:59	16:28	16:33	15:40	16:37
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:02	8:02	9:30	9:31	10:02	10:04	10:44	10:46	16:11	16:16	16:47	16:52	15:57	16:56
אוקראינה קייב (ח)	7:54	7:55	9:23	9:24	9:55	9:56	10:36	10:38	16:04	16:09	16:40	16:45	15:50	16:49
אוקראינה דונייצק (ח)	7:14	7:15	8:48	8:50	9:20	9:22	10:03	10:05	15:46	15:51	16:19	16:24	15:32	16:28
איטליה מילאנו (ח)	7:59	8:00	9:38	9:40	10:10	10:12	10:55	10:57	16:50	16:55	17:22	17:27	16:36	17:41
אקוואדור קיטו (ח)	6:03	6:06	8:37	8:40	9:07	9:10	10:10	10:13	18:27	18:30	18:50	18:53	18:12	18:57
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:38	5:42	8:42	8:45	9:14	9:18	10:28	10:31	20:11	20:12	20:39	20:40	19:54	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:06	6:10	9:23	9:27	9:54	9:58	11:11	11:15	21:26	21:27	21:58	21:59	21:09	22:03
ארה"ב בולטימור (ח)	7:23	7:24	9:11	9:13	9:43	9:45	10:31	10:34	16:53	16:57	17:22	17:26	16:39	17:30
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:15	7:16	9:02	9:04	9:34	9:36	10:22	10:24	16:40	16:44	17:09	17:13	16:25	17:26
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:16	7:17	9:03	9:05	9:35	9:37	10:22	10:25	16:39	16:43	17:08	17:13	16:25	17:26
ארה"ב דטרויט (ח)	7:56	7:57	9:41	9:43	10:13	10:15	11:00	11:02	17:11	17:16	17:41	17:46	16:57	17:58
ארה"ב היוסטן (ח)	7:12	7:14	9:13	9:15	9:45	9:48	10:38	10:40	17:33	17:37	17:59	18:03	17:18	18:13
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:53	6:55	8:50	8:52	9:22	9:24	10:12	10:15	16:55	17:00	17:22	17:26	16:41	17:36
ארה"ב מיאמי (ח)	7:03	7:05	9:08	9:11	9:41	9:43	10:34	10:37	17:41	17:45	18:05	18:09	17:26	18:19
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:14	7:15	8:59	9:01	9:32	9:34	10:19	10:21	16:31	16:36	17:01	17:06	16:17	17:20
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:12	7:13	8:59	9:01	9:30	9:32	10:17	10:19	16:31	16:36	17:01	17:06	16:17	17:17
בוליביה לא פאס (ח)	5:50	5:54	8:41	8:44	9:10	9:13	10:18	10:21	19:17	19:19	19:41	19:43	19:01	19:47
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:44	8:44	10:09	10:11	10:41	10:43	11:22	11:24	16:43	16:49	17:20	17:25	16:30	17:44
בלגיה בריסל (ח)	8:41	8:41	10:09	10:10	10:40	10:42	11:21	11:23	16:47	16:52	17:23	17:28	16:33	17:45
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:16	8:15	9:33	9:34	10:04	10:06	10:42	10:44	15:38	15:45	16:19	16:25	15:25	16:29
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:15	5:19	8:08	8:11	8:39	8:43	9:49	9:52	19:00	19:02	19:25	19:27	18:44	19:35
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:02	5:06	7:55	7:58	8:26	8:29	9:35	9:39	18:45	18:47	19:10	19:12	18:29	19:20
בריטניה לונדון (ח)	8:01	8:01	9:28	9:30	9:59	10:01	10:40	10:42	16:02	16:07	16:39	16:44	15:48	17:01
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:21	8:21	9:42	9:43	10:13	10:15	10:52	10:54	15:59	16:05	16:39	16:44	15:46	17:03
גרמניה ברלין (ח)	8:13	8:13	9:37	9:38	10:08	10:10	10:48	10:50	16:02	16:07	16:40	16:45	15:48	16:49
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:19	8:19	9:50	9:51	10:21	10:22	11:03	11:05	16:34	16:39	17:09	17:15	16:20	17:19
הודו בומביי (ח)	7:08	7:10	9:19	9:22	9:52	9:54	10:48	10:50	18:12	18:15	18:35	18:39	17:57	18:43
הודו פונה (ח)	7:01	7:03	9:14	9:17	9:46	9:49	10:43	10:45	18:10	18:14	18:34	18:37	17:55	18:41
הונגריה בודפשט (ח)	7:28	7:28	9:02	9:04	9:34	9:36	10:18	10:20	16:02	16:07	16:35	16:41	15:48	16:45
טורקיה איסטנבול (ח)	7:25	7:26	9:11	9:13	9:43	9:45	10:30	10:33	16:45	16:50	17:15	17:19	16:31	17:23
יוון אתונה (ח)	7:37	7:38	9:27	9:29	9:59	10:02	10:48	10:51	17:16	17:20	17:44	17:48	17:01	17:52
מולדובה קישינב (ח)	7:48	7:48	9:22	9:24	9:55	9:56	10:38	10:40	16:24	16:29	16:57	17:02	16:10	17:06

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:01	7:03	9:18	9:20	9:47	9:50	10:44	10:47	18:15	18:19	18:38	18:42	18:00	18:46
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	4:46	4:51	8:04	8:08	8:37	8:40	9:55	9:58	20:15	20:15	20:48	20:48	19:57	20:52
נפאל קטמנדו (ח)	6:46	6:48	8:53	8:55	9:24	9:26	10:17	10:20	17:23	17:27	17:48	17:52	17:08	17:56
סינגפור סינגפור (ח)	7:01	7:04	9:29	9:32	10:01	10:04	11:03	11:06	19:10	19:12	19:32	19:35	18:54	19:39
פולין ורשא (ח)	7:40	7:40	9:05	9:07	9:37	9:38	10:17	10:19	15:34	15:40	16:11	16:17	15:20	16:21
פרו לימה (ח)	5:42	5:45	8:21	8:24	8:54	8:57	9:59	10:02	18:37	18:39	19:00	19:02	18:21	19:06
צרפת ליאון (ח)	8:17	8:17	9:56	9:57	10:27	10:29	11:12	11:14	17:07	17:12	17:39	17:44	16:53	17:58
צרפת פריז (ח)	8:39	8:40	10:12	10:14	10:43	10:45	11:26	11:28	17:04	17:10	17:39	17:44	16:51	17:59
קולומביה בוגוטה (ח)	5:53	5:56	8:24	8:26	8:53	8:56	9:55	9:58	18:02	18:05	18:24	18:27	17:46	18:31
קנדה טורונטו (ח)	7:46	7:47	9:29	9:31	10:00	10:02	10:46	10:49	16:51	16:56	17:22	17:27	16:37	17:40
קנדה מונטריאול (ח)	7:30	7:30	9:09	9:11	9:41	9:42	10:26	10:28	16:21	16:26	16:53	16:58	16:07	17:12
קפריסין לרנקה (ח)	6:51	6:52	8:43	8:46	9:17	9:19	10:07	10:09	16:42	16:47	17:09	17:14	16:28	17:18
רוסיה מוסקבה (ח)	8:53	8:52	10:09	10:11	10:40	10:41	11:17	11:18	16:08	16:15	16:50	16:56	15:55	17:15
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	8:04	8:05	9:39	9:41	10:11	10:13	10:55	10:57	16:40	16:45	17:13	17:18	16:26	17:22
שוייץ ציריך (ח)	8:07	8:08	9:44	9:46	10:15	10:17	10:59	11:01	16:47	16:52	17:20	17:25	16:33	17:39
תאילנד בנגקוק (ח)	6:37	6:39	8:53	8:56	9:26	9:28	10:23	10:26	18:01	18:04	18:24	18:27	17:46	18:31

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל ו' ט"ו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00197
27/12/2009

P.P.
שולם
1949
תל אביב